T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİNİN DİL İNCELEMESİ (METİN-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUSTAFA KARATAŞ

MERVE ASLANTÜRK

NEVŞEHİR

KASIM, 2024

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİNİN DİL İNCELEMESİ

(METİN-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUSTAFA KARATAŞ

MERVE ASLANTÜRK

NEVŞEHİR

KASIM, 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Merve ASLANTÜRK

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

Maarif İşçisi Dergisinin Dil İncelemesi (Ses, Yazım ve Biçim) adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Merve ASLANTÜRK	Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ
Tezi Hazırlayan	Danışman

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ danışmanlığında Merve ASLANTÜRK tarafından hazırlanan "Maarif İşçisi Dergisinin Dil İncelemesi (Ses, Yazım ve Biçim)" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..… /…... / …..

JÜRİ İMZA	İMZA
Danışman: Doç. Dr. Mustafa Karataş	…….
Üye: Prof. Dr. Filiz Meltem Erdem Uçar	…….
Üye: Prof. Dr. Hacer Tokyürek	……..

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun …... /…... / ….. tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

….. /…... / …..

Doç. Dr. Hasan ÇETİNEL

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında bilgi, deneyim ve rehberlikleriyle bana ışık tutan, bilimsel gelişimime katkı sağlayan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Gerek araştırma sürecinde gerekse çalışmanın yazım aşamasında yönlendirmeleri ve yapıcı eleştirileriyle beni daha iyi bir noktaya taşıyan kıymetli katkıları için minnettarım. Tez sürecimde daima yanımda olan, moral ve motivasyonumu yüksek tutmamda en büyük desteği veren sevgili eşim Gökhan ASLANTÜRK'e ve biricik oğullarım Siraç ve Miraç'a özel bir teşekkürü borç bilirim. Çalışmalarımı yürütürken gösterdikleri sabır, anlayış ve fedakârlıkları olmasaydı bu süreci başarıyla tamamlamam mümkün olamazdı. Onlar, bu yolculuğun en büyük kahramanlarıdır. Araştırma sürecimde katkılarını esirgemeyen ve tecrübeleriyle çalışmama farklı bir bakışaçısı kazandıran Merve KARADUMAN'a da teşekkürlerimi sunarım. Aynı şekilde, tezimin bilimsel derinliğine katkı sağlayan ve beni teşvik eden jüri üyelerine değerli görüşleri ve değerlendirmeleri için minnettarım. Beni bugünlere getiren ve her zaman yanımda olan sevgili aileme, özellikle annem Berrin ÖZDEMİR'e ve babam Mustafa ÖZDEMİR'e gönülden teşekkür ederim. Onların sevgisi, desteği ve duaları benim için her zaman en büyük güç kaynağı olmuştur. Son olarak, bu çalışmayı yürütürken yanımda olan ve emeği geçen herkese teşekkür eder, bu tezimi beni daima yüreklendiren sevdiklerime ithaf ederim.

Merve ASLANTÜRK

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİNİN DİL İNCELEMESİ

(METİN-İNCELEME)

ÖZET

Dil, sözlü veya yazılı bir biçimde insanların iletişim kurmak için kullandığı doğal bir araçtır. Sözlü olarak kullanılan dil, belli bir düzen ile bir araya gelen seslerin, belli kurallar dâhilinde birleşip anlamlı bir birim hâline gelmesiyle oluşmuştur ve milattan önce yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Türklerin kullandığı dil de yaşadığı coğrafya, etkileşim içerisinde bulundukları topluluklar sebebiyle birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler farklı yazı dili geleneklerinin oluşmasını sağlamış ve bunlar da çeşitli Türk dili kollarını ortaya çıkarmıştır. Türklük biliminde lehçe adıyla anılan bu kollar Kıpçak, Karluk ve Oğuz olmak üzere üç ana grup olarak incelenmektedir. Araştırma konusu olarak seçilen Azerbaycan Türkçesi ise "Güneybatı (Oğuz) Türk lehçeleri" grubu içerisinde yer almaktadır. Dünyada gerçekleşen Rönesans, Reform gibi gelişmelerin tüm dünyayı etkilediği gibi Türk kültürünü de etkilediği görülmektedir. En büyük etkileşim matbaanın icat edilmesiyle olmuştur. 15. yüzyılda icat edilen matbaa Azerbaycan'a 20. yüzyıla yakın bir zamanda getirilmiştir. Matbaa ile tanışan Azerbaycan, petrol kaynaklarının sağladığı ekonomik gelişmeye bağlı olarak bir aydınlanma sürecine girmiştir. Bu süreç çağdaş okulların açılması ve gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarının kullanılmaya başlamasına zemin hazırlamıştır. Bu gazete ve dergilerle geniş halk kitleleri Sovyet ideolojisine uygun içeriklerle bilgilendirilmeye başlanmıştır. Toplumsal yaşamda büyük değişiklikler ortaya çıkaran bu süreç dili de etkilemiş ve Azerbaycan Türklerinin konuştuğu ve yazdığı dil (Türkçe) bu süreçten önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu etkinin gözle görünen belirtileri alfabede olmuştur. Azerbaycan'da Türkçe, 1927 yılına kadar Arap, 1927-1939 yılları arasına Latin, 1939-1991 yılları arasında Kiril alfabeleriyle yazılmıştır. Bu süre zarfında konuşma ve yazı dili arasında da farklar meydana gelmiştir. Günümüze kadar ulaşan yayınların inceleme altına alınması bu farkları/ benzerlikleri göz önüne sermiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan Azerbaycan basın hareketleri ile elimize ulaşabilecek kaynakların taranması bu konuda fikir birliği sağlanmasında büyük katkı sağlamıştır. Bu çalışmada, 1925 yılında çıkarılmaya başlanan Maarif İşçisi dergisinin 1, 4 ve 5. sayılarının çevriyazısının yapılmış ve dil özellikleri (ses ve biçim), Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ile karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maarif İşçisi Dergisi, Sovyet Dönemi Azerbaycan Basını, Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi.

A LINGGUISTIC ANALYSIS OF "MAARİF İŞÇİSİ"JOURNAL

(TEXT- REVIEW)

ABSTRACT

Language is a natural tool used by humans to communicate, either orally or in writing. Spoken language is formed by the combination of sounds in a specific order, which, through established rules, unite to create meaningful units. It began to be transcribed in written form as early as the pre-Christian era. The language used by the Turks has undergone significant changes due to the geography they inhabited and their interactions with various communities. These changes have led to the emergence of distinct written language traditions, which, in turn, have given rise to various branches of the Turkish language. In Turkology, these branches, referred to as dialects, are categorized into three main groups: Kipchak, Karluk, and Oghuz. Azerbaijani Turkish, the subject of this study, belongs to the "Southwestern (Oghuz) Turkish dialects" group. Global developments such as the Renaissance and the Reformation significantly influenced cultures worldwide, including Turkish culture. The most profound impact was brought about by the invention of the printing press. Although the printing press was invented in the 15th century, it was introduced to Azerbaijan relatively late, near the 20th century. The arrival of the printing press in Azerbaijan, coupled with the economic growth fueled by its oil resources, initiated an enlightenment period. This period paved the way for the establishment of modern schools and the introduction of mass communication tools such as newspapers and magazines. Through these publications, broad segments of society were exposed to content aligned with Soviet ideology. This transformative period not only altered societal life but also significantly influenced the language spoken and written by Azerbaijani Turks (Turkish). One of the most visible effects of this influence was observed in the alphabet. In Azerbaijan, Turkish was written in the Arabic script until 1927, in the Latin script from 1927 to 1939, and in the Cyrillic script between 1939 and 1991. During this time, notable differences arose between spoken and written language. Analyzing the publications that have survived to the present day has shed light on these differences and similarities. The exploration of sources from the Azerbaijani press movements, which began in the second half of the 19th century, has significantly contributed to consensus on this matter. This study focuses on the transcription and linguistic analysis (phonetics and morphology) of issues 1, 4, and 5 of the journal Maarif İşçisi (The Worker of Education), first published in 1925. The linguistic features of these issues are compared with those of Turkish as spoken in Turkey and Azerbaijani Turkish.

Keywords: Maarif İşçisi Magazine, Soviet Era Azerbaijani Press, Azerbaijani Turkish, Turkish of Turkey.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ii

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK iii

KABUL VE ONAY iv

TEŞEKKÜR v

ÖZET vi

ABSTRACT vii

İÇİNDEKİLER viii

KISALTMALAR xi

TABLOLAR LİSTESİ xii

ŞEKİLLER LİSTESİ xiii

GİRİŞ 1

0.1. Türk Yazı Dillerinin Oluşumu ve Çağdaş Türk Lehçeleri 1

0.2. Azerbaycan Türkçesi 3

0.2.1.Azerbaycan Adı 3

0.2.2. Azerbaycan Türkçesinin Tarihi 3

0.2.3. Azerbaycan Türkçesinin Adı 4

0.2.4. Azerbaycan Türklerinin Kullandığı Alfabeler 7

0.3. Araştırma 10

0.3.1. Amaç 10

0.3.2. Yöntem 11

0.3.3. Araştırmanın Yapılması Sırasında Uygulanan Yöntem 11

0.3.4. Araştırmanın Yazılması Sırasında Uygulanan Yöntem 12

0.3.5. Sınırlılık 15

0.2.Alanyazın Taraması 15

BİRİNCİ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİ

1.1. Azerbaycan Basını ve Tarihi 17

1.2. Maarif İşçisi Dergisi 18

1.2.1. Eserin Tanıtımı..... 18

1.2.1. Derginin Genel Özellikleri 20

1.3. Derginin İçeriği 21

İKİNCİ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİNİN ÇEVİRİYAZISI

2.1. Maarif İşçisi Dergisinin Çeviriyazısı 25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ ESERİNİN DİL İNCELEMESİ

3.Eserde Kullanılan Alfabe ve Dil 207

3.1. Alfabe 207

3.1.1. Arap Alfabesi 209

3.1.2. Latin Alfabesi 211

3.1.3. Kiril Alfabesi 212

3.2. Dil 213

3.2.1. Ses ve Yazım Özellikleri 213

3.2.1.1. Ünlüler ve Yazımları 214
3.2.1.1.1. /e/ Sesi 214
3.2.1.1.1.1. Kapalı /e/ Sesi 215
3.2.1.1.1.2. Açık /e/ Sesi 216
3.2.1.1.2. Düz-Dar Ünlüler (/y-/ + /ı/, /i/) > ∅) 217
3.2.1.2. Ünsüzler ve Yazımları 217
3.2.1.2.1. Ünsüz Değişimleri 218
3.2.1.2.1.1. TT b-~AZT m- 218
3.2.1.2.1.2. TT ķ-~AZT -ḫ: 219
3.3. Biçim Özellikleri 220
3.3.1. İsim Çekimi 220
3.3.1.1. Belirtme Durum Eki 220
3.3.2. Fiil Çekimleri 221
3.3.2.1. Kişi Ekleri 221
3.3.2.2. Geniş Zaman Çekimi 223
3.3.2.3. Şimdiki Zaman Çekimi 224
3.3.2.4. Yeterlilik Fiili Çekimi 225
3.3.2.5. Soru Çekimi 227

SONUÇ 229

KAYNAKÇA 234

EK: TIPKIBASIM METİNLER 237

KISALTMALAR

AZT : Azerbaycan Türkçesi

TT : Türkiye Türkçesi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Azerbaycan Türkçesinin Adları ve Kullanılan Alfabeler.....8
Tablo 1. 1. Belirlenebilen Sayılarla İlgili Bilgiler.....20
Tablo 1. 2. "Maarif İşçisi" dergisi 1. sayı yazar –eserleri. 23
Tablo 1. 3. "Maʿārif İşçisi" dergisi 4-5. sayı yazar ve eserleri.....24
Tablo 3. 1. Arap Alfabesi 210
Tablo 3. 2. Latin Alfabeli kelimeler.....211
Tablo 3. 3. Kiril Alfabeli Kelimeler.....212
Tablo 3. 4. Maarif İşçisi Eserinde /ė/ Sesinin Kullanımı 215
Tablo 3. 5. Maarif İşçisi Eserinde /e/ Sesinin Kullanımı 216
Tablo 3. 6. Maarif İşçisi adlı Eserde /ı/, /i/ Sesinin Kullanımı.....217
Tablo 3. 7. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan /m/-/b/Seslerinin Kullanımı.....218
Tablo 3. 8. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan /ķ/-/ḫ/ Seslerinin AZT ve TT'ndeki Kullanımı 219
Tablo 3. 9. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan Belirtme Durumu Örnekleri.....221
Tablo 3. 10. Maarif İşçisi Adlı Eserde Teklik 1. Şahıs Ekinin Kullanımı 222
Tablo 3. 11. Maarif İşçisi Adlı Eserde Çokluk 1. Şahıs Ekinin Kullanımı.....222
Tablo 3. 12. Maarif İşçisi Adlı Eserde Geniş Zaman Çekimi 223
Tablo 3. 13. Maarif İşçisi Adlı Eserde Şimdiki Zaman Çekimi.....225
Tablo 3. 14. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yeterlik Fiilinin Çekimi.....226
Tablo 3. 15. Maarif İşçisi Adlı Eserde Soru Çekimleri.....227

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Maarif İşçisi Dergisi'nin Örnek Kapağı.....25

GİRİŞ

0.1. Türk Yazı Dillerinin Oluşumu ve Çağdaş Türk Lehçeleri

Dil, sözlü veya yazılı bir biçimde insanların iletişim kurmak için kullandığı doğal bir araçtır. İnsanlar var olduğu andan itibaren dili sözlü olarak kullanmışlar ve dil, belli bir düzen ile bir araya gelen seslerin, bazı kurallar dâhilinde birleşip anlamlı bir birim haline gelmesiyle oluşmuştur. Başta sözlü olarak kullanılan dil, milattan önce 3500'lü yıllarda yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Dünya üzerinde var olan dillerin zaman içerisinde bazı sebeplerle değişikliklere uğrayabildikleri yapılan araştırmalarda görülmektedir. Türklerin kullandığı dil de coğrafya, etkileşim içerisinde bulundukları topluluklar vb. çeşitli nedenlerle değişikliğe uğramıştır.

Yaşam şartları sebebiyle Türklerin Türkistan'dan (= Orta Asya) başka coğrafyalara göç ettiği ve bu göç sebebiyle yaşanan değişimlerin ve gelişmelerin toplumu etkilediği görülmektedir. Dönemin ekonomik, kültürel, siyasi şartları sebebiyle dil farklı oluşumlar içerisine girmeye başlamıştır. Bu süreçte hem konuşma hem de yazı dili etkilenmiştir. Özellikle göç sebebiyle dünyaya yayılan Türklerin konuşma dili kültürel etkileşim ve siyasi etkenler sebebiyle daha çok değişime uğraşmıştır. Farklı alfabeler ile tanışan Türklerin yazı dilleri de bu değişime karşı koyamamıştır (Korkmaz, 2010:1-41).

Siyasi-sosyal olaylar, göçler, savaşlar neticesinde göç eden ve birbirinden ayrı coğrafyalarda yaşamlarını sürdüren Türkler kendi bulundukları bölgelerde kendi ağız özelliklerine uygun yazı dilleri oluşturmuşlardır. İslamiyet'in kabulü dil ve kültür açısından Türklerin değişikliğe uğramasına sebep olmuştur. Bu değişiklikler dil üzerinde öncelikli olarak alfabe alanında olmuştur. Alfabe değişiklikleri her boy için farklılık teşkil ederken yeni yazı dillerinin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Farklılık gösteren boyların siyasi, tarihi ve kültürel açıdan etkileşim içerisinde oldukları özellikler bir araya gelince lehçeler yazı dili konumuna gelmiştir. 19 ve 20. yüzyılda bu değişim farklı lehçelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karataş, 2019: 254-256).

Reşit Rahmeti Arat göre Türk lehçelerinin oluşumu ve gelişimi özet olarak şu şekildedir: Türk boylarının batıya doğru yürüyerek yeni devletler kurmaları, yeni Türk kültür

merkezlerinin oluşmasına ve dillerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Göçler sonucunda, bu topluluklar eski kültür merkezlerinden uzaklaşarak yenilerini yaratmak zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda Çingiz Devleti, Türk kültür hayatının durgunlaşmasına ve kültür merkezlerinin yer değiştirmesine sebep olmuştur. Yeni kültür merkezlerini oluşturanlar, genellikle eski kavim düzenine ve göçebe yaşam tarzına yakın topluluklardır. 12-13. yüzyıllarda Türk dili, ses ve şekil bakımından büyük değişiklikler yaşamıştır. Eski Türk yazı sistemi, İslam etkisiyle Arap alfabesiyle değiştirilmiştir ve bu Türk dilinin doğal gelişiminin olgunlaştığı bir döneme denk gelmiştir. Lehçelerdeki (Arat'a göre *şive*) değişiklikler yazı diline girmiş ve yeni yazı sistemi, dildeki bu değişiklikleri kabul etmiştir. Bu süreç, birbirinden farklı yazı dillerinin temelini oluşturmuştur. Başlangıçta küçük farklılıklar gösteren bu yenilikler, zamanla sözlük ve gramer alanına da yayılmıştır. Bu değişimler, Türk topluluklarının kendi kültürlerine bağlılıkları ve yeni kültürlerin etkileri ile şekillenmiştir (Arat, 1987: 131-141).

19. yüzyıl başlarından itibaren Çağdaş Türk lehçelerinin tasnifi denemeleri devam etmektedir. Tasnif yapan bazı araştırmacılar şunlardır: Wilhelm Radloff, G.J. Ramstedt, N. Samoyloviç, L. Ligeti, Räsänen, Poppe, Lars Johanson, Reşit Rahmeti Arat, Agop Dilaçar ve Talat Tekin (Karataş, 2019: 254-257).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Türk lehçelerinin farklı ölçütlere göre tasnif edildiği, özelikle coğrafi, tarihi topluluk isimleri ve ses özellikleri ölçüt alınarak bu bilgilere ulaşıldığı görülmüştür.

Türklerin geniş bir coğrafyada varlığını sürdürmesi toplumsal olarak etkileşime açık hâle gelmesine sebep olmuştur. Özellikle ekonomik ve siyasi nedenlerle göç eden Türkler birçok defa yaşadıkları bölgelerde kuşatma altına alınmış ve göç etmeye mecbur bırakılmıştır. 11. yüzyıl itibari ile göç hareketine başlayan Türkler özellikle dil konusunda değişime uğramıştır. 13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılan Eski Oğuz Türkçesi, Anadolu Selçuklularının son dönemi, beylikler devri ve Akkoyunlu Devleti dönemlerini kapsamaktadır. Osmanlıların ilk iki asrını içeren bu dönem, 16. yüzyılda Osmanlı Türkçesi olarak devam etmektedir. Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı ve Azerbaycan edebi dillerinin atasıdır. Bu dönemde Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesi

(AZT) özelliklerini karışık olarak barındırmaktadır. 15 ve 16. yüzyıllarda bu diller henüz birbirinden ayrılmamıştır. Dilin ölçünleşmemiş olması, Osmanlı ve AZT'nin geçiş dönemi dilleri olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Eski Oğuz Türkçesi hem Osmanlı Hem de Azerbaycan edebi dillerinin kökenini oluşturmaktadır (Ercilasun,2014: 457). Dolayısıyla 11. yüzyıldan sonra Türkçe, üç farklı coğrafyada üç farklı yazı dili koluyla eser vermeye başlamıştır. 15. yüzyıl sonrasında Türk dili Osmanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesi olarak iki ayrı yazı diline bölünmüştür (Karataş, 2019: 254-255).

0.2. Azerbaycan Türkçesi

0.2.1.Azerbaycan Adı

Azerbaycan adının kökeni hakkında tarih, dil ve edebiyat alanlarında yapılan araştırmalarda tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. *Azerbaycan* kelimesinin kökeniyle ilgili birçok açıklama bulunmakla birlikte bunların ikisi daha çok savunulmaktadır: Birincisi, eski Mecusîlik diniyle bağlantılıdır; "od"anlamındaki *azer* ve "muhafız"anlamındaki *baygan* kelimelerinin birleşiminden türetilmiş ve "ateşin muhafızı"anlamına gelen *Azerbaygan* kelimesi zamanla *Azerbaycan* şeklini almıştır. Bir diğer görüş ise adın Persler döneminde bölgeyi yöneten Atropates'ten geldiği yönündedir. Bu isim zamanla Sasanîler döneminde *Azurbazagan* ve Araplar arasında *Azerbaycan* olarak evrilmiş, Türkler de bu ismi benimsemiştir (Togan, 1997: 93, Bulak, 2016: 55).

0.2.2. Azerbaycan Türkçesinin Tarihi

Dil araştırmalarının kökeni çok eskilere dayanmaktır. Araştırmacılar dil olgusunun nereden çıktığı noktasında kesin bir yargıya varamadıkları için farklı çalışmalar yapmıştır. Herkes tarafından kabul gören "Dil, insana özgüdür, sözlüdür, doğuştandır, toplumsaldır, sistemlidir, göstergelerden oluşur." gibi dilin özellikleri vardır. Ayrıca insanın evrendeki nesneleri adlandırması ve bunu göstergelerle bir dizge hâline getirmesi dil oluşumunun tamamlanmasını sağlayacaktır. Bu oluşum toplum tarafından ortak şekilde sağlanırsa toplumun da ortak dili meydana gelmiş olacaktır.

Türk milleti, geçmişten geleceğe değerlendirilecek olursa Türkistan'daki göçerevli yaşamdan, Uygurlar ile yerleşik hayata geçmiştir. Bu durum, toplumda da birçok alanda

değişikliğe sebep olmuştur. Hem dini açıdan hem yaşayış açısından Türklerin dili de bu doğrultuda etkilenmiştir. Göktanrı inancına sahip olan ve Köktürk alfabesini kullanan Türkler, İslamiyet'in kabulü ile Arap alfabesini tanımış ve dinin de etkisiyle dillerinde değişiklik meydana gelmiştir. Bir milletin yaşadığı coğrafya ve etkileşim içerisinde bulunduğu topluluklar o dilin şekillenmesinde etkilidir.

Azerbaycan coğrafyasındaki siyasi gelişmeler toplumsal değerleri özellikle de dildeki değişimleri ortaya çıkarmıştır. 19. yüzyılda Bakü'nün dünyanın en önemli petrol kaynaklarından birisi olması Rusya'nın bu topraklar adına plan yapmasına sebep olmuştur. Ülkeyi sanayi merkezi olarak görmüştür. Bu durum ülke insanını ticarete yöneltmiş dolayısıyla Azerbaycan'da yenileşme hareketleri de hız kazanmıştır. Bu yenileşme ülke ekonomisiyle birlikte eğitim alanında da görülmüştür. 19. yüzyılın ikinci yarısında okul, gazete, dergi ve tiyatro alanlarının temelleri atılmıştır. Bu alanların devamlılığının ve kalıcılığının sağlanması adına alfabe değişikliği görüşülmeye başlanmıştır. Nitekim dönemin aydınları Arap alfabesinin zorluğu noktasında hemfikir olup AZT temel alınarak düzenlemeler yapılması gerektiğini düşünmüşler ve harekete geçmişlerdir. Axundzadə, Latin harflerine dönülmesini istemektedir. 19. yüzyılda Ekinçi gazetesi, Axundzadə'nin fikirlerini savunmuştur. Azerbaycan'da alfabe meselesi ile ilgili iki farklı görüş vardır: Bir grup Arap alfabesinin geliştirilerek kullanılmasını savunurken bir diğer grup ise Latin alfabesinin kullanılmasını istemektedir. Nihai karar Latin alfabesi temelli yeni bir alfabe oluşturmaktan yana olmuştur (Devlet 1999: 21-28).

0.2.3. Azerbaycan Türkçesinin Adı

Türkler tarih sahnesine çıktığı ilk zamanlardan günümüze kadar olan sürede diğer toplumları hem etkilemiş hem de diğer toplumlardan etkilenmişlerdir. Siyasi ve ekonomik sebepler bu durumu en çok etkileyen iki unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalardan yola çıkarak bu iki unsurun etkilediği en büyük alan ise dil olmuştur. Yaşanılan coğrafya, komşuluk ilişkileri ve inançlar dilin etkileşimini hızlandırmıştır. Göktanrı inancına sahip olan Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle Arap alfabesi ile tanışması ve hatta geçerli bir alfabe hâline gelmesi kaçınılmaz olmuştur.

AZT, Oğuz grubuna dâhil olup merkezî kolunu oluşturmasına rağmen, dilde Kıpçakça,

Uygurca (Doğu Türkçesi) ve Moğolca alıntılar bulunmaktadır. Eskiden kalma yerel halkların (örneğin Tatlar) sözleri ve izleri de yer yer görülmektedir. Ayrıca, Arapça ve Farsça sözler dinî ve sosyal-politik sebeplerle dile girmiştir. Milâdın ilk orta çağlarından itibaren Hazar'ın kuzeyinden değişik Türk boylarının özellikle Azerbaycan'ın kuzey kısmına yerleştiklerini ve bunların kaynaşmasıyla Araz'ın kuzey kısmının 7. yüzyılda Türkleştiğini belirtilmiştir. Hazar denizinin kuzeyinden gelen Türk boylarının lehçeleri, Kıpçak, Bulgar, Hun ve Hazar dil-lehçe grubundan olup, AZT'den bariz şekilde farklı olmuştur (Heyet, 2004: 13). Türk dili tarihinde11-15. yüzyıllar arasını kapsayan dönemde, çeşitli adlarla anılan yazı dili, Oğuzların Anadolu, Azerbaycan, Irak, Suriye ve Balkanlar'daki etkisini yansıtmaktadır. Bu dönemde, Anadolu Selçuklu Devleti ve beylikler arasındaki kargaşa nedeniyle az sayıda eser kaleme alınmış ve bu eserler "Karışık dilli/lehçeli"olarak nitelendirilmiştir. Yazı dili, Oğuzların ağız özelliklerine dayanarak, 13. yüzyıldan itibaren konuşma dilinden yazı diline dönüşmüştür. Eski Anadolu Türkçesi olarak adlandırılan bu dönemde, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı geçiş dönemleri yer almaktadır. Oğuzların batıya göçüyle Azerbaycan, Anadolu ve Rumeli Türk yurtları haline gelmiş ve Orta Doğu ile Balkanlarda ikinci bir Türk edebî dili doğmuştur. 13. yüzyılda şekillenmeye başlayan bu dil, 15. yüzyıla kadar müstakil ve ölçünlü bir yazı dili olamamış; ses değişimleri ve eklerin tutarsız kullanımı gibi özellikler taşımıştır (Karataş, 2018: 429).

Azerbaycan coğrafyasına bakıldığı zaman Türklerin göç yolları üzerinde bulunması ve komşu ülkelerin inanç anlayışına yakın olması dil noktasında etkileşime açık olduğunu göstermektedir. Ülke coğrafyasında bulunan farklı görüşler AZT'yi yoğun bir şekilde etkilemiştir.

Bir milletin temel kimlik bilgileri arasında yer alan millet ve dil adları, farklı milletler tarafından farklı şekillerde adlandırılabilir. Bu durum, özellikle Türklük bilimi ve Türk dili kollarının adlandırılması konusunda dikkat çekicidir. Ülkeler arasında bu adlandırmalarda bir birlik görülmemekte ve Türkiye'deki adlandırmalar diğer Türk ülkelerindekinden oldukça farklıdır. Özellikle Sovyet sonrası bağımsızlığını kazanan Türk ülkelerinden biri olan Azerbaycan'da, kimlik ve dil adları konusu hâlâ tartışmalıdır. Türkiye'deki Türklük bilimi çalışmalarında, Türk dilinin yazı dili olan kolları için genel olarak lehçe ve şive, yerel konuşma biçimleri için ise ağız terimleri kullanılmaktadır.

Türkiye'ye en yakın coğrafyada yaşayan ve Oğuz boyuna mensup Azerbaycan Türklerine halk arasında yaygın olarak *Azerî*, *Azerî Türkleri* denirken Türklük biliminde *Azerî, Azerî Türkleri, Azerbaycanlı* ve *Azerbaycan Türkleri* adları kullanılmaktadır. Çağdaş Türk yazı dillerinden biri olan AZT de Türkiye'de halk arasında yaygın olarak *Azerî Türkçesi*, *Azerîce,* Türklük biliminde ise *Azerbaycan Türkçesi* olarak adlandırılmaktadır (Karataş, 2018: 432- 433).

Azerî dili terimi ilk kez 11. yüzyılda Hatib Tebrizî ile ilgili bir bilgide geçmiştir. Ancak, AZT 19. yüzyıla kadar *Türkçe* ve *Türk dili* olarak bilinmektedir. Örneğin, Azerbaycan matbuatında ilk dergi olan Keşkül'ün kapağında "Türkî, Farsî ve Arabî"dillerinde yazılar kabul edildiği belirtilmiştir. Üzeyir Hacıbeyov'un 1915'teki ifadesinde geçen *Türk lisanı* da o dönemin "Azerbaycan Türkçesi"anlamına gelmektedir (Karataş, 2018: 438).

Sovyet döneminde, Çarlık döneminde planlanan hedeflerin çoğu gerçekleştirilmiştir ve "böl, yönet"siyaseti gereği, Türkistan coğrafyası idari olarak küçük birimlere bölünmüştür. Bu küçük grupların kültürel bağları, farklı alfabeler kullanılarak koparılmış ve ortak milli tarih yerine bölgesel tarihler yazılarak Türk halklarının ortak kökeni reddedilmeye çalışılmıştır. Yeni bir kimlik oluşturma amacıyla, kimliğin adı Türk'ten Azerbaycanlı'ya, dilin adı da Türk dilinden Azerbaycan diline dönüştürülmüştür. Alfabe değişiklikleri, soyadlara Rusça ekler eklenmesi, milli bayramlar ve dinin rolünün kısıtlanması gibi politikalar uygulanmıştır. Sovyet rejimi, Azerbaycan'ı Türkiye'den tecrit etmek için Çar rejiminden daha acımasız yöntemler benimsemiş ve "Sovyet Halkı"ve "Sovyet Vatanseverliği"kavramlarını topluma benimsetmeye çalışmıştır (Karataş, 2018: 445).

5 Aralık 1936'da SSCB'nin yeni Anayasası kabul edildikten sonra, Azerbaycan SSC dâhil bağlı cumhuriyetler kendi anayasalarını çıkarmaya başlamışlardır. 19 Mayıs 1924'te Azerbaycan'ın devlet dilinin Türk dili olduğu kabul edilmişse de, 14 Mart 1937'de 9. Azerbaycan Sovyetler Kurultayı'nda bu madde çıkarılmıştır. Azerbaycan halkının Türk olan adı Azerbaycanlı, dilinin adı ise Azerbaycan dili olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikle 1950'li yıllara kadar tüm resmi yazışmalarda Rusça kullanılmaya başlanmış ve AZT devlet hayatından neredeyse tamamen çıkarılmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti, Sovyetlerin dağılmasından önce Azerbaycan SSC adıyla varlığını sürdürmüştür. 20 Ocak 1990'da Bakü'de gerçekleşen ve "20 Yanvar Faciəsi"veya "Qanlı Yanvar"olarak bilinen olaylar, milli bilinçlenmeyi ve direnişi zirveye taşımıştır. Halk hareketlerinin etkisiyle Azerbaycan Yüksek Sovyeti, 30 Ağustos 1991'de bağımsızlığı ilan etme kararı almış ve Azerbaycan Cumhuriyeti 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını yeniden ilan etmiştir. 29 Aralık 1991'de yapılan halk oylamasıyla bağımsızlık kesinleşmiştir (Karataş, 2018: 451).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra, AZT devlet dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. 15 Mayıs 1992'de Azerbaycan Halk Cephesi, Elçibey önderliğinde iktidara geldikten sonra, ülke ilk defa ana dilinde yönetilmiştir. 22 Aralık 1992'de Azerbaycan Milli Meclisi'nde tartışmalı bir oturum sonunda "Azərbaycan Respublikasında Dövlet Dili Haqqında"kanun kabul edilerek, AZT resmen *Türk dili* olarak adlandırılmıştır (Karataş, 2018: 452). (bk. Tablo 1).

0.2.4. Azerbaycan Türklerinin Kullandığı Alfabeler

Oğuz Türkleri, tarih boyunca Anadolu ve Azerbaycan coğrafyalarına göç ettikleri için bu bölgelerde nüfusları artmış ve böylece bir yazı diline ihtiyaç duyarak Oğuz Türkçesini

13. yüzyılda Arap alfabesi ile yazıya geçirmişlerdir. Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasında Eski Anadolu Türkçesi ortak yazı dili olarak kullanılmış, ancak bazı sebeplerden dolayı 15. yüzyıldan itibaren Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve AZT olmak üzere iki farklı yazı dili olarak gelişim göstermiştir (Uçar, 2022: 37).

AZT farklı isimlendirmelerle ve alfabe değişiklikleri ile karşımıza çıkmıştır. Tablo şeklinde bu değişiklikler verilmiştir (Karataş, 2018: 461).

Tablo 1. Azerbaycan Türkçesinin Adları ve Kullanılan Alfabeler

DÖNEM	DİLİN ADI	ALFABE
1918'e Kadar	Türk Dili, Türkçe (Rusça Kaynaklarda: Tatar Dili, Türk-Tatar Dili, Azerbaycan-Tatar Lehçesi, Tatar Dilinin Kafkas Lehçesi, Türk-Azerbaycan Dili	13. yy-1922/1929: ARAP
1918-1937	Türk Dili, Türkçe	1918-1922: ARAP 1922-1937: LATİN
1937-1992	Azerbaycan Dili, Azerbaycanca	1937-1940: LATİN 1940-1991: KİRİL
1992-1995	Türk Dili, Türkçe	LATİN, KİRİL
1995-2017	Azerbaycan Dili	1995-2001: LATİN, KİRİL 1 Ağustos 2001: LATİN

19. yüzyılda siyasi açıdan karışıklığın çok yoğun olduğu Azerbaycan'da alfabe tartışmaları başlamıştır. Axundzadə'ye göre Arap alfabesinin ses yapısı AZT'ye uygun değildir. Axundzadə bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

Araplar bize öyle bir alfabe getirdiler ki bu alfabeyi en yüksek tahsilli aydınlar bile okumada zorlanmaktadırlar. Arap alfabesinde bütün sessiz harflerin olmaması, bazı harflerin birbirine benzemesi, noktaların çok olması, harflerin birleşmesi neticesinde şeklinin değişmesi Arap alfabesini öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Alfabeyi bir çocuk 3, 4 yılda ancak öğrenebilmektedir. Aynı zamanda çocuklar bu alfabeyi Matematikten daha zor öğrenmektedirler. (Gurbanov, 1963: 19)

Axundzadə, Arap alfabesinde görülen zorluklara seçenek olarak şunları belirtmiştir:

Kolay okunmalı,

Kolay yazılmalı

Kolay basılmalıdır (Axundzadə , 1962: 188-189).

14 Ekim 1920 tarihinde Bakü'de düzenlenen "Müellimler Kurultayı"nda alfabe meselesi tekrar gündeme gelmiştir. Kommunist gazetesinde aydınlar arasında şiddetli tartışmalar

olmuştur. Alfabe konusundaki tartışmalar genellikle dört başlıkta toplanmıştır:

Mevcut alfabenin korunması,

Mevcut alfabenin ıslah edilmesi,

Latin alfabesine geçilmesi,

ç. Kiril alfabesinin kabul edilmesi (Karaman, 2010: 134).

1922'den itibaren Azerbaycan'da Latin alfabesinin uygunluğu üzerinde fikir birliği sağlanmış, bu doğrultuda Yeni Yol gazetesi tamamen, Yeni Fikir gazetesi ise kısmen Latin alfabesiyle yayın yapmaya başlamıştır. 1924'te kurulan "Ümumittifak Yeni Türk Elifbası Komitesi"(ÜYTEK) başkanlığına Semedağa Ağamalıoğlu getirilmiş, heyet Kırım, Türkmenistan ve Özbekistan'daki aydınlarla alfabe tartışmaları yürütmüştür. Bu süreç, 21 Temmuz 1928'de Halk Komissarları Sovyeti'nin yeni alfabeye geçiş kararını almasıyla sonuçlanmış ve değişiklik 1 Ocak 1929'da uygulanmaya başlanmıştır (Karaman, 2010: 134-135). Yeni alfabede 32 harf ve bir kesme işareti bulunmaktadır:

Latin alfabesinden alınanlar sessizler: (b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z)
Latin alfabesinden alınan sesliler: (a, e, i, o, u, y)

Kalan 6 harf de Latin alfabesindeki seslere benzetilerek yapılmıştır: (ç, ə, θ, n., l, z) (Hesenov, 2001: 242)

Ayrıca AZT'deki "ıı"sesi için Rusça' dan "ɜ"harfi alınmıştır (Karaman,2010: 135). Sovyetler Birliği, Türk cumhuriyetlerinde Kiril alfabesinin kabul edilmesini teşvik etmiş ve bunun Azerbaycan'ın Sovyet halklarıyla birliğini güçlendireceği, medeniyetinin dünyada tanınmasını sağlayacağı gibi iddiaları öne sürmüştür. Ancak 20 Ocak 1990 olaylarının ardından Azerbaycan'da alfabe tartışmaları başlamış, hükümet bu değişikliğe sıcak yaklaşmıştır. Aynı yıl dilcilerin katılımıyla bir komisyon kurulmuş, başkanlığına Afak Kurbanov atanmıştır. Komisyon, Azerbaycan'ın Latin alfabesine geçmesi gerektiği yönünde karar almıştır. (Karaman, 2010: 138-140).

Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş yaklaşık yedi yıl boyunca sürmüştür. Bu dönem süresince her iki alfabe kullanılmaya devam etmiştir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 1920'li yıllardaki alfabe değişim sürecindeki gelişmelerin benzeri Sovyet sonrasında da tekrar gündeme gelmiştir. Bu defa 1991 yılından 2001 yılına kadar Azerbaycan'da Kiril alfabesi ve Latin alfabesi birlikte kullanılmıştır. Son dönemdeki süreç ise yaklaşık on yıl sürmüştür (Kahramanlı 2002: 88–89). Azerbaycan, 1 Ağustos 2001 tarihinden itibaren tamamen Latin alfabesine geçmiştir.

0.3. Araştırma

0.3.1.Amaç

Dil, insanların çevreleri ile iletişim kurmalarını, olayları farklı açıdan yorumlayıp değerlendirmelerini sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Dil öğretiminin temel amacı duygu, düşünce, hayal ve isteklerini dilin özelliklerini de kullanarak bireyin kendini ifade etmesini sağlamaktır. İfade yöntemleri ve araçları farklılık gösterebilir.

Üzerinde çalışma yapılan dergi sayıları 1925 yılına aittir. Dönem özellikleri göz önünde bulundurulacak olursa gazete ve derginin toplumu bilinçlendirme noktasında ne kadar aktif bir araç olduğu görülmektedir. Hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da benzer tarihi süreçler yaşanmıştır. Bu süreçte en önemli değişimler dil üzerinde yapılmıştır. Türkiye'de eğitim gören birçok Azerbaycanlı aydın da Azerbaycan'ın dil, kültür ve düşünce dünyasını derinden etkilemiştir.

Osmanlı Devleti ile Azerbaycan'da yaşayan Türk aydınlarının 20. yüzyılın başında çok sıkı bir iletişim hâlinde oldukları ve birçok faaliyette bulundukları bilinmektedir. Namık Kemal ve Mehmet Emin gibi milli Türkiye şairlerinin şiirleri Azerbaycan'da ağızdan ağıza dolaşmaktadır. Tarihçi Ahmet Refik, Türkçü Necip Asım, Akçuraoğlu Yusuf ve Ziya Gökalp gibi Türk düşünürleri dönemin aydınlarının duygu ve düşünce dünyalarında ve kardeş birliğinin yerleşmesinde çok etkili olmuşlardır. Çarlık hükümeti, İstanbul ve genel olarak Türkiye'de bastırılan eserlerin Azerbaycan'a girmesini yasaklamış olsa da Azerbaycanlı gençler bu eserleri gizli gizli temin etmekten geri kalmamıştır. Siyasi hareketler de aynı amacı, yani yeni bir Türk devletinin Rus istilasından kurtulmasını

desteklemiştir (Caferoğlu, 1940:35-36).

Bakü ve Gence'de milli şuuru ve varlığı korumak amacıyla yeni siyasi Türk partileri oluşmaya başlamıştır. Hayır kurumları ve maarif cemiyetleri gibi teşkilatlar milli uyanışı desteklemiştir. Çarlık yönetimi tarafından engellenmeye çalışılan Türkiye-Azerbaycan ilişkisi canlandırılmıştır. İstanbul'dan getirilen öğretmenler, Azeri şehirlerinde İstanbul şivesine aşina yeni bir aydın sınıfı oluşturmuştur. Gazetelerle başlayan şive birleştirme çabası aydınlar tarafından kabul görmüştür. Önemli Azeri aydınları İstanbul'a gidip gelmiştir ve Namık Kemal, Mehmet Emin, Ziya Gökalp gibi Türk aydınlarının eserleri Azerbaycan'da ilgiyle okunmuştur (Kazan, 2016: 36-37).

TT ile AZT göz önüne alındığında tarihi süreç içerisinde farklı ağız özelliklerine sahip ortak bir dilden iki farklı yazı dili ve hatta "dil"ortaya çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada günümüzde iki farklı yazı dili, hatta iki farklı dil gibi görünen/gösterilmeye çalışılan TT ile AZT'nin 20. yüzyılın başındaki durumları, etkileşimleri ve TT'nin Azerbaycan yazı dili üzerindeki etkilerini belirlemek ve bunları örneklendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç için Maarif İşçisi dergisi seçilmiş ve bu derginin dilindeki dönemin TT etkileri, izleri incelenmiştir.

0.3.2. Yöntem

Araştırmada Maarif İşçisi dergisi ile ilgili alanyazın taraması yapılarak belirlenen yayınlar okunup fişlenmiştir. Derginin Arap harfleriyle yazılmış 1, 4 ve 5. sayılarının çevriyazısı yapılmış, ortaya çıkarılan metin dil özellikleri (ses, yazım ve biçim) bakımından incelenmiştir.

0.3.3. Araştırmanın Yapılması Sırasında Uygulanan Yöntem

Bu araştırma ve incelemenin yapılabilmesi için öncelikle genel olarak Azerbaycan Matbuatı ile ilgili araştırma ve alanyazın taraması yapılmıştır. Azerbaycan Milli

Kütüphanesinden Maarif İşçisi dergisi taranmış, hangi sayılarının var olduğu öğrenilmiştir. İlgili derginin üç sayısı (1, 4 ve 5. sayılar) temin edilmiştir. Çalışma bu üç sayı üzerinde yapılmıştır.

0.3.4. Araştırmanın Yazılması Sırasında Uygulanan Yöntem

a. *Maarif İşçisi* derginin üzerinde çalışılacak sayıları temin edildikten sonra metnin tamamı okunmuş ve ilk olarak tüm metin, tam çeviriyazı yöntemi ile ve metnin özgün noktalama işaretlerine dikkat edilerek yazıya geçirilmiştir:

Ör.

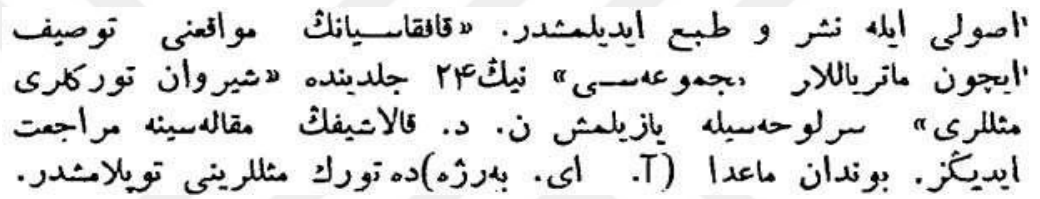
اصولی ایله نشر و طبع ایدیلمشدر. «قافقاسیانك مواقعنی توصیف ایچون ماتریاللار مجموعه‌سی» نیك۲۴ جلدینده «شیروان تورکلری مثللری» سرلوحه‌سیله یازیلمش ن. د. قالاشیفك مقاله‌سینه مراجعت ایدیکز. بوندان ماعدا (T. ای. به‌رژه)ده تورك مثللرینی تویلامشدر.

"uṣūlü ile neşr ve ṭabi῾i idilmişdir. "Ḳāfḳāsyanı ñ muvāḳ῾ini tavṣif içün materyallar mecmū῾asını ñ"24 cildinde "Şirvāñ Türkleri meselleri"serlevhasıyla yazılmış N.Z. Ḳālaşif'iñ maḳālesine mürāca῾āt edi ñiz. Bundan mā῾ada (A. Ay. Berje) de Türk mesellerini toplamıştır."

b. Mümkün olduğu kadar yazılan biçime sadık kalınmış, hatalı bir yazım söz konusu olduğunda dipnotta düzeltilmiştir.

Ör.

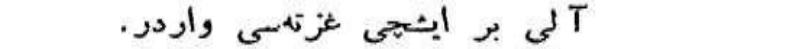
آلی بر ایشچی غزته‌سی واردر.

"**alı** bir işçi ġazetesi vardır."

Adlı yazılması gereken sözcük *alı* biçiminde yazılmıştır. Buraya dipnot verilerek hata ifade edilmiş ve doğrusu yazılmıştır.

c. AZT ve TT'de farklı sesler ile ifade edilen kelimelerde iki harf şekli de

gösterilmiştir:

Ör.

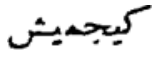

g(k)içmiş

d. Eklerin yazımında da yazılana sadık kalma ilkesi uygulanmıştır. Ör.

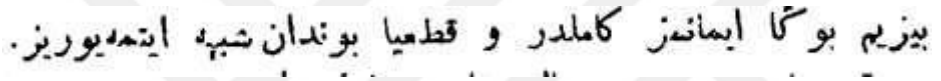

"Bizim buñā imanımız ḳāmildir ve ḳaṭiyʾen bundan şüphe **itmeyorız**."

e. Yazar ve eser adlarında metne bağlı kalınmıştır.

Ör.

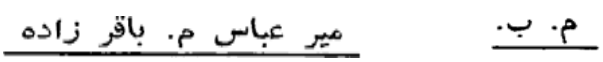

"Mir ʿAbbās M. Bāḳırzāde M. B.

f. Metinlerin içerisinde kullanılan numaralandırmada farklılık gösterenler belirlenmiş ve metne sadık kalacak şekilde yazıya geçirilmiştir.

Ör.

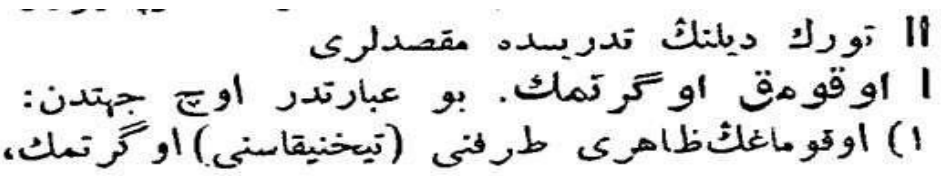

“II Türk diliniñ tedrīʾste maḳṣadları

I. Oḳumaḳ öğretmek. Bu ʾibārettir üç cihetten

1. Oḳumağı ñ ẓāhiri ṭarafını (tiḫniḳāsını) öğretmek”

g. Metinde bulunan edebi türlerin biçimsel özelliklerine bağlı kalarak çeviriyazı yapılmıştır.

Ör.

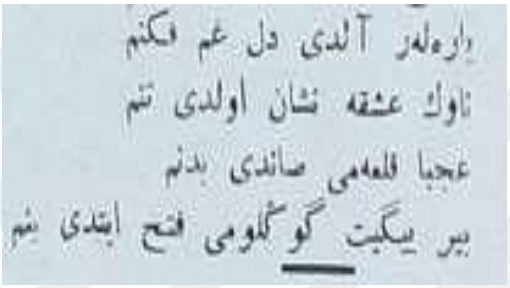

“Yâreler aldı dil-i ġam-ı fegnim Navıñ ʿaşḳa nişan oldu tenim ʿacabā ḳalʿa mı ṣāndı bendim Bir yigit göñlümü feṭḥ etti”

h. Metinde vurgulanmak için koyu yazılmış yerler de koyu yazılmıştır: Ör.

قاپیتال عالمنه توز نفرتلرینی‌ده اظهار ایدییورلار.
«داها دانیشیلمامش، معین ایدیلمەمش بیر نقطه قالمامیشدر،

“(…) ḳapital ʿālemine öz nefretlerini de iẓhār idiyorlar.

“**daha danışılmamış, muʿayyen edilmemiş bir noḳṭa ḳalmamışdır,** (…)” Çevriyazısı tamamlanan metinlerde dil özellikleri (ses, yazım, biçim) incelenmiştir.

Yapılan incelemeler şu şekildedir:

Ses ve Yazım bölümü ünlüler ve ünsüzler alt başlıklarına ayrılmıştır. Ünlüler alt başlığında dergide kullanılan, seçilen ünlülerin TT ve AZT’deki biçimi ele alınarak incelenmiştir.

Ünsüzler alt başlığında dergide kullanılan bazı ünsüzler seçilmemiş, Arap alfabesinde birden fazla işaret ile gösterilen ünsüzler seçilerek incelenmiştir. Seçilen ünsüzler, TT ve AZT'deki biçimi ele alınarak değerlendirilmiştir.

Dönem özelliklerine bağlı olarak metin içerisinde yer alan Kiril ve Latin alfabesiyle yazılan kelimeler belirtilmiştir.

Biçim bölümünde AZT ve TT arasında tamamen ya da küçük ses farklılıkları ile ayrılan biçim özellikleri incelenmiştir.

0.3.5. Sınırlılık

Azerbaycan'da Sovyetler Birliği döneminde yayımlanan Maarif İşçisi dergisi, TT'nin AZT üzerinde çok etkili olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Arap alfabesi ile yayımlanmış olması sadece dönemin ruhunu yansıtmak açısından değil, aynı zamanda o dönemde kullanılan AZT'nin TT ile yakınlığını göstermesi açısından da çok önemli bir yayın organıdır.

Çalışmanın örneklemi 1925 yılında yayımlanan Maarif İşçisi dergisini oluşturmaktadır. Derginin Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Merkezi İlmi Kütüphanesinde 18 sayısı bulunmaktadır. Sayıların hacimleri ve içeriğinin değerlendirilmesi sonucu üç sayının incelenmesine karar verilmiştir. İnceleme yapılmak üzere 1, 4 ve 5. sayılar belirlenmiştir. Genel itibariyle dergi Arap alfabesi ile yazılmıştır. Ancak bazı kelimeler Kiril, bazı kelimeler ise Latin alfabesi ile yazılmıştır. Metin içerisinde görülen bu farklılıklar ayrıntılı şekilde belirtilmiştir. Bu değişiklikler; dini, siyasi, coğrafi nedenlere bağlı olarak kendini göstermiştir. Araştırma konusunu oluşturan Maarif İşçisi dergisinde kullanılan dil dönemin Azerbaycan yazı dilinin de niteliğini göstermesi açısından önemli bir kaynaktır.

0.2. Alanyazın Taraması

Azerbaycan basını hakkında bilgilerin verildiği ve Azerbaycan'da yayımlanan kitaplar bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları şunlardır:

Ədəbiyyat, Mətbuat və Publisistika Problemləri (Seçilmiş Məqalələr) (Ağayev, 2008); Azərbaycan Satira Jurnalları 1906- 1920 İllər (Ahundov, 1968); Azərbaycan Mətbuat Tarixi (1875-1920) (Aşırlı, 2009); Azərbaycan Mətbuat Tarixi II (1920-1990) (Aşırlı, 2010); Cümhuriyyet Dövrü Azərbaycan Mətbuatı (1918-1920) I Hissə (Dünyaminqızı, 2005): Azərbaycan Bolşevik Mətbuatı (Dərs Vəsaiti) (Hüseynov, 1981); Azərbaycan Türk Matbuatı (Məhəmmədzadə, 1922); Azərbaycan Mətbuat Tarixi Ali Məktəb Tələbələri Üçün Dərslik (Şahverdiyev, 2006); Azərbaycan Dövrü Mətbuatı (1875-1890) Biblioqrafiya (Rüstəmova, 1993).

Azerbaycan basını hakkında Türkiye'de yayımlanan tezler de bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları şunlardır: 1975-1920 Yılları Arasında Azerbaycan Basını (Baylarov, 2020); Azerbaycan Basını 1918-1940 Yıllarında (Hüseynova, 2016); Latin Alfabesinden Kiril Alfabesine, Kiril Alfabesinden Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Azerbaycan Basını (Eyvazova, 2008); Arap Alfabesinden Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Azerbaycan Basını (Eyvazova, 2022); 1988-1996 Yılları Arasında Azerbaycan Basınında Türkiye İmajı (Allahverdiyeva, 2002); Azerbaycan Basınında Haber Kaynakları (Hüseynov, 2005); Azatlık Mücadeleleri ve Azerbaycan Basını (Abbaslı, 1999); Azerbaycan Basınında Alfabe Tartışmaları (Gedikli, 1992); Şark Kadını Dergisinin Dil İncelemesi (Uçar, 2022).

BİRİNCİ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİ

1.1. Azerbaycan Basını ve Tarihi

Azerbaycan bulunduğu konum itibariyle birçok milletin mücadelesine şahit olmuştur. 1828 yılında Türkmençay Antlaşması ile Rus egemenliğine girmiş ve Rusların bu hâkimiyeti 1991 yılına kadar devam etmiştir. Bu süre içerisinde Azerbaycan'ın SSCB'nin etkisi altında olduğu bir dönem de bulunmaktadır.

Sovyetlerin Azerbaycan ve Rusya'daki Türkler üzerindeki baskısı, Azerbaycan'daki medeni uyanışın temellerini atmıştır. Bu uyanış, Hasan Melik Zerdabi ve Ekinci gazetesi öncülüğünde başlamış olan gazete ve dergiler sayesinde gerçekleşmiştir. Bu yayınlar, edebiyat, sanat ve fikri uyanışın öncüleri olarak AZT'nin ön plana çıkmasında ve dilin sadeleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Uzel, 1994: 73).

Rus Müslümanları arasında ilk Türkçe gazeteyi çıkaran Hasan Bey Zerdabi, ilk Türk dramaturgu ve harf reformcusu Mirza Feth Ali Axundzadə, millet hizmetkârlarından Ali Merdan Topçubaşı, Prof. Ali Bey, Hüseyinzade gibi isimler, Avrupa ve Rus üniversitelerinden yetişmiş Azerbaycan aydınlarıdır ve hayatlarını Azerbaycan Türklerinin milli uyanışına adamışlardır. Yerli şark kültürü ile yetişen diğer aydınlar da aynı amaç doğrultusunda çalışmışlardır. Rusların Ruslaştırma politikasına karşı, Azerbaycan Türkleri milli uyanış için mücadele vermişlerdir. Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuşmasında bilgi ve birikimlerini kullanan bu aydınlar, milli uyanışın önemli kilometre taşları olmuşlardır (Kazan: 2016,31-32)

Azerbaycan'da matbuat alanındaki asıl çıkış, 1905 Rus İhtilali ile başlamıştır. Bu dönemde kültürel anlamda bağımsızlık arayışlarının yeni bir aşama olarak kabul edilen yıllarda; Tiflis, Gence, Şuşa ve Nahcıvan gibi şehirlerde peş peşe basımevleri kurulmuştur, *İrşad* (1905-1908), *Tekâmül* (1906-1907), *Molla Nasreddin* (1906-1921),

Füyuzat (1906-1907), *Debistan* (1906-1908), *Rehber* (1906-1907), *Hayat* (1907), *İttifak* (1908-1909), *Asar-ı Hakikat* (1911-1912), *Basiret* (1914-1920), *Açık Söz* (1915-1918), *Azerbaycan* (1918-1920), *Mekteb* (1911-1920), *Şelâle* (1913- 1914), Şeypır (1918-1919) gibi birçok dergi ve gazete yayın hayatındaki yerlerini almışlardır. Bunlar arasında *Hayat, Yeni Füyuzat, Şelâle, Açık Söz, Birlik* gibi yayınlar, daha çok millî tavırları ile dikkatleri çekmişken, *Babınskie Raboçi, Ahbar, Hakk, Zahmet, Kommünist, Zahmet Sadası, Azerbaycan Gençleri, Edebiyyat* ve *İncesenet, Azerbaycan Fukarası, Genç İşçi* gibi yayınlar, rejimi topluma yayma ve kültürel açıdan etkileşime açmaya çalışmışlardır (Kazan, 2016: 39-40)

SSCB etkisi ile varlığını sürdürmeye çalışan Azerbaycan her alanda etkilenmiş fakat basın ve yayın alanında daha çok etkilenmiştir. Sansür sebebiyle birçok dergi kapatılmıştır. Kapatılan bu dergiler halkı bilinçlendirmek ve milli uyanışa destek olmak amacıyla başka isimlerle yayın hayatına devam etmiştir.

Millet olma bilinci ve toplumsal sorunlara ışık tutmak sloganlarıyla yola çıkan yayın organları, Azerbaycan'ın bağımsızlık tarihinde önemli rol oynamıştır. Hasan Melikzade Zerdabi, Mehmet Emin Resulzade, Hüseyinzade Ali Bey, Ahmet Ağaoğlu ve Mirza Fethali Ahundov gibi öncü şahsiyetler, yazdıkları yazılarla halkın geçmişini tanımasını ve milli bilincin uyanmasını amaçlamışlardır. Sosyal olayları doğrudan değil, dolaylı olarak anlatmayı tercih eden bu yazarlar, din, kadının toplumdaki yeri, Azerbaycan dili ve dilin sadeleştirilmesi gibi konuları işlemişlerdir. 1920 Rus işgalinden sonra ise Azerbaycan basınında yeni bir sansür dönemi başlamış ve bu tarihten sonra çıkan gazete ve dergiler Sovyet Rusya'nın yayın organları hâline dönüşmüştür. Rus merkezli yayın hayatı yaklaşık 60 yıl sürmüş ve 1980'li yıllarda Gorbaçov iktidarına kadar devam etmiştir (Akarslan, 2019:19-20)

1.2. Maarif İşçisi Dergisi

1.2.1. Eserin Tanıtımı

Eğitim her alanda farklı olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle araştırmacılar da eğitim kavramı ile ilgili düşüncelerini çeşitlendirmişlerdir. Türk Dil Kurumunun çevrim

içi sözlüğünde *eğitim* sözcüğü "çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme ve terbiye" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2024). Tanım bağlamında eğitim her ortamda ve her anda gerçekleşecek bir faaliyettir, şekilinde ifade edilebilir. Tarih boyunca da bu şekilde olmuş ve çeşitli yöntemlerle, araçlarla farklı eğitim modelleri uygulanmıştır. Eğitim modellerinin farklılık kazanması ve insanlık için fayda sağlaması yayın organları vasıtasıyla gelişmiştir. 15. yüzyılda matbaanın icat edilmesi bu açıdan gelişme sağlanmasına öncü olmuştur. Farklı coğrafyalarda yaşanan gelişmeler de eğitim ve eğitimin yayılması, çeşitlenmesi açısından destek sağlar nitelikte olmuştur. Batı'da Reform ve Rönesans hareketleri aydın insanların düşünce ve ideolojilerini yayma noktasında önemli bir adım ve atılım olmuştur. Batı'da karşımıza çıkan Fransız İhtilali de aynı nitelikte milli bilinci uyandırma noktasında insanlığa büyük bir eğitim meşalesi yakmıştır. Batı'da olan bu gelişmeler Türk milletlerini de derinden etkilemiştir. Osmanlı'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ilk basın ve yayın organlarının ortaya çıkması eğitim açısından büyük gelişmeler yaşanmasına sebep olmuştur. Aydın kesim insanları, halkı bilinçlendirmek için Türkçülük düşüncesini yaymaya çalışmışlardır. Kullanmış oldukları dildeki (Osmanlı Türkçesi) sadeleşme, halkta milli bilinci uyandırma ve halk edebiyatı unsurlarını ortaya çıkarma çalışmaları toplumsal eğitimin bir parçası olmuştur. Bu unsurları desteklemek için de dergi ve gazeteleri etkin bir şekilde kullanmaya çalışmışlardır (Karataş, 2019: 216-217)

yüzyılın başları, Azerbaycan'da ve Çarlık Rusyası'nda büyük olayların yaşandığı bir dönemdir. Bakü, petrol sanayisi nedeniyle hızlı bir gelişim göstermiş ve kısa sürede Azerbaycan'ın kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmiştir. 1905 Rus ihtilali, "kavimler hapishanesi"olarak bilinen Çarlık Rusyası'nda özgürlük hareketlerini doğurmuş, Türkler ve Müslümanlar arasında siyasi, edebi ve toplumsal faaliyetlerin gelişimini sağlamıştır. Bu dönemde birçok kitap yayımlanmış, gazete ve dergiler çıkmaya başlamış, siyasi partiler ve toplumsal teşkilatlar kurulmuştur (Akpınar, 1994: 69) Matbuattaki canlılık çok sayıda dergi ve gazetenin çıkmasıyla kendini göstermiştir. Maarif İşçisi dergisi de bu dönemde yayın hayatına başlamış önemli bir eğitim, kültür, edebiyat ve bilim dergisidir.

1.2.1. Derginin Genel Özellikleri

Azerbaycan'da görülen yenileşme hareketlerinde tarihler 19. yüzyılın ikinci yarısını ve sonrasını göstermektedir. İlk olarak "Halk Muallimleri"adıyla çıkan dergi maddi gerekçeler sebebiyle isim değişikliğine uğramıştır. Maarif İşçisi, "Siyāsi, ictimā´i, edebi, hemkārlar, pedaġoji ´ilmi mecmū´adır."sloganı ile yayın hayatına başlamıştır. İlmin ve fennin savunulduğu dergi 1925 yılında ayda bir olacak şekilde yayımlanmaya başlamıştır.

Derginin günümüzde Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Merkezi İlmi Kütüphanesinde[1] 18 sayısı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. 1. Belirlenebilen Sayılarla İlgili Bilgiler

YIL	NUMARA	SAYI	AY
1925	1		MAYIS
1925	2	22	OCAK
1925	3	23	MART
1925	4-5		AĞUSTOS-EYLÜL
1926	4	12	NİSAN
1926	6-7	14-15	HAZİRAN-TEMMUZ
1926	8-9	16-17	AĞUSTOS-EYLÜL
1926	10	18	EKİM
1926	11	19	KASIM
1926	12	20	ARALIK
1927	1	21	OCAK
1927	2	22	ŞUBAT
1927	3	23	MART
1927	8	28	AĞUSTOS

[1] Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Mərkəzi Elmi Kitabxana

1927	9	29	EYLÜL
1927	10	30-31	EKİM-KASIM
1928	1-2	30-34	OCAK-ŞUBAT
1928	5-6	37-38	MAYIS-HAZİRAN

Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Merkezi İlmi Kütüphanesinde bulunan 18 sayının tabloda yıl ve numaralarına ilişkin bilgi verilmiştir. Ancak tabloda görüldüğü üzere 1925 yılından itibaren yayın hayatına başladığı görülmüştür. Derginin ayda bir çıkması planlanmış fakat verilen numaralar ve sayılar bu durumun gerçekleşmediğini göstermektedir. Dönemlik olarak ya da bir aylık planmış ve basılmıştır.

"Ḫalḳ Muʿallimi"adlı derginin önceki yıl yayımlanmaya başlanması ve ilk sayısının büyük ilgi görmesiyle ilgilidir. Ancak çeşitli maddi nedenlerle derginin düzenli olarak yayımlanamadığı ve geçici olarak durdurulduğu belirtilmiştir. Derginin devamı için ihtiyaç duyulan maddi kaynakların hazırlandığı ve "Maʿārif İşçisi"adıyla yeniden yayımlanacağı kararlaştırılmıştır. Derginin, eğitim işçileri arasında rehberlik edecek bir yayın olması hedeflenerek ve bunun için tüm üyelerin maddi, manevi desteği gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, derginin yayılması ve güçlendirilmesi için ittifakın tüm yazı güçlerinin dergi etrafında toplanması gerektiği belirtilmiştir (Maarif İşçisi, 1925: 63).

Üzerinde çalışılan sayıların (1, 4-5) tamamı Arap alfabesi ile yazılmıştır. 1925 Mayıs tarihli 1. sayı toplam 67 sayfadan oluşmaktadır. 4 ve 5. numaralar ise 1925 Ağustos-Eylül tarihli olup aynı cilt içerisinde birlikte yayımlanmış, toplam 110 sayfadan oluşmaktadır. Temin edilen derginin üç farklı numarası da Bakü'de yayımlanmıştır.

1.3. Derginin İçeriği

Derginin temin edilen sayılarında (1, 4 ve 5.) genel itibariyle konu eğitim, sanat, bilim ve fendir. Eğitim konusunu çeşitli kademelerde ele alınmış ve her yaş grubuna değinilmiştir. Derginin temel konu başlıkları şunlardır:

Edebiyat alanına dair divan ve halk edebiyatı örnekleri verilirken Türkiye'de yaşanan Servet-i Fünun Dönemi'ne dair örneklere rastlanmaktadır. Ayrıca Türklük bilimi alanı ile ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. *Bilim* alanında özellikle coğrafya ve tarih üzerinde durulan metinler paylaşılmıştır. Azerbaycan'daki siyasi ve toplumsal değişim hakkındaki düşünceler verilmiş ve bu değişim ile ilgili halkı bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Döneme ışık tutacağı düşünülen aydın kişilerden örnekler verilmiştir. *Eğitim* alanı derginin en kapsamlı konularını içermektedir. Dönem itibariyle toplumsal değişimle birlikte alfabe değişimi işlenmiştir. Özellikle çocuk ve kadın üzerinde durulmuş, öğretmenlerin neler yapması gerektiği konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır.

Derginin incelenen sayılarında bulunan yazı ve yazar bilgileri şunlardır:

Tablo 1. 2. "Maarif İşçisi" dergisi 1. sayı yazar –eserleri.

YIL	SAYI	YAZAR ADI	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA
1925	1	Penāh Ḳāsımof	Kend Muāllimleriniñ Yeñi Ḳuruluşda Vaẓifeleri	2-6
		Zinet Nuşirevan	Ma´ārif İşçileriniñ Maṭbū´āt Cebhesindeki Borçları	7-16
		Ḫalil İbrāhim	Tārīḫi Vaẓife Ḳārşusında	17-18
		Yoldaş M. Tomskiden	Hemḳārlar İttifāḳıları Yeñi Yollar Üzerinde	19-22
		Meryem Melek Yeganlı (Bayram´Ali Begali)	Türk Ḳādını Yeñi Ḳuruluş Yolunda	23-24
		Profesör B. Çobanzade	Diliñ Fen ve Ṣan´at Olaraḳ Tedrī˙si	25-29
		M. M. Zeynallı	Türk Dilиniñ Tedrī˙ste Ehemmiyet ve Maḳṣadları	30-33
		Doḳtor Ḫalil Fikret	Genç Nesliñ Terbiyesi Ne Ṭaleb İdiyor?	34-39
		Taḥsin Ḳondoḫofi	Mekteblerimizde İmlā Tedrī˙satı	40-43
		Cemu Cebrāil Beğli	Ṭabi´āt Dersleri Uṣūlüne Medḫal	44-45
		M. B.	Yeñi Elifba Tedrī˙s Ḥaḳḳında	46-47
		İsmā´il Hikmet	Eski Edebiyatta Şekil	48-50
		A. Şerif	Mekteblerimizde Edebiyāt Dersleri	51-53
		Profesör A. V. Bakıri	Ḫalḳ Misallerin Ḥaḳḳında	54-57
		Herdem Ḫayāl	Balācā Filyeton	58
		Mir ´abbās M. Bāḳırzāde	Lenkrān İsti Surlay	59-62
		İdareden	Heyet-i Taḥririye	63
		Ḳomünist İdaresi		64

Tablo 1. 3. "Maʿārif İşçisi" dergisi 4-5. sayı yazar ve eserleri.

YIL	SAYI	YAZAR ADI	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA
1925	**4-5**	(ʿ). Kerimof	Marakeş – Şanghay	2-16
		(…)[2]	Muallimlerin İçtimaî Vazifeleri ve Ḳooperatif Hareḳātı	17-31
		(…)[3]	Mekteplerde Ḫalḳ Edebiyatı	32-36
		Nuşirevan	Neşriyat İdarelerinde Ana Dili	37-41
		Puşkin'den Nazm İdeni: Mehmed Said Ordubadi	Bahçesaray Fantanı	42-47
		Nimet Bahir	İşçi	48
		Āẕerbāycan Darülfünun Profesör Golbayef	Pedāġoji Tarihinin Muḫtelif Devirlerine Dair	49-52
		Efendizade Abdullah Bey	Didaḳtiḳa'nın Umumi Ḳanunları Ḫususunda	53-58
		Taḫsin Kozuḫof	Çocuk Bahçaleri Nedir?	59-64
		Mirza Mehmed Zeynallı	Elifba Usul Tedrīʾsi, Oḳuyazıya Hazırlık Dersleri, Elifba Taliminde Harflerin Nizamı	65-70
		Ca´fer Oğlu	Türkoloji Ḥaḳḳında ´Arab Muaḥeẕeleri	71-91
		ʿAbbās Şerif	Bibliyograya	92-97
		Zeki Necib	Süleyman Selim Yoldaş	98-103
		Baḳır Āhūndzāde	Resūl Ṭāhirof Yoldaş	104-106
		Mesūl Müdür- Penāh Ḳāsmof	İdāreden	107
			Mündericāt	108

[2] (…) işareti ile belirtilen yazar adları okunamamıştır.
[3] (…) işareti ile belirtilen yazar adları okunamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİNİN ÇEVİRİYAZISI

2.1.Maarif İşçisi Dergisinin Çeviriyazısı

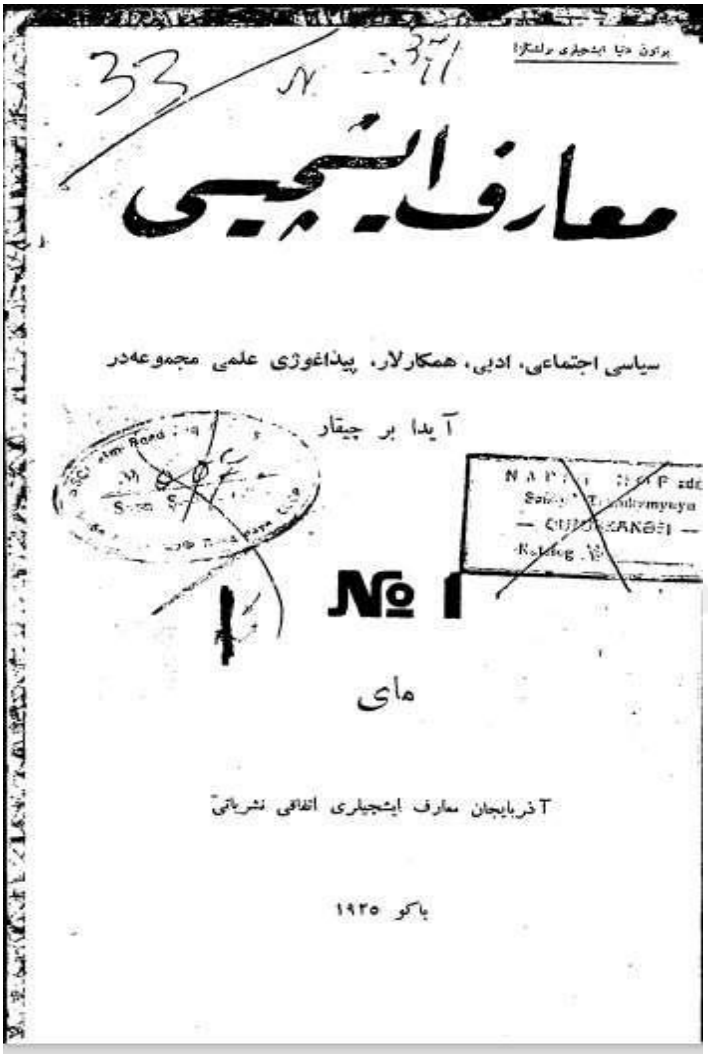

Şekil 2. 1. Maarif İşçisi Dergisi'nin Örnek Kapağı

Maʿārif İşçisi

Siyāsī̇, İctimāʿī̇, Edebī̇, Hemkārlar, Pedaġoji ʿİlmī̇ Mecmūʿadır

Ayda Bir Çıkār

No 1 May

Āẕerbāycan Maʿārif İşçileri İttifāḳı Neşriyātı

Bakü 1925

[s. 1]

Maʿārif İşçisi

Aylıḳ Siyāsīʾ, İctimāʿīʾ, Edebīʾ, Hemkārlar, Pedaġoji ʿİlmīʾ Mecmūʿadır

Umūm Āẕerbāycān Birinci Muʿallimler Ḳurultayı'na Ateşīʾn Selāmlar!

Yaşasın Zaḥmet ile ʿİlm ve Fenniñ Şarsılmaz İttifāḳı!

(Ṣaḥīfe 2, Sayı 1)

Penāh Ḳāsımof

Kend Muʿallimleriniñ Yeñi Ḳuruluşda Vaẓīfeleri

Mayısıñ 25'i bizim muvāffaḳiyetlerimiziñ tārīḫinde eñ parlaḳ bir ṣaḥife teşkil idiyor. Aẕerbaycan tārīḫinde bugün büyük yir mevḳiʿ işġāl ideceği ṭabiiʿdir. Bugün proleteryat Baküsü'nde inḳılāb ocağında Birinci ʿUmūm Aẕerbaycan Muʿallimler Ḳurultayı açılacaktır.

Yaşayışımızıñ, mevcūdiyetimiziñ her günü bir muvāffaḳiyet bir muẓafferiyet adımı ḥesāb olunuyor. Dutduğumuz yoluñ doğru olduğuna iman ve iʿtibār günden güne artıyor. Ḳuvvet kesb idiyor. Müttefiḳ şūrā cumhuriyetleri zaḥmetkeşleri günden güne öz ṣaflarını muḥkemleşdiriyor. Kendliler ile faʿleleriñ ittifaḳı git gide ḳuvveleniyor. Faʿle kendli ittifāḳına üçüncü bir müttefiḳ dāḫil oluyor. Bu üçüncü müttefiḳ maʿārifcileriñ muntaẓam ve muʿazzam ordusudur. Maʿarifcileriñ efkârına tebeddülat ʿamale geldiği bugün aydın ve aşikârdır. Bu ise muvāffaḳiyetlerimiziñ büyük olduğuna metin bir delildir. Yanvar ayında ʿumūm müttefiḳ şūrā cumhūriyeti dairesinde ve mayısdaki ʿumūm Azerbaycan dairesinde vāḳi olan ḳurultaylar müteḳābil iʿtibārıñ ṣıḳı ve büyük bir ṣadāḳar ve hevesiñ mevcūd olduğunu isbāt idiyor. Bu ḳurultaylarda muʿallimleriñ muḫṣelem kitleleri proleteryat ve zaḥmetkeş kendliler ile hemrey ve hemfikir olduğunu göstermekle beraber istismārcilār ve ʿumūm ḳāpitāl ʿālemine öz nefretlerini de iẓhār idiyorlar.

"Daha danışılmamış, muʿayyen edilmemiş bir noḳṭa ḳālmamışdır, artıḳ iʿtināsızlıḳ ve itiʿmadsızlık meydāndan kaldırılmıştır. Muʿallimler yekdil ve yekcihet büyük Lenin fırḳasınıñ rehberliğini ḳābūl ve onuñ ḫaṭṭ-ı ḥareketini de taṣvib idiyorlar."

Muʿallimler Ḳurultayı'nda böyle mutālaʿalar böyle fikirler bucadan söylenilmekle başlamışdır. Büyük bir beşāşet ile ʿitirāf idebiliriz ki yaradıcılıḳ işlerinden ötürü lāzım-ı muvāffaḳiyetleriñ elde edilmemesi içün bütün şerāiṭ meydāndā ḥāẓırdır.

Bugünlerde Azerbaycan'ıñ muḫtelif köşelerinden kend muʿallimleri aḳın aḳın gelib Bakü'de toplanacaklar, proleteryat ile birlikde gitmeğe müheyya olduğunu beyān idecekler, onlar kendiñ noḳṣānlarını ve iḥtiyāclarını birer birer söyleyerek ve çaresini aramaḳa çālışacaḳlardır. Beşeriyetiñ ḫilāṣı uğrunda çalışmağa āmāde olduḳlarını söyleceklerdir.

Ḳurultay’ıñ siyāsī̇ ehemmiyetinden mā‘adā ‘ameli ciheti ve ehemmiyeti de vardır. İşte ‘ameli cihetten Ḳurultay birçok muvāffaḳiyetler elde idecektir.

(Ṣaḥīfe 3, Sayı 1)

Kend Muʿallimleriniñ Yeñi Ḳuruluşda Vaẓifeleri

Bizim buñā imanımız kâmildir ve ḳaṭʿiyyen bundan süphe itmeyorız. Kurultāy'ıñ daʿveti ḫuṣūṣī bir ḥāle ve maḳāma teşādüf idiyor. Biş yıllık muvāffaḳiyet ve faʿaliyetimiziñ yekūnunu bu yaḳın günlerde verdik, hep naẓardan geçirdik, noḳṣānlarımızı da ḳāyd itmekten geri durmadıḳ.

Ḳurultay öyle bir zamanda açılıyor ki bizim fırḳamız ve şūrā ḥükümeti eñ mühim meseleri ayırmış ve onlarıñ taṭbiḳini büyük bir ḳaṭiyetle ileri sürmüştür. Fırḳaca ve ḥükümetce bu meseleler teḫire ṣalınamazlar.

Bu meseleriñ içersinde merkezī mevḳiʿi işġāl iden bir mesele vardır ki o da kend ile şehir rābıṭası, kendliler ile faʿleleriñ iḳtiṣādi ve siyāsi ʿalāḳa ve ittifaḳı meselesidir. İşte onuñ içindir ki bu mühim cihetiñ işçileriniñ bu zamanda bir yere toplanması teşādüfī bir şey değildir. Onlar böyle mesʾul bir zamanda ḳolleḳtif yaradıcılığı içün Bakü'ye toplanıyorlar.

Büyük rehberimiz **Lenin'iñ** büyük vaṣiyetleri, muḳāddes āmāl ve ʿaḳidesi bugün ḥayata taṭbiḳ olunuyor. **Lenin** ḫalḳ muʿalliminine ciddi ve büyük ehemmiyet viriyor idi. Devletimiziñ sisteminde muʿallimiñ faʿāliyetine büyük rehberimiz faḫrī bir mevḳiʿ viriyor idi. Ḫalḳ muʿalimleriniñ teşkilatını düzeltmek lāzımdır -Yoldāş **Lenin** diyor idi- gerek muʿallimler burjuvaziye istinād proleteryat ile rābıṭaya celb itmek yolunda faʿale ṣınıfına iki yardımcı yeni emekdaş teşkil idiyorlar.

Memleketimiziñ sosyalizm ḳuruluşunda fırḳa ve proleteryat ile birlikte çalışmaḳ ve emekdaşlıḳa maʿārifcileri celb itmek kendleriñ meselesi bunlarıñ hepsi **İliç'iñ** tavṣiye ve vaṣiyetleridir.

Kendlerimiz bu sāʿat iki devrin ḥudūdundadırlar. Bu devriñ biri tāriḫiñ taḳāẓāsına göre meydāndān çekilmededir, ikinci devir ise yeñi ḥayata ḳadim ḳoyar ḳoymaz eski devre fāiḳ gelmeğe başlamışdır.

Böyle bir vaẓiʿyet neticesinde bütün medenī ve başkā şeylere şimdiye ḳadar meydāndā olan noḳṭa-ı naẓarlar artıḳ değişmeğe başlamışdır. Kend muʿallimi öz şūrā mektebi ile birlikte bu eski yeri diğerine ẓıdd ve muḫtelif idialojiyaya mālik olan iki devriñ ārasında durmuşdur.

Tāriḫ ḥāl-i ḥāẓır ki muʿallimiñ ʿuhdesine mesʾul bir mesele bıraḳıyor. Muʿallim bu

devirleriñ değişmeleri zamanında nöbetçi bir ʿaskeri temsīʾl itmelidir. Bu vaẓīʾfe ḥaḳiḳaten āġır ve mesʾul vaẓifedir. Odur ki öte daşımakdan ötürü muʿallim silāḥa ṣarılmalıdır ve ḥāẓır olmalıdır.

Yeñi ḥayātıñ ḳuruluşu yeñi uṣūlüñ taṭbīʾḳi bizde ḫuṣūṣīʾ bir şerāiṭ dāḫilinde cārīʾ oluyor. Yeñi ḳuruluşu öyle bir memleketde

taṭbīʿḳ idiyoruz ki orada siyāsīʿ ḥākimiyeti dāşıyan faʿale şınıfı ʿaḳliyeti teşkīʿl idiyor. Oḳtyaber inḳılābınıñ taṭbīʿḳi vaṭandaş muḥārebesinde ġālib gelen faʿale ile kendliniñ rābıṭasından asılı idi. Ne ḳadar bu rābıṭa şıḳı oluyor idiyse bir o ḳadar da ġālibiyet zaḥmetkeşler ṭārafında olacağı yaḳın idi.

Ṭabiʿīʿdir ki sosyalizm yoluna doğru ve faʿale şınıfı tenha gidemeyecektir. Burası ḥaḳiḳātdir. **Sosyalizmi ḥayāta taṭbīʿḳ içün** faʿale şınıfı ahaliniñ ekseriyeti teşkīʿl iden şınıf ile **-kendçi kitleleri ile beraber gitmelidir.** Buradan ḥāşıl ve netice āşikār ve aydındır. ʿumumīʿ siyasetimizde bütün taşarrufāt ve iḳtişādīʿ ḳuruluşumuzda faʿaleler ile kendlileriñ ittifāḳı eñ birinci meseledir. Bu iki ʿāmilleriñ ārasında iki şınıfıñ mābeyinde irtibāẓ ve ittifāḳ bağlanılmasında kend muʿalliminiñ rolü olduḳça mühimdir. Ufacıḳ bir ifade bunu taʿmīʿr itmeg[4]den ʿācizdir. Herkesten iyi herkesten evvel muʿallimler ictimāʿiyyātınıñ yeñi ḳuruluşunda bizim maḳṣadlarımızı merbūṭ idebilir. Bizim ʿumūm sosyalizm meselelerimiz ile kendiler meraḳını birleştirebilir. Kendlileri sosyalizme ve sosyalizm programına celb itmekten ötürü onlara ḳuru söz ile yaḳınlaşmamalıdır. İşte ʿamelde onlara bunu iṣbāt itmelidir. İlk evvel kendlileriñ ṣavadsızlığını tesviye itmekten ve onlarıñ ārasından cehalet ve beṭaletiñ ḳaldırılmasından başlamalıdır. Kendliler ḥayātları tecrübesi ve evẓāʿaları neticesi olarak muʿayyen ḥaḳiḳatleri herkesten tiz ḳabūl idiyor, onlar faḳt ile ḥesāblaşıyorlar. Kendliler mürur-ı zaman ile yeñi ḥayātı öğretiyor, aşina oluyor vüruduş idiyorlar. Bunuñ içün uzun müddet ve muʿayyen sistem üzere onlarıñ ārasında çalışmaḳ lāzım geliyor. Yeñi sosyalizm idelojisini kentlilere añlatıḳda onlarıñ meraklarını maʿişetleriniñ ufaḳ ciḥetlerini böyle kend taṣrifatı ḳuruluşu şerā iṭini naẓārda dutmalı ve bu noḳṭa-ı naẓardan meseleye yakınlaşmalıdır. İşte burada muʿallimiñ rolü müḥim müstesna ve olduḳça büyüktür, bizim muaʿllimiz[5] yeñi ḥayatınıñ mimaʿrıdır. Memleketimizde kendçileriñ ārasında **şūrā siyasetiniñ aḳtif tebliġatçısı yeñi ġāye āmelıñ ḥayāta taṭbiḳ ideni muʿallim olmalıdır.** Kendlilerimiz geride ḳalmışlardır. Çār muṭlaḳiyeti onları dar çerçeve ārasında cehalet içerisinde ḳalmaḳa maḥkūm itmiş idi. Kendçiye fikir itmeğin yolunu ve yaratmakın ḳāʿide ve uṣūlünü ögreden yok idi.

Kentçilerden ne ṭaleb idilir idi? Susmak ses çıkārmamak ve başını āşağa şalub emre muṭṭaliʿ olmak rezalet!

---

[4] *-mek* ekinin son sesi "gef" ḫarfi ile yazıldığı için /g/ olarak okunmuştur.
[5] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *muaʿllimimiz* biçimindedir.

Kendçiler bugün kölelik zincirini ātmışlar idiyse de lākin şimdiye ḳadar yine eski ʿādāt ve ḳāʿidelere muʿtād ḳalmışlārdır. Niye eski ḫurāfāt ve muhimmat eṣaretinden ḳurtulmamışlārdır.

(Ṣaḫīfe 5, Ṣayı 1)

Kiçmiş devirlerin bu menḫūs ve menfur ḥaḳiḳatleri ile olan biz çārpışmaḳ mecburiyetindeyiz. Hele yine kendçi ʾöz taṣarrufātını eski uṣūl ve eski ḳāʿide ile āparmakda devam idiyor ve yeñi uṣūllere yābāncı ḳalıyor. Ḥāẓır ki ʿaṣrıñ teḫniḳā ve ʿilm muʿcizeleri onuñ ḫāricinde ḳalıyor. Kendci bunlardan gele yine istifade itmiyor. Kendciniñ iḳbāli, onuñ evẓāʿ vaẓiyeti yine eşlideki gibi teṣādüfi şeylere muḥtāc ḳalıyor. Yeñi sosyalist taṣarrufatı teşkil iderken şūrā ḥükümeti kendcileriñ medenileşmesi yolunda çalışıyor kendcileriñ fikrini açmak, onlarıñ ārasından cehaleti ḳāldırmaḳ istiyor. ʿaynı zamanda şūrā ḥükümeti kendcileri taṣarrufātıñ iyi ve yeñi uṣūllleri ile taniş

ve āşina itmek isteyor.

Tecrübede göstermekten ötürü şūrā örnek taṣarrufātları aġır ānum mınṭıḳaları teşkil oluyorlār. Bunuñla beraber hemkārlār taḫniḳı ʿilmde büyük ve ciddi diḳḳat veriliyor. Her gāh biz bunları ḥayāta taṭbiḳ iderken kendcileriñ lāḳayd ve iʿtināsızlıḳlarına ve baʿẓen ḥatā ʿadāvet ve düşmanata ʿalaḳalarına teṣādüf ider isek o zaman müşkilāta uğramış olārız ve dolayısıyla tez bir zamanda lāzım muvāffaḳiyetleri elde idemeyeceğiz. Bizim kendcilerimize geniş dairede maddi ve maʿnevi yardımda bulunmak lüzumu göz öñündedir. Mevcūd olan şerāiṭ dāḫilinde bizim fırḳamız ve şūrā ḥükümeti elinden gelen ḳādār yardımda bulunmakda devam idiyor ve kendcilere yardımın çare ve mümkünatını aiayor ve ḥayata taṭbiḳ itmekten bir anda olṣa bile çekinmeyor. Her gah yardım ve muʿāvenetiedilemez ise kendci bozgunlıga fāiḳ gelemeyecek cehalet ve beṭāleti üzerinden aṭabilmeyecek ve taṣaarrufātın tekâmül itmiş kurmasını öz ḥaḳiḳattine taṭbiḳ itmekten ʿāciz kalacaktır.

Kendde meselemiz muʿayyen ṣūretde bir mānʿaya teṣādüf idebiliriz yeñi iḳtiṣādi şerāiṭ dāḫilinde bir para şūrā ʿaleyhinde olan ʿunṣurlarıñ kendcilere nüfūẓu arṭabilir zaḥmetkeşleriñ baʿẓıları ḳabulü çomaḳlarıñ hele tamama ortadan çıkārılmayan mülkdārlarıñ ve menḫūs dindarlarıñ nüfūẓu altına girebilir işte kendiñ kārşısında böyle bir ḥāller durarken muʿallim rāḥat el ayakını artık uzatamaz ve ʿuhdesine düşen muḳaddes

vaẓifeniñ icrasından ḳaṭiyyen boyun kaçıramaz. Evet burada kend muʿaliminiñ rolünüñ ne kadar mühim olduğunu tekrirden ḳalem ʿācizdir desek muġālaṭa olmaṣa gerekdir

Evvelinci muʿallimler kurultayında yoldaş Zinoviyif/Zinoviyef muḥāẓarasında demişdi ki 1870-71'inci yıllarda Franṣa Prusya daʿvāsında ġālibiyeti

(Ṣaḥīfe 6, Ṣayı 1)

Kāzanan kend muʿallimi olmuş idi. Onuñ müṭālaʿasınca danımaz kadar kend taṣarrufatınıñ ve (…)[6]tekâmülü ve inkişafı muʿallimler vāsıṭasıyla meydāna çıkmış idi. İşte bu timsālleri numune olarak gösteriyor ve Yoldaş (Zinovif) proleterya devletinde ḥaḳḳı ile söz muʿallimiñ olduğunu ve muʿallimiñ rolünüñ mühim olduğunu isbāta kalkışıyor. Yoldaş (Zinovif) sözünde devam iderek diyor: memleketimizde öyle bir zaman gelmiştir ki muʿallimiñ ve ʿalelḫuṣūṣ kend muʿalliminiñ ṣavadınıñ derecesi onuñ ʿazim ve sebatı muʿallimleriñ müteşekkil olmaları siyāsi yolda rābıṭanıñ ṭāliʿ ve miḳdāratını ḥal idiyor bu ḥāliñ kend taṣarrufātına da teʿsīʾri büyük olduğu gibi kırmızı ordu teşkilatına da teʿsīʾri oluyor cihatkirler bize yeñi muḥārebeler açarlar ise müdāfʿaa ve inḳılābı muḥāfaẓa işlerinde muʿallimler şūrā ḥükümetiniñ istinādgāhı olacakları yakın ve ṭabiiʿidir.

“Kend muʿallimi bizim rābıṭayı ṣazlamalı [ṣağlamalı]ve bize bu yolda muvāffaḳiyet kāzandırmalıdır.”

Yeñi sosyalizm İctimāʿīyātı kuruluşunda muʿallimiñ faʿāliyetiniñ muʿallimiñ muāʿvenet ve yardımınıñ mühim ve de gerekli olduğunu herkesten evvel yoldaş **(Lenin)** görüyor ve bu yolda mülāḥaẓa ve müṭālʿasını vaktince söylemiş idi. **İliç’iñ** maḳṣadlarından, arzularından biride bu edike parlak gelecek içün mübareze işlerinden yeñi ve güzel ḥayāt kuruluşunda muʿallimler bir an evvel mütereddid kalmadan iştirak itmişler.

İşte bu noḳṭa-ı naẓardan kārşımızda duran Kurultāy **iliçiñ vaṣiyetleriniñ ḥayāta taṭbikinde eñ iyi eñ güzel bir timṣalidir.**

Bugün muʿallimleriñ efkârında büyük tebdilāt müşahide olunması onlarıñ proleteryat maʿarifine cān ve dil ile ḫidmet itmeleri onlardan bu yolda naẓara çarpan heves şevḳ ʿazim ve sebāt isbāt idiyor ki muʿallimler ʿuhdelerine düşen vaẓifelyi layıḳıyla ifā itmekle yeñi uṣūl ġāye ve āmāli layıkınca ḥayāta taṭbiḳ idebileceklerdir ve yeñi ḥayātıñ faʿāl ve māhir mimʿarları mevḳiʿni ḥaḳḳıyla işġāl edeceklerdir.

---

[6] Sözcük okunamamıştır.

Biz de sözümüzü ḫitām ider kārşımızda duran Ḳurultay’a muvāffaḳiyetler dileriz.

Kend muʿallimi kendiñ medeni rehberi ve teşkilatçısı olmalıdır.

(Ṣaḥīfe 7, Ṣayı 1)

Zinet Nuşirevan

Maʿārif işçileriniñ maṭbūʿāt cebhesindeki borçları

Maṭbūʿāt ve maʿārif – iki büyük hemşeridir, ki yekdiğerini ikmal eder ve hemin yolumdan giderler.

Maṭbūʿāt-yazılı maʿārif ise- şifahi veya taṭbiḳi maṭbūʿātdır diye taʿrif iden de maṭbūʿāt ile ʿumūmi maʿārif ārasındaki münasebeti taʿyin itmemiş oluruz. Ḥaḳiḳatde maʿārif vaẓīʿfe leri ifā edilmesiniñ şekilleri iʿtibārıyla muṭlaḳā üç şekilden biri ile olur. Maṭbūʿātı ve neşriyat yoluyla şifāhi taḳrir uṣūlüyle veya ʿameli taṭbikāt ve tecrübe ile

Bunlardan bize dāimā eñ ẓarūri olan şekil maṭbūʿāt vasıṭasıyla olandır.

Bu ḥāl maʿārif işçiniñ ʿaynı zamanda bir maṭbūʿāt ḫādimi olmak mecburiyetinde olduğunu gösterir

Meseleye diğer cihetden bakānda görürüz ki: maʿārif işçisiniñ vaẓifesi geniş ḫalḳ kitlelerine maʿārif nurunu serpmek maʿārif vāsıṭasıyla yeñi ḥayāt kuruluşuna yardım eylemek ve nadanlığa kārşı amansız mübareze aparmaktır.

Oktyaber inḳılābına kimi olan burjuva memleketlerde ise bugün bile yaşamakda olan “maʿārif”iñ marlı ṣınıflardan ötürü olan ṣınıfı mahiyeti düşünülende emekçileri ḳapitalistler taḥakkümü altında dutmakdan ötürü bir vāsıṭa olduğu başa düşünülende eski eski maʿārif işçileriniñ o günkü maʿarife karşu soyuk bakışlarını ḥaḳlı tapmak da mümkün idi.

Oḳtaber inḳılabından soñra doġān proletar maʿārifi ise bugünkü keçid devrinden ötürü yine ṣınıfı maʿārif ise de cemiyetleriñ ekseriyetini teşkil iden emekçi ṣınıflarıñ maʿārifi ise de aṣıl ġāye iʿtibārıyla ʿumūm inṣaniyeti ʿāid bir ʿirfandır. İnṣaniyet dünyasına aydınlığa ṣaʿādete çıkaracak yeñi bir cemʿiyetiñ komünizm cemʿiyetiniñ özelini kuran maʿārifdir. Aṣıl ḥaḳiḳi maʿārif maḳṣadına uygun olan maʿārif siyaseti taʿḳib edilebilecek ḥāl ancak oḳtāber inḳılabı neticesinde elde edilebilmişdir. Maḳṣad iʿtibārıyla bu kādār yücelmiş olan şūrā maʿārifi uṣūl iʿtibārıyla da zamanınıñ eñ müterekki ve fenni uṣūllerini benimsemiş: şekl ve ṭarz tebliğ iʿtibārıyla ise şimdiye kadar beşeriyetiñ yukusına bile girmemiş olan vāsıṭaları tapmışdır.

(Sāhife 8, Ṣayı 1)

Öz vaẓifesini ancak tedrī̇ṣat proġrāmına göre ders ḥāẓırlayub taḳrir itmekden ve belki de icabında laboratuarda baʿzen taṭbiḳāt göstermekten ʿibāret ṣayan bir maʿārif işçisi

-tam maʿnāsıyla şūrā maʿārif işçisi ṣayılamaz.

Maʿārifçileriñ vaẓifelerinden biri ve eñ mühimi de maṭbūʿāt cebhesidir. Maṭbūʿāt vāsıṭāsıyla maʿārife ḫidmet itmek bu ḫidmetleriñ eñ çok semere veren şeklidir çünkü şifahi veyāhud ʿameli taḳrir ve tedrī̇s vāsıṭasıyla biz ancak yanımızda ḫāẓır olanları maʿārif nurundan istifade ittirebileceğimiz ḥālde maṭbūʿāt vāsıṭasıyla yanımızda ḥāẓır olanlardan ġayrılarına da ʿaynımızda olanlara kārşı da hemin borcumuzu ödeyebileriz.

Maʿārif cebhesinde maʿārifcileriñ vaẓifeleri nedir? Sualine cevāb virmekden ötürü maṭbūʿātımızıñ ʿumūmi vaẓifelerine ve ḫāẓiyetlerine bakmak lāzım.

Bizim ḳızıl maṭbūʿātımız ṣınıfi maṭbūʿātdır yaʿni proletar inḳılābı ve proletar ḥākimiyeti vāsıṭasıyla sosyalizme geçmekden ötürü diğer bir taʿbir le **ṣınıf mücadelesi** vāsıṭasıyla ṣınıfsız **cemiʿyete** çatmakdan ötürü keçid devrine maḫṣūs ḥākimiyeti aparan ṣınıfıñ maṭbūʿātıdır. Buñā göre bizim maṭbūʿātımızıñ maddi ḥāli ve tehniki bütün vāsıṭaları proleteryat elinde proleter ḥükümetiniñ taḥt-ı taṣarrufunfadır. Buñā göre maṭbūʿātımızıñ vaẓifeleri ārasında eñ mühimleri proleteryatı işçi ve kendliyi eṣaret tāʿaṣṣub ve nādānlıḳ altında ezen köhneliklere bidʿatlere ḳārşı mübareze aparmak

Proleter kitlelerini işçi ve kendlileri ḥaḳiḳi ḥayātı görmekden kör iden ḫurāfāta ve mevhūmata kārşı amansız darbeler indirmek

Proletar ḥükümeti olan işçi ve kendli ittifāḳııñ siyāsi cebhesinden görünmüş olan şūrā ḥākimiyetini taḥrif idici sürüṅdürmelere ve buyurukratizme karşu raḥmsız ḥarbi devam ittirmek

İşçi kendli ḥākimiyetiniñ devleti taṣarrufātını yükseltmek taṣarrufatsızlıḳlara kārşı bi-aman olmak

İşçi ve kendli ittifāḳını muḥkemleştirmek kollaktif taṣarrufatıñ ve kooperatifiñ ilerlemesine çalışmak mevhūmāt ve ḫurufātdan azade olan işçi ve kendli kitlelerine ḥaḳiḳi ḥayatı ʿulūm ve fenniñ soñ neticelerine göre başa ṣalmak

Ve işçi kendliniñ ileri gelen ḳısmını bütün bu inḳılabı mücādele vaẓifeleri yolunda ḳızıl maṭbūaʿat eṭrāfında birleştirmek

Vaẓifeleri bu kadar büyük ve çok olan maṭbūʿāt cebhesinde ʿumūmi maʿarif işçileri ne

yapabilirler?

Sualine eñ birinci cevāb isterlerse her şey yapabilirler olacaktır.

Eñ basiṭ bir vaẓifeden başlayalım: ḥayāt akān bir çay gibidir. Durmaz, akār. Bir şekil gider onuñ dalından diğeri peyda olur. Değişir ve değiştirir. Bu değişiklik ezeli olarak devam idegelmiş,

ebedi olarak devam idecektir. Bu ḥaḳiḳat kārşısında ki cihānıñ muṭlaḳ ḥaḳiḳati de belki de ancak budur köhneliğe ṭarafdārlıḳ itmek yeñiliklerden kenarda kālmak ölümdür. ḥāyatıñ dāimi tazeliklerinden ḫaberdār aşina olmak ḥayatdaki özlüksüz mütemadi ḳabūl ve ḥarekātdan tecrübe ve ʿilm almak her maʿārif işçisi içün eñ birinci borcudur. Şūrā maʿārif işçisi dimek ḥaḳiḳi ḥayatıñ maʿārif emekçi kitlelere rehber olmak dimekdir.

Bu rehberlik ancak ḥayatıñ daimi ḥarekātını ve değişikliklerini yakından taʿḳib itmekle olar. Bu yakınlık bir ṭarafdan maʿārif işçisiniñ maḥalli İctimāʿ ī· ve siyāsi ḥayāta doğrudan doğruya iştiraki olurṣa diğer ṭarafdan maṭbūʿāta yakın bulunmak ile olur.

Her maʿārif işçisi gerek maṭbūʿāta yavuk olsun mevʿūd ve gayr mevʿūd maṭbūʿātı taʿkib itsün.

Memleketiñ maṭbūʿātından ve ʿumūmi ḥayāt āḳımından (cereyanından) biḫaber kālmasın.

Her maʿārif işçisi gerek eñ azı iki ʿaded maḥalli maṭbūʿāt ve eger rusca bilirse ondan da bir iki sene (mesela pravdaya ve muʿallimler gazetesine) dāimi abone olsun.

Memleketimizde birkaç biñlere varan maʿārif işçisi vardır. Ġazetelerimiziñ de tirajları binlere ve on biñlere çatar. Faḳaṭ ġazetelerimiziñ abonecileri siyāhısına bakānda görürüz ki maṭbūʿātımıza aboneci olan maʿārif işçisi pek azdır.

Emekçilerimiz maṭbūʿāta örgeşirler, maṭbūʿāt cebhesinde emekçi kitlelerimiz yalñız okuyan ṣıfatıyla değil ʿaynı zamanda yazan ve ḫaber veren muḫabir ṣıfatıyla da iştirak itmekde devam idiyorlar.

Faḳaṭ emekçierimize maʿārif cebhesinde kumāndānlıḳ vaẓifesiyle mevṭuf olan maʿārif işçileriniñ maṭbūʿātdan kenarda kālmaları bu barada bir ġayr ṭabiʿi görünüşü virmekdedir.

Her muʿallim ve her bir maʿārif işçisi Āẓerbāycan'da çıkān maṭbūatdan lā-akāll iki sene mümkünse üçüne ve dördüne aboneci olmalı. Seçmek lāzım gelirse mesela Türkçe kominist kentli ve yeñi yol ġazetelerini mecmualardan kominist yolu yeñi kend ve eñ başda şübhesiz maʿārif işçisini tavṣiye itmek lāzım gelirdi.

Bu vaẓifeniñ ifāsına maddi ve sāiṭ pul lāzımdır ḥālbūki maʿārif işçilerinde pul çatmayor dimek ḳaṭiyen bir bahane olabilmez.

Eṣasen maṭbūʿāt ucuzdur. Bilḫāṣṣa kollektif ġuruppa ile yazılan aboneler lap aşağı kıymet ile virilmektedir

Bu vaẓiʿyet karşusında arzu da mevcud olurṣa hiçbir mānʿia çıkābilmez. Maṭbūʿāt cebhesindeki vaẓifelerimiz yalñız bundan ʿibāret değildir. Bu hele eñ basiṭidir. Diğerleri baresinde ileride yazarız.

(Ṣaḥīfe 10, Ṣayı 1)

Maṭbūʿāt kitleye doğru

(ʿ). Kerimof Ḳāpitālizm uṣūl-ı idāresi maṭbūʿātı varlıların zenginleşmesi içün bir gelir menbʿaı onlar içün bir eğlence ve ẕevk, ṣafā vāṣıṭası ve emekçi kitlelelerini aldatmak maḥkūm itmek içün bir alet itmiştir.

Biz yalan ve kāzanç altını maḥv ittik. Biz ġazeteyi emekçi kitleleriniñ maʿarifi yolunda ve ( )[7]

ḳapitalist ve mülkdārsız yaşayub öz taṣarrufatlarını kurmak yollarını ögretmek içün bir alet ḥāline sāldık

Lenin Bugün ṣūrā ülkeleriniñ emekçi kitleleri öz doġmā işçi ve āzād maṭbūʿātına mālik iken ḳāpitālist ġarb ülkelerindeki burjuvazi maṭbūʿātına ṣaṭḥide olṣa bir naẓar ṣalmak her ḥālde menfʿatten ḫāli değildir.

Eger "düvel-i muʿaẓẓama dinilen altı büyük devletden yedincisi maṭbūʿattır" darb-ı meseli doğru ise o ḥālde bu meslek ḳāpitalist ve burjuvazya maṭbūʿātı ḥāḳḳında ḳāt ḳāt daha doğru olması lāzım geliyor.

Doğrudanda ḳapitalist ülkelerindeki maṭbūʿātıñ tāriḫi ve geçirdiği tekâmül devirleriyle azıcık da olṣa āşinā oldukda maṭbūʿatıñ ḳāpitālizm uṣūl-ı idāresiniñ şerāiṭi ārasında varlı ṣınıflarıñ ḥākimiyetini muḥkemleştirmek, onlarıñ ḳıblegāhı olan "muḳaddes servetiñ"artması içün işçi ṣınıfını ve emekçi kitlelerini maḥkūm ve istismar itmek ve memleketiñ efkâr-ı ʿumūmiyesini "ḥāẓırlamakla"varlılarıñ nefʿine çevirmekten ötürü başkā hiçbir şey olmadığını şüphe falan kālmayor. Ḳāpitāl ḥākimiyetinden ġazete varlılarıñ elinden ḫalḳ kitlelerini aldatmak ve maḥkūm itmek içün ġāyet ḳuvvetli maʿnevi bir aletdir. Ḥākim ṣınıflar din, kilise ve mekteble beraber maṭbūʿatı daḫi noḫtālayub ğazete vāsıṭasıyla özlerine dilsiz kulları ḥāẓırlayorlar. Ġārb ʿālim ve tāriḫçilerinden berlin maṭbūʿātınıñ ḳāpitālistler elinden oynadığı rolünü ḫülāṣa iderek diyor ki "gündelik maṭbūʿāt fevḳelʿāde büyük bir ḳuvveye mālik olduğundan onuñ nüfūẕ ve teʿsīʾri ḥadsiz ḥesābsızdır.

Su damlası neticede daşı urub dağıttığı gibi ḳāpitālist maṭbūʿātı da ʿaynı müdhiş ḳuvveyi ḥāiz bulunuyor. Burjuvaziya maṭbūʿātı uzun yıllar ʿarẓında günden güne yazdıkları yalanlar, alt üst

[7] Sözcük okunamamıştır

(Ṣaḥīfe 11, Ṣayı 1)

ittiği fāḳtlār (ḥaḳiḳatler) ve uyandırdığı “dādlı ḫāriḳalarıñ”çıplāḳ ḥayāsızcasına zevḳıyle oḳūyucularıñ beynini zehirleyüb ġazeteyi alçaltıyor ve onı oḳūyucu naẓarında ucuz ve baʿẓen ince duyġūları ḳıdıḳlayan gürültülü yeñilikler menbāʿına döndürüyor”

İşte bu büyük ḳuvvet bugün altūn kesesiniñ yolunda ḫidmet idiyor!

Burjūvāziyā maṭbūʿātında namuslu muḥarrire yer yokdur. Burada ḳāzān. İḫtirāẓı meslekçe birbirine ẓıdd olan iki ġazeteniñ ārasındaki her dürlü farḳı silüb ġazeteyi eñ evvel bir iḫtikār meydānına döndürüyor. Ġazete ṣaḥifelerinde ḥātta ʿarẓ, namus ve meslek ḫülāṣa beşeriyetiñ ṣaʿādetinden başkā ġazete naşri içün faideli olan her şey ṣatılıyor. Miṣal içün cihān muḥārebesi esnasında Rusya’nıñ çār hükümetine Franṣa’da lāzımı istiḳrāẓ temin itmek içün çār ācenteleri ṭarafından ṣatın alınmış maten ve Figaro ġazetelerini göstermek kâfidir, burada da Fransız kominist fırkāsınıñ naşir-i efkârı olan “yomanite ġazetesi geçen yıl sıra ile yazdığı maḳālelerinde lāzımı ifṣa atde bulunmuştur.

Burjuvaziya ġazeteleri öz okuyucularınıñ ruḥāni terbiyesini onlarıñ ictimʿāi ḥayātla āşinā idilmesini düşünmezler

Meşhur muḥarrilerden (Simirnof) yazıyor: ben öz ġazeteciliğiñ tecrübesini geniş işçi ve ḫalḳ kitleleri ārasında münteşir büyük ğazetelerde başlamakla öz yazdıklrını ʿumūmiyetle bütün muḥarirleriñ yazdıklarınıñ ẓıddına olarak ciddi meselelere ḥaṣr ve memleketiñ efkâr-ı ʿumūmiyesini başkā ülkelerdeki medeni ḥayāta yeñi İctimāʿ ī· āḳıntılara celb itmege çalışan birçok ʿārif ʿakıllı ve muḳtedir gençler tanıyorum ki bunlarıñ yazdıları: “cān sıkıcıdır” “ehemmiyetsizdir” ve “okuyucuyı merāḳlandırmayor” gibi adlarla yazın bile atılıyor ya da öz ṣāḥiblerine geri kābtarılıyor işte gerek ġazeteciligiñ öz numuresini tertib iderken ve gerek palmanda ve başkā bir yığıncakda nuṭuḳ söylemek isteyen nāṭıḳ veya tebligatçının özüne düstur olarak ḳābūl ittiği yegâne ölçü bundan ʿibāretdir

Hele “Allahıñ günahkār”bir işçi muḫbiri “azubda”gazete idaresine küçücük bir mektub yazub göndermek isterse bu mektubun hiç açılmadan ve okunmadan bir baş sebte götürüldüğünü ḳayd itmege bile lüzum yokdur.

Para ḥākimiyeti ve ḳāpitaliñ āġālığı maṭbūʿātıñ serbestliğini öldürmek içün herhangi bir müstenid ḥükümetiñ ṣansüründen ḳāt ḳāt fenadır. Kapitalist maṭbūʿātıñ alçaklığı ve reẓāleti onuñ telgraf ḫaberlerine

daḫi derin bir teʿsīʾr idiyor. Āmeriḳā telgrāf ḫuṣūṣi ḳāpitalistleriñ elinde olūb maṭbūʿā içün ḫaberleri toplayan teresler vardır ki vardır ki[88] bunlar bütün dünyā maʿlūmātını inḥiṣārā öz ellerinde toplanub istediği gibi ondan istifade idiyorlar. Herhangi bir ṣanāyiʿ ve ticāret müessesi özüne alıvermeyen bir ḫaberi sāḳlamaḳ içün istediği vaḳit telgraf terestiyle uzlaşabilir ve maṭbūʿātda yalñız āğālarıñ ḫoşuna gidecek ḫaberleri bırakır.

Küçe maṭbūʿātı açıktan açığa fāḥişeliğe bile ḫidmet idiyor
Viktorjuz inandırıyor ki "pāris gazetecileri bir gecelik muḥabbet veya hiç olmaẕṣa bir öpüş ḫāṭırı içün pāris fāḥişeleri içün geniş reḳlām yapıyor ve böylelikle zengin Rus tacirleri veya hindistān rācelerinin naẕar-ı diḳḳatini bu "ḫūrilere" ṭarf-ı celb idiyorlar."

İmdiki ġārb maṭbūʿātınıñ bütün alçaklığını ve reẕāletini ḥaḳḳıyla añlamak içün meşḫur Fransız romancısı (Mopaṣan)ıñ "Bel Ami", "Aẕiz Refik" adlı romanını okumak kâfidir.

(Mopaṣan) bu eserinde bir avuç muḥtekiri elinde alet olan bir gaẕeteniñ Franṣa'nıñ siyasetinde ne kadar büyük bir rol oynadığını ve ḫuṣūṣi bir dolandırıcınıñ nüfūẕlu ḳādınlar ṣayesinde meşḫur bir gaẕeteci ve büyük mevḳʿilere mālik olub Franṣa'nıñ ḫāriciye neẕāretini parmağı üstünde fırlatmakla istediği zaman herhangi bir nāẕırı devirmeye kādr olduğunu ġāyet māhirāne bir ṣūretde taṣvir itmeğe ḳāpitālist cemʿyetini kemiren bütün kirli paralarıñ üstünü açıp meydāna koyar.

İmdi bakālım şarḳ feodal ve ḫırda burjuvāziyā ülkelerindeki maṭbūʿāt ne vaẕiʿyettedir. Burada şarḳ didikde biz yalñız Türkiye ve İrān maṭbūʿātından baḥs itmekle kifayet ideceğiz.

Türkiyede gaẕetecilik ġārbıñ teʿsīʾri altında doğduğu içün ṭābiʿi ḳāpitālist ve burjuvaẕiya maṭbūʿātını bütün ʿināniyetini ʿaynıyla ḳabūl idüb inkişaf itmektedir.

Bugün Anadolıda çıkān ve resmi ḥükümet mürūc efkârı olan milletçi gaẕetelerden başkā herhangi bir İstānbūl gaẕetesini alacak olurṣak gerek meslek ve mahiyet ve gerekse şekl iʿtibārıyla Avrupa'daki burjuvaẕiya gaẕetelerinden hiç de uzak gitmediklerini görmüş oluruz. ʿumūmiyetle bütün Türkiye gaẕeteleriniñ ẓāhiri kuruluşu bundan ʿbāretdir. Gaẕeteleriñ çokdan şuʿbe ve sistem falan yoktur. ʿumūmiyetle numara baş maḳāleden başlar, sonra eñ mühim siyāsi ḫaberler soñrā

[8] *Vardır ki* sözcüğü iki defa yazılmıştır.

küçük ve ehemmiyetsiz bir maḳāle veyāḫud da şiʿir soñra yine telgraflar sipürüt her dürlü cinayete ʿāid maḥalli ḫaberler ve sorra yine de eñ mühim siyāsi ḫaberler ve ḥadsiz ḥesābsız ʿilānlar (ḳāpitālist gaẕetesiniñ aṣıl gelir menbʿaı) işte ʿumūmiyetle bütün Türkiye gaẕeteleriniñ ẓāhiri görünüşü ki sönük ve cān sıkıcı ve aṣıl ictimāʿīّ ḥayatdān ve ḫalḳıñ ḥaḳiḳi iḥtiyācı ve düşüncelerinden çok uzak bir tāḳım dedikodulardan başkā hiçbir şey değildir.

İstanbul gaẕeteleriniñ siyāsi mesleğine gelince yine de Avrupa maṭbūʿatındaki rüşvetḫorluḳ alçaklık ve rezalet bu fikrimizi isbāt itmekden ötürü ḫārici parasına ṣatılıb da genç Türkiyeyi tekrar Avrupa cihāngirleriniñ boyunduruğu altına sokmağa çalışan ve "istiḳlāliyet" maḥkemesiniñ ḳarārı üzere ḳāpādılan birçok gaẕeteleri göstermek olur ki bunlardan da eñ alçağı Türkçe çıkıb da ḥaḳiḳatde bir ḫārici gaẕetesi olan "tevḥid-i efkâr" ve başkalarıdır.

Bunların siyāsi bayrağında yaẕılan yegâne bir şiʿār varṣa o da para, para yine paradır ki onuñ uğrunda vaṭan meslek ve nāmūs adına her bir şeyi ṣatmağa ḥāẕırdırlar.

Belki bunlara karşu memleketiñ işçi ve kendli kitleleriniñ rūḥuna akın ve onlar içün cān yandıran gaẕeteler vardır?

Eger Türkiye işçi ve kentlileriniñ mürūc-ı efkârı olub da yakınlarda bağlanan "orak-çekiç"gaẕetesini naẕara almaṣak Türkiye emekçilerini müdāfaʿa iden "ʿamele ṣadāsı"alı[9] bir işçi gaẕetesi vardır. Bu gaẕeteniñ siyāsi şiʿārı ḥaḳḳında geçenlerde yaẕılmıştı. "Allah'dan başkā kimseden korkmamak ve ḳānūnuñ müsāʿādesi dāḫilinde acı ḥaḳiḳatleri neşr itmek"

Bu da Türkiye işçi gaẕetesiniñ garbdaki (Maḳdonald) (Eberet) (Renodel) ve (Enderoveld) gibi işçi rehberlerine raḥmet okutturan ḥāḳ kadar canlı taṣviri İrān maṭbūʿātına gelince burada vaẓiʿet fena daha fecʿidir buradaki ekseri maṭbūʿātıñ yegâne bir şiʿārı var da o da kim artık verirse oñā ḫidmet itmekdir bu şiʿārıñ ānlı timṣali "sitāre-i irān"gaẕetesidir ki gece-gündüz ʿarẓında 24 defʿa öz siyāsi simasını değiştirip buḳalemun gibi biñ renge girer. Bu gaẕete şehinşāh bānḳāsından akān āltūna nebtā

9 Sözcük metinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu *adlı* biçimindedir.

şūrāları medḥ ve yardım etmek işinde büyük “yararlıḳlar” göstermiş ve göstermektedir. Şāhinşāh banḳası altunu ārtırdıḳça “sitāre-i İrān”pāçāvrası İngiltere’niñ “ʿālicenāblığı”dünyaya bildirmekde çok tecrübelidir. Gün

(Ṣaḥīfe 14, Ṣayı 1)

olub da burada eli üzülünce güzel Franṣa’nıñ ḳanādı altına sığındığı ve ibrāini Franṣa sermayesine ṣığa bilmek ḫülyāsına düştüğü zamanları da meşḫurdur. İşte İrān maṭbūatından bir numune

***

bütün ḳāpitalist ve burjuvaẕiya ʿāleminde maṭbūʿātıñ vaẓiʿyeti böyle iken yalñız şūrālar ittifāḳında işçi ṣınıfı maḥv ittiği burjuvaẕiyanıñ taḥkim ve eṣaret içün yarattığı bütün āletleri öz eline aldığı gibi emekçi kitlelerini boyunduruğ altında ṣaḳlamak içün burjuvaẕiya elinde eñ canlı ve ḳuvvetli maʿnevi bir ālet olan maṭbūʿātı daḫi emekçi ṣınıflarıñ mālı iʿlān etti. O zamandan beri maṭbūʿātı bütün dünyada birinci defʿa olarak şūrālar ittifāḳında aẕād edilüp memleketiñ ḥaḳiḳi efkâr-ıʿumūmiyesini temsil idiyor.

İnḳılāb yılları ʿarẓında maṭbūʿātımızıñ büyük bir sürʿatle artması bizim bu meselede dutduğumuz ḫaṭṭ ḥareketiñ tamamıyla doğru olduğunu taṣdik itti. İşte maṭbūʿātıñ ancak şūrālar ittifāḳında geniş emekçi kitleleriniñ mālı olduğunu isbāt idecek bir nice raḳam

1923’üncü yılda 382 gaẕetemiz var iken ve ʿumūmi tirajı 1.287.905 nüsḫa iken 1924’üncü yılda gaẕetelerimiziñ miḳdārı 539 tirājı ise 6 milyon nüsḫaya ḳālḳıyor.

1925’inci yılda ise gaẕetelerimiziñ ʿumūmi miḳdārı 586 olub tirajı 7 milyon yarıma ḳalḳıyor. Bu sāʿat gaẕetelerimiziñ tirajı muḥārebeden evvelkine nisbetem 100 fāiẓ artmıştır. Kitāb işlerinde daḫi ʿaynı teraḳḳi göze çarpıyor.

Bu ṣaat ḫuṣūṣīʾ bir ehemmiyet kesb iden meselelerden biride kentli matbuatıdır.

İnḳılāb yıllarında biz yalñız işçi maṭbūʿātı değil kendli maṭbūʿātıñ inkişafı içün daḫi geniş bir meydān yaratmıştık. İnḳılābdān evvel kendler içün bütün Rusya’da cemʿisi 4 cedāne oda kolçumaklar ve biñlere ḫidmet eden gaẕete var iken 1923’inci yılda biz 51 kendli gaẕetesine çıkıp tirajı 2 milyon nüsḫaya varıyor.

Oḳtyaber inḳılābı ṣayesinde birinci defʿa olarak milli maṭbūʿāt daḫi büyük süratle artub inkişāf itmededir.

Oktyabr inḳılābı tāriḫinde birinci defʿā olarak milletleriñ hem ḥuḳūḳluğunu dünyada iʿlān itti. Birçok maḥkūm milletler ancak oḳtyabr inḳılābından soñrā milli inkişaf ve

teraḳḳi yolunu bulup öz milli medeniyeti yaratmak ḥaḳḳına mālik olabilir.

(Ṣaḥīfe 15, Ṣayı 1)

İnḳılābdan evvel milli maṭbūʿāt dimek olur ki hiç yokdu. O vaḳit milli dillerde çıkān bir nice gaẕete ancak Rusya cihangirliğine belli belli diyüb onuñ kārşısında boyun eğmekle Rus çarizminiñ istibdād ve müstemlekecilik siyasetine ḫidmet idiyordu.

Ancak şūrā ḥükümeti zamānındā milli maṭbūʿātıñ temeli koyulub milli dillerde emekçi maṭbūʿātı yaraddılar.

Bu sāʿat bütün milli cumḫuriyetlerde 142 gaẕete çıkıyor ki bundan da 60 danesi kendli gaẕetesi olub yarım milyon nüshadan ʿibāret bir tirajı vardır.

Milli dillerdeki neşriyat işleri daḫi büyük bir süʿatle teraḳḳi idiyor. Şūrā ḥükümeti zamanında birinci defʿa olarak milli dillerde ḳomünist edebiyātı çıkıyor, milli cumhūriyetleriñ içi-kendli kitleleri ārasından emekçi yaẕdıları türüyor maṭbūʿātımızıñ eñ büyük muvāffaḳiyetlerinden biri işçi-kendli muḫabirleri ḥarekātınıñ artmasıdır. Bu sāʿat gaẕetelerimiziñ eṭrāfında 165 biñe ḳādār işçi-kendli muhabiri toplamıştır ki bunlardan 85 biñi kendli 80 biñi ise işçi muḫabirlerdir.

Bu büyük emekçi yaẕçıları ordusu gösteriyor ki şūrālar ittifāḳındaki maṭbūʿāt yalñız işçiler içün hatta emekçileriñ özleriniñ doğma ana maṭbūʿātıdır. Şūrā maṭbūʿatınıñ eṣasını bil sütununu işte hemin bu işçi-kendli muḫabirleri teşkil idiyorlar ki u yolda da vaẓifemiz bunlarıñ miḳdārını gittikçe artırmakla gaẕetelerimizi tamamıyla işçi-kendli kitlelerine māl itmektir. Doğrudur işçi ṣınıfıyla beraber birçok nāmūslu ẓiyālı yaẕıcılar daḫi maṭbūʿātımızda çalışub işçi ṣınıfına ḫidmet idiyor faḳaṭ bizim vaẓifemiz onları tamamıyla işçi ṣınıfını ṭarafına celb itmekle beraber gaẕetelerimizde iştirak eden yaẕıcıları tamamıyla proleteryaştırmakdan ʿibāretdir.

Hülāṣa bizim maṭbūʿātımız her cihetten büyüyüp muḥkemleşiyor ve gittikçe geniş emekçi kitlelerini öz nüfūẕu dairesine celb itmekle onları faʿāl bir ṣūretde ictimāiʿ ḥayātta ve sosyalizm kuruluşunda iştirak ettiriyor.

Lakin biz hiç vaḳit bu muvāffaḳiyetlerle kifayet edemeyüb daha da ilerlemeliyiz oñā göre de 1925'inci yılda kārşımızda duran vaẓifeler bundan ʿibāret olmalıdır.

1)Şūrā ve fırḳa maṭbūʿātını ve kitāb neşriyāṭını gerek māḥiyet cihetinden güzelleştirmekle ve gerek ḳıymetçe ucuzlaştırmakla geniş işçi-kendli kitlelerine doğru

daha da yakınlaştırmalıyız. 2)

(Ṣaḥīfe 16, Ṣayı 1)

2.Milli maṭbūʿātı olduḳça kutlandırmalı ve genişlendirmeliyiz.

3 İşçi ve ḫuṣūṣen kendli muḫabirleri ārasındaki işleri kutlandırmalıyız.

Faḳaṭ 1925'inci yılda karşumızda duran vaẓifelerden eñ büyüğü şūrā ve fırkā maṭbūʿātını ve kitāb neşriyatını kendlere yürütmekle onları geniş kendli kitlelerine māl itmek ve böylelikle maṭbūʿātıñ kendli kitleleriniñ müşterek (kollektif) teşkilatçısı olması içün eñ ḥaḳiḳi ve ṣaġlam yollar tapmakdır.

Kapitalistler öz gaẕeteleriniñ "efkâr-ı ʿumūmiyeyi"temsil ittiğini iddia iderken alçakçasına yalan söylüyorlar. Çünkü burjuvaẕya gaẕeteleri milyonlarca nüsḫalarlarda yayılṣalar bile ancak bir avuç bankir[banker] muḥtekir ve bu gibi ṭefiliʿniñ menāfiʿi müdāfāʿa idiyorlar.

Yalñız şūrālar ittifāḳındaki emekçi maṭbūʿātı ṣarsılmaẕ ṣūretde işçi ṣınıfınıñ menāfʿii koruyor ve bütün dünyā emekçilerinine doğru bir yol göstermekle onları kominizme doğru aparıyor!

Yalñız şūrā maṭbūʿātında iştirak iden biñlerce ḥaḳiḳi işçi ve emekçi muḫabirleri ve namuslu muḥarrirleri gaẕeteci adını taşımaya ḥaḳlı olub komünizm bayrağını bugünlerde kāldırıyor ve şerfli bir ṣūretde taşıyorlar.

Aẕerbaycanıñ şūrālaşmasınıñ 10 yıllığına ḳādār bir neferde olsun şavadsız kālmamalıdır.

(Ṣaḥīfe 17, Ṣayı 1)

Ḫalil İbrāhim

Tārīḫi Vaẓife Ḳarşusında

Sāir şūrā ülkelerine nisbeten Āẕerbaycan maʿārif ḫadimleri inḳılāb ḳārşısında tārīḫi vaẓifeleriniñ birinci ḥiṣṣesini şerefle ifā itmişlerdir.

Sāir şūrā ülkelerinde maʿārif işçileri ḫuṣūṣā yukārı ṭabaḳalar ilk zamanlarda şūrā hükümetine cān ve dil ile ṣarılmayarak ancak bir müddet geçtikden soñrā aḥvāl-i rūḥiyelerinde bir döneklik ḥāṣıl olmuştur. Āẕerbaycan'da ise ʿaṣırlar boyunda ḫuṣūle gelmiş büyümüş müḥkemleşmiş bir bürokratlık rūḥu olmadığından mı yoḫsa uzun müddetler evvelce derebegleriñ hanların ṣoñra da çarizmiñ mengenesi ārasında sıkıldıḳça inḳılāblaşmış vücudatı Asya'nın sevk ile mi her ne olur olsun maʿārif işçileri birinci günden şūrā ḥükümetinden tesānüt göstermiş var ḳuvvesiyle çalışmış ve zaḥmetkeşler -(---)[10] bir an ġāfil olmamışlardır. İşte bunuñla inḳılāba ḳārşı birinci vaẓīʿfe ifā idilmiş olur. Faḳaṭ yalñız tesānüt aẕdır: Yalñız okutmak aẕdır. Her ne kadar zaḥmetkeşleriñ ṣaʿādeti ʿilmīʿnde ise de lakin maʿārif işcisinin karşusında ʿilm okutmak ṣadece ders virmekden başkā daha birçok vaẓifeler daḫi duruyor ki ancak bunlarıñ hāmusunu ifā edenler proleterya inḳılābına karşu vaẓifelerini şerefle görmüş olurlar.

Bugün bizim maʿārif işçilerimiz şūrā aktif kuruluşunuñ birçoḳ vadisinde bir faʿāliyet göstermelidirler. Şūrā maʿārifi ancak ders okumakdan ve okutmakdan ʿibāret olmayub bütün mekteb işçilerini tedrīʿs uṣūllerini kökünden değiştirmek, mektebi istiḥṣāle yaklaştırmak, çocukları yeñi ḥayāta alıştırmak, onlara ṣınıfi terbiye virerek emek ḥākimiyeti ordusu yaratmak, çocuklara geniş ictimʿāi terbiye virmek, onlardan proletar ictimāʿīʿyatçıları yetiştirmek gibi pek geniş pek derin bir maḳṣad taʿḳib idiyor. Zaḥmetkeşler ārasında eski ẓihniyetleri koġmāḳ köhne mevhūmātıñ kökünü ḳāzımāḳ ,onları ʿāile ve cemʿiyet kuruluşuna yeñi noḳṭa-i naẓarla bakmaya alıştırmak, eski ẓiyālı rūḥıyla yok münevver bir zaḥmetkeş gözüyle bakān ışıklı cemāʿat ḫādimleri terbiye itmek, bugün bizim maʿārif işçilerimiziñ tārīḫi vaẓifeleridir. İşbu maḳṣadlara nāil olmak içün maʿārif işçileriniñ ḳārşusında pek çoḳ yollar vardır: Bugün herhangi bir işçi dārisḳāl ẓiyālı ve hinovetik rūḥıyla işler dārisḳāl bir mekteb yoluyla giderse proletar

[10] Sözcük okunanmamıştır

(Ṣaḥīfe 18, Ṣayı 1)

inḳılābı ṭarafından ʿuhdesine yüklenmiş olan vaẓifeyi ifā idemez. Yollar pek çoḳ imkānlarıñ çoḳ vāsıṭalarda pek çoḳtur. Proletar ictimāʿīʿyeti işçileri yaratmak içün maʿārif ḫādimlerimiz kütübḫāne işlerine kulub işlerine ḳırāʿatḫāne kümelerine ḥuṣūṣen proletar maṭbūʿātına çoḳ diḳḳat virmeli onlarıñ faʿāliyetinde yakından ve aḳtif bir ṣūretde iştirak itmelidirler.

Proletaryatıñ ṣınıfı silāḥınıñ eñ iti eñ kesgin ve eñ ḳuvetlisiniñ biri de maṭbūʿāttır. Faḳāṭ teessüf olsun ki maʿārif işçileri bu vaḳte dek maṭbūʿātımız ile o kadar sıkı rābıṭada bulunmamış maṭbūʿāta yakından ve geniş bir ṣūrette iştirak itmemişlerdir. Burjuvaẕya maṭbūʿātı ile proletar maṭbūʿātınıñ ʿumde farḳlarından birisi de budur ki proletar ġaẕete ve macmūʿaları bir avuç muḥarrir ṭarafından ẓiyālılar ve büyükler içün yaẕılmıyor. Bizim maṭbūʿātımız iyilikdir. Hamuluktur. Onuñ yaẕılmasında da okunmasında da zaḥmetkeşleriñ geniş kitleleri iştirak itmeli. Hāmu okumalı ve hāmu yaẕmalıdır. Proletar maṭbūʿatınıñ götürdüğü yol böyledir. Maʿarif işçileri bu uğurda başkalarına bir örnek olmalı başḳalarına yol göstermelidir. Bu vaḳte dek böyle olmamışṣa bundan böyle maʿārif işçileri maṭbūʿātımızıñ eñ āḳtif emekdaşı olmalıdırlar.

***

Kendçileriñ ārasında şūrā siyasetiñ āḳtif tebligātçısı yeñi ġāye ve āmāliñ ḥayāta taṭbiḳ ideni muʿallim olmalıdır.

(Ṣaḥīfe 19, Ṣayı 1)

Yoldaş M. Tomski'den

Ḫemḳārlar İttifāḳıları Yeñi Yollar Üzerinde

Rusya ḫemḳārlar ḥarekātı ḫuṣūṣiyet ve tārīḫ iʿtibārı ile ġarbi Avrupa memleketleri ve Ameriḳa ḫemḳārlar ḥarekātına beñzemeyorlar.

Bunlarıñ ārasında farḳ vardır.

Rusya hemkārlar ḥarekātı Çār muṭlaḳiyesiniñ dar çerçevesi ārasında daima taẕyiḳ olunurken yalñız 1905'inci yılda hemkārlar teşkilātı şeklini almış oldu. İşte bu zaman proletaryātıñ ṣınıf ḥarekātı birden bire büyük bir dāire kesb itti. Faʿle ṣınıfı öz mükādderatını öz eline almakā kālkışdı. Faʿle ṣınıfı öz sınıfı idrakini düşündü ve özünü bir ṣınıf gibi tanıdı. Hemān bu ḥaḳiḳat bu fakāt Rusya'da ḫemḳārlar ḥarekātınıñ yolunu dairesini ve ḫuṣūṣiyetini artık bellileştirmiş oldu. Ḫemḳārlar ittifāḳıları proleteryātıñ kitlevi olarak siyāsi ḥarekātınıñ neticesi ṣıfatıyla meydāna çıḳtılar.

Odur ki bunuñ ḫemḳārlar ḥarekātına büyük teʿsī̇ri oldu. Rusya ḫemḳārlar ittifāḳlarınıñ tārīḫi bu teʿsī̇riñ altında ilerü gitmeye başladı. Burada iḳtiṣādiyātıñ siyasetle rābıṭası gün gibi āşikār olduğu içün her bir müdeḳiḳin gözüne çarpacağı bedidir. Siyaset ḫāricinde kālmak, biṭaraflığıñ belasına mübtelā olmak. Siyāsete yabancı kālmak Rusya hemkārlar ḥarekātında müşāhede olunmayor.

Rusya hemkārlar ḥārekātı inḳılāb ilme[11] birlikde büyüyor, artıyor idi ve inḳılāb ile beraber taẕyiḳāt ve çetinliklere giriftar oluyor idi. Rusya hemkārlar ḥarekātı inḳılābından bir an da olṣa bile kenāra kālmayor idi. Rusya hemkārlar ḥarekātı tārīḫi bu müṭālʿāmıza canlı bir delil olṣa gerekdir. Bu ḥaḳiḳatiñ özü hemkārlar ittifāḳıları eṭrāfında toplanan faʿleler ve onlarıñ rehberlerine iḳtiṣādiyāt ile siyaset biri digeriniñ ayrılmaẕ ḥiṣṣesi olduğunu isbāt idiyor idi.

Rusya hemkārlar ḥarekātınıñ ḫuṣūṣiyetlerinden birisi hemān ḥārekāta ṣınıfı renk virmiştir. O ḫuṣūṣiyet ise hemkārlar ḥarekātı hele meydāña ḳadem koymadan Rusya'da gizlin çalışan sosyal dimokrat faʿale fırḳasınıñ mevcūd olmasından ʿibārettir. Ġarbi Avrupa memleketleriniñ ʿaksine olarak Rusya da hemkār ittifāḳları hele teşkil olmadan sosyal dimokrat faʿale fırḳası var idi ama ġārbi Avrupa'da biz

[11] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *ile* biçimindedir.

bunuñ ʿaksini görüyoruz.

(Ṣaḥīfe 20, Ṣayı 1)

orada evvelce hemkārlar ittifāḳları meydāna çıkmış yalñız bunu müteʿāḳib sosyal demokrat fırḳası teşkil olunmuştur.

Rusya'da hemkārlar ḥārekātı inḳılābdan evvel hele mevcud olan sosyalist fırḳaları ʿalelḫuṣūṣ sosyal dimokrāt fırḳası ṭarafından teşkil olunuyor idi

Hemkārlar ḥarekātı ile siyāsi fırḳalarıñ ʿilave ve rābıṭaları işte buradan neşet itmiş oluyor. Rusya hemkārlar ḥarekātı fiʿile ṣınıfınıñ inḳılāb çıkışı ile bir zaman ve birlikte tevlid itmişdir. Bu ḥāl ise hemkārlar ittifāḳlarına birçoḳ ḫuṣūṣi renkler viriyor ve onları birçoḳ çetinliklerden āzād idiyor. Ġarbi Avrupa memleketlerine geldikde orada hemkārlar ittifāḳları birçoḳ devirler birçoḳ tebdilāta uğramış oluyor ve mevḫumatında birden bire değil yalñız yavaş yavaş özünü āzād idiyor. Ġarbi memleketlerde hemkārlar ittifāḳlarınıñ ḫastalıktan āẕād olması ḥālā da devām ideyor. Ṭabiidir ki dolayısıyla Rusya hemkārlar ḥarekātı kitlevi bir ḥarekāt oluyor ve kitlevi olduğu için bütün mezdur çalışanları iḥāṭa itmeye ve bütün zaḥmetkeşleri öz dāiresine dāḫil itmeye çalışıyor.

İnkılābıñ ceṣareti ve rūḥ yüksekliği Rusya hemkārlar ḥarekātı inkişāfınıñ yollarını ḫaṭ ḥārekātını bir kere göstermiş ve muʿayyen itmiş oluyor. Rusya hemkārlar ḥarekātında milli ramakā yoktur burada milliyet ḫuṣūṣiyeti görülemiyordu. Rusyada öyle hemkārlar ittifāḳları yokdur ki ayrı ayrı milletlerden ötürü teşkil olunsun. Her millet özüne hemkārlar ittifāḳı teşkil itsin. Rusya hemkārlar ḥarekātı ʿaynı zamanda dini ve mezheb ʿalamet ve ḫuṣūṣiyetleri binasında teşkil olunmamışlardır.

Baʿẕı hemkārlar ḥarekātımıza naẕariyetlerinden Rusya hemkārlar ḥārekātına bakılır ise onuñ ḥayāta uygun olmadığı muvāfiḳ olmadığı müşahede olunar.

Onlar bizim hemkārlar ḥārekātımıza böyle yabancı bir nāẕar ile bakıyorlar. Evet, biz itiʿrāf idiyoruz ki İngiltere ve Ameriḳa trediyonyatların (hemkārlar ittifāḳları) parayı güdmek ḫuṣūṣiyeti bizde yoktur. Biz ittifāḳlarıñ varedātını ḥesāblamayoruz ve meseleye bu noḳṭa-i naẕardan yanaşmıyoruz. Bizim hemkārlar ittifāḳlarımız içün ʿüẕvlik ḥaḳḳı ve onuñ çoḳ ve ya aẕlığı rol oynamıyor. Bunlar bizde esās teşkil itmiyorlar. Biz de hemkārlar ittifāḳılarının ḳapusı bütün faʿaleler içün açıktır. Bizim hemkārlar ittifāḳlarında medḥodlıḳ ve aritokratizm yoktur. Rusya hemkārlar ḥarekātı tariḫi ḳuvveli staçkāve

başkā bu nev fondları görmemiştir. Teḫniḳi cihetten Rusya'da hemkārlar ittifāḳları dāimā ẓaʿif olmuşlardır. Lakin bu ẓaʿiflik lāzım olan maḳāmda hemkārlar ḥarekātına māna (Ṣaḥīfe 21, Ṣayı 1)

lar teşkil itmekten ʿāciz kālmışlardır. Lāzım olan maḳāmda Rusya hemkārlar ittifāḳları on biñler ile faʿaleleri ḳapitālizme karşu çıkarmış. Muhācemeye kiçmiş parlak muẓafferiyetler ḳāzānmış uzun uzadı mübarezeler aparmış. ʿaẕim ve sebāt göstermiş mevḳini maglūb olan zamanda arkalarını göstermemişlerdir. Rusya hemkārlar ittifāḳları naşıl ki iʿtirāf ittik tiḫniḳi cihetten bir iḳtiḳāda ẓaʿif olmuşlardır lakin bunuñla bile onlarıñ tāriḫiniñ parlak ṣaḥifeleri vardır. Hemān ṣaḥifelerde on biñler yüz biñlerce müteşekkil faʿaleleriñ yek dil ve yekcihet olmaları arslān gibi mübarezeleri ḳayd idilmişdir.

Rusya hemkārlar ḥarekātı muḫtelif Avrupa memleketlerinde hemkārlar ittifāḳlārı muʿayyen bir şekil aldıktan soñra ʿamele gelmişlerdir. Rusya ḥarekātı öz teşkilat kuruluşunda ġarbi Avrupa hemkārlar ittifāklarınıñ ḥāẓır kurma ve uṣūlünden istifade itmişdir. Rusya faʿleleri öz hemkārlar teşkilatlarını kurarken ġarbi Avrupa ve Amerika hemkārlar ittifāḳları kuruluşunuñ eñ müterekḳisini örnek olarak ḳabūl itmiştir. Amerika ve Almanya ḥarekātı tecrübesi Rusya hemkārlar ḥarekātına esās olmuştur.

Bizim hemkārlar ḥarekātı tāriḫiniñ ilk devirlerinde 1905 ve 1906'ıncı yıllarda ḥārekātıñ tekâmülü zamanlarında 1917'nci yıl ʿaynı zamanda hem hemkārlar- teshiler hem de istiḥṣālātçı tipinde teşkil olunuyorlar idi. Burası ḥaḳiḳatdir lakin Rusya ṣanāʿyi ve istiḥṣālātıñın eṣasını teşkil iden cihetlerde tokucu, filizat ağaç işleri ṣānāyʿide ittifāḳlar kuruluşu istiḥṣāllatcı tipinde olarak meydāna çıkıyor ve bu ittifāḳlar başḳaları için gelecekte bir numune imtiṣāl teşkil idiyorlar.

Ġarbi Avrupa'da olduğu gibi Rusya hemkārlar ḥarekātı siyaset hāricinde kalmamıştır. Özünü bi ṭaraf iʿlan itmişdir. Hemkārlar ḥarekātı tāriḫi ġarbi Avrupa'daki ḥālin tam ʿaksini gösteriyor bunuñla beraber Rusya hemkārlar ḥarekātında baştan başa sol sosyalistler ve ṣağ sosyalistleriñ mübarezeleri müşahide olunmadadır. Rusya hemkārlar ḥarekātınıñ ilk devirlerinde 1905'inci yıldan 1910'ıncı yıla ḳādār bu mübareze hemkārlar ḥarekātı dāḫilinde muʿayyen bir şekil ḥarekāt meseleleri muʿayyen bir platforma zengini almayor. Bu mübāreze muḫtelif siyāsi meseleler veya hemkārlar ḥarekātı praktiki meseleleri eṭrāfında ilk evvel meydāna çıkıyor bu mesele ve mübāḫiseler müşterek yardım ḳāsāları muṣālaḥa ḳāmirāları baresinde oluyor. Muʿayyen bir şekil almayor. Lakin Çar muṭlaḳiyeti taẓyiḳātı irticāʿ kâbusu memleketiñ üzerinde deveran iden

andan başlamış bu mebāḥeseler muʿayyen şekil alıyorlar. Mevẓūʿ-i baḥs bu defʿa hemkārlar itifāḳlarından siyāsi fırḳalarıñ istifade itmek meselesi oluyor.

Sualleri yaʿni Bolşevikler hemkārlar ḥarekātını faʿale ḥarekātınıñ ayrılmaz bir ḥiṣṣesi ʿadd idiliyorlar. Onlar diyorlar iki hemkārlar ḥarekātı proletaryatın harekātı ile merbūṭtur. Sollar hemkārlar ḥārekātını inḳılāb tebligatı ve teşvikātı ve fırḳa teşkilatı faʿāliyeti ocağına tebdil itmek arzusundadırlar ve hemkārlar ittifāḳlarından bu yolda istifade itmek istiyorlar. Ṣağlar ise menşevikler hemkārlar teşkilatı meydāndā vāḥid feʿale teşkilatı olduğu ve serbest yaşadığı için bu teşkilatı muḥāfaẓa itmek istiyorlar. Onlar meydāna böyle bir şiʿār atıyorlar: "Hemkārlar ittifāḳlarını muḥāfaẓa idiñiz."

Gizli faʿle fırḳasınıñ tesviyesi ḥaḳḳında cereyan eden bir efkâr devrinde hemkārlar ittifāḳlarınıñ muḥāfaẓasına böyle kalkışmaġıñ neticesi olarak yeñi bir platforma meydāna çıkıyor. Hemkārlar ittifāḳları yalñız hemkārlar ittifāḳları içündir. İşte hemkārlar ittifāḳlarınıñ vaẓife ve rollerine böylelikle iki noḳṭā-i naẓar Rusya sosyalistleri ārasında meydāna çıkıyor. Dimeli neticede iki cereyan ʿamele gelmiş oluyor. Bu cereyanlarıñ biri hemkārlar ḥarekātına ʿumūm proleteryat ḥarekātınıñ bir ayrılmaz ḥiṣṣesi gibi bakıyor idi.

Bu cereyana koşularınlarıñ ʿaḳidesince hemkārlar ḥarekātı karşusında ṣınıf ḥarekātı karşusında duran meseleleriñ ʿaynı durmuştur. Lakin ṣınıf ḥarekātı taʿkib etttiği mesele ve maḳṣadlara hemkārlar ḥārekātı ayrı yol ve başkā uṣūl ile gitmelidir. İkinci cereyana koşulanlarıñ ʿaḳidesi başkā idi. Onlar hemkārlar ḥārekātına müstaḳil bir teşkilat gibi bakıyorlar idi. Onlar diyorlar idi ki hemkārlar ḥarekātı ile ṣınıf ḥarekātınıñ mesele ve merakları komşudurlar birdirler. Lakin hemkārlar ḥārekātı proleteryanıñ siyāsi ḥarekātına merbūṭ değil. Siyasī ḥarekāta tābiʿ değil ve müstakil bir ḥarekāttır. Bu mübāḥese devam idiyordu. Bu mübāḥeseyi hal içün hâkim nihayet faʿale sınıfı oldu ve 1907'inci yılı oktayabırında prolertyat bu barede öz sözünü ḳaṭʿi ṣūrette artık söylemiş oldu.

Muʿallim yalñız elifba ṣavasızlığını[12] yok siyasī, medeni ve taṣarrufāt ṣavadsızlığını da aradan **götürülmelidir.**

[12] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *savadsızlığını* biçimindedir.

(Ṣaḥīfe 23, Ṣayı 1)
Meryem Melek Yeganlı (Bayramʿ Ali Begali)

Türk Ḳadını Yeñi Ḳuruluş Yolunda

Ḳādın meselesi büyük ictimāʿīʾ inḳılābıñ neticesi olarak yeñi sāḥaya atılmıştır.

Medeniyetçe geride kalmış bir milletiñ terakḳḳiyātında ve istiḳbāliñ parlak inkişafında ḳadınıñ taşıyacak olan rolü ḥaḳḳında baḥs itmekten vaz̲ geçmiyorum. Zira ḳādınıñ öñüne bırakılnış muḥteşem vaẓifesi ḫuṣūṣuna defāʿatle söylenmiş ve yaz̲ılmıştır. İctimāʿıʾ ḥayātıñ envāʿi cihelerinde iştirak iden zaḥmetkeşler ṭabiiʿi bir ṣūrette hemkārlar teşkilattını yaratmış oluyorlar. Hemkārlar teşkilatı emekçileriniñ ḳānı ve iyiliğidir. Hemkārlar ḥārekātı ise onlarıñ vāḥid ve ṣarsılmaz̲ bir ḳuvvetidir.

Türk ḳadınları ictimāʿīʾ ḥāyatta iştirak itmedikleri için yeñi kuruluştan uzak olduklarından ṭabiiʿdir ki hemkārlar teşkilatında da namevcūd edilir. Büyük ictimāʿīʾ inḳılāb ve maʿişetiñ ağır ṭalebātı mecburiyetinde olarak Türk imdi laḳayd ḥāllerini silkelemişler ve iḳtiṣādi cebhede bile erkeklerle reḳābete başlamışlar ve istiḥṣālat ṣaḥāsına ṭāraf adımlarını atmışlardır.

Yalñız kendi ʿāile muḥiṭiyle maḥdūdlaşmış yalñız kendi ocağı karşusında esneyerek yemek tedārikātı fikrinde olan Türk ḳadını şimdi ise ictimāʿīʾ müesseselerde isbat-ı vücud idiyor. Yalñız ʿāilesiniñ bekçisi olarak kendi çehresi öñüne çalışan Türk ḳādını fabrikalarda bile erkeklerle beraber çalışıyor, her nevʿ vaẓifeleride iş başında destgāh öñünde daha münfaʿil işler ile meşğūl oluyor bu büyük bir muvāffaḳiyettir.

Maʿişetiñ ẓarbeleri altında kendisini ġayb iderek yalñız erkeğiñ ḥāmiliğine alışan erkek yardımından kenar olduğu ḥālde ışsız ve ẓāʿif bir çocuk gibi ʿāciz kalan ḳadından daha eser kalmayacağına eminiz

İşte Türk ḳadınıñ bu muẓāfferiyetini korumak lāzımdır.

Bu muvāffaḳiyetiñ neticesi olarak şimdilikde Türk ḳadınıñ hemkārlar teşkilatında ʿadedi artmadadır. Onuñ eñ ḳuvvetli iştiraki maʿairf cebhesindedir.

(Ṣaḥīfe 24, Ṣayı 1)

Faḳaṭ Türk kadınınıñ hemkārlar teşkilatında kuru mevcudiyetiyle iktifa itmeyerek onuñ hemkārlar ḥarekātında ḳuvvetli bir mevḳiʿ işġāl itmesine yol açmalıyız. Türk ḳadını bu günlerde hemkārlar ḥarekātınıñ āḳtif bir ʿuẕvu iḳdāmātçısı olmalıdır. Bunuñ içün onlara genişçe yol açılmalıdır zira ḳadın emeginiñ ,ḳādın zaḥmetiniñ vaẕʿiyetini ehemmiyetini iyi düşünen ḳadın evvela bilir. Ḳadın menāfiʿini doğrucasına gözleyen taḳdir iden ḳadındır.

Hemkārlar ḥārekātını bitmemiş bir ḳadın emekçi ḳadınıñ iḫtiṣāṣını yükseltmeğe ve onlara bilgi ve maʿarif kesb ittirmeğe muvāffiḳ olabilir.

Ḥāl-i ḥāẕırda istiḥṣālāt sāḥasına atılmış Türk ḳadınınıñ ḥaḳiḳiten vaẕiʿyetini taṣvir idersek āğır bir ḥālet görmüş oluyoruz. ʿāilenin ʿananatı analıḳ vaẕifesi yaşayış ḥükümranlığı ve ilh. gibi ufak ufaḳ faḳāṭ pek aġır ṭalebātlar ḳadınıñ bütün varlığını keskin ve maḥv idici bir dereceye yütüriyor ve onu maḥkūmiyet ve maġlūbiyet ḥālinde ṣaklıyor. Bu mühlik ve felaket doğrudan şerāiṭi tanẕime ṣalmak aydınlaştırmak elbette Türk ḳadınıñ hemkārlar ḥarekātında mevcudiyetinden kendi teşebbüsünden asılıdır.

ʿUmūm hemkārlar ittifāḳınıñ soñ ḳurultayında Türk emekçileri ʿalelḫuṣūṣ Türk ḳadınları ārasında aparılacak hemkārlıḳ faʿāliyetine ciddiyetle şüruʿ idilmesi ittifāklarıñ maʿārif ve medeni şubelerine teklif olunmuştur.

Gerek Türk ḳadınıñ kendi iştirākıyle bu mesele ḥāl olunmalıdır. Hemkārlar ḥārekātını bitmeyerek emekçi Türk ḳāadınıñ yardımına koşulmalı ve bunuñ içün elverilişli şerāiṭ yaratmalı ve ḳadınıñ iştirākiniñ lüzumiyet ve derece-i ehemmiyetini düşünerek hemkārlar ḥarekātına ḳadınlar kitlesi daha aktif bir ṣūrette celb idilmelidir. Bu işte bizim muʿallimimiz rehber olmalıdırlar.

(Ṣaḥīfe 25, Ṣayı 1)

Profesör B. Çobanzade

Diliñ Fen ve Ṣanʿat Olaraḳ Tedrīʾsi

Birçoḳ noḳṭalardan g(k)içmişine göre pek geniş ve zengin olan bugünkü şūrālar Türk-Tatar maṭbūʿātı nedense uṣūl ve sistem meselelerine pek aẕ diḳḳat viriyor. Ḥālbūki maʿlūm olduğu üzere uṣūl ve sistem meselesi bilḫāṣṣa bu uṣūl ve sistemiñ eṣası ʿunṣurları değişip yañlış bir devirde herhangi bir meseleniñ ʿilmīʾ fennīʾ ṣūretde ḥal olunması içün yegâne şarṭtır.

Bütün ʿilmīʾ ve edebi şarḳ-ı Hind'den Türkiye'ye ḳādar uṣūl ve sistem ẓaʿifligindan akṣayor. Sürünüyor. İlerileyemiyor. Avrupa ʿilmleriniñ meydāna koyduğu birçoḳ parlak niceleri ḥāẕır elbise gibi, alub bitmeyen münevverlerimiz bu neticeleri bize taḳdim iden uṣūllerle aşina olmak cihetini çoḳ defʿa unutuyorlar. Bugün izhinlerimizde kitaplarımızda mekteplerimizde ıṣlāḥ ve tecdid devriniñ kāzançlarından olarak büyük ḳıymet ve iʿtibarlarıyla dolaşan ʿilmīʾ ve fenni maʿlūmatı" fabrika mallarına beñzetecek olurṣak fabrikanıñ uṣūl yerini dutar. İngiliz kumaşı, İsviçre ṣaatleri Fransız kāğıtları Rus lastikleri kullanan yaḫud elektrik lambası telgraf telefon gramafon, otomobil… gibi Avrupa ʿilimleriniñ soñ ḫārikalarından istifade iden su altı kayıkı, traktör aeroplan radyo… gibi muʿcizeleriñ günden güne artmakta olan şekillerini işiten gören münevverlerimizden-müteḫaṣṣıṣlar müstesna- pek aẕı bunlarıñ nice meydāna geldiği ḥaḳḳında aẕ çoḳ doğru bir fikre ṣāḥibdir.

Ḥālbuki bütün bunlardan kıyas ḳābūl itmeyecek derecede çoḳ kullandığımız fikri, ictimāʿīʾ ḥayātımızda her şeyden evvel her şeyden ziyāde muḥtāc olduğumuz bir ālet vardır ki bu da dildir. Hiçbir alete tiḫniḳāya mālik olmayan insānlarıñ ḫalḳlarıñ inṣaniyet tāriḫiniñ eñ ḳaranlıḳ noḳṭalarından başlayarak mālik olduğu kullandığı bir alet varṣa onuñ da dil olduğuna şüphe yoktur. Lakin buñunla beraber bu gün bile vaḥşi yarım medeni medeni[13] her inṣanıñ her ḫālḳıñ eñ aẕ bildiği ḥaḳḳında eñ yañlış fikirlere ṣāḥib olduğu eñ na tamam bir ṣūretde kullandığı bir vāsıṭada yine dildir.

13 *Medeni* sözcüğü iki defa yazılmıştır.

(Ṣaḫīfe 26, Ṣayı 1)

Mekteblerimizde tedriz olunan dil derslerini uṣūlü noḳṭa-i naẓardan tedḳiḳ edenler bu dersiñ eski ḫilḳat-ı beşer efṣanelerinden daha ziyade çocuklarıñ ḥatta yaşlı-başlı ṭalebeleriñ zihnini kārıştığını, canını sıktığını ve riyāẓiyāt ṭabiiʿyāt ictimāʿīʿyāt gibi dersleriñ virdiği manṭıḳi tekâmüle rūḥi inkişafa kārşı daban dabana ẓıdd bir engel bir mānʿi gibi durduğunu ḳayd itmeden g(k)eçemezler. Burada, bu noḳṣānda mekteblerimiz hemen bila istisna bütün medeni milletleriñ mektebleriyle birleşirler. Çünkü bu medeni mekteblerde de diliñ tedrīʿsi benimsenmesi bütün gayretlere bakmayarak henüz tam ʿameli ve fenni bir esās üzerine kurulmamış, fāide virecek şaḫṣıñ tekâmül ve inkişāfıını ilerletmek değil, hiç olmaẕṣa alıkoymayacak bir merkez eṭrāfında toplanmamışdır.

Bu sözlerden soñrā bizim böyle küçük bir maḳālede dil tedrīʿsiniñ bütün noḳṣānlarından ve bu noḳṣānları ortadan kaldıracak bütün çare vāsıṭalardan baḥs idemeyeceğimiz gün gibi āşikār olur. Biz burada ileride bu ṣū-yı tedḳiḳatımıza temel daşı ve başlangıç olmak üzere bir nice sözle yalñız bu meseleye dokunmak istiyoruz ki bu da diliñ fen olarak tedrīʿsine ʿāiddir.

Bugün mekteblerde kullanılan eñ güzel uṣūl dili nihayet “babalardan, maẓiden bize kalan bir mirās olarak “öğretmek, ondan gündelik ḥayātı iḥtiyāclarımızda fāidelenmekden ileriye keçemez. Bu ayna şarkda çoḳ güzel bildiğimiz bir bir tokuyucu, dülger, ḫaṭṭāṭ, demirci gibi… eṣnāfiñ uṣūlüdür ki babanıñ tecrübelerini oğula vermekle beraber işiñ rūḥunu ṣanʿatıñ muḫtelifʿameliyelerini iẓāḥ idemez. Böyle bir ustanıñ ṣanʿatı yavaş yavaş ʿumūmi ve inṣani teḳniḳanıñ bir parçası olan diğer ṣanʿatlarla bir ṭarafdan ḥayāttan alınmış olmak ve ḥayāta ḫidmet itmek dolayısıyla ḥayātıñ daima değişen, genişleyen, ilerleyen iḥtiyāclarıyla diğer ṭaraftan rābıṭasını gaip iderek “mücerred ṣınāʿyi” bir ḥāle gelir ve artık gelecek ustalarıñ özüne añlaşılmaẕ teṣādüfi bir şey gibi görülür. Bu ṣūretle usta ṣanʿatını idare idecek yerde kendisi onuñ ṭarafıından idare olunur ve buradan ṣānʿata karşı maddi ve açık vaẓiyetini ġāib iderek böyle devirlerde gitgide ilerleyen buḥrān teʿsīʿri altında ṣanaʿatıyla özü ārasında “ḳudsi, ilāhi”bir münasebet taṣavvur eder. Şarḳdaki eṣnāfla ṣofizm cāhil kendli ile taʿaṣṣub ārasında gördüğümüz ʿalāḳa ve münasebet işte bu ruḫu ʿameliyeniñ neticesi ṣayılmak icāb ider.

(Ṣaḥīfe 27, Ṣayı 1)

“Dili”i “atalardan kalmış bir miras”olarak öğretmek ögrenmek de bundan başkā bir şey değildir.

Eñ güzel tedrīʿs uṣūlu “yaẕılan kitabları okumak ve söylenilen sözleri añlamak ṣanʿat ve mahāretini baḫş iderek ki bu ʿaynen ustanan ḫālfanın veyaḫut şakirdine yine virdiği şeydir.

Dil de, ṣanʿat gibi bir ṭaraftan inṣanı bilgileriñ ʿumūmi ve müşterek menbaʿı olan rūḥiyat ve ʿuẕviyetimiziñ bir neticesi olmak itʿibarıyla diğer hem civar fenlerle-psioloji fizyoloji tāriḫ ictimāʿīʿyāt -ʿalaḳasını ġāib ider diğer ṭaraftan ḥayātla lisānıñ durmadan teraḳḳi iden ṣafḥaları ḫuṣūṣiyetleriyle münasebeti kesiliyor, ārası açılıyor. Bu suretle ṣarf naḥv belāġat beyān-bediʿi kitaplarında rast gelinen ḳāiʿdeler verilen iẕāḥlar ʿumūmi prensiplerinde diğer fenlere ḳārşı tezadd ve tenākus teşkil itmegle beraber ḥayātda rast geldiğiñi yeñi ḥādiseleri añlamaẕa taḥlile yaramaẕ.

İşte bunuñ içündir ki bugün dürlü ʿunvānlar altında mevcūd dil tedrīʿsine taḫṣiṣ olunmuş kitaplarımız istinād ittikleri ʿumūmi ʿilmīʿ ve felsefi prensiplerinde diğer ʿilmleriñ taṣdiḳine maẕhar olamadıkları gibi ḥayātdan canlı müteḥarrik karışık ḥayāt külçesinden özüne ʿāid olan ḥādise ve teẕāhürātı alarak ḥall ve taḥlilden ʿāciz kalıyorlar. Burada dil muʿallim veya ḥod mebisiniñ rolü imdiki ve geçmişteki ustalarıñ tecrübelerini binmemek karşusındaki ḥādiselerden elindeki düsturlarla iẕāḥ idemediklerini ya yok yaḫud yañlış farẕ itmekten ʿibāret kalır. Bu uṣūlü taʿḳib iden muʿallimiñ zeñ müeesser silahı zevk-i selim ve ʿaḳl-ı selimdir ki bu da şüphesiz özünün şaḫṣi zevkinden zati ʿindi şeklinden başkā bir şey değildir.

Dili “ṣanʿat gibi”tedrīʿs iden muʿallim bu zevk ve ʿākl ile dilde “doğru-yāñlış” edebiyatta “güzel-çirkin”mücādelelerine kāpılır güzeli ve doğru aramakdan nihāyet bitāb düşer.

“Yañlış” onuñ bildiği ṣarf ve naḥv ḳāiʿdelerine uymayan ḥādiseler olduğu gibi çirkin de onuñ mālik olduğu üslubiyat ʿanʿane ve tavṣiyelerine gelişemeyen parçalardır

Burada da “oġruluḳ”, cinayet, yalancılık,… gibi noḳṣānları “aḫlāḳsiye”ve “efʿal maẕmūne”tavṣifi ile keçen Sʿadi “Molla Cāmi” gibi eski aḫlaḳçılarla bugün her dürlü rūḥı ḥādiseyi kāvrayan psikoloji mümessillerini mesela “Meymān” “Pumbrozov, Vund”gibi şaḫṣiyetleri muḳāyese idecek olurṣak bizim dil muʿallimi şüphesiz “Sʿadi’ye” ve “Molla Cāmi’ye”daha ziyade yaḳın çıkār.

(Ṣaḥīfe 28, Ṣayı 1)

Bugünkü ʿalimleriñ müşterek taṣbiḳine göre dil ve nuṭuḳ muʿayyen ʿuẕvıye rūḥu ḫuṣūṣiyetleriñ ṣabit ve müstekir kānunları teʿsīʿri altında faʿaliyete gelmesinden doğmuştur o ḥālde dil tedrīʿs demek her şeyden evvel bu muʿayyen ʿuẕvu ve rūḥu ḫuṣūṣiyetler ile bunlara ḥareket ve faʿaliyet veren ṣabit ve müstekir kānunlarıñ tedḳiḳ ve iẕāḥı demektir. Diğer cihetten dil tedrīʿsine bu ṣūretle yaşattığımız taḳdirde inṣanıñ ve inṣaniyetiñ ʿuẕviyet ve rūḥyetinden mühim bir sāḥayı tedḳiḳ ve iẕāḥ vaẕifesini yükünü öz çiğnimize yüklenmiş olur ve bu takdirde inṣanıñ diğer faʿaliyet sāḥalarını tedḳiḳ eden ʿilimlerle bir māṣa başına oṭurduğumuzu ḥissederizz. Öyle ki onlarıñ tedḳiḳātından bize bizden onlara her zaman -teʿsīʿr ve ʿaks-i teʿsīʿr ṣūretiyle intiḳāl mümkün olur.

Bu vaẕiyette “Lamark” ve “Darvin”iñ adıyla añılan ʿilmīʿ uṣūl ile de bağlanmış oluruz ki bu ṣūretle biz yukārıda ḳayd ittiğimiz muʿayyen rūḥi ve ʿuẕvi faʿaliyetiñ mesela bir yerde Türkçe diğer bir yerde “Rusça” dediğimiz liṣanı neticeleri tevlid itmesiniñ sebeblerini öğrenirken şimalde şām cenubda “limon”āğacınıñ yetişmesi gibi ḥādiselere ṭabiiʿ ʿalimler ṭārafından verilen iẕāḥāttan pek büyük istifadeler ederiz bu noḳṭada istifade sözüne diḳḳat buyrulsun. Yoḳṣa- birçoḳ parlak ve ʿilmīʿ ḳāfāların ısrarına bakmayarak- biz ṭabiʿāt ʿilimleri uṣūlünüñ lisāniyāt içün ʿaynen ḳabūl ve iḳtibās olunabileceğine elbette ḳānʿi değiliz.

Her ḥālde diliñ insānıñ rūḥiyat ve ʿuẕviyatinden gelen ẕarūri bir netice olduğunu öğrenen ve ḳabūl eden bir muʿallim ʿumūmiyetle dili ḫuṣūṣiyle Türkçeyi bir ṣanʿat olarak değil psiholoji fizyoloji gibi bir fen olarak alacak ve verecektir.

Dimek ki mekteb programlarında dil dersi bilḫāṣṣa ana dili yalñız konuşmak ve yaẕmaġı öğrenmegi ḫādim bir madde olarak değil belki insāniñ pek mühim ve çoḳ karışık bir parçasını öğreten bir fen olarak birleşmelidir yukarıda dediğimiz gibi buḫārıñ elektrikiñ yaḫud ḫoleranik tüfenk ne olduğunu bilmeyen adam yakşı ve münevver vaṭandaş ṣayılmaẕṣa dili doğuran değiştiren öldüren rūḥu ve ʿuẕvu nihayet ictimāʿīʿ sebebleri bilmeyen biz zat ḥatta bir ṭābib mühendis bir işçi veyaḫut köylü dutduğu işte yürüdüğü yolda tam muvāffaḳiyet elde edemez.

Dil ve edebiyat tedrīʿsine bu ṣūretle yanaşmak merkezleştirme uṣūlünde “Rokulov”gibi birçoḳ uṣūlleriñ ẕihninde türeyen teẕād ve şübhe

lerde çözecek ve yeñi mekteb ders planında diliñ yerini pek güzel ve ġāyet açık gösterecektir.

“Türkçe”miziñ bu noḳṭa-i naẓardan tedrīʾsi Türkçe muʿallimi karşusına çoḳ geniş bir ṣaha ve çoḳ yüksek bir tepe çıkaracaktır ki bu geniş sāḥa binlerce dal-budak atmış kenarsız çerçevesiz nereden gelip nereye gittiği belli olmayan canlı ḥalḳ dili o yüksek tepe de bu sāḥada tenvire çalışan ʿâlimlerdir ki burada fizyoloji psikoloji lisāniye ve tāriḫ ʿâlimleriniñ ḳuvvetli ve göz ḳāmaştırıcı projektörleri konulmuştur.

Türkçe muʿallimi burada korkmamalı ve ye’se düşmemelidir. Çünkü bu uçsuz sāḥa verstlere, kilometreler taḳsim olunmuş, bölünmüş ve o yüksek tepe de pilelere ayrılmıştır ki lāzım gelen rūḥi metanet ve fikri taʿḳibe mālik olduğu taḳdirde Türkçe muʿallimi her iki boşluğu doldurur yaʿni hem canlı ḫalḳ edebiyatını hem de ʿilmīʾ esāsları elde bilir[14].

[14] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *edebilir* biçimindedir.

(Ṣaḥīfe 30, Ṣayı 1)

M. M. Zeynallı

Türk Diliniñ Tedrīʾste Ehemmiyet ve Maḳṣadları

Ḥāl-i ḥāẓırda mürekkeb kompleks sistem üzere tedrīʾs meselesi ḥayāti ve mühim bir mesele olmuştur. Ḥaḳiḳaten münferid tedrīʾs sistemi ʿilimleriñ biri birinden ayrı olarak okudulmasını meydāna attığı içün bu sistemiñ neticesi olarak tedrīʾs edilen ʿilimleriñ heyet-i ʿumūmiyesi kārma kārışık bir ḥāle düşüyor, taʿlim ve tedrīʾste rābıṭa ve birlik olamıyor. Mürekkeb sistem üzere tedrīʾste eşya ve ḥādiseler münferiden değil yekdiğeriyle bağlı bir ṣūrette taʿlim ediliyor.

Bināʿaleh mürekkeb sisteme taʿlim ve tedrīʾs işlerimizde büyük ehemmiyet virmeli ve bu ḫuṣūṣta birçoḳ tecrübeler yapmalıdır. ʿaynı zamanda münferid sistem üzere tedrīʾsiñ menfi neticeler verebileceğini ḳayd etmekle beraber ayrı ayrı derslere maḫṣūṣ uṣūlleriñ de öğrenilmesine soyuk bakmamalıyız bilākʿis bunları lāzımca müzakere etmeliyiz çünkü mürekkeb sistem ayrı ayrı dersleriñ uṣūlünü kâmile inkâr etmiyor. Her bir ʿilimde bir ḫuṣūṣi olduğundan bu ʿilimden başḳalara bilgi vermek ve añlatmak uṣūlü de bir nevʿi ḫuṣūṣiyete mālikdir. Her bir ʿilmīʾñ üzerine maḫṣūṣ uṣūl tedrīʾsi olduğu içün bu uṣūlleri ayrılıkda bilmek her bir muʿallimiñ başlıca vaẓifesidir, yalñız ayrı ayrı ʿilimleriñ uṣūllerini ve ʿynı zamanda biri biri ile ne gibi münāsebet ve ʿalākāda bulunmalarını bildiğimiz taḳdirde mürekkeb sistem üzere ders aparmaya muvāfıḳ olabiliriz.

Muʿallim arkādaşlarımız taʿlim ve tedrīʾsimiziñ bu cihetine ehemmiyet vererek mecmūʿamız vāṣıtāsıyla ayrı ayrı ʿilimleriñ uṣūl tedrīʾsleri ḥaḳḳında fikirlerini yaẕabilirler. Bu maḳālemizde biz yalñız Türk diliniñ tedrīʾste ehemmiyet ve maḳṣadlarından baḥs etmekle iktifā edeceğiz.

Mesela tedrīʾs uṣūlleriniñ ehemmiyetini alalım.

1) Türk dili düşünme ve muḥākememiziñ muḥkem ve ṣabit olmasına ʿilaçlardan birisidir. ʿUmumen dil tefekkür ile çoḳ yakın ʿalakādadır. Gördüğümüz şeylere zihnimiz ʿamale gelen idraklere söz vāsıṭasıyla işaret veririz. Bu ṣūretle idrak ve şeyleriñ ṣūretleri kafamızda meleke bağlıyor. Söz olmaṣaydı hemen idrak ve şeyleriñ gitgide ḥayālimizden çıkārdı ve bunlar ile muḥākeme etmek bizim içün çetin ve belki hiç mümkün olmaẕ idi. Söz ise fikrimizi aydın ve añlayışlı eder. Buradan Türk dili ana dilimiz olduğundan görüp işittiğimiz bunuñ vāsıṭasıyla öğğrendiğimizden düşüncemiziñ muḥkem ve ṣabit olması içün bir yoldur.

(Ṣaḥīfe 31, Ṣayı 1)

2) Türk dili ictimāʿī terbiye ve ḥis oyatmağda birinci roller oynayor. Ṭabiʿi ve ṣāmimi ḥisler ile dolu olan ninniler, şarkılar edebi parçalar çocukda arzu edilen zevḳ hevesi oyadır ve besliyor. Çocuğu beşikten başlıyarak büyük bir şevḳ ve ḥisse ṭoġru aparır.

Ana dili inṣanıñ maʿnevi ḥayātınıñ eñ güzel ve hiçbir zaman solmak bilmeyen faḳaṭ hemişe şükufelenen bir çiçeği gibidir. Bir dilde tekellüm eden kitle o dilden rūḥ alıyor. Nesiller yaşayup gitdikde özlerinden ṣoñra koyduğları ırs dilde kalub o biri nesile çatır. Bir ḫalḳ dilini itirdikde öz varlığını da itirmiş olur.

3) Ana dili bize pek lüzumlu olan okumak ve yaz̲mayı öğretir. Okumak vāsıṭasıyla medeniyet ve maʿārifiñ ilk kāpısını yüzümüze açılır bu kāpıdan dāhil olub kitab ḥaḳiḳatını ögrenirek bundan ṣava-y mütālʿa vāsıṭasıyla kendimizde ʿumūmi inṣanlıḳ ṣıfatları besleyüp ḥayāta lāzım olan maʿlūmāt toplayoruz.

II. [15] Türk diliniñ tedrīʿste maḳṣadları

I. Oḳumak öğretmek. Bu ʿibārettir üç cihetten

1. Oḳumağıñ ẓāhiri ṭarafını (tiḫniḳāsını) öğretmek yaʿni ḥarfleri kendilerine maḫsūṣ ses ile okumağı ḥarflerden söz, sözlerden cümle yapup bunlarıñ oḳunmasını öğretmek oḳumağıñ bu cihetine lāzımı kadar fikir vermeliyiz ki çocuklar her sözü aydın ve doğru oḳumakla bunların cümlede dutduğu mevkiʿi ḥiss etsünler ve üzerine maḫṣūṣ avaz̲ ile ḳırāat etsinler ʿaksi ṣūrette sözleriñ ve ha bile cümleleriñ maʿnāları anlaşılmaz̲.

2. Oḳumāğın bāṭıni ṭarafı iç ṭarafını öğretmek. Oḳumak birce onuñ ẓāhirine dara[dair] olmakla bitmeyor. Oḳumak üzeriniñ iç ṭarafıyla ḳıymetlidir ki bu da ʿibārettir çocuġuñ okuduğunu añlamasından ḳırāat zamanı her bir sözüñ ve her bir cümleniñ çocuk içün muʿayyen bir manası olmalıdır. ʿaks ṣurette okuduğunu şāgird için boş bir lakırtı olar. Böyle olmamağdan ötrü çalışmalıyız ki çocuk her okuduğu sözü cümleyi fikirleri ve bunlarıñ ʿalāḳalarını ayrılıkda ve tamamlıkta añlasın ve okuduğunu öz düşüncesine ṣalabilsin.

3. Ḳitabı çocuğa sevdirmek çocuğa da düşüne düşüne oḳumaḳ öğretmekle ḳıraat o medeni rolünü bitirmiş olmayor. Ḳırāatıñ bu medeni rolünüñ tamamlığı çocuğa kitabı

---

[15] Sıralama 2 ile başlatılmış ve 2 sayısı romen rakamı ile yazılmıştır.

sevdirmesiyle başa gelecekti. Çocuk fikirleşe fikirleşe okuyarsa ve bunuñla beraber kitabı eñ yakın dostu gibi severse mekteb öz oku öğretmek işini bitirmiş olur. Çünkü şagird

(Ṣaḥīfe 32, Ṣayı 1)

kitābı severse mektebi bitirenden ṣoñra kitabdan el götürmeyecek ve bu ṣūretle mektebden aldığı bilgilerini başlı başına büyütmeye mümkün olacaktır, ʿaksi ṣurette çocuk mektebi bitiriyor, kitabı atar, gitgide mektebden aldığı maʿlūmātı da unudar ve yine de maʿnā ʿuryan kalar. Böyle olan ṣūrette mekteb ehemmiyetini, maʿnāsını yitirmiş olar. Kitaba kārşı çocuğun kalbinde mühür ve muḥabbet uyatmak mektebiñ eñ muḳaddes vaẕifelerinden gerek olsun

II. Yaẕı öğretmek. Bu daʿibarettir iki cihetten

I. Yaẕınıñ ẓāhiri ṭārafını öğretmekten ayrı ayrı ḥarfleri bunlardan söz yapup yaẕılarını ve ṣoñra yaẕınıñ imlā inşasını öğretmekten ʿibaret olacaktır. Muʿallim yaẕınıñ bu cihetine lāzımca ehemmiyet vermelidir ki çocuklar ayrı ayrı ḥarfleriñ şekillerini bunları sözler içerisinde ve habile sözleri cümlelerde düzgin yaẕabilsinler. Böyle olarsa neticede çocuklarıñ ḥüsn-i ḫaṭṭı ve imlaları düzelir ʿaksi ṣūrette çocuk yaẕı yaẕmak cihetten öyle bir ḥāle düşer ki yaẕdığını tekçe özü okuyabilir ve yaẕdıkları imlā cihetinden büyük ḫaṭalarla dolu olar.

1. Yaẕı öğretmek ikinci ve mühim ciheti yaẕı yaẕmagıñ bāṭını ṭarafını öğretmekten ʿibāret olacaktır. Çocuk öz fikrini taṣavvuratını yaẕı ile ṣadece aydın ve mümkün kadar ṣāʿirāne bir ṣūrette götürüp yitürebilmeği ögrenmelidir.

Gerek onda bir yaratmak ḳuvvesi bilensin ki hiçbir ufak fikir onuñ ḳaleminden kaçabilmesin. Başlı başına istediğini mufaṣṣalām muḥākemeyi ve manṭıklı bir ṣūrette yaẕmayı ögrensin.

III. Uşağa danışmak öğretmek. Bu daʿibāret olacak çocuğuñ söz iḫtiyāṭını zenginleştirüp bir sözleri yerli yerinde işletmeği öğretmekden çocuk ḳānāʿat ile faḳaṭ sübutlu gerek yaẕabilsin ve bu danışanda sözleri boş boşuna atmasın. Muʿayyen ve sebutlu danışmaığıñ maʿnāsı büyükdür. Evvelā bu ṭavır danışanda muḫāṭabımız fikrimizi ne demek istediğimizi aṣan, aydın ve güzelce añlar. İkincisi böyle danışmağıñ yaẕıya da teʿsīʾri çoḳtur. Söz ne kadar maʿnālı olurṣa ve ne kadar fikr ṣāiʿrāne ifade edilirse yaẕı da bir o kadar zengin ve maẕmūnlu olacak.

4. Türk dilinin ṣarf-ı naḥvını öğretmek. Bu da Türk diliniñ ne ṭāvır teşkil olunmasını

ve hanisi kānunlara tābiʿi olmasını öğretmekten ʿibārettir. Burasını ögrettikde naẕarı maʿlūmātlara aẕ yol verüp

(Ṣaḥīfe 33, Ṣayı 1)

ʿameli bir ṣūrette keçmek icab eder. Ṣarf naḥv aşağı ṣınıflarda Türk dersinden hiç de ayrılmayub ders zamanı ʿameli bir ṣūrette öğrenilmelidir.

Gösteridiğimiz maḳṣadlara muṭābaḳen Türk diliniñ uṣūl-i tedrīʾsi bu ḳısımlara ayrılır.

1) Alfabe uṣūl-i tedrīʾsi

2) Ḳırāat uṣūl-i tedrīʾsi

3) Yaẕı uṣūl-i tedrīʾsi

4) Ṣarf-ı naḥv uṣūl-i tedrīʾsi.

Türk dilini gösterdiğimiz maḳṣadlara uygun tedrīʾs içün her bir muʿallim ḳayd ittiğimiz ḳısımlarıñ uṣūl-i tedrīʾsini kemalince bilmelidir.

(Ṣaḥīfe 34, Ṣayı 1)

Doḳtor Ḫalil Fikret

Genç Nesliñ Terbiyesi Ne Ṭaleb idiyor?

Burada danışmaḳ istediğim meseleniñ ictimāʿī· noḳṭa-i naẓarından pek büyük ḳıymeti vardır. Buña bence artık derecede ehemmiyet virmeyen bir cemiyet yarınki nesil ile çoḳ iş göremez. Bu mesele birinci dereceli mektebi kurtarub ḥayāt mübarezesinde çalışan ve yüksek taḥṣil görmeyi istemeyen yüz biñlerce genciñ ne olduklarına naṣıl yaşadıklarına ve naṣıl yaşamaları lāzım geldiğine dair fikir virmekdir

Maʿlūmdur ki çocuklar birinci dereceli mktebleri on üç yaşlarında kurtarırlar. Bu yaştan yigirmi bir yaşına kadar geçen zaman genciñ gerek cismani ve gerek maʿnevi tizlikle tekâmül ittiği zamandır. Gerek psikologlar ve gerek pedagolar içün eñ mühim ve çetin devir 13-21 yaşına kadar olan zamandır.

Fizyologlar bu devir içün karakteristik üç eṣası ayırmakdadırlar: 1) Kemikleriñ ve ʿaẓalarıñ seriʿ teraḳḳi ve tekâmülü bu zamanda olur. 2) Ḳalb ve ciğerler bu devirde bir misli daha çoğalabilirler. 3) Rūḥi buḥrānıñ ve ʿaynı zamanda cismani cihetten tehlikeli buḥrānıñ eṣası olan buluġ devri yaʿni çocuğuñ kendisini añlaması ve kadınlığını erkekliğini añlaması bu zamanda olur.

Genç, bu devirde aẕadlığı sever tenkidi sever eskiye karşı itimādsızlığı çoğalır ve bilhaṣṣa ictimāʿī· āḫlāk ḳaidelerine ve ḥudūdlarına karşı eger terbyede ḥāẓırlığı yokṣa ʿiṣyāñkār olur ve daima maḥdūd olan ʿaḳlına ḫoş geleni yapmak ister. Cinsiyet meselesinde gözü açılan genç büyükleriñ yaptığını kör körüne taḳlid etmek ister ve icabında şehvetini eliyle daʿvet eder. ʿuḳālalıḳ göstermek ve büyükleriñ cemiyetiñ ve inṣaāniyetiñ ṭaleb ittiği birçoḳ şeylere kārşı durmak onuñ içün çoḳ vaḳit bir iḥtiyāc olur. Bu düşünce ve telaḳḳidir ki onu aḫlaḳsız yapar yaʿni ictimāʿī· noḳṭa-i naẓardan kör, ṣağır ve ẕararlı yapar.

Bulūġ devrinde genciñ dimāġı ve bunuñla müvāzi olarak maʿnevi tekâmülü de büyür. Lakin bu tekâmül çoḳ vaḳit ẕararlı şekilde olur. Zira genciñ fikirlerine düşüncelerine inṣani ve aḫlāḳi bir şekil ve istikāmet verecek muḥit yok gibidir. O ancaḳ arkadaşlarınıñ fikirlerine muḥākemelerine kāpılır. Bunuñ içündür ki bu mühim tekāmül senelerinde gençlerde ġāribe ve tehlikeli bir ṭaḳım düşünceler ve ḥayāt telaḳḳileri ḥuṣūle

gelir. Psikoloji cihetinden inṣanlarıñ ḥayātında eñ ziyāde telkine müsāitdür. Bu devirdir. Çocuklarıñ küçük bir ḳısmı yüksek taḥṣil görmek üzere ʿāli mekteplere girerler.

Eñ mühim ḳısmı ya bir ṣanʿata veyaḫut herhangi diğer ictimāʿī ḥayātıñ bir vaẓifesini üzerine alırlar.

Burada ḥal idilmesi icāb iden birinci mesele şudur: ʿacabā kendilerini aẕ çoḳ ḥimāye iden ivden ve birinci dereceli mekteb ḥayātından çıktıkdan ṣoñra bu çocuklar tehlikelerle dolu olan ḥayāt mübarezesine kārşı metanetleri ve maharetleri ne derecededir? Valideyn kendli ise kendisi ne ise çocuğu da daḫi öyle yetiştirmek ister maʿmāfih bu basiṭ ḥayāttan çocuk başkā bir ḥayāt içine girerse çoḳ vaḳit her cihetçe giri kalmış olduğunu isbāt ider. Ḫuṣūṣen onlar büyük şehir ḥayātına atılırlarṣa şaşırır kalırlar

kendilerini idāre idemezler belki naṣıl bir muḥiṭe düşerlerse o muḥiṭiñ rengiyle boyanırlar. Büyük şehirlerde olan çocuklara gelince: büyük şehirlerde yaşayan valideniñ öz ḥayatları ile çocuklarıñ ḥayātları mükemmel bir şekil kaẕanıncaya kadar onlarca sene daha gözlemek icab ider. Büyük şehirleriñ eñ aydın ḫastalıḳları: fuḥuş, işden korḳmaḳ, içkiye düşmek, eğlenceyi ve ẕevki sevmekdir.

Bunlardan başḳa büyük şehirlerde dolanmak çoḳ daha çetindir. İşte bütün bu sebebler valideynin ve ictimāʿī aḫlaḳıñ temellerini ṣarṣtığı gibi yeñi yetişmek üzere olan gençleriñ daḫi ḥayātlarını ve ictimāʿī aḫlaḳlarını ḫarāb idecek çoḳ ḳuvvetli sebeblerdir. Fuḥşuñ gençleriñ ḥayātında açtığı yaraları küçük görmemelidir. Aẕ kaẕanan bir genç, frengi ve bel ṣoğukluğu gibi cins ḫastalıklara maʿrūẕ kalırṣa onuñ diḳḳatsizlik ve lakāydı yüzünden vücudunuñ maḥv olması içten bile değildir. Ve tecrübe gösteriyor ki tehlikeli bir hastalığa uğrayan kimseleriñ ictimāʿī ḥayāta kārşı laḳaydlıkları çoğalır ve fikirleri durur. Eger otaġ meselesi berbād bir ḥālde ise o zaman mesele daha çetin ve pis olur. Şūrālar idaresi otaġ meselesine çoḳ ehemmiyet virmektedir. Ve iv belasını yok etmek içün birçoḳ işler görmüştür. Lakin görülecek işleriñ ḥall edildiğini iddiʿā etmek olur mu? İv meselesi fakir ṭābaḳa içün Avrupada daha pis ve berbad bir vaẓiyettedir. Büyük muḥārebeden ḳabaḳ tutulan istatistiklere mürācaʿat edecek olurṣak görürüz ki biñ kişiniñ içinden 400'ü ṣıḥḥat fena şarṭlı ivde yaşamaktadırlar.

(Ṣaḥīfe 36, Ṣayı 1)

Bu gibi fenā şarṭlar ve muḥiṭler altında yaşayan gençler içün beş senelik birinci dereceli mektebiñ fāidesi ve ehemmiyeti ne derecededir? Şübhesiz ki çocuklar mekteblerde bir balaca bilgilerini zenginleştirirler. Disipline alışırlar. ʿAcabā dāḫili rūḥi disiplin daḫi kaẕanıyorlar mı? Yaʿni içlerinden isteyerek intiẓāmı, aḫlak, çalışmağı, alın teriyle dolanmağı ögrenirler mi? Bunda bir aẕ şübhe itmeğe ḥaḳkımız vardır zira ictimāʿī· ḥayātı çoḳ geride kalmış olan ḫalḳıñ öz çocuklarına mektebiñ istediğin şekilde terbiye vermeleri mümkün değildir. Ve mekteb bu vaẓifeyi hiçbir zaman ḥaḳkıyla yapamayacaktır. Zira çocuk günüñ 5-6 sāʿatini mektebde geçirir ve günüñ mühim bir ḳısmını ve taʿṭilleri yine vālideyniñ yanında geçirmeye mecburdur. Mektebiñ birkaç sāʿatde vireceği ve verdiği şeyleriñ fena ve ṣıḥḥati olmayan bir muḥiṭṭe çoḳ tiz ḫarāb olduğunu yine tecrübe bize göstermektedir.

İşte çocuk beş senelik taḥṣil devrini ikmalden ṣoñra böyle henüz kemāle gelmemiş bir cismāni ve maʿnevi tekāmül ile ḥayāt çalkantısı içine atılur. Tekâmül devrini yaşayan çocukları istismar etmemek ve onları çoḳ işletmemek şüphesiz ki fāidelidir. Lakin bu gençleriñ yarın o kadar ictimāʿī· ve aḫlaḳī· vaẓifeleri vardır ki bunlarıñ hepsi istenilen şekilde görmesine imkān yoktur.

Birinci dereceli mektebi kurtaran gençleriñ üç cür ḥayāt aparmaları iḥtimāli vardır:

1) Bir müddet ṭıfli olarak vālideyniñ neẓāreti altında yaşamak. Birçoḳ kızlarda ve baʿẓı genç erkeklerde görüldüğü gibi

2) Vālideyniñ yanında yatmak. Faḳaṭ dışarıda bir iş görmek

3) Valideynden ayrılmak ve dışarıda çalışarak tamamen serbest bir ḥayāt yaşamak Birinci iḥtimālde olan çocuklarıñ miḳdārı artık aẕalıyor diğer ihtimallerde çocuk

uzun müddet ḥayāt deñizi içinde yaşıyor demektir. Binaenʿaleyh bunlarıñ birinci dereceli mekteblerde eṣasen mükemmel olmayan karakterleri, yeñi ḥayāṭ deñizinde daha ziyāde bozulmaya yüz ṭutar ve cemiʿyete fāideli olacak yerde bunlar git gide ẓararlı olmaya başlarlar. Uğurlamak ve icabında inṣān öldürmek gibi ḥāler bu gençler ārasında çoḳ görülür.

Almanya'da 1892 tārīḫinde her yüz biñ kişide 729 cāni ve ḫırsız görülmüşdür.1910 tariḫlerine doğru bu ʿaded aẕalmağa

başlamıştır. Gençleriñ fenālıḳ yapmalarına mānīʿ olacak birçoḳ teşkilatlar yapılmış ve fenālıġıñ yavaş yavaş öñüne geçilmeye muvāfıḳ olunmuşdur. Tecrübe ile ṣabittir ki iḳtiṣādi ḥayāt genişledikçe gençler ārasında cinayet ve cürüm de çoğalmaktadır. İḳtiṣādi ḥayātıñ gençlerede yaptığı fenālıḳ yalñız ictimāʿīʿ aḫlāḳ sāḥasına münḥaṣır değildir bunuñ birçoḳ **iḳtiṣādi ẓararları daḫi** vardır. Bunu da bir iki sözle söyleyelim: Şüphe yokdur ki müsāiʿd ḥayāt şarṭları altında tekâmül etmiş bir genç insān çoḳ iyi bir iş ḳuvvetidir. Yaʿni gerek cismani ve gerek maʿnevi iyi şartlar altında yaşayan genç yarın göreceği işte daha artık bir (energiyaya) yaʿni ḳudrete mālik olur. Buña muḳābil bedeni iyi inkişaf etmemiş ġayrı ṣıḥḥi ve intizamsız içkiye alışmış. Elḫ bir ḥayāt içinde büyüyen genç pürodoḳtif işlere karşı çoḳ fena ve ẓaʿif bir energiya ḳudrete mālikdir. Zira bütün bu gibi şeyler genciñ tekâmülünü maḥvieder. Ṣoñra ṣaġlam bir ṣıḥḥate iyi bir iş ḳuvvetine ve iş ẓevḳine mālik olan bir genç şüphe yok ki daha tez teraḳki eder daha tez işinde yükselir. Ferdleriñ öz iktiṣādi ḥayātları içün bu mühim bir noḳṭadır. Buña ʿilāve bu vaẓiʿyetiñ ictimāʿīʿ iḳtiṣādiyāṭ noḳṭasından daḫi pek büyük ehemmiyeti vardır. Bu ḳāʿideyi ʿumūmi olarak götürebiliriz. Biz ḫalḳ içinde çalışan ferdleriñ cismani sāḥadaki ḳuvvet ve mahāretleriniñ

miḳdār ve ʿadedi ne ḳadar çoḳ olurṣa o cemiʿyet o kadar büyük iḳtiṣādi bir ḳuvvet menbāʿna mālik olur

Muḥtelif iḳtiṣādiyatçılarıñ ṭuttuğu istatistikler bize çoḳ korkunç raḳamlar viriyor. Profesör doktor (Bideret) namında biriniñ iḳtiṣādi istatistiklerinden şu kıṣā neticeyi çıkrıyorum. Bu netice Almanya ḥaḳḳındadır. Süt emen bir çocuk ölürse bunuñ cemiʿyet içün bir ẓarar olduğu meydāndadır ṣoñra birçoḳ yol ṣarf edilerek yetiştirilen on beş yaşına kadar ki gençleriñ olması cemiyetʿ içün daha büyük ẓarardır. Bu ʿādetā yitirilmiş bir cemʿiyet sermayesidir. Bu sermaye tam prodektif olacağı bir zamanda birden bire yok oluyor. İşte vaṣaṭi bir ḥesābla büyük olam sermāyeleriñ mecmūʿu birkaç sene ẓarfında milyarlarca marka çıkıyor. ṣoñra düşünmelidir ki bu çocuk olmayub yaşaṣa ṣaʿyıyla senelerce cemlerce cemiyete fāide temin edecektir. Ne ictimāʿīʿ fāide daḫi ḥesāb edilirse o zaman bir yaşından on beş yaşına kadar ölen çocuklardan evvelki ḥesāba her sene taḳribān sekiz milyār marḳ daha ʿilāve

itmelidir. Ṣoñrā ḥastālar yaḫşi iş görmelidir. Vaḳitten evvel iḫtiyārlayub çalışmayanlar bütün bunlarıñ hepsi iḳtiṣādi ẓararlardır. Ve ḥesāb edilse bunlar milyonlara bāliġ olacak birer **iş ḳuvvetidir.** Bunuñ içindir ki yukarıda söylediğimizi tekrar idiyorum. Gençleriñ ḳuvvetli ṣıḥḥatli becerikli aḫlaḳlı olması içün milyonlar ṣarf etmekten çekinmemeli, çünkü bunların ṣoñraki ḳāzāncı milyarlardır.

Meseleniñ ehemmiyetini daha ziyāde uzatmaktan çekiniyorum. Zira söz gittikçe uzayacak yalñız ḥal edilmemiş olan mesele imdi budur ne yapmalıyız? Ne gibi teşkilatlarla çocukları bağlamalıyız. Ḳıṣaca şunnları ʿarẓ idiyorum.

1) Çocuklarıñ terbiyesiniñ tamamen giride kalmaması içün her nevʿi teşkilatta geçleriñ karakterlerine ʿāid cihetleriñ ḳuvvetlenmesine çalışmak lāzımdır. Dimek ki ilk cihet pedagojiktir.

Her nevʿi pedagojik teşkilatıñ iki çalışma ṭarzı olacaktır. Biri **müsbet, diğeri de menfidir**. Menfiden maḳṣad genç insānı her türlü fenālıḳlardan içkiden sigaradan ẓararlı romanlardan aḫlaḳı bozan tiyatro ve projektörlerden ilḫ.. muḥāfaẓa etmek ve bu gibi cāzib şeylere kārşı koymak içün onlarıñ karakterlerini ḳuvvetlendirmekdir.

Müsbet ḳısımda maḳṣad genciñ zamanını ẓararsız ve fāideli meşgūlieyetlerle geçirtmek ve alın teriyle kaẕandıklarını havaya atmamak ḫülāṣa onları maʿḳūl yaşatmaktır.

Bu teşkilatlarıñ eñ mühim bir ġāyesi daḫi gençleri āḳtif yapmak. Kendi kendilerine dolanacak ḳābiliyeti kendilerine vermekdir. Ḥāl-i ḥāẓırda mektebler bilige çoḳ ehemmiyet virerler ḥālbuki mektebler, şūrālar programında olduğu gibi tizlikle kendi kendini idāre ve iş yapmak yaʿni zaḥmet eṣası üzerine kurulmalıdır.

Bu mekteblerde çocuklarıñ teşkilat işlerine vaẓife ḳabūl etmeleri ve teşkilatları özleri aparmaları da yine iş mekteplerіñ esāslarından biridir. Mektebden ḫāric olan teşkilatlarıñ daḫi ʿaynı ġāye ile çalışmaları lāzımdır mektebi kurtaran çocuklarıñ yeñi teşkilatlarda çalışmalarında esās iʿtibārıyle şu vaẓifeleri taʿḳib etmeleri lāzım olacaktır

1) Bedenidir. Yaʿni çocuklarıñ bedenlerini ṣıḥḥatlerini ḳuvvetlendirmek

2) Maʿnevidir. Yaʿni çocuklarıñ fikirlerini açmakdır

3) İḳtiṣādidir. Yaʿni onları öz ḥayātlarını yaḫşi kāzanacak vaẓifelerinde tezlikle muvāfıḳ olacak bir ḥāle ṣalmaya çalışmakdır.

4) İctimāʿ īʾdir. Yaʿni çocukları yaşadıkları cemiʿyette fāideli bir vaṭandāş yapmakdır. Bu vaẓifede aḫlāḳ ve ḳarakter daḫi dāḫildir.

(Ṣaḥīfe 39, Ṣayı 1)

Bunlarıñ her biri ḥaḳḳında uzun uzadıya mālūmāt vermek ve bu ġāyeleriñ elde edilmesi içün nāṣıl çalışmak lāzım geldiğini eṭrāflıca añlatmak belki lüzumludur. Lakin bunu başḳa bir zamana bırakıyoruz.

Bütün bu maḳṣad ve ġāyeleri elde etmek içün ne gibi teşkilatlar mevẓūʿ baḥsdir.
Pek çoḳ. Ben yalñız şimdilik bir iki isim söyleyerek sözümü kesiyorum.

Jimnastik teşkilatları yüzme ve kāyık çekmek teşkilatları izci ve büyük eskorsiyon teşkilatları içki ve sigara ile mübareze teşkilatları çırak teşkilatları. İlḫ.. soñra piyoner teşkilatları ile gençler ittifāḳı teşkilatına daha geniş ṣaḥa verilmeli yaʿni bu iki teşkilat Āẓerbāycan'ıñ her yerinde kutlanmalıdır.

Her teşkilatıñ geniş bir veyḫud birçoḳ çalıştığı yerler olmalı, ḳırāatḫāneleri olmalı, ʿuẓūvlardan alınan küçük bir para ile gezintiler eğlence tertib edilmeli ṣıḳ ṣıḳ referātlar verilmeli ve referatlar gençleriñ her ṣūretle istifade edici ve biliglerini artırıcı mahiyette olmalıdır. Soñrā muḫtelif ṣanʿatta çalışanlara maḫṣūṣ ḳurṣlar açılmalı genç çalıştığı ṣanʿatta teraḳḳi etmesi içün neler lāzımṣa hep yapılmalıdır. Bu gibi teşkilatlar olmaẓṣa gençlikten aẓ fāide ve faḳaṭ çoḳ ẓarar gelebilir.

(Ṣaḥīfe 40, Ṣayı 1)

Taḥsin Ḳondoḫofi

Mekteblerimizde İmlā Tedrīʾṣatı

Mekteblerde imlā tedrīʾsi eṭrāfında birce bizde değil bütün Avrupa ʿālimleri ṭarafından her gün ve her sāʿat münāḳāşa ve tedḳiḳāt yapılmaktadır.

Avrupalılarıñ bir ḳısmı imlānıñ mekteplerden kaldırılmasını yaʿñi imlā olmamasını, (bu cereyan bizde de vardır) birçoḳları da cürbecür usūller ile imlā tedrīʾṣatı ḥaḳḳında yeñi yeñi fikirler beyan idiyorlar

Ṣoñ zamanlardan Almanlarıñ Fransızlara ve ḥatta Avrupa'nıñ daha baʿẕı milletlerine naẕāran ibtidāi mektebleri ṣoñ derece teraḳḳi etmiş oldukları içün onlarıñ mekteblerinde ḳabul ve taṭbiḳ idilmekte olan imlā tedrīʾṣatı ḥaḳḳıda muḫtaṣarda olṣa bir kadar maʿlūmāt vermek isterdim. İbtidāi mekteblerde almanlar imlā tedrīʾṣatını aşağıdaki uṣūl üzere ḳabūl ve taṭbik idiyorlar.

1- Her dürlü imla tedrīʾṣatı evvel be evvel kelimeleriñ doğru olarak işitilmek ġāyet açık olarak danışılmak söylenilmek eṣasına bağlıdır. Bundan ṣoñra dimāġıñ ve gözüñ muʿāveneti geliyor yaʿni kelimeniñ çocuk içün şekli taḥririsini ḥāẕırlayub görmüş olması ğayet lāzımdır deniliyor

Bizim mekteblerimizde muaʿllim çocuklara imlā yaẕdırmaya başladığı vaḳit evvel emirde ṣınıf dāḫilindeki ṭalebeesini ve onlarıñ derece-i liyākātinni naẕar-ı diḳḳate almamakla beraber rastgele ve dürlü dürlü şivelerde ḥatta özünüñ de maʿnā ve telaffuẕundan ḫaberi olmadığğı kelimeleri añlaşılmaẕ bir deerecede ağzından fırlatarak ṭalebeniñ kulaklarını dolduruyor.

Biṭṭabiiʿ bu gibi kelimeniñ taḥririnde ṭalebe çetinlik çekerek kelimeyi aṣlına muvāfıḳ bir ṣurette yaẕamayor. Bundan ṣoñra çocuğuñ görmediği ve bilmediği kelimeler yaẕdırılyor ki değil küçükler ḥatta büyükler bile yaẕmakda ʿāciz kalıyorlar

2- Kelimeniñ maʿnāsını bilmek imlanın tedrīʾsine eṣaslı bir istinādgāh olur deniliyor.

Pek doğrudur. Bir ṭalebe yaẕacağı kelimeniñ maʿnāsını ve ne demek istediğini bilmedikçe o kelimeyi ḳaṭiʿyen dürüst olarak defterine yaẕmayacağı, kelimetyi ġālaṭsız yaẕmak içün evvel emirde onuñ maʿnāsınıñ bilinmesi

(Ṣaḥīfe 41, Ṣayı 1)

lāzım olduğunu görülmeyen, bilinmeyen bir şeyiñ ṭalebeye menfaʿat veremeyeceğini tecrübe bize göstermiş ve göstermektedir.

3- Yaz̲dırılacak olan kelimeler ve cümleler bilḫāṣṣā çocuklarıñ okudukları ḳırāʿat ve eşya temrinatından alınmalıdır. Ṭalebeleriñ evvel emirde maʿlūmu olmayan yaḫud olmayacak olan kelimeler ve taʿbirler ṣūret-i ḳaṭʿiyede redd ve iḫrāc edilmelidir. (isim-i ḫāṣlar, fenni taʿbirler, ecnebi ıṣṭılāḥları çoḳu istiʿmāl edilmemekle beraber ḥatta behemeḥāl lāzım olmadıkça yaz̲dırılmamalı)

Biz birinci dereceli mekteplerimizde ḥatta ikinci derecede bile ṭalebelerimiziñ bu ḫuṣūṣda pek çoḳ çetinliklere maʿrūz̲ kaldıklarını gözlerimizle görmekteyiz. Birçoğuna ḫuṣūṣen ibtidāi mekteb ṭalebesine bilmediği bir kitaptan veyaḫud hiç işitmediği ecnebi kelimelerinden birdenbire yaz̲mak ve yaz̲dırılmak istenirse ʿacabā o kelimeyi o çocuk nāṣıl yaz̲abilecektir.

Çünkü işittiğinden ḫaberi yoktur. Ha bile bʿaz̲ı ıṣṭılāḥ ve taʿbirler

4- Ara ṣıra muḫtelif imlā defterlerinden (az̲ çoḳ ehemmiyeti ve ġarābeti ḥāiz olan) baʿz̲ı kelimeler alınup bir tertib-i maḫṣūṣ ile ayrıca bir deftere yaz̲dırılmalı deniliyor.

Ḥaḳiḳaten çocuk tedrīʾs zamanında yaz̲dığı veya okuduğu bu gibi kelimeleri ayrıca bir defetere "lügat defteri"şeklinde yaz̲acak olurṣa o kelimeler her vaḳit çocuuğuñ gözü öñünde olmakla beraber zihninde de bir dürlü çıkmaz̲ ve tedrici bir ṣūrette bir çocuk ecnebi kelimelerini bilmiş ve ṭanımış olur

5. İmlā temrinatı olmak üzere imlā taʿlimi noḳṭa-i nāz̲ardan kemal-i diḳḳat ve iʿtinā ile ḥāz̲ırlanmış olan metinleriñ yüzünden ḥāfıẓādan kağıda naḳl edilmesi laz̲ımdır deniliyor Küçükler içün rast glen materyaller imlā temrinātı olamaz̲. Bu ḥālde çocukların bildikleri geçdikleri şeylerden olub ayrıca ḥāz̲ırlanmıış materyal naḳl ve sāire ṣūretinde olmalıdır ki çocuk yaz̲makda güçlük çekmemiş ʿaynı zamanda temrinātı ḥayāta ʿāid meseleler üzerine esāslānmış olsun

(Ṣaḥīfe 42, Ṣayı 1)

İmlā birinci ġurūbda (icāb iderse ikinci ġrubda) metinleriñ yüzünden daha yukārı ġrūblarda ḥāfıẓadan olması lāzımdır.

5- İmlā temrinātınıñ yanı ṣıra bir ḫayli (ṣarf ve naḥf temrinātı) da ʿilāve edilirse

fāidesi pek çoḳ olduğunu inkâr mümkün değildir.

Bu madde ḥaḳḳında söz söylemek zāiddir. Çünkü imlā tedrīʾṣatında ṣarf ve naḥve ne kadar riʿāyet olunurṣa şüphesiz o kadar da fāide elde edilmiş olur

6- İmlā dersiniñ taṣḥiḥi bilzād ṭalebe ṭarafından yapılmalıdır. Bu taṣḥiḥden ṣoñrā muʿalimiñ ikinci bir naẓar-ı taṣḥiḥi de olmalıdır denilir ki aṣıl mühim mesele budur.

Ṭalebeniñ öz ḫaṭāsını özü taṣḥiḥ etmesi, yaẕdığını bilmek, yaẕdığına tamamen fikir vermek muʿlimiñ üç dört günden ṣoñrā taṣḥiḥ ederek iʿāde ittiği defterdeki ḫaṭāya tekrar ḳāpılmamak ve sāire gibi pek çoḳ meziyetleri vardır

Ṭalebe öz ḫaṭāsını özü taṣḥiḥ ittikden ṣoñra muʿallim ṭarafından yapılacak olan ikinci bir taṣḥiḥde naẓar-ı diḳḳati celb eden ḫaṭālar (yaʿni bütün ṣınıf ṭarafından iḫtiyār olunan ḫaṭālar) üzerinde tevkif eder ki bu münasebetle ṭalebeye lāzımı iẓāḥāt ḥatta ḥuṣūṣi derslerde veriliyor. Muʿallim böylece taṣḥiḥ olunan kelimeleri ṣıḳ ṣıḳ ṭalebelerine kullandırmak içün münāsib tedbirler yapmalıdır. (*)

7- Bir ṣınıfıñ (ġrubuñ) muḫtelif dersleriniñ müşterek ve müteḳābil muʿāveneti eñ çoḳ imlā tedrīʾṣatında aydın olur diniliyor

Biz, imlā tedrīʾṣatını ehemmiyetsiz olarak naẓarda tutmağımıza rağmen almanlarıñ noḳṭa-i nāẓarları büsbütün bizim ʿaleyhimizdedir. İnkâr olunmamalıdır ki

* İmlā taṣḥiḥi meselesi o ḳadar mühim bir mesele şeklini almışdır ki bu ḫuṣūṣu naẓar-ı diḳḳate almayan hiçbir pidagog yokdur. Ḫatta (Tarnopoloski)ni ñ "yaradıcı yazı" ʿunvānlı eserinde bu taṣḥiḥ ḥaḳḳında gerek ye ñi ve gerekse eski uṣūllerden baḥs olunarak taṣḥiḥi ñ ehemmiyetini bir kat daḫa artırıyor ki bu gün bizim mekteblerimizde taṣḥihcilik vaẓifesi pidāgojini ñ ṭaleb ittiği uṣūl üzere yapılmaktadır.

(Ṣaḥīfe 43, Ṣayı 1)

Yaẕdığını, okuduğunu. Güzel ve ḫaṭāsız bir ṣūrette yaẕub okumaya istiʿdādı olan ṭalebe diğer derslerinde de muvāffaḳiyet ṣāḥibi olur

Bināʿenʿaleyh aṣıl naẓar-ı diḳḳate alacak bir mesele vardır. Biz āẕerbaycan mekteblerinde imlā tedrīʾṣatını naẓar-ı diḳḳate almakla birinci növbede naẓara alınacak ḥaḳiḳi ve mecburi meselelerden birisi vardır ki o da Türk diliniñ (Aẕerbaycan'da danışılan muḫtelif lehçede dilin) ıṣlāḥı meselesidir.

Aẕerbaycanda her ḳaẓāda ḥatta her kendde danışılan dil birbirine uymadığı gibi diliñ ʿumūmi bir şekli de yoktur.

Bir ḳısmımız cemāʿatiñ danıştığı diğer bir ḳısmımız da edebi dil ile mekteblerimizde ders verilmesini arzu ve ḥatta ṭarafdār olarak büyük münāḳaşalar ʿamele geldiğini görüb okuyoruz.

Şu ḳadar var ki evvela dil ve ıṣṭılāḥ meselesi ḥall olunmalı ve ʿaynı zamanda mekteblerimizde imlā tedrīʾṣatı bir uṣūl altında tedrīʾs ittirilecek olurṣa yüzde yüz fāide temin edileceği muḥaḳḳaḳdır.

İmlā tedrīʾṣatında ṭalebeniñ naẓar-ı diḳḳatini mümkün olduğu kadar aẕ ʿadette kelimeler üzerinde tesbit etmek oña maʿnāsını bildiği ve doğru olarak istiʿmāl ittiği kelime ve ṭabirlerinden ġayrını yaẕmak teklifinde bulunmamak ve kendi kendinin taṣḥiḥcisi olmak gibi büyük menfaʿatler vardır ki gerek fikriñ teraḳkisi gerek aḫlāḳa fāideleri noḳṭa-i naẓarınca bu uṣūl ile imlā tedrīʾsinin her muʿallim ṭarafından ḳābul edileceğini ümid varım.

(Ṣaḥīfe 44, Ṣayı 1)

Cemu Cebrāil Beğli

Ṭabiʿāt Dersleri Uṣūlüne Medḫal

Şūrā eṣası üzere kurulan mekteblerde ṭābiʿāṭ derslerine ne derecede ehemmiyet verildiği bu ʿameliñ muḫtelif şuʿbelerinden ḳabūl edilen geniş programlar, programlarıñ ḥayāta taṭbiḳi ḥaḳḳında uzun uzadıya aparılan muṣāḥabe ve mebāḥeseler ʿaynı zamanda kompleks uṣūlünüñ ḳabūl edilmiş olan üç büyük esāsdan biri de ṭabiʿāt olduğudur.

Ḥaḳiḳaten ṭabiʿatıñ bir ʿuẕvu olan inṣan daima ṭabiʿatıyla uğraşmada daim çarpışmada bulunduğu ḥālde baʿẕen onuñ eñ sāde bile ḳısımlarıyla aşina olmayub cidal-i maʿişette bir ẓaʿif gösteriyor.

Ṭabiʿidir ki ḥayāta kārşı ṣağlam vücudlu ve ṣağlam kāfalı adam olarak çıkmak içün ṭabiʿatı añlaşmalıdır mümkün kadar tiz adım koymalıdır. Eñ iyisi çocuğu mekteb ḥayātına ilk defʿa atıldıktan iʿtibāren ṭabiʿatla āşinā etmeye kadar koymalıdır. Çocuklardan ṣağlam ḥayāt mübārizi meydāna çıkārmakda çocuklarıñ ilk yardımcısı el muʿallimidir. Çocukları ṭabiʿatıyla āşinā edecek olan el muʿallimi kendisi de ṭabiʿat ne olduğunu bilmeli ve ṭabiʿatı onlara añlatmak uṣūlünde ḫaberdār olmalıdır çocuklara ṭabiʿatı añlatmakda ötürü belki bütün ʿilimleri bunuñla bir kompleks yaparak aparma içün vāsıṭa düşünmelidir. ʿUmūmyetle uṣūlüñ ehemmiyeti oldukça büyükdür mesela bir şaḫṣ muʿayyen ʿilimden ḥaḳiḳaten çoḳ maʿlūmata mālik olmakla beraber onuñ şu maʿlūmatından kimse müşfid olamayor. Sebeb ise: mālik olduğu ʿilimden verecek dersiñ uṣūlünü bilmediği yaḫud da uṣūl ile aẕ āşinā olduğudur. Söyleyeceğim zaḥmet mektebiniñ büyük eṣaslarından olan ṭabiʿat derslerini aparacak olan bir muʿallim o dersleriñ uuṣūlüyle de āşinā olmalıdır. Birçoḳları ʿumūmiyetle uṣūl tedrī̇s muʿalimiñ faʿāliyet şaḫṣiyesini kābarıyor. Muʿālimi kendi rey ve maharetini atarak kitabda yaẕılan dar çerçeveden istifadeye mecbur idiyor. Ḥālbūki muʿallim kendi işiniñ serbest yaradıcısı olmalıdır söylüyorlar. Uṣūl tedrī̇si ẓararlı gören bu teklifler ile hemrey olmamalıdır. Zira herhangi bir ṣınıfı alacak olṣak onu evvelce bilmek ve tedḳiḳ etmek lāzımdır. Bir ressām mühendis bir kompozitör hatta bir şāʿir bile muʿayyen bu uṣūlle gitmek mecburiyetinde olduğu ḥālde tedrī̇s gibi çetin olan bir işiñ ne gibi şarṭlar taḥtında gideceğini öğrenmemek olur mu?

(Ṣaḥīfe 45, Ṣayı 1)

Bir doktor mühendis yaḫud bir ḥuḳuḳşināş kendi işine ḥāẓırlandığı gibi muʿallimiñ kendi faʿāliyetine ḥāẓırlanmalı ne yolla gideceğini düşünmelidir. Elḥāṣıl başkā başkā dersleri fāideli aparmak isteyen bir şaḫıṣ o dersleriñ uṣūlünden de bilmelidir. ʿAynı zamanda uṣūl-ı tedrīʿs bir reteçe gibi değil, işe başlayan bir muʿallimiñ yardımcısı elde olan materyal vüsāiṭden ḥaḳḳıyla istifāde yollarını göstermelidir. ʿUmūmiyetle bir ʿālim rehberiniñ ḫuṣūṣen ṭabiʿāt muʿallimiñ vaẓifesi uṣūlünüñ baʿẓı eṣaslarıyla aşina olmak. ʿameli olarak onları yoklamak ve ḥayāta taṭbiḳi yarıyorṣa onları ḳabul etmekdir. Rusya metodistlerinden (A.Y. Gerd. ve V. V. Polovesof) gibi eñ meşḫurları çoḳ dikkāt ṭabiyaʿātıñ ʿumūmi metodlarına vermişlerdir. Profesör A. B. Pinkoviçiñ söylediğine göre mekteblerimizde her bir dersten maḳṣad ve ġāye ʿumūmi taḥṣil ile beraber dersiñ ḥayātta inṣan içün bir yardımcı olmasını naẓarda tutmaktır. Burasını müẓākere edecek olurṣak öñümüzde "ʿacāba ṭabiʿāt dersleri mekteblerde ne derece lāzım, lāzım ise genç nesil içün onuñ hangi ciheti pek mühim ve ḥayātidir sualini koymalıyız?" Sualiñ birinci kısmına "ṭabiʿāt dersleri mekteblerde eṣas derslerden olub ḥayāti derecede ehemmiyetlidir." cevabını vermeliyiz. Sualiñ ikinci kısmmına gelince hangi derece mektebde ne gibi ġāye taʿḳib edildiğini naẓarda tutmalıdır. Her ḥālde ṭabiʿātıñ her bir şubesinden konstentril uṣūllüyle mümkün kadar çocuklarıñ düşücelerine göre mevẓūʿlar götürmelidir.

Birinci derecede onları sāde ḥādiseler ile āşinā ederek canlı mevcudat ile cansızlarıñ ārasında olan bir rābıṭayı taʿyin etmelidir. ʿumūmiyetle dersleri geçerken şu beş ʿumde eṣası muṭlaḳ naẓarda tutmalıdır: onlar da

1) İbtidāi müşāhadeler

2) Müşahede neticesinde bir fikir uyadabilmesi

3) Yoklama müşahedeleri

4) Netice çıkarmak ve

5) Ḥādiseleriñ ne gibi ḥayātta taṭbiḳi olduğunu naẓara çarptırmakdan ʿibāreddir.

Ṭabiʿāt dersleriniñ ayrı ayrı şubelerinden ve āẓerbaycanıñ hangi dairesinde temāyülüñ ne istikāmette dutulamağını[16] ileride söyleyeceğiz.

---

[16] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *dutulamadığını* biçimindedir.

(Ṣaḥīfe 46, Ṣayı 1)

M.B

Yeñi Elifbā Tedrīʾsi Ḥaḳḳında

Gelecek tedrīʾs senesinden iʿtibāren birinci dereceli mektebleriñ yirminci ġrublarında elifba dersler ʿumūmiyetle yeñi elifba ile ögredilmesi mecburi olacaktır. Bunuñ içün ḥalḳ maʿarif komiserliğiniñ fenni metod şūrāsı soñ günlerde yeñi alfabe komitesi nümayendeleriñ ve şehirdeki tecrübeli pedagoglarıñ iştiraḳıyla geniş bir iclās yapmıştır.

Fenni metod şūrāsı iclasında yeñi alfabe komitesi nümayendesiniñ iştirākıyle ḫusūṣi bir komisyon teşkil edilmiştir.

Gelecek tedrīʾs yılı içün yeñi alfabe kitabı ḥāẕırlayacak mezkûr komisyona fenni metod şūrāsı ṭarafınndan pedagoji ve metod noḳṭa-i naẓarından fāideli birçoḳ mülāḥaẓalar ve gösterişler verilmiştir.

Yaẕılacak yeñi alfabe kitabçesine ʿāid fenni metod şūrāsı ṭarafından virilmiş gösterişlerinden baʿẓıları bunlardır.

1- Mezkūruñ kitabçeniñ alfabe ḳısmı yeñi alfabe komitesi ṭarafından neşr edilmiş yeñi alfabe kitabçesindeki ḳısım olacaktır.

2- Başkā materyallarden (ufak manẓumeler, ḥikāyeler) gibileri ise tamamıyla ḥayāta uygun ve ḥaḳiḳate muvāfiḳ olmalıdırlar. Bu ikinci materyalları başkā menbʿalardan almak mümkündür

3- Elifbaniñ tertibi öyle olmalıdır ki müteʿallimlere taʿlim edilecek ḥarfler, yalñız iki şekilden ʿibāret olmalıdır bundan artık olmamalıdır

Bundan ʿilāve lüzumsuz, maʿnāsız olan ḥarf ḥuẕūları ise ḳaṭiyen ögredilmelidir. Başḳaları da bunuñ gibi…

Yeñi elifba tertibinde fenni metod şūrāsı ṭarafından gösterilen bu uṣūl helelik-muvaḳḳatidir. Gelecekte daha eṭrāflı ve mufaṣṣal pedagoji uṣūller gösterilecektir.

(Ṣaḥīfe 47, Ṣayı 1)

İsmāʿil Ḥikmet

Eski Edebiyatta Şekil

Eski edebiyātıñ darlıkı, fikren, hissen, hayalen bir çerçeveden ḫārice çıkamaması bütün ḥiss ve ḫayāl ṣāḥillerini skolastik (Scolastique)[17] bir dāire içine atub bırakmıştı. ʿarab ve ʿAcemiñ yaraṭabildiği ne varṣa ṣanʿat ve dehāet namına ondan daha öteye gidebilmek imkāñı olmadığına ḳanāʿat getirmemiş olan yaẕıcılar gözleriniñ öñünde hep o eski modelleri eski enmüzecleri ṭutarlar. Bütün ḳudret ve ḳabiliyetlerini onları taḳlid ve tanẓire ṣarf ederlerdi. Bundan dolayı da edebiyāṭımız ʿArab ve ʿAcem edebiyātnın istinsāḥ olunmuş tanẓir ve taḳlid olunmuş tipleri idi. Teşbihler istiʿāreler birer başmā ḳālıb ḳilişe olmuştu.

Bütün bu ṣıkıntılar içinde ḥisleri, fikirleri bir de muʿayyen ve maḥdūd olan birṭaḳım şekillerle ifade etmek lāzım geliyordu ki bu da yaẕıcı içün daha elim bir işkence bir ẓarūret oluyordu. Mıṣraʿ, beyit, ḳıṭʿa gibi ufak tefek şekiller uzun uzadıya söze dökmez faḳaṭ murabbaʿlar, muḫammesler, müsedseller gibi oldukça meṯnūl bir mahiyeti ḫāiz olan şekillerine şarḳ edebiyatında eñ canlı şekillerdir onlarla eñ güzel manẓūmeler yaẕılmıştır. Murabaʿa isminiñ de gösterdiği gibi dört mıṣrʿādan ʿibāret olan ḳıṭʿalar bendlerle yaẕılan manẓūmelerdir. Bunlarıñ ilk bendlerinde dört mıṣrāʿnıñ ḳāfiyeleri ārasında muvāfıḳ aranır ṣoñrāki bendlerde her üç evvelki ḳāfiye yekdiğeriyle mütevāfıḳ olur faḳaṭ dördüncü mıṣrʿa evvelki bendiniñ dördüncü mıṣrʿanıñ ʿaynıdır. Bir nevʿi terciʿi benddir. Buñā mütekerrir denir.

Yāreler aldı dil-i ġam-ı fegnim Navıñ ʿaşḳa nişan oldu tenim ʿacabā ḳalʿa mı ṣāndı bendim Bir yigit göñlümü feṯḥ etti

---

Zorbaẕ u sina tedbirine bak Şöhret ʿadet şimşirine bak Ḳuvvet-i pençe-i teshẖirine bak Bir yigit göñlümü feṯḥ etti benim

Bu murabbaʿlarıñ terkib-i bend ṭarzında olanları yaʿni bendlerden ṣoñrā gelen mıṣrāʿalarıñ biri biriñi ʿaynı olmayanları da vardır ki bunlara mezduc namı verilir.

---

[17] Sözcük Latin harfleri ile yazılmıştır.

(Ṣaḥīfe 48, Ṣayı 1)

Na ümid ʿāḳıbet olmuş ḥayātım ḫāstadır Mihribāñım seyfiñe derman cān vabestedir Korkma ki destim yine kendi elimle bestedir Çırpınub etmem seni pür ıẓṭırār öldür beni Verdi dehr bi vefā artık bañā his-i melal

Sen daḫi nevmid āmāl etme ey nur-ı celāl Öldür allah ʿaşḳına olsun ḳānm ḳatlim ḥelal Çekmedi derd-i ḥayāt müsteʿār öldür meni

Bunlar da dördüncü mıṣrʿālar evvelki bendleriñ dördüncü mıṣrāʿlarınıñ ʿaynı değil faḳaṭ ḳāfiyeleri mütevāfıḳdır.

Muraʿabblarıñ başkā da şekilleri vardır. Mesela her dört mıṣrāʿadan ʿibāret olan bendiñ bütün mıṣrāʿları kendi aralarında ḳāfiyedār olanları vardır.

Babam kārdeşlerim evladım ʿamca. Belki bunlardan Muʿaẕẕen bildiğim ḳıymetli bir çoḳ yar can alan

Bu taştan ʿaṭf eder ẓan eylerim dünyaya ṣoñ imʿān Benim rūḥum bu heykelden dubar ḫāmuş biñ efgān

Serir ṣalṭanatlar da erilir ālt üst olur dünya Meşid burç ve barolar düşer bir bir bu tal ḥalā Zamanıñ dest taḫribiyle durmuş iyler istihza Bütn mevcuda ḥākim bir ʿādem timālidir güya

Bu murʿabblar ārasında birçoḳ manẓūmelerimiz vardır ki rübāʿi lyruque[18] şiʿirlerimizdendir onlar da şarkılardır. Bestelenmiş ve naġme ile ṣaẕ ile okunur

Mücessem rūḥuñ timṣal atik
Yamanıñ pek yamanısıñ pek yamansıñ Cihān ʿaşḳa yektā ḥükümrānıñ Yamansıñ pek yamansıñ pek yamansıñ Dolarsıñ semāvisiñ meleksiñ

Muṭarra o şikefte bir çiçeksiñ Güzellik ʿāleminde şimdi teksin

Yamansıñ pek yamansıñ pek yamansıñ

Gibi ki burada ikinci ve dördüncü mıṣrāʿları teşkil eden mıṣrʿa naḳarāt namı verilir ve diğer bendlerde daima dördüncü mıṣrʿā olarak ʿaynen tekrar edilir

[18] Sözcük Latin hafleri ile yazılmıştır

(Ṣaḥīfe 49, Ṣayı 1)

Muḫammeslerde murabʿalar gibidir dade birer mıṣrāʿları faẕladır Bu gülistanda benimçün ne gül ne şebnem var

Bu çarşuda ne dād sened ne dirhem var Ne ḳudret ve ne taṣarruf ne yiş kim var

Ne ḳuvvet ve ne taʿyin ne raḥm ve merhem var Muḫammesleriñ de müteʿakkerrir ve mezdūcları vardır

Ḳabr-i şāʿir semā-yı riḳḳāttir Yok ṣadā maḥzun sükunettir Mermeri bir liḳa-yı ʿibrettir Matem çehre ṭabiʿattir

Münkesif bir cemāli pek severim Bu sükûta ḫalel veren sesler

Ne kadar da ḥaẕin kederperver Āsimāndan bakān helal siḥr Neye gösterdi çehre muğber Müteverrim hilāli pek severim

Muḫammeslerde bir ḫuṣūṣiyet naẕara çarpar ki o da bendleriñ baʿẕen bir beyit olmasıdır Heva-yı ṣayd ile ṣaḥraları ittiğim ben mesken

Görürdüm her gün istimdād ederdi şirler benden Olurken nāvkem her girdiği yerden ṣadāḳıı Şikâr terʿaşıḳ oldum ciḫanı ṣayd ederken ben

Gel ey āhū bakışalım! Gel benim ṣayādım olduñ ben gibi
Bütün bendleri aralarında ayrı ayrı muḳaffa olan muḫammeslerde vardır Muḫammes şeklinde yaẕılmış şarḳılarda mevcuddur

(bitmedi)

(Ṣaḥīfe 50, Ṣayı 1)

Büyük Şāʿirimizin 400 Yıllığı Münasebetiyle

“FUZULİ”

(…)[19] faʿāliyeti ḥaḳḳında gelecek numeromuza mufaṣṣal maʿlūmāt virilecek.

[19] Sayfa kesik olduğu için kelime okunamamıştır

(Ṣaḥīfe 51, Ṣayı 1)

A. Şerif

Mekteblerimizde Edebiyāt Dersleri[*]

Pedagoji ve ikinci dereceli mekteblerimizde ṭalebe ve ṭālebelerimiziñ büyük heves ve merāḳ ile geçdikleri dersleriñ biri de edebiyat dersleridir. Bu mekteblerde neşr idilen divār[20] ġaẕetelериniñ büyük bir ḥiṣṣesi edebiyat ḥaṣr olunur ve edebiyat merāḳlıları ṭalebeler ṭarafından yaẕılıyor. Mekteblerimizde taḥṣilde bulunan civānelik edebi yaradıcılığını temsil eden bu yaẕılar diğer ṭarafdan mekteblerimizdeki edebi dersleriñ ʿameli neticesi de teşkil idiyor. Civan ṭalebeler ṭarafından gaẕete ve mecmūʿa idarelerine gönderilen yüzlerce şiʿirler ve edebi mübāḥeseler sübut idiyor ki civān nesil edebiyat ile artık merāḳlanıyor ve edebiyāṭ sāḥasında birçoḳ şeyler yaratmak istiyor. Bu münasebetle mekteblerimizde edebiyāṭ derslerinden ötürü uṣūl (metod) ve plan meseleleri ṣoñ derece büyük ehemmiyet kesb idiyor. Ve ʿumūm edebiyat meraklılarınıñ naẕar-ı diḳḳatini celb idiyor

Mektebde edebiyat dersleri geçmekten eṣası maḳṣad: ṭalebelere nefis edebiyat ḥaḳḳında naẕarı ve ʿameli maʿlūmāt vermek ve onların bediʿi duygu (ḥis)lerini doğru uṣūller ile terbiye etmekten ʿbārettir.

Pedagoji ve ikinci dereceli mektebleriñ birinci ṣınıflarında edebiyat dersleri ṣırf ʿameli usūller ile geçilmeli ve aşağıdaki maḳṣadları taʿḳib etmelidir.

1) Ṭalebelerde nefis edebiyata ḳārşı meyl ve heves oyatmak ve onları edebi eser ve ḥādiseleri doğru noḳṭa-i naẕarla añlāmāġā alıştırmak

2) Edebi eserlerde ictimāʿ ī˙ ḫayāt ve ṣınıfi mübārezeniñ ne cür inʿikās itmesini ve eseriñ ḫanisi ṣnıfıñın tercüman-ı efkâr ve hissiyatı olan şair ve edib ṭarafından yaẕılmış olduğunu meydāna çıkārmak.

[*] Bu maḳāle içün devleti ʿilmī˙ şūranıñ iẕāḥātı ve A. Raḥim yoldaşıñ hemin mevẕūʿda Tatarca maḳālesi ve muḥarririñ 2 yılık ḫuṣūṣi tecrübesi esās götürülmüştür

[20] Sözcük metin de yanlış yazılmıştır. Doğrusu *duvar* biçimindedir.

(Ṣaḥīfe 52, Ṣayı 1)

3) Ṭalebelere tedricen büyük şāʿir ve ediblerimiz ve onlarıñ eserleri ḥāḳḳında maʿlūmāt virmek ve onları yuḥārı ṣınıflarda geçilecek edebiyāṭ tārīḫi derslerine ḥāẕırlamak, ḳayd ittiğiimiz maḳṣadları ḥayāta geçirmekten ötürü edebiyāṭ dersleri bütün ṭalebeleriñ ciddi

ʿameli iştirakiyle geçilmemeli ve tek muʿallim ṭarafından muḥāẕara uṣūlüne Ḳaṭiʿyen mektebde yer virilmemelidir ve māḳṣadla aşağıdaki ʿameli uṣūllere ʿāyet idilmelidir.

1) Ṣınıfda ayrı edebi eserleri ḳırāʿat ve onları taḥlil

2) Ṣınıfta eṭrāflı ṣūrette taḥlil edilen eser ḥaḳḳında muʿallim ṭarafından gösterilen plan dairesinde inşa yaẕmak

3) Büyük eserleri okumakdan ötürü ṭalabelere ev vermek ve hemin eser ḥaḳḳında ṭalebelerden biriniñ ṣınıfda maʿrūẕesini (referāṭ) diñlemek ve ʿumūm ṣınıfıñ iştirakiyle eser ve maʿruzesini taḥlil ve tenḳid etmek

Şüphesiz ṣınıfda edebi taḥlil ve tenḳid dersleri ṭalebeleriñ bilig ve maʿlūmātınıñ derecesine muvāfıḳ ve münāsib bir ṭarzda olmalı ve başlıca iki cihete ehemmiyet virilmelidir: ḳabāk eseriñ şekli (stil-forması) kuruluşu dili üslubu nefaset ve şiʿiriyeti taḥlil idilmeli. Ṣoñrā mündericatına (malına) geçilmemelidir. Eseriñ mündericatını taḥlil edende başlıca tārīḫi ve ictimāʿ ī· cihetine ehemmiyet virilmelidir: Bu maḳṣadla eseriñ yaẕanı devir ve o devirde ceʿmiyetiñ iḳtiṣādi ḥāli ṣınıfi münasebetler eseriñ yaẕanı ve onuñ ḫansı ṣınıfa mensubiyeti eserdeki vāḳıʿa ve tipler (ya inki ḥissiyāt) ve onlarıñ ṭabiʿat psikolojileri ve o devirdeki ictimāʿ ī· ḥareketler meslek ve noḳṭa-i naẕarlara ḫuṣūṣi ehemmiyet verilmelidir.

Bu gibi ʿameli taḥlil ve tenḳidler ṣayesinde ṭalebeleriñ edebi bilig ve maʿlūmatı artıyor. Ve tedricen daḫa ciddi ve ʿumūmi mevẕūʿalara geçmek mümkün oluyor. Burada eñ mühim ve meraklı mesele edebiyāṭ derslerinde ḳompleḳs uṣūlü meselesidir. Bu uṣūl ḥāl ḥāẕırda birçoḳ Rus mekteblerinde muvāffaḳiyetle ḥayāta taṭbiḳ olunuyor ve güzel ʿameli neticeler viriyor. Burada 2 cihete ehemmiyet virilmelidir. Birinci edebi eserlerde maʿlūm devirde ḥalḳ ve ṣınıfıñ ʿumūmi (aktif) maddi, iḳtiṣādi, medeni ve psikoloji ḥayātı diğer ṭaraftan cürbecür ṣınıf ve ahāli ṭabaḳaları içinden çıkmış edib ve şāʿirleriñ bu ḥayātı taṣviri (onlarıñ rūḥunda bu ḥayātıñ

inʿikāsı) şehrimiz ḳompleḳs içün ictimaʿi ḥayātımızıñ cürbecür cihetlerini intiḫāb etmek ve onları maʿlūm eserlere binaen taḥlil itmek olur: Mesela edebiyatımızda "işçiler ḥayātı" "mollalar ḥayātı" yarınki "varlılar ḥayātı" bu maḳṣadla bu mevẓūʿlara dair bütün materyal toplamak ve onları komple ṣaklamak lāzımdır. Diğer ṭarafdan ictimāʿīʾ ḥayātımızda birçoḳ ḫuṣūsi mevẓūʿları "intiḫāb etmek" ve onar baresinde yaẕmak olur: Meselā "edebiyatımızda cedid-kadim meselesi", "ḳadın meselesi", "dini taʿaṣṣub ile mübareze" ve gayrılar. Şübhesiz bu metodu ḥayāta geçirmek içün muʿallimiñ artık çalışması ṭāleblere bütün işte kömek ve rehberlik etmesi lāzımdır. Edebiyat tāriḫi ve onuñ uṣūl-i tedrīʾsi ḥaḳḳında gelen defʿāda

(Ṣaḥīfe 54, Ṣayı 1)

Profesör A. V. Bakıri

Ḫalḳ Miṣallerin Ḥaḳḳında

ʿAṣrımızda tārih edebiyat ile uğraşan müverriḫler ḥalḳ edebiyatını da tek tek müellfileriñ eserleri gibi hemāñ ḫalḳ edebiyatını vücuda getiren ḫalḳıñ ictimāʿ ī· ve iḳtiṣādi ṣūreti ile ṣıḳı rābıṭada ʿadd idiyorlar. Böyle bir naẓariye içün miṣalleriñ güzel bir numune olabilirler. Hemin miṣaller (atalar sözü) bir şey veya vaḳıʿa ḥaḳḳında mülāḥaẓaları ḥāvi olmakla beraber aḥbārāt ḳābilinden olan şifahi edebiyātıñ eñ çoḳ şāyiʿ olan ḳsımlarından birisidirler. Bu miṣalleriñ menbʿāını araştırdıkda demek oluyor ki kitaplardan veya ağızlardan götürülmekle ḥayāta geçmişler benden başḳa onlarıñ bir çoḳu ʿaynı ḥāyātdan doğma bir şey olub da bu ḥayātı iḥāṭa eden aḥvāl ve şerāiṭi tetebbiʿāt neticesinde meydāna çıkmış ve hem de ḫalkıñ ḥāyātında ḥaḳiḳatten teṣādüf etmiş keyfiyetler ḥaḳḳındaki mülāḥaẓattan ʿibārettirler. Demek olar ki bu miṣaller ḫalḳ maʿişetinde bir nevʿi **ḥayāṭ naẓariyesi ve felsefesini** teşkil idiyorlar.

Ukranya ʿālimlerinden meşḫur (Yutanba)nın dimegine göre ḫalḳ milletleri iki ḳısım oluyorlar: Bunlarıñ biri ḥikāyeleriñ muḫtaṣarca maẓmūʿnı ve ʿumde muṭalebidir. Diğeri ise ḥayātıñ tek tek ḥavādisi ḥaḳḳındaki mülāḥaẓāt ve mecaẕi taʿbirāt olub mükemmel ve mücessem ḥikāye ṣıfatını almamış feṣanelerdir. Birinci nevʿe hemin miṣal numune olabiliyor. “Nāḥāk ayak tutup bir bilmez ama iki fır ter ḫayrı var” hemin miṣal aşağıda taḳdir olunañ ḥikāyeniñ icmalidir: Bir şahış şehir dāiresinden ḥāricde bir mit görerek ḥaḳḳıñ mevcud olduğunu imtiḥān etmek içün kendi baltarını mitiñ kānına bulaştırıb şehre geldikde özünü ḳātil diye adlandırdı. Dolayısıyla muḥākeme asılmasına ḳarār viriyor. Bu şahıs darağacında asılmış çarpışmakda ve ḫayırladamakda olduğu zaman temāşacılar çerkesinde bulunan aṣıl ḳātiliñ vicdanı onu sıkıyor ve o da çıkıp özünü bildirir ve teslim olar. Asılan şaḫṣıñ ḥaḳsız olarak asıldığını beyan ve iẓhār eder. Günāhsız şaḫṣı feverā kendirden aẕade iderler bu ḥādiseden ṣoñrā heman şaḫıs miṣal ḥikmeti

(Ṣaḥīfe 55, Ṣayı 1)

almış bir ʿibāresi hemişe tekrar etmekte imiş: “Her çend ḫaḳ birini tutuyor ise de faḳaṭ asılan içün ḫayırbildamak lāzım geliyor”, ḥikāye o zamandan ṣoñrā ṭabiiʿi unutulmuştur faḳaṭ miṣal ise unutulmamış ve il ārasında devr etmekde devam idiyor.1)

ʿumūmiyetle miṣaller ʿaynını ṣūrette meydāna çıkmışlardır.
Mükemmel ḥikāye ṣıfatı almamış ve ikinci nevʿiden olan miṣallere bunlar numune olabilirler:

“Pekmez almışam bal çıkıp,” “Yeil asub kuz tökülüb” “Özge buzuvi çatı kırar”

Edebiyatıñ ḫayāt ile ṣıḳı bir rābıṭada bulunan nevʿi olmak cihetiyle miṣaller muḫtelif zamanıñ uṣūl maʿişetini taṣvir idiyorlar ve oñā göre bu maʿişete āşinālıḳ taḥṣili içün esās olabiliyorlar. (bu şarṭıyla ki ḥāẓır menbaʿdan ve ecnebi daireden iḳtibās edilmiş olmayalar.)

Miṣaller içerisinde hem tāriḫi ḥavādisiniñ ve şaḫıṣlarıñ ḥaḳlarında işaret ve tevṣifāt (tāriḫi miṣaller) ve hem dini iʿtiḳādlar, ictimāʿ īʿ münasebet, aḫlaḳi mefkûreler ve ḫalk yaşayışınıñ mükemmel evẓāʿı ṣanʿatlar, eğlenceler ve milleti iḥāṭa eden ʿālem ḥaḳḳında maʿlūmāt tapmak mümkündür. Bu miṣaaller tāriḫi nevʿiler içün numune olabiliyolar.

“Ferhād olub külüngünüñ sesi daḫa gelmiyor” Fehād daş kesen bir ṣanʿatkār idi.

Bu adam şah ḫüsreviñ arvadına ʿāşıḳ olub onuñ heykelini kayada traş etmekde imiş. Ferhād’ıñ külünkünüñ sesi kesildik de maʿşūḳası onuñ daḫa diri olmadığını yakın etmişdir. Müddetli gelip geçip ḥikāyeniñ özü unutulmuştur. Miṣal ḳalub ağızdan ağıza geçiyor devr idiyor.

“Puç puç Muṣṭafa ḫanı kaçırdı”

Rusya ordusu Şirvān’a yavuklaşan zaman ahāli ḫalvetçesine biri biri ile konuşur. Biri o biriniñ kulağına ḥavādis söylüyor idi. Muṣtafa bundan şüpheleniyor ve ḫıyānet mevcud olduğunu iḫtimāl idiyor ve pāyitaḫtını terk edib “fit dağına” kaçmış idi.2)

1) Ḳāfḳāsyā’nıñ muvāḳʿini tevṣif içün materyaller mecmūʿasınıñ 24’üncü cildiniñ 83’üncü ṣaḥifesine mürācaʿat idebilsin.

2) Yukārıda ẓikr olunan mecmūʿanıñ 106’ıncı ṣahifesine müracaat ediñiz

(Ṣaḥīfe 56, Ṣayı 1)

İşte bu vāḳʿadan ṣoñrā hemāñ farkda derç ittiğimiz miṣal kalmıştır Meşḫur “Köroğlu” ḥaḳḳında müteʿaddid meseller vardır.

Yaşayış, maʿişet, aḫlāḳ ve tecrübelere dair ḥadsiz meseller vardır. Onlarıñ hepsi içün numune göstermeye lüzum yoktur çünkü her gün söylenilen Türk lişanı bu meseller ile māla maldır ve herkesiñ maʿlūmudur. Lakin bunlardan baʿżılarını burada zikr etmeği lāzım görüyoruz:

“Kız le kızıl gizlin gerek”“Ḫaremānıñ tuzu bereketli olar derzik aẕ oldu ḫıramānı büyük aç” “Adamıñ öz yavan çevreki özgeniñ pilavından yaḫşidir.” “Atı at yanında bağlarşañ ya ḥāliñ götürer ya ḥuyuñ” “Devletli yanını kāşında kāsib öyle biler ki pul viriyor.”

Mesellerin ẓāhir şekillerinde muʿtād olan budur ki bunlar iki ḥiṣṣeden terkib ediliyorlar ve bu iki ḥiṣṣeniñ ya evvel kelime ve ḥarflerinde tekrārlıḳ ve ḳāfiye bulunuyor veya āḫirlerinde Türk mesellerinde çoḳ ittif āḳlarda kelimeleriñ tekrarı veya ḳāfiyeler meselleri terkib eden ḥiṣṣelleriñ āḫirlerinden bulunma kadarlar:

Biline bir tike-bilmeyene min tike ne āğā yaratmaẕ ne ḥaḳ çıkārtmaẕ: Ḥaḳdır yoktur: Yakşılığa yamanlık- gör iniğe şamanlık. Bu tekrarlarıñ veya ḳāfiyeleriñ baş kelimelerde bulunmasına nādir değildir. “Evrāġ ittiren evrāġ tapmaẕ”.

Benim ʿaḳidemce meselleriñ mündericatını nāẓar iʿtibāra alarak aşağıda ẓikr olunan ṣaḫimalar mucibince onları tedḳiḳ ve taḳsim etmek olar. Bu taḳsimātıñ her nevʿine onlar belki yüzlerce sel numune olarak götürmek mümkündür

Ẓikūr ḥaḳḳında: beden ʿuẕūvları, ʿalāmetler, sen ḳıyāfeler, ḥissiyāt, dişler evṣāf ve iʿmāl.

Enās ʿāile ve ḳabile ḥaḳḳında: Kişi ve ārvād, muḥabbet, kızlar, nişanlı (ādaḫlı) nikâh tüy (düğün) zevcin iki ārvadlıḳ aḳrabā, tevellüd dullūḳ.

Şuğuller: ticāret, zirāʿat, āvcılıḳ ṣanāʿat.
Ṣınıf ve ictimāʿ ī˙ münāsebāt bāresinde: ḫānlār, pādişahlar, beyler efsunger ac ve toḫ, devletli ve kāsb, ictimāʿ ī˙ münāsebāt vaṭan rābıṭası, ictimāʿ ī˙ rābıṭalar, kelam şerāket, mihmānevāzlıḳ dostluḳ ve düşmanlık

(Ṣaḫīfe 57, Ṣayı 1)

Din ve āḫlāḳ münāsebātı ḥaḳḳında: Allah, şeyṭān, ölüler, perygamberler, bayramlar. Mescid iman ve küfür, ölüm, cennet, cehennem, duʿālar. Yakşılık ve kötülük, doğru ve yalan, yiyecek, içecek, muḫalefeti.

Ḫayvanlar, balıklar, ḥaşerāt ve kuşlar. Göğerti ve meyveler.

ʿālem, ṭabiʿat, zaman, ab ḫava. Aḳvām.

Tāriḫe ʿāid miṣaller.

Türk misālleriniñ eñ mükemmel mecmūʿası 1972'inci yılda (Oslar) uṣūlü ile neşr ve ṭabiʿi edilmişdir. Ḳāfḳāsya'nıñ muvāḳʿini tavṣif içün materyallar mecmūʿasınıñ 24 cildinde (Şirvāñ Türkleri Meselleri) serlevḥasıyla yazılmış N.Z Ḳalaşif'iñ maḳālesine mürācaʿāt ediñiz. Bundan māʿada (A. Ay. Berje) de Türk mesellerini toplamıştır. (Ḳafḳasya Ḥaḳḳında Maʿlūmāt) münteḫābatında 1871'inci yılda derç etmiştir. Daḫa ṣoñrā (D. Ey Devgin) Türk, Tatar, Ermeni, Yunan mesellerini Ḳarṣ eyaletinde toplamış ve hemān "Ḳafḳasya'nıñ mevāḳıʿnı tavṣif iün materyaller mecmūʿasınıñ 34'üncü cildinde derç etmiştir. Bunlardan masiva (Zelniski), (Kesinofotf), Maḥmūdbegıf ve Sulṭānofada Türk mesellerini toplamış ve heman mecmūʿada derç itmişlerdir.

(Ṣaḥīfe 58, Ṣayı 1)

Balācā Filyeton

Engiz muḥāfaẓa kırları

Şūrālar ḥükümetten üçüncü yen Elemlik olmasını ṭaleb edecekmiş

İsteseñ koymaga servette sükûnet temellük Temellük yıkmalıyız kırmızı beynelmileliñ

…….

Eyle bir ḥāl getirmiş bize bu ṭālʿi şevm İşçimiz koymayacak yapmağa şūrāya hücum Dostane diyeriz yok bu komenterde lüzum

Bizi isterse devamdan onuñ çeksin eliñ Temellük yıkmalıdır kırmızı beynelmilel

…….

Bize düşmen kesilip onda beş üç ehl-i ḫaṭā Orānıñ varlığı şūrāya ne lāzım ʿacabā?

İstiyorlarṣa ger olsun arada ṣıddıḳ ṣafā Bir hem etsinler gerek cümle bu nādinc ʿameliñ Bakmasınlar sözüne kırmızı beynelmileliñ

…….

Koymaṣa kırmızı beynelmileli memlekete Bizde elbet burada işçisini ṣalluk sebte Serveti eyleriz ḥākim yine her bir cihete

Lik mānʿidir onlar bu muḳaddes ʿameliñ Evi uçsun başına kırmızı beynelmileliñ

…….

Evveli ġarbda ʿiṣyāncılar itmişti şiʿār Kurtarub ḳānlı terrordan beş üçü kıldı firar

Bize daş atmak içün dutduyla şūrāda kara Evi berbad uşağı öyle ki koymuş temellük

Servetiñ ġārbda tizleştirecektir aceliñ

(Ṣaḥīfe 59, Ṣayı 1)

Mirʿabās M. Bāḳırzāde

Herdem Ḫayāl

Lenkrān İsti Surlay*

Lenkerān şehriniñ 12 verst ġarb ṭarafında “Meyānköy”denilen yan yana iki dāġ vardır. Bir de bunlarıñ ḳabāġında bir dāġ uzanmıştır. Mezkûr dağlar Lenkerāñ’ıñ güzel meşelikleri içinde vāḳiʿdir. Bu iki yan yana dāġıñ ārası “tava-tava”ḳayalıḳdır. ḳabāġdā duran dāġın öñ ṭarafı düzenlikdir. Meyānkoh dāġlarınıñ ārasındaki ḳayalıḳlardan (7) yerde isti maʿden suları fışkırub çıḫmāḳdadır. Bu sularıñ ḫamusunuñ adına birlikde “ʿibādi suyu”denilir. Özlerine ṭabiiʿ güller ḳāyrā-ḳāyrā bu sular bir kadar aşağıda birleşirler ve yine ḫundur kāyalıklardan müteşekkil dāġlar ārasınca şelāle ḥālinde çay teşkil edib şarıltılarıyla akışırlar. Çayıñ āḳımı şelāle teşkil ittiği gibi eṭrāfı da güzel çiçekler onlar laṭif āġāçlarla iḥāṭalıdır ki bu ḥāl de burasını eñ güzel manẓara ve dilniş ṣafā yerleri ḥāline ṣalır.

ʿİbādi sularınıñ istilik derecesi 40’dan 39 dereceye dektir. Bu sularıñ bir ḫaṣṣası ḥesāb olunub ḳabaḳ dāğıñ düzeninde çıḫmakta olan başḳa sularda daḫa vardır. Bunlar da yine 7-8 yerden çıḫmakdadırlar. Faḳaṭ buradaki sular fışkırma ḥālinde değil kaynama ḥālindedirler. Bu sularıñ da istiligi eñ başlıca 38 derecedir. 40 derece olan gözün de var. Yerliler bu sularıñ adına “meşe suyu”diyorlar. Bu sularıñ bir yaḫşılıgı bundadır ki ḳayalıḳ yerden batub yeriñ altınca buraya gelinceye kadar hem biraz suvuyor hem de geldiği yerlerde daḫa artık kükürd ile kārışır ve kükürdü çoḳ olur. Cemāʿat ārasında “meşe suyunuñ”daḫa artık iʿtibāri vardır. Çünkü kendliler ārasında temizlikten türeyen koturluk yara ve bunların neticesinde ḥuṣūle gelen baʿẓı azarlarını onlar (kendliler) gelib bu sularda her yıl 10 günden bir aya kadar kalub çimmekle ṣağalmağa muvāfıḳ olmuşlardır ve olmaktadırlar. Bu ḥāl yerli cemāʿat ārasında çoḳ kādim zamanlardan beri bir ʿādet ḥālini almakla meşḫurdur.

* Maḳālenin ṭape said maʿlūmātını Lenkrān’ıñ meşḫur doktorlarından firkacı Yoldaş Ṭālşnski’den alınmıştır.

Eski Vaḳitlerde

Köhne Rus Çarlığı zamanında kendliler ārasında mevcūd olan bu gibi ṭabii ve menfaʿatli şeyleriñ inkişafına yol verilmiyordu. Bu gibi maʿdeni sularıñ kendliler içün ṣafiye muʿālecesi olmak layık görünmüyordu. Faḳaṭ ṭabiʿatıñ meft olarak yarattığı bu maʿdeni sulardan çar ḥükümeti yalñız kāzanmak niyetiyle istifade ederdi ki o da muʿayyen bir kıymetle bu suları her yıl ḫuṣūṣi şaḫıslara icāriye verirdi. İcāreciler ise kendlileri faʿleleri ḳaṭiiyen ʿibādi sularına bırakmıyorlardı. Ama "meşe suları"öz başına idi. Bu sebebe kendliler eñ başlıca meşe suyundan istifade itmekte olmuşlardır.

Suların Terkibātı

ʿİbādi sularında ṭıb taḥḳiḳātı mucibince mevcud olan eñ başlıca maddeler bunlardan ʿibārettir: 1- kükürd 2- ḥāmuż kār bon=okulunu kıslata 3- yod 4-[21] kāli=kāli 5-[22] kāltsi=kāltsi 6-[23] natri=natri ve daḫa başkā maddeler.

"Meşe suları"da bunuñ gibidir. Faḳaṭ burada olan kükürd ʿibādi sularında kenden artıkdır. Bunuñla beraber ʿibādi suyundaki kükürt de kâfi miktardadır.

Ṭıb Noḳṭa-i Naẓarından Fāideleri

ʿİbādi sularınıñ ve meşe suyunuñ menfaʿat idebileceği aẕarlar ise bunlardır: İstiflis nahoşluğuñ neticelerinde olan bütün civar paraliçler 2- gülleh baralarınıñ neticelerinde (yara simledikden ṣoñra)olan ve sevmek ağrıları 3-romatizma naḫoşluğu 4- süzeniñ aẕarınıñ bendlerde (boğumlarda) türettiği ağırlıklar 5- sümük çağonkasınıñ evvelinci düceleri 6- arvad naḫoşlukları 7- börek aẕarları ve ṣaire…

ʿİbādi sularından bir göz (çeşme) cemāʿat ārasında içilmekle meşḫurdur. Doktor Ṭālişniskiniñ şaḫṣen muʿayene ve taḥḳiḳatına göre bu ʿibādi isti sularıñnın iki verst uzaklıkda yine meşşe içinde olarak daḫa yarığından çıkmakla aẕ miktarda suyu olan bir bulağ daḫa vardır. Bunuñ da adına yerliler "damcı bulağı" diyorlar. Bunuñ ḳadar tez ve parlakdır ki bir belliyanet gibi parıldıyor. Ṭaʿāmi ḫaẓm itmekte ise artık derecede ḳuvveti

[21] Sözcük metinde Latin alfabesi ile yazılmıştır
[22] Sözcük metinde Latin alfabesi ile yazılmıştır
[23] Sözcük metinde Latin alfabesi ile yazılmıştır

ve teʿsīʾri vardır.

(Ṣaḥīfe 61, Ṣayı 1)

Müsāvāt Hükümeti Zamanında

O vakit bu suları bir azcık fikir verilmek istenilmişti faḳaṭ bu yerlerde çoḳ dağınıklık ʿamele geldi ve müsāvāṭ ḥükümetinde de bu gibi şeyleri iʿmār teşebbüsü ḫala mevcūd olmadığı içün ʿibādi suyu işledilmek ve taʿmir edilmek niyetiyle ḫuṣūṣi şaḫıślar ṭarafından bir simdarlar şirketi düzeltilmekte idi. Faḳaṭ şirket kifayet ḳadrinde yol tedarik edemediği içün müsāāt ḥükümetinden de bir ḳādar pul gömekliği istemişti. Lakin mesele bu idareden o idareye dolaşmakta iken inḳılāb oldu ve Āzerbāycan ülkesi şūrālaştı. Şirketiñ işi yarım kaldı.

Şūrā Ḥükümeti Zamanında

Azerbaycan şūrālaşandan ṣoñrā ḥükümet bu sulara artık fikir vermege başladı. Faḳaṭ ilk inḳılāb yıllarında bu yerlerde vāḳʿi olan baʿẓı koldurluk ve narva ḥareketler bu teşebbüse mānʿi olmuştu. Ama 23'üncü yıldan beri rāḥatlık olduğuna göre ʿibādi suyunuñ ḫarāb olmuş yolları ḥükümet ṭarafından taʿmir edilmiş ḫuṣūṣi mühendis vāsıṭasıyla bu yolda birçoḳ köprüler tazeden kāyrılmış ve şuṣa yolu çekilmiştir. Suyuñ eṭrāfına ise meşelikler ıślāḥ edilmiş o eṭrāf güzel bir ṣayfiye ḥāline götürülmüştür

Çıḫān Suyuñ Miḳdārı

ʿİbādi sularınıñ artırılması içün su menbʿāları bir ḳadar temizlenub kāzılmış ve derinlenmişdirler.

ʿİbādi suları tamamıyla meşeler içinden akıyor bu sebebe sularıñ eṭrāfı bütünlikçe yaşıllık ve çiçeklikden ʿibārettir

Sular beş verste kadar isti bir çay ḥālinde akıyor. Ondan ṣoñra başkā bir çoḳ sular kārıştıkı içün suvuyor

ʿİbādi suyunuñ menbʿalarından ṣabıḳ zamanda (kırk bin) ve bedre miḳdārında su ḥāṣıl olurdu.

Ṣoñ vaḳit kazılıb derinleştiklerine göre sular evvelkine nisbeten daḫa artmıştır

Muʿālice ve Anneleri

Birinci defʿa olarak şūrālar Āẕerbāycan'ıñ dāḫiliye Ḫalk Komiserliği ṭarafından Lenkerān ḳaẕāsında faʿle ve kendiller içün muaʿālice ṣayfiyesi yaradılmaga başlanmışdır. ḥāẕırda mezkûr sular güzel bir muaʿālice ṣayfiyesi ḥāline getirilmştir.

24 ve 25'inci yıllar içinde burada yeñi uṣūl ile 30-35

(Ṣaḥīfe 62, Ṣayı 1)

Ḫamām kābarılmış ve 30 tefrilik ṣıḥḥiye emekçileri içün de başlayış menzilleri ve muaʿāliceye gelenler içün ise 120 yataklık muʿālecce yatakḫāneleri tesis edilmiştir.

ʿİbādi sularınıñ gece gündüzde sābıḳ ḥesābla ḳırḳ biñ videre su verdigi naẕara alınırṣa her aẕarlıya 10 videre su kārarıyla burada her gün 400 aẕarlıya muaʿālice olunabilecektir.

Ḫāzırdaki dikililer aẕlık ederse meşe içinde çadırlar kurub yaşamak içün de yerler ḥāẕırlanmıştır.

Çamur Banyosu

ʿİbādi sularınıñ su muʿalecesinden başḳa akımında ḥuṣūle gelen çamurda vücuda yapılub güneşe yatışmakla güzel ve menfaʿatli bir çamurdur. Bu balçıkta vücudda olan ağırlıklar ʿalelḫuṣūṣ arvad naḫoşluklarına oldukça menfaʿatlidir.

Maḫallii Ṭarāvet

ʿİbādi suları yerlerinde su ve balçık muʿalecesinden başkā bir de ṭabiʿi muʿalece ḥāli mevcuddur. O da meşeleriñ burada ḥuṣūle getirdiği ṭarāvet letāfet temiz ḫava ve ʿıṭırlı renge renk çiçeklerden iʿbārettir.

Yemek cihetinden ise bütün eṭrāf kendlileriñ yumurta kāymak süt yağ bendir (…)[24] bal ve daḫa bu gibi şeyleri her gün burada mebzuldür.

Bu vāsıṭa ile ʿibādi muʿalece ṣayfiyes kend ile şehrin görüşmesine eñ büyük bir vāsıṭa olacaktır. Hem de Lenkerān gibi kızdırmalı romatizmalı olan bir ḳāẕa aḫalisi içün de bu muʿālece ṣayfiyesiniñ hissiz ṣaḥibe menfaʿatleri olacaktır. Bundan ʿilāve Kislovodski ve başkā maʿden sularına gitmekden ise Āẕerbāycan faʿle ve kendlileri öz yanı başlarında olan bu gibi menfaʿatli ṣayfiyedir istifade idebilecekdirler.

İdāreden: İdāremiz Āẕerbāycan'ıñ ṭabiʿi servetleri ve ʿumūmiyetle ülke tebasına ʿāid

[24] Sözcük okunamamıştır.

maḳālelere geniş muḳāyesde bir verecek ve bu barede yazıları maʿal-mesmūniye derç edecektir. İdaremiz bu meselelere ḫuṣūṣi olarak muʿallim yoldaşlarıñ naẓar-ı diḳḳatini celb idiyor.

(Ṣaḥīfe 63, Ṣayı 1)

İdāreden

Geçen yıl “Ḫalḳ Muʿallimi” adıyla neşrine başladığımız mecmūʿanıñ hele birinci numerosu ittifāḳımızıñ ʿuẓūvları ṭarafından büyük bir şevḳ ve hevesle karşılanmış ve muʿallim yoldaşlar ārasında büyük rağbet ve nüfuẕ kāzanmaya muvāfıḳ olmuştu. Faḳaṭ idāremizden asılı olmayan birçoḳ maddi şerāiṭ neticesinde mecmuamızı muntaẓaman çıkarak mümkün olmamış ve “Ḫalḳ Muʿalimi” mecmūʿasınıñ neşri vaḳitli olarak dayandırılmıştı. İttifāḳımızıñ merkezi idaresi maʿārif işçileri ārasında ictimāʿī· pedagojī· edebī· ve ʿilmī· hemkārlar mecmūʿasına olan büyük iḥtiyācı naẓara iʿtibāren alarak öz nāşir efkârı olan mecmūʿanı devam ittirmek yolunda bütün tedrī·sleri görmüş ve mecmūʿa içün bir kadar maddi vesāiṭ ḥāẓırlamağa muvāffıḳ olmuştur. Ṣayıları on biñlere bāliġ olan ittifāḳ ʿuẓuvlarımızıñ tercümān efkâr ve rehberi olması lāzım gelen mecmūʿamızıñ “maʿārif işçisi” adıyla neşr edilmesi ḳarāra alınmıştır. Şüphesiz mecmūʿamızıñ ʿumūm maʿārif işçileriniñ ḥaḳiḳi rehber ve tercümān efkârı olması içün ʿumūm ittifāḳ kitlesiniñ mecmūʿaya **ciddi maddi ve maʿnevi yardımı** lāzımdır. Bu maḳṣadla mecmūʿamızı ittifāḳ ʿuẓūvları ārasında geniş muḳāyasda intşār itmekle beraber ittifāḳımızıñ bütün yaẕıcı ḳuvvelerini mecmūʿamız eṭrāfına toplamak lāzımdır. Bu vaẓifeni de ittifāḳımızıñ şehir ḳaẓā ve dāire teşkilatları ḥayāta geçirmeli ve mecmūʿamızı maddi ve maʿnevi cihetten ḳuvvetlendirmek ve daḫa ziyade yakşılaştırmak yolunda çalışmalıdırlar.

(Ṣaḥīfe 64, Ṣayı 1)

Şūrālar ittifāḳında eñ büyük Türkçe

Siyāsi ictimāʿī· edebī·

Gündelik **“Ḳommunist “** gaz̧etesi

Heyet-i Taḥririye

Az̧erbaycan ḳaz̧a ve kendlilerine muntaz̧am ṣūrette gönderilir.

Kend muʿallimleri **“Ḳomnunist”** gaz̧etesine

Abone yaz̧ılmak içün ayda ancak 90 kāpik vermelidirler.

Abone pulu ḳaz̧ā ṣuʿbelerine veya eniğe Bakü’de Zinovirov küçesi 14 numerolu evde idāremiziñ baṣ ḳāntoruna gönderilmelidir.

“Ḳommunist” İdāresi

<u>Bütün dünya işçileri birleşiniz!</u>

MAʿĀRİF İŞÇİSİ

Siyāsī̈, İctimāʿī̈, Edebī̈, Hemkārlar, Pedagoji ʿİlmī̈ Mecmūʿadır Ayda bir çıkar

No 4-5

Ağustos-Sentyabr

Āẕerbāycan Maʿārif İşçileri İttifāḳı Neşriyātı

Bakü 1925

[Ṣaḥīfe 1, Ṣayı 4]

Bütün dünya işçileri birleşiniz!

MAʿĀRİF İŞÇİSİ

Siyāsī˙, İctimāʿī˙, Edebī˙, Hemkārlar, Pedagoji ʿİlmī˙ Mecmūʿadır Ayda bir çıkar

No 4-5

Ağustos-Sentyabr

Āẕerbāycan Maʿārif İşçileri İttifāḳı Neşriyātı Bakü 1925

[Ṣaḥīfe 2, Ṣayı 4]

‘. Kerimof

Maraḳeş – Ṣangḫay *

Eġer biz bu ṣaat ḳapitalistlizmiñ muvaḳḳat bir müddet içün olṣa da ʿumumen muhkemleştiğini ve dolayısıyla ḳapitalizm ülkelerinde inḳılap dalgasınıñ evvelki yüksekliġiñ ve keskinliġiñi yitirdiğini iʿtiraf ve ḳaydetmek mecburiyetinde ḳalıyoruzṣa da diġer taraftan şarḳta bilakis inḳılāb ḫarekātının ṣoñ derece ḳuvvetlenmekle ḥarici ciḫangir ve ḳapitalistlerine karşı doğrudan doğruya dehşetli hücuma geçtiğini görüyoruz.

Maraḳeş ve Çin- işte Şark’taki inkılab ḫarekātınıñ bu ṣaat eñ mühim cebhesini teşkil itmekle bütün dünyānıñ naẕar-ı dikkātini üzerine doġru çeviren iki noḳta!

Çin hādiseleri, Şarḳ’ın hārici emperyalistlerine karşı apardığı inḳılābī̇ mübārezesiniñ tārīḫinde en parlak ṣaḥī̇ feler teşkil ittiği gibi igrmi bin (tam manasıyla bir āvuç) Rif (Maraḳeş’teki kabilelerden biridir) ḳaḥramanlarınıñ evvelce yüz biñ kişilik İspanya ordusunu mağlup idüp deñize ţökdükten ṣoñra bu defa da aynı inad, aẕim ve metanetle, dünyanın eñ ḳuvvetli militarist (ḫarpçi) devleti ṣayılan ve zamanımızıñ ḫarbî teknīḳ asının ṣoñ ihtirâatına muvafıḳ olaraḳ dişlerine kadar silahlanmış olan ciḫangir

Franṣa’nın (100) bin kişilik muaẕzam bir ordusunu sıkıştırub püskürttükleri keyfiyeti dahi ciḫan proletar inkılabının tārīḫinde āltın suyu ile kayd idilecek kadar kıymetli bir vaḳıadır.

* Bu makale g(k)eçen numeromız içün yazılmış iken, maḳ ale sahibinden asılı olmayan sebeplere göre bu kadar gecikmişdir, lakin mana ve yeniliğini hiç yitirmediği içün aynıyla bu numeromızda bıraḳıyoruz

(Ṣaḥīfe 3, Ṣayı 4)

Bugün (Marakeş)'de ḳanlı muḥarebeler şeklinde vuḳuu bulan ḥadiseleri ḫaḳḳıyla ānlamak içün geriye doğru dönüb bakmaḳla bir ḳadar tarihe müracaat itmek laẕımdır. Doğrudan da Marakeş meselesi birinci defa ileri sürülmüyor.

21 yıl bundan evvel başlayan bu münaḳaşa o zamandan beri devam idüb kelimede ve ḫala da ṣonu belli değildir. Dāhā (21) yıl bundan evvel ciḫangir ḳoldurları (Marakeş)i yutmaga karar vermişlerdi. Bu ḳ arar dāhā o zaman İngiltere ile Franṣa ārasında amele gelen bir ṣaẕişiñ neticesinde ileri gelmiştir. Tam (21) yıl bundan evvel yani (1904)üncü yılda Fransız ḳoldurları İngiltere'ye: Mısır senin Marakeş ise benim" teklifini ittiler. Ve İngilizler de raẕı olup 1914'üncü yılda başlayan ciḥañ muḥarebesiniñ uzak sebeplerinden biri olan Marakeş al verini yaptılar. İngiltere (Mısır)ı Franṣa ise (Marakeş)i aldılar. Bunun üzerine İspanya daḥi meydana atılup öz payını talep itmeye başladı. Özünün hiç vaḳ it kenarda kalub Franṣa'nın (Marakeş)i yutmaḳ istediğini ṣoğuḳḳanlılık ile ḳarşılayamayacağını bildiren İspanya'nıñ protestoları işitildi. Franṣa İspanya'nın itiraẕlarını dinlemeye mecbur oldu. 1914'üncü yılın 3 Oktyabr'ında aḳd idilen ṣaẕiş mucibince Franṣa ve İspanya Marakeş şeriḳ inin ḥakimiyeti altında olan yerlerin masuniyetini tasdik ittiler. Faḳaṭ aynı zamanda gizlice olarak ikinci bir muaḥedename bağlanub bu muahede üzere (Rif) ḳabilesi İspanya'nıñ eline viriliyordu. Lakin emperyalistleriñ ārasındaki tezatlar yüzünden bu ṣaẕiş çoḳ devam idemeyüb 1912'inci yılda Marakeş meselesi tekrar bütün keskinliği ile ortaya çıkıyor.

Bu defa iḥtilafa; o zaman ḳılıcınıñ her iki tarafıyla kesen Almanya ciḫangirliği dahi ḳ arışıyor. Ḳudretli Almanya ciḫangirliğini temsil iden imparator (Vilḥelm) bütün şahsi nüfuz ve itibarından istifade ile o zamanki Avrupa'nın siyāsī muvaẕenesini bozmamaḳ ḫatırına onsuz da güçlü olan Franṣa'yı İspanya'ya ḳarşı güzeşte gitmeye mecbur idiyor. O zaman Almanya'dan korkan Fransız ciḥangirleri güzeşte raẕı oluyorlar ve 1912'inci yılın muaḥedesi üzere (Maraḳ eş)in ḳuru istiḳ laliyeti de elinden ālınub Franṣa ile İspanya arasında bulunuyor. Marakeş'iñ şimal ciḥeti yani deñiz ṣahili İspanya'ya, cenubu ise Franṣa'ya viriliyor.

(Ṣaḥīfe 4, Ṣayı 4)

Böylelikle Almanya ciḫangirliği öz ḳılıcını teraẕinin bir gözüne ḳoymakla meseleyi İspanya'nın menfaatine ḫal idiyor. Franṣa ise bütün Marakeş'i yalñız yutmaḳtan

vaẕgeçip, ganimetin yarısını İspanya'ya terk itmeye mecbur olur. O zaman ḥemin beynelmilel bir iḫtilaf şeklini alacağı daḳ iḳ adan daḳ iḳ aya gözlenilen bu münaḳ aşa bu suretle ḫal idilmiş oldu ise de faḳaṭ bununla mesele ḳ ati surette ḫal idilmemişti. Çünki muaḥede mucibince İspanya'nıñ eṣareti āltına geçen Rifliler, öz istiḳ laliyetleriniñ pâyimal olmasına bir dürlü raẕı olmadıḳ larından İspanya ciḥangirleri aleyhin isyan ḳ aldırmaya başlıyorlar. Ve o zamandan beri bu isyanların ārdı kesilmeden devam idiyorlar. İspanya Ciḥangirliği var kuvvesini sefirliğe ālıb Riflilerin aleyhine tam manasıyla geniş muḥarebe cebḥesi āçıyorṣa da faḳaṭ yüz bin kişilik ordusuyla müdḥiş mağlubiyete duçar olmaḳla geçen yılın kışında Rifistan'dan çekilmekle mecbur oluyor.

Acaba Riflileriñ İspanya Ciḥangirliği'ne çaldıkları bu dehşetli galebeniñ sebepleri nedir; nice oluyor ki bir āvuç vahşi Marakeş ḳahramanları İspanya Devleti'niñ muntaẕam ordusunu darmadağın itmekle emperyalistlere böyle güzel bir ders viriyor? Acaba Riflililerin bu ṣarsılmaẕ muḳ avemetleriniñ gücü neden ibarettir?

Evvel-be-evvel Avrupa ciĦangirlerinin öz aralarındaki tezatlar ve menafilerinin toḳ uşmasında!

Hiç şüphesiz ki Rifliler İspanyolları dökmek içün ārkalarında duran ve onları silaḥlandıran başḳ a bir emperyalist devletiñ yardımından istifade itmişlerdir ki bu ḫarici ḳuvvet de Franṣa'dır. İş burasındadır ki asırlardan beri denizleriñ ḥakimi ṣayılan İngiltere'nin Ağdeniz'in āçarı olan (Cebel-i Tarık) Boğaẕı'nı ve boğaẕ üzerine ḥakim bulunan Cebel-i Tarık Kal'ası'nı öz elinde bulundurmasını bir türlü çekemeyen Fransız Ciḥangirliği İspanya'yı şimal-i Maraḳ eş'ten çıḳ armaḳ la özü Ağdeniz ṣaḥilinde yerleşmek ve (Cebel-i Tarık) ḳ al'ası'na nispeten dāhā muḥḳ em dāhā büyük strateji (sevkü'l-ceyt ve ḫarbisi) ehemmiyeti olan (Tanca) Limanı İngiltere'ye karşı öz elinde bulundurmaḳ istiyor. Franṣa'nın bu yalanları İngiltere'nin Ağdeniz menâfii ve buradaki ciḥangirlik siyaseti içün müdhiş bir darbe olduğundan hiç vakit İspanya'nın Afrika'dan kovulup da deniz ṣahilinde

ḳuvvetli Franṣa'nın birleşmesine raẕı olamaẕdı. Fransızlar, İspanyolları Riflilerin eliyle mağlup itmek içün gizlice olaraḳ Maraḳeş isyancılarına yardım ittiği ḫalde İngiltere'de Franṣa'ya karşı İspanya'yı müdafaa idiyordu ve böylelik ile de burada siyāsī· muvaẕene ṣaḳlanıyordu. Faḳaṭ günlerin birinde vaẕiyet göbeğinden değişiyor. Belli olduğu üzere geçen yıl Mısır inḳılapçıları İngiltere'nin (Sudan)da ki (Mısır'ın bir hissesidir) serdarı ve Mısır ordusunun başkumandanı olan (Leysek)i öldürüyorlar. Çoḳtan beri Mısır'ı tamamıyla yutmaḳ içün fırṣat arayan İngiltere ciḫangirliği bu ḫadiseden istifade ile öz ganimetinin üzerine atılıyor. Faḳaṭ İngiltere

Maraḳeş'te Abdülkerim ordusundan bir grup

yırtıcıları Mısır'ı raḫatlık ile ḫaẕmitmekten ötürü evvel ağızlarını açup da öz hisselerini gözleyen komşularını susturmalıydı. Odur ki İngiltere hükümeti bu meselede Franṣa'nın bîtaraflığını temin itmek içün (Maraḳeş)de ona serbestlik verir ve İspanya'nın heṣabına olaraḳ Akdeniz meselesindeki büyük raḳibi ile "ṣaẕişe" gelir. İngiltere'nin başı Mısır'da karıştığı içün İspanya'nın kaygusına

kalamadığından Franṣa bundan istifade iderek İngiltere'nin gözü göre göre Abdülkerim'in eliyle (Riflilerin rehberidir) İspanyalıları denize döktürür ta ki ṣoñra özü küçük bir baḫaneden istifade ile Riifistan'ı yutup bütün Marakeş'te muhkem surette yerleşsün.

İşte İspanya'nın Marakeş'te duçar olduğu mağlubiyetin ve Fransız koldurlarının yorgun Riflilere karşı açtıkları yeni kanlı maceranın asıl sebepleri!

Fransız Ciḫangirleri Riflileri mu'terizkarlıkta (güya Rifliler Fransız mıntıkasına ṣokulmaḳ istiyorlarmış!) mukassır iderek Riflilere karşı hücuma geçiyorlar ve böylelikle öz gizli planlarının üstünü açub açıktan açığa gine maḳṣatlarına nail olmaḳ istiyorlar. Laḳin Fransızlar müdhiş surette yanılmış oldular. Tarih Fransızlar içün acı bir ders-i ibret ḫaẕırlamış imiş ki o da od ile nice zarafet itmemek laẕım olduğunu onlara anlatmaḳtan ibarettir. Fransızlar hücuma başlarken öyle zannidiyorlardı ki uzun yıllarca süren kanlı muḫarebeler neticesinde tamamıyla güçsüz düşen Rifliler Fransızların hücumuna karşı dayanmaḳta tamamıyla aciz bulunduklarından derḫal Fransız generallerinin ayağına düşüp teslim olacaḳlar. Fransız başkumandanı Ceneral Lyone zannidiyordu ki bir zarbe ile Rifistan'ı diz çöktürecektir. Laḳin koldurlar müthiş surette yanıldılar. Marakeş'teki muḫarebe Ceneral Lyautey'in ḫayalinde bir zafer resm-i keçidi olacağı ḫalde gözlenilmeyen bir şekil alub ve uzandıkça uzanıyor. Kati surette belli oluyor ki muḫarebe içün yapılan uzun ḫaẕırlıklara mütemadiyen yeni yardım kuvveleri alan büyük orduya mükemmel teknika veṣaitine ve geniş bir dairede kullanılan tayyareler ve kimyevi maddeler hülaṣa imdiki ḫarbi teknikanın bütün ṣon ihtirâatına baḳmayaraḳ Fransızların yüz binlik ordusu Abdülkerim'in mücahitlerine kati galebe çalamıyorlar.

Dāhā artık Abdülkerim değil ki Fransızların hücumlarını def itmeye muvaffaḳ olmuştur. Ḫatta özü hücuma geçip, muzafferane bir surette Fransız ordularını sıkıştırıyor.

Acaba Abdülkerim'in bu defaki galibiyetinin sebebi nedir? Onun, İspanya'dan çoḳ çoḳ güçlü olan Fransız Ciḫangirliği'ne karşı gösterdiği dehşetli mukavemet ve yaşayış iktidarının membaını nerede aramalıyız?

(Ṣaḥīfe 7, Ṣayı 4)

Yine ve yine ciḫangirlerin öz aralarındaki tezat ve keşmekeşlerde!

Vaktiyle Abdülkerim İspanyalılara karşı mübareze iderken arḳasında Fransızlar durup onu silahlandırdığı gibi bu defa da yani dünkü müttefikleri olan Fransızlarla muḫarebe iderken arḳasında başḳa rakip bir devlet durduğu şüphesizdir ki bu da İngiltere'dir.

Yukarıda gösterdiğimiz sebeplere göre İngiltere Ciḫangirliği hiç vakit Franṣa'nın bütün Maraḳeş'i zapt idüp Akdeniz'in ṣahilinde muhkemleşmekle İngiltere'nin denizlerdeki ḥākimiyetinin açarı olan (Cebel-i Tarık)ı tehdit altına almasına razı olmaz. Odur ki imdi İngiltere hükümeti zahirden Abdülkerim ile hiçbir münasebeti olmadığını söylediğine baḳmayaraḳ gizlice olaraḳ öz tacirleri vasıtasıyla Abdülkerim'e silah ve ḫatta ağır toplar ve tayyareler bile gönderiyor.

Bundan da İngiltere'nin ne gibi maḳṣat taḳip ittiği gün gibi aşikârdır. İngiltere Ciḫangirliği Abdülkerim vasıtasıyla özünün en büyük ve kuvvetli raḳibinden hilas olmaḳ ve Franṣa'nın mağlup olacağı taḳdirde raḳipsiz olaraḳ Maraḳeş'te ve Aḳdeniz ṣahilinde ağalık itmek istiyor.

(Abdülkerim) ise ciḫangirlerin tezatlarından istifade ile gayet aḳıllı ve derin bir diplomat ve cesur bir sergerde sıfatıyla müşkül vaziyetten parlaḳ bir surette çıkıyor ve ilave olaraḳ ciḫangirlere unudulmaz darbeler dahi indiriyor. İşte Fransız ciḫangirliğinin Maraḳeş'te dûçar olduğu müthiş mağlubiyetin ve Abdülkerim'in parlaḳ galibiyetinin başlıca sebebi budur.

İmdi buraya Maraḳeşlilerin; yabancı ve isti memlekette muḫarebe iden Fransızların aḳsine olaraḳ, ṭabii, coğrafi ve ḫarbi cihetten çoḳ güzel tanıdıkları vatanlarında muḫarebe ittiklerini Alman tacirleri ve ḫatta bazı Fransız ḳapitalistlistleri tarafından (Franṣa'nın öz ḳapitalistlistleri arasında bile hemin iktiṣadi menafi zıddını ve rekabet yüzünden birlik yoktur!) silah ile temin idildiklerini ve öz rehberlerinin ṣon derece istidatlı ve nüfuzlu bir adam olduğunu dahi ilave idecek olurṣaḳ Fransızları burada ne gibi büyük çetinlikler gözlediğini ve netice itibariyle onlar içün kabir kazılmada olduğunu anlamaḳ güç değildir. Abdülkerim'in tebligatçıları vasıtasıyla bütün Maraḳeş

kabileleri ḫarekete gelüb Fransızlara karşı gayet düşmanane bir vaẕiyet almışlardır ve böylelikle Fransız ordularını gerek ileriden ve gerek arḳadan iki ateş arasına almaḳla onları her türlü istinatgâhtan bile mahrum itmişlerdir.

Bu ṣaat Maraḳeş tam manasıyla vatandaş muḫarebesi cephesini andırıyor ve Fransızların burada mutlaḳa öz boyunlarını sındıracaḳları şüphesizdir.

Evet Fransız Ciḫangirliği oldukça feci bir vaẕiyette bulunuyor. Muḫarebe uzanıyor. Memleketin içinde büyük nâraẕılık amele geliyor ve bu nâraẕılığın kabağını almaḳ için Maraḳeş'teki muvaffaḳiyetsizliklerin üstünü örtmek laẕım geliyor. Hiç olmaẕṣa cephede küçücük bir galibiyet olsun bile elde itmekle memleketin efḳār-ı umumiyesini aldatmaḳ ve yeñi ḳanlar tökmek için Franṣa hükümeti yeni kreditler ve Maraḳeş'e yeni ḫarbi ḳuvvelerin gönderilmesini talep idiyor. Faḳaṭ neticede köhne tas köhne ḫamam! Fransızlar hemin ṣarsılmaẕ aẕim ve metanete maruz kalıyorlar. Galibiyetten ise hiçbir iz bile yok:

Fransız Ciḫangirliği niḫayet ṣon ümidini asırlardan beri tecrübeden geçirdikleri desise ve entrikaya müracaat idiyor. Maraḳeşlilerin vahid cephesini yarmaḳ için eskiden beri öz elinde alet gibi kullandığı ṣabık Maraḳeş sultanı (Molla Ḫafiz)dan istifade itmek maḳṣadıyla onu ileri sürüyor.

Fransızlarca öz "Sultanlarına" ṣadık kaldıklarından tekrar onun etrafına toplanacaḳları ve böylelikle de onların (Abdülkerim) aleyhine çıkacaḳları gözlenilen kabileler bile öz "sultanlarının" yüzüne "Ağ olmuşlar" ve milli aẕatlık ḫarekatına hıyanet eimeye raẕı olmuyorlar. Yeri gelmiş iken burada bir nice kelimede Maraḳeşlilerin yıllardan beri ḫarici ciḫangirlerine nökerlik iden bu "sevimli" sultanlarının şahsiyetine ḫasr itmek laẕımdır.

Muḫarebeden evvelki beyne'l-ḫalk siyaset tāriḫinde bu adamın adı çoḳ meşḫurdur ve birçoḳ vaḳit ḫususen Maraḳeş uğrunda devletlerarasında giden mübarezenin en keskin devrinde daima Avrupa matbuatında ona rastlamaḳ olurdu.

1912'inci yılda öz sultanlığından vaẕgeçmekle Fas Devletini Fransızların "himayesi" eṣareti altına teslim itmiş olan bu ḫain için Franṣa Hükümeti hıyanetsizdi olaraḳ yılda (4000) İngiliz Lirası miktarında tahsiṣat taʿyin itmiştir.

(Ṣaḥīfe 9, Ṣayı 4)

Bütün ciḥan muḥarebesi yıllarını İspanya'da geçirdikten ṣoñra bu adam imdi öz ağası olan Franṣa Ḥükümeti'nin icâzesiyle Franṣa'ya göçmüştür. Ṣabık sultan bu ṣaat Paris'te bir (Bulvar) Oteli'nin birinci katında yaşamaḳta ve (Verṣal) etrafında özüne bir ṣaray ve bağ aramaḳtadır. (Molla Ḫafiz)in vaḳtiyle kırk arvadı var idi. İmdi yanında bunlardan kimse kalmamıştır. Yıllarca kırk arvad ile zevk ve sefa içinde yaşadıktan ṣoñra imdi bunların ḫamusundan mahrum kalan bu alçaḳ içün o eski mesut aşk ve sefa günlerini kaytarmaḳtan ötrü Fransızların parasıyla onlara tekrar nökerlik itmekten başḳa bir şeyi kalmayor. İşte Maraḳeş'te günden güne genişlemekte olan büyük mübarezenin Franṣa içün en ağır bir devrinde öz maḳṣatları uğrunda (Molla Ḫafiz)in şahsiyetinden istifade itmeyi karara almış Franṣa imperyalizminin ḫal-i ḥaẕırda öz milletinin menâfiini ṣatmaya kadar ve ḥaẕır olan ne gibi siyāsī· bir bukalemun(renkten renge giren bir ḫayvandır) ile karşı karşıya geldiğini anlamaḳ o kadar da çetin değildir.

Lakin Franṣa'nın Maraḳeş'teki bütün tedbirleri muvaffakiyetsizliğe mahḳum olduğu gibi bu növbeti fırıldağı dahi yaramaẕ vasıtadan başḳa bir şeyi olmadığından Franṣa'nın ümitlerini boşa çıkardı. Odur ki Franṣa bu ṣaat böyle bir vaẕiyet karşısında kalmıştır: ya İspanya koldurları gibi şele gülesin toplayıp tamamıyla perişan olmadan Maraḳeş'ten çekilmeli ve Riflilere öz milli mukadderatlarını istedikleri gibi kurmaḳ imkanını virmelidir. Ki bu da Fransız Ciḫangirliği içün büyük bir darbe dimektir. Çünki Franṣa'nın böyle müthiş mağlubiyeti ṣayesinde Franṣa'nın öz memleketi içinde derin buhran türeyeceği gibi Maraḳeş ile komşu olan diğer müstemlekelerde dahi ve umumiyetle bütün şarkın maḥkum ülkelerinden geniş milli ḳurtuluş ve inḳılap ḫareḳātı amele gelmekle garp ciḫangirliği içün kabir kaẕılub hemin bu kabir üstünde kanları bir pis mezar icra idilecektir yaḫut da İspanya ciḫangirleri ile birleşip milyar dolarca ḫalk parası ve milyonlarca yeni kurbanların kan paḫasına Riflilerin kahramancasına isyanını kan deryaları içinde yatırmaya çalışacaḳtır.

(Ṣaḥīfe 10, Ṣayı 4)

Laḳin bu taḳdirde bile Maraḳeşlilerin Fransız imperyalizmine virdiği ders-i ibret unutulmayacaḳ ve daima Fransız ciḫangirleri umumiyetle ciḫan imperyalistlerine öz labüd ölümlerini ḫatırlatacaḳ bir alamet olduğu gibi ciḫangirlere ateş ile oynamağın ne kadar tehlikeli olduğunu dahi anlatacaḳtır. Bir avuç Rif kahramanın (Abdülkerim)in kumandası altında gösterdikleri reşâdet ise öz istiklaliyetleri uğrunda ciḫan imperyalizmi ile mübareze iden diğer mahkûm ve maẕlum müstemleke ḫalkları içün daima bir numune-i imtişal olup şarkın inkılap ḫarekât tāriḫinde en parlaḳ bir Ṣaḥīfe açmaḳtır.

**

Şarkta inkılap ḫarekâtının ikinci ve ḫatta en mühim cephesini bu ṣaat bütün ciḫanı kaplamış olan milli kurtuluş mübarezesi teşkil idiyor. Bugünkü Çin ḫadiseleri ve Şangḫay tatilinin asıllerini anlamaḳ içün bir kadar ḫarici ciḫangir ve ḳapitalistlistlerinin burada yürüttükleri siyasetin eṣasları ve vahşi Çinlilere "yüksek" garp "medeniyetinin" lezzetini dizdirmek içün kullandıkları "terbiye" usulleriyle aşina olmaḳ laẕımdır.

(1900)üncü yılda Avrupa ve Amerika'nın bütün ciḫangir devletleri Almanya Ciḫangirliği'nin rehberliği altında olaraḳ vahit cephe ile Çinlilerin "Boksör isyanı" adıyla meşḫur olan milli ḫarekâtını kan deryaları içinde batırdıktan ṣoñra Çin hükümetine istedikleri şartları kabul ittirmeye muvaffaḳ oluyorlar. Ġarbın ḳapitalistlist koldurları (o cümleden çar Rusya'sı dahi) Çin'i "daire-i nüfuz" adlandırdıkları mıntıkalar bulup orada tam manasıyla ağalık eimeye başlarlar. İmperyalistlerin evvelce ṣarf-ı iktiṣadi teʿsīʾri altına virilen bu mıntıkalarda ḫarici koldurları muhkemleşip yerleştikçe yavaş yavaş siyāsīʾ hükümeti de ellerine alub Çin hükümetinin ḫukukunu tamamıyla hiçe indiriyorlar. imperyalistlerin ḫususen muhkemleştikleri yerlerin çoğu deniz kenarındaḳi ticaret ve ṣanayi merkezleridir ki bunlardan da en büyüğü (Şangḫay) ṣoñra (Çandaü), (Ḫaikou) (Ḫonk Kong) ve vaḳtiyle ḫatta (Kanton) şehirleridir. Ḫarici ḳapitalistlistlerinin ḫususen muhkem yerleştikleri ve tamamıyla öz ellerine geçirdikleri Çin şehirlerinden en başlıcası 1912'inci yılda öz sultanlığından vaẕgeçmekle Fas Devletini Fransızların "himayesi" eṣareti altına teslim itmiş olan bu ḫain içün Franṣa Hükümeti hıyanet müzdü olaraḳ yılda (4000) İngiliz Lirası miktarında tahsiṣat taʿyin itmiştir.

(Ṣaḥīfe 11, Ṣayı 4)

(Şangḫay) şehridir. (Şangḫay) şehri Çin'in en büyük tokuyucu merkezi olup çoğu ḫaricilerin fabrikalarında çalışan ikisi yüz bine kadar proletarya destesine maliktir. Laḳin aḫalinin büyük bir ekseriyetini teşkil iden bu büyük kitle hiçbir ḫukuka malik olmayup tam manasıyla ḫarici emperyalistlerinin kulu ḫalinde bulunuyorlar. Ḫarici koldurlarının burada ve umumiyetle bütün Çin'deki nüfuz ve taẕyikinin ne derecede büyük olduğunu anlamaḳ içün aşağıdaḳi faḳt (ḫaḳikat) kâfidir. Ḫaricilerin boyunduruğu altında bulunan bütün Çin şehirlerinde ḫaricilerin özlerine mahsus maḫalleleri vardır. Bu maḫalle her taraftan askerlerle muḥāfaẓa idilüp Çinliler içün kapalı bulunuyorlar. Ḫaricilerin elinde bulunup da "ḫarici konsesiya araẕisi" (yani ḫarici imtiyaẕında bulunan) adını taşıyan yerlerde Çinliler ayaḳ basmaḳ ḥaḳḳından bile mahrumdurlar. Çinlilerin milli ḫaḳaret ve rezaletlerinin derecesini anlamaḳtan ötrü buraya kadar söylemek kafi ki: ḫariciler bütün umumi yerlerde (mesela: bağlar, kino ve tiyatrolar) kapuların üstünde: "Köpeklere ve Çinlilere dâhil olmaḳ kadagandır" levḫalarını yapıştırmışlardır. Dāhā bundan da büyük ḫaḳaret ve ḫayâsızlık olur mu? Ḫalbuki Çinliler ṣon zamanlara kadar bu ḫaḳarete düzüp, emperyalistlere boyun eğmeye mecburdular. Çin'in mahkûmiyet manzarasını tamam bir surette tasvir itmekten ötürü burasını da ilave idelim ki Çin hükümetinin öz payitahtı olan (Pekin) şehrinde bile hiçbir nüfuz ve itibarı olmayıp asıl hükümet ḫarici sefirlerinin bulunduğu "diplomasi korpus"un (sefirler maḫallesi) elinde idi. Pekin'deki ḫarici sefirleri özlerinin diplomasi muṣavvitiyetinden (ḫarici sefir ve konṣolosları öz memleketlerinin kanunlarına ṭabi olup bu kanunlar üzere muḫaḳeme idilebilir) ve Çin sularında duran ḫarbiye gemilerinden istifade iderek Çin hükümetine istedikleri şartı kabul ittirmekle (Çin)de istedikleri şeyni yapabilirlerdi. İşte bu kadar!

İmdi ṣon ḫadiselerin asıl sebeplerine geçelim.

Yukarıda söylediğimiz üzere ḫaricilerin muhkem surette ele geçirdikleri Çin şehirlerinden en büyüğü (Şangḫay) şehridir. (Şangḫay) şehri büyük liman olduğu içün en canlı bir ticaret merkezi olduğu gibi aynı zamanda tokuyucu

ṣanay'inin dahi merkezi heṣap idiliyor. Ḫaricilerin başlıca fabrikaları burada toplanmıştır. Bu sebepten onların taẕyikini dahi her yerden artık burada hissidilir.

Ḫarici fabrikalarının (İngilizler, Japonlar, Amerikalılar, Fransızlar, İtalyanlar ḫamusu buraya dâhildir) müesseselerinde çalışan Çin işçilerinin emek şeraiti ve istîmar cihetinden vaẕiyetleri ṣon derece fena ve ḫatta fecidir.

Ḫarici koldurları ve ḫususen Japonya ve İngiliz tacir ve fabrikarları eli – kolu bağlı olaraḳ kul gibi ṣatın aldıkları ucuz işçi kuvvesinden öyle vahşicesine usuller üzere istifade idiyorlar ki ḫatta kadın ve çocuklarını bile istismar itmekten geri durmuyorlar. (Ṣangḫay) daḳi Japon ve İngiliz fabrikalarında gice gündüz istiraḫatsiz ve dilenciye layık bir emek ḥaḳḳına mukabil çalışan 10-12 yaşlı körpe çocuklar aẕ değildir. İşte Çin'deki ḫarici ḳapitalistlistlerinin eṣaretinde bulunan (4) milyon işçinin bugünkü vaẕiyeti böyledir. Ve ḫaḳikatler meydanda dura dura Çin'de başlıca olaraḳ (Ṣangḫay) işçileri arasında kopan kıyametin sebeplerini anlamaḳ çoḳ da güç değildir. Odur ki bundan dāhā 3-4 ay evvel (Ṣangḫay)da 30 bin tokuyucunun iştiraḳiyle iktiṣadi sebepler dolayısıyla bir tatil başlanmıştı. Bu tatil işçilerin galibiyeti ile neticelendi ve dāhā o zaman Çin işçilerinin (telefon trupḳalarını) sındırmaḳ ve şişe kırmaḳ gibi çocukçasına ḫareketlerine baḳmayaraḳ) artık müteşekil bir kuvve gibi mübareze meydanına atıldıklarını ispat itti.

Bu tatilin üstünden bir nice ay keçmeden yine de (Ṣangḫay)da olmaḳ üzere ikinci bir tatil başlıyor ve tez bir zamanda bütün (Çin) memleketine dahi sirayet idiyor. Evvelincisi gibi bu tatilin dahi hemin sebeplerden ileri geldiğini anlamaḳ güç değildir.

Ḫarekât en iptidai ve ṣade iktiṣadi taleplerle başlar: Çin işçileri ḫadd-ı bülûğa çatmamış çocuklar ve körpeler içün (7) ṣaatlik ve büyükler içün (10) ṣaatlik iş günü ve ḫaftada bir gün de istiraḫat günü talep idiyorlardı. Bu talepleri ḳapitalistlist ülkelerinin işçileri yarım asır bundan evvel ileri sürüp ḫayata geçirilmesinde muvaffaḳ oldukları ḫalde "medeni" ġarbın ḳapitalistlistleri

(Ṣaḥīfe 13, Ṣayı 4)

Çinliler içün bunu da çoḳ görmüşlerdir. Onlar Çin işçilerinin bu ṣade taleplerine ateş ile cevap viriyorlar. Odur ki ḫarekât geniş bir daire almaḳla bir nice günün ardında ciḫanşümul tarihi bir ehemmiyet kesp iden derin siyāsī· bir ḫadise şeklini alıyor.

(10) ṣaatlik iş günü talep itmekten ḫarici askerlerinin Çin'den çıkarılmasını talep itmeye kadar varmaḳ içün Çin işçilerine cemisi bir niçe gün laẕım idi. Ḫarekât gittikçe genişleyüp Çin'in bütün tabaḳalarını dahi sevk idiyor. Ḫarekât sırf sınıfi sebeplerden ileri geldiği ḫalde memleketin bütün sınıfları işçilere koşularaḳ ḫarekâta milli mübareze rengi virmişlerdir. Bu ṣaat mübareze o kadar keskinleşüp derinleşmiştir ki, bu yolda ya tam galibiyet itmek veya şerefli bir surette ölmekten başḳa hiçbir çare hiçbir ihtimal yoktur. Çin ḫalkı bir defalık olaraḳ ḫaricilerin boyunduruğundan kurtulmağı karara almıştır. Natıkların ölünceye kadar mübareze itmeye yemin iderek öz parmaḳlarını kesmeleri ve bu fedaḳârlıkları ile de bütün Çin ḫalkını amansız bir mübareze içün ruhlandırdıkları yukarıdaḳi iddiaya en canlı bir delildir. Tacirler, (Çin)in milli burjuvaẕisi ve ḫatta düne kadar birbiriyle didişüp de öz keşmekeşleri neticesinde Çin'i ḫaricilere kurban iden derebey ve maceracı generaller, valiler ve ordu kumandanları ve ḫatta Çin'in imdiki zayıf ve ḫaricilerin elinde bir alet olan ḫain hükümeti bile ḫalk ḫarekatına koşulmaya ve milli mübarezelerle birlikte ḫarici eṣaretçi ve koldurlarına karşu mübareze itmeğe ḫaẕır olduklarını bildiriyorlar.

Evet evvelce ṭabii bir fırtına gibi başlayan bu ḫarekat yavaş yavaş muayyen ve kati bir şekil almaḳla muayyen maḳṣatlarla devam iden müşkül ve muntaẕam ve umum Çin dairesinde olaraḳ bir milli kurtuluş mübarezesi şeklini alıyor. Bu ḫarekâtı ise Çin'in işçi-kendli kitlelerini öz başına toplamış olan ve Çin ḫalkına milli arzularını temsil iden Ḫomindan Fırkası idare idiyor. Ḫomindan Fırkası düzlendiği kızıl ḫalk ordusuyla düşmanlara karşı muvaffaḳiyetli surette mübareze idiyor. (Ḫomindan)ın kızıl askerleri Çin'in milli aẕatlık ḫarekâtının beşiği ve büyük (Ṣon-Yat-Sen)in faaliyet merkezi olan (Kanton) şehrini almaḳla

orada ḫalk hükümeti kurmuşlardır. Aynı zamanda Çin'in şimal cihetlerinde dahi mübareze büyük şiddetle devam idüp genişlenmektedir. (Şangḫay)daḳi tatilcilerin miktarı şu ṣaat (200) bin nefere varmıştır. Başlıca olaraḳ İngiliz ve Japonyalılara karşıu başlayan tatil ve boykot ḫarekatı başḳa ṣanayi ve ticaret merkezlerine dahi geçüp ḳapitalistlistlerin "cişdan şerifine?" büyük zararlar veriyor. Çin talebelerinin teşvik ve yardımıyla öz inat ve metanetlerinde devam iden tatilciler ve umumiyetle Çin efkar-ı umûmiyesi ciḫangir devletlerle ve başlıca olaraḳ İngiltere ile kat'-i münasebet itmekle İngiliz mallarına karşı boykot ilan idilmesini talep idiyorlar. Ṣon vaḳitlerde ḫatta Çin emekçilerinin kanlı düşmanı olan Japonya Ciḫangirliği'ne karşı aparılan tatil ve boykottan bile vaẓgeçmekle mübarezenin keskin ucunu ancaḳ İngiltere'ye karşu çevirilmesi ḥaḳḳında dahi kararlar çıḳarılıyor. İşte Çin'deki ḫadiselerin hülaṣası bundan ibarettir. Bu sırada Çin ḫadiselerinin meydana çıḳardıkları bir ḫaḳḳiḳat dahi varṣa o da ḳomünist enternasyonali icraiye ḳomitesinin ṣon plenomunun şarktaḳi inkılap ḫarekâtının gidişi ḥaḳḳındaki pişkologunun doğru olduğu keyfiyetidir. Ḳomünist Enternasyonali İcrâiye Komitesi'nin pleniumunun şarḳdaki inkılap ḫarekatinin gidişi ḥaḳḳındaki kararlarından birinde: bu ṣaat şarḳ ülkeleri özlerinin (1905)inci yılları arifesinde bulunuyorlar. Şarktaki inkılap ḫareḳatı bu ṣaat (1905) inci yılda Rusya'daki inkılap ḫareḳatının geçirdiği devrine giriyor dimişti.

Doğrudan da Çin ḫadiseleri burasını parlak bir surette ispat itmiş oldular.

Rusya'da işçi sınıfı uzun ḫaẓırlık işlerinden ṣoñra (1905) inci yılın Yanvar günlerinde bugün Çin işçilerinin geçirdiği yolu büyük bir süratle geçti. Vaktiyle (Nikolay Romanof)un askerleri Rus işçilerine verdikleri kanlı ders-i ibreti bugün İngiliz ve Japonya ciḫangirlerinin askerleri Çin işçilerine vİriyorlar. Vaktiyle Rus işçileri iktiṣadiyat ile siyaset arasında sıkı bir rabıta olduğunu öz sırtlarına indirilen darbelerden anladılar. Odur ki Rus işçilerinin iktiṣadi mübarezesi gittikçe siyāsī· mübareze şeklini alıyor. Ḫalkın heybetli "Mahvolsun istibdat" sedaları

gittikçe yucalup derin bir ḫalk ḫarekatı mahiyetine giriyordu. Çin işçileri ise imdi öz sırtlarında olarak yalnız iktiṣadiyatın umumiyetle siyasetle merbut olduğunu değil aynı zamanda Çin'de iktiṣadiyatın beynelmilel siyaset yani kanlı imperyalizmin siyaseti ile dahi merbut olduğunu öğreniyorlar.

Bu ḫalde, ciḫan proletaryası Çin ḫalkı ve inkılapçı işçilerinin faciasını nice karşılıyor acaba?

Bu ṣaat ciḫan işçi ḫarekatında oldukça görkemli rol oynamakla öz tarihi yoluna çıkan İngiliz hemkarlar ittifākları öz ḫatt-ı ḫareketiyle herḫalde Çin'deki ḫadiseleri ṣoğuk kanlılık ile karşılamak fikrinde olmadığını ispat idiyorlar. İngiliz işçilerinin ṣol kanadı İngiliz ve umumiyetle garp ciḫangirlerinin Çin'deki kanlı maceralarına karşı kampanya açup İngiliz askerlerinin Çin'den çıkarılmasını İngiliz hükümetinden talep itmekle ve umumiyetle faal bir surette Çin işçilerinin müdafaasına kalkışmakla Çin ḫalkının bu mübarezesinde yüreğinin bütün ateş ve ṣamimiyeti ile Çin işçilerinin tarafında olduğunu ispat itti. Şuralar İttifakı'nın emekçilerine geldikte bu barede hiç danışık bile olabilmez. Çin işçileri ve emekçi ḫalk Şuaralar İttifakı'nın Çin'e karşu ne kimi ṣamimi bir kardaşlık ḫayatı beslediğini çoḳ güzel bildiklerinden öz milli aẕatlıkları uğrunda apardıkları mübarezede onlar arḳadan tamamıyla temin idildiklerine arḫayın olmakla öz mübarezelerini dāhā da büyük bir aẕim ve metanetle devam ittirebilir.

Çin ḫadiselerinin bir ciheti dahi vardır ki o da Çin'deki milli inkılap ve kurtuluş ḫarekatinin ciḫanşümul bir dairede olarak ḫaiz bulunduğu tarihi ehemmiyetidir. Vaktiyle (Anadolu)daki milli ḫarekât bütün yakın şark ve Afrika ḫalkları içün bir numune-i imtiṣal olduğu gibi (Şangḫay) ḫadiseleri dahi uzak şarkta vaki olacak ḫadiseler içün bir numune rolünü oynuyorlar. (8) milyonluk bir işçi kitlesine malik olan Hindistan, 2 milyon yarım proletaryası olan Hindonezya (Hindistan ile Avustralya arasındaki adaların adıdır) bütün bunlar Çin işçilerinin açtığı yol ile gideceklerdir ki bu da bu memleketlerdeki büyük kurtuluş ḫarekâtına derin bir teʿsī̇r icra idecektir.

(Ṣaḥīfe 16, Ṣayı 4)

Bu nokta-i naẕardan Komünist Enternasyonali İcraiye Komitesi'nin ṣon geniş plenomu, ciḫan proleter inkılâbının gidiş ve istikametinin değişeceğini kabakçadan belli iderken, pek ḫaklı olarak diyordu ki: Ṣarktaki inkılabî ḫadiseler gözlenildiğinden dāhā büyük sür'atle ilerleyüp yetişmektedirler. Ona göre de ḳapitalistlizm usul-ı idaresinin muvakkati "snabilizasiya"sı (muhkemleşmesi) hiç vakt ciḫan proleter inkılabının galibiyetinin kabağını alabilmez çünkü ḳapitalistlizm ölmeye mahkûmdur. Onun içün kabir kaẕan ise komünist enternasyonalinin rehberliği altında hücuma giden beyne'l-ḫalk proletarya sınıfı olacaktır.

(Ṣaḥīfe 17, Ṣayı 4)

Muallimlerin İctimāʿi Vaẕifeleri ve Kooperatif Ḫareḳatı Yaẕan: (….)[25]

Şimdiye kadar Müttefik Şuaralar Cumḫuriyeti muallimleri karşısında hiçbir devir ve hiçbir zamanda ḫakikat ve umumi vaẕiyetle heṣaplaşmak ve meraklanmak meselesi böyle keskin bir ḫal kesp İtmemiş idi. Muallimlerin ḫususi vaẕifesi şimdi dāhā dar çerçeve arasında mahdutta kül ictimāʿ ī˙si meseleleriyle alaḳdar ve merbut olmuştur.

Eski kuruluşun çörek eṣasını proletarya yırtıp dağıtmış ve yeni kuruluş inşasına artık kadem koymuştur. İşte buna nail olmaktan ötrü yeni yetmelerin ahval-i ruhiyesinin değişilmesi yolunda büyük emek ve himmet ṣarf İtmek laẕım geliyor. Yeni yetmelere terbiye vermek gerektir. Öyle olmalıdır ki yeni yetmeler onları iḫata İden ḫakikatleri derk İdebilsin, onda faaliyet ve bacerik ve zahmete muḫabbet git gide artsın.

Mademki yeni kuruluş yeni talepler meydana çıkarmış oluyor, mademki ḫayat ve evzâ yeni bir şekil almış oluyor o zaman muallim dar ma'nada dāhā bir müteḫassıs olamaẕ. Muallimin vaẕifesi artık çocuklara ṣavad öğretmekle mektep programının eṣasını tatbik itmekle iktifa idilemez.

Muallimin vaẕifesi ṭabi'idir ki bundan ṣoñra resmi tedrī˙s ḫududundan, mektep dairesinden ḫarice çıkıyor çünkü muallim memleketin ictimāʿ ī˙ ve iktiṣadi ḫayat meseleleri ile meraklanmak ve ḫususen yaşadığı rayonun ḫalinden daima ḫaberdar olmak mecburiyetinde kalıyor.

Ḫayatın ve ḫakikatin muḫtelif meselelerine teṣadüf iderken muallim bilâ-ihtiyar o meseleleri mektep dāḫilinde ve belki mektep ḫaricinde ḫayata tatbik iden bir amil oluyor. Yerli aḫalinin merakını teşkil iden mesele bugün muallimin de merakını teşkil itmiş oluyor. Muallim artık kenarda durup ictimāʿ ī˙ meselelere yabancı kalmıyor.

Maḫallerde medeni kuvve aẕ olduğundan dolayı maḫalli medeni maʿārif işlerinin muḫtelif nevi (növ) derneklerinde muallimler aktif surette iştirak itmelidirler. İşte muallimler

[25] Sözcük okunamamıştır

vasıtasıyla geniş zaḥmetkeşler kitleleri ḫayata doğru ve düzgün naẕar ile bākmāġā, onları iḫata iden ḫakikatlere aşina olmaya, yeni kuruluş derk ve tahlil itmeye, eski mevhûmattan, eski zihniyetlerden, eski ahval-i ruhiyeden din ve mezhep tütününden aẕat olmaḳ muvaffak olabileceklerdir.

Maḫalli ictimāʿ ī· ve maʿārif işlerinde iştirak itmek ḫaliḫaẕırda ictimāʿ ī·yatçı muallimin faaliyetinin eṣasını teşkil idecektir. Ḫaliḫaẕırdaki muallim dāhā mektebin dar çerçevesi arasında kalmaẕ. Muallimin mektep işleri ṭabiidir ki oldukça ağır ve mesuldür. Bunu biz itiraf ediyoruz. Lakin bununla beraber muallimin boynunda ictimāʿ ī· vaẕife olduğu da bugün herkesçe bellidir.

Ṣon zamanlarda muallimlerin üzerinde büyük yük olduğu ḥaḳḳında danışıklar devam itmektedir. Diyorlar ki muallimler ṣavadsızlığın lağvında, müşterek yardım komitelerinde, kooperatiflerde, kırmızı asker derneklerinde ve bu gibi muḫtelif ictimāʿ ī· işlerde iştirak idiyorlar. Bunlar ise muallimlerin ḫususi vaẕifelerinin layıkınca ifasına manalar teşkil idiyorlar. Ṣon zaman evet böyle bir fikir ve mülaḥaẕalar söyleniliyorlar.

Biz bunu kati tekźip itmiyoruz. Böyle bir ḫale teṣadüf itmek oluyor. Lakin bu ṭabii bir iştir. Çünkü maḫallere ṣavadlılar aẕ olduğu içün maʿārif işleri muḫtelif nevi ve formalara taksim olunmuşlardır. Aynı zamanda maʿārif işlerinin usul ve metotları da ḫala muayyen şekil almamışlardır. Muallimin uhdesine düşen iş de dolayısıyla muḫtelif şekil ve renktedir. Muallimden büyük himmet ve faaliyet talep idiyor.

Bu doğrudur.
Faḳaṭ hiç şüphe olmaẕ ki bu ḫal böyle gayr-ı muayyen şekilde kalmayacaktır. Bir metot ve usule ṭabi olacaktır ve normal bir ḫale girecektir.

İşte buna nail olmaktan ötrü normal ḫali yakınlaştırmaktan ötrü ilk evvel muallimin idraki, onun hüsn-i teveccühü laẕımdır. Muallim nerede neyi yapmayı hissetmelidir. Pedagok öz adi yevmiye işlerini, terbiye işlerini aparıyorken onu iḫata iden ḫakikatleri de unutmamalıdır. Aḫalinin medeni ihtiyaçlarını naẕarda tutmalıdır.

(Ṣaḥīfe 19, Ṣayı 4)

Gerek muallimin gerek mektebin umumiyetle eṣas vaẕifesi yeni yetmelerini ictimāʿ ī˙yatçı ruḫunda terbiyelendirilmelerinden ibarettir. Yeni yetmeler bugün zahmete alışmalı geniş komünizm maʿārifine dârâ olmalıdırlar. Onlar ṣosyalizm ve yeni ḫayat kuruluşunda iştirak itmelidirler. Muallimin bugün ṣosyalizm işi bundan ibaret olṣa gerektir.

Bu meseleleri ḫal ve tatbik iderken ṣosyalizmin kendçiler kitleleri içün en aṣan yoluna teṣadüf idiliyor. Heman ṣade yol ise (V. İ. Lenin)in dİdiğine göre kooperatif işleri olmalıdır. Yoldaş Lenin dimiştir ki: Hâliḥaẕır ki şerait bambaşḳadır. Memlekette hükümet proletarya elindedir. İstihṣalat müessese ve alatı devletin öz elindedir. Böyle olan surette kooperatif kuruluşu komünizm kuruluşu dimektir.

Kooperatif işleri ictimāʿ ī˙ ḫayatın muḫtelif cihetlerine dâhil oluyor ve dolayısıyla ḫalk kitleleri arasında kooperatif meselesini tatbik itmek muallime müyesser oluyor. Aynı zamanda muallim kooperatif ḫarekâtından tedrī˙s ve terbiye işlerinde istifade idiyor.

İstihṣalciler enteresanlarını birleştirmek, ufak istihṣalcilerin tefrike düşmüş kollarını toplamak, kooperatif prensipleri üzerinde kend taṣarrufatını yükseltmek, inşaat, menzil, sigorta ve bunlar gibi şeyleri inkişaf ittirmek, yevmiye tecrübelerinde ictimāʿ ī˙ taṣarrufatın ḫususi taṣarrufattan elverişli olduğunu ispat itmek bugün memlekette ṣosyalizm eṣasını muhkemleştirmenin birinci kurması, birinci usulü olṣa gerekdir.

Kooperatif işleri maddi cihetten gitgide temin olunur iken onun uzuvlarının da idraki gitgide muhkemlenmelidir. Onlar öz vaẕifelerini anlamalı, onların medeni tecrübeleri artmalı ve muhkemleşmelidir. Kooperatif ḫususu psikolojiyayı yeniden terbiye idiyor. Aḫalinin geniş kitlelerine terbiye nokta-i naẕarından icrâ-yı nüfuzda bulunuyor kooperatif ḫaricinde kalanları da git gide kooperatife celp idiyor.

Muallimler maḫalli arzu ve meraklarla daima sıkı rabıtadadırlar. Onlar ḫalk kitlerinin yeni taṣarrufat kuruluşu yolunda mübarezelerini yakından seyridiyorlar

ṭabiidir ki böyle olan surette muallimler kooperatif ḫarekatının, ṣosyalizleştirmenin ḫususiyet ve manasını itiraf ve derk itmemiş olamaẕlar.

Madem ki bu böyle o zaman muallimlerin ḫatt-ı ḫareketi, döndükleri yol kooperatife doğru gitmelidir. Muallimin mektepte terbiye işleri ve mektep ḫaricinde ictimāʿ ī faaliyetleri kooperatif prensipleri üzere olmalıdır.

Muallimlerin birçoḳ dairelerinde kooperatif ufak ticaret faaliyetine kadar indiriliyor. Onlar kooperatif dükkânlarının işini görür. Kooperatif dükkânlarının baẕen ḫususi sermaye ile mübarezeden aciz kaldığını görür. İşte kooperatif budur diye düşünürler.

Böyle bir akidede olanlar kooperatifin teşkil itmek mana ve mahiyetini ictimāʿ ī ḫayatta kooperatifin rolünü, kooperatif uzuvlarının öz zahmetlerine açık göz ile baḳcaklarını, devlet istihṣalatının ve ṣanayinin kooperatif tarafından intişar idilmesini niḫayet kolektif usulü ile istihṣal amele götürüp ve kolektif usulü ile de ve aynı zamanda hemen istihṣalatı intişar ve masraf idilmesini derk itmiyor ve görmüyorlar.

Bugün müttefik şuralar cumḫuriyeti dâhilinde kooperatifin faaliyetine ṣathi bakılar ise de kooperatifin büyük neticeler elde itmemiş olduğunu itiraf itmemek olmaẕ. Bugün kooperatifin muḫtelif nevileri (istihlak ve kend taṣarrufatı) on milyondan çoḳ kend ve şehir aḫalisini iḫata idiyorlar. Kooperatifler aḫaliyi maldan teçhiz idiyorlar, onların ticareti yüz milyonlarca manatlara varmıştır. Kooperatifler kend taṣarrufatı meta ve istihṣallerini topluyor. Özleri istihṣal müessesleri teşkil idiyor. Mal kara cinsinin yahşılaşmasına fikir viriyor. Kendçileri yahşı toḫumlar ile teçhiz idiyor, uzuvlarının medeni cihetten yükselmeleri içün muḫtelif çareler arıyor ve tedbirler görüyor. Kitaplar, gaẕete ve jurnaller neşridiyor, kurslar, mektepler, kütüpḫaneler ve ḫakeza teşkil idiyorlar. Şuralar kuruluşu şeraiti mevcut iken kooperatif işleri ḫususi bir mana kesbidiyorlar. Devletin iktiṣadi siyaseti bütün bütüne memlekette komünizm eṣasının muhkemleşmesine münḫasır idilmiştir. Devlet çalışıyor ki artık

masraf idiciler ile istihṣalciler teferruka düşmüş, kuvve ve istidatları müttehidleşsün. Bu ṣon senelerin tecrübesi gösterdi ki memleketin ḫalk taṣarrufatını yalnız bu yol ile yükseltmek, inkişaf ittirmek olur. Kooperatif başına toplanan aḫali yalnız yeni kuruluşun ciddi ve idraki banisi olabilir. Bu ḫal bir kere anlaşılmış oldu.

Memlekette kooperatifin rolü yalnız taṣarrufat nokta-i naẕarından mühim değildir. Kooperatifin bundan ma'ada ve birce dāhā mühim bir rolü vardır ki o da aḫalinin medeni cihetten terbiyesinin artması ve inkişaf itmesidir.

On seneler ile uzun müddetler içerisinde muallimlerin en yahşı tabaḳları, en ziyalıları öz kavillerini geniş ḫalk kitlelerine viriyor ve aynı zamanda mutlakiyetle imkan ḫaricinde de mübareze aparıyor, memleketin istihṣalci kuvvesinin yolunda manalar teşkil iden menḫus çarizmi yıkmak istiyorlar idi. Burasını artık tarih kayditmiştir.

Muallimler ḫalk kitleleri ile sıkı rabıtada oldukları içün, onlar ictimāʿ ī· işlerde iştirak ittikleri içün bu defa kooperatif ḫarekatı ḫaricinde de kalmadılar. Alelḫusus 1905'inci seneden ṣoñra muallimlerin yahşı tabaḳaları kooperatif işlerine meyil ve heves gösterdiler. 5'inci yılın inkılâbından ṣoñra kooperatif ḫarekâtı mualliminin taṣarrufat ve medeni ḫayatında büyük bir mevki işgal itmiş oldu. 1906'ıncı yıldan 1917'inci yıla kadar bu müddetin içerisinde muallimlerin birçoḳlarının kooperatif teşkil eimek meselelerinde ciddi iştirak itmesine teṣadüf idiyoruz. Onlar muhâzaracı, heṣaptarlık, talimatçılık ile uğraşıyorlar. Ḫalk kooperatif evleri teşkil idiyorlar, seyyar tiyatrolar ve ḫakeza yapıyor ve bina idiyorlar.

Vatandaş muḫarebesi devrinde, ziyalıların şuralar aleyhinde olmaları keyfiyeti muallimlerde şaşırsız olmadı. İşte dolayısıyla muallimler de eski heves ve miras müşahede idilmedi, onlar kooperatif ḫarekatında iştirak itmelerini zayıflandırdılar.

Lakin böyle bir ḫal çoḳ da devam itmedi. Onlar heman menḫus teʿsīʾrin altından aẕ bir zamanda çıkmaya muvaffak oldular. Medeni ve maʿārif işlerinin derin

leştirilmesi. Komünizm kuruluşunun muhkemlendirilmesi davetini, çağırışını muallimler kitleleri işittiler ve dāhā yabancı kalmaktan ṣarf-ı naẕar ittiler. Muallimler bütün kuvvelerini komünizm maʿārifine ṣarf itmeyi ve şura hükümetinin, fırkanın gayelerini intişar itmeyi uhdlerine götürdüler ve bununla onların efkarında tebdilat amele geldiğini güzelcesine ispat itmiş oldular.

Fırkanın 13'üncü kurultayı muallimlerin vaẕifelerini, onların karşısında duran meseleleri göstermekle beraber muallimleri kooperatif tebligat ve teşvikatına celp itmeyi laẕım ve vacip gördü. Fırka bu akidede oldu ki kooperatif kuruluşunda muallimler mimar olmalıdırlar.

Devletin ve kooperatifin bütün var dikkati aşağı kooperatif müesseselerinin, kemerlerinin muhkemleşmesine hâliḥazırda celp idilmiştir çünkü bunlar ṣosyalizm kuruluşundan ötrü kendlerde ḥarekeyi teşkil idiyorlar.

Aḥalinin zaḥmetkeş kitleleri kooperatifte aktif surette iştirak itmek içün celp olunmalıdırlar. Kitlelerin arasında kooperatifin vacip ve elverişli olması gayesini derinleştirmelidir. Bunun içün maʿārif ve medeniyet işleri kurmalarını inkişaf ittirmek laẕım geliyor. İşte bugün növbede duran meseleler bunlardan ibaret olṣa gerektir.

Muallimlerin kooperatif işlerinde nasıl iştirak itmeli olmalarını bir kere bellileştirelim.

Muallimlerin kooperatif işlerinde faaliyetleri iki yol ile gitmelidir: bunların biri mektep dâhilinde oluyor, diğeri ise mektep ḫaricidir. Bunların ikisi bir gaye ile merbutturlar. Kooperatifin ameli cihetten elde idilen tecrübeleri ile ḫah büyüklerin, ḫah çocukların arasında aparılan tebligat aynı zamanda beraber gitmelidirler.

Fevkte zikrettiğimiz meselelerin hülaṣasına onların icrasının usul ve metotlarına gittikte heman meseleleri zeyldeki gibi muayyen itmek laẕım geliyor.

Evvelce mektep dâhilinde kooperatif meselesi nasıl beyan ve ḫal olunacağından bahsidelim: mekteplerde çocukların arasında kooperatif ḥaḳḳında muṣaḫabe aparmalıdır. Kooperatif ḥaḳḳında tedrīʿs programı dâhilinde malumat virmelidir, kooperatif meselelerine

seyaḫatler teşkil itmelidir. Çocukları kooperatif bayramlarında iştirak ittirmelidir, mektep bayramlarına kooperatif mevzuları dâhil itmelidir. Mektep kooperatifleri kuruluşuna yardım itmelidir. Koy burası bir laboratur olsun ve buradan çocuklar vasıtasıyla kooperatif nüfusu aileye dâhil olsun.

Şimdi ise ikinci yola geçelim: kooperatif kuruluşunda ve kooperatif idare organlarında iştirak itmelidir. Kooperatif kuruluşunda ve kooperatif idare organlarında iştirak itmelidir. Kooperatif ḥaḳḳında muḫtelif tebligat ve teşkilata yardım itmek gerektir. Kooperatifi öğrenmek içün derneklerde iştirak itmeli ve dernekler teşkil itmek laẕımdır. Kooperatif kampanyalarını ḫayata tatbik itmek içün iptidai kooperatifler ile ve onların ittifāḳları ile canlı rabıta ve alaḳada bulunmalıdır. Kooperatif teşkilatlarını mektebe maddi yardım itmek içün celp itmeğe ṣay itmelidir, mekteplerde ve kıraat damḫalarında kooperatif kütüpḫaneleri teşkil itmelidir. Kooperatif meseleleri baresinde matbuata muḫabere göndermeli ve kooperatifin ihtiyaçlarından matbuat sütununda mübâḫaseler açmalıdır. İşte muallimlerin kooperatif işlerinde faaliyetleri bunlardan ibaret olṣa gerektir. Fevkte zikrolunan iş formalarının ḫayata tatbik idilmesinin usul ve metodu ḥaḳḳında mufaṣṣal izaḫat virmek laẕım geliyor ki bunu da gelen nömreye koyarız.

(Ṣaḥīfe 24, Ṣayı 4)

Hemkarlar İttifakları Yeni Yollar Üzerinde

1917’inci yıl

- 2 -

Dava zamanı şeraiti altında dağılmış hemkarlar ittifākları 1917’inci yılda artık süratle meydana çıkmaya başlıyorlar. Çarlık devirildiğinden ṣoñra, dāhā evvelinci iki ayda Hemkarlar İttifakları, demek olur ki bütün Rusya’yı iḫata ediyorlar.

Ṣanayinin büyük ḫasselerine yine aynı zamanda, istihṣal alameti üzere en büyük birleşmeler düzeliyor. 1917’inci yılda hemkarlar ittifāklarının teşkilat kuruluşuna gelince: maḫalli hemkarlar teşkilatları maḫal ve niḫayet umum Rusya yerleşmeleri dāḫilinde cemleşiyorlar. Hemkarlar İttifakları maḫallerde öz faaliyetlerini beyne’l-ittifāk birleşmeleri Hemkarlar İttifakları buyuruları (ṣoñralarda ise hemkarlar ittifākları şuraları) düzeltmek yoluyla birleştiriyorlar. Dalga gibi bütün Rusya’yı ṣarmış gürültülü tatil mübarezesi yalnız ittifākın evvelinci üç ayından ṣoñra muayyen bir mecraya giriyor. Ve tarife uğrunda yani müşterek mukavelename vasıtasıyla zahmet ḥaḳḳı taʿyin idilmesi yolunda aparılan müteşekkil ve kitlevi bir ḫareket ḫalini alıyor. Hemkarlar İttifakları dâhilinde teşkil tapmış işçi sıralarında yeni akideler doğuyor. dāhā 1906 ve 1907’inci yıllardan bildiğimiz köhne bitaraf fabrika – zavod komiteleri yeni bir şekle giriyor. Ve özlerine yeni vaẕifeler alıyorlar. Ṣahipkarlar ve müdürler kaçtıkları içün baẕı yerlerde bu fabrika zavod – komiteleri müesseseni idare itmeyi öz uhdelerine götürüyorlar, istihṣal üzerinde işçi kantorlu fikri işte buralardan kalkıyor. Bu ise istihṣalin işçi sınıfı tarafından nizama ṣalınması vasiyetini doğuruyor.

İşçi Kantorlu Uğrunda Mübareze

Rusya hemkarlar ḫarekâtında biz yeniden iki akıntıya teṣadüf ediyoruz. Hemkarlar ḫarekâtının ṣol ḫassesi içün işçi kantorlu bir ḫatt-ı ḫareket aparmalıdır. Kooperatif ḥaḳḳında tedrīʾs programı dâhilinde malumat vermelidir, kooperatif meselelerine

(Ṣaḥīfe 25, Ṣayı 4)

***

(planforma) teşkil idiyor. İstihṣal üzerinde işçiler tarafından kontrol koyulması ḫarekâtın ṣağ hissesi içün de şiÿar teşkil idiyor. Ṭabii mübaḫase bir taraftan inkılabı adlandırılan demokratiyaya ve öbür taraftan devlete olan münasebat meselesine geçiriliyor. “Coşmuş kolları” “açlığın demir pençeleriyle” tedip itmek iüin fabrikacılar bu devirde muḫtelif yollar ile işten boyun kaçırıyorlar. İşe engel çıkarıyorlar. Böyle bir şerait altında tatil bir mübareze silahı sıfatıyla öz ehemmiyetini eritiyor ve elverişli olmadığı meydana çıkıyor. dāhā 1917’inci yılın Sentiyabr ayında en büyük ittifākların birçoğu tatilin yaramadığı ve makṣada muvafik olmadığını itiraf idiyorlar ve bundan imtina idiyorlar (el çekiyorlar). İmdi artık mübareze cephesini değiştiriyor ve istihṣali muḥāfaẓa yolunda çıkışlarda bulunuyorlar. “İnkılapçıda demokratiya” ile burjuvaẕiya arasında koolisyon hükümet şeklinde olan blok (ittifāk) bu vakitte laẕımınca iflas idip (bir şekilden çıkıp) işçi ittifākları içerisinde artık hiçbir itibarı yoktu. İttifaklar ḥākimiyeti elde itmek uğrunda mübareze şiarını ileri sürüyorlar ve 1917’inci yılın Oktiyabr ayının 25’inde tarih-i mübaḫaseyi işçi sınıfı ḫayrına ḫallediyor. Hemkarlar ittifāklarının vaẕifeleri oldukça keskin bir surette değişiyor. Ziyalıların işten boyun kaçırdıkları bir şerait içinde işçilerin yeni hükümetinin arḳalanabileceği bir teşkilat yalnız hemkarlar ittifākları oluyor. Tarih onların üzerine memleketin istihṣalini muḥāfaẓa hidmetini koyur.

Oktiyabr muvaffakiyetlerine olan hücumlar ve bu muvaffakiyetleri müdafaa ṣağ ve ṣollar güya ki vaẕifelerini değiştiriyorlar. Bütün koalisyon hükümeti zamanında var kuvve ile tatillere yol vermemek laẕım geldiğini artık ḫararetle müdafaa idenler birdenbire değişiyorlar. Onlar “gasıplara” karşu ziyalılar tarafından tatil mübarezesi aparılmasının en ateşli taraftarı oluyorlar. İstihṣali muḥāfaẓa ve teşkil eimek vaẕifesini öz üzerlerine götürmekle hemkarlar ittifākları başında Bolşevikler olarak ittifākların vaẕifeleri sırasında birinci nevböde istihṣal vaẕifelerini koydular. Onlar ittifākların ameli faaliyetinden işçilerin iktiṣadi menfaatlerini müdafaaya virdikleri ehemmiyeti şimdi tamamıyla teşkilat-taṣarrufat faaliyeti üzerine geçirdiler. Böyle bir şerait

altında tatil bir mübareze vasıtası sıfatıyla – ṭabii hemkarlar ittifāklarının dutduğu faaliyet yoluyla daban dabana zıt idi. Hemkarlar İttifakları'nın tatil ve başḳa bu gibi fondları meselesi en canlı bir mesele sıfatıyla meydana çıkıyor ki laẕım geldikte tatil makṣatları içün istifade idilebilsün.

Tatil fondları en ḫararetli taraftarları sıfatıyla Menşevikler çıkışta bulunuyorlar. En eṣas mesele devlete (başḳa sözle proletarya ḥākimiyetine) olan münasebat oluyor. Hemkarlar İttifakları'nın dāhā birinci kurultayında (1918'inci yılın Yanvar ayında) Hemkarlar ḫareḳâtından muayyen şekil almış iki ḫatt-ı ḫareket olduğunu görüyor. Bunlardan biri Eserler ve Menşevikler tarafından ileri sürülüp Hemkarlar İttifakları'nın müstakilliyeti ḫatt-ı ḫareketi idi. "Vahdet ve müstakilliyet" adı altında yürütülen bu ḫatt- ı ḫareket eṣas itibariyle bundan ibaret idi ki, siyāsī· kuruluş ve devleti ḥākimiyetin ne şekilde ve mahiyette olmasına bakmayarak, Hemkarlar İttifakları'nın vaẕifesi (rolü) değişmiyor ve daimidir. Zahirde ṣade ve malum görünen bu "vahdet ve müstakilliyet" şiarı altında muayyen bir makṣat yürütülüyordu. Proletarya ḥākimiyetinin elinde en büyük silahı olan Hemkarlar İttifakları'nı almak ve onları şura ḥākimiyetine karşı çıkarmak kurultayın Bolşevikler tarafından idare idilen ekseriyeti dahi öz platformasını kati surette yıldırdı. İttifakların tarihi vaẕifeleri umumiyetle işçi sınıfı vaẕifelerinden ayrılmaẕ olup Hemkarlar İttifakları'nın ve proletarya ḥākimiyeti teşkilatının vaẕifeleri budur. Böylelikle ittifāk faaliyetinin bütün ağırlığı – ṭabii teşkilat – taṣarrufat cihetine geçiyordu. Proletarya ḥākimiyetinin genişlenip inkişafında ise Hemkarlar İttifakları'nın devleti hâkimiyet teşkilatları ile buluşması öneride tutuluyordu.

Vatandaş muḫarebesi zamanında ve 1918'inci yılın May – İyun ayına dek ziyalıların devam iden işten boyun kaçırmaları (ṣabotaj) devrinde "vahdet ve müstakilliyet" ḫatt-ı ḫareketini kabul itmek Hemkarlar İttifaklarıyla şura ḥākimiyetinin alaḳasını kesmek demekti ki bu da şüphesiz şura hükümetinin bozulması, dağılması dimektir.

Ṣahipkarlar tarafından bir hissesi yiyesiz bırakılmış olan, bir hissesi kasten işletilmeyen istihṣalatı o zamanlar öz üzerine alabilecek yegane teşkilat

yalnız hemkarlar ittifakları imdi ve bu vaẕifeyi onlar artık muvaffakiyetle amele getirdiler.

İmdi dönüp geriye baḳarak, ṣanayiyi millileştirmek işinde birçoḳ sehivler yapıldığını görmek olur. Faḳaṭ bir noktayı da naẕara almalıdır. Bütün tekniki hizmetçiler devleti ḫakimiyete nispeten düşmanane bir vaẕiyette oldukları ḫalde böyle bir büyük vaẕifeyi acaba sehivsiz amele getirmek olurdu mu, yaḫut bir başḳası yapılırdı mı?

Hemkarlar İttifakları içerisinde ḫalk zahmet komiṣarlığı meydana çıkıyor. Hemkarlar ittifāklarının kuvveleriyle Âli Ḫalk Taṣarrufat Şurası kuruluyor. Hemkarlar

İttifakları yalnız devleti ṣanayiyi teşkil itmiş ve en yaḳ şı kuvvelerini buraya virmek ile kalmıyorlar. Onlar devleti teşkilatlarıyla birlikte ṣanayi idare idiyor. Proletarya terbiye viriyor, onu taṣarrufat istihṣal menfaatleri dairesine celp idiyorlar. Ṣanayi bu yol ile idare eimekte birçoḳ ameli nokṣanlar da yok değildir. Taṣarrufat menafii çoḳ defa terbiye vaẕifeleriyle katıştırılıyor ve onlara kurban idiliyorlar.

Vatandaş Muḫarebesi Şeraitinin Teʿsīʾri

Şura hükümeti ve Hemkarlar İttifakları'nın iktiṣadi siyasetinde bile geçici devrin ve Vatandaş Muḫarebesi'nin zıddiyetleri naẕara çarpıyor. Taṣarrufat menafii olmaẕın açlık, büyük ihtiyaç ve fakirlik dolayısıyla ve kitlelerin kahramancasına fedaḳarlıkları dolayısıyla olan beraberleştirme fikirleriyle mübareze idiyor. Hemkarlar İttifakları'nın tarife siyaseti, ḫarbi komünizm devrinde bu fikirlerin her ikisini naẕarda dutmakla aparılıyor. Hemkarlar İttifakları taṣarrufat ihtiyaçlarını beraberleştirme ile muvaffaklaştırmak mecburiyeti karşısında kalıyorlar. İttifaklar işçinin zahmet ḥaḳḳını öyle bir derecede taʿyin itmeye çalışıyorlar ki, bir taraftan bu zahmet ḥaḳḳı onun istihṣaline muvaffak olsun, öbür taraftan ise onun ḫalini başḳa işçilerin ḫali ile beraberleştirsin. Hemkarlar İttifakları'nın istihṣal vaẕifeleri, umum devleti mikyasta zahmet ḥaḳḳının onlar tarafından nizama ṣalınması – onlara bir sıra devleti hükümet vaẕifeleri virdi. O biri taraftan yarı devleti ve yarı hemkarlar mahiyetinde olan birçoḳ teşkilatlar düzülmesine

sebep oldu. Bu ise, ittifākların devleti hükümet teşkilatlarıyla birleşmesi yaḫut katışması naẕariyesine tecrübede ḫak virmiş oldu.

Hemkarlar İttifakları'nın Teşkili

İçerisinde işledikleri şerait ve öz üzerlerine götürmüş oldukları, dāhā doğrusu tarihin kendilerine virmiş olduğu vaẕifeler Hemkarlar İttifakları'nın teşkilat usulünü taʿyin itmiş oldu. Vahit siyaset lüzumiyeti ve zahmet ḥaḳḳını nizama ṣalmak meselelerinde ciddi bir vahdet lüzumiyeti - Hemkarlar İttifakları teşkilat usulünün ve başḳa bütün faaliyetlerinin dahi ciddi surette merkezleştirilmesini muayyen surette meydana atıyordu. Hemkarlar İttifakları devleti vaẕifeleri dahi ifa ittikleri içün, onlar başlıca olarak devletten alınan tahsiṣat ile yaşamak mecburiyetinde kalıyordular. Aşağı ittifāk teşkilatları ise, semet kaidesi üzere yukarı ittifāk teşkilatlarından tahsiṣat almakla

yaşamalı idiler. Hemkarlar İttifakları'nın başlıca faaliyetini – teşkil iden taṣarrufat faaliyeti – onların laẕimi taṣarrufat teşkilatları gibi kurulması lüzumiyetini doğuruyordu. Bunlar ḫamusu birlikte netice itibariyle yalnız bir tek ḫarekatın değil, belki ittifāk faaliyetinin ḫamu hisselerini yerleştirmek ve merkezleştirmek lüzumuyiteni doğuruyordu. Böylelikle, gitgide laẕımı istihṣal bulmaları olan vahit bir ittifāk tipi meydana çıkıyordu.

Hemkarlar ḫarekâtının bu yoldaki faaliyeti ve istihṣal ittifākları heṣabına olarak beyne'l-ittifāk teşkilatların kuvvelenmesi böylelikle uydurulmuş bir şey değildi. Bunu tamamıyla şerait, Hemkarlar İttifakları faaliyetinin ḫasiyeti doğuruyor ve geçmiş devrin Hemkarlar ḫarekâtının umumi vaẕifeleri ve faaliyetine muvafık idi. Hemkarlar İttifakları'nın yaşayıp çalıştıkları şerait içinde böyle bir teşkilat siyasetinin birçoḳ noḳṣanları da oldu: muayyen bir brokratizm, defterḫaneciliğin artması, aşağı teşkilatların şahsi faaliyetleri ve teşebbüslerinin mahdut idilmesi gibi. Faḳaṭ bu müddet arzında Hemkarlar İttifakları tarafından ḫatta teşkilat işlerinde bile oldukça artık iş görülmüştür. Bütün Hemkarlar ḫarekatı muntaẕam beyne'l-ittifāk Hemkarlar ḫarekatı tarafından iḫata idilmiştir. (Tseḥ) cilik artık aradan kaldırılmıştır. Hemkarlar ḫarekâtındaki birçoḳ muḫtelif teşkilat şekilleri aradan götürülüp onların birini igirmi büyük umum Rusya

birleşmesi (ittifākı) dutdu. On yıllar ile vakit talep idecek miktarda iş görülmüştür. Elbette bu sehvsiz yapılamaẕdı. Hemkarlar İttifakları'nın teşkilat kurmaları muayyen idilmiştir. Onlar dāhā ḳapitalistlin engel türetmesinden korkmaẕlar. Hemkarlar İttifakları şimdi o kadar kuvvelidirler ki en kuvveli ecnebi ḳapitalistli ile karşı karşıya durmadan korkmaẕlar. Geçirdiğimiz devir hemkarlar teşkilatlarını ve hemkarlar işçilerini inzibata alıştırdı. Hemkarlar ḫareketinin yeni devrinde işte hemen inzibata alışmak ḫususiyeti bize laẕım olacaktır.

İşte bu ḫakikatin özü bize ümit viriyor ki yeni kurs devrinde Hemkarlar İttifakları öz eger eksiklerini, nokṣanlarını ıslah idebilecekler, öz teşkilat formalarına tekmil forma virecekler, eskideki gibi inkılapçı Marksizm'e ṣadık kalacaklardır. Rusya faÿle sınıfı baẕı cihetlerde güzeşte gittiler ise, aẕıcık geri oturdular ise Hemkarlar İttifakları bu devirden dāhā da kuvveli, dāhā da muhkem olarak çıkacaklardır.

(Ṣaḥīfe 30, Ṣayı 4)

Mekteplerde Müteallimler Teşkilatı

Böyle teşkilatlardan makṣat çocukları faal yaratmaktır. Bu gibi teşkilatlar ġarbi Avrupa ülkelerinde dahi mevcuttur. İngiltere'de, Belçika'da, Almanya'da, İsviçre ve Amerika'da olan bu teşkilatlar yekdiğerinden keskin bir surette tefrik olunur. Bu usul Amerika'da uygun ve faide verici bir ḫal kesp itmiştir. Burada iki meşḫur sistem vardır birisi (Djordj) diğeriyse (Djili) usulüdür. Amerika'daki bir çocuk boykot olunma dereceye kadar süzüler olur. Odur ki burada serbestlik kırılır.

Talebe Teşkilatından Makṣat

1- Kendi kendini idare iden komite çocuklarda olan teşkilat heveslerini inkişaf idiyor ve ictimāʿ ī˙ ḫayata öğretiyor.

2- Bu komite ister mektebi ister çocuk(uşaġ bahçası) evini doğma bir yurt bakmakla orada talim ve terbiyeye devam eden talebeleri yakınlaştırıyor.

3- Mektep dâhilinde olan eski istibdadi eṣasları bozarak muallimler ile müteallimler arasında kardeşlik bir münasebeti yapıyor.

4- Komite çocukları. Fayli teşkilatçı ictimāʿ ī˙yatçı ve serbest idiyor.

5- Komite zahmet mektebinin eṣası prensiplerini aydıncasına öğretiyor.

Bugün böyle komitelerin teşkilatını biz şura mekteplerinin ister iptidaisinde ister tali ve ister âlisinde görebiliriz. Şura mekteplerinde olan müteallimler teşkilatıyla ġarbi Avrupa ülkesinde olan teşkilatlar arasında büyük fark vardır. O da şura mekteplerindeki teşkilatlarda olan serbestliktir. Bugün artık muallim faÿal olmayup münfaÿil olmalıdır evezinde (yavaẕında) ise müteallim faÿal olarak teşkilata alışmamıştır.

Bu Komitenin Uzuvları (Üzvleri):

Mektebin umumi talebeleri iclasında bir beşlik intiḫap olunur. Olabilir ki bu komite beş uzuvdan artık heyete malik olsun. Yalnız biz eṣası naẕardan geçirteceğiz. Müteallimler komitesi aşağıdaki kaide ile tertip olunur.

(Ṣaḥīfe 31, Ṣayı 4)

1- Taşarrufat Müdürü: Komitenin bir uzvudur. Mektep müdürünün taşarrufat işlerinde yardımcısı heşap olunabilir. Mektebin ışık yanacak tamirat ve hergah pansiyon varşa yemek işlerini dahi ḫaẕırlamaya çalışır.

2- Hıfzu's-sıḫa müdürü: Bu da komitenin uzvudur. Bunun işi temizliğe yatacak yerlerin ve elbise şişlerinin düzgünlüğüne ve hergah pansiyon varşa ḫamam işine nezaret itmektir.

3- Talimat müdürü: Bu uzuv kobineler, imalatḫane ve sınıf meşgalelerinde devamieden çocukalara mektep dairesinde talimat ve tedrīʿṣat şeylerinin ḫaẕırlanmasına ehemmiyet virir. Hergah pansiyon varşa orada levaẕımat-ı talimiyeyi ḫaẕır ider.

4- Medeni maʿārif müdürü: Bu uzuv sınıftan ḫariç maʿārif işlerini yaratmaya çalışır, dernekler yapar. Muḫaẕaralar, nümayişler ve tiyatrolar verilmesine ehemmiyet virir. Fenni seyaḫatlerin tayininden ötürü teşebbüṣat ider.

5- Kitabet müdürü: Bu uzuv komitenin en faal ve en mesul bir ferdi ṣanılır. Komitenin yaẕı işlerini aparıyor. Laẕımı yerlerde maruza ve mahsubatlar virer. Muallimler iclaslarında bulunur.

Müteallimler Komitesiyle Komşomol Özeğinin Alaḳası

Bu iki teşkilatın alaḳası pek sıkı ve pek ṣarsılmaẕ olmalıdır. Komṣomol içtimaı ve siyāsī ḫayatın geniş bir kapısı olduğu içün onun fikri kollektivizm mesleğini intişar idüp kommuna (komüne) cemiyetleri yaratmaktır. Buna da mektep dāḫilinde birinci eṣas ve yol ancak müteallimler teşkilatıdır. Özek uzuvları mektep dāḫilinde kendilerini o kadar münasip ve o kadar terbiyeli aparmalıdırlar ki her bir bitaraf müteallim onu alkışlasın. Müteallimler teşkilatı vasıtasıyla çocukları bir bir özeğe celp itmek laẕımdır. Böyle bir muhkem teşkilata malik olan mektep daima parlak bir surette eṣaslanacaktır. Böyle teşkilatlar vasıtasıyla mekteplere yeni ictimāʿī ḫayat ve inḳılābī ruh ṣalmak mümkündür.

(Ṣaḥīfe 32, Ṣayı 4)

Yaẕan* ___**

Mekteplerde Ḫalk Edebiyatı

Ḫalk edebiyatı ḥaḳḳında bizde birçoḳ sözler söylenmiş-yaẕılmış olmakla beraber hiç olmaẕṣa Avrupa'da ḫalk edebiyatı ḥaḳḳında yapılmış olan tetkiklerden bile aẕ çoḳ ʿilmī tarzda bahsedilmemiştir.

Ḫalk edebiyatımız birçoḳ noktalardan ve uzun zamandan beri Avrupa âlimleri tarafından tetkik olunmaktadır. Bunlar içerisinde şimdilik yalnız "Radlof" ve Macar âlimi "Kunoş"un isimleri parlamaktadır. Bununla beraber Türk Ḫalk Edebiyatı'na merak birdenbire uyanmamıştır. Meşḫur Türkologlardan Herman Vambery "Türk Ḫalk Edebiyatı yoktur!" fikrinde idi. Çünkü o vakitlerde Avrupa lişancılarının birçoğunun zihninde yerleşmiş kanaate göre "umumiyetle ḫalk edebiyatı yaẕılı münevver edebiyatından doğmuştu". Lişaniyat ʿilmī'nin, dāhā doğrusu ʿilmī lişaniyatın müesseselerinden olan (Vilhelm Fon Ḫumboldt), (Fransuyup Bopp) gibi âlimler evvelden herkesin yaẕılı edebiyat diliyle konuştuğu ḫalde gitgide dilin, edebiyatın bozulduğunu iddia ederlerdi.

Kurun-u vüṣati bugün bile "manevi" denilen ilimlerden teʿsīr ve nüfuzunu kaldırmamıştır. Bütün bu iddialarda henüz geçmiş olan Kurun-u vüṣati iṣḥolastikasının baḳayası idi. Bugün artık inṣanların "yaẕı ve kâğıt" devrinden binlerce sene uzak vakitlerde bile özlerine mahsus öz ruhlarına muvafık edebiyata malik oldukları ispat idilmiştir. Bununla beraber yaẕılı edebiyatın ḫalk edebiyatı üzerine teʿsīri inkâr idilemez. Nitekim bunun Türk Tatar ḫalk edebiyatından bilḫaṣṣa meşḫur "âşık-derviş" edebī devrinin pek büyük teʿsī ri olmuştur. Bugün bile Kaşgar'dan Balkan'a kadar Türk-Tatar ḫalklarının ağzında Yunus Emre, Ahmed Yesevi ve başḳa aşık, sufilerin şiirlerine rast gelmek mümkündür. Mahmudiye, Ahmediye, Esraru'l-aşıkın… gibi kitap, kütüpḫanelerden mürekkep oldukça geniş dini bir edebiyat mecmūʿası ḫalk üzerine teʿsīrini senelerden beri aẕaltmadan devam

ittirmektedir. Ḫalk ağzında ve şarkılarında rast geldiğimiz – baẕen koyudan koyu – Arabi Farsi sözler hep bu nevi edebiyat vasıtasıyla ḫalkın leksikonuna dâhil olmuşlardır. Geçmişte bu "ḫalka yakın" yaẕılı edebiyatın teʿsīʾri şimdiye kadar zannedildikten pek kuvvetli olmuştur. Öyle ki biz bu edebiyatın teʿsīʾrini artık on ikinci miladi asırdan başlayarak Müslüman olmayan Türk – Tatar kavimlerinde bile buluruz. Mesela on ikinci asırdan kalma dāhā doğrusu on ikinci asrın lişanına ait "Kun mecmūʿası" Codex-cumanicus'unda artık bugünkü Türk Tatar ḫalk dillerinde rast geldiğimiz birçoḳ Arabi Farsi iktibasların "Zaimstvovaniya"(Türkçesi ödünçleme, başḳa dilden söz alma) yerleştiğini görüyoruz. Diğer taraftan Çuvaş, Yakut ḫalkları gibi Müslümanlık dini ve siyāsīʾ nüfuzundan uzak kalmış olan ḫalkları alacak olurṣak bunların dillerinde aynı cinsten birçoḳ unsurlar – ṣarfi, nahvi, luğavi- buluruz. İşte bu zamanlardadır ki Arap dili çoḳ kere Türk Tatar şivelerinden geçerek Leh, Romen, Macar… gibi Avrupa dillerine bile kıvılcımlarını ṣaçabilmiştir.

Bütün İslam devri boyunca yaẕılı edebiyatının teʿsīʾri olmakla beraber ṣon zamanlarda "Mahdum Kulu" Tokay, Ali Ekber Sābir… gibi ḫalk zevkinde ve üslubunda yaẕmış şairlerin de teʿsīʾrini onların yaẕdıkları şeylerin şifahi ve anonim edebiyata karışmakta olduğunu sezmemek mümkün değildir. Lakin ḫalk edebiyatı herḫalde ve eṣas itibariyle bu değildir. Yaẕılı edebiyatı buluta benzetirsek, ḫalk edebiyatı şüphesiz denizdir ki bulutlar buradan doğar. Bu bulutların denize teʿsīʾri olabilir. Lakin bunlar denizin yerini tutmak, onun terkip ve unsurlarına nüfuz yapabilmekten mahrumdurlar. Ḫalk edebiyatı,

öyle zengin bir ṭabiattır ki bütün edebiyat temel ve kanunlarını ondan aldığı gibi, ṣarf, nahiv ṣarfiyat velḫasıl lişaniyat âlemi onun ṣarsılmaẕ direklerine dayanır. Ḫalk edebiyatımız, yukarıda da söylediğimiz gibi, Radlof, Semirnof, Kunoş, Brohle, Vilhelm ve dāhā birçoḳ zevat tarafından toplanmış, neşridilmiş olduğu ḫalde gereği gibi tahlil, tetkik ve tasnifiedilememiştir. Dāhā da toplanacak birçoḳ materyaller vardır. Bugün elimizde bulunan Türk – Tatar ḫalk edebiyatı mecmūʿalarını mesela "Kunuş"un "Osmanlı Ḫalk

Şiiri Mecmūʿası" namındaki iki ciltlik eseriyle Radlof külliyatının sekizinci cildinde "Ḫalk edebiyatı tecrübeleri"ni gözden geçirecek olursak bizde şu kanaatlerin doğacağına şüphe yoktur:

I- Bizde ḫalk edebiyatı, yaẕılı edebiyatımızdan kat kat zengin ve gerek cins-genre kelime latin alfabesi ile yaẕılmıştır., gerek umumiyetle şekil ve gerekse münderice itibariyle ondan geniştir.

II- Türk-Tatar Ḫalk Edebiyatı, yaẕılıya göre dilce dāhā temiz, ifadece dāhā kuvvetli, teʿsīʿr ve intişara dāhā ziyade kabiliyetlidir.

III- Yaẕılı edebiyatımız Fars ve Arap edebiyatlarına bağlı, onların karşısında şagirt mevkiinde bulunduğu ḫalde ḫalk edebiyatımız onların ḫalk edebiyatından hiç de aşağı değildir. Belki birçoḳ noktalarda dāhā ziyade asli ve orjinaldir.

Doğrudan ḫalk edebiyatının şekli sıfat ve ḫasiyetleri o kadar umumidir ki gerek vezin, gerekse teşekkül-construction veyaḫut mana ile teşekkül arasındaki münasebet nokta-i naẕarından değil yalnız Türk – Tatar ḫalklarında – ḫatta mesela Macar – Fin gibi Ural-Altay ḫalklarının ḫalk edebiyatıyla bağlanır. Bu ḫal onun ta eski zamanlardan bizim günümüze kadar nasıl çabuk ve kuvvetli surette etrafa yayıldığını ispat ider. Ḫalk edebiyatının asliyet orginaliostti[Kelime metinde Kiril alfabesi ile yaẕılmıştır.] cihetine gelecek olursak bu öyle bir mütearifedir ki on beşinci asırda "Mir Ali Şir Nevai" bunu pek güzel, o vakte göre pek ʿilmīʿ bir tarzda izḫar ve ispat yolunu bulmuştur. Çünkü Ali Şir Nevai'nin müdafaa ittiği "Türkçe" yaẕılı Türk Edebiyatı olmayup, belki dāhā ziyade ḫalk edebiyatıdır. Buna ḫalk dilinden ve edebiyatından aldığı sözlerin güzel miṣal olabilir.

Şimdi bu birkaç sözü ileriye bıraktıktan ṣoñra ḫalk edebiyatından mekteplerimizde ne gibi istifadelerde bulunabiliriz meselesine geliyoruz. Bu mesele ḥaḳḳında gittikçe meraklı, dûr açıcı maḳalelere zenginleşen Rus liṣaniyat ve edebiyat jurnalleri şimdiye kadar pek aẕ malumat virmiş, mekteple ḫalk edebiyatı arasındaki münasebeti taʿyin noktasına pek aẕ dikkat çevirmişlerdir. Mektepte anadili ponoyyaẕık namındaki jurnalin yedinci numarasında (Ṣaḥīfe 85, A.Petroviç)in "mübaḫase tarikiyle" bırakılmış bir maḳalesinden başḳa

iptidasından bugüne kadar bu mühim lişan tedrīˑs urganında bizim mevzumuz ḫususunda hiçbir söz yaẕılmış ve söylenmiş değildir, dersek yanılmış olmayız.

Petroviç bu maḳalesinde birçoḳ faraẕi fıkralarla münaḳaşa ve birçoḳ mefrûzi suallere cevap vererek niḫayet ḫalk edebiyatının yaẕılı edebiyatla müvaẕi surette ve yaẕılı edebiyatın ḫalk ḫayatından alınmış noktalarını tenvir ve izah içün tanıtılmasını teklif ile iktifa idiyor. Ḫalbuki bizim mekteplerimizde ḫalk edebiyatının ayrı bir ehemmiyeti vardır. Bunu yine birkaç noktada toplaṣak olur:

I- Yaẕılı edebiyatımız henüz teşekkül ve taaẕzuv itmemiştir. Ve ḫalk edebiyatına bağlanmadıkça buna imkân da yoktur. Kırgız, Kaẕan, Kırım… genç edebiyatlarının eṣas yolları bunu pek güzel göstermiştir.

II- Umumiyetle pedāġoji usulleri bir taraftan “anadili” diğer taraftan “ana muhiti” yani evvelki şinaslık prensiplerini ileri sürmeye mektepleri, bilḫaṣṣa bizim mekteplerimizi ḫalk edebiyatına doğru sevk itmiş oluyor.

III- Biz bugün her yerde “ʿilmīˑ dil”, “ıstılah” ikinci derece mektep ve darülfünun dili aramakla meşgulüz. Bunun içün de ḫalk dilinde konuşmak bilmeyen münevverlerimiz geçitsiz, çıkmaẕ yollarda bulunuyorlar. Ḫalk dili ve edebiyatı bize bu ḫususta pek büyük yardımlar gösterebilir.

IV- Heman bütün medeni ḫalkların dili ve edebiyatı, ḫalk dili ve edebiyatı üzerinde temel atmış ve meyve virmiş olduğu bir zamanda yeni medeniyete girmeye ḫaẕırlanan bizler içün bu ciheti gözden kaçırmak hiç de caiz değildir.

Bu noktaları dāhā birçoḳ mufaṣṣal, sebepli, etraflı noktalarla genişletmek, uzatmak mümkündür. Lakin mevzunun yeniliği, oḳuyucularımızın birdenbire ürkmesi ihtimali bizi şimdilik bu fikirden vaẕ geçiriyor; yalnız bütün bu noktaları her tarafıyla ve ṣoğukkanlılıkla düşünen, ölçüp biçen bir adam, bilḫaṣṣa bir muallim bu ḫususta baẕı mühim neticelere yetişmekte gecikmez. Ḫalk edebiyatının mekteplere girmesi, mekteplerimize başḳa bir sima, ayrı bir ruh ve heyecan vereceğine biz kani olmakla beraber usulsüz, materyalsiz ve en mühimi bu ḫususta artık ḫaẕır, emin yollar yapılmadan işe başlayacak bir mektep yaḫut bir maʿārif idaresi elbette acı pişmanlıktan başḳa bir şey elde edemez. Bu

sözümüz, aynı zamanda ḫalk edebiyatının tedrī̇ sine karşı olan gelen ve ileride de olabilecek birçoḳ suallere cevap teşkil idebilür ki onlar da takriben şu noktalarla hülaṣa idilebilür:1-Ḫalk edebiyatı muasır bir ruhtan uzak muḥāfaẓaḳardır. 2-Ḫalk edebiyatı fanatizm, feodalizm, ḫurafat devirlerinin izlerini taşıyor. 3-Ḫalk edebiyatı yekpare bir şey değil, belki yakınlaşıldığı zaman serap gibi uçan, buz gibi eriyen, ne dil ne de münderice itibariyle kaide ve kanun içerisine alınamayan bir şeydir.

Ṭabii bütün bu itiraẕlar yalnız ḫalk edebiyatına değil, ṭabiattan, ḫayattan mektebe götürülecek her şey ḥaḳḳında söylenebilür ve usul, sistem, plan.. meseleleri unutulduġu takdirde pek de doğrudur. Madenleri çamur; nebatat ve ḫayvanatı iptidai ve ḫatta muzırr ḫallerinde alacak olurṣak birçoḳ ṭabiat ilimlerine karşı da aynı sual ve itiraẕları çıkarabilürüz. Lakin muayyen tasnifçi meyl ve karakteri bizde olurṣa göreceğiz ki "edebī̇ dilimiz" dāhā ziyade dağınık, karışık, teṣadüf bir şeydir. Ḫalk edebiyatının "muḥāfaẓaḳar" mündericesine gelince bu doğru olmakla beraber bir taraftan görüştür. Ḫalk edebiyatında ḫalkın ihtiyaçlarını doğrudan doğruya tasvir ve yaksittiren parçalar da pek çoḳtur. Muḥāfaẓaḳar parçalar, asrımızın ruḫuna uymayan yerlerde, birinci derece mekteplerde olmaṣa dāhā ileri sınıflarda işimize yarayabilür. Tarihte feodalizm, ictimāʿ ī̇yatta ḫurafeler devrini okuduğumuz bu seviye ḫalk şiirleri çoḳ defa bizim yegâne menbaÿımız olur.

Velḫasıl: Ḫalk Edebiyatı ile mektepler arasında birçoḳ cihetlerden sıkı rabıta, daimi münasebet ve yakınlık olması laẕım geldiğine şüphe yoktur. Muhitimize uygun, asrımıza layık nesiller yetiştirmek istiyorṣak ʿilmī̇ ḫalka doğru yaḫut ḫalkı ilme doğru taraf götürüyorṣak onun-ḫalkın-yarattığı en büyük ve kollektif, adsız, arzsız, daima değişen faḳaṭ hiç ölmeyen edebiyatına mekteplerimizde yer, kütüpḫanelerimizde Ṣaḥīfe ler tahsis idelim. En büyük şairler ve ṣanatkârlar ḫalk gibi yaradanlar ve düşünenlerdir.

Ḫalk edebiyatının tetkik ve tedrī̇s usulü ḥaḳḳındaki fikirlerimizi gelecek maḳalemizde şerh ve izah ideceğiz

(Ṣaḫīfe 37, Ṣayı 4)

Yaẕan: Nuşirevan

Neşriyat İdarelerinde Ana Dili

Āẕerbāycan Türkçesi'nde Marksist ictimāʿ ī˙yat (ṣosyologiya) edebiyatına olan ihtiyacı hiç kimse inkar idebilmez. Anadilinde maʿārifin artması, mekteplerin ve kursların çoğalması ile yanaşı olarak Türkçede bu mekteplerin ve kursların derslik ihtiyaçlarını temin idecek kitapların çoğaltılması lüzumu zaruridir.

İşçi ve kendli gençliğinin ve sevadsızlığını tesviye iderek bilgisini artırmaya başlayan işçi ve kendli kitlesinin öz anadilinde her bahse cevap virebilecek kitaplara ihtiyacı çoḳ aşikardır. Kitap paẕarlarımız ile alaḳadra olan yoldaşlarımız bu ihtiyacın ne kadar keskin olduğunu ṣosyolociya ve siyaset baresindeki kitapların tirajı ile raḳamlarla ölçerler. Muḫtelif neşriyat idarelerimizin çıkardığı binlerce tiraja malik kitapların bir nice ayda ṣatılarak kurtarması Āẕerbāycan işçi ve kendlisinin medeniyet ve taḥsī˙l cihetinden artmakta olduğunu ispat İder. Faḳaṭ bu neşriyatta umumi bir taksir vardır: O da dil meselesidir.

Ḫarbi komünizm devrinde Āẕerbāycan'da ṣosyolociya ve siyaset baresindeki kitapları Āẕerbāycan Matbuat ve Edebiyat Müdirliğü neşriderdi. Bu devirde neşridilen kitapların dili baresinde danışırken dimek olur ki: Bunlarda muayyen bir dili yok idi. Birçoḳ kelime ve cümleleri gelişigüzel dizmekten ibaret idi. Hercura ṣarf ve nahiv (kerametine) faÿidelerinden mahrum olan bu yaẕılardan bugün bir fikir başa düşmek çetindir. O zaman başa düşen oldu, ya yok. Bu mesele o devirde iş gören yoldaşların yaẕacağı bir tarihi meseledir. Ondan ṣoñra siyāsī˙ kitapları A. Ḳ . v. f. m. ḳ .tebligat ve teşvikat şubesi yanında düzeltilen "ʿilmī˙ Ṣosyalizm Kütüpḫanesi" adıyla neşridilmiştir. Bu kütüpḫaneyi tercüme ve idare eien yoldaşın özünün Türkçe bilmemesinden ötürü bu kitaplardan bir şey başa düşmek mümkün olabilmez.

(Ṣaḫīfe 38, Ṣayı 4)

Ṣoñra “Aẕer neşrin” “ictimāʿī·yat” baresindeki kitaplarına gelende: Bunlar arasında biz ictimāʿ ī· bilgilerin coğrafya, tarih ve edebiyat gibi birçoḳ kısımlarını taparız. Çoğusu mektep kitabı olarak düzeltilen bu “nesne”ler her iki ayağa akıyorlar: siyāsī· cihetten ve dil cihetinden. İlmi ve pedāġoji cihetinden ise her iki elden çolaktırlar.

Siyāsī· cihetten akṣaması bir taraftan maʿārif işçilerimizin, bilḫaṣṣa onun kalem tutan kısmının, geri kalmasından gelmiş ise, diğer taraftan “aẕlit”in zayıflığındandır. Bu ḫususta “aẕlit” bir “memur” sıfatıyla değil bir siyāsī· işçi sıfatıyla çalışmasıdır. Faḳaṭ burada asıl tetkik itmek istediğimiz mesele bu kitapların dil cihetidir: Bu kitaplardan birini tetkik iden Yoldaş Karayef, bunların mekteplerimizde kiçilerek başa düşülmesi mümkün olmadığını, muallimlerin bile bunları başa düşmekten ötürü Arapça ve Farsi kamuslara muhtaç olduklarını yaẕmıştı ki çoḳ ḫaklı idi. Bu kitapların umumiyetle üslubunda “anadili” eṣasına muḫalif olan umumi bir ḫal vardır. Osmancılık. Eski Osmanlı

ṣaray edebiyatının, (ṣaray edebiyatının) teʿsī·rinden hâlâ kurtulmamış olan “güzel İstanbul Türkçesi”nin kopyasını Āẕerbāycan anadili olarak mekteplere kabul ittirmek gayretkeşliği “Aẕer neşir”in baş aẕalarından biridir. Türkiyeli Türklerde de dil meselesi helelik tamamıyla, ḫallidilmemiş bir meseledir. Gerçi Osmanlı Türkçesi “**Türk Yurdu**” etrafına toplanan “ṣade Türkçe” taraftarlarının ve merḫum Türk komitesini Tevfik Nureddin’in “**Ḫalka Doğru**”su etrafına toplanan “ḫalk dili” taraftarlarının uzun güreşleri neticesinde çoḳ ṣadeleşti. “Ṣaray dilini” ḫakimiyet mevkiinden çıkardı ise de faḳaṭ Anadolu Türkünün anadilinde bir edebiyat virebilmekten hele mahrumdur. “Ṣade Türkçe”nin naẕım ve hitabette babası olan Mehmed Emin Bey ve neyinki “Ṣade Türkçe”yi dāhā ziyade ilerleten Orḫan Seyfi Bey’in Türkçesini hele Anadolu’nun ancak mektep (Rüşdi mektep) ikmal idenleri başa düşebilerler. İptidai taḥsī·li olan aẕ sevadlı adamların başa düşebileceği bir dil ile yaẕılan bir riṣale hele Türkiye’de yoktur. Buna göre Türkiye’de dil ayrılığı edebiyat dili

ve ḫalk dili arasında ayrılık devam itmektedir. Yalnız yeniliğe doğru bir adım vardır. Edebiyat dili eski "ṣaray dilinden" (Klasik Osmanlı dilinden) ayrılmakta devam idiyor. Faḳaṭ Abdülḫak Ḫamidlerin, Tevfik Fikretlerin ve Ḫalit Ziyaların yaẕdıkları müzeye konulmadıkça bu ayrılış tamam olmuş demek mümkün olabilmez.

Dimek bugün TT'de dört dil (ya inki dört lehçe veya dört üslup) vardır: Ṣaray edebiyatının biraẕ yumuşamış olan Ḫalit Ziyalar ve Tevfik Fikretler Türkçesi, Emin Beyler ve Orḫan Seyfiler Türkçesi, "ḫalka doğru" ile başlayan bugünkü ḫalkçılar Türkçesi. (Bugünkü siyāsī· cereyanda ḫakim olan "ḫalkçılar"ın değil; dil ve edebiyat ṣaḫasındaki ḫalkçıların Türkçesi. Siyāsī· cereyandaki ḫalkçıların Türkçesi ile Ḫalit Ziya ve Emin Beylerin Türkçeleri arasında karışık bir şeydir. Dördüncü olarak danışılan canlı Türkçe gelir. Bu Türkçe ile hele yaẕan bir adam yoktur. Buna göre Türkiye'de anadili meselesinin ḫalline dāhā büyük adımlar atmak ihtiyacı vardır. Matbuat ḫayatına geniş ḫalk kitlesinin iştiraki temin idilmedikçe bu cür bir yeniliğin doğulmasını beklemek de olabilmez. Ḫalk danışık dili ile yaẕmak ancak edebiyat ve matbuat ḫayatına işçi ve kendlilerin öz muhbirleri, öz iptidai muallimleri ve ṣaẕ şairleri vasıtasıyla iştirak itmesi ṣayesinde vücuda gelebilir. Bu cür bir yeniliği yapmak iktidarı ise Türkiye'nin burjuvaẕi ḫākimiyetinde değil, ancak Āẓerbāycan'ın işçi ve kendli ḫākimiyetindedir. Cenup Türkçesinde anadili yaratacak, cenup Türkçesine emekçi kitlesinin dili olarak yaẕıya geçirecek Türkler ancak Āẓerbāycan Türkleridir. Bundan ötürü Āẓerbāycan Türkçesi'nde

dil siyaseti geniş zaḫmetkeş kitleleri tarafından danışılan dil ile yaẕmaktan ibaret olmalıdır. Maʿārif komiṣarlığının ve Aẕer neşrin dil siyaseti ise bunun aksinedir: Türkiyi bugünün ḫakikatleri üzerinde değil, dünün ḫurafatları arasında ahtarmak eṣasında türeyen bu cür dil siyaseti yanlış bir siyasettir. Āẓerbāycan Birinci Ülkeşinaslık Kurultayı "Dilin ıslah ve tetkiki baresinde kabul ittiği tezisler" ile bu yanlış siyaseti ayrıca kayditmiştir.

Bu tezislerin kaydittiği

esāslar, ictimāʿī tedḳiḳane ve dil yāresindeki ʿilmī esāslera muvāfiḳ olduğundan bunlarıñ ḥayāta geçirilmesi laẕımdır. Neşriyat idārelerimiziñ bu ḳarārları tedḳiḳ etmeleri ve dil siyasetinde geçmişden ḳāydarak bu güne kelimeleri laẕımdır

“Bakü faʿlesi ḳooperātif neşriyātınıñ”Türkçe kitāblarında ʿumūmi muʿayyen bir dil siyaseti yokdur. Her müellif ve mütercimiñ dili bu neşriyāṭ idaresinde maḳbūldür. Bu neşriyat idāresiniñ kitābları arasında oldukça yerli Āzerbaycan Türkçesine işçi ve kendli Türkçesine yavuk dilde tercüme edilen şeyler tapılan kimi eñ āġır ʿosmanlı türkçesinde de eserler tayabiliriiz. Mesela Bakü faʿalesi ḳooperatif neşriyat idāresi ṭarafından ṣoñ günlerde neşr edilen “ictimāīʿyāt ḫülāṣaları”nı alır. “**İctimāʿiyāt ḫülāṣaları**” Volfṣon yoldaş ṭarafından yaẕılan bir popüler ʿāmeye ḫāṣ bir kitabdır. Böyle popüler kitaplar neşr etmek o neşriiyat idāresiniñ baş vaẕifesidir. ḥālbuki kitab öyle ağır bir ʿosmānlı Türkçesiyle tercüme edilmşdir. Ki bunu başa düşmek için her ḥālde ʿosmānlı edebiyātı ḥaḳḳında yāḳşı maʿlūmatı olan adam labeddir. Mesela kitabıñ 21. ṣāḥifesinde icrā-yı naşir mevād istiḥṣāliye alat-ı mesāʿabe ibādi feyẕ ve istifade 5. ṣaḥifede rebrobende mübareze-i ḥayāt 34. ṣāḥifede ifade-i meram cezair ṣagire imkân eden akvam medeniyet 35. ṣaḥifede netice-i tedḳiḳāt ve müşāhedāt taṣarrufāt ictiāʿye mesāʿi ictimāʿīʿ tefekkürāṭ aire ve mesāʿi beşeriye ve sāire ḫalbuki öszlerden ḫamusunu ḫalḳıñ başa düşeceği yol ile yaẕmak olardı. Mesela icra-yı naşir eylemek yerine ṭabir etmek mevad-ı istiḥṣāliye yerine istiḥṣāl māddeleri gibi ṣoñra alat-ı mesāʿiye terkibi bir defa düz değildir. Düz olabilmesi için alat mesāʿi demek laẕım idi. Ṣoñra bunuñ yerine emek aleti zaḥmet aleti zahmet yararı gibi ana dilinde birçoḳ sözler vardır. İbdadi feyẕ ve istifade demekden maḳṣad ne olduğunu bütün türk lehçeleri ile beraber ʿarab ce fārs dllerini de aẕ çoḳ bildiğim ḥāldde ben başa düşmedim. İşçi ve kendli okucularıñ ne cevr başa düşeceğini ise bilmem. Mübareze-i ḥayātdan maḳṣad ḥayāt için mübareze ḥayāt güreş dolanmakdan ötürü mübareze ve eñ niḫayet tam Türkçe

olarak “Dolanmaktan ötürü güreş” veya “Yaşamak yolunda güreş” dimek olardı. Bundan ṣoñra gelen sözlerin de ḫamusunun ḫalk başa düşebilecek karşılıklarını tapmak olar.

“İçtimaiyat hülaṣaları” (Ṣosyoloji mütalaaları) kitabın Türkçeleştiren yoldaş düz tercüme yapabilen kuvveli mütercimlerdendir. Faḳaṭ dil baresinde Aẕarlı bir yoldaşımızdır. Neşriyat idaresinin redaktörü bu noktaya dikkat itmesi dil meselesine ehemmiyet virmesi laẕım idi. Bakü faalesinin neşriyatında dil baresindeki nokṣanları tafsilatı ile ahtaranda çoḳ danışmak laẕım olar. Hülaṣa idende bu neşriyatın muayyen bir dil siyaseti olmadığını kayditmek laẕımdır. Başḳa birçoḳ müessese ve idare neşriyatımız vardır. Onlarda da hemçinin dil siyasetinin yok olduğu görülür.

İlmi ṣosyalizm kütüpḫanesi baresindeki ve gayrı miṣaller gösteriyor ki böyle muayyen dil siyasetinin olmamasının birçoḳ ziyanları vardır. En eṣaslı ziyan faale ve kendçi hükümetinin büyük fedaḳarlıkla neşrittirdiği kitapların işçi ve kentçilere anlayışlı olmamasıdır. Kitapları çıkartmaktan makṣat işçi ve kendli kitlesinin bilig ve malumatını artırmaktır. Faḳaṭ kaydittiğimiz kitapları ise işçi ve kendlinin başa düşmesi mümkün değildir. Dimek ortada muayyen usul ve kaidelerle yürüyen bir anadili siyasetinin yokluğu neşriyat işlerimizden beklediğimiz neticenin indirilmesine veya yarınki aẕalmasına sebep oluyor.

Buna mani olmak, mani olmanın çarelerini tapmak laẕımdır. Bu çareleri tapmak ise bir adamın ya inki bir müessesenin işi değildir. Bu, Āẕerbāycan **Türklerinin bütün işçi ve kendli maʿārifçilerinin, işçi ve kendli ziyalılarının borcudur.** Bu borcu eda itmekten ötürü anadili meselelerini fenni-ʿilmī ʿ yollarla ve teşkilatlı bir ḫalde öğrenmek laẕımdır.

Bunu öğrenmekten ötürü elimizde bugün muayyen tezisler vardır. Āẕerbāycan Birinci Ülkeşinaslık Kurultayı tarafından kabul idilen bu tezisleri matbuatımız vasıtasıyla tetkik itmekten ötürü, ziyalı kuvveleri çağırmak laẕımdır. Birinci adım budur. İkinci adım ise tezislerin dediği çarelere bakmaktır.

İdareden: Z.N. yoldaşın bu maḳalesi müzakere tarikiyle bırakılmıştır. Umum okuyucularımızı bu mühim meselenin müzakeresine davet idiyoruz.

(Ṣaḥīfe 42, Ṣayı 4)

Bahçeṣaray Fantanı

Puşkin'den Naẕm İdeni: Mehmed Ṣaid Ordubadi

Rus şairi Puşkin'in Bahçeṣaray Fantanı namında bir eseri vardır.

Eser şark derebeylik ḥayatının ḥarem adetlerini tasvir idiyor. Karadeniz ṣahillerinden Visla ve Tuna Çayı'na kadar büyük bir dehşet iras iden Kırım Ḫanı (Giray)ın ḥayat siyāsī ̇yesini ve ḥarem yaşayışını bildiren bu eserde kadınlığın derebeylik devirlerindeki aile vaẕiyetini ṣanatḳârane bir surette gösterilmiştir.

Bütün derebeyliklerde olduğu gibi (Giray) dahi öz fetih ve zaferi kızları, kadınları, esir götürüp ḥaremine doldurmakta bilmiş. Tökülen kanlar, alınan toprakların ṣon mahsulü özünün şehvetine alet kayırdığı yüzlerce kadından ibaret kalmıştır.

Giray ayda birisini seviyor. Sevdiği kadınlar Giray'ın düşüncesince dünyanın bir ḫoşbahtı heṣap olunurmuş. Faḳaṭ onun sevgisi, ṣonundaki hıyaneti neticesinde sevilen kadınların helaketini, intiḫarını kaẕanıyordu.

(Giray) Rus ailelerinden Zarima namında bir kızı seviyor. Onu ḥaremin en ḫoşbaht ve gıpta İdilecek uzvu sırasına kiçirdikten ṣoñra fütuḥatında esir götürdüğü Mariya adlı Polşa zadeganını ona ivaẕ idiyor. Giray, bu iki kadını sevdiği vakitler bütün kan dökme ve akınları dayandırıyor. Bu vakit Giray ḥaremḫane işretleriyle meşgul olduğu içün Rus ve Polşa kendlileri muḥarebe görmeden asude ḥayat sürmüşler idi.

Niḫayet Giray'ın evvelki isteklisi Zarima, Giray'ın Mariya'yı sevdiğini görüp ona ḥaset idiyor. Giray'ın aşkından ötürü dinini atup İslam olduğuna teessüf idiyor.

Bu gibi ḥasetler Zarima'da bir intikam hissi uyandırdığından gecelerin birisinde Mariya'yı ḫançerle katlidiyor.

(Ṣaḥīfe 43, Ṣayı 4)

Giray meselini bildikten ṣoñra Zarbmanı Karadeniz'e attırıyor. Marya'nın kabri üzerinde mermerden bir fantan diktiriyor. (Giray) ın ḫarem ḫayatı ile fütuḥatındaki dehşetleri gösteren bu eserin bir nice parçasını numune olmak üzere Rusça olarak ṣahneleştirilmiş bir parçadan naẓm ittik.

Giray'ın ṣarayındaki ḫarem namı altında yaşayan esir kadınlar deste ile okuyor: Dünyada maişet geçiren şanlı bir inṣan

Zahmetlere, mihnetlere sevk olmada her an Ḫoşbaht ona dirler koca vaktinde niḫayet "Batḫa"ya varup Kabe'de kılsın bir ibadet Yaḫut Tuna ṣahillerini pak kanından Takdis iderek ölse bu makṣatla her inṣan

Gılman geziner, ḫuri dürlü devri birinde Binlerce melek secde kılar rehgüzarında Dünyada ṣaadet ona dirler ki bir adem Rahmetle gülüp, yapmadı mihnetlere matem Yalnız onu inlettiriyor bir odlu sevda

Ancak o da bir kız, o melek yüzlü Zarima

Giray

İtmiş kocaman ordularım Polşanı talan Kanlar ṣaçarak ve belada açmış yeni tufan Her semte Tatarlar ölüm ateşleri ṣaçmış Köyler dağıtup cephe yarup kaleler açmış Feth-i zaferim şahididir Polşa serapa Kınezlerin kızları destimdedir hâlâ Dehşetli ḫaremḫanem ona verse de raḫat Ancak yine de beklemiyor bende ṣaadet Lakin o virenden biri kâşâneme zinet

Dutmam dāhā ben başḳa kadınlarla bir ülfet

(Ṣaḥīfe 44, Ṣayı 4)

Bir his ayılub bende bu mahcub beşerden Ḫarb istemerem, ḫaẕ alamam feth ü zaferden Zarima (geliyor Giray diyor)

Sen sevme Giray, itme muḫabbet bana asla Bak bir bu güzellikde bana var mıdır hemta? Alnımda ṣarılmış iki kat turre-i tarrar

Bir bak bana bak! Söyle görüm kimde bu göz var? Var kimde bu ateşli bakış, tatlı öpüşler

Bu ḫarika cilvemdeki âlî görünüşler Çehremde güneş parlaşa bahtım giceden tar Ben burada esir isem de sergeştelerim var Faik gelemezken bana bir şuh perî-veş Söyle kimi severdin? Nerden sende bu ateş? Dehşetli, ṣoyuk kalbiniz itmez bana rağbet

Göster bana ṣon sevdiğini kimdir o lu'bet?

Giray (ondan nefretle)

İzḫar-ı muḫabbet dilemem bir dāhā senden

Tekrara ne ḫacet, yetişir, sevmiyorum ben (Gidiyor)

Zarima (tek otoruyor) Akşam yetişir, artar ufuklardaki zulumat Baykuş sesi ancak beni sesler, diyor heyḫat Ormanlara nurun ṣaçarak mâh-ı ziyadar Aktıkça bizim yurda düşer ṣabit-i seyyar

Şehzade Mariya (dāḫil olarak) Kimsin, necisin söyle, nedir burada muradın? Geldiñ ne içün durma bana gizleme adın

(Ṣaḥīfe 45, Ṣayı 4)

Zarima

Ben gamımı izḫar içün oldum bura dāḫil Mümkünse eğer kıl beni âmâlına nail Reddeyleme acz eyleyürem al beni gamdan Ümid araram rahm ile bıktım bu sitemden Maẕide ṣaadetle gülüb ömür sürerken Dinle beni hâlâ burada mahv oluram ben Sevdimse sevildimse de ahirde yoruldum Rahm it bana zira pek uzaklarda döğüldüm Ben hep unudulṣam yine maẕi unudulmaẕ Fikrim ölü maẕini düşünmekle yorulmaẕ Doymam giceler ben şu uzak ḫatıralardan Mahv olmamış hâlâ vatanım pîş naẕardan Karşımda durar indide sildir, uca dağlar Eşkimle onun zerrelerinden su şarıldar Battıkça sirişk alma bir sıra müjgan

Her dem görünür çeşmime şebnemli orman Kirpiklerin altından aḳan eşk serapa Çeşmimde kılar çimdiğim ırmakları peyda Lakin beni atmış oradan tali'-i menḫus

Doğma vatanım yok, yaşarım kuş gibi mahbus Ben gafil iken kalbime yol tapmadı âlâm İmdiyse kaẕa virmiş işe ayrı serencam Görmekdeyim aşkın acı teʿsīʾrini hâlâ

Fikrimle düşündüklarim indimde müheyya! Ḫarbe Giray aṣayiş içün itmedi rağbet Aşkımla bütün vahşete vermişti niḫayet Raḫat yaşıyordum bu ḫaremḫanede ḫandan

(Ṣaḥīfe 46, Ṣayı 4)

Ne fitneye meydan ne de bir hileye imkan Lakin sizi sevmekle bana kıldı hıyanet Eğlenmiyor aşkımla sönübdür keçen ülfet Yokdur bu hıyanette sen ayrı kusurun Ancak bana bir nefret oyandırmış ḫuzurun Bu ḫasetle bir kimse değildi bana himmet Yıkdın beni bu hüsn-i vecahet sen ama

Lakin benim aşk olduğum her giz bilemezsin Sen yaḳ şi sevilsen de benim tek sevemezsin İnkar idemem sende de var hüsn-i vecahet Kaytar Giray'ı vir bana bitsin bu rekabet Zira o benimdir, bana vir kalbimi yıkma

Bir ṣade güzellikle benim karşıma çıkma! Karşında çuküb ağlayuram acz idirem ben Kaytar Giray'ı isteyürem aczile senden

Mariya (taaccüblü) Bilmem ne diyor bunca eziyetli liṣanlar Artırmada âlâmımı mübhem bu figanlar

Her dem yeni bir gözyaşı her gün yeni feryad Etmez beni, bir ḫarika tahkirden aẕad

Genc ömrüme bin darbe vurarken acı zindan Vermekdedir her cariye tahkirime meydan

Zarima

Olmuṣṣa Giray ḫattına … ḫayran

Her nahvile olṣa bana terk it çekil andan Kur'an'a itaatle onun dinine döndüm Bir aşkla ben Meryem'i, İṣa'yı unutdum

Dinle: Var eğer sende sükut itmeye rağbet

Öl bende de vardır kılıç işletmeye gayret (Vurup öldürür)

(Ṣaḥīfe 47, Ṣayı 4)

Hâce (sese gelir)

Nolmuş bu ne sesdir kimi öldürdüler aya? Kimdir bu ölen ah bu olṣa vekili Mariya

Arvadlar (dāḫil olurlar)

Bu kan nereden? Kimdir ölen? Nerde kalub ḫan Tedbir idecektir mi ḫaber dutṣa bu kandan?

Giray (sese gelir)

Ah ey büyük Allah dāhā yok Mariya ciḫanda Rusya'ya bir od vuram ben bu zamanda Ordum yine de köyleri, mavaları yaksın Atlar çekilüb ḫarb içün ordum yola çıksın Bedbaht kadının namına tehirsiz elan Mermerle tikilsin ucalansın göğe Fantan Fevvâre vurub katreler aksın da ses itsin Zemzemlerin altında yatan Mariyam işitsin

(nökerine)

Kalk ey Ali! Ey ṣadık olan kul dāhā durma Emreyle tutup katili itişinle müheyya Raḫat uyusun Fantan'ın altındaki Mariya Görsün ki: Onun katilini boğdu bu derya

(yitti)

(Ṣaḥīfe 48, Ṣayı 4)

Yaẕan: Nimet Bahir

İşçi

Çalışar işçi durmadan çalışar Bu çalışmakla zahmete alışar Muttasıl ahtarar, çalar, çabalar Anlamış çünkü ṣay iden yücelar Çarpışan her zaman ṭabiat ile Gah servet gibi hükümet ile Çalışar dağları ider hemvar

“Çünkü himmetle feth olar dağlar” Gah yer altın ider mesken Bulabilsin bu fikir ile maden Seyrider gah bahr-ı ummanı Koparar her tarafda tufanı

Baẕen eyler semalara pervaẕ Gösterer ḫalk-ı aleme îÿcaẕ

Bu hüner ṣayesinde işçisi tamam İdecek kâinatı kendine ram Muhtaṣar işçidir hüdây-ı ciḫan İşçiden başḳa var mıdır ya yaradan

(Ṣaḥīfe 49, Ṣayı 4)

Pedagoji Tarihinin Muḫtelif Devirlerine Dair

Yaẕanı: Āẕerbāycan Darülfünun Profesörü Golbayef

…….

İlmin Marksizm Naẕariyatı Ḥaḳḳında

Bugün Markzim'in, **ictimāʿ ī· pratik ḫayatımız içün** ṣon derece büyük ehemmiyeti olduğu bütün vuzuḫuyla meydana çıkmış bulunuyor: Bu öyle bir ḫakikattir ki bugün körler bile bunu inkâr idemezler. Marksistlerin mefkürevi cihetten ṣon derece müdekkikane ve dürbinane bir surette ġarbi Avrupa'da, Rusya'da, Amerika'da ve indi ise şarkta emekçi kitlelerini idare ittiklerini Marksistlerin ucu bucağı olmayan ṣabık Rusya İmparatorluğu'nda bu vakte kadar miṣali görülmemiş bir proletar inḳılābını geçirdiklerini, Marksistlerin bütün Avrupa, Amerika ve uzak şark teşkil iden müthiş sermayedar aleminin şiddetli mukavemetine bakmayarak ictimāʿ ī· şura cumḫuriyetlerinden mürekkep büyük şuralar ittifāḳını meydana getirdiklerini, marksizmin ciḫan tarihi içün yeniçığır açtıklarını, onların asla korkmadan kemal-i muvaffakiyetle bu yol ile ilerlediklerini şuralar ittifāḳının günden güne muhkemleştiğini, güzelleştiğini velḫasıl ameli bir ḫakikatle iḫata idilmiş olan şayan-ı ḫayret ve büyük … görmezsek ancak öz- özümüzü aldatmış oluruz! Bunlar kuru düşünce olmadıkları gibi cesur ve cüretli bir ḫayalat dahi değildir. Bunlar ayn-ı ḫakikattir. Bunlar Marksizm mesleğiyle ruhlaşmış olan büyük bir fırkanın bir ameli, bir ḫareketidir! Bu amel, bu ḫareket ve bu ḫakikatler herkesin gözlerinin karşısındadır. Bunların ispat ittikleri bir şey varṣa o da: Marksizmin doğrudan da büyük ve ḫakiki bir kuvveti, ṣarsılmaẕ bir metanet ihtiva itmesi, onun dāhā indiden malik olduğu ḫayati bir kudretin gelecekte doğrudan da ciḫanşümul bir şekil alacağını sübut itmesi şüphesizdir. Acaba bugün uzak şarkta müşahede olunan müthiş bir şafak bunu ispat itmez mi? Eğer naẕariyelerin ʿilmī· düsturların bilaḫare kesp ideceği ahval naẕar-ı dikkate

alınacak olsa bile yine ciddiyet ve ṣamimiyetle mütecelli olan her bir adem batını ve manevi ḥaḳḳın Marksizm tarafında olduğunu hissitmiş ve bu büyük ḫareketlerin ḫarikuladeliği dāhā ziyade anlaşılmış olur.

Marksizm'in çalıştığı bir şey varṣa o da: inṣaniyetin üzerinden her türlü zulmü ref itmek ve zaḥmetkeşlerin layık oldukları ḫukuk ve ihtiyarı temin eylemektir.

Vicdanen diyelim: Böyle bir arzuya karşı isyan ve itiraẕ olunabilir mi? Bundan siva ister ilm ve ister tarih-i beşeriyetin devam ve ḫareketi nokta-i naẕarından dahi Marksizm ḫaklıdır. İşte ister Marksizm içün olsun, ister başḳa bir "izm" içün olsun büyük bir amel ve ḫareket yalnız o zaman mümkün olmuş oluyor ve olacak ki o bir dereceye kadar ḫayatın kanunlarına ve cemiyet-i beşeriyetin neşvünema terakkisine muvafık olsun.

Marksizm ameliyatının eṣasında faal bir naẕariyat bulunmuş ve bu da indiki ahval ve şerait dâhilinde laẕım olan suret-i ḫareketin mahiyetini dāhā evvelceden anlamış ve bu suretle de naẕariyat kendi muvaffakiyetiyle ameliyat içün bir ḫak ve bir ṣalahiyet kaẕandırmıştır. İşte bunun içün de naẕari ehemmiyetiyle beraber olmak üzere Marksizm'in ḫayati ve ameli ehemmiyeti fevkalade büyüktür. Bunların birisi diğerinden bahsediyor. Marksizm naẕariyesinde mutlak ṣon derece ḫakiki ve kıymettar bir toḫum vardır ki naẕari bir mahiyette bulunan ve asla kabil-i inkâr olmayan bir parça ḫakikatler dahi bunu tasdik ider. Bunun içün mişal olarak bunları gösterebiliriz: 19'uncu asırdaki Avrupa tāriḫinde birçoḳ şeyleri Marksistlerin evvelden bilmesi ve tefsir itmesi, Rusya inkılabının evṣaf ve mahiyeti dahi dāḫil olmak şartıyla ictimāʿīʾ ve siyāsīʾ ḫarekat ḥaḳḳında kahinlik (pretskaẕaniye) derecesinde basiretkar bulunulması ve niḫayet Marksizm'in tarihi ḫadiṣatı tenvir ve taʿyin itmekle onların arasında doğru bir yol bulması.

Bununla beraber kemal-i ceṣaretle denilebilir ki: Marksizm tarihinin devam ittiği ve ideceği umumi istikametin anlaşılmasının esrarını bulmuş, onun umum paylarının izlerini tapmış ve onların ḫareketini taʿyin itmiştir. Buna göre

cemiyet-i beşeriye ḫayatının Marksizm usulüyle tetkikinin naẕari ve ameli neticeler vereceğine şüphe itmek olmaẕ. Ṭabiidir ki ḫal-i ḫaẕırda Marksizm'in nüfuzu evvelleri olduğundan dāhā ziyade bir süratle artmaktadır.

Marksistlerden birçoḳlarında büyük tecrübeler neticesinde Marksizm ḥaḳḳında ṣarsılmaẕ bir iman ve itikat ḫasıl olmuştur. Odur ki onlar Marksizm'in "teftiş" onun "tekrar gözden giçirilmesine" bir dürlü raẕı olmuyorlar. Bunlarla beraber meydanda diğer bir grup dāhā vardır ki onlar Marksizm'i tenkit ider. Onun "teftiş" ve ıslahına taraftar bulunuyorlar. Buna göre onlara (revizyonist teftişçi) adı virilmiştir. Ḫamu ve herkesin malumu olduğu üzere ḫal-i ḫaẕırda Marksizm naẕarı dāhā geniş olmakla beraber gittikçe dāhā ziyade tevsi-i daire idiyorṣa da lakin o henüz umum tarafından tamamıyla tasdik olunmamıştır. Burjuvaẕi uleması adını daşımada olan garp uleması, hâlâ Marksizm'e yanaşmıyorlar. Onlardan baẕıları onu katiyen inkar idiyor. Baẕıları tereddütte bulunuyor ve üçüncüleri ise garabet nevinden olarak ona hiç de ehemmiyet virmiyorlar. Faḳaṭ Marksizm'in ḫavi bulunduğu **büyük bir kuvvet-i ameliye, onun kıymet-i ameliye ve naẕariyesi** siyāsīʾ ve ictimāʿīʾ mefkureden ṣarf-ı naẕar, bütün ciḫan ulemasını kendisine ram itmeli. Onların naẕar-ı dikkat ve ehemmiyetini celp itmeli idi. Çünki bunu ḫayat da talep idiyor ilim de. Yokṣa bu ḫalde ona ehemmiyet virmemek veya etraflı bir tetkikat ve tetabbuatta bulunmadan onu inkar itmek şayan-ı tenkittir. Niḫayet zamanımızın en büyük bir amili, bir kuvveti dimek olan Marksizm'e karşı muayyen ve bîtarafane bir vaẕiyet alınmalı, onu suret-i bîtarafane ve inṣaf dairesinde tetkik itmelidir.

Bir Metot Olmak Üzere Marksizm

Bizim evvel be evvel Marksizm'de öğrenmekliğimiz laẕım gelen nedir, onun ḫangi cihetidir? Şüphesiz onun metodu, onun usulüdür.

Maruf ve muteber Marksistlerin didiklerine göre Marksizm naẕari bir mezhep, bütün asırlar içün tamam olmuş, ikmal idilmiş bir ḫakikat değildir. O, özelliğinde bir usul,

tetkik ve tetebbuata mahsus bir alettir. Marksizm metot ehemmiyetini ḫaiz bir kavil ve bir naẕardır. Buna göre Marksizm'i

en iyi o adam ispat ider. O adam ona bir ḫak kaẕandırar ki: Marksizm metodunun tedkikat içün güzel ve metin bir alet olduğunu. Başarılı illerde onun semereli neticeler virebileceğini gösterebilsin. Bu ḫalde Marksizm'i en iyi inkâr iden onun (Marksizm'in) uhdesine götürmüş olduğu vaẕifeyi ifadan aciz olduğunu ḫayat-ı ictimāʿī yenin bu veya diğer bir cinsini Marksizm metoduyla anlatmanın, anlamanın mümkün olmadığını isbata muvaffak olan adam evvela bilir. Buna göre yalnız Marksist adıyla adlananlar değil, ḫatta ya Marksizm ḥaḳḳında bir meyil ve teveccüh besleyenler veya onun rehberlik iden metodları yanından laḳaydane bi surette giçemeyenlerin yorucu Marksizm'e ʿilmī bir ḫak kaẕandırmak. Marksizm metodunu yoklamak, Marksizm'i ictimāʿī ḫayatın bilkülliye veya henüz tatbik olunmadığı veya aẕ çoḳ bir tedricle tatbiki teşebbüsünde bulunulmadığı cihetlerinde onun tatbikinden büyük faideler görülebileceğini göstermektir.

İşte ben bunu felsefe veya ḫususi pedāġoji ve ilk evvel onun (pedāġojinin) tarihi ṣahnesinde yaymaya çalışacağım.

Ben bu tecrübelerimde mutlak ne Marksizm'in avukatı (müdafii) ne onun muannit bir münkiri olmak ve ne de her bir şeye bakmadan onun zayıf cihetlerini arayacak. Ahtaracak bir tenkitçisi olmak fikrinde değilim. Benim maḳṣadım alelade onun bitaraf bakıcısı, bir müdakkiki olmak ve derece-i sübuta varmış olan ahval ve ḫaḳaiki meydana çıkarmaktır. Devamı gelen numaramızda olacaktır.

(Ṣaḥīfe 53, Ṣayı 4)

Dil Komitesinin ʿumumī Kanunları Ḫususunda

Yaẕan: Efendizade Abdullah Bey

Yeni pedāġoji cereyanları karşısında eski mektebin terbiye ve tedrīs kanunları birer birer kıymetten düşüp aradan kaldırılmakta ve tarihe mal olmuş naẕariyeler ve düşünceler sırasıya kiçmektedirler. Meṣai mektebinin terbiye ve tedrīs eṣasları "Laboratuar" ve " Kompleks" metodları gün günden kuvvet kesb iderek küçücük adımlarla ilerlemektedirler. Dimeli bizler, eski mekteb tamamiyle kalmamış ve yeni mekteb büyüyüp ḫaddi kemale irmemiş olduğu tarihi bir an keçiriyoruz yani muḫtelif cereyanlı büyük bir keçit dâhilindeyiz.

Böyle bir devirede: Muallim hem eski ve hem yeni pedāġojinin güzel tecrübelerinden istifade iderek yeni şiar bayrağı altında yeni terbiye ideali tarafa yorumludur:

Dilimizde eski didaktikaya ait mükemmel bir eser bulunmadığından uhdemize götürdüğümüz materyalin eski suretini muhtaṣarca göstermeliyiz ki onun kusurlarının ve meziyetlerinin nelerden ibaret olduğu meydana çıksın, neyi atmalı ve neleri ṣaklamalı olduğumuzu bilek.

İşte kanunlar:

I. Silsileli yaḫut tedrici kanunidir. Resimler zinciri silsileleri gibi birbirine bağlanalı ve nirdban pileleri gibi mertebe-mertebe yükselmelidirler. Yani tedrīs derece-derece adım-adım yürütülmelidir. Ṭabii cereyanı kırarak birden bire tedrīsde ileri atılmak, dersleri yek diğerleriyle bağlayan silsile veyaḫut zincir ḫalkalarını kırup atmak. Yani ders arasında dersler burakmak kati surette yaramaẕ. Silsilesiz dersten hiçbir şey anlaşılmaẕ. Mesela: Müsellesden ve müṣaḫai ṣathiyeden malumatı olmayan adama pifagor davasını anlatmak olmaẕ bu kanun hükmünce çocukda mevcut ḫaẕırlığa, malumata, akıl ve zekasının neşv-ü nemasına beled olduktan ṣoñra muallim birinci dersi çocuğun düşüncesine mutabık aparır; gelecek derslerde ise kemal-i tedric ile adım-adım ilerler:

Yani

(Ṣaḫīfe 54, Ṣayı 4)

Muallim tedrī̇sde aşandan çetine, yavuktan ıraga, şadeden mürekkebe, malumdan meçẖule ve müşahẖastan mücerrede keçmelidir.

Yeni naẕariyece dersin teşebbüsü talebeler elinde bulunduğu içün tedrice alışmak dahi talebelerin tecrübesi ve muallimin kılavuzluğu ṣayesinde talebeler tarafından müstakil olarak kaẕanılacaktır. Yeni şiar-ı mucibince silsile bütün ilimler meyanında ve ṭabii surette vücuda getürülmelidir. (kompleks metẖodu)

II. Dersler talebelerin valeryana muvafık olmalıdır. Ḫaddinden ziyade zora ṣalan zahmet ümitsizlik türetir. Derslere karşı büyük bir nefret uyadar. Muallim talebelerinde mevcud malumata, onların akıl ve zekâ neşvü nemalarının derecesine, aralarında bulunan ẖaẕırlık tefavütüne beled olduktan ṣoñra çocukların derecesine kadar alıcılar ve ancak bu tarik ile tedrī̇si talebelerin kuvvesine uygun İdebilir. Ḫam muallim kavline kolay gelen

her cevr malumatı, talebelerde anlar diye, onlara söyler bu büyük bir ẖatadır: Büyük adam kolaylıkla kaldırabildiği bir işle çocuğu basup üzebilir. Böyle ẖata ekser ittİfakta mücerred malumatın tedrī̇si esnasında vücuda gelir.

Dutalım mesela semaverde çay ẖaẕırlamadan bahsetmek laẕım gelmiştir. Bunun içün hikmetten, kimyadan, nebatatdan ve başḳa ilimlerden ibtidai malumat vİrilmelidir. Böyle bir vaḳa birinci ve ikinci derecelerin grubunda ittifāk düşebilir ṣon gruplarda söylenilebilen malumatı ibtidai gruplar şek yohdur ki ẖaẕm idemeyecekler: yani aynı eşyadan her grubun gücüne yarar malumattan artık söz söylenilmez.

II. **Tedrī̇s her ʿilmī̇n eṣas elemanlarını muhkemleştirmelidir.** Her ʿilmī̇n kendine mahsus eṣas elemanları vardır ki hemin ilim heman eṣaslar üzre tesis idilmiştir: onlar ʿilmin kökünü binasını teşkil idiyorlar. Buna göre talebeler elemanlar üzerinde devam itmeli. Onları muhkem surette benimsemeli ve tiz tiz tekrar itmelidirler. En iyisi budur ki talebelere aẕ öğredesin. Lakin eṣaslı öğredesin. Telesmiyesin şakird mektebi bitirdikten ṣoñra ömrünün niẖayetine kadar istifade ideceği malumat-ı ilimlerin elemanları olacaktır. Buna göre eṣas elemanları sınıfta mevcut talebelerin hepsi benimsemelidir.

III.

(Ṣaḫīfe 55, Ṣayı 4)

Derslerin teşebbüsü ve suret-i cereyanı talebelerin elinde bulunmak şartıyla bu kanunda yeni naẕariyece makbul kanunlardan biridir.

IV- Tedrī̇s şuurlu olmalıdır. Yani talebelere öğretilen malumat hep şuur ṣayesinde benimsenmelidir. Her şey evvelceden izah idilir ve anlaşıldıktan ṣoñra benimsenir. Mekanik surette ezberlenmez. Ḫatta ecnebi dillerin kelimelerini, coğrafya ve diğer fünün ıstılahlarını ezberlerken her mefḫumun manasını, ḫangi isme, fiile ve sıfata mensub olduğunu talebe bilmelidir. Manası anlaşılmayan sözleri hıfz ittirmek kuvve-i ḫafızanı menfaatsiz ağırlıklarla yüklemek dimektir.

Talebeler pasiv (passiv) muallimler ise aktiv (AKTİV) faaliyette bulunan usulde söz yoktur, talebeler cismen sınıf odasında bulunurlarṣa da, fikren başḳa âlemleri seyridebilirler. İnṣana gerek olmayan, onu aẕ çoḳ meraklandırmayan hiçbir şeyi o inṣan şuur ṣayesinde benimseyemez. Yalnız mücaẕat kurgusu karşısında mekanik olarak ezberler. Böyle ḫallere yeni usülde yir yoktur: Çünki aktiv faaliyette bulunan taraf talebeler özleridir: malumatı onlara öğreten yok hükmündedir; özleri müstakil surette çalışarak kitapların ve muallimin komikliğiyle ve hem de büyük bir dikkat ṣayesinde, aydın ve açık şuur dâhilinde malumat kaẕanırlar. Buna göre bu kanun tarihi kıymetini itirüp ikinci sıraya keçiyor. Her ḫalde ecnebi liṣanlar ve tek tek ilimler metodikalarında kayt itmelidir ki:

Evvel kelimenin manasını bil ṣoñra onu hıfz itmeğe çalış!

V- **Ayniyet kanunu dersin mevzuu olan eşyanı talebelere göstermekten ibarettir.** Eşyanı göstermek mümkün olmadığı takdirde ya onun modelesini veyaḫut şeklini gösterirler. Modele eşyanı eyi anlattığı içün şekle tercih idilir. Şekillere geldikde onların da renklileri ṣadelerine tercih idilir. Ve ḫakeza bu tarik ile de (ilde yaẕılmıştır) biz çocuklarda basıra eṣasları türetiyoruz. Lakin eğri gösterdiğimiz eşya bir dāhā başḳa ihṣaslar türetebilirse (ṣamia, lamise ve ilh.) o surette hemen ihṣaslarıda talebelere kaẕandırmalıdır. Muallim onu tamamlamalır ki: Doğru ḫataların hemvar ṣatıhların, temayüllü ve kabarıklı eşyaların taṣavvurlarına basıra ihṣaslarından maada lamise ve adale ihṣasları da dāḫildir. Buna göre ḫatları ve kabarıkları yalnız göz ile görmek kifayet İtmez. Bir dāhā lems İtmelidir ki ihṣaslarında muhkem

izler bıraksınlar. İhṣasın aydınlığınI ve tıpkını (TOCNOSTİ) [KİRİL ҒARFLERİ İLE YAẔILMIŞ] dāhā aydın ve dāhā mutabık kalmak içün şekillerin, ḫaritaların ve eşyaların konturlarını. Fon (FON) vasıtasıyla oldukça aydın ve açık yapdırmalı. Tedrī˙se yarar boyda ve ölçüde bulun durmalıdır. (ḫaddinden ziyade büyük yaḫut küçük numuneler ve müvedeleler (müsvedde) laẓımi ihṣası viremiyorlar) eşyanı benimsemek müşahedesinde bir nice maṣanın iştiraki laẓım olduğu içün talebelere bir kadar fırṣat virilmelidir ki eşyanı etrafı ile benimseyebilsinler. Dersin bir kadar gicikmesinin aybı yoktur. Çünki bu gicikmeden türeyen zararı eşyanın etraflıca bitmemek kaẓancı odur ve geçir talebeler bitmedikleri eşya ve tasvirlerin ṣaḫamatlık şekillerini çeker hem de ezberden ve benimsedikleri plan üzere çekerlerse, ayaniyet ṣon muvaffakiyetini göstermiş olacaktır. Muallim dahi şekil çekerse onun her bir ḫattını talebelerin gözleri önünde çizmelidir. Çünki bu surette talebeler muallimin faaliyetine iştirak iden gibi olacaklar. Şeklin tedric üzere vücuda gelmesini görmekle beraber onun nasıl başlanmasını kurtarmasını ve muallimin her dürlu ḫareketlerini görecek ve hıfz idecektir.

Yalnız söz vasıtasıyla eşyaları tarif tavsif itmenin herḫangi nevi olur olsun eşyanın aynını naẓardan keçirmeğe avaẓ idilemez buna göre tedrī˙s ṭabii akıl ve zeka neşvu neması kanunlarına ṭabii olmağa, yani ayaniyet usulü üzere yürümeye bu borçludur. Tedrī˙sin yeni başlandığı zaman her derste ve her dürlu eşya ḫususunda ayani mükâlemeler keçiyor, yani tedrī˙s tamamıyla ayani oluyor: ṣoñradan kemal-i tedriç üzre ve hem de yavaş yavaş mefḫumlar sistemine Malik ilimler okutulmaya başlıyor. Bununla beraber tedrī˙sin niḫayetine kadar ayaniyetin tatbiki mümkün olan ittifāḳla da ona rücu idilmelidir. Tedrī˙s işinde ayaniyetin naẓariyesi yoktur. İnṣanın en muhkem ve en parlak bilenleri ayaniyet tariki ile kaẓanabildikleridir.

Bunun içün de tedrī˙sin cereyanına göre yenkesbleri, madenleri, ḫayvanları şehirlerin, memleketlerin, tarihi vaḳaların şekillerini, ḫaritaları. ve başḳa dürlü eşyaları tamamı ayaniyet kanunu tahtında öğretmelidir. Gösteren zaman şeyleri tavsif ve icnahı vasıtasıyla anlatmalıdır. Çünkü çocuklar. Alelḫusus tedrī˙s

devrinin ibtidalarında müstakil olarak, müşahede idemiyorlar, zati ve daimi ḫasṣaları teṣadüfi ve muvakkati ḫasṣalardan fark idemiyorlar. Ḫatta ṣoñralardan da gösterme zamanında izaḫatsiz geçinmek yaramaz̲. Çünkü ders eğlence suretini kesbider ve az̲ da menfaat virer. Doğrudan da ayaniyet olmadığı yerde ḫakikat meydana çıkmaz̲. Şuursuzluk, meḫaniklik, anlaşılmamaz̲lık, yanlış fikir. İstifadesiz vakit öldürme laz̲imesiz ve belki muzırr fikirlerle beyin yormayı gibi şeyler kurunu vüṣatinin skolastik mekteblerinde olduğu gibi hüküm ferma olur (bu ḫalde ki Türk mekteblerinin birçoğu böyle değilse de bundan çoḳ da ayırarak gitmemiştir). Laboratuvar metodu, frobel montesṣori usulleri üzere terbiye meṣai mektebi ve gayri asrımızca en makbul ṣayılan terbiye ve tedrī̇ s şiarları hep bu kanuna sükûnmuşlar. Ve dāhā doğrusu bu kanundan doğmuşlar. Yeni pedāġoji ayaniyet kanununun tatbikini o kadar geneldir, o kadar büyükdür ki, tedrī̇s işinde bu kanunun ḫaricinde hiçbir şeye icaz̲e virmiyor. Bundan masiva ayaniyet kanununun tatbiki meselesinde eski ve yeni usullerin farkları çoḳ büyüktür. Eski usule göre ayaniyet her şeyi mektep odasına getirip talebelere göstermek ve öğretmekten ibarettir yeni usulce hiçbir şey ṭabii ḫalinin ḫaricinde öğretmemeli: bitginin ḫayatını öğrenmek isteyen onu bağda, bostanda, mişede yani ṭabiat dâhilinde görür. Ḫatta özü onu taḫamüden eküp göğreder, büyü der, meyvesini derer. Ḫayvanların ḫayatına aynı tarik ile beled olur. Madenlere, topraklara, sulara, dağlara mişelere ve gayrı şeylere de bila vasıta, yani ṭabiat dâhilinde beled olur. İnṣanın kulturası vücuda getiren mübareze alanlarına, yani fabrikalara ṣanatḫanelere, ziraat ve ticaret işlerine, iv ve aşḫane ḫayatına ve başḳa dürlu muzafferiyetlerine bila vasıta, yani yerli yerinde beled olur. Büyüklerin işlerine iştirak itmekle mübareze usullerini çocukken öğrenir ve gelecekte müstakil çalışmalar içün ḫaz̲ırlanır. Eski mektebin ḫayatı mektep odasının ḫaricine çıkmadığı içün ona verilen ehemmiyeti kafi miktarda doğrultamıyordu: Çocukların ḫayatı ve ṭabiattan uzaklaştırılmasına yardım iderdi, birçoḳ ḫayatı ve ictimā‘ī̇ pisliklerin ve ḫaksızlıkların üzerine perdeler çekmeye imkan viriyordu ve ḫakeza ve ḫakeza... Bir söz ile eski mektep talebelerini ne kadar ḫayattan ve ṭabiattan uzaklaştır.

(Ṣaḥīfe 58, Ṣayı 4)

burdayṣa yeni mektep bir o kadar onları ḫayata yavuklaştırıyor: Eski mektebin ḫayatı ḫapisḫane gibi dört duvarın arasından ḫarice çıkarmaẕdı. Yeni mektep ise ḫayatın ve ṭabiatın özüdür, onun içün serḫat ve sınır yoktur.

İdareden: Mecmūʿamızın pedāġoji şubesinde gitmesi laẕım gelen bu maḳale bir kadar geç virilmiş ve ona göre ṣon Ṣaḥīfe lere kalmıştır. Muḫarririnden beyan ve itizar ray idiyoruz

(Ṣaḥīfe 59, Ṣayı 4)

Yaẕanı: Tahsin Kozuḫof

Çocuk Bahçaleri Nedir?

Bizim “Bahça Mektebi” adlandırdığımız bu müesseseyi birinci defa olarak Krobl “Kindergarten” namıyla tesis itmiştir.

Çocukları talim ve terbiyeye sevk itmekten maḳṣat onlara yalnız laẕım olan ders ve malumatları talim eylemek değildir. Ḫayatın böyle tehlikeli ve buhranlı devrinde çocukların sıhḫatlerinin de muḥāfaẓası mürebbiler içün en evvel naẕar-ı dikkate alınacak mühim meselelerdendir.

Bugün herḫangi bir mektebe girüp çocukları ciddi ve ḫakiki bir surette sıhhi ve tıbbi bir muayeneden geçirecek olurṣak yarıdan artık faizinin muhtaç-ı tedavi bir ḫalde olduklarını görürüz. Bunun da sebebi çocukların talim ve terbiyeleri içün muvafık bir program takip idilmemiş olmasıdır. Kısmen bu nokṣanlık valideyne (ḫuṣūṣā (ḫuṣūṣen) Müselmanlara) racidir ki bu da ailece şerait-i sıhhiyeye riayet idilmemesi, çocukları pek küçük iken iptidai mekteplere göndermeleri ve çocuk fenni ḥaḳḳındaki tatbikata tamamen zıt olarak taḥsīˈle sevk olunmaları çocukların sıhḫatlarının maddi ve manevi ihlaline sebebiyet virmektedir.

Fenni tedrīˈs ile fizyoloji arasında pek büyük bir münasebet bulunduğundan zamanımız mürebbileri fenn-i tedrīˈs ile fizyoloji arasında bir ahenk ḫusule getirmeğe çalışmışlar ve psiko pedāġoji çareleri bulup çocuğun maddi ve manevi terakki ve inkişafına asla mani olmaksızın ahlaki, fenni, ictimāʿīˈ ilimlerin evvelinci derslerini, evvelinci malumatını virmeğe muvaffak olmuşlardır. Onlar çocuğu ṭabiatın

* Çocuk bahçaleri ḥaḳḳında “Yeni Mektep” mecmūʿası’nın 3-4’üncü numarasında (Tomim)in maḳalesinden tercüme olunarak 16 Ṣaḥīfe den ibaret oldukça uzun bir maḳaleye teṣadüf olunduğundan mezkur maḳalede çocuk bahçeleri ḥaḳḳında bilinmesi laẕım olan birçoḳ şeyler vardır ki bunlar tamamıyla ṣathi keçilmiş ve kısmen naẕara alınmamıştır. Binaen aleyh bu barede muallim arḳadaşlara bu kadar etraflı malumat vermek içün bu maḳaleyi yaẕmaya mecburiyet ḫasıl olmuştur.

T.K.

(Ṣaḥīfe 60, Ṣayı 4)

Sevk eylediği meyil ve muhit dairesinde ḫareket ittirmek sureti ile bir usul tedrī̇s ve talim keşf itmişlerdir.

Acaba bunları ne suretle ve ḫangi bir (metod) ile tatbik itmişler? Buna ancak " frobel usulü" ile muvaffak olmuşlardır. Bu usul bugün dünyanın her tarafında kabul idilmiştir. Yalnız Amerika'da "Newyork da" frobel usulünde talim ve tedrī̇sde bulunan bahça mekteplerinin ṣayısı yeniden artmıştır. **Bu usulün eṣası:** "çocuk mademki çocuktur, evvelinci terbiye ve talimide öz ihtiyacına, öz menfaatine, öz arzu ve nokta-ı naẕarına göre görmesi laẕımdır" naẕariyesidir.

Bütün ḫayatını oyun ile geçirmek isteyen çocuğu 'ulum ve fününun evvelinci malumatını elde itmeye mahsus gayeye çatdırmak içün suret-i mahsuṣada yapılmış modeller, resimler, oyuncaklar veṣaire ile işgal itmek yorulmaksızın yürümeksizin yalnız eğlendirerek naẕar-ı dikkatini ṣaḫa –ı tedrī̇se celb eylemek. Ḫasılı bir çok malumat ile beraber ahlak ve terbiyenin evvelinci derslerini çocuğa virmek. Ḫayat-ı ḫakikiyeye bu suretle alıştırmak bu tarz talimin takip idildiği gayedir ki bu da ikmalden başḳa bir şey değildir. Bu "metodun" çizdiği programa ezbercilik dāḫil olamaẕ. Genç dimağı ezberlemeye sevk itmek af olunamaẕ kabaḫat olduğunu bugün "psiko pedāġoji" feni bize isbat idiyor. Ve "çocuğu ḫakikatı özü özelinde bulmağa, aramağa sevk eimek laẕımdır.

Mürebbi bu ḫususta yalnız rehberlik itmelidir. Mürebbi bu vaẕifeyi ḥaḳḳıyla ifa iderse kafidir." diyor.

(Kişle) " Çocuk bir muhteri'dir. Eserini vucüda getirmek içün ona biraẕ kömek itmek kafidir." diyor. İşte frobelin çocuğun dimağını yürümeksizin talim ve tedrī̇s içün koyduğu usulde bundan başḳa bir şey değildir. Bu metodun tatbiki ṣayesindedir ki Almanya, İngiltere, Amerika ve Franṣa 'da çocukluk aleminde başḳa bir faaliyet, başḳa bir güzellik görülüyor.

Bu mükemmel usulü terbiyede zamanını yalnız oyun ile geçirmek meyil ve arzusunda bulunan çocukların ahval-i ruhiyelerine pek muvafık olan "bahça mektebleri" namında ki müesseselerde aẕ ders çok eğlence ve oyun kaidesi ve eṣası üzerine talim ve terbiyeye devam idilmek içün programlar yapılmıştır.

(Ṣaḥīfe 61, Ṣayı 4)

İndi bahça mekteblerinde çocuklara ne gibi şeyler tedrīʿs olunabileceği suali varid oluyor. Bahça mekteblerinde olacak tedrīʿṣat içün katı bir program yapılamaz. 5-6 yaşındaki bir çocuğun mekteb dâhilindeki ḫarekatı, talim ve tedrīʿsi her ḫalde bir programa ṭabidir. Faḳaṭ ne ḫarekâtı ne de dersleri diğer mekteblerde olduğu gibi kati bir program ile tahdid idilemez. Çocukları intizam altında yaşamağa yavaş yavaş alıştırmak lazımdır. Bahça mektebleri müdireleri içün en mühim ve nazik vazifelerden biri de budur. Bu usul terbiye fevkalade güzeldir. Faḳaṭ tatbikinde de fevkalade dikkat ve ihtiyat lazımdır. Bu barede bir ders programı yapılacak olurṣa hemen her ṣatır başında "oyun" fidine fikir virilmelidir.

"Frobel usulunün terbiye-yi etfal içün ne kadar menfaat virici bir usul olduğu ḥaḳḳında henüz bir fikir ḫasıl itmemiş olanlar böyle bir ders cedveli (program) gördükleri zaman şüphesiz "çocukların ömrü burada ancak oyun ile geçecektir!" gibi beyanat ve itirazda bulunacaktır. Ḫalbuki bu çok yanlış bir fikirdir. Bu oyunlar ile çocuk terbiye içün matlub olan nokta-i kemale doğru yavaş yavaş alıştırıcı bir program ile ḫareket ittirilerek efal ve ḫareketleri yavaş yavaş kati bir programın ḫududi dairesine sevk idilir.

Bahça mekteblerinde müdire ve muallimelere tedrīʿṣat ḥaḳḳında "frobel" usulü veyaḫut buna benzer usulleri ḫaricinde olarak kati bir program virilemediği gibi virilecek derslerde hiçbir suretle tahdid olunamaz. Bunların kaffesi usulün taʿyin idildiği ḫududu tecavüz itmemek üzere mürebbiyelerin dirayet ve fetanetlerinden asılıdır. Yalınız tedrīʿṣatın şubeleri ḥaḳḳında bir program virilebiliyor. Bu program muhteviyatının ne gibi şeylerden ibaret olacağı anlaşılmak içün aşağıdaki tasnif lazım görülüyor.

1- Münasip zeminde muṣaḫabeler. Vazifesini tanımak, nezafet ve taḫarete icbar.

2- Terbiye-i bedeniye: Yürümek, koşmak, sıçramak, atlamak. Piyano veṣair münasip bir musiki alanının muntazam terennümü ile ḫarekat-ı muntazama icra itmek.

(Ṣaḥīfe 62, Ṣayı 4)

3- Ḫareḳatı Taklidiye: Kücede gördüklerini taklit itmek. Mesela: Ḫayvanatın veṣairenin ḫareḳatını.

4- Atmak, tutmak, yuvarlamak suretiyle icra olunan her nevi top oyunları.

5- Zeka ve hissiyatı uyandıracak ve lüzumunda muḥāfaẓa-i nefse hizmet idecek ḫarekat.

6- Hep bir ağızdan şarkılar ile yaptırılan oyunlar.

7- İp, deknin veṣaire ile yapılan birçok oyunlarda çocukları serbest bırakmak.

8- Alaim-i ṭabiiyeye dair muṣaḫabeler.

9- Ḫayvanatın ḫayatları, tarz-ı maişetleri ḥaḳḳında nakiller.

10- Çiçek ve meyvelerin adları. Tahmelerin nüveleri. Ve neye yarar oldukları ilk ve ṣon baḫar.

11- Barama kurdu ve bu kurdun faaliyeti.

12- Ṭabiatla dāhā yakından tanış itmek içün çocukları korulara, mişelere, deniz kenarına götürerek ṭabiatı temaşa ittirmek.

13- numaralandırma arap ṣayıları ile yapılmıştır Lişanın Tekmili: Malumdur ki lişan meselesi oldukça ehemmiyetli bir mesele olduğundan lişanı idare idebilmek içün bir inṣanın her ḫususta güzel bir terbiye görmesi matlubdur. Ona göre de çocukların lişan terbiyesi içün baḫae mekteblerinde aşağıdaki kaide üzere ḫareket olunmaktadır.

A) Çocuklara evvela ḫane ḫayatı ḥaḳḳında muṣaḫabeler tertip olunuyor. İvlerinde aile efradına karşı ḫat ve ḫareketleri: Temizliğe, sıhḫate riayetleri, ḫayat-ı ḫayvaniye, her gün gördükleri nebatata, ḫavaya, suya, rüzgara, mevsimlere veṣaireye dair muḫtelif zeminlerde danışmağa alıştırmak. Bu gibi muṣaḫabeler bitṭabi gayet basit olmalıdır. Faḳaṭ gitgide çocukların gösterecekleri istidada göre muṣaḫabelerde yavaş yavaş ehemmiyetini artıracaktır.

B) Her gün gördükleri vaḳalara dair çocuklara özleri tarafından küçük hikayeler tertip ittiriliyor. Ve bu hikayeleri yoldaşları ḫuzurunda söylemeğe alıştırılıyor.

(Ṣaḥīfe 63, Ṣayı 4)

T) Bir vaḳa-yı, bir meseleyi muntaẓam surette beyan itmek gerek fikir gerek telaffuzdaki ahenk-i intizama dikkat idilerek tedrici tekmile çalışmak laẓımdır.

C) Lişanın terbiyesine hizmet iden bu muḫasebe ve hikâyelere evvela pek aẓ kelimeler ile mübaşeret idilir. Ve muvaffakiyet görüldükçe kelimelerin artırılmasıyla mikyasın büyütülmesine gayret idilmelidir.

14- Ṣayı ṣaydırmak ve şekil yaptırmak.

Kayd: "Frobel" usulü üzere heṣabın evvelinci dersleri bir takım küçük kareler ve taşdan yaḫut tahtadan yapılmış mekablar veṣaire ile virilür. Bunlar vasıtasıyla cem' ve tarh ameliyatı içün kavvi eṣaslar koyuluyor.

15- Musıki: çocukların terbiye-i musıkiyesine alat-ı musıkiyeden biriyle icra idilen ahengi dinlemek suretiyle başlanılıyor.

16- El işleri: Burada hendese ve coğrafyaya aid evvelinci ameli dersler viriliyor. Resṣamlık, ṣanayii veṣaire işler yaptırılıyor.

Bahça mekteblerinde yaptırılacak tedrīʾṣatın muḫtelif şubelerini gösteren programın iki dereceye taksimi ve birinci derecedeki programın ikinciye nispetle dāhā ṣade ve dāhā basit dersleri ḫavi olması icap idiyor. Zira baḫae mektebi ibtidai mektepler ile çocukların dört beş yaşına çatıncaya kadar ivlerinde geçen aile ḫayatı arasındaki müddete mahsus bir müessese olduğundan ḫane ḫayatından çıkarıp mektep ḫayatına alışacak olan çocukların bahça mektebinin evvela birinci sınıfına idḫaliedilmeleri zaruridir.

Bu mekteblerin eṣasen iki sınıfa taksim idilmesi esbabından biride budur. Dört beş yaşına vasıl olduktan ṣoñra ḫanesini terk iderek bahça mektebine gelen bir çocuk yaşına ve istidadına göre bir veya iki sene bu müessesenin evvelinci kısmında kalır. "Frobel" usulünün gayet basit ve ṣade kısmını burada görür. Ṣoñra ikinci kısma geçiyor ki, burada birinci kısıma da görmüş olduğu dersleri biraz dāhā geniş bir program dâhilinde gördükten ṣoñra bahça mektebini kurtarmış oluyor.

(Ṣaḫīfe 64, Ṣayı 4)

“Bahça mektebinin” kıymet ve ehemmiyeti Āẕerbāycan da henüz tamamı ile takdir olunmamıştır. Malumdur ki ailelerin ekserisinde hıfzus-sıhḫaya layıkıyla riayet idilmemek yüzünden çocukların sıhḫatleri bozulduğu gibi valideynin dahi çocukların terbiyesine beled olmadıklarından çocuklar ḫarab oluyor. Ahlakları bozuluyor. Baẕı çocuklarda pek ziyade aṣabiyet görülüyor. Çocukdan görülen bu gayri ṭabii ḫal valideyn

sebebiyet verdiklerini düşünemeyerek zavallı masumu naḫak yere tekdir ve izzet-i nefsi kırmaya başlıyorlar. Bu ḫal devam eyledikçe çocuk kendince fenalaşyor. Aṣabi ḫastalıklar devam idiyor.

İşte ailelerin öz tedbirsizlikleriyle hem sıhḫatini ve hem de ahlakını bozdukları yavrular “bahça mektebi” ne kabul olundukdan bir il geçer geçmez ne aṣabiyet ve ne hiçbir ḫuysuzluk kalmıyor.

Bu ḫususda Amerika’nın en meşḫur ṭabiblerinden ve new york sıhhiye müfettişi doktor “makṣol” resmi olarak diyor: “bahça mektebleri bir zamanlar birer tecrübe maḫalli idi. İbtidai mekteblere gönderilmezden evvel çocukların evvelinci tedrī̇ṣatı, evvelinci terbiyeyi baḫae mekteblerinde görmelerinden ne derecelere kadar bir faide ḫasıl olunabileceği tecrübe idilmekte idi. Ḫalbuki bu gün bu müesseselerin taḥsī̇l-i ibtidaiye karşı temin eyledikleri faideler kat’i bir surette anlaşılmış ve bu usulün vaẕıı olan “Frobel” in çocukların ahvali ruhiyesini anlamak ḫususunda fevkalade bir zekaya malik olduğuna şüphe kalmamıştır.

(Ṣaḥīfe 65, Ṣayı 4)

1- **Elifba Usul Tedrī̇si**

2- Okuyaẕıya Ḫaẕırlık Dersleri

3- Elifba Taliminde Ḫarflerin Nizamı Yaẕarı: Mirza Mehmed Zeynallı

Yenice mektebe getirilmiş çocuklar ile birdenbire elifba tedrī̇sini başlamak olmaẕ. Çocuğa düştüğü yeni muhiti bir kadar anlatmak. Mekteb ḫayatı ve muallim ile aşina itmek laẕım gelir ta ki çocuk düştüğü mekteb muhitinin onun içün adi bir muhit olmasını anlayup burada özünü aẕad ve ailesi muhiti içinde olan gibi his itsin. Bu mülaḫaẕalara göre elifba tedrī̇si atideki balolara ayrılıyor:

I- Mukaddime dersleri veyaḫut mukaddime ṣohbeti.

II- Oku yaẕıya ḫaẕırlık dersleri.

III- Elifba taliminde ḫarflerin nizamı.

Mukaddime Dersleri:

Mukaddime dersleri elifba derslerinden evvel çocuk yeni mektebe gelirken şifahi olarak deyilen derslerden dāhā doğrusu ṣohbetlerden ibaret olacaktır.

Bu muṣaḫabe derslerinin makṣadı çocukları mekteb muhiti ve nizamı ile aşina İtmek, muallim ve şakirdleri biribirine yakınlaştırmak. Çocukları açmak. Şakirdlerin mektebe getirdikleri bilig ve marifet ile muallimi tanış itmekten ibaret olacak. Çocukları yeni mektebe kabul ittiğinde muallimin bugün ve başlıca bir vaẕifesi varṣa da o da ilk defadan çocukların kalbinde mektebe karşı muḫabbet oyatmak mektebi sevdirmek ve ilk defadan çocuklara mektebden güzel teʿsī̇rat virmektir. Ḫamumıza malumdur ki bir şeyden veya bir vaḳadan alınan ilk teʿsī̇rat o şeyin veya o vaḳanın kapımızda nasıl yer tutmasını taʿyin ider. Mesela: bir tiyatronun ilk temaşası ḫoşumuza gelmezse bir dāhā tekrar o tiyatronun temaşasına gitmek istemeriz. Veya mütaalasına başladığımız bir yeni kitabın baş ṣaḥī̇feleri

merakımızı uyandırmaẕṣa o kitabı bırakmak isteriz. Ḫabile mekteb ilk defa çocuğun ruḫunu teraneye getirmezse bir dāhā çocuğun mektebe doğru giri kaytması çetindir. Kaydar ise de mecburi olacak. Mecburiyetden de müsbet netice gözlemek olamaẕ.

Binaen aleyh mekteb 1'inci kademeden çocuğun nam-ı ruḫunu ve kalbini eline alup özüne bağlamalıdır ki çocuk mektebi ailesi gibi heṣab idüp beşaş bir ḫalde okumaya devam itsin ve muallimi ata anasından da aẕiz tutup onunla ruhen kalben sevişşin. Böyle olduğu ḫalde şakirdlerin ḫususi manevi alemleri muallimin karşısında bir ayna üzerinde olan gibi inikas idecek ve bu alemi terakkiye doğru aparmak gayet mümkün olacak. Muallim ister çocuk yeni mektebe geldikte ister ṣoñraları bu arzulara muvafık rikkatlerde ve ḫareketde bulunmalıdır.

Evvel günü çocuklar mektebe toplanırlar. Yeni bir aleme düşmekleri bir anda olurṣa onları düşündürmeksizin olmuyor. Muallim şakirdlere boy sırasıyle mekteb otağında yer viriyor. Budur (bütün) çocuklar oturmuşlar. Muallime bir tür itibarsız bir ḫalde bakıyorlar, onu yabancı belki de bir korkunç heṣab idiyorlar. Ve buna göre bir taraflarını hemişe kaçarak koyurlar. Burada muallim öyle çocukları danıştırmalıdır ki onlar sehvde olduklarını düşünsünler ve muallimi öz ata anasından ayırmasınlar. Budur muallimin gözü yüzü şakirdlere doğru çevriliyor ve onlara bir nakil(nahıl) söyleyeceğini beyan idiyor. Bundan ṣoñra muallim şakirdlerin nakil işittiklerini ṣorır. Burada çocuklar bir kadar açılup ḫamusı birden yürekle cevab viriyorlar. Muallim burada cevab virmek kaidesini şakirdlere öğretir. Naklı söylemekte muallimin makṣadını şakirdlerin dillerini açmak onları özüne yakınlaştırmak olduğundan küçük çocukların canından getirilmiş hikayenin olması laẕım gelir. Bu nakıl şakirdler ile muṣaḫabe bir tarzında gitmelidir.

Mesela muallim nakle başlarken: "iki yoldaş var idi. Birinin adı dadaş öbürünün adı baba" dedik de şakirdin birisine ḫataen: "bes senin adın nedir?" gibi sualler virerek onlar ile tanış oluyor. Ve bu küçük nakil gidişinde onları tanıştırarak kısmen manevi alemleri ile tanış olmaya kadem koyar. Burada şakirdler cevab virdikde tamam cevab virmelerini muallim onlara öğretir.

(Ṣaḫīfe 67, Ṣayı 4)

“He” lafzının avaz̧ına “beli” yok lafzının avaz̧ına “ḫayır” sözlerini işletmeği tavsiye idir. Bu tür muṣaḫabeler üzre şakirdleri muallim özüne ram ider. Adlarını öğrenir ve yerinde mekteb nizamları ile nasiḫat şeklinde değil ameli bir tarzda aşina ider. Bu gibi işlerden ṣoñra muallim gerek şakirdler ile lap yakınlaşsın. Onların mektebe getirdiği bilenler ile aşina olsun. Bu makṣad ile muallim çevreye çevre şakirdlerin muhitlerinde mevcud şeyler baresinde ṣohbet açmalı ve mekteb ḫayatı ile tanış itmeli. Şakirdlerin anlamak ve marifetleri ile aşina olmak içün ḫayatlarını tasvir iden levḫalar üzre sual- cevab usuliyle küçük hikâyeler düzeltmeli ve aileleri, ata analarının meşgaleleri baresinde ṣohbet itmeli.

Bu muṣaḫabeler vasıtasıyla muallim şakirdlerin itibarını kaz̧anıyor, onların anılanı ve düşünceleri ile aşina olur ve mektebe getirdikleri gayet katmaḳarışık ve dillerine bir kadar runf viriyor.

Birinci iki ḫaftalar ancak böyle muṣaḫabe derslerinden ibaret oluyor. Faḳaṭ mukaddime dersleri dāhā doğrusu bunların makṣadı bu iki ḫafta ile bitmiyor.

Uşaklar ile tamam kemal aşina olmak iki ḫaftanın borcu değil belki nice illerin işidir. Muallim her bir dersde şakirdin ruḫani alemiyle yāḳınlaşmāġa ve yeni kadem koymağa çalışmalıdır.

Oku Yaz̧ıya Ḫaz̧ırlık Dersleri.

Çocukları mekteb ḫayatı ile aşina idenden ṣoñra birdenbire elifba talimine kiçmiyoruk. Ḫurufatı öğretmeden ileri tanıştığımız cümle, söz, hece ve bunların binası olan ṣavt ile aşina itmeliyiz. Şekiller üzre sual virerek şakirdlerden her sualimize ayrıca cevablar alup bunları tekrar ittiririk. Bundan ṣavayı başḳa sualler virüp hebile cevablar alırık. Her bir cevabı söylendirdikte bir kadar fasıla viririk. Böyle temrinatdan ṣoñra ayrı ayrı tanışığımıza “cümle” adını koyarız ve bu lafzı tek tek birlikte tekrar ettirip birkaç

cümle didir derik. Burada şakirdler cümle söylemekte çetinlik his iderlerse özümüz birkaçını diyüp şakirdlerden de taleb ideriz. Cümleni ameli bir surette anladığında ṣade cümlelerden başlamalıyız. Cümlenin ne olduğunu

ve danışığımızın cümlelerden ibaret olduğunu şakirdlere anlatandan ṣoñra kiçerek "kelime" ni anlatmağa. Bunun içün evvellerde iki kelimeden ibaret bir cümle getiririk mesela "kuş uçuyor" bunun cümle olduğunu şakirdlerden ṣorduğumuzdan ṣoñra sözleri biri birinden ayırarak söylüyoruz: uşak oynayor bu cümlenin nice kerede deyilmesi şakirdlerden ṣoruşuluyor: evvelinci kerede uşak ikincide oynuyor. Deyilmesini şakirdlere söylüyor böyle temrinatdan ṣoñra her defada dediğimize "kelime" adı koyuluyor ve tekrar ediliyor. Bundan ṣoñra söylediğimiz uşak oynuyor cümlesinde nice kelimenin olduğunu evvelincisini ve ikincisini dedir derik. Bundan ṣoñra şakirdlere iki kelimeli cümle didizdürüp her kelimeyi ayırarık. İki kelimeli cümleni öğrettikten ṣoñra üç ve dāhā çok kelimeli cümlelerde dedirtmek olar. Şakirdler çetinleşende ṭabii muallim özü evvelce söyleyüp şakirdlere dedirtmelidir. Şakirdler cümleleri kelimelere bölmeğe muvaffık olandan ṣoñra "hece" ler ile tanışılmağa şuru idiyor. Faḳaṭ burada evvellerde hece lafzı işletmek uşaklar içün zor olar hecenin avaẕına parça veyaḫut bu ilk lafzını işletmek tavsiye idilir. Cümleden ayrılmış iki heceli bir söz getiriliyor mesela: u…şak bu kelimeni didikte ikiye ayırarak u-şak diyoruz. Ve nice parçaya bölünmesini ṣoruyoruz.

(Şakirdler parça sözünü anlamaẕlarṣa, kağıt veya ayrı bir şeyi götürüp parçalara bölüp beyan itmek olur) bu kelimede nice parçanın olmasını evvelinci ve ikinci parçaların ne olduğunu ṣorarız. Bundan ṣoñra şakirdlere iki parçalı ve ṣoñra üç ve çok parçalı sözler söylendiririk. Eğer şakirdler burada dolaşırlarṣa muallim yardım ider. Bu suretle muallim şakirdleri cümle, kelime ve parça (hece) ile tanış idiyor. Bu temrinatlardan ṣoñra ses ile aşina itmeye başlıyoruz. Evvel sesin özünün ne olduğunu anlatmak laẕım gelir. Bunun içün muallim gizlice zengi çalüp şakirdlerden ne işittiklerini ṣorar. Burada muḫtelif cevablar verilebilir: biri zengin çalgını, diğeri cini cinganı. üçüncüsü zengin sesini işittiğini söyleyecek. Muallim zengin "sesini" işittin cümlesinde şakirdlerin fikrini "sesin" işitilmesine celb idiyor. Bundan ṣoñra muallim elini maṣaya urur veya kemanda bir iki ses verüp

ne işittiklerini şakirdlerden ṣorar: bunlar ses işittiklerini söylüyorlar. Ses maẕmununu çocuklara dahide yahşi anlatmak içün sesleri onların ḫatırına getirmek tavsiye olunur. Mesela: araba gidende, kuş okuyanda, kedi miyavlayanda , ve ila ahir…ses işittiklerini sual-cevab usulü ile beyan iderik. Bu gibi temrinatdan ṣoñra inṣan danışanda da "ses" işitilmesi ve sözlerimizin sesden ibaret olması müzakere idilir. Bundan ṣoñra "Victor Vog un" işittiği gibi ḫayvan ve gayrı şeylerin verdiği ḫususi seslerden timṣaller getirilmelidir. Mesela: Arı ne tür vızıllıyor? Külek berek istede nice ses viriyor? gibi sualler virip cevab almakla sesin maẕmuni ḫacmini büyütmüş oluruz. Cümleni kelimelere, kelimeleri hecelere, heceleri de seslere bölmeyi talim edende özün özeti temrinatlara yol virmeli bunları canlı, ameli ve kışaca bir surette öğretmeli bunların öğretilmesi elifbayı geçende bize artık komik edecektir. Kelimeleri seslere ayıranda ḫuruf imla ile başlanan bir heceli kelimeyi getirmek laẕımdır. Mesela: A-T, A-Ş gibi sözler. Ṣoñradan ḫuruf-ı imla ile kurtaran bir heceli kelimelere geçmeli ve niḫayet iki, üç heceli sözleri ṣavtlara parçalamalı.

Elifba Taliminde Ḫarflerin Nizamı.

Elifba tedrīʾsinde mühim meselelerden birisi ḫarflerin ne gibi nizam üzere öğretilmesi meselesidir.

Ḫarfleri elifba nizamı üzere geçmek büyük sehv ve ḫatadır. Çocuklar içün gayet çetin bir yoldur. Evvela seslerin ḫamusu bir üslup üzere söylenmeyüp özlerinden ṣoñra gelen sesler ile bir aṣanlık da bitişmiyorlar. Didaktiḳanın "aṣandan çetine geçmek" talebine göre seslerin talimi zaman bunları ḫususi bir nizam altına almak vacib gelir.

Şimdi baḳalım ḫarfleri nizama ṣalanda ḫansı eṣası naẕara alacağız: seslerin aṣan söylenip öbürü sesler ile aṣan bitişmesini veya ḫarflerin yaẕıca aṣanlığını ḫarf var ki mensub kaydını ses aṣan telaffuz olunur faḳaṭ özü çetin yaẕılıyor ve aksine olarak mensub kaydını ses çetin telaffuz edilüp özü ise aṣan yaẕılıyor.

Söylediğimiz esāslara göre ḥarfleriñ niẓāma ṣalmasında iki cereyan devam itmekdedir. Birisi: sesleriñ āsām telaffuẓ olunub āsān da bitişdiklerini. Diğeri ise ḥarfleriñ yaẕıcı āsān ve çetinliğini esās ḳabūl ediyor. Bu esāslardan birincisi yaʿni sesleriñ telaffuẓca āsānlığı ve āsān bir ṣūretde başḳasına bitişmasi muḥkem ve maḳbūl esās olunṣa gerekdir. Bu esās üzere alfabemizdeki ḥarfler ātideki tertib üzere taʿlim idilmesi elverişli

olardı. Meṣūtelerden (sesli ḥarflerden) āsān telaffuẓ idilün başḳāsına āsān bitişenleri berk söylenen seslilerdir. Mesela: a, ev (evden) o (uşaḳ) meṣūtelerden bir ḳadar çetin telaffuẓ olunub bitişenleri ḫafif (yumuşāḳ) meṣūtelerdir.

Ye, (ip) i (yemek) o (orik) ö (ördek) bu meṣūteleriñ ḫāsiyeti üzerlerinden ṣoñra gelen ṣamteyi (sessiz ḥarfi)yumuşākdır. Mesela: it, üzüm, yemiş, gün (deri) bu kelimelerden olan meṣūteler: t, z, m, ş, n yumuşamışlar. Mevṣūtelerden çetin olanları yā ve yudur (eğer bunlar bir ḥarf olaraḳ taʿlim idilseler) bizce bunlarıñ heresi iki ḥarfden mürekkebdir. Bu ṭarzda taʿlim idilirse ḥārfleriñ taʿlimi yolı ḳanāʿat kesb eder.

ṣāmtelere gelince bunlardan āsān telaffuẓ olunub āsān bitişenleri: ş,s,f,h,j,z,v,m,r,l ḥārfleridir. ṣāmtelerden kelimelerden çetin āyrılub çetin bitişenleri bir ānda (tiz) telaffuẓ olunan ṣāmtelerdir: b,p,t,ç,k,v ḫabiyle k'dir. Söylenen taḳsimāt üzere bütün elifba taʿliminde ātideki derci ḳabūl itmek iyi olur.

Birinci pelde: şekil meṣūteler ve yāḫūd berk denilen sesli ḥarfler ve birinci ḳısım ṣāmteler: a, o,u,ş,s,f,h,z,v,m,r,l,j ḥarfini ikinci peleye bıraḳmaḳ laẕımdır. Zira bu ses ile olan kelimelerimiz pek aẕdır.

İkinci pelde: ḫafif meṣūteler (yumuşāḳ sesler) ve bir ānda (tiz) telaffuẓ idilen ṣāmtelerdir. İ,ı,o,b,t,k,ç,h,n,k,d,h ve dāhā ṣoñra ʿarab kelimelerinde mevcūd ḥarfler: ayın, gayın, ṣad,dad,tı,zı.

ʿArab kelimelerinde mevcūd ḥarfleri seslere āyıraraḳ taʿlim itmek çoḳ çetin ve belki imkân ḫaricindedir. Binaenʿaleyh bu kelimeleri Amerika uṣūlüyle yaʿni kelimeleri tamāmlıḳda götürüb telaffuẓda sesleri işittirmek ve tamāmlıḳda yaẕdırmaḳ uṣūlü ile öğretmek elverişli olurdu.

ʿarablar muḫtelif Türk milleriyle çoḳ tez tānış olmaġa başladılar. Dāhā beni ümeyyeniñ birinci ḫalifesi muʿāviye zamanında (680-661) Türklere ḥarbi eseri ṣıfatıyla, ḫalifeliğiñ yeñi pāyitaḫtı olan dömşek şehri küçelerinde görükmeye başlayorlar. Birinci Türk ḳabilelerinden olan ḫaẕarlarıñ çoḳdān yāşāmāḳda olduklārı vüṣaṭi āsyā ve şimali ḳāfḳāsyāyā doğru müselmān ʿarablarıñ hücumleri ārtıḳça, ḫalifeliğiñ ġarb şehirlerinde ister ḥarbi esir ṣıfatıyla ālınān ve ister āzād Türkleriñ miḳdārı da git gide artıyor. Muḫtelif Türk ḳabileleriyle āyrılan birçoḳ ḳanlı muḥārebelerden ṣoñrā, ʿarablar niḫayet, ʿabdülmalik (705-685) ve oġlānları Velid (715-805) ve ḥaşām (743-824) zamanında Türk illerinde birleşdiler. Git gide Türkleri ḫalifelik ḥududuna dāḫil oluyor ve Türk milletleri özlerine evvelce dömşeḳ ḫalifeleri ve dāhā ṣoñralar ise ʿabbāsi ḫalifeleriniñ tebʿalıgına ḳabul ediyorlar.

ʿarab orduları ārḳāsıncā bu yerlere ʿarab tacirlerini ve ṣanatkārlarınıñ ṣoñralar ise dāhā doğrusu ʿaynı zamanda yeñi islām dini mübalaġalarınıñ ve siyāḥlarıñ āḳıntısı devam ediyor. Türk ovālarında, ʿarab muḥāfaẓa ḳoşunlarınıñ eṭrāfında ārtıḳ bir sürʿatle şehirler, inẕibāṭ merkezleri ve zengin bāzālar meydana çıḳıyor. Özleri ḥis itmedikleri ḥālde ġālibler (ʿarablar) maġlūb milletler ile yāḳınlaşmāġa bāşlayor. Onlarıñ yāşāyışını, ʿādetlerini ve ḥatta dillerini ögreniyorlar. Türkler daḫi ġālibler ile ʿaynı münāsebetde bulunuyorlar. Öz selefleri beni Ümeyye ḫalifeleriniñ milli temāyülāt ve ġurūrından uzāḳ bulunan beni ʿabbāsiler zamanında bu iki ġālib ve māġlūb millet ḫuṣūṣā dāhā ārtıḳ yāḳınlaşıyor. ḥükümeti devlet içerisinde gibi bāşḳa yerlileriñ ele geçiren ʿabbāsiler öz ʿarablarına çoḳda inanmāyorlardı. Bu sebeble onlar özlerini, ḫalifeligiñ eñ uzāḳ ḥisselerinden olan bāşḳa yerliler ile iḥāṭa itmege başladılar. Türkler de bu bāşḳa

yerliler içerisinde olūb ʿabbāsiler onları yeñilerle vüsāti āsyādan ve dāhā şarḳda olan Türk ülkelerinden alıyordular (getiriyordular)

Māmon (813-833) muʿataṣam (842-833) ve birinci ḫalifeleri zamanında eñ güzel ḳoşunlar ve ḫalifeleriñ şaḫṣı ordusu Türk ʿaskerlerinden olūb cenerālleri de özlerinden idi. Bu ʿaskerler içün baġdāddā ḫuṣūṣi ḳışlālar tebkiliyor. Onlara güzel maʿaşlar verilir ve olduḳça güzel baḳılıyordu. Bir zamān ṣoñrā bu ḳoşunlar ʿabbāsiler devletinde eñ artıḳ bir ehemmiyet kesb ediyorlar. Zira bütün iḥtiyār (ḥükümet) doğrudan doğruya onlarıñ elinde bulunuyordu. Ücretle olan bu ʿaskerleriñ başçıları (reisleri, ḳumāndanları) ḫalifeleri öz ellerinde bir oyuncāḳ yāpāraḳ onları arzuları üzere taʿyin ve ḫalʿ ediyorlar.

Yüz yıl ṣoñra yaʿni ʿaṣrıñ birinci yārısında müslümanlarıñ āsyādaki ḥākimiyeti yalñız doğrudan doğruya değil, ḥatta ḥuḳūḳā bile Türk "şarḳ ve ġarb sulṭānlarına" yaʿni selçūḳ ḥānlarına geçiyor. İster ḫalifelikiñ ve isterse Türkleriñ özlerinin yāşayışı ve tārīḫinde bu ḥādiseniñ artıḳ ehemmiyeti oldu. Bu ḥadise dolayısıyla yalñız yāḳın şarḳ tārīḫinde değil, belki ʿumūmā bütün müslümān şarḳi tārīḫindeyeñi devir başlıyor.

Bu günden iʿtibaren ṣoñ vaḳitlere ḳadar ḥatta mısır ve şimali āfriḳāda dāḫil olmaḳla bütün müslümān şarkıñ miḳdārını muḫtelif Türk ḳabileleri ḥal ediyorlar. 10'uncu ʿaṣıra dek müslümān şarḳi tārīḫinde birinci rol oynāyān ʿarab ve fārslar müteḳābil dāimi mübārizelerde mucib düşmekle bu yere dek mālik oldukları ehemmiyeti ġāib ediyor ve öz mevḳiʿlerini daḫa genç ve daḫa ḥarbi Türk milletine güzeşt ediyorlar.

Birinci Türk selçūḳi ḥükümeti üzerine : ḫalifeliğiñ ayrılmış ḥiṣṣlerini birleştirmek, onlara yeñi bir ḥayāt virmek ve islām ʿalemini ġarbdan tehdid eden (---)[26] tehlikesine ḳārşu ẓarbe indirmek kimi āġır bir vaẓife düşüyordu. İşte bu vaẓifeyi onlar büyük bir muvaffaḳiyetle ifā etdiler. Dini menāfiʿini her bir şeyden artıḳ dutān o zamānıñ başlıcaları ve ḫuṣūṣā baʿẓı baġdād ḫalifeleri Türklere öz ḫalaṣkārları gibi islām dünyasını inḳırāẓ ve esāretden ḫalāṣ itmek

[26] Sözcük okunamamıştır.

içün Āllah ṭarafından taʿyin edilmiş bir millet gibi bākmāġā başladılar. Birçoḳ ḫadisleriñ meydana çıḳması da iḥtimāl bu devre ʿaiddir. Bu ḥadislere göre güya peygamber Türkleriñ ẓuḫurunu islām milletleri ḥayātında onlarıñ vaẓife ve ehemmiyeti biliyor ve göstermiştir.*

Şübhesiz Türkler daḫi tez bir zamanda öz ḳuvvet ve ehemmiyetlerini taḳdir ederek bundan öz menfaʿatleri uğrunda laẕımı ṣūretinde istifade itdiler. O zamanıñ büyük bir eseri olan "divān-ı lügat-üt-Türk" müellifi maḥmūd kaşgari " taʿlumal liṣanül Türk fān lehem feleka ṭeva la (Türkleriñ dilini öğreniñiz, zira onlarıñ ḥākimiyeti ḳuvvetlidir.) ḥadisini ḳayd ile ʿilave idiyor. "-----" (bu ḥadis doğru ise) mesuliyeti onlarıñ üzerinedir. (bu ḥadisi maḥmūduñ işittiği iki mollanıñ) onu öğrenmek vācibdir. Doġru olmādıġı taḳdirde bile bunu düşünce (ʿaḳl-ı selim)ṭaleb ediyor.

Türk milletleriniñ ḥākimiyeti kesinleşip ḳuvvetlenince milli benlikleri (düşünce) de o sürʿatle ʿaynı zamanda kendilerine tābʿii milletler ṭarafından onlarıñ yaşayışını tāriḫ ve dillerini öğrenmek lüzumiyeti de artıyor idi. Öbürü ṭarafdan ise yākın şarḳ müslüman ve ḫristiyan memleketlerini alarak Türk orduları tez bir zamānda bu yerleriñ ahālisiniñ medeni nüfuẕu altına düştüler. Onlarıñ uzun yıllar neticesinde elde ettikleri medeniyeti benimsemeye başladılar. Buñā göre Türkler yerli ahāliniñ ve ḫuṣūṣā bütün ḳurun vüṣaṭi (ortā ʿaṣır) müslümanlıḳıñ medeniyet dili olan ʿarab dilini ögrenmeli idiler. İşte buñā göre dāhā 11'inci ʿaṣırda da Türk selçūḳ ḥükümeti devrinde ister ḳlasik ʿarab dilini ve ister bu Türklerin dilini öğreniniz, çünkü onların egemenliği uzun sürecektir.

Teallemuu liṣan et-turk fe-inne leḫum meliken tevaalen

* o zamānıñ aḥvāl-i rūḥiyesini taṣvir içün ārtıḳ ehemmiyeti olan bu ḥadislerden bir nicesi

muḫtelif Türk dillerini (lehçelerini) ögrenmek içün ḫuṣūṣi eserler olduğunu görüyoruz. 11'inci ʿaṣrıñ āḫirinde ve 12'inci ʿaṣrıñ evvelinde Türkleriñ içinde ʿarab (fārs) dilleirni ve ʿarablarıñ içinde de Türk dilini bilmek ʿādi bir şey olduğuna biz ḫüküm iedebiliriz bu zamānlarda muḫtelif Türk ʿālimleriniñ (yıkılmış selçuk ḫükümeti ve ḫarezmiñ başḳa başḳa ḥiṣṣelerinde) ʿumūm islām medeniyeti ṣayesinde iştirakleri naẕāra çarpacak derecede artıyor.

Burada biz ʿumūm islām medeni ḥareketinde daḫa ilerinden laẕımı ṣūretde iştirak iden ayrı ayrı simālar ḥaḳḳında değil 1) kitlevi bir ḥadise Türk cemiʿyetiniñ tam ṣınıflarını iḥāṭa itmiş medeni bir ḥareket ḥaḳḳında baḥs ediyoruz. Bu devir Türk milletleri ṭāriḫiniñ eñ parlaḳ devirlerinden olduğu ḥālde maʿatteessüf ʿālimler ṭarafından burasına pek aẕ ehemmiyet veriliyor.

Moġolların ister 13 ve isterse 14'üncü ʿaṣırlardaki hücumarı ve ḳuvveli ve büyük br devlet teşkil itmeleri ʿarablarıñ Türklere olan merāḳlarını (ʿalāḳalarını) ve ḫaliyle ʿaksine eksiltmek değil ḥatta daḫide artıyordu. Belli olduğu üzere muḫtelif moġol ḫānlarınıñ ṣaraylarından ve onlarıñ defter ḫānelerinde moġol diliyle beraber Türk dili de işlediliyordu. Zira muḫtelif Türk ḳabilelerinden mürekkeb olan moġol ordusunuñ büyük bir ḥiṣṣesinin dili Türk dili idi. İşte bir ḳādār sebebden Türk dili oldukça artık bir sürʿatle moġol dilini defterḫānelerden ve ḥatta dānışşıkdan çıḳārub ve resmi dil ṣıfatıyla özü onuñ yerini dutuyor. Ve başḳa ḫānlar ilḫānlar, memlük sulṭānları (mıṣırda) ve başḳaları bu dil ile konuşmağa ve öz āralarında yaẕışmağa başlıyorlar.

İrān'dan müstaḳil moġol ḫānlığı düzelmesi (ilḫānlılar ṣalṭanatı) ve daḫa bu devletiñ hevesi zamanında bir ṭaraftan şirvān içün onuñla öz altūn orduda arasından öbürü ṭarafdan suriye ve küçük āsyānıñ cenūb ḥiṣṣesi (Kilikya) içün ile Mıṣır Memlukları arasında başlamış olan mübāree iki milletin biri biriyle yakınlaşmasına

1) Arisṭoyu tefsir eden meşḫur feyleṣof ebu naṣr fārābi. O fārāb (otrār) maḥallinden olub nila Türk idi. Vefatı 150'inci yılda hemdanda olmuştur.

daḫa artıḳ ḫidmet itmeli idi. Baġdād dāġıldıḳdan ṣoñra islām medeniyetiniñ yeñi merkezi ve ʿabbasileriñ pāyitaḫtı olan mışır ile ʿadil çayı boyunda yerleşmiş āltūn ordu arasında büyük bir siyāsī̇ münasebet başlıyor. Dānışıḳ aparmak, ʿumūmi düşman hülakülere ḳarşū ittifāḳ yāpmāḳ yaḫūd nigāḥ meselesi içün - dibek olur ki- her gün altun ordudan İskenderiye ve ḳāhireye büyük hediyeler ile ilçiler geliyordu. 1) yine bu maḳṣadla mışır ḫükümeti nümāyandaları tez tez āltūn ordunuñ pāyitaḫtına geliyorlardı. Mışır müverriḫleri ve edibleri bu ḫuṣūṣda bütün tafṣilat yaẕıyorlar, bu gibi resmi münāsebātdan ʿilāve ḳāhire ile āltūn ordu arasında dāimi bir medeni rābıṭa devam ediyor, ʿālimler tatbiʿānda bulunmaẕ yaḫud öz bilgilerini artırmak içün uzun ve çetin seyāḥatler yapmaḳdan çekinmiyorlardı. Türk dünyasınıñ muḫtelif ḫaṣṣalarından gelen böyle seyyāḥları ḫuṣūṣā bu zamān yʿani islām medeniyetiniñ merkezleri olan baġdādoıñ ve ḫarezm payitaḫtınıñ taḫribinden ṣoñra mışırıñ pāyitaḫtı ḳāhrede görmek olurdu. Zira yalñız mışır moġol koşunlarına ḳārşu müdāfaʿada bulunub öz istiḳlaliyet ve şehirlerini yaġmādan ḫalāṣ idebilmişti. Bundan ʿilave moġollarıñ taʿkibinden yaḳalarını kurtarma arzusuyla Türkler mışıra ḳāçıyor ve burada öz hemcinsleri olan memlüklere ḫidmetde bulunuyordu. ṣonucları ise muʿayyen mülāḥaẓalara göre Türkleri artık şādlıḳla ḳābūl ediyor ve ister orduda isterse muḫtelif divānlarda (idārelerde) eñ yāḳşı yerleri onlara veriyorlardı. Bu Türklerden bir çoḳları yāḫūd onlarıñ neslinden olanlar: mekteb müdürleri, edibler büyük dereceli memurlar ṣıfatıyla firʿavūnlar mesleğinde büyük rol oynamaġa başlıyorlar.

Maḳāleniñ devamı gelen numeroda olacaktır.

1) P. Meliyoraneski. ʿarab muʿallimi Türk dili ḥaḳḳında s 7-8: peterburg 1900

(Ṣaḥīfe 76, Ṣayı 4)

Heycānına Yeñi Naẓar

Bu maḳāle āmeriḳa maṭbūʿātında derç idilmiş ve meşḫur profesör (Oölenor Ḳanon) ṭarafından yaẓılmışdır.

Bu profesör mʿidede ġıdānıñ ḫaẓm işlerini ögrenmek içün birinci olarak (x) şuʿlelerini taṭbiḳ itmişdir. Miʿdede yemegiñ ḫaẓm işlerini ögrenirken o heyecāñıñ (emüsyonuñ) beden içün ne gibi teʿsīʾrleri olduğunu da tedḳiḳ itmiştir.

Heyecānıñ beden dāḫilinde cereyan iden bütün işe büyük teʿsīʾri oluyor.

Besin ciddi şūretde çālışdığı taḳdirde bedeniñ dāḫilinde birçoḳ büyük değişikliklerin ʿimale geldiği şoñ fizyoloji muʿayenelerden keşf ve muʿayyen idilmiştir.

Çalışmaḳ içün laẓım olan iş ḳuvvesini biz yemekden alıyoruz. Oñā göre bedenimizde olan esās işlerden birisi yemegiñ ḫaẓm idilmemesi işlerdir. Birin ve şiddetlei korku ḥırş veya na-rāḥatlık vāḳiʿ miʿde dāḫilinde yemegi ḫaẓm eden ʿunṣurlar yalñız ḳorḳu ġayẓ ve ḥırş olan zamān değil ḫatta heyecāndān ṣoñrāda bir müddet dāyānmış oluyorlar.

Yemegiñ ḫaẓm idilmesi işlerini dāyāndırmakla beraber heyecāñ, beden ʿūnṣurları arasında ḳānıñ cereyanı işlerini d değiştiriyor. İçerisinde birçoḳ nāzik dāmārları (ḳān dāmārları) bulunan miʿde heyecan esnasında sıkılarak ḳānıñ damarlar ile gelmesine mānʿi oluyor. Bundan dolayı beyniñ yüregiñ ve öfkeleriñ (ağçekerlerin) kān damarları sıkılayamıyorlar. (ḳān ile dolu olarak kalıyorlar) böyle olduḳda yemegi ḫaẓm iden ʿunṣurlara gide bilmeyerek ḳān yine de hemāñ damarlara kaydıyor.

ʿaynı zamāndā yürek tez tez dögünmeye başlayor. ḳānıñ cereyanı sürʿatleniyor ve insānıñ iradesi ile ḥareket eden ʿumūm ʿuẓūvlar artık mikdārda ḳān ile idiliyor. Ḳān gelirken bu ʿuẓūvlar içün materyal getiriyor. Bu materyal ḳuvve menbʿaını teşkil ediyor ve ḫuṣūṣi bir nevʿi şekerden ʿibaretdir.

(Ṣaḥīfe 77, Ṣayı 4)

Ḳān hemān materyali bütün bedene dāġıdıyor. ḳuvveniñ ḫalāṣ olması içün yanmak ve yanmak içün de (---)[27] laẕımdır. ḳān tez tez cevelan ederek öfkelerden (---)[28] iḥtiyāṭı alur ve onı iḥtiyācı olan ʿunsurlara viriyor. Bu yangından su ile ḥāmẕ ḳārbon ʿimale geliyor. Sıvı kan ile bu gereklere ve ḥāmẕ ḳārbonı ise öfkelere aparıyor. Heyecān vaḳti ʿādi ve istirāḥat vaḳtinden 6 daḳʿa artık ḥāmẕ ḳārbon ʿimale geliyor. ḳuvve ile iş gördük de derin ve tez tez nefes aldığımız hāmūyā maʿlumdur. Böyle olduḳda hevā öfkeniñ dār yolları ile geçiyorç öfkeniñ yolları genişlendik de heva öfkelere serbest ṣūretde geçiyor ve ḳuvve ile çalışmak içün kifayet ve laẕım olan ḳādār veriyor. ḳuvve viren materyal (ḳālpḳokān) bu gereklere toplaşıyor. Birin heyecan oldukda bu materyal dönerek şeker oluyor ve ḳānıñ içerisine dāḫil oluyor. ḳān da onu bedeniñ bütün ʿunṣurlarına dāġıdıyor. Bʿaẕen şeker ḥaddinden artık çoḳ olduk da bu gerek vāsıṭasıyla bedenden ḫāric ediliyor.

Şekeriñ bu gerek vāsıṭāsıyla dışarı çıkması bedeniñ dāḫili gizli işleriniñ bir nevʿidir.ʿaṣablar ile ʿalāḳadār olan ebdeniñ dāḫili gizli iş ʿunṣurlarından biri de bu gerekiñ üzerinde olan vezlerdir. Bu vezlere bu gerekiñ tam üzerindedirler. Bunlardan ḫāric olan māyiʿātın teʿacili ḫāsiyet ve mahiyetleri vardır. Bu māyiʿat ḳānıñ içerisine sıçradıkça onuñ yemegi ḫaẕm itmek ḫāṣiyetini dayandırıyor ve ḳānıñ taẕyiḳini artırarak onu yemeği ḫaẕm iden ʿunsurlardan yüreğe merkezi ʿaṣab sistemine ve siteniñ ʿaẕalatına doġru sevḳ idiyor. Hemān māiyʿat öfkeniñ yollarını genişlettiriyor ve şekeri bu gerekten ḫālāṣ ediyor. ḳānıñ içerisinde ve ʿaẕalatdan bu māiyʿāt büyük ve merāḳlı da genişlikler ʿamele getiriyor. Onuñ biraẕcası cereyan iden ḳānıñ içersine sıçrayan gibi ʿaẕalātı yeñileştiriyor. (yorgunluğu çıḳārıyor ve refiʿ ediyor) ve bir nice daḳiḳadan ṣoñra ʿaẕalāt özlerini istirāḥatden ṣoñraki ḥāldeki gibi ḥiss idiyorlar. Hemcinin ḳanıñ içerisine sıçrādıḳdan bu māiyʿat ḳanıñ ġaẕliẕlenmesi işlerini de sürʿatlendiriyor ve bu ṣūretle heyecana gelmiş olan ḥāyvānıñ ḳānınıñ ġaliẕlenmesi içün laẕım olan 5 daḳiḳanı bir daḳiḳaya veya daḫa da aẕ bir vaḳte tebdil idiyor.

[27] Sözcük okunamamıştır.
[28] Sözcük okunamamıştır.

(Ṣaḥīfe 78, Ṣayı 4)

Bedende bu gibi kimyevi değişiklikler heyecan teʿsīʾrlerinden dolayı neşe idemiyorlar ki bu gıdā biz yalñız aḥvāl-i rūḥiye noḳṭa-i naẓarından yanaşmağa ʿādet itmişiz.

İmdi heyecan neticesinden ʿimale gelen bu gibi dāḫili değişikliklerin ve ehemmiyeti meselesi ḳārşūmuzda duruyor. Yemegiñ ḫaẓm idilmesi işleri ne içün dayanmıyorlar. Ne sebeb ḳān beyine ve ʿaẓalāta gitmelidir. Şekeriñ bu gerekden ḫalāṣ edilmemesiniñ sebebi nedir? Ne gibi vaẓʿiyetler içerisinde ḳānıñ tez ġaliẓlenmesi beden içün ḳıymetlidir?

Şiddetli heyecāndān dolayı bedeniñ içerisinde ʿimale gelen değişikliкleriñ mʿana ve ehemmiyeti anlamak içün bu değişikliкleriñ ʿimale gelmesi şeraiṭi muʿayene itmeliyiz.

ʿādetā bir tehlike ḥiss idildiği taḳdirde ḳorḳu ʿimale geliyor. ḳorḳu ise inṣan veya ḥayvāna özünden ḳuvvetli bir başḳası hücum ittiği zamān oluyor. ḳorḳu düşmeden kaçmak ile rābıṭa dardır. Kaçmak mümkün olmadığı taḳdirde ḳorḳu ḥiddet ve ġızġınlıġā ve ḳāçmaḳ ise hücum itmeye tebdil ediliyr. İster kaçmak ve ister ise hücum itmek ʿaẓalātıñ uzun müddet ciddi işlemesini ṭaleb ediyor.. bu vaẓiyeti naẓara alarak heyecan vaḳti bedeniñ dāḫilinde olan değişikleriñ beden içün ne gibi ḫidmet itmiş olduğuna baḳalım. İş gördüğü zaman ʿaẓalat istiraḥat vaḳtinden birçoḳ artık miḳdārda ṭaleb idiyor. Bedeniñ bütün ḥuṣūlıne dāġıtmākdā olan ḳān heyecan olduğu taḳdirde yemegi ḫaẓm iden ḥaṣṣalardan yüreğe öfkelerde beyine ve ʿaẓalāta doğru āḳıyor. Yemegi ḫaẓm iden ʿunṣurlara ḳān aẓ geldiği taḳdirde ṭamamıñ ḫaẓm idilmesi işleri devam edebiliyor ve oñā göre de miʿde bāġırsāḳlar öz işlerini dayandırıyorlar. Yaʿni bütün beden tehlike ḳārşūsunda bulunduğu tāḳdirde yemegin ḫaẓm idilmesi işleri ikinci nevbeye bırakılır. Yemek ḫaẓm idildiğ vaḳit bu kere yığılmış olan şekere imdi āsūdeleşiyor. Ve bütün ʿaẓālāta ḳuvve virmek içün ḳān onu bedene dağıtıyor. ʿaẓalāt ciddi ṣūretde miḳdārda ṭaleb idiliyor. Bu ḥāldā nefes tez tez ve derin alınıyor ve öfkeniñ yolları genişlenerek hevānıñ öfkelere geçmesine āsānlaştırıyor. Bu keregiñ üzerindeki vezlerden

imale gelen māiyʿat da öz vaẕifelerini ifā ediyor. Mübareze veya ḳāçmāḳ uzun bir müddet devam ittiği taḳdirde bu māiyʿāt yorgun ʿaẓalāta yeñi ḳuvveler viriyor. ḳāçārken ḳān damarlarına bir ḫarareт değmiş oluyor ise ḳān ġaliẓleşerek āḳmasını dayandırıyor.

Bu şūretle heyecan zamanı bedeniñ dāḫilinde olan değişiklikler ḥayāt mübārezesiniñ tehlikeli ḥāllerinde bedeniñ bütün ḳuvveleriniñ sefer birliği alınması demektir. Bedeninde tez ve surʿatle değişiklikler ʿimale gelen cevelānlarıñ mübareze vaḳti öbürlerine ġalib gelmeleri ṭabiʿidir.

Hiçbir ʿaẓalāt ḳuvvesi laẕım olmayan heyecan zamanında bedeniñ bütün ḳuvveleri seferberliğe alınıyor.

İmtiḥān vaḳti ṭalebeleriñ ḳanında bāşḳā vaḳitlerden çoḳ artık miḳdārda şeker olması muʿayyen idilmiştir. Onlarıñ yürekleri tez tez uruyor. (dövünüyor) ḳānıñ taẕyiḳi artıyor, yaʿni beden mübareze veya ḳaçmaġā ḥāẓırlaşıyor. Faḳaṭ ṭālebelere laẕım olan ḳuvve yalñız yaẕı yaẕmak içün kol ʿaẓalātına ḫareket virmek ḳuvvesinden ʿibaretdir. ḥayātımızdaki birçoḳ heyecan ve ıẕṭırablarımızda da bize yalñız ḳollarımızıñ ḫarekete içün ḳuvve laẕım oluyor. Faḳaṭ özlerini biri biriniñ dehşetli hücumlarından muḥāfaẓat itmiş olan ata babalarımızdan bizim bedenimize ʿırki ʿādetler geçmiş ve **oñā göre de heyecan zamanı bedenimiziñ dāḫlinde bizim içün lüzumsuz birçoḳ değişiklikler ʿimale geliyor.** ʿacabā bizim içün hiç lüzumu olmāyān ʿaẓalāt işlerinden ötürü bedenimizin böyle seferberliğe alışması ẓararlı değil mi? “evet ẓararlıdır dimek içün esās varmaẕdır. Büyük muḥārebe zamanı “yüregiñ düzgün işlemediğinden” dolayı ḫalḳ ölüyordu. Bir bala ca heyecan olan gibi baʿẓı artık sürʿatle örüyordu. Miʿde bozulduḳda ṭabibler ḫastalara bāḳārāḳ heyecan dispe pesyonu” ḫastalıġı olmasını keşf ve muʿayyen idiyorlardı. Bütün yürek ve miʿde faʿāliyetleriniñ bozulmasına heyecanlar sebeb olmuşlardı.

Bütün yukarıda ditileerinden iki netice çıkarmak olar. Evvela heyecan zamanı bedenimiz ḫareket itmek içün ḥāẓırlaşmış olduğundan geçmiş ʿunṣurlarıñ tecrebe

leri mucibince hemān bedene ḥareket virmek laẕımdır. Oñā göre āġır feziñ işler görmek içün ḥiddetli vaḳitden istifade itmek olar.

Böylelikle hem ḥiddet ve ġayẕ refʿi idiler. Hem iş görülür hem de ʿaẓalātımız ḥareket itmekten fā'ide görer. Böyle ḥiddetlenmek zamanında āġır fizik bir iş görmk içün imkân bulunmadığı taḳdirde ḥiddetlenmeye sebeb olan muḥiṭden uzaklaşmaya çalışan şaḫṣ ʿaḳllı iş görmüş olar. Çünkü bedenimiz bir iş görmek içün ḥāẕır olduğu taḳdirde biz bir iş göremeyende fā'ide aparmayoruz. Ṭabiiʿdir ki bu muṣallaḥından hemişe istifade itmek olmaẕ. Faḳaṭ heyecanı şiddetlendirmek veya onı yok derecesine bindirmegiñ birçoḳ ittifaḳlarda öz elimizde olması da şüphesizdir.

(Ṣaḥīfe 81, Ṣayı 4)

Naḫcıvān Ülkesinde Maʿārif İşleri

Baḳü'dan Naḫçuvān'a maʿārif müesseseerini muʿāyene itmek içün göndeirlmiş ḳomisyon hemin iyon ayınıñ evvellerinde bir ay naḫcuvān ilkesinde bulunduktan ṣoñrā Bakü'ye dönerek özüyle beraber ülkede maʿārif işleriniñ kuruluşuna ve gidişine dair birçoḳ materyal göndermiştir ki bunlarla tanış olmak ṣayaesinden ülkeniñ maʿarifi ḥaḳḳında muʿayyen bir fikr, muʿayyen bir ʿaḳide ḥāṣıl itmek olar.

Bu materyallerle mecmuʿamızıñ geniş okucu kitlesine āşinā itmek ve bu vāsıṭa ile gerek muʿallim yoldāşlarımıza ve gerekse maʿarif işleri ile ʿalaḳadār olan vaṭandāşlara naḫcıvān ülkesinde mekteb ve maʿarif işlerinin hāñgi bir vaẓiyet dāḫilinde bulunduğunu tanıttırmak bizde merāḳdān ḫāli değildir.

Ḥāl-i ḥāẓırda naḫcıvān ülkesi Administrasyon bölgesi iʿtibārıyla üç ḳaẓādān müteşekkildir. Bu ḳaẓālar: naḫcıvān, ordubād ve şerūr ḳaẓālarıdır. ḳaẓā merkezleri iki mezkûr şehirden ve şurūr ḳaẓāsı içün de baş nuraşin adlanan ḳaṣabadan ʿibāretdir. Bu ḳaẓālarıñ aḫalisi ṣoñ iḥṣāiyāṭ maʿlumātına binaen yüz yüz igirmi yedi biñ nefere bāliġdir. Ekser ḳısmı Türk ve cüz'i bir fāiẓide Ermenilerden ʿibāretdir.

Coġrāfi ve iḳtiṣādi cihetden ḳaẓālarıñ birbirine nisbeten farḳı çoḳ değildir. Şurūr ḳaẓāsı tamamen ve nahcıvān -ordubād ḳaẓāları kısmen āzerbāycānıñ ṣayrı "iran baṣar" ülkelerine benzerler. Ordubād ve naḫcıvān ḳaẓālarınıñ diğer kısımları ise dāğ bāsār yüksekliklerden ʿibāret olarak iḳlimce birinci ḳısımdan çoḳ farḳlıdırlar. Başḳa pambuk ve baramacılıpa meşgūldurlar. Ordubād ḳaẓāsında bunlardan başḳa baġcıvānlıḳ işleri olduğu gibi şurūr ve ḳısmen naḫcıvān ḳaẓāsında da çelno keçilik (dökü biçirmek) geniş bir mevḳiʿ işġāl itmektedir.

Ṣanāyiʿ işlerine gelince düz maʿdenleri düz maʿdenleri pambuk zavodları ve bu gibi yerli aḫali içün muʿayyen bir ehemmiyeti ḥāiz olan vāḥidlerde vardır.

(Ṣaḥīfe 82, Ṣayı 4)

Mekteb Ve İctimāʿī Terbiye İşleri

Ülkede ḥāl-i ḥāẓırda bu üç ḳaẓā dāḫilinde 59 mekteb vardır ki bunlarınñ yalñız üçü ikinci dereceli olub mābāḳisi bir dereceli ṣayulur ve ikinci dereceli mektebleriñ ikisi naḫcıvān şehrindeki darʿülmuʿāllimin ve dar'ülmuʿāllimāt adlanan mekteplerden ve üçüncüsü ordubād şehrindeki dār'ülmuʿālliminden ʿibāretdir ki bunlarıñ ḥaḳḳında aşağıda ayrıca söyleyeceğiz. ʿumūmiyetle mektebleriñ mecmūʿında iki biñ beş yüz neferden ziyāde ṭalebe (2500 ve 89 nefer muʿalim vardır.

Ḳaẓālar arasında bu mektebleriñ taḳsimi böyledir.

1) Şurūr ḳaẓāsı- 19 mekteb 26 muʿallim 55 ġurub ve bunlarda 960 ṭalebe vardır*

2) Naḫcıvān ḳaẓāsı- 22 mekteb 37 muʿallim 60 ġrub 870 ṭalebe

3) Ordubad ḳaẓāsı- 17 mekteb, 19 muʿallim, 43 ġrub ve bunlarda 750 ṭalebe vardır.

Bu mektebleriñ şurūr ḳaẓāsında biri naḫcıvān ḳaẓāsında 4'ü e ordubad ḳaẓāsıda 5'i ya tamamıyla ermeni çocuḳlarına veya birlikte ermeni ve Türk çocuḳlarına maḫṣūṣdur. Şurūr ḳaẓāsında ermeni mektebi bir dāne olduğu ḥālde diğer ḳaẓālarda bunlarıñ ṣayı çoḳ tur: baʿẓı rmeni mektebleri yukarıdaki seyahiye dāḫil idilmiştir. Ermeni mekteblerine dā'ir maʿlūmāt komisyonda iştirak

* Ülkede maʿārif işleri muʿāyene idildigi zamān (māyıs āyında) ahāli çöl işleriyle meşgul olduğundan çocukları bir ḳısmı mektebe dvām idemiyordu. Azerbaycan ṣayrı ḳaẓālarında kendi mekteblri [1]5 māyısda ḳāpātıldıgı ḥālde naḫcıvān ülkesinde muʿāyene ḳomisyonu çālışdığından āyıñ āḫirine kadar mekteblerde derse devam idilmiş diye komiserlik ṭārafından emr virilmişdiyese de kendi işleriniñ şiddtli bir devri geçdiğinden ṭalebeler ḫaftalarla mektebden uzakda kalırlardı. Bu cihete çocukları ṣayıne ʿāi'd iḥṣāi' raḳamlarda bir ḳadar noḳṣān da olabilir. Zira ki muʿāyene vaḳti mektebde bulunan çocuklarla ʿumūm ṭalebeleriñ farḳını bilmek mektebde seyāhi işleriniñ gidişi ḳısmen düzgün olmadığından bir kadar çetin olacakdı. Her ḥālde raḳamlar büyük bir taḳriyle ḳābūl idilebilir.

iden Ermenistan Maʿārif Komiserliği müfettişi ṭarafından toplandığı içün ʿumūmiyetle hemin maḳālemizde ermeni mektebleri ḥaḳḳında ihnaḥāra girişmeyeceğiz. Bunlardan başḳa ülkede demir yol canibinde Rus mektebi de vardır.

Lakin bizim aşağıdaki ṣaṭırlarda derç idilen ḳayıdlarımız tamamıyla Türk mekteblerine ʿā'id olduğunu evelceden okucularımıza ʿarẕ ideriz.

Dā'ireniñ büyük olduğunu bir ṭaraftan vaḳtiñ müsāʿade itmediğini diğer ṭarafdan naẓara alarak komisyon maḥalli maʿārif komiserliğiniñ ṣālāḥidile yukarıda ṣayılan mektebleriñ mecmūʿından bir ġruplarını ve ders senesiniñ orasında açılmış olanlarını istisna iderek bütün ülede 44 mekteb muʿāyene itmegi karara aldı. Mabaki mektebler ise mecmʿua nisbet küçük bir fā'iẓ %23 teşkil ittiğinden ve bunlarıñ ʿumūmi vaẓiʿyeti daḫi muʿāyene idilmişlerden farḳlı olmayacağından hemin 44 mektebiñ muʿāyenesi neticeleri ülkeniñ ictimāʿī· terbiye işlerini ʿumūmiyetle taṣvir itse gerekdir.

Maʿlūmdur ki mekteb işlerinin doġrı bir yol ile gitmesi onuñ öz karşısında koyduğu ġāyelere nāil olması ve ʿumūmiyetle öz işlerini düzgün bir ṣūretde apara bilmesi bir nice şarṭlardan asılıdır.

Bu şarṭlar muvāfıḳ ṣūretde temin idilirse mekteb ḥayāti de doġru bir yol ile öz maḳṣādına doġru gidecektir. Yok, eger bu şarṭlardan biri öbürleri ile müvāzi ṣūretde gitmezse ve işte ʿumūmi āhenk olmaẓṣa işiñ ʿumūmi kuruluşu noḳṣānlanub mekteb ḥayātınıñ bir cihetini ḫalledar idecektir. Bu ise bütün işlerde imkāñ olunacaḳdır.

Bu şarṭlarıñ eñ mühim olanları üçdür: 1) muʿallim 2) ṭalebe 3) maddi cihet. Aşikardır li mektebde taʿlim işi ve bu işiñ mesū'liyeti büsbütün muʿallimler heyeti ʿuhdesine bırakılar. Muʿalllim ne kadar faʿāl olurṣa ṭalebeler de o kadar faʿāliyetli bir muḥiṭ içerisinde çalışmaa sevḳ idilecekler. Mektebiñ taʿlim ve tedrī·s ḥayāti her şeden çoḳ muʿallimiñ şaḫṣiyetden āslidir. Muʿallim de faʿāliyet ḥāẓırlık ictimāʿī· duygu aranıldığı gibi yerde muʿayyen bir derece ʿirfan ve öz işlerini aparmağa bir ḳābiliyet ve istiʿdād araanır. Muʿallim mektebiñ rūḥı ve ondaki işleri cānlāndıran bir ḳuvvedir. Değil doğruluğunu istbāta eṭrafında danışmağa bile iḥtiyāc yokdur.

(Ṣaḥīfe 84, Ṣayı 4)

Lakin herkes diyerse ki muʿallim yāḫṣı olmakla mekteb her cihetden yāḫṣı olacaktır. Yaʿni mektebiñ doġru kuruluşunu yalñız biraẕı ḥāẕırlığı olan muʿallim vermekle temi itmek ḳābildir (---)[29]sehv itmiş olur. Zira muʿalimden bāşḳa mektebiñ bir ḳısmını da ṭalebeler teşkil ederler. Mademki esās üzere kurulmuş bir mektebde çocukar gelecek cemiʿyet ferdleri olarak ictimāʿī· terbiyelerini kurmakta özleri iştirak itmelidirler ve mektebde bütün "inzibāṭ işleri" onların öz ʿabidelerine bırakıdılır- ṭalebeler de muʿallim kadar nice mektebde rol oynayacaktır. Çocuklarıñ ictimāʿī· reftarı derse devam itmeleri vakitli vaktinde gelmeleri vaẕielerini ifā itmeleri mekteb ḳānunlarına riʿāyetde bulunmaları ve bundan başḳa birçoḳ vaẕifeler onlarıñ öz ʿuhdesinden olduğundan bu vaẕifeleriñ kemalince ifā idilüb idilmemesi ders ve terbiye işleriniñ gidişine büyük teʿsī·re bulunacaktır.

Burada bir takım mühim meseleler ṣaymak olar ki: bunlar tamamıyla çocuklara ʿā'id olmakla mektebiñ eñ ehemmiyetli cihetleri ḥāvidir. Yalñız yaş itibarıyla çocukların ġurupları taḳsimi meselesiniñ ne kadar büyük ehemmiyeti olduğunı bilmeyen muʿallim

aẕdır. Onuñçün de muʿallimiñ yāḫṣı olması ṭalebeleriñ işe muvāfaḳat itmedii ḥālde kâfi ẓann idilemedigi gibi ṭalebe işleriniñ düzgün olub muʿallimiñ ḳuṣūrlu olması da ʿūmūmi işe noḳṣān virecekdir. Mümkün işleri maḥkum bir esās üzere kurulan diye bu iki cihetiñ ikisi de muvāfiḳ ṣūretde eṣaslı ve doğru bir temayül üzerinde koyulmuş olmalıdır.

Artık muʿallim müteʿalimler her cihetten ḥāṭır ve maḳṣada uyġūn olub da öz vaẕifelerini cidden ve layıkıyla ifā itmege ḳābil olmaları. Baḳalım. Mekteb işleriniñ düzgün bir ḥālde gitmesini temi idecek mi? Bunlardan başḳa öyle bir mühim şarṭda var mıdır ki onuñ bozgunluğu mekteb işlerinde noḳṣān turudta bilsin?

Elbette vardır. Muʿallim ne kadar ḥāẕırlıklı ne kadar faʿāliyetli ne kadar hevesli öz işine seven diğer ṭaraftan ṭalebeler ne kadar çalışkan dāḫili kuruluşu ne kadar düzgün bir ṣūretde aparan ve mektebi seven olṣalar da yine üçüncü bir cihet de vardır ki onu temin itmeyince mekteb işleri temin edilmiş ḥesāb olunamaẕ. Bu ise hemān yukarıda söylediğimiz maddi cihetdir. Zira ki muʿallimi ve ṭalebeleri bir yere

[29] Sözcük okunamamıştır.

mak içün, onları terbiye ve taʿlim işine celb itmek içün bir tāḳım maddi şeraiṭ ṣaẕlamak laẕımdır. Mekteb binası, ders levāzımātı taʿlim şeyleri sāire gibi.

Naḫcıvān ülkesinde bu suāllere cevab aradıkda bu işleriñ kuruluşuna naẓar ṣaldıḳda böyle bir vaẓiyet görürüz:

Ülkedeki muʿallimleriñ yalñız 13 neferi ḫuṣūṣi ḥāẓırlıḳ görmüşler. Bunlar eger inḳılābdan evvelki devirde dār'ülmuʿallimlerde taḥṣil itmişler. Mābāḳisi eski kendi mekteblerinden veyāḫūd hiç de mekteb görmemiş medrese taḥṣili almış muḫtelif ḥāẓırlıḳları şaḫışlardan ʿibāretdir. Baʿẓenaẕ sevadlı birinci dereceli mektebleriñ üçüncü ġurubundan çıkmış gençleriñ de mekteblerd tedrīʿs ve terbiye işlerine celbi dildiği müşahede olunur. Bunlarıñ ekseri değil ḫuṣūṣi ḥāẓırlıḳ belki ʿumūmi ʿirfan dā'iresinden aẕ bir şey kesb itmiş adamlardır. O cihete bu ḳavil muʿallimler pidagoji meseleler mekteb darlık işleri hiç de meraklandırmıyor. Cüz'i bir ḳısmını istisna ederek demek olur ki naḫcıvān muʿallimleri ictimāʿī· ve siyāsī· ḥayāttan bir ḫaber muṭālayāttan bir ḫaber muṭālaʿaya ḳārşı bir rağbet ve öz biliglerini yükseltmek yolunda çālışmakdan uzak bir vaẓiʿyet içerisinde yaşarıyorlar. İstisna edilenlerse kendilerinin ictimāʿī· ḥayātında iştirak iden siyāsī· ve ḫuṣūṣi pidagoji meselelerle meraklanan baḫtiyārlardır ki bunlar kendisinen aḫalisi arasında geniş bir maʿārif işi aparmak. Müṭālaʿā itmek ve öz ṣorgularına cevāb aramak gibi faʿāliyet dāḫilinde yaşıyorlar.

Çoḳ teessüfler ki bunlarıñ sāyı ğāyet aẕdır! Ḫangi bir mektebde taʿlim ve terbiye işleri muʿallimin ḥāẓırlığı ile ölçülürse naḫcıvān ülkesinde tedrīʿs senesi dāḫilinde ne gibi muvaaffaḳiyetler elde idildiği ʿūmūmiyetle muʿallimleriñ vaʿẓiyetine bakılırken āşikār olur. Diğer ṭarafdan muʿallimiñ āhālisi arasından ne gibi bir nüfuza mālik olması ve kendli kelimesi dāhilinde ʿumūmi maʿārif işleri aparabilmesi de bilḫāṣṣa bunuñ ḥāẓırlığından asılı olduğunu naẓara alarṣa bu cihetde de ülkede işleriñ aḫṣadığı görünecektir. Odur ki kendlerde bāġış yāġdırmaḳ içün muṣālaya çıkmak ḫastaları ṭabiiʿat ʿuvẓiyinde "duʿā yaẕan" yanına aparmak gibi muḫumatlar her yerden çoḳ naḫcıvān ülkesinde geniş ṣūretde taṭbik idilür.

Muʿallimiñ faʿaliyeti ẓaʿif olduğu üçün molanıñ da teʿsīʾri nüfuzu büyükdür. Mektebleriñ çoḳ kısmı 3 ve 4 ġrūbludurlar. Beşinci ġurūb ancak içeriye girmekde olduğumuz tedrīʾs ilinden açılır. Bir nice miḳdār muʿallimleri olan mektebleri istisna itmek şarṭıyla diyebiliriz ki bütün bu mekteblerde proġrām işleri fena bir ḥāldedir. Mektebler proġrām ile teçhiz idilemediğinden ve diğer ṭarafdan da muʿallimleriniñ ẓaʿif olduklarından dersleriñ gidişi tamamıyla yañlış bir şekilde kurulmuşdur. Zaḥmet mektebiñ eṣası baẕasını ve ve gihşi teşkil eden zaḥmet profelerine ve ṭabiʿat derslerine burada ya hiç teṣādüf edilemez ya ki gayet yāñlış bir ṭarzda añlaşıldığına teṣādüf olunur. İctimāʿiyat derskeri bunlardan daḫa fena bir mevkiʿ dutar. Programda geniş bir yer dutan beden terbiyesi ve çizgi sevadı gibi derslere aẕ da bile olṣa ehemmiyet verilemiyor. Lişan ve riyāẓiyāt dersleri demek olur ki çocukları̇ñ bütün vaḳti işgal itmekle beraber kuruluşu doğru olmadığından çocuklarda yaradıcı kuvveleriñ inkişaf edilmesine ḥidmet itmekden ʿāciz kalub skolastik bir ṣūretde tedrīʾs edilmekdedirler. Burada daḫi tedriç gibi veyaḫūd ḥayāta yaklaşma gibi mühim meselelere iʿtinā olunmadan işe eski mekteplere maḫṣūṣ bir boya verilmişdir. Bir ṭarafdan tekrar ederiz muʿallimlerden çoḳ bir kısmınıñ birinci dereceli mekteb muḳāyeṣatte bile maʿlūmatı olmadığı diğer ṭarafdan da muʿallimlere pedagoci rehberlik edilemediği onlara ders ile dāḫilinde bir kes ṭarafından yol gösterilemediği öyle bir vaẓiʿat doğurmuştur ki dördüncü ġrūblu bir ṭalebe baʿzen ḥayātdan alışmış ṣadece bu ufak bir ḥesāb meselesi karşısında ʿāciz ve meyus bir ḥālde dayanub birçoḳ taʿaccüb ve teessüfleri mucib olur. Başḳa derslerde bu kabil.

Muʿallimler arasında metodik işler aparılmaẕ. Onlarıñ ʿirfān ve iḫtiṣāṣlarını yükseltmek yolunda hiçbir şeyden görünmez ve tedrīʾs senesi ʿarẓında mektebleri muʿayene iderek muʿalime ʿumūmi pedagoci ve usule dair gösterişler vermek gibi faʿaliyette bir kimse olsun bile bulunamaẕdı. Ülkedeki müfettiş ve taʿlimatçılar muʿallim olmadıklarından mekteb ḥayātına ve tʿalim terbiye işlerine yabancı olduklarından mektebe bir fāʿide vermekten ʿāciz olub bu yolda ellerini bir işe vurmamışlar.

(Ṣaḥīfe 87, Ṣayı 4)

Levāzımāt-ı tedrīʿse ve vesāiṭ-i ʿayniye cihetlerinden de mektebleriñ ḥāli ġāyet fenadır. Yalñız üç ḳaẕā merkezlerinde bulunan mektebleriñ bir kısmında bir niçe coġrāfyā ḫariṭaları, ṭabiiāʿat maḫṣūṣ bir nice tablo ve modeller bulmak olur. Bu mekteblerde bundan başḳa be diğerlerinde ise ḳıṭʿiyā bir şey yokdur. Muʿallimiñ ve çocuklarıñ kendi teşebbüsü ve emeği ile toplanması imkân dāḫilinde olan mekteb müzesiniñ de dimek olduğunu şanki burada bilen bile yokmuş. Baʿẕı mekteblerde yaẕı defterleri olmadığından çocuklar intiẓām üzere yaẕı dersleriine devam etmekten ʿācizdirler. Tenezzüh ekskorya yapmak gibi teʿallüm vāsıṭaları da burada ya ḳıṭiyʿa taṭbiḳ idlmez ya edilirse bu da yañlış bir şekil alıp çocuklarda tereṣṣüd ve başiret ḳuvvelerini inkişaf ettirmek içün değil fiziki bir ḥareket içün kullanmış gibi görünür, zira ki burada ṭabiʿatşinaslık taʿḳib idici bir plan tertibi dilmez ve bütün işler öz başına bırakılub teṣādüfi bir ḥālde geçer.

Mekteb bināsı meselesine geldikde bu meselede naḫcuvān ülkesinde keskin meselelerden olub büyük bir ciddiyet kesb eder. Binālarıñ mekteb şerāiṭine uygun olanları 15 fāiẕadan ziyade değildir. Bunlar inḳılābdān bir çoḳ iller evvel tikilmiş mekteb binaları olṣalar da büyük taʿmir ve tebeddülata muhtacdar binaların ekser kısmına gelince bunlar sık, ḳarānlıḳ, ruṭūbetli sāvūḳ tozlı -topraklı ve hıfẓüssıḥḥa noḳṭa-i naẕarınca ġāyet muẕır damlardan, dükkanlar binasından ve ṣaire bu gibi tikililerden ʿibārettir.

Baʿẕı kendlerde aḫali mekteb binası tikmek yolunda her dürlü meṣārif ve zaḥmete katlanmaga ḥāẕırdırlar. Ḳomisyon kendlerde kend şuraları ve gençler özegi iştirakiyle geniş kendlileri daʿvet edüb mekteb ḥaḳḳında müzākerātta bulunurken kendliler bina tikmek için para zaḥmet vereceklerini söylüyorlardı. Biz nice kendlerde bu yolda ʿameli işlerde yapılmışdır. Lakin maʿalteessüf ülke maʿārif komiserliği bu vaḳte kadar kendlileriñ bu rağbet ve ḥüsn cihetinden istifādelenmek yolunda hiçbir teşebbüste bulunmamıştır. Ḥāl bu ki kentlilere bu işde rehberlik eden olarṣa onlarıñ zaḥmetine bir ḳadar şerik

olan bulunurṣa kendileriñ yer çoḳ unda mekteb binası taʿmir itmek ḳābil olur. Mekteb mobilyasına iskemle, māṣā levḥa ve sāirlere geldikte burada iḥtiyāc başḳa cihetlere nisbet aẕ gibidir. İsḳāmle bütün mekteblerde vardır. Lakin baʿẓılarında iḥtiyācdan aẕ miḳdārda olduğundan bir isḳāmle üzerinde 4-5 çocuk eğleşirler. Faḳaṭ öyle mekteblerde vardır ki

orada isḳāmle iḥtiyācdan ziyāde miḳdardır. Levḥası olmayan mekteblerde vardır ki burada levḥa yerine divarda veya demir ṭābaḳası üzerinde yaẕılırlar. Lakin bir ḳadar diḳḳat ve himmet ṣarf idilirse bu gibi ḳüsürāt kaldırılabilir. Zira ki mesela: levḥası olmayan mekteb muḳābilinde faẓlası olan mektebde vardır. Yalñız bu iḥtiyācdan ziyāde isḳāmle ve levḥāsı iḥtiyacı olan mektebe virmek laẕımdır ki bu da mektebler üzerinde ʿumūmi neẕāret ve rehberlik ẓaʿif olduğundan yapılamamışdı.

Mektebler ʿumūmā kütüpḫanesizdirler. Çocuklarıñ okuyacağı içün mektebde bir şey yokdur.

Mekteb ile ahāli arasındaki münāsebātā gelince dimek olur ki ahāli ʿumūmiyetle mektebe ġāyet iyi bir neẕāretle baḳarlar. Laẕım olurṣa oñā muʿāvenet itmekten vaẕgeçmezler. Lakin burada da muʿalimleriñ ʿaynı ḳuvvesizliği pasifliği. ʿaṭāleti ʿilmī bir neticeye nā'il olmak yolunda bir büyük mānʿalar türeit. Muʿallim vaẓifesi layıḳ olurṣa ʿāile ile mekteb arasında canlı bir rābıṭa kurup bunları birbirine yaklaştırır ve bu ṣayede mektebde çoḳ minnet ḥāller ḳāzānabilir. Maʿaltessüf ülkedeki mektepleriñ bir çoḳ unda eğer mecmūʿında da gelse mekteb şūrāsı yok gibidir ve mekteb ile ʿāile arasında kavuşma görünmüyor. Buñā bināʿide çocuklarıñ muntaẓamā derse devam itmediği gibi ḥāller henüz kaldırabilmişdir.

Çocuklara ve teşkilatlarına geldikde burada işler bir derecede evvelkilerden yāhşı görünür. Ṭalebeler ḳomitesi mektepleriñ cümlesinde vardır ve nisbeten işleri doğru bir eṣas üzere kurup aparmaktadırlar. Burada genç kominist ittifaḳlarıñ te'siri ve faʿaliyeti görünmektedir. Bütün mekteplerde piyaner işleri aparılır. İclaslar çağırılır ve gençler mekteb ḥayatında doğrudan doğruya iştirak idilir. Ülkede gençler ittifaḳları cāñlı bir faʿāliyet aparmakda kendilere yeñi ḥayāt iştiyakları ṣaçmaktadırlar.

(Ṣaḥīfe 89, Ṣayı 4)

Gerek bu cihetden ve gerekse ʿumumiyetle başḳa cihetlerden naḫcıvāñ ülkesinde kadınlar maʿārifi ġāyet alçāḳ bir mertebededir. Kız mektebleri aẕ ve bu mektebler de ṭalebeleriñ ṣabi dā ġāyet aẕdır. Burada daḫi ders kuruluşu ve gidişi oldukça fena bir ḥāldedir. El işi bu mektebleriñ programında ġāyet ehemmiyetsiz bir yer dutar.

ʿumūmiyetle söylediğimiz gibi zaḥmet proveteleri mektebinden uzaktadır. Mekteplerіñ toprāğı imdiye kadar yokdu. Faḳaṭ imdi toprāḳ taḳsimi başlamış olduğundan mekteplerde teçhiz idilecektir.

Mekteplerde pidagojicihetten bir menfiʿ cihet daḫa tez tez göze çarpıyordu ki bunu da ıṣlāḥ itmek taʿcili meselelerden ṣayılmalıdır.

1) Avrupalarda baş iʿtibarıyla çocuklarıñ taḳsimi büyük bir noḳṣānı ḥā'izdir. Birinci ġruplarda 8-9 yaşlı çocuklarla beraber 19-20 yaşlı ve baʿẓā daḫa büyük gençlere teṣādüf olunur. Bunuñ ne derece ḫaṭālı olduğu pek āşikārdır.

2) Bir ġrub dāḫilind çocuk 403 sene bulunmaya mecbur idilir. Buöyle ki birinci gruplarda 403 seneden beri mektebe gelen çocuklar aẕ değildir.

3) Tedrīʿs senesiniñ ibtidāsından niḫayetine ḳādar mektebiñ ḳāpūsu dāḫil olmak isteyenler içün açıktır. Bunuñ neticesinde birinci grub dāḫilinde 4-5inci şuʿbeler teşkil idilir. Bunlar pāyızda gelmişler bunlar kışda ve onlarṣa payızda gelmişler diye muʿāllim birinci gurubu taḳdim ittiği nahcıvān ülkesinde nādir ḥāllerden değildir.

Bu şarṭlar ṣayesinde o nizde ḥāẓırlığı o iktidar ẓʿaif olan bir muʿallim öz vaktini emeğini maḥṣūlsız bir ṭarzda ṣarf itmek mecburiyetinde ḳālır ve netiede ne kışda gelenler mektebden bir şey aḫz idebilir. Ne panırda girenler ondan bir fayda götürebilir.

Muʿāyene komisyonu gördüğü mekteblerde ders ve teşkilat işlerinde teṣādüf ittiği noḳṣānları ḳāyd iderek muʿallimiñ dikkatini bu meselere celb idüb oñā laẕımı düsturlar ve gösterişler virirdi. Bundan ʿilāve muʿallimlere gelecekde ilerini nāṣıl korumak icāb ittiği ḥāḳḳında öz taṣvirini söylüyordu. Bunuñla beraber muʿallimlerden ḥāẓırlıḳ görmek ṣayesinde gelecekde çalışmak istiʿdādını kesb itmege

liyāḳatı olanlarını olmayanlardan ayırmak içün onları teşḫiṣ eder ve fikrini ülke komiserliğine söylüyordu. Kendilerde şuralar ve özekler iştirakıyla mekteb kuruluşu ḫaḳḳında iclāslar çağırub maʿarūẓalarda bulunurdu ve bu ṣayede mekteb işlerine ʿāid baʿẓı ʿilmī· kararlar çıkarılırdı. Bunlardan başḳa komisyon üç ḳaẓā merkezlerinde ʿumūm muʿallimler konferansı çağırıb ülkede maʿārif işleri ḥaḳḳında metodik meseleler ḥaḳḳında birinci mevẓūlar üzere maʿrūẓalarda bulunmak numune dersleri kurmak bu dersleriñ taḥlilini yapmak ve bu gibi birçoḳ işlerde bütün muʿālimleriñ iştirāḳıyla bulundu. Bundan ʿilave ülkede ülkede yer metodik büyür ve teşkil itti. Eñ niḫayet bütün ayrı ayrı mekteblerіñ muḫtelif cihetlerine dā'ir tekmil maʿlūmat toplayub maʿārif komiserliğine taḳdim ittikden ṣoñrā komiserlik ṭarafından çāğrılmış geniş yer iclāsda ülkeniñ maʿārif işlerine dā'ir mufaṣṣal maʿrūẓada bulunub işleri ıṣlāḥ itmek içün nice maddeden mürekkeb teklifler taḳdim itti. Onlardan mühim olanları bunlardır.

1) Kendi vaẓifesine layık olmayan muʿallimleri taʿlim ve terbiye işlerinden kenar edib onları yararlarla taʿviẓ itmeli.

2) Yarar muʿallimleri yay-ı faṣiliyetde pidagoji kurṣlara gönderilmeli ve onlarıñ yıllıgı ve iḫtiṣāṣlarını artırmak içün mektebleri pidagoji, edebiyat ve maṭbūʿātıyla teçhiz itmeli

3) Mektebe kabul işlerini yoluna koymalı ve bütün ders ile müddetinde kabul itmek uṣūlune kaldırmakla beraber mekteb ḥaddinden geçmiş gençleri mektebe dāḫil itmek ve çocukları üç dört senelerle bir grubda ṣaklamak gibi bediʿatler kaldırmalı.

4) Komiserliğiñ müfettişi ve taʿlimātçılar aparatışı ṣağlamlaştırılmalı ve bu işe liyāḳatı olan işçileri celb itmeli

5) Bütün mektebleri programla teçhiz itmeli. Taʿmirāt işini yoluna ḳoyub kendilere tikikiliş işlerinde rehberlik itmeli

6) Ülke dāhilinde metodik işleri aparmak içün teşkil edilmiş metodik bivarusını faʿāliyet gösterebilecek bir şerāiṭ dāḫilinde bu raḳamla beraber

(Ṣaḥīfe 91, Ṣayı 4)

Bütün muʿalliñ metodik işler ile uġrāşmasını ṭaleb ve temin itmeli.

7) Maddi ciḥetten mekteplerde görünen noḳṣānları ders ve sā'iṭi mobel kütübḫāne ve ṣairler kaldırmak yolunda ciddi tedbirler ittiḫāẕ itmeli.

8) Mekteblerde taʿlim ve terbiye işleriniñ kuruluşunu doğru bir yola ṣalmak zaḥmet mektebi eṣaslarını taṭbiḳ ettirmek ve ʿumūmiyetle taʿlim ve terbiye işlerini düzgün aparmak yolunda gösterilen noḳṭaları ḥayāta geçirmeli.

İkinci dereceli mektebler ḥaḳḳında ḫāṭıratımızı söylemek vaʿad itmiş olduğumuzdan ve hemin maḳāleniñ çerçevesi müsāʿade itmediğinden gerek bu mese'le ḥaḳḳında ve gerek ülke siyāsī maʿārif meselesi ḥaḳḳında gelecek meruleriñ yerinde maʿlūmāt veririz.

Caʿfer oğlu

(Ṣaḥīfe 92, Ṣayı 4)

Bibliyografya

Yaẕanı: ʿabbās Şerif

1

Edebiyatımız Tārīḫine Dā'ir Eserler

Ṣoñ zamāndā edebiyatımız tārīḫine dā'ir ʿilmī̇ ve fenni uṣūller ile yaẕılmış eserlere büyük iḥtiyāc ḥiss olunur. Bu iḥtiyācı refʿi itmek yolunda ʿumūm Türk tātār ülkelerinde büyük bir faʿāliyet müşahede olunur: istānbulda ve Baküde "Türk edebiyatı tārīḫi" ʿunvānlı köprülüzāde meḥmed fuād ve ismʿāil ḥikmet yoldāşlarıñ ʿilmī̇ eserleri. Kaẕan'da "Tātār Edebiyatı Tārīḫi" adlı. A. ʿaẕiz ve A. Raḥim yoldaşlarıñ bir nice cildden ʿibaret ḳıymetli kitabları ve Türkistanda ʿilmī̇ mecmūʿalarda derç idilmiş mühim maḳāleler edebiyatımız tārīḫi içün büyükʿilmī̇ ehemmiyeti ḥā'iz materyalleri iḥtivā idiyor. Edebiyatımız tārihi ʿilmī̇- fenni bir şekle koymakdan ötri bütün materyalleri maʿlūm bir fenni sistemaye ṣalmak laẕımdır. Bu maḳṣadla Aẕerbaycanda hemcins ciddi işe başlanmış ve materyal toplamak yolunda işler aparılmaktadır.

Ḫāl-i ḥāẕırdā Āẕerbaycan edebiyat edebiyat ceʿmiyeti ve kısmen "Ḳominist" gaẕetesi idaresi ṭarafından bu yolda baʿẕen tedḳiḳāt ve tettebbiʿāt işleri devam idiyor. Ṣoñ günlerde Āẕerbāycan edebiyat cemiʿyeti ṭarafından "Fuẕūli" ve "Kominist" gaẕetesi idaresi ṭarafından "āḳā mesiḥ şirvāni" adında edebiyatımız tārīḫine ʿāid kıymetli 2 kitabcı neşri dilmiştir.

Büyük Türk edibi "Fuẕūli"niñ edebī̇ faʿāliyetiniñ 400 yıllıgı münasebetiyle yaẕılmış 109 ṣaḥifelik kitābcıda İsmāʿil Ḥikmet, Ziynet Nuşirevan ve Profesör Çobānzāde yoldaşlarıñ edebī̇ , tārīḫi ve ʿilmī̇ maḳāleleri ve Tevfik Fikret Cevād Celāl Yusuf "M" ve Seyidzāde Bedri yoldaşlarıñ şiʿirleri derç edilmiştir.

İsmāʿil Ḥikmet Yoldaş büyük şāʿirin ḥayātı münşāi ve edebī̇ icādi ḥaḳḳında yaẕdığı maḳālesinde büyük fuẕūlni bir ḳādār bir ṭaraflı olarak ancak "sevdā-yı

(Ṣaḥīfe 93, Ṣayı 4)

Ġrām" (ateşīʿn muḥabbet) şāʿiri gibi taṣvir itmişdir. Hemin noḳṭā-i naẓarla Ḥikmet Yoldaş Fuẓūli'niñ edebī· icadını oldukça eṣaslı bir ṣūretde taḥlil itmiş ve Çaġatāy edebiyātınıñ atası denilmege layık olan nevā'iniñ fuẓūliye olan büyük teʿsīʿrini ḫuṣūsi olarak ḳayd itmiştir. Faḳaṭ ḥikmet yoldaş ṭarafından Fuẓūli'niñ felsefi ve dini ʿaḳidesi Merovzrycheey[30]ve böyle bir ʿakideniñ onuñ edebī· icadına teʿsīʿri ciheti laẓımı kadar tedkik ve taḥlil idilmiştir. Şüphesiz fuẓūli gibi büyük şāʿiriñ bütün edebī· icadını yalñız ḥissiyāt emotsiya[31] ile tefsir ve taḥlil itmek doğru değildir. ḥikmet yoldaşıñ maḳālesinde fuẓūliniñ taṣavvufa (ṣofisizme) manasını bir kadar tenvir idilmişse de bu cihete laẓımı kadar sübut edilmişdir. Kitābçıdaki ikinci maḳāle ṣāḥibi ziynet nuşirevān ṭarafından ḳısmen ve profesör çobanzade ṭarafından tamamıyla fuẓūlidek taṣavvuf (zühd) inkâr idilmiştir.

İḥtimāl kitābçınıñ küçük miḳyāsı ḥikmet yoldaşa bu cihet artık fikr virmege imkân virmemiştir. Ama bizde Fuẓūli icādiyetiñ eñ ehemmiyetli eṣası ʿunṣurunu (hiṣṣesini) teşkil eden bu cihet ḫuṣūṣi olarak tedḳiḳ idilmeli ve öğrenilmelidir. Bizce büyük nevā'i ve ḫurūfi mezheb bir şāʿir olan ḥābibiniñ teʿsīʿri altında olmuş olan Fuẓūli felsefi ʿaḳidesi cihetden menṣūf ve zāhid şarḳ şāʿirlerinden biridir.

Kitābçıda derç edilen ikinci maḳālede ziynet nuşirevān yoldaş ṭarafından "Fuẓūli'niñ yaşadığı devir ve muḥiṭ" ḥaḳḳında ṣoñ derece ehemmiyetli tāriḫi maʿlūmāt virilmiştir.

Profesör Çobānzāde "Fuẓūli ve onuñ yeri ser levḥalı maḳālesinde büyük şāʿiri ictimāʿī· edebī· ve dil cihetden tedkik itmiş ve ṣoñ derece doğru olarak Fuẓūli'niñ tāriḫī· mevḳiʿni taʿyin itmişdir. "Şarḳıñ 17'inci ʿaṣıra kadar ʿarabi farsi Türki birleşdiren iḳtiṣādī·, rūḥī·, ictimāʿ ī· bir esāsi temeli var idi ki o temelde ʿumūmi ruḥda yetişen feyleṣoflar edibler şāʿirler bütün şarḳıñ malıdırlar ve **bunlarıñ faʿāliyeti ayrı bir şarḳ tārihi. Bir şarḳ edebiyātı meydana getirmişdir Fuẓūli** "Ġrek, Bizans Fars Türk ʿarab

[30] Sözcük metinde Kiril alfabesi ile yazılmıştır.
[31] Sözcük metinde Kiril alfabesi ile yazılmıştır.

rūḥlarınıñ menṣubi bir vaḳitler dünyā iḳtiṣādi yollarınıñ kilidi olan baġdād ḫarābelerini okumuş, duymuş ve terceme itmiştir. Bu cihetten o büyük ciḥān fāciʿasını bize terennüm itmiştir."

Fuẕūli de: Şiʿirinden istiʿdādından her şarḳ şāʿiriniñ tiranlara vermek mecburiyetinden olduğu vergiyi ödemiştir. Lakin fuẕūliye diğer ṣarāy şāʿirleri gibi

"dalkavuk" ve "ḳaṣideci" demek olmaz. Onuñ ḥayātını taṣvir iden ḳızıl çizgi her zaman "ṣarāy"dan ve onuñ edebiyat ve cemʿiyet içün zehirli rūḫdan uzak kalmasıdır.

Fuẕūli'niñ "**Herkeste, her ḫalḳda**, her devirde müşterek derin rūḥı heyecenları duyguları bulub duyub taṣvir itmesi onu ḫalḳıñ münevverleriniñ -Türküñ fārsıñ herkesiñ şāʿiri yapmıştır.

Ġarbda, Āvrupa'da da rūḥuñ didiğimiz derin ṭabaḳalarına inmek ḳudret ve şarḳı Şekspir, Göte, Şiller gibi pek az ḳalem ṣāḥiblerine müyesser olmuşdur işte bunuñ içün fuẕūlli Avrupa'da bütün Türk ʿumūm şarḳ şāʿirleri içerisinde birçoḳ ḫuṣūṣiyet ve emziyetleri ile eñ çoḳ taḳdirlere mazḫar olmuş bir şāʿirdir. ʿumūmiyetle profesör çobanzadenin fuẕūli ḥaḳḳındaki maḳālesi ṣāyān-ı diḳḳattir. Ancak profesör yoldaşıñ Fuẕūli'de ṣofiliḳiñ olmaması ḥaḳḳında iʿtirāẓımızı yuḫārıdak ḳayd itmişdik.

Şübhesiz Fuẕūli ḥaḳḳında böyle birçoḳ mübāḥeseli meseleler olacaktır. Fuẕūli'yi ögrenmekten ötürü kitabcı ṣoñ derece ehemmiyetli bir materyal teşkil edecektir. Kitapçıya güzel renkli tabloda fuẕūliniñ nefis şekli ʿilāve idilmiştir. Kitābıñ ḳıymeti 50 kapiktir.

(Ṣaḥīfe 95, Ṣayı 4)

2

“Āḳā Mesiḥ Şirvāni” müellifi selman mümtaẕ. Türkçe kominist gaẕetesi neşriyatı kıymeti, 60 kapak bu ḳitapçı “Āẕerbāycan edebiyatı” adıyla neşri dilecek külliyatıñ birinci ṣayını teşkil idiyor.

On ikinci ʿaṣır hicri (18. ʿaṣır miladi) de yaşamış şāʿir āḳā mesiḥ tāriḫimiziñ eñ buḥrānlı zamanlarını öz gözüyle görmüş ḥis itmiş eserlerinde bir ḳādār inʿikās itmiştir. Şarḳda derebeglig uṣūl idāresi eṣasında kurulmuş şah ve ḫānlıḳlarıñ tedrşcen sükūṭ ve inḳırāẓa doğru yüz döndüğü ve ticāret ḳāpitālizmiñ teraḳḳi ve inkişafı devrinde yaşayan āḳā mesiḥ özünde ticāret ile iştiġāl itmişdir. Müellif ṭārafından maʿaltessüf şāʿiriñ edebī icadı ve şiʿirleri ḥāḳḳında ġāyet aẕ ve sāṭḥi maʿlūmāt virilmiştir. Kitābcıda şāʿiriñ ʿaşḳ ve muḥabbet ḥaḳḳında şiʿirleri 12 ṣaḥifeye kadar yer işġāl idiyor. Bu müşāire taḫmis terciʿ bend ve ġaẕellerde ne üslūbuñ nefaseti ve e de maẓmūn iʿtibārıyla bir yeñilik ve nefaset yoktur. ʿumūmiyetle büyük iḳtiṣādi ve siyāsī buḥrān ve suḳūṭ devriniñ şāʿiri olan āḳā mesiḥden fikr ve ḫasede bir yeñilik gözlemek olmaẕdı. Mesiḥiñ ʿumūm icād ve şiʿirlerinde fikri ve (---)[32] ve hisde bir yanılın gözlek olmaẕdi. Mesih’in icḫad ve şaʿirlerinde fikri ve hissi suḳūṭ ve inḳırāẓ nutkāları (---)[33] müşahede olunuyor: geçmişteki şāʿirlerimiñ (mesela Fuẓūli ve ġayrileriniñ) ʿaşḳ ve muḥabbet şiʿirleri ʿāli rūḥlu ilahi (Eflāṭūni) ḥisler ile dolu ve ṣoñ derece ṣamimidir. Ama mesiḥi ve oñā naẕaran yaẕanlarıñ ʿāşıḳāne şiʿirleri ḥis ve fikir cihetinden ṣoñ derece faḳir basiṭ ve ḫatta ḫayvani ḥislerle doludur. Fuẓūli ve ġayrileriniñ ḳādın ideali ʿāli ve muḳaddes ḫayāli bir mevcudiyettir. Çünkü onlar içün ḳādın muḥabbet, ʿāli ḥis ve fikirlerini ifade içün bir vāsıṭādır. Ama mesiḥi ve ġayrı suḳūṭ devriniñ şāʿirleri içün ḳādın ʿaşḳi ṣoñ derece ʿādi ve ḫayvāni ḥisleriñ ifadesi içün bir vāsıṭadır.

Oḳūyucularımızdan beyān iʿtizār ile Āḳā Mesiḥ’iñ ḳādın ideali ḥaḳḳındaki şiʿirinden aşağıdaki mışraʿlarını derç ediyoruz.

Sinesi kün taḫte-i ḳāḳem gibi nerm u sefid Nān şeker gibi pestān tuşe-i rāh emid

[32] Sözcük metinde Kiril alfabesi ile yazıldığından okunamamıştır.
[33] Sözcük metinde Kiril alfabesi ile yazıldığından okunamamıştır

(Ṣaḥīfe 96, Ṣayı 4)

Serv ḳad-i şimşād kol bel ince ḳurşāk naydid El yed u beyẓā ve barmaklar helal nursid Her olan dırnakları encem ṣıfat birce gerek Hem şekim pür kuvve-i baliş döğme tek üstünde tāf Bed-naẓar gözüne nisbet ululanmış ile ṣāf Yetdi iş nāzik yere yokdur ṭariḳ iḥtilāl Adi gözlü iki badem muḳşer biḫilāf Bir kızıl gül ġoncesi tek arada peyda gerek ʿumūmiyetle bu suḳūṭ devriniñ muḥabbet şiʿirlerininde ʿulviyet, nefaset, leṭāfet namına bir şey yokdur. Āḳā Mesiḥ muḫammes uṣūlüyle yaẕdığı eñ değerli bir şiʿirinde öz devriniñ ictimāʿī· edebī· ve aḫlāḳī· suḳūṭuni laẕımı kadar ḥis etiş ve aşağıdaki mıṣrāʿalarıyla beyān itmiştir.

Olubdur ḳalbi ḫāin ḥaḳ bilür bir ṣāf ṭıynet yoḫ Düşünde ṣatmış dinara diniñ hiç millet yoḫ Anās ehlinde bir zerre ḥicāb şerm u ʿişmet yoḫ Zekur aḳāmınıñ ṭabiʿdir aṣlā ʿahd u biʿat yoḫ Ne ṭavr ādemiyet yolda ne erkāñda kalmışdır

Büyük rūḥı ʿaẕāb ve miḥnetler içinde ḥayātı geçmiş ṣāʿir niḫayet ṣoñ bir töbenāme yaẕmış ve terciʿi bend uṣūlüyle yaẕmış olduğu bu şiʿirinde öz ḫāyatını āḫiretiñ dehşetlerini taṣvir itmiştir.

Kitābda yūḫāruda ḳayd ittdiğimiz şiʿirlerden başḳa āḳā mesiḥiñ (şāhsūvan aḥmed ḫān) ḥaḳḳında tāriḫi manẓūmesi de derç edilmiştir. Bu manẓūmede şāhsūn aḥmed ḫānıñ şirvān üstüne hücuma ʿā'id baʿzı fāḳlar ḳayd idilmişdir. Kitābcınıñ 3'de bir ḥiṣṣesi āḳā mesiḥiñ şiʿirlerine naẓire olarak "fāiẓ" selamı vāḳıf şāhid ʿabdullah ġarib zākir cani oğlu ʿabdullah zülali, mir muḥsin ve ṣābir ṭarafından yaẕılmış ve edebī· ḳıymet ve değeri olmayan birçoḳ muḫammes terciʿi bende ve murabbʿalara verilmiştir. Numune içün bu naẓirelerden birini aşağıda ḳayd idiyoruz.

(Ṣaḥīfe 97, Ṣayı 4)

Ne uzun ne kışa boyu meyane Yaşı on dört, on beş ya o yane Seri ʿaşıḳ hevāli derde dayana Güzelde nişane bu miṣal gerek

Baldır bilek yoğun ayak el nāzik Arḳası kün sāġrısı kün bel nāzik Cemiyeti kün sinesi kün tel naẕil Maya budlu kuyruk gibi mal gerek

Āḳā Mesiḥ'iñ şiʿirleriniñ yuḫārıda ḳayd itdiğimiz gibi ḥāl ḥāẕır edebiyatımız içün bir o kadar ḳıymet ve ehemmiyeti yokdur. Yalñız 18. ʿaṣır miladi edeibiyāt ve tāriḫimizi tedḳiḳ içün bu eser ḳıymetli bir materyal olacaktır.

(Ṣaḥīfe 98, Ṣayı 4)

SÜLEYMAN SELİM YOLDAŞ

(A, K,F,B,F. Cinsinde Türkiye Kominstleri Marksist Leninist Derneğinden) Āẕerbāycan'ıñ ʿāli ve orta mekteb muʿallimlerinden ve Türkiye kominstlerinde

Süleyman Selim Yoldaş yaẕlık istirāḥat zamanını geçirmek üzere kırıma gitmiş iken yolda nāḫoşlanaraḳ aḳmescide (simerforo polo) inüb iki üç gün yaşadıkdan ṣoñrā 22 Temmuz (iyol)da āḳşām sāʿat 4'te vefat itmişdir.

Süleyman Selim Yoldaş Türkiye'de 1911'inci ildan beri muʿallimlik etmekde iken 1912 illarından beri de Türkite muʿallimleriñ müşamedāş (hemkārlar) ḥarekātına ve 1920 seneden iʿtibārıyla Türkiye kominist ḥarekātına iştirak itmişdir. Anadolu'da kominstlere ḳārşı devam iden taʿḳibātdan (kovalamakdan) kaçarak baʿẕı diğer Türk kominstleri ile beraber Aẕerbaycanıñ merkezi olan bāküya gelerek ḫalḳ maʿārifine ḥidmete başlamıştır.

Süleyman Selim Yoldaş romānyānıñ köstence ḳāṣabası yanında ʿaẕiziye kendinde orta bab kendli ʿāilesinde doğulmuş olub küçüklükünde öz kendi mekebinde okumuşdur. Ṣoñraları romanya ḥükümeti ṭarafından idilen taẕyiḳātdān dolayı ʿāilece istanbula hicret itmişlerdir. İstanbula yerleştikden ṣoñra Süleyman Selim Yoldaş evvela "davud pāşā iʿdāsisine" (orta dereceli pervegimnāziyeye) bilāḫare yer

nice il dārülfünūn ḥuḳūḳ fakültesine devam itmiş ise de bu fakülte bi-ikmāl içün ʿāilesiniñ iḳtiṣādi vaẓiʿyeti müsāʿade itmediğinden yiyecek-içecek viren leyli (pansiyonlu) mektebe göçmeğe mecbur olmuşdur. Türkiye'niñ meşrūṭiyetten inḳılābaına teṣādüf eden bu illerde istānbūl dārülfünūnu ıṣlāh idilerek ḥaḳiḳaten bir ʿāli terbiye müsessi ḥāline getirilmekte olduğundan ve burası banyonlu olub ṭalebelerini maʿişetçe temin ettiğinden süleymān selim yoldaş ḥuḳūḳ fakültesinden darülfününa naḳl etmekte tereddüd etmemişdir. ʿāile maʿişteiniñ dārüssaḳālığından ötürü bu ṣūretle bir mektebe diğerine naḳl etmege mecbur olmak meselesi taḥṣil ḥayātında yalñız süleymān selim yoldaşıñ muʿarūẓ kaldığı bir ḥādise değildir. Burjuva memleketlerinde orta bab ve yarılı (faḳir) ʿāileleriñ gencligi elseriyetle bu müşkilatı atlatmağa mecbur olurlar. Burjuva maʿārif sistemi yalñız tedrī̇sātınıñ mündericesi ile değil (---)[34] özünüñ bütün kuruluşu ile de çoḳ aydın ṣınıfı mahiyete mālikdir. Burjuva ḥākimiyeti temsil ve şiddetle müdāfaʿa idecek ʿunṣurları veya istismar müteḫaṣṣalarını [I] ḥāẕ[1]ırlayan mektebleriñ kapusu gerçi ḳānūne herkese açık ise de fiʿilen ancak imtiyaẕlarıñ varlılarıñ ve büyük rütbe ṣāḥibleriniñ balaları orada okumak ve ikmal taḥṣil itmek imkânına mālikdir. Mesela ḥuḳūḳ ḥārbiye baḥriye ve mülkiye ʿāli mektebleri bütün burjuva mekteblerinde bu ḥāldedir. Burjuva uṣūl idaresinde aktif rolden tamamen maḥrūm olub pasif bir siyāsī̇ aletden ʿibāret olan ve şurā-i uṣūl idaresinde onlara virilen siyāsī̇ ve idari ḥuḳūḳ yeñiden birine olsun mālik olmayan maʿārif işçiliği bu ṣūretle daḫa ziyāde orta bab ve yarılı (faḳir) ʿāile balalrına maḫṣūṣ gibi kalmaktadır. Orata bab ve yarılı (yoḳsul) ṣınıflarından çıkan ẓiyālılarıñ ekserisiniñ tercüme-i ḥāli gibi Süleyman Selim Yoldaş'ıñ tercüme-i ḥāki de işte bu ḥāḳiḳatıñ nübuvetlerindendir. Ṣınıfı farḳlarıñ ana ḫaṭlarını ve bundan ileri gelen maḥrūmiyetleri öz taḥṣil ḥayātında ve yoḳsūl ʿāile ocağında bilfʿil tecrübe itmiş olan Süleyman selim yoldaş daḫa dārülmuʿallimin ʿāliyesi bitirir bitirmez o zamanki Türkiye'niñ iḳtiṣādi inkişafına

[34] Sözcük metinde Kiril alfabesi ile yazılmıştır

[I] Çār zamānınıñ mosḳovasındaki ʿāli ticāret āḳādemisi ve birçok ḳāpālı enstitütlar bunuñ eñ aydın miṣalleridir.

uyġūn ṣakfi teşkilātname faʿāliyete iştirak edşiyor. Türkiye'niñ bu güne ḳādār gelüb geçen yegâne inḳılābcı şāʿiri Tevfiḳ Fikret Türkiye pedāġozi ḥarekātına materyalist zihniyetini ilk ṣokanlardan pedāġoġ Sāṭʿi Bey Riyāẓi ve ṭabiʿātcı merḥūm Ṣālih Ẕeki mirilerden İḥsān ve Ebūl-Muḥsin Kemāl Ḥ, Ṣubḥi.

R. Eşref ve Muṣṭafa Ṣubḥi ile beraber öldürülen Türk koministi Edhem Nejadlar ile beraber Türkiyede ilk "muʿallimler cemiyeti"ni (muʿallimler hemkār ittifāḳını) düzelttiler. Artavodluk'ta Türkiye'niñ Rūm ili ḳısmında inḳılāb cereyānlarınıñ kaynaşdığı bir devirde üsküb dārülmuʿallimin müdürlüğünde bulnur bilāḫare bālḳān ḥarbi esnasında oradan kurtulurak istanbula kayışdıkdan ṣoñra şām dārülmuʿalliminde müdür muʿāvinliğiyle gönderilir. Oradan İstanbul ʿāli dārülmuʿallimin canibinde yeñiden düzeltilen numune taṭbiḳāt ḳısmına muʿallimlige çağırılır. İstanbul ʿāli dārülmuʿallimini tāriḫinde eñ parlak ve inḳılābcı bir devir teşkil iden sāṭıʿ beginñ müdürlüğü esnasında bu mektebiñ münteḫab (güzide) heyet tedrīʾsinde bulunur. Faḳaṭ yalnız bu mektebdeki tedrşsātı ile de iktifa itmez. Muʿallimleriñ hemgār ḥarekātına ve inḳılābcı teşkilatlanmasına bilḫāṣṣa Edhem Nejād ile beraber ciddi ṣūretde çalışar. Edhem nejād Avrupa'daki inḳılābı ḥarekāta bizzād iştirak ile tedḳiḳātda bulunduğu esnada iki arada muḫābelerini devam ettirerek muʿallimler arasında teşkilatlanma ḥarekātınıñ inkişafına ḫidmetde devam ederler. Niḫayet cihān ḥarbi illerinde ānḳāra dārülmuʿallimin müdür muʿāvinliginde bulunur. Anadolu'daki işçi-ṣosyāl demoḳrāt ve ṣosyālis teşkilātları ʿẓalarından ve istanbuldan firar iden inḳılābcılardan mürekkeb olarak 1920 senesi 14 Ḥaẕirān'ında Anadolu'da gizli olarak "Türkiye Kominist Partisi" teşkil olunur. Bu gizli teşkilat iliñ ṣoñlarına doğru daḫa bir netice inḳılābcı ġruplarla birleşerek "Türkiye Ḫalḳ İştirākiyun Fırkası" adıyla teşekkül eder. Süleyman Selim Yoldaş Türkiye Ḳominist Partisine ilk teşekkül zāmānından iʿtibaran iştirak eder. Faḳaṭ kominist fırkasına iştirak itmekde olduğu ḥükümet ṭarafından ḫaber alındıkdan ṣoñra artık merkez ḥükümet olan Ānḳāra dārülmuʿalimini müdür muʿāvinliginden çıkarılarak Ānṭālya livāsınıñ ʿalā'iye ḳaẕāsında küçük bir mektebe müdür olarak gönderilir. Daḫa doğrusu

(Ṣaḥīfe 101, Ṣayı 4)

Sulṭān ʿabdülḥamid uṣūli ile sürgün (nefi) idilir. Süleyman Selim Yoldaş orada da boş oṭurmāz. Tüürkiye Kominist Partisi merkezi komitesiniñ verdiği ṣalāḥiyet üzere kominist partisiniñ ānṭālya ve ʿalāiye özeklerini düzeldir. Ānṭālya ve ʿalāiye mınṭıḳasındaki İtālya istila ve nüfūẕuna ḳārşı emekçi kitlesi arasında teşviḳāt ve teşkilat aparır. Türkiye kominist partisiniñ (Türkiye Ḫalḳ İştirākiyün Fırḳāsınıñ) itālya emperyalizmine ḳārşı mücadelesinde birçoḳ muvaffaḳiyetli vaẕifeler ifā eder. Anadolu ḥükümeti ṭarafından bu vaẕifesinden de alınıarak kütahyaya (Anadolu'nuñ ortasında küçük bir ḳaṣaba) ibtidāi dārülmuʿallimin muʿallimi olarak taʿyin olunur. Kütahya Yunanlılar ṭarafından istila olunduktan ṣoñra Ankara dārülmuʿallliminde muʿallim olarak taʿyin olunur.

1921'inci ilde Türkiye Ḫalk İştirakiyün fırḳasınıñ Ānḳara Ḳonya Sivās Ḳayṣeri Eskişehir Ḳaraḥiṣār şarḳi ve merkezi komiteleri dağıtılarak üç yüzden faẕla kominist tevḳif idilmiş idi. Anadolu ḥabisḫānelerinde dört āy kadar muḥākemesi olarak yatdıktan ṣoñra 1921'inci il 9 may tāriḫinde bu koministlerden ānḳāra Eskişehir Sivās ve merkezi ḳomite aʿaẕālarından birçoğu muḫtelif sewneler görerek (ḳātūrġā) ve ḥabs cezālarına konya komitesi ʿaẕaḳaru kürdistana sürgüne maḥkūm idilmişler idi. Yüzlerce kominist ʿāile ve balaları ḥarbi istibdād ḥükümetiniñ yumrugu altında bāḫımsız ve bikes kalmışlar idi. Süleyman Selim yoldaş (öz hemşiresi ve fırḳanıñ merkezi komite ʿaẕū olan cemile nuşirevān ile beraber) işte bütün bu perişan ʿāilelere müşfiḳ bir abi bir bābā vaẕifesini ifā itmişdir.

1922 senesi 18 Mart'ında faʿāl ʿaẕalarınıñ tekrar merkeze toplanmasıyla Türkiye ḫalḳ iştirākiyun fırḳası tekrar āçıḳ mücādele meydanına atıldıktan ṣoñra Süleyman Selim yoldaşa da ḥükümetiñ düşmanlık ve taʿḳibātı artmış olduğundan onuñ içün artık Türkiye toprağında çalışmak imkânı ḳālmāmış idi. İşte bunuñ içündür ki o 1923 senesi may aylarında Baḳü'ye geliyor.

(Ṣaḥīfe 102, Ṣayı 4)

Baḳü'de dört ile gibi zamān ʿāli dārülmuʿallimin (ʿāli Pedagoji Enstitü) ve fiʿile fakülte ve sā'ire orta mekteblerde muʿallimiñ vaẕifesi aparıyor. ʿāli pedāġoji enstitü (---) [35]numune taṭbiḳāt mektebiniñ teşekkül ve tesisinde eñ büyük ḫidmetleri göstermiş İstanbul ʿāli dārülmuʿalimini nezdindeki numune taṭbiḳāt mektebindeki bir ve uzun senelik maʿārif ḥayātındaki tecrübesinden biraz olarak böyle numunelik bir müsesseniñ teşekkül itmesine çoḳ çalışmışdır ki bu mektebiñ mevsimlerinden biri ṣayılır. Uzun illerden beri bilḫāṣṣa tāriḫ ve coġrāfyā tedḳiḳāt ve tedrīʾṣatında aldığı tecrübelerden āẕerbāycan zaḥmetkeş ṭalebesi ve müstaḳbel muʿallim kadar ve şey istifade ettirmekde ve ṭalebelerine bilḫaṣṣa milli ve dini taʿaṣṣuba ḳārşı mücādele ḥiss telḳin itmekte ve Āẕerbāyca'nıñ kenārlarından sızub gelen ʿaks inḳılāb dalgalarına ḳārşı her komünistiñ yapabileceği yollarla mücādele aparmakda idi.

Süleyman Selim Yoldaş özünüñ iḫtişāṣ ve ʿirfandan Türkiye koministlerini de istifade idiriyor. Aẕerbaycan Kominist Fırkası Baḳü Komitesi "Türkite Marksist-leninist derneğinde" bilḫāṣṣa Türkiye'niñ coġrāfyā ve iḳrişādi münābeʿate dā'ir veriyor. Şarḳ emekçileriniñ yeñi maʿārifine çoḳ ḫidmet idebilecek genç yaşlarında henüz ancak 34 yaşında oluyor.

Süleyman Selim Yoldaş'ıñ ḥayātı ʿumūm zaḥmetkeş muʿallimleri içün numune olabilecek bir mücādele tāriḫidir. Onuñ ṣınıfı mücādele yolundaki ḥayātı āẕerbaycān ve Türkiyeki yeñilerce ve belki de dāhā çoḳ olan ṭalebeleri içün yarınıñ ve bugünüñ muʿallimleri içün bir numunedir. Süleyman selim yoldaş inḳılābi mücādele yolunda bir tek de değildi. O inḳılāb ocāġı olan bir ʿāileniñ abisi (āġā begi) idi. Onuñ Aẕerbaycan zaḥmetkeşlerine bugün daḫi ḫidmet itmekde olan iki hemşiresi-bacısı da (cümle Nuşirevānda ve Raḥime Selimde) ve temir yolı faʿilerinde olan ḳārdāşı da ʿaynı inḳılāb yolunuñ ḳahrāmanlarıdır. Süleyman selim yodaşdan üç inḳılābcı ḳārdāşı ve bir de bu dört inḳılābcıyı yetişdiren balalarınıñ inḳılābı görüşülerek yolunda memleketden memlekete yuvarlanan iḫtiyār vaklidesi ve refiḳası ḳālmışdır. Zaḥmetkeş muʿallimleri ve ẕiyālıları içün ise yürü

[35] Sözcük okunamamıştır.

(Ṣaḥīfe 103, Ṣayı 4)

lemādan devam ittirilmek üzere onuñ numunelik inḳılābı mücāde yolı ve kominist fırḳasıcerkelerinde boş kalan yeri kalmıştır. Onuñ bu yolunu āẕerbāycan ve Türkiye muʿallimlriñ devam itdirleceklerine kominist maʿārifine özünü kurban eden Süleyman selimiñ ebedi ḫāṭırasuını unuymayacaklarına ʿitmādımız vardır. Süleyman selimiñ vefatı āẕerbāycan ve müstaḳbel inḳılābcı Türkiye maʿārifleri ve Türkiyeniñ genç kominist fırkası içün bir ẕāyiʿdir

Süleyman Selim öldü ise onuñ çalışmış olduğu ṣınıfı ve inḳılābı maʿārif kominist ʿirfānı ölmeyecektir.

Zeki Necib

(Ṣaḥīfe 104, Ṣayı 4)

Resūl Ṭāhirof Yoldaş

Āzerbāycān kendli kitlelerini bütün ḥayātı zamanı yeñi yaşayışa daʿvet eden ve bu yolda çalışan besr mürebbimiz Dāhā doğrusu kocaman muʿallimimiz elden gitdi.

Resūl Ṭāhirof Civānşir ḳaẓāsınıñ ḳāpānlı kendinde 1871. senede doğdu.

O vaḳit ḫalkımızıñ oldukça karanlıkda kalmasında bir genciñ yeñi uṣūl ile taʿlime girmesi imkân ḫāricinde idi. Buna bakmayarak Resūl'uñ atası ḳahramān taḥṣilie hevesli olan oğluna derse gitmege mānʿi olmayır.

Resūl ġūri dārülmuʿalimine dāḫil oluyor.
1888'inci yılda dārülmuʿallimini bitirüb ilk muʿallimligini Ḳārābāġ'ıñ Limbrān kendinde başladıktan ṣoñra zaḳāfḳāsyānıñ civar yerlerinde ibtidāi mekteplere rehberlik itmişdir.

Baḳü, Dāġıstān Kürdistān Ḳārābāġ ve Āzerbāycān'ıñ muḫtelif cihetlerinde kendli kitleleri arasında çalışşmışdır.

İnḳılābdan evvel Bakü'ye gelib sābıḳ 4. Rosḳov tātār eski mektebinde muʿallim olmuş 1918. İlde imdigini Bakü ḫalḳ maʿārif şuʿbesiniñ bir dereceli 40. Şūrā mektebe müdür taʿyin olunub ṣoñ nefesine gibi o mektebde çalışmışdır.

Resūl Ṭāhirof muʿallimlikden başḳa hemişe ḫalḳımızıñ ictimāʿī· fikirleriyle uğramıştır.

(Ṣaḥīfe 105, Ṣayı 4)

Öbür günde muʿallim olarken kendliler ile yakından tānış olub onlarıñ ḥayātlarını mükemmel ögrenmiş ve düzgün yollar göstermekle onları yeñi yaşayışa ṭoġru çekmişdir.

Ḳārābāġ'ıñ Şuşi ḳālāsında birinci defʿa ṣaḥne ve tiyatro tertibatında çalışmış mevhūmāncılarıñ yağdırdıkları nefret ve küfürlere bakmayarak o zaman Hāşim Beg Vezirof tercüme ittiği "Otello" fācisʿasınıñ oynanmasına muvaffaḳ olmuş ve kendisi de iştirak itmişdir.

1910'uncu yıllarda Resūl Ṭāhirof Hāşim Beg "ṣadā-yı vaṭan" ve ṣadā-yı ḥaḳ" ġaẕeteleri idaresinde yakından iştirak itmiş ve hāşim begin olmadığı vaḳit idareyi dolandırıyordu. Bu ḳāʿide ile resūl ṭāhirofuñ Aẕerbaycan maṭbūʿātı eṭrāfında ḫidmeti aẕ olmamışdır.

Merḥūm ṣoñ yıllarda muʿallimlik vaẓifesi āġırlıḳından rūḥı ḫastalıḳ çekdiği içün teflisdeki muʿālece ile sāḳalub bir genç gibi yeñi ḥayāta atılmış idi.

Geçen yıldan başlayarak "kominist" ġaẕetesi idaresinde genç muḫabirler ṣıralarına gelüb onlar ile ḥayātı ve praktiki muṣāḥebeler aparıyordu.

Bütün emekçi muḫabirleri arasında büyük nüfuz kaẕanmış idi.

Āzerbāycān ḫalk edebiyātınıñ vārlıḳını sübut ile emekçi muḫabirleri ḳūlūbunda ve merkezi maʿārif evinde birçoḳ çıkışlarda bulmuşdur. Siyāsī sevdanı laġv içün hemkārlar ittifāḳı ḳurṣlarına muntaẓam ṣüretde devam idüb ḳürṣıbitirmiş idi.

Genç muʿallimlerden ʿibāret kendi ḳollektivi meyanında bir rehber olmadıkdan başḳa madām ḫalḳımızıñ eski yaşayışarından numuneler göstermekle ʿibaret āmiz muṣāḥebeler aparırdı. Ṣınıflarda boş ders olurken resūl derḥāl gidib çocuklara il nağmeleri taʿlim ider ve kendisi de okurdu.

Bütün ḥarekāt ve seknāti tam manʿasıyla bir muʿallim olmasını herkesçe maʿlūm idi.

Geçen sene pay zamanı Bakü ḳaẓāsına çıḳaraḳ müstaġā nardāran bizunā merdkāni gezmiş idi. Bu yerleriñ mekteblerine resūl artık diḳḳat ederdi. Kendliler ile dükāñlar ḳābağında oturub muṣāḥebe aparıyor ve çocukları derse ḳoşar.

(Ṣaḥīfe 106, Ṣayı 4)

içün teşviḳāt ve tebliġāṭ aparıyor idi. Bugün böyle bir muʿallime rehber disek aṣlā sehv itmemiş oluyoruz. Çünkü birçoḳ ictimāʿīʿ işlerimizde çalışanlar hemān resūluñ mektebinde okuyup ibtidāi taḥṣil görmüşlerdir.

Ḫuṣusā ḥāẕırdaki dārülmuʿallimlerimizde birçoḳ müteḫaṣıṣ muʿallimler ve ḫaliyle ṭabibler vardır ki bunlar resūluñ mektebinde taḥṣil görmüşlerdir. Buna göre diyebiliriz ki ḳocaman resūlumüz ḥayātında dilediği arzu ve maḳṣadına çatub artık vefat etdi.

Ümid varız 37 yıl ḫalḳ muʿallimligi itmekle cānını feda itmiş ṭāhirofu Aẕerbaycan ḫalḳ maʿārif komiserliği unutmamakla onuñ henüz ibtidā' mekteblerde bulunan bilācā kızlarını mekteblerde bulunan bilācā kızlarını ʿāli taḥṣil alana gibi kendi ḥimāyesi altına alar ve ṣoñ faʿāliyeti numunesi lan 40. Mektebi de resūl ṭāhirof namına çevirir

Baḳır Āhūndzāde

(Ṣaḥīfe 107, Ṣayı 4)

İdareden

Mecmūʿamızıñ her nüsḫası 50 ḳapikden ṣatılacaktır. Baḳüde "Āzer Neşriñ" māğāzalarında Bakü faʿlesi mağaẕasında ve ḳārl mārḳos meydanında (sābıḳ bārayetde) Türk komünist ġaẕetesi kiyoskunda almak olar. Ḳaẕālarda ittifāḳımızıñ şuʿbelerine mürācaʿat itmek olar. Ḳaẕālar da ve ḫakeza cumḫuriyetimiz ḫāricinde mecmūʿamızıñ intişarı içün ḥükümet ve kooperatif müesseleri veya ḫuṣūṣi mağaẕalar nümāyende olabilirler, onlarıñ (---)[36] maʿalmemnuniye ḳabūl idecegiz. Bilāvāsıṭa abone olmak isteyenler adreslerini aydın göstermek şarṭıyla abone ḥaḳḳı göndermekle beraber mecmūʿamızıñ idaresine mürācaʿat idebilirler.

Abone ḥaḳḳı: 6 aylıḳ- 3 manāt

Yıllıgı 6 manāt

Ṣatışa ḳoyulan mağaẕalara ve tobdan alanlara 100'de 20 güzeşt idilecekdir. ḳaẕāların ḥāline mirāḳisi ḥā'iz maḳāleler içün ṣaḥifelerimiz açıkdır. Mecmūʿamızın ḫanisi şuʿbeniñ dāhā açılması lüzumun maʿārif (---)[37]gösterirler ise memnūn kalarız. Maṭlubumuz kitleleriñ merāḳini teşkil eden meseleleri mecmūʿamızda tenvir itmekdir.

Edebiyat yokluğunu ʿalelḫuṣūṣ hemkārlar ḫarekātını maʿārif meselelerini iḥāṭa iden edebiyātıñ aẕlıkını naẕire alub maʿārif işçileri ittifāḳı neşriyatını git gide genişkendirecek dāideli kitabcılarıñ neşr ve ṭabʿına başlıyacakdır.

Kitleler arasında ḫāh mecmūʿa ve ḫāh basdıkımız kitabcılarıñ neşrine geldikte her bir maʿārif işçisiniñ himmet ve ʿitināsına ümidvārız.

Mecmūʿamızıñ adresi Bakü Zaḥmet Ṣarayı oda 63 "Maʿārif İşçisi" Mecmūʿası İdāresine Mes'ūl Müdür- Penāh Ḳāsmof

[36] Sözcük okunamamıştır.
[37] Mürekkep lekesi sebebiyle sözcük okunamamıştır

[Ṣaḥīfe 108, Ṣayı 4]

Mündericat	Ṣaḥī᾽fe
Merākeş- Ṣānghāy	2
Muʿallimleriñ İctimāʿī᾽ Vaẓifeleri ve Kooperatif Ḥarekātı	17
Hemkārlar İttifāḳları Yeñi Yollar Üzerinde	24
Mekteblerde Ḫalḳ Edebiyātı	32
Neşriyāṭ İdārelerinde Ātā Dili	37
Bahçeṣaray Fantanı	42
İşçi	48
Pidāġoji Tāriḫiniñ Muḫtelif Devirlerine Dā'ir	49
Didāḳtiḳānıñ ʿumūmi Ḳanūnları Ḫuṣūṣunda	53
Çocuk Baġçāları Nedir?	59
Elkiyā Uṣūl Tedrī᾽si	65
Oḳu Yaẓıya Ḥāẓırlıḳ Dersleri	67
Elifba Taʿliminde Ḥarfleriñ Niẓāmı	69
Türkoloji Ḥaḳḳında ʿarab Muāḫezeleri	71
İnṣanıñ Heyecanına Yeñi Naẓar	76
Naḫcıvān Ülkesinde Maʿārif İşleri	81
Bibliyografya	92
Süleyman Selim	98
Resūl Ṭahirof	104
İdareden	107

Āẓliyet Numero 2322 Sifariş Numero 2077 Tiraẓ 1500

"3. Beynelmilel" Ḥükümet Maṭbʿası Baḳü

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAARİF İŞÇİSİ ESERİNİN DİL İNCELEMESİ

3.Eserde Kullanılan Alfabe ve Dil

Maarif İşçisi adlı eserin tamamında Arap alfabesi kullanılmıştır. Anlatımı anlaşılır hâle getirmek amacıyla eserdeki bazı metinlerin içerisinde bazı sözcüklerin Latin ve Kiril alfabesiyle yazıldığı görülmektedir.

3.1. Alfabe

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan en temel araçlardan biridir ve bu iletişimin temel yapıtaşı seslerdir. Sesler, dilin fonetik düzleminde yer alırken bu seslerin yazı yoluyla aktarılmasını sağlayan harfler ise dilin sembolik temsilini oluşturur. Bu bağlamda, ses, harf ve alfabe arasındaki ilişki, dillerin yazıya aktarılmasında kilit bir öneme sahiptir.

Harfler, seslerin yazıdaki karşılığıdır ve dillerin yazılı sistemlerinde kullanılır. Alfabe ise dilin seslerini simgeleyen harflerden oluşan bir dizidir. Alfabenin temel amacı, dildeki fonemlerin yazıda gösterimini sağlamaktır. Bu ilişki, bazı dillerde birebir iken bazı dillerde daha karmaşık ve düzensiz olabilir. Örneğin, Latin eşaslı Türk alfabesi büyük ölçüde fonetik bir alfabe olup her harf bir sesi temsil ederken Arap alfabesi yazı sistemi bazı durumlarda aynı harfin farklı sesleri temsil etmesi veya farklı harflerin benzer sesleri vermesi gibi karmaşıklıklar içerir. Alfabelerin oluşturulmasında, seslerin harflere dönüşümünde en önemli meselelerden biri ses-harf uyumudur. Ses-harf uyumunun yüksek olduğu dillerde, yazı dili ile konuşma dili arasında büyük ölçüde paralellik vardır. Türkçe, fonetik yapısı güçlü bir dil olarak bu uyuma iyi bir örnektir. Türkçede “b” harfi her zaman /b/ sesini verir, bu da yazımda ve okumada büyük bir tutarlılık sağlar. Buna karşın, Arap dilinde ses ve imla arasındaki uyum zayıftır. Aynı ses, farklı harflerle gösterilebildiği gibi, aynı harfler de farklı seslerle telaffuz edilebilir.

Ses, harf ve alfabe arasındaki ilişki, dilin hem yazılı hem de sözlü şeklini anlamak

açısından şon derece önemlidir. Fonetik yapı, harfler aracılığıyla yazıya dökülürken alfabe bu sesleri temsil eden harflerden oluşur. Dillerin yazı sistemlerinin evrimi, kültürel ve toplumşal gelişmelerle paralel olarak ilerlemiştir. Bugün kullanılan birçok alfabe, bu değişim ve gelişmelerin bir şonucu olarak yazı ve ses arasındaki ilişkiyi en iyi duruma getirmeye çalışmaktadır. Bu süreçte ses-harf uyumu, dilin hem öğretiminde hem de yazılı iletişimde merkezi bir rol oynamaktadır. Alfabeye dayalı yazı sistemleri, dilin evrensel doğasının bir yansıması olarak farklı kültürlerde farklı şekillerde gelişmiştir. Ancak bu sistemlerin temel amacı, seslerin harflerle simgeleştirilmesi yoluyla iletişimi daha erişilebilir ve kalıcı hale getirmektir.

AZT yazımında tarih boyunca farklı alfabeler kullanılmıştır. Azebaycan Türkçesi, 1922-1929'a kadar Arap, 1922-1940 arasında Latin, 1940-1991 arasında Kiril, 1991-2001 yıllarında Latin ve Kiril, 2001'den itibaren ise Latin alfabesi tercih edilmiştir. Yazı reformu ḳonusu Azerbaycan'da 19. yüzyılda tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte Mirze Feteli Aḫundzade gibi aydınlar reform düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bolşevik İhtilali'nden şonra Azerbaycan Halk Komiserleri Şovyeti, Semed Ağamalıoğlu başḳanlığında Yeni Alfabe Komisyonu'nu kurarak Latin eşaslı Azerbaycan alfabesi geliştirilmiş ve 1923'te Latin alfabesine geçiş süreci hızlanmıştır. 1926'da düzenlenen Bakü Türkoloji Kurultayı'nda alınan kararlarla 1929'a kadar Arap ve Latin alfabeleri birlikte kullanılırken, 1929'dan şonra tamamen Latin alfabesine geçilmiştir (Karataş, 2018: 864).

8 Mayıs 1939'da Azerbaycan Bilimler Aḳademisi ve Azerbaycan Yazarlar Birliği, Rus-Kiril alfabesinin Azerbaycan alfabesine uygulanmasını önermiştir. Kiril alfabesinin, AZT'deki sesleri Latin alfabesinden daha iyi karşıladığı şavunulmuştur Toplantı şonrası hazırlanan Azerbaycan-Kiril alfabesi taslağında iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş Rus alfabesinin doğrudan alınmasını, diğeri ise AZT'ne uyarlanmasını şavunmuştur. Şonuç olarak, her harfin bir sese karşılık geldiği ve özel sesler için fonetik işaretlerin eklendiği bir düzenleme yapılmıştır. 1 Ocak 1940 yılından itibaren Azerbaycan'da Rus-Kiril eşaslı alfabeye geçiş kararı alınmıştır. Bu tarih itibari ile resmi olarak alfabe değişikliği olmuştur. Mart 1990'da Prof. Dr. Firudin Celilov'un "Azerbaycan" gazetesini yayımlamasıyla alfabe tartışmaları yeniden başlamıştır. Latin, Kiril, Arap ve Köktürk alfabeleri üzerinde durulşa da hükümet Latin alfabesini desteklemiştir. Azerbaycan

Elyazmaları Enstitüsü bir alfabe komisyonu kurmuş ve Kasım 1991'de İstanbul'da düzenlenen Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu'na bazı Azerbaycanlı dilciler katılmıştır. Bu sempozyumun ardından, Aralık 1992'de Halk Meclisi Latin alfabesine geçme kararı almıştır. 2001'den itibaren Latin alfabesi resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şirin User, 2015: 237-238).

3.1.1. Arap Alfabesi

Arap alfabesi, tarihsel, kültürel ve dini açıdan büyük öneme şahip bir yazı sistemidir. İslam dünyasında yaygın olarak kullanılan bu alfabe, Kuran'ın yazımında da yer alması sebebiyle, özellikle İslam dinine mensup toplumlar için büyük bir manevi değer taşımaktadır. Arapça dışında birçok farklı dil de Arap alfabesini kullanmıştır ve kullanmaya devam etmektedir.

Arap alfabesi, İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkçe, Arap alfabesi ile yazılmıştır.

Arap alfabesi, 28 harften oluşan bir yazı sistemidir ve sağdan sola yazılır. Bu yönüyle, soldan sağa yazılan Latin ve Kiril alfabelerinden ayrılır. Arap harfleri büyük-küçük harf ayrımı yapmaz, ancak bir harfin kelimenin başında, ortasında ya da sonunda yer alması durumunda farklı şekillerde yazılabilir. Bu özelliği, Arap alfabesinin yazı sistemine görsel bir hareketlilik kazandırmaktadır. Arapça, ünsüz temelli bir dil olduğu için Arap alfabesi de büyük ölçüde ünsüz harflerden oluşur. Arap alfabesinde üç uzun ünlü harf (ا, و, ي) bulunur, ancak kısa ünlüler yazıda genellikle belirtilmez ve konuşma sırasında seslendirilir. Kısa ünlülerin işaretlenmesi gerektiğinde, harflerin üzerine veya altına konulan hareke sistemi kullanılır.

Osmanlı Türkçesi de uzun bir dönem boyunca Arap alfabesi ile yazılmıştır. Ancak 1928 yılında Türkiye'de yapılan Harf Devrimi ile Latin alfabesine geçilmiştir. İncelenen Maarif İşçisi adlı eser, Arap alfabesi ile kaleme alınmış, harfler ve karşıladığı sesler tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3. 1. Arap Alfabesi

Arap Alfabesi	
Harfler	**Ses Karşılıkları**
ا	/a/, /ā/, /e/
ب	/b/
پ	/p/
ت	/t/
ث	/s̱/
ج	/c/
چ	/ç/
ح	/ḥ/
خ	/ẖ/
د	/d/
ذ	/ẕ/
ر	/r/
ز	/z/
ژ	/j/
س	/s/
ش	/ş/
ص	/ṣ/
ض	/ż/, /ḍ/
ط	/ṭ/
ظ	/ẓ/
ع	/ʿ/
غ	/ġ/
ف	/f/
ق	/ķ/
ك	/k/, /ğ/
گ	/g/, /ğ/
*	/ ñ/
ل	/l/
م	/m/
ن	/n/
و	/v/, /o/, /ö/, /u/,/ü/
ه	/h/,/ e/, /a/
ی	/y/, /ı/, /i/
ای	/ı/, /i/, /ė/
او	/o/, /ö/, /u/, /ü/
ء	ʾ

3.1.2. Latin Alfabesi

Azerbaycan Türklerinin Latin alfabesini kullanma süreci 20. yüzyılda gerçekleşen kültürel ve dilsel dönüşümlerin bir parçası olmuştur. Azerbaycan'da alfabe reformları, Sovyetler Birliği'nin etkisi altında farklı aşamalardan geçmiştir. Azerbaycan Türkleri, tarihsel olarak Arap alfabesini kullanmış, ancak Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girdikten sonra alfabe değişikliklerine maruz kalmıştır. 1920'li yıllarda, Azerbaycan'da Latin alfabesine geçiş yapılmıştır.

Tablo 3. 2. Latin alfabeli kelimeler

Maarif İşçisi Kelimeler	Kaynak	Kelimelerin Anlamları
Scolastique سقولاستق	S. 1. s. 47	inanç, bilgi ve bilimi birleştiren ortaçağ felsefesi
lyruque شعرلق	S. 1. s. 48	çoşkulu, çoşkun
kaltsi=ەـقالتسى	S. 1. s. 60	
kali=ەـقالى	S. 1. s. 60	
natri=ناترى	S. 1. s. 60	
Codex-cumanicus ـەندە	S. 2. s. 33	Latin alfabesi ile yazılmış ilk türkçe eser
genre ـ	S. 2. s. 34	tür
construction ـ	S. 2. s. 34	yapı
(aktiv) آقتيو	S. 2. s. 55	aktif, etkin
(passiv) پاسسيو	S. 2. s. 55	edilgen
(kontyr) قونتورلاريني	S. 2. s. 56.	
(fon) فون	S. 2. s. 56.	açık

Tabloda görüldüğü üzere metin içerisinde yer alan kelimeler Latin alfabesi ile yazılmıştır. Bazı kelimeler aynı zamanda Arap alfabesi ile birlikte verildiği görülmektedir. Latin alfabesi ile yazılmış olan kelimelerin Batı dillerinden alındığı ve kelimenin aslına şadık kalınmak istenildiği görülmektedir. Ayrıca kelimelerin daha kolay anlaşılması ve karışıklık oluşmaması için böyle bir yöntem tercih edildiği de düşünülmektedir. Ancak tabloda bulunan bazı kelimelerin anlamlarına ulaşılamamıştır.

3.1.3. Kiril Alfabesi

1940'larda Sovyetlerin Kiril alfabesini zorunlu kılmasıyla Azerbaycan yeniden bir alfabe değişikliği yaşamıştır. Azerbaycan Türkleri, Sovyet döneminde yaklaşık 70 yıl boyunca Kiril alfabesini kullanmıştır. Bu dönemde Kiril alfabesi, Sovyet ideolojisinin dilsel bir aracı olarak işlev görmüştür. Azerbaycan'ın Sovyet döneminde Kiril alfabesi kullanma süreci, şadece bir yazı sisteminin değişimi olarak değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin halklar üzerindeki dilsel ve kültürel kontrolünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, Azerbaycan'ın dil, eğitim ve kültür alanlarında Sovyet ideolojisinin etkisi altında nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Ancak tabloda bulunan bazı kelimelerin anlamlarına ulaşılamamıştır.

Maarif İşçisi adlı eserde geçen Kiril alfabeli kelimeler tabloda verilmiştir:

Tablo 3. 3. Kiril Alfabeli Kelimeler

Maarif İşçisi Kelimeler	Kaynak	Kelimelerin Anlamları
заимствования	2.s 33.syf	
оргиналъность.	2.s 34.syf	özgünlük, orijinallik
„Родной язык„	2.s 34.syf	
предсказание)	2.s 50.syf	kehanet, öngörü
داها (ТОЧНОСТЬ)	2.s 56.syf	
سی (Мировозрение	2.s 93.syf	dünya görüşü, bakışaçısı
ایله (Эмоция)	2.s 93.syf	
(идея)	2.s 95.syf	fikir
ایله(سیсодержание)	2.s 99.syf	içerik, içindekiler, konu
لاری (нотка)	S. 2. s. 95	not, açıklama; nota, tonlama

Tabloda görüldüğü üzere metin içerisinde yer alan kelimeler Kiril alfabesi ile yazılmıştır. Rusça özel ya da cins isim olmaları sebebiyle kelimelerin aslına şadık kalmak amacıyla Kiril alfabesi tercih edilmiştir.

3.2. Dil

1924 yılında yayımlanan Maarif İşçisi dergisinin dil özelliklerinin incelendiği bu çalışmada dönemin genel durumu hakkında bilgi edinmek mümkündür.

3.2.1. Ses ve Yazım Özellikleri

Dil, hem konuşulan hem de yazılan bir olgudur ve bu iki boyutun birbirine olan uyumu, dilin doğru anlaşılması, kullanılması açısından önemlidir. Dil biliminde ses ve yazı, farklı açılarda incelenen, ancak birbiriyle doğrudan ilişkili iki temel unsurdur. Bir dilin ses sistemi, yazılı biçimle uyumlu olduğunda dilin öğrenimi, anlaşılması ve kullanımı kolaylaşmaktadır.

Ses, dilin en temel birimlerinden biridir ve dilin işitilebilir biçimini oluşturur. Ses, akciğerlerden gelen havanın ses telleri ve ağız boşluğundaki organlar tarafından şekillendirilmesiyle ortaya çıkar. Her dilin kendine özgü bir ses değeri bulunmaktadır ve bu sesler, dilin fonetik yapısını oluşturmaktadır. Fonetik açıdan sesler, ünlüler (vokaller) ve ünsüzler (konsonantlar) olarak iki temel gruba ayrılmıştır. Ünlüler, ağız boşluğunda herhangi bir engelle karşılaşmadan üretilen seslerdir. Oysa ünsüzler, hava akışının bir noktada engellendiği seslerdir. Her dilde ünlü ve ünsüzlerin birleşimi, dilin fonetik yapısını oluşturmaktadır.

Yazım, dilin görsel boyutunu oluşturan bir sistemdir. Yazı, seslerin harfler ya da sembollerle temsil edilmesi yoluyla, dilin kaydedilmesini ve nesiller boyu aktarılmasını şağlamaktadır. Bir dilin yazım sistemi, onun imlasını oluşturmaktadır. İmla, bir dilde hangi sembollerin hangi seslere karşılık geldiğini belirleyen kurallar bütünüdür.

Ses ve yazı sistemleri arasındaki uyum, dilin fonetik yapısına ve yazı sisteminin türüne bağlı olarak değişmektedir. Fonetik açıdan düzenli dillerde, ses-yazı uyumu yüksektir ve bu da yazılı dili öğrenmeyi, kullanmayı kolaylaştırmaktadır. Her harf, belirli bir sesi temsil eder ve bu yazı-ses uyumu, dil öğrenenlerin telaffuzda ve yazımda hata yapma olasılığını azaltmaktadır. Ses ve yazım arasındaki uyum, dil öğrenen bireylerin bu dili öğrenme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Dilin yazım sisteminin anlaşılması, dil bilimi, eğitim ve dil öğretimi açısından büyük bir öneme şahiptir.

Tarihi ve siyasi sürecin farklı şekillerde etkilemiş olduğu Türkçenin iki kolu olan AZT ve TT'de ses ve biçim özellikleri bakımından benzerlikler/ farklılıklar tespit edilmiştir. Maarif İşçisi adlı eserde bu benzerlik/ farklılıklar üzerinde çalışılmıştır. İki lehçe arasında belirlenebilen ses farklılıkları şunlardır:

3.2.1.1. Ünlüler ve Yazımları

Araştırmalara göre, ses geçidinde herhangi bir engelle karşılaşmayan ve hiçbir takıntıya uğramayan sesleri ifade etmek için ünlü, sesli ya da vokal tanımı yapılmaktadır.

TT'de /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ olmak üzere toplam 8 ünlü bulunmaktadır. Çıkış yerlerine göre: /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri art; /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlüleri ise ön damaktır. Dudakların durumuna göre: /a/, /e/, /ı/, /i/ ünlüleri düz; /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri yuvarlaktır. Ağzın açıklığına göre: /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlüleri geniş; /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlüleri ise dardır.

AZT'de /a/, /e/, /ė/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ olmak üzere toplam 9 ünlü bulunmaktadır. Çıkış yerlerine göre: /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri art; /e/, /ė/, /i/, /ö/, /ü/ ünlüleri ise ön damaktır. Dudakların durumuna göre: /a/, /e/, /ė/, /ı/, /i/ ünlüleri düz;/o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri yuvarlaktır. Ağzın açıklığına göre; /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlüleri geniş; /ė/, /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlüleri ise dardır.

İki lehçe arasında /ė/ sesinin farklı olduğu görülmektedir.

3.2.1.1.1. /e/ Sesi

/e/ ünlüsü TT'de dudak durumuna göre düz boğumlanma yerine göre ince ve çene açıklığına göre ise geniş bir sestir: *el, sen, evet, nene* vb. (Ergin, 2013: 39; Karaağaç, 2013: 102-103).

3.2.1.1.1.1. Kapalı /e/ Sesi

Türk lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında görülen bu ses, İstanbul Türkçesinde anlam ayırıcı bir ses olmadığından alfabede ayrı bir işaretle gösterilmez. Ancak, bu ses Çağdaş AZT'de anlam ayırıcı olduğu için alfabede "e" harfiyle işaretlenmektedir (Ergin, 2003: 57).

TT'den daha dar ve kapalı olan kapalı /e/ sesi /e/-/i/ arası bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. TT'de de görülen kapalı /e/ sesi Azebaycan Türkçesinde kelimelerin ilk hecesi dışında kullanılmaz: bėl (بيل), dėmek (دمك), ėşitmek (اشتمك) , gėce (كيجه), vėrmek (ودرمك) vb. (Akar, 2018: 103-104).

Tablo 3. 4. Maarif İşçisi Eserinde /ė/ Sesinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[38]	*taʿyin **i**tmemiş*	*təyin it-*	*tayin **e**t-*
[39]	*ehemmiyet v**i**rilmelidir*	*əhəmiyyət v**e**r-*	*ehemmiyet v**e**r-*
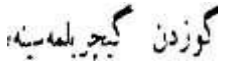 [40]	*gözden g**i**çirilmesine*	*gözdən k**e**çir-*	*gözden g**e**çir-*
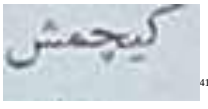 [41]	*k**i**çmiş*	*k**e**ç-*	*g**e**ç-*

Tabloda verilen örneklerde görüldüğü üzere Arap alfabesi ile yayımlanmış Maarif İşçisi

38 1925/05/N1
39 1925/05/N1
40 1925/08/N4-5
41 1925/05/N1

dergisinde kapalı /e/ (ė) ünlüsü sözcüklerin ilk hecesinde elif-ye (ای) ile yazılmıştır. Bu ses için farklı bir harf/ yazım kullanılmamıştır. Bu durum Türkçenin Arap harfleriyle yazım geleneğine uymaktadır. Türkçede kapalı /e/ (ė) ünlüsünün Arap harfli metinlerde özel bir harfle gösterilmediği, ye (ی) ile yazıldığı bilinmektedir.

3.2.1.1.1.2. Açık /e/ Sesi

AZT'de ince- geniş bir ses olan açık /e/ ünlüsü bulunmaktadır. TT'nde açık /e/ (ə) sesi bir sesbirim olmadığı için bir harf karşılığı da bulunmamaktadır. Azerbaycan Türkçesinde ise bir sesbirimdir ve harf karşılığı bulunmaktadır.

AZT'de biri "kapalı e" (e) biri de "açık e" (ə) olmak üzere iki /e/ ünlüsü bulunmaktadır.

Tablo 3. 5. Maarif İşçisi Eserinde /e/ Sesinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
ادبیاتیك [42]	***e***debiyatının	*ədəbiyyat*	***e***debiyat
اهمیتی [43]	***e***hemmiyeti	*əhəmiyyət*	***e***hemmiyet
جبهه‌لرنده [44]	*c**e**bhelerinde*	*cəbhə*	*c**e**phe*
زحمته [45]	*za**ḥ**mete*	*zəhmət*	*za**h**met*

Tabloda verilen örneklerde görüldüğü üzere Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarında /e/ ünlüsü söz başında elif (ا) ile gösterilmiştir. Bu ses için farklı bir harf/ yazım

[42] 1925/05/N1
[43] 1925/08/N4-5
[44] 1925/05/N1
[45] 1925/08/N4-5

kullanılmamıştır. Bu durum Türkçenin Arap harfleriyle yazım geleneğine uymaktadır. Türkçede açık /e/ (ə) ünlüsünün Arap harfli metinlerde özel bir harfle gösterilmediği, elif (ا) ile yazıldığı bilinmektedir.

3.2.1.1.2. Düz-Dar Ünlüler (/y-/ + /ı/, /i/) > ∅)

TT 'de düz, dar ve kalın olan /ı/; düz, dar ve ince olan /i/ ünlüsü bulunmaktadır. TT'de buluna bu iki ses /ı/- /i/ AZT'de de kullanılmaktadır. /ı/- /i/ sesleri kelimenin her hecesinde görülebilmektedir: iş (اش), kişi (کشی), şimdi (شمدی), yirine (ییرینه) vb (Dəmirçizadə, 2007: 41- 42; Ergin, 2013: 39; Karaağaç, 2013: 102-103; Yalçın, 2018:68).

Tablo 3. 6. Maarif İşçisi adlı Eserde /ı/, /i/ Sesinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[46]	***y****ıla*	***i****l*	***y****ıl*

AZT ile TT arasındaki ses düzeyi farklılıklarından biri söz başındaki /y/ ünsüzünün düşmesiyle oluşan düzleşme ses olayıdır. AZT'de söz başında yer alan /y/ sesi bazı sözcüklerde düşmektedir. Bu durum sonucunda /y/ sesinden sonra gelen /ı/ sesi AZT'de düzleşerek /i/ sesine dönüşmektedir.

İncelenen Maarif İşçisi dergisinden belirlenen *yıl* örneğinde görüldüğü gibi sözcük TT'deki biçimi olan ünsüz düşmesi ses olayına uğramadan kullanılmıştır. Bu ses olayı incelenen metinlerde tek örnekte tanıklanmıştır. Bu durumun yazım yanlışı olmadığı sözcüğün kullanım sıklığıyla ölçülmüştür. *Yıl* sözcüğü incelenen metinlerde 73 defa yer almaktadır.

3.2.1.2. Ünsüzler ve Yazımları

Araştırmalara göre çıkış esnasında akciğerden gelen havanın dil, diş ve dudaklara

[46] 1925/05/N1

çarpması ya da bu telaffuz organlarının daralması, tıkanması, sürtünmesi sonucunda oluşan seslere ünsüz tanımı yapılmaktadır (Ergin, 2013: 36; Demir ve Yılmaz, 2016: 129). İncelenen Maarif İşçisi dergisinde kullanılan alfabe sebebiyle bir ünsüzü karşılayan birden fazla ses karşılığı bulunmaktadır. Eserde /h/ sesi için ح- خ- ه, /k/ sesi için ق – ك harfleri kullanılmıştır. Her biri transkripsiyon işaretleri ile gösterilmiştir.

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde iki lehçe arasında kullanımlarının farklı olduğu görülen dudak ünsüzleri, tonlu-tonsuz ünsüzler belirlenmiş ve bazı örnekler tablolaştırılmıştır.

3.2.1.2.1. Ünsüz Değişimleri

3.2.1.2.1.1. TT b-~AZT m-

/b/, /m/ ünsüzleri TT ve AZT' de çıkış yerine göre dudak ünsüzü, çıkış biçimine göre sedalı-ötümlü bir sestir ve sözcüğün tüm hecelerinde bulunabilir (Ergin, 2013:44). İki lehçe arasında bu seslerin kullanımında farklılıklar görülmektedir.

Tablo 3. 7. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan /m/-/b/Seslerinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
بنم [47]	***b**enim*	***m**ən*	***b**en*
بك [48]	***b**in*	***m**in*	***b**in*

AZT ve TT arasındaki temel ses düzeyindeki temel farklılıklardan birisi de kelime başındaki /b/> /m/ değişikliğidir. İncelenen Maarif İşçisi dergisinde *ben* ve *bin* sözcükleri TT' de olduğu gibi /b/ sesi ile yazılmıştır. AZT'de ise bu sözcükler /m/ sesi ile yazılmaktadır.

[47] 1925/08/N4-5
[48] 1925/08/N4-5

3.2.1.2.1.2. TT ķ-~AZT -ḫ:

Yapılan tanımlara göre oluşumu sırasında ses tellerinin titrediği ünsüzlere tonlu (ötümlü, sedalı), ses tellerinin titremediği ünsüzlere tonsuz (ötümsüz, sedasız) ünsüz denilmektedir (Ergin, 2003: 46). Türklük biliminde sızıcılaşma terimiyle bilinen /-ķ-/> /-ḫ-/ ses olayı AZT ile TT arasındaki en belirgin farklardan biridir (Karataş ve Tunalı Uçar, 2022: 486). Bu durum Maarif İşçisi dergisinde şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo 3. 8. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan ķ/-/ḫ/ Seslerinin AZT ve TT'ndeki Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
جوف [49]	*çoķ*	*çox*	*çoķ*
آقشام [50]	*aķşam*	*axşam*	*aķşam*
اوقو [51]	*oķu*	*oxu-*	*oķu-*
[52]	*yaķın*	*yaxın*	*yaķın*
آرقاسیندا [53]	*arķasında*	*arxa*	*arķa*
یاقشی [54]	*yaķşı*	*yaxşı*	*yaķşı*

Tabloda görüldüğü üzere Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarında bazı sözcüklerdeki söz içi ve söz sonu /-ķ-/ ve /-ḫ-/ seslerinin kullanımında tutarsızlık görülmektedir. Derginin incelenen şayılarında aķşam~aḫşam "akşam", çoķ~çoḫ "çoķ", oķu~oḫu "oku", yaķın~yaḫın "yakın", arķa~arḫa "arka", yaķşı~yaḫşı "yakşı" sözcüklerinin bazen /ķ/ ünsüzünü karşılayan kaf (ق) harfi ile bazen de /ḫ/ ünsüzünü karşılayan hı (خ) harfi ile yazıldığı belirlenmiştir. Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarında sözcüklerin ağırlıklı olarak dönemin TT'deki yazımlarıyla (bin, ben) ortak bir biçimde kullanıldığı görülmektedir.

[49] 1925/08/N4-5
[50] 1925/08/N4-5
[51] 1925/08/N4-5
[52] 1925/05/N1
[53] 1925/08/N4-5
[54] 1925/08/N4-5

3.3. Biçim Özellikleri

Yapılan araştırmalara göre ekler tek başına kullanıldıklarında anlamlı olmayan fakat bir sözcükle birleştiğinde kelimeye yeni anlamlar kazandıran, kelimeyi tür bakımından değişikliğe uğratan veya o kelimenin cümle içerisindeki görev değişikliğini belirleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelimenin anlamında ve türünde değişiklik yapan ekler yapım, kelimenin cümledeki görevini belirleyen ekler ise çekim eki olarak belirtilmiştir (Ergin, 2003: 123-124).

AZT ve TT arasında az sayıda farklılık bulunmaktadır. İki lehçe arasındaki bu farklılıklar biçim düzeyinde de olabilmektedir. Maarif İşçisi dergisinin incelenen sayılarından belirlenen biçim özelliklerinden *belirtme durumu eki, isim bildirme çekimi, zamir kökenli kişi ekleri, şimdiki zaman çekimi, geniş zaman çekimi, ana yardımcı fiil çekimi* ve *soru çekimi*nde TT izleri şu şekilde gösterilebilir:

3.3.1. İsim Çekimi

İsimleri, isim ve fiillere bağlayan ve cümleye anlam kazandıran eklere isim çekim ekleri denir (Korkmaz, 2019: 112).

3.3.1.1. Belirtme Durum Eki

Türk Türkçesinde belirtme durumu, nesne alabilen bir fiilin bulunduğu cümlede, fiil etkisi altında kalan ismin içinde bulunduğu durum olarak belirlenmiştir. Türk dilinde belirtme durumu, eksiz veya -(y)I/-(y)U ekleriyle meydana gelir: *su iç-, cam kır-, ağaç kes-, ev-i, bahçe-yi* vb. (Ergin, 2013:231;Korkmaz 2003: 277).

Bu ek, AZT'de -nI/-nU biçimindedir: *alma-nı* "elmayı", *defter-i* "defteri", *tarla-nı* "tarlayı", *deve-ni* "deveyi" vb. (Yalçın, 2018: 222-223).

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde tespit edilen belirtme durumu çekiminin kullanımında iki lehçe arasında tutarsızlık görülmektedir.

Tablo 3. 9. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan Belirtme Durumu Örnekleri

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
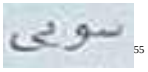 [55]	*suyı*	*su**nu***	*suy**u***
کلمه‌یی [56]	*kelimey**i***	*kelime**ni***	*kelimey**i***
وظیفه‌یی [57]	*vaẓifey**i***	*vazife**ni***	*vazifey**i***
ویرگی‌یی [58]	*vergiy**i***	*verg**ini***	*vergiy**i***

TT'de belirtme durumu -(y)I/-(y)U ekleri ile yapılmaktadır. AZT'de ise ünlü ile biten isimlerde (-nI) / (-nU) biçimleri ölçünlüleşmiştir. Bu çekim iki lehçe arasındaki en temel ve önemli biçim farklılıklarındandır (Karataş ve Karaduman, 2021: 786-787). Maarif İşçisi dergisinde sonu ünlü ile biten yalın isimlerin belirtme durumu çekiminin TT ile ortak olduğu görülmektedir.

3.3.2. Fiil Çekimleri

İsimler ile fiiller arasında geçici olarak anlam bağı kuran, fiil kök ya da gövdelerine gelen ekler olarak belirlenmektedir. Şahıs, kip ve soru ekleri ile fiil çekimleri yapılmaktadır (Korkmaz, 2019: 113).

3.3.2.1. Kişi Ekleri

Fiil çekimlerinde kişi (şahıs) ekleri, eylemin hangi kişi tarafından gerçekleştirildiğini ve işin hangi kişiye ait olduğunu göstermektedir. AZT ve TT arasında şahıs eklerinde zamir kökenli ses farklılıkları özellikle teklik birinci ve ikinci şahıs ile çoḳluk birinci şahıs eklerinde ortaya çıkmaktadır. Şahıs ekleri, şimdiki zaman, geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik kiplerinde kullanılmaktadır. TT'de teklik birinci şahıs eki olarak -m, -(I)m ve -(U)m biçimleri bulunurken AZT'de bu ek -Am

[55] 1925/05/N1
[56] 1925/08/N4-5
[57] 1925/08/N4-5
[58] 1925/08/N4-5

biçimindedir (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 205).

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde teklik birinci şahıs eklerinin kullanımı şu şekilde incelenmiştir:

Tablo 3. 10. Maarif İşçisi Adlı Eserde Teklik 1. Şahıs Ekinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[59]	*çekiniyor**um***	*çəkinər**əm***	*çekiniyorum*
جالیشاجاغم. [60]	*çalışacağ**ım***	*çalışacağ**am***	*çalışacağım*
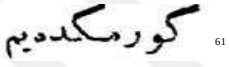 [61]	*görmekdey**im***	*görməkdəy**əm***	*görmekteyim*
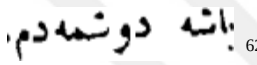 [62]	*başa düşmedi**m***	*başa düşmədi**m***	*başa düşmedim*

İncelenen Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarından belirlenen kişi eklerinin hem AZT'deki biçimleri hem de TT'deki biçimleri birlikte kullanılmıştır. Ancak incelenen metinlerde eklerin TT'deki biçimlerinin kullanılma sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 11. Maarif İşçisi Adlı Eserde Çokluk 1. Şahıs Ekinin Kullanımı

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
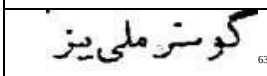 [63]	*göstermeliy**iz***	*göstərmeliy**ik***	*göstermeliy**iz***
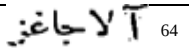 [64]	*alacağ**ız***	*alacağ**ıq***	*alacağ**ız***
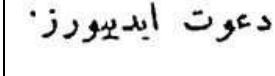 [65]	*davet idiyor**uz***	*davət ədir**ik***	*davet ediyor**uz***

[59] 1925/05/N1
[60] 1925/08/N4-5
[61] 1925/08/N4-5
[62] 1925/08/N4-5
[63] 1925/08/N4-5
[64] 1925/08/N4-5
[65] 1925/08/N4-5

İncelenen Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarından belirlenen çokluk birinci kişi ekinin hem AZT'deki biçimi hem de TT'deki biçimi birlikte kullanılmıştır. Ancak incelenen metinlerde eklerin TT'deki biçimlerinin kullanılma sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.3.2.2. Geniş Zaman Çekimi

TT'de geniş zaman eki, -r, -Ar biçimleriyle oluşturulmaktadır (Ergin, 2013: 292-293). AZT'de ise geniş zaman eki -(y)Ar biçiminde yapılır (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 208).

AZT'de geniş zaman çekiminin olumsuzunda, olumsuzluk eki ile zaman ekinin kaynaşması ile olan (-mAr) eki kullanılır. TT'deki bu ek (-mAz) şeklindedir (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 208).

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde geniş zaman çekiminde TT ile AZT arasında ortaklık görülmüştür:

Tablo 3. 12. Maarif İşçisi Adlı Eserde Geniş Zaman Çekimi

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
اکتفا ایتمه‌ز [66]	*iktifa it**mez***	*iktifa it**məz***	*iktifa et**me**m*
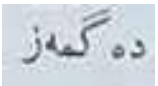	*dök**mez***	*Dök**məz***	*dök**me**m*
[68]	*bil**mez***	*bil**məz***	*bil**me**m*

[66] 1925/08/N4-5
[67] 1925/05/N1
[68] 1925/05/N1

İncelenen Maarif İşçisi dergisinin incelenen sayılarından belirlenen geniş zaman çekiminin olumsuzunda TT'de ölçünlüleşen (-mAz-) ekinin kullanıldığı görülmektedir. İncelenen metinlerde TT'de kullanılan bu biçimin kullanılma sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.3.2.3. Şimdiki Zaman Çekimi

Yapılan araştırmalara göre şimdiki zaman, eylemin içinde bulunulan anda gerçekleştiğini veya sürekli bir durum olarak sürdüğünü ifade eden bir kip olarak belirtilmektedir. Türkçede şimdiki zaman, "-iyor" eki ile oluşturulur, ayrıca -mAktA ve -mAdA ekleri de şimdiki zamanı ifade etmektedir (Korkmaz, 2019: 548).

AZT'de şimdiki zaman, iki farklı ekle oluşturulmaktadır. Bu eklerden ilki, -(y)Ir/-(y)Ur biçimindedir ve bu kipin çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır. Şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan diğer ek ise -maqta/-mekde biçimindedir ve bu kipin çekiminde de zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır (Yalçın, 2018: 279-282).

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde şimdiki zaman ekinin TT ve AZT biçimleri tutarsız bir şekilde kullanılmıştır.

Tablo 3. 13. Maarif İşçisi Adlı Eserde Şimdiki Zaman Çekimi

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[69]	*ʿarẕ idi**yor**um*	*arz id**ir**em*	*arz edi**yor**um*
[70]	*bırakı**yor**uz.*	*bırak**ır**ız*	*bırakı**yor**uz*
[71]	*beyan idi**yor**lar*	*beyan id**ir**ler*	*beyan edi**yor**lar*
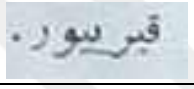 [72]	*ḳabarı**yor***	*kabar**ır***	*kabarı**yor***
[73]	*gelme**yor***	*gelmi**r***	*gelmi**yor***
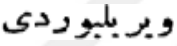 [74]	*viriliyordu.*	*vərili**r**di.*	*veriliyordu*

İncelenen Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılarından belirlenen şimdiki zaman çekiminde TT'de ölçünlüleşen (-yor) ekinin kullanıldığı görülmektedir. İncelenen metinlerde TT'de kullanılan bu biçimin kullanılma sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.3.2.4. Yeterlilik Fiili Çekimi

TT'de yeterlik fiilleri eşas fiile -(y)A zarf fiil biçimine yardımcı fiillerden biri olan "bil-" fiilinin eklenmesi ile oluşturulmaktadır (Korkmaz, 2019: 200).

[69] 1925/05/N1
[70] 1925/05/N1
[71] 1925/05/N1
[72] 1925/05/N1
[73] 1925/05/N1
[74] 1925/08/N4-5

AZT'de de TT'de olduğu gibi -abil-/ -əbil- şeklinde görülmektedir (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 210; Hüseyinzadə, 2007: 177).

AZT'de yeterlik fiilinin olumsuz şekli farklıdır. TT'de yeterlik fiilinin olumsuzu -AmA eki ile yapılırken AZT'de eşas fiile -Abil- ile beraber -mA/-mIr olumsuzluk eklerinin eklenmemesiyle yapılmaktadır (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 210; Hüseyinzadə, 2007: 177).

İncelenen Maarif İşçisi dergisinde yeterlik fiilinin kullanımı şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 3. 14. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yeterlik Fiilinin Çekimi

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[75]	*ifā id**eme**z*	*ifa id**əbil**mir*	*İfa ed**eme**z*
[76]	*geç**eme**zler*	*kėç**əbil**mirler*	*geç**eme**zler*
[77]	*gör**eme**z*	*gör**əbil**mir*	*gör**eme**z*

Yeterlilik fiilinin olumsuz çekimi iki lehçe arasındaki temel farklardandır. Maarif İşçisi dergisinin incelenen şayılardan tespit edilen örneklerde görüldüğü gibi yeterlilik fiilinin çekiminin olumsuzunda TT yazı diline ait olan (-AmA-) yapısının kullanılma sıklığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

[75] 1925/05/N1
[76] 1925/05/N1
[77] 1925/05/N1

3.3.2.5. Soru Çekimi

Soru biçimi -mI/ -mU olan ek fiil, geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinde isim ve fiilin arasına gelir. Ancak zarf-fiil ve şart çekimlerine soru eki isme gelmez, bildirme eklerinin sonunda bulunduğu görülmektedir (Korkmaz, 2019: 635; Karataş, 2019: 432).

AZT'de ağırlıklı olarak konuşma dilinde olmak üzere yazı dilinde de ezgili soru cümleleri çok sık kullanılmaktadır. TT'de ise çoklukla soru eki veya soru sözleri kullanılarak soru cümleleri üretilir (Karataş, 2024: 325).

Tablo 3. 15. Maarif İşçisi Adlı Eserde Soru Çekimleri

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
[78]	*öğrenirler **mi**?*	*öğrənirlər**mi**?*	*öğrenirler **mi**?*
اولور می؟ [79]	*olur **mı**?*	*olur**mu**?*	*olur **mu**?*
اثبات ایتمه‌ز می؟ [80]	*ispat itmez **mi**?*	*ispat ətməz**mi**?*	*ispat etmez **mi**?*
اولونا بیلیر می؟ [81]	*olunabilir **mi**?*	*olunabilər**mi**?*	*olunabilir **mi**?*

Maarif İşçisi dergisinin incelenen metinlerdeki soru çekiminin kullanımında dikkat çekici bir durum söz konusudur. Dergiden belirlenen örneklerde TT'de olduğu gibi soru cümlelerinin soru eki kullanılarak üretilme sıklığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

[78] 1925/05/N1
[79] 1925/08/N4-5
[80] 1925/08/N4-5
[81] 1925/08/N4-5

Tablo 3. 16. Maarif İşçisi Adlı Eserde Yer Alan Soru Çekimi Örnekleri

Metin	Çeviriyazı	AZT	TT
یاپایلیردیمی؟ [82]	*yapılırdı**mı**?*	*yapılırdımı?*	*yapılır mıydı?*
ایده جگدرمی [83]	*idecektir**mi**?*	*ədəcəktir**mi**?*	*edecek midir?*

Soru çekiminde dikkat çekici olan bir diğer durum ise ekin kullanıldığı yerde farklılık olmasıdır. AZT'de tüm fiil çekimlerinde ve kişi eklerinde en sonda kullanılan bu ek, TT'de zamir kökenli kişi eklerinin kullanıldığı fiil çekimlerinde kişi ekinden önce kullanılmaktadır. İncelenen dergide ise hem AZT'deki biçimi hem de TT'deki biçimi yer almaktadır. Ancak kullanım sıklığı olarak TT'deki biçiminin daha yoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

[82] 1925/08/N4-5
[83] 1925/08/N4-5

SONUÇ

AZT, Oğuz grubu Türk yazı dilleri içerisinde yer alır ve Azerbaycan Cumḫuriyeti'nin resmî dilidir. Tarih boyunca, coğrafi ve siyasi etkileşimlerle şekillenen bu yazı dili; ses, biçim, söz dizimi, söz varlığı gibi özellikler açısından diğer Türk yazı dillerinden ayrılan özgün özelliklere ṣahiptir.

1917 Bolşevik Devrimi, yalnızca Rus İmparatorluğu üzerinde siyasi ve toplumṣal yapıyı kökten değiştirmekle kalmamış, eski Çarlık coğrafyasındaki tüm halkların kültürel ve dilsel kimliklerini de derinden etkilemiştir. Bu devrim sürecinde AZT, yeni rejimin ideolojik politikalarının etkisiyle çeşitli sınavlardan geçmiştir. AZT, devrimin ilk yıllarında kısmen özgür bir gelişim imkânı bulṣa da 1930'lardan itibaren Sovyet ideolojisine uygun hâle getirilmek üzere ciddi müdahalelere maruz kalmıştır. Alfabe reformları bunun en çarpıcı örneklerinden biridir. Bu değişiklikler, AZT'nin tarihî bağlarını koparma ve halkın kültürel hafızasını zayıflatma amacını taşımaktadır. 20. yüzyılda Sovyetler Birliği'nin bu dil politikaları, AZT üzerinde belirgin etkiler bırakmıştır. Alfabe reformları ve kelime hazinesine yapılan müdahaleler, dilin tarihî sürekliliğini kesintiye uğratmıştır. Ancak bu süreç, dilin temel yapısını ve işlevselliğini yok edememiştir.

AZT, ṣadece alfabe değişiklikleriyle değil, söz varlığı ve söylem açısından da etkilenmiştir. Millî kimliği çağrıştıran birçok kelime, Bolşevik ideolojisine uygun olmayan kavramlar olduğu gerekçesiyle yaṣaklanmış ya da unutturulmaya çalışılmıştır. Ancak tüm bu baskılara rağmen AZT, halkın edebiyat ve ṣanat aracılığıyla diline ṣahip çıkması ṣayesinde ayakta kalmayı başarmıştır. Bu bağlamda birçok dergi ve gazete halkı aydınlatmak ve diline, kültürüne ṣahip çıkmak için mücadele etmiştir. İncelemesi yapılan *Maarif İşçisi* dergisi de bu noktada devrin ileri gelen isimleri tarafından halkı bilinçlendirmek için mücadelen eden yayın organlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. "Ḫalḳ Muʿallimi" adıyla ilk defa kendini gösteren derginin yayımlanmasına maddi nedenlerle ara verilmiş ancak 1925 yılında "Siyāsi, ictimāʿi, edebi, hemkārlar, pedagoji ʿilmi mecmūʿadır." vurgusuyla bilim ve eğitimin ṣavunucusu olarak tekrar yayın hayatına devam etmiştir. Eğitim işçilerinin desteği ile halkın donanımlı hâle getirilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmada, “Azerbaycan Uluşal Bilimler Akademisi Merkezi İlmi Kütüphanesi”nde derginin 18 şayısı bulunmaktadır. Sayıların hacimleri ve içeriğinin değerlendirilmesi sonucu 1.4 ve 5. numaralar üzerinde dil incelemesi yapılmıştır.

TT ve AZT, tarihsel süreçte ortak bir kökten gelen ve farklı ağız özellikleri gösteren bir dilden iki ayrı yazı dili ve hatta iki farklı dil olarak ayrılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, 20. yüzyılın başlarında TT ile AZT’nin durumu, aralarındaki etkileşimler ve TT’nin Azerbaycan yazı dili üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Dergi genel olarak Arap alfabesiyle yazılmış olmakla birlikte, bazı kelimelerin Kiril, bazılarının ise Latin alfabesiyle yazıldığı görülmüştür. Bu değişikliklerin, dönemin dini, siyasi ve coğrafi dinamiklerine bağlı olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Maarif İşçisi dergisinde kullanılan dil, Azerbaycan yazı dilinin 1920’lerindeki yapısını ve özelliklerini yansıtması bakımından önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu durumdan yola çıkarak dergideki TT etkileri ve izleri tespit edilerek örneklendirilmiştir.

Tezin “ Birinci Bölüm”ünde Azerbaycan basın tarihi ve buna ilişkin görüşler yer alırken *Maarif İşçisi* dergisi hakkında genel bilgi verilmiş ve dergi tanıtımı yapılmıştır. Tezin “İkinci Bölüm”nde ise çeviriyazılı metin bulunmaktadır.

Tezin “Üçüncü Bölüm”ünde eser dil özellikleri (ses, yazım, biçim) bakımından incelenmiştir. Eserin tamamı Arap alfabesi ile yazılırken bazı sözcüklerde Latin ve Kiril alfabelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum neticesinde ilk olarak eserde kullanılan alfabeler ele alınmıştır. Özellikle Latin ve Kiril alfabeleri ile yazılan sözcükler belirtilmiştir. Bu noktada dönemin karışık siyasi yapısı ve dil üzerinde gerçekleştirilen politikalar sebebiyle sözcüklerin daha anlaşılır kılınmasının amaçlandığı tespit edilmiştir. Bu bölüm içerisinde eserde kullanılan dil özellikleriyle birlikte alfabeler hakkında bilgi verilmiştir. Dil özellikleri detaylandırılarak ünlü ve ünsüz yazımları incelenmiştir.

“Ünlüler ve Yazımları” alt başlığına *Maarif İşçisi* dergisinde, ses/yazım bakımından metinlerdeki ayırt edici durumda olan /e/ ve (/y/ + /ı/, /i/) ünlü özelliklerinin incelemesi yapılmıştır.

“Ünsüzler ve Yazımları”alt başlığına *Maarif İşçisi* dergisinde kullanılan bütün ünsüzler dâhil edilmemiştir. Arap alfabesinde birbirleri yerine yazılan *“TT b-~AZT m- / TT ḳ-~AZT -ḫ”*ünsüzler seçilerek inceleme yapılmıştır. TT’deki kullanım biçimi “b” olan ünsüzün, AZT’de /m/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler (ör. *ben* > *men*), kullanılmıştır. AZT’de kelime başında /m/ ünsüzü ölçünleşmiş ve *men* biçiminde kullanılması beklenirken bu ünsüzün TT’ndeki kullanımı olan *ben* biçiminde yazıldığı görülmüştür. Arap harfli *Maarif İşçisi* dergisinde /h/ ünsüzü üç farklı harf “ح, خ ve ه” ile gösterilmektedir. AZT’de /ḳ/> /ḫ/ sızıcılaşması ölçünlüleşmesine rağmen dönemin Arap harfli metni olan *Maarif İşçisi* dergisinde bazı sözcüklerin hı “خ” harfi kullanılması beklenirken kaf “ق” harfiyle yazıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Arap harfli dergide AZT’deki kullanımın yanı sıra TT’deki yazımın da kullanıldığı görülmüştür.

“Biçim Özellikleri”başlığı altında *Maarif İşçisi* dergisinde kullanılan bütün biçim özellikleri dâhil edilmemiştir. Özellikle “*belirtme durum eki, kişi ekleri, geniş zaman çekimi, şimdiki zaman çekimi, yeterlilik fiili çekimi, soru çekimi”* TT kullanım sıklığı etkilerinin belirlenebildiği ve iki ehçe arasındaki benzerliklerin net olarak belirlenebilmesini şağlayan bu özellikler seçilerek incelenmiştir. *Maarif İşçisi* dergisinde biçim özellikleri başlığında bulunan farklılıklar şöyle sıralanabilir:

Belirtme durumu eki *Maarif İşçisi* dergisinde genellikle -(y)I/-(y)U biçimi, az miktarda da -nI/-nU biçiminde kullanılmaktadır. Derginin incelenen şayılarında bu ekin TT’deki şekli olan -(y)I/-(y)U biçiminin daha fazla kullanılması dönemin TT ile benzer özellikleri olduğunu göstermektedir. TT’de teklik birinci şahıs eki olarak -(I)m ve -(U)m biçimleri bulunurken AZT’de bu ek -Am biçimindedir. *Maarif İşçisi* dergisinin incelenen şayılarından bu ek hem AZT’deki biçimi hem de TT’deki biçimi ile birlikte kullanılmıştır. Bu durum TT’nin etkisinin net olarak belirlenmesini şağlamıştır. Şimdiki zaman çekimi

için dergide genellikle -iyor biçimbirimi kullanılmıştır. Derginin sayılarında TT'ndeki -yor ekinin daha fazla kullanılması dönemin dilindeki TT etkisinin belirgin olarak gösterildiği bir durumdur. Geniş zaman eki, TT'de -r, -Ar biçimleriyle, AZT'de ise -(y)Ar biçiminde kullanılırken olumsuz çekimi, olumsuzluk eki ile zaman ekinin kaynaşması olan (-mAr) biçiminde görülmektedir. Ancak bu kullanım TT'de (-mAz) şeklindedir. İncelenen *Maarif İşçisi* dergisinde kullanım sıklığı açısından TT'deki biçimi görülmektedir. AZT ve TT'deki yeterlilik birleşik fiili olumlu çekimlerde benzerlik gösterirken farklık olumsuz çekimlerde belirgin hale gelmektedir. TT'de yeterlik fiilinin olumsuzu -AmA eki ile yapılırken AZT'de eşas fiile -A/bil- ile beraber -mA/-mIr olumsuzluk eklerinin eklenmemesiyle yapılmaktadır. Bu durum iki lehçe arasında temel farklılığı oluştururken dergideki kullanımı TT'deki biçimi ile görülmektedir.

Türklük bilimi alanında, Sovyet Dönemi çalışmalarında genellikle Türk lehçelerinin bir "dil planlaması"doğrultusunda birbirinden uzaklaştırıldığı ve her bir lehçenin bağımsız bir dil hâline getirildiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, Sovyet dönemi AZT üzerine yapılan sınırlı şayıdaki araştırmalar da aynı durumu vurgulamaktadır (Karataş, 2018; Karataş ve Karaduman, 2021). Özellikle 1920'li yıllarda büyük ölçüde ortak niteliklere şahip olan AZT ile TT yazı dillerinin nasıl ayrıştırıldığı, somut ve dikkat çekici örneklerle ele alınmıştır. Bu bağlamda, *Maarif İşçisi* dergisinin dil incelemesine odaklanan bu tez, Sovyet Dönemi üzerine yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgularla uyumlu sonuçlara ulaşmıştır. 1922'de Azerbaycan'da Latin alfabesine geçişle başlayan süreç, 1940'ta Kiril alfabesine geçişle devam etmiş ve dilde yapılan sınırlı müdahalelerle konuşma dilindeki seslerin yazı diline aktarılması şağlanmıştır. Bu seslerin farklı harflerle kaydedilip yaygınlaştırılması, AZT'de ölçünlü bir yazı dilinin oluşumunu mümkün kılmıştır. Böylece, farklı konuşma dillerine şahip olmalarına rağmen ortak bir yazı dili kullanan Türkiye ve Azerbaycan Türkleri, zamanla konuşma dillerinden biri yazı dili hâline dönüştürülerek birbirinden uzaklaştırılmıştır.

1925 yılında yayımlanan *Maarif İşçisi* dergisi, Arap harfleriyle basıldığı bu dönemde, TT'ye son derece yakın bir dil ve yazım geleneğini benimsemiştir. Bu dilsel paralellik, aynı dönemde Türkiye ve Azerbaycan Türkçelerinde ortak olarak Arap alfabesinin kullanılmasından kaynaklanmaktadır ve iki dil arasında ortak bir yazı dili geleneğinin oluşmasını şağlamıştır. Ancak konuşma dilindeki ayrım, ses ve biçim özellikleri

bakımından farklılıklar göstererek, TT ile AZT arasındaki benzerlikleri giderek azaltmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada yalnızca Maarif İşçisi dergisinin dil özellikleri belirlenmekle kalmamış, aynı zamanda derginin yayımlandığı dönemdeki dilin “Türkçe”etkileri somut örneklerle ortaya konulmuştur. Böylelikle, bu dönemin dil politikalarına dair kapşamlı bir bakış açısı sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Ahundov, M. F. (1962). *M. F. Ahundov'un Eserleri* Cilt 3/ Bakı: İlimler

Akar A (2018) *Türk Dili Tarihi* (Ötüken Neşriyat İstanbul).

Akarslan Z (2019) Azerbaycan'da Kültürel Uyanış ve Basın. *Avrasya İncelemeleri Dergisi- Journal of Eurasian Inquires* 8/1: 1-22.

Akpınar Y (1994) *Azeri Edebiyatı Araştırmaları* (Dergâh Yayınları, İstanbul).

Arat RR (1987) *Makaleler Cilt I* (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara).

Bulak Ş (2016) *"Azerbaycan" İsminin Kökeni ve Anlamı,* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt 9/Sayı 43: 54-60.

Caferoğlu A (1940) *Azerbaycan* İstanbul Cumhuriyet Matbaası.

Devlet N (1999) *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)* (Türk Tarih Kurumu Ankara).

Dəmirçizadə Ə (2007) *Müasir Azərbaycan Dili Fonetika, Orfoepiya, Orfoqrafiya* (Şərq-Gərb, Bakı)

Ercilasun AB (2014) *Türk Lehçeleri Grameri*, (Akçağ Yayınları Ankara). Ergin M (2013) *Türk Dil Bilgisi* (Bayrak Yayınları İstanbul).

Gurbanov, A.(1963). *Muasır Azerbaycan Dilinin Grafika ve Orfografiyası.*

Heyet, Cevdet (2004). *Azerbaycan'ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü,* Modern Türklük Araştırmaları Dergisi 1(1): 7-19.

Karaağaç G (2012) *Türkçenin Söz Dizimi* (Kesit Yayınları Ankara).

Karaağaç G (2013) *Türkçenin Dil Bilgisi* (Akçağ Yayınları Ankara). Karaağaç G (2017) *Dil Tarih ve İnşan* (Kesit Yayınları İstanbul).

Kahramanlı, Nazif (2002). *Köhne-Yeni Elifba*. Bakı:

Karaman E (2010) *Dünden Bugüne Azerbaycan'da Alfabe,* Sosyal Bilimler Arastırmaları Dergisi. 2: 130-143.

Karataş M (2018) Azerbaycan Türklerinin Konuştuğu Dilin Adı Nedir. *Türkiye ile Türk Dünyası Arasında Bir Köprü Yavuz Akpınar Armağanı.* Ankara, Türkiye, 425-

466.

Karataş M (2018) Sovyet Dönemi Azerbaycan Matbuatından *Kommunist* Gazetesinin Dili. *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*. Beytepe, Ankara, Türkiye, 857-874.

Karataş M (2019) *Her Yönüyle Türk Dili* (Kimlik Yayınları Kayseri).

Karataş M, Karaduman M (2021) *Belirtme Durumu Çekiminin Kommunist Gazetesi Örneğinde Sovyet Dönemi Azerbaycan Türkçesindeki Değişimi ve Bu Değişimde SSCB'nin Dil Planlaması Politikasının Etkisi*. Söylem Filoloji Dergisi 6(3): 762 793.

Karataş M, (2024) "*Azerbaycan Türkçesi Konuşurlara Türkiye Türkçesi Öğretimi" Türk Dillilere Türkiye Türkçesinin Öğretimi*. (Nobel Yayıncılık, Ankara, 301-366).

Kartallıoğlu Y, Yıldırım H (2007) *Türk Lehçeleri Grameri- Azerbaycan Türkçesi* (Akçağ Yayınları, Ankara).

Kazan H (2016) *Azerbaycan Millî Uyanışında Aydınlar ve Basın.* İstanbul 31-32.

Korkmaz Z (2010) *Oğuz Türkçesinin Tarihi Gelişme Süreçleri*, Turkish Studies 5(1): 1-41.

Korkmaz Z, Ercilasun AB, Gülensoy T, Parlatır İ, Zülfikar H, Birinci N (2015) *Türk Dili ve Kompozisyon*, (Ekin Yayınevi Burşa).

Korkmaz Z (2017a) *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara). Korkmaz Z (2017b) *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* (Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara).

Korkmaz Z (2019) *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınevi, Ankara).

Şirin User H (2015) *Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri* (Akçağ Yayınları Ankara).

Tekin T, Ölmez M (1999) *Türk Dilleri-Giriş* (Simurg Yayınları İstanbul). Togan ZV (1997) *Azerbaycan* (İslam Ansiklopedisi, İstanbul).

Tunalı Uçar B (2022) *Şark Kadını Dergisinin Dil İncelemesi (Ses, Yazım, Biçim)*, Yüksek Lişans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Nevşehir.

Uzel N, İrfan Yayımcılık, İstanbul 1994, s. 73.

Yalçın SK (2018) *Azerbaycan Türkçesi Grameri* (Kesit Yayınları İstanbul).

İnternet Kaynakları

TDK (22.10.2024) **https://sozluk.gov.tr/**

EK: TIPKIBASIM METİNLER

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİ 1.SAYI

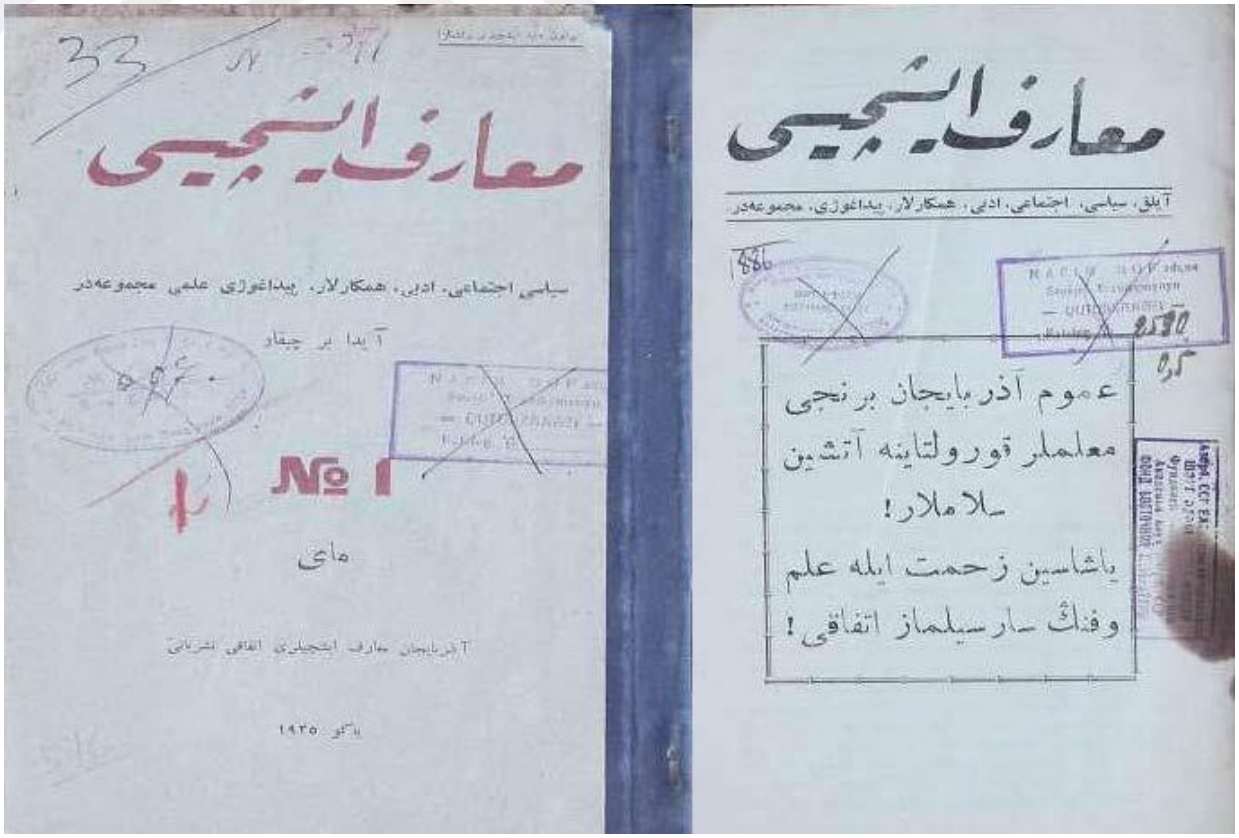
معارف ایشیی

سیاسی اجتماعی، ادبی، همکارلار، پیداغوژی علمی مجموعه‌در

آیدا بر چیقار

№ 1

مای

آذربایجان معارف ایشچیلری اتفاقی نشریاتی

باکو ۱۹۳۵

معارف ایشیی

آیلق، سیاسی، اجتماعی، ادبی، همکارلار، پیداغوژی، مجموعه‌در

عموم آذربایجان برنجی
معلملر قورولتاینه آتشین
سلاملار!
یاشاسین زحمت ایله علم
وفاق سارسیلماز اتفاقی!

یاد قاسموف

کندمعلملرینگ بیرنجی قورولتای وظیفه‌لری

سایی ۲۵ی بزم موقتیلرمزگ درجه‌نده اک یارلای بر صحیفه تشکیل ایدیور. آذربایجان درجه‌نده بوگون یوکسک بر موقع اشغال ایده جکی طبیعی‌در. بوگون پرولتاریات دیکتاتورلغی، **انقلاب اوجاغیندا** برنجی عموم آذربایجان معلملر قورولتای آچیلاجاقدر.

چتین‌لرگ، موجودیتمزگ هر گون بر موقعیت، بر مظفریت آدیمی حساب اولونیور. دوندیمز یولداشلرمزه اولدوغمز اعتماد و اعتبار گوندن گونه آرتیور، قوت کسب ایدیور. متفق شوراحکومتلری زحمتکشلری گوندن گونه نور صفلرینی محکملشدیریورلر. کندلیلر ایله **معلملر** اتفاقی کیت کیده قوتلنیور. فقط کندلی اهالیسنه اوجلجی بر **نقطه** داخل اولیور. بواوجلجی متفق معارفیمزگ متعلمو **معظم اوردوسی** در. معارفجیلرگ افکارینده تبدلات عمله گلدیکی بو گون آیدن آیدین آشکاردیر. بو ایسه موفقیتمزگ بویوک اولدوغنا متین بر دلیلدر. یانوار آیندا عموم متفق شورا جمهوریتی داثره‌سنده و مانیداگی عموم آذربایجان داثره‌سنده واقع اولان قورولتایلار مقابل اعتبارگ، صیقی و بویوک بر صداقت و هوسله موجود اولدیغنی اثبات ایدیور. بو قورولتایلارده معلملرگ محترم کتله‌لری پرولتاریات وزحمتکش کندلیلر ایله همرای و همفکر اولدوغنی گوسترمکله برابر استقبال جیلارا وعموم قیتال عالمه نور نفر تریتی‌ده اظهار ایدیورلار.

«داها دانیشیلمامش، معین ایدیلمه‌مش بر نقطه قالمامیشدر، آرتیق اعتمادسزلق و اعتمادسزلق میدانلدان قالدیریلمشدر، «معلملر یکدل و یکجهت بویوک له‌نین‌فرقه‌سینک رهبرلیگینی قبول و اونیک خطاجر کتیبی‌ده تصویب ایدیورلار».

معلملر قورولتایندا یوکه مطالعه‌لر، تویله‌گلرگ یوخاریدا سویله‌دیگمز کیمی باشلامیشدر. بویوک بر شاشت ایله اعتراف ایده بیله‌رز که باراجیلیقی ایشلرندن اوتری، لازمی موفقیتلرگ الده ایدیلمه‌سی ایچون هنوز اک میدانلر چکیلیردر.

بو گونلرده آذربایجانگ مختلف گوشه‌لرنده کندلی معلملری آقین‌کیمی باکویا تویلانماقدلار. پرولتاریات ایله بیرلیکده، گیتمک مهیا اولدوغنی بیان ایدمکدلر. اونلارگ کندگ فعالیتلرینی و احتیاجلرینی بر بر سویلدیرمک و جارمسنی آرامق جالیشماقدلار. شبهه‌سز خلاصی اوغروندا جالیشماغا آماده اولدوقلرینی سویله‌مکدلر.

قورولتایگ سیاسی اهمیتندن ماعدا عملی جهتی و اهمیتی دیوارلر ایشه عملی جهتندن قورولتای بر چوق موفقیتلر الده ایده‌جکدر.

بیزم یوکسک امللر کاملدر و قطعیا بوندان شبهه ایده‌میریز. قورولتایگ دعوتی خصوصی بیر حاله‌وقوعه تصادف ایدیور. بیزی عالمگ موقعیت و فعالیتمزگ مکوفاتی دوامی گوندیکی، وردیکی، هپ نظردن کچیردیگی، فعالیتلریمزی قید ایتمکدن گیری دورماغی

قورولتای اولهٔ بیر زمانلا آچیلیور که بیرنجی و بیوراحکومتی اک مهم مسئله‌لری آرمیتی و اونلارگ تطبیقی بویوک بر قطعیتله‌ایلری سورمکدر. فرقه‌نه و حکومتمزه بو مسئله‌لر تاخیره تحمل‌اولنمازلار.

بو مسئله‌لرگ انجرمیسنده مرکزی موقعی اشغال ایدن بر مسئله واردر که اودا کند اهالیسنگ رابطه‌سی‌کندلیلر ایله فعالیتگ اقتصادی‌وسیاسی علاقه و اتفاقی مسئله‌سیدر. اشته اونیک ایچون، رکه بو مهم جهه‌نیگ امتحاریلیگی بو زمانلا بیر برده تویلانماسی عمادقی بیر شی دیگلدیر. اونلار بویله مسئول بیر زمانلا قوللیقلیف یاراتمجیلیگی ایچون باکویه تویلانیورلار.

بویوک رهبریمز **له‌نینگ** بویوک وصیتلری، مقدس آمال وعقیده‌سی بو گون حیاته تطبیق اولونیور. **له‌نین** خلق معلمینه حدی‌وبویوک اهمیت ویریور ایدی. دولتمزگ سیاستمده معلمگ فعالیتنه بویوک رهبر بیز فخری برموقع ویریورایدی. خلق معلملریگ تشکیلاتینی دولتمگ لازمه‌سی‌بولدیغی **له‌نین** دیور ایدی. کرگ معلملر بورژوآزیانگ استاد کاهدن دونوب شورا قورولوشی استادکاهی اولسنلار، معلملر کندلیلری پرولتاریات ایله رابطه‌یه جلب ایتمگ بولوندا فعله صنفه اگی بارمجی، یگی امکداش تشکیل ایدیورلر.

معلمگمزگ سوسیالیزم قورولوشیندا فرقه و پرولتاریات ایله‌برلیکده جالیشدیغی و امکداشلیغا معارفجیلری جلب ایتمگ، کندلرگ مسئله‌سی بولنلارگ هپسی **الیچ‌گ** توصیه و وصیتلریدر.

کندلرمز بو ساعت اینگی دورگ حدودینده‌درلر. بو دورگ بیزی تاریخگ قاماسینا گوره میدانلر چکلمه‌ده‌در. اینگیجی دور ایه‌یگی حیاته‌قدم قویورقویمز اسکی دور، فائق گلمگه باشلامیشدر.

بویله بر وضعیت نتیجه‌سنده بوتون مدنی و باشقا تشکیلاتمزی یه قادار میدانلا اولان عمله تطابق آرتیق ده گیشمگه باشلامشدر. کند معلمی تور شورا مکتبی ایله بیرلیکده بو اینگی بیری دیگرینه ضد و مجتمع ایدیالوژیایه مالک اولان اینگی دورگ آراسیندا دورمشدر.

تاریخ حال حاضرگ معلمگ عهده‌سنه مسئول بیر مسلک راقیور. معلم بو دورگ ده گیشمه‌لری زمانیندا نتیجی بیر عسکری تمثیل اشعه‌ایدن، بو وظیفه حقیقا آغیر و مسئول وظیفه‌در. اودرکه اوتی دائیماقدان اوتری معلم بلاحیه ساریلمالیدر و حاضر اولمالیدر.

یگی حیاتیگ قورولوشی، یگی اصولگ تطبیقی برده خصوصی بیر شرائط داخلنده جاری اولیور. یگی قورولوشی اوبله بیرمعلکده

§ معارف اینجیسی §

تطبیق ایدیورز که اوراده سایسی حاکمیتی دائمان فعله صنفی اقلیتی تشکیل ایدیور. اوقتبار انقلابنك تطبیقی، وطندائی محاربه‌سنده غالب کلن فعله ایله کندیلرینك رابطه‌سیندن آسیلی ایدی. نه قدار بو رابطه‌حقیقی اولور ایدیسه بر او قدارده عالیت زحمتکشلر طرفندن اولاشقلی عین ایدی.

طبیعی‌در که سوسیالزم بولونه دوغرو فعله صنفی تنها گیدیه‌بیه‌جکدر، بوراسی حقدندر. **سوسیالزمی حیاته تطبیق ایچون فعله صنفی** اهالینك اکثریتی تشکیل ایدن صنف ایله **-کندجی کتله‌لری ایله برابر گیتمه‌لیدر.** بوراداکی حاصل و نتیجه آشکار و آیدین‌در. عمومی سرمایه‌نك یوکون تمردات و اقتصادی فورتولوشلرندا فعله‌ایله کندیلرینك اتفاقی اك برنجی مسئله‌در. بو ایکی عاملرك آراسیندا، ایکی صنفك بایندره، ارتباط و اتفاق باغلایه‌بیلمسیدا کند معلمینك رولی اولدوقجا مهمدر. اوه‌لجق بر افاده بویی تعبیر ایتمکدن عاجزدر. هر کسدن ایی، هر کسدن اول معلمر اجتماعیاتیك بگی فورولوشیندا بریم مقصدلرمزی مربوط اولدیغی بلیدره. بریم عموم سوسیالزم مسئله‌لرینی ایله کندیلرینه تراشدیرمیدیغر. کندیلرینی سوسیالیزمه و سوسیالیزمی بریم مرامنه حلب ایتمکدن اوتری اولاراق قوری سوز ایله یاقیناشمامالیدیر. ایشده عمل‌ده اولاراق یونی اثبات ایتمه‌لیدیر. ایشك اول کندیلرینك سوسیالیستلیقی تبویه ایتمکدن و اولاراق آراسیندان جهالت و بطالتك قالدیرلمسنه چالشمالیدیر. کندیلر حیاتلری تجربه‌سی و اوضاعلاری نتیجه‌سی اولاراق معین حقیقتلری هر کسدن بیر قبول ایدیورلر. اونلار فائت ایله حسابلاشدیرلار. کندیلر مرور زمان ایله بگی بیانه اوگرمشیورلر. آنجق اونلرك وردیکی ایدیورلر. بونینك ایچون اونون بدت و معین سیستمه اوزره اونلارك آراسیندا چالیشمق لازم‌گلیور. بگی سوسیالیزم ایده‌لوژیسی کندیلره آکلاتدقدا اونلارك مزاقلریتی، معیشتلریتك اوهای جهتلرینی بویله کندتصرفاتی فورولوشی عراضلی نظردن دوشمالی و بو نقطه نظردن مسئله‌یه یاقیناشمالیدیر. ایشته بوراداکی معلمك رولی مهم، مسئله‌لر اولدوقجا بویوکدر. بریم معلمر بگی حیاتیك معماریدیر. سماکمرده کندیلرك آراسیندا **شورا سیستمك آقیف تبلیغاتچیسی بگی غایه‌و آمالك حیاته تطبیق ایده‌نی معلم اولمالیدیر.** کندیلرینی گیریشده قالیشمالیدیر. جار مطلقیتی اونلاری دارجه‌رجیوب آراسیندا جهالت ایجریسنده قالمامالی محکوم اتمیشی ایدی. گندجی‌یه فکر اجمکك یولونی و درلماتیك قاعده و اصولینی اوگرده‌دن یوق ایدی. کندجیلر دین نه طاتلی ایدیلور ایدی؟ سوسیالی، سن‌جیقارمامق و باشیی آشاغا سالوب امره مطیع اولمامق رزالت!

کندجیلر بوگون گولدیلك زنجیر بلی آتمیشلار ایدیسه‌ده لاکن شمدی‌یه قدار نه اسکی عادت‌و قاعده‌لره معتاد قالمیشلاردر، نه اسکی خرافات و دعوهات آدارتیدن قورتولـ لمامیشلاردر.

§ کند معلملرینك بگی فورولوشدا وظیفه‌لری §

گیجمیش دورلرك بو منحوس و منفور حقیقتلری ایله اولان بیر چاریشمق محبوریتنده‌در. هله بو کندجی اوزه تصرفاتی اسکی اصول‌و ایسکی قاعده ایله آپارمامدا دوام ایدیور و بگی اصولارا بدائعی قالیور. حاضر که عصرك تحریا و علم معجزه‌لری اونك جذر چیقده قالیور. کندجی بولارداں هله بله استفاده ایتمه‌یور. کندجیلك اقتای، اونك اوضاع و وضعیتی نه اسکی‌ده‌کی کبی تصادفی شیلره محتاج قالیور.

بگی سوسیالیست تصرفاتی تشکیل ایدرکن شوراکومتی کندجیلرك مدنی‌لشمه‌سی یولوندا چالیشیور. کندجیلرك فکریتی آچمق، اونلارك آراسیندان جهالتی قالدیرمق ایسته‌یور.

عینی زمانده شورا حکومتی کندجیلری تصرفاتیك ایی و بگی اصولاری ایله تانیش و آشنا ایتمك ایسته‌یور.

تجربه‌ده کوسه‌رمکدن اوتری شورا اورنك تصرفاتلری، آخرانوم منطقه‌لری تشکیل اولونیورلار. بونگله برابر همکارلرینجه‌ی علمده بویوك وجدی دقت ویریلیور. هرگاه بز بولاری حیاته تطبیق ایدرکن کندجیلرك لاقید و اعتناسیزلقلارینا و بعضا حتا عداوت و دوشمانه علاقه‌لرینه تصادف ایدر ایسه‌ك اوزمان مشکلاته اوغرامیش اولاریز و دولایسیله نیز بر زمانده لازمی موفقیتلری الده ایده‌میه‌جکیز. بریم کندجیلریمز، کتیس‌دائره‌ده مادی و معنوی یاردمدا بولونمق لزومی کور اوگرمدیز. موجود اولان شرائط داخلینده بریم فرقه‌میز وشورا حکومتی الدن کلن قدار یاردمدا بولونمامدا دوام ایدیور و کندجیلره یاردمك چاره و ممکنانی آرایور و حیاته تطبیق ایتمکدن بر آنده اولا بیله جکدیور. هر کاه بزدم و معاونت ایدیلمز ایسه کندجی بورقوئیلیه قائل کلمه‌یه‌جك، حیات و بطالتی اوزیدن آتا بیلمه‌یه‌جك و تصرفاتیك تکامل ایتمش فورماسینی نور حقیقته تطبیق ایتمکدن عاجز قالاجقدیر.

کندده مسئله‌میز معین صورتده بر ماهیه تصادف ایده بیله‌رزیکی اقتصادی شرائط داخلینده بر یارا شورا علیهنده اولان عنعنه‌لرك کند جیلره نفوذی آرتا بیله‌ر زحمتکشلرك عمله‌ری قولی جوماقلارك هله تماما اورتادان جیقابیلمایان ملکدارلرك ومنحوس دینداراللرك نفوذی آلتنا گیره‌یدر. ایشته کندکاردشیمزدا بویله بر حالار دوراریکی معلم راحت ال آلمقی آرتیق اوزاداماز و عهده‌سنه دوشن مقدس وظیفه‌یك اجراسیندن قطعا بویون قاچیرامار. گه‌ومده، بوراداکند معلمینك رولینك نه قدار مهم اولدوغینی تاریدن قام عاجزدر دیمك مغالطه اولمایه کرکدر.

اونجی معلمر فورولتیدا بولدیغی (زینوویف) نور محاضره‌سنده دیمشدر که ۱۸۷۰-۷۱ ده بیلارده فرانسا پروسیا دعواسیندا غالبیتی

§ معارف اینجیسی §

قازان کند معلمی اولمیش ایدی. اونك مطالعه‌سنجه «انه‌یه قادار کند نصر قالمك و انسانلیكدن تكامل و انكشاف معلمه‌ر» ایله‌سیله میدانه چیقمیش ایدی. اینه بو تمثالاری بیوه اولاراق كوسته‌ریپور و بولداش (زینوویف) پرولتاریات دولتنده حقی ایله سوز معلمك اولدوغنی و معلمك رولینك هم اولدغنی ایله قالمیپور. بولداش (زینوویف) سوزینده دوام ایدرك دیپور: «مملكتمزده اولمه‌یه زمان كلمیشدر كه معلمك و علی‌الخصوص كند معلمینك سوادینك درجه‌سی، اونك عزم و تمینی، معلمك مشكل اولمه‌لاری سیاسی بولدارابه‌یلك طالع و مقدراتی حل ایدیپور، بو حالك كند بسرقالمه‌ده تاثیری بیوك اولدوغی كبی قیرمزی اوردو تشكلاتنده‌ده تاثیری اولیور. حتا تكیرار دیه‌رك بكی محاربه‌لر آخولار ایسه بداهه و انقلابی محافظه ایتلرنده معلمر دوراحكومتك استبدادكاهی اولاجاقلاری یقین وطنمیزدر.

«كند معلمی بزیم راغه‌یی سازلامالی و نیزه بر بولدا هوفتنی قازاندیرمالیدر.

بكی سوسیالیزم اجتماعی فوروللریندا معلمك فعالیتك مملكت معاونت و بارمنلك هم و دمكراتی اداره‌سی، هر كسدن‌اول بولداش (لونین) كوریپور و بو بولدا بلاحظه‌ومطالعه‌سی نتیجه سیله‌میدانه ایدیر. **ایلیچك** متمادیاً دیه‌ر، آرزولاریمزدان بیرده بو ایدیكه یاقلاق كیمسه‌لر اچون مبارزه ایتدیكمز بكی و گوزل حیات فوروللرینده معلملر بر آن اول، بزدن قالمیدان اشتراك ایتسنلر.

اینه بو نقطه نظردن فارضیه‌دا دوران قوریلتای ایلیچك وصیتلرینك حیاته تطبیقی اچون ایلك «اوزل بر» تشكیل ایدر.

بو گون معلمك افكارینده بویوك تبدلات مشاهده اولونسه‌ی، اولاریك پرولتاریات معارفیه جان ودل ایله خدمت ایتملری، اولاریدن بو بولدا نظری جاریان حوس، شوق عزم و ثبات ایتمیورگه معلمر عهده‌لرینه دوشن وظیفه‌ی لاقیدانه ایفا ایتمكه بكی اصول، غایه و آمالی لاقیدانه حیاته تطبیق ایتدیرمه‌یه‌جكلرینی حیاتك فعال و ماهر معمارلاری موقعی حقیقه ایتمال ایده‌جكلردر.

یازده سوزمزی ختم ایدیر، فارضیه‌دا دوران قوریلتایه موفقیتلر دیه‌یورز.

كند معلمی كندك مدنی رهبری و تشكلاتچیسی اولمالیدر.

§ معارف ایشجیلرینك مطبوعات جمعیه‌سنده‌كی بوروجلاری §

زینت نوشیروان

معارف ایشجیلرینك مطبوعات جمعیه‌سنده‌كی بوروجلاری

مطبوعات و معارف ـ ایكی بویوك هیئت‌در، كه بكدیكریله اكسیك ایده‌ر و همیشه بولدان گیدرلر.

مطبوعات ـ تارلی معارف: معارف ایسه ـ شفاهی و یا تطبیقی مطبوعاتدر. دیه تعریف ایده‌بیلیرز. مطبوعات‌ایله عمومی معارف آرالندا كی مناسبتی بیهی ایتمش اولورز. حقیقتاً معارف وظیفه‌لری ایله ایدیله‌سنك شكللری اعتباریله مطالعا اوچ شیكلدن بری ایله اولور: مطبوعات و نشریات بوایله: شفاهی تقریر اصولیله، وبا عملی تطبیقات و تجربه ایله

بولارك‌دن بری‌دیكر الك ضروری اولان شكل مطبوعات واسطه‌سیله اولاییدر.

بو حال معارف ایشجیسنك عینی زمانده برمطبوعات خادمی اولمق مجبوریتنده اولدیغنی «لوستر»ر...

مسئله دیگر چیقدن یاقلاشیلورکه: معارف ایشجیسنك وظیفه‌سی گنیش حلق كتله‌لریه معارف نوریتی سه‌ریمك" معارف واسطه‌سیله تكی حیات فوروللریله باریه‌یم ایله‌مك و نادانلغه قارشی امانسز مبارزه آیارمافدر.

اوقتیار انقلابه كیمی اولان بورژوا مملكتلرده اسه بو گون بیله یاشامقدا اولان «معارف»ك وارلی‌متفكرین اوتری اولان‌صنفی شاهیی دوحوللاندیره انگلیزلری فابیانلستلر تحكمی آلتندا دولتلرندن اوتری بروا‌سطه اولدیغی ناحه دوشیله‌ده اسكی معارف ایشجیلرینك اوگونكی معارفه قارشو سویوق باقیشلاریی حقلی تاپیلمق‌دا ممكن‌ایدیر.

اوقتیار انقلابدن سوكرا دوغان پرولتار معارفی ایسه، بو گونكی گیچیه دوردن اوتری بله سنفی معارف ایسه‌ده جمعیتلرك اكثریتی تشكیل ایدن ایشچی صنفلرك معارفی ایسه‌ده، اصل‌غایه اعتباریله عموم انسانیته عائد بر عرفانلر، انسانیت درباسی آیدینلغه، سعادته چیقاراجاق بكی بر جمعیتلك قوه‌سوزم جمعیتلك اوزرلنی قوران معارفدر. اصل حقیقی معارف مقصدینه اویمون اولان معارف سیاستی تعقیب ایدیله بیله حك حال آ تصاق اوقتیار انقلابی تاسیسه‌سنده الده ایدیله بیلمشدر. مقصد اعتباریله بو قادار یوجالمش اولان چوزا معارفی اصول اعتباریله ده زمانلنك الك مترقی و فنی اصوللرینی نمسه‌یش: شكل وطرز تبلیغ اعتباریله‌ایسه شمندیفه قادار مترقلك بوقوسینه بیله گیرمه‌مش اولان واسطه‌لری بارمشدیر.

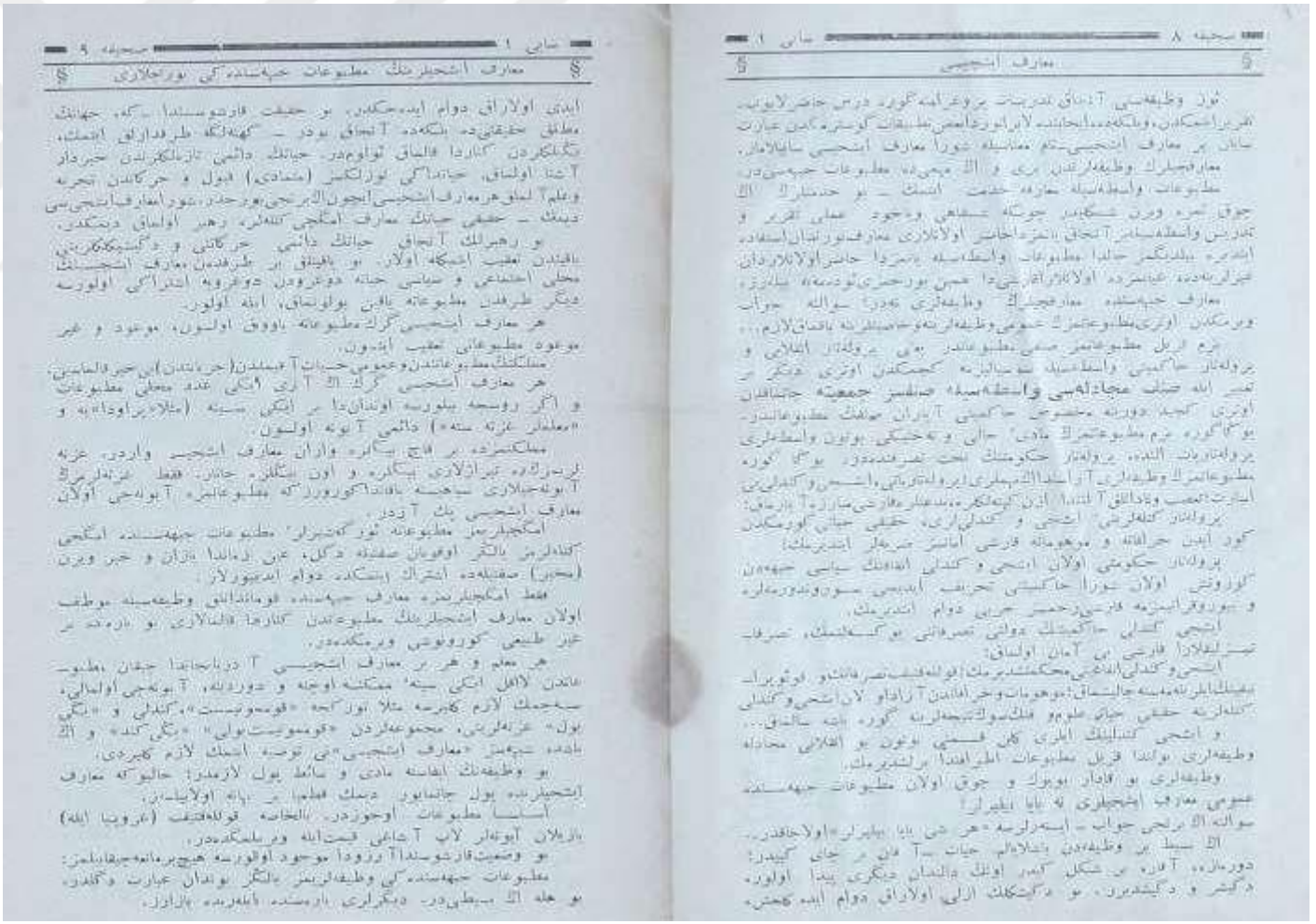

مطبوعات کتله‌یه دوغرو

«پارلمان عمومی انتخابی مطبوعاتی ورارلرك
رعایتسیز ایسون و کلیه ملی و آزاد انجمن
و اتحادیه‌لر و حتی صفا و سیاسی و دینی
گازته‌لرین آزادانه، محکوم قانون دیوان دعا
ایتمه‌لی
در بلاده و طرایف دائمی مدار حکومتی
حکومتلرینه معارض مراقبه و توزیع قانون
ایسه و متعاقبه‌سی یقدوت در. عصر حاضرده
قرن‌لی مراقبه‌لری بوگونکه بدیهی و قابل
شاهدی

ایلیچ

ع. کریم‌اوف

بو گون دنیرا ثولکه‌لرك اکثری کتله‌لری ثوز دوغما انجمنی و آزاد مطبوعاتنه مالك ایکن فاپیتالیست غرب ثولکه‌لریندهکی بورژوآزیا مطبوعاتنه سطحی‌جه اولسا بر نظر شایانی ـ هر حالدا متضمن حالی برکه‌در.

اکثر دول معظمه دنیان آلتی یوزیك دولتدن بدانجمنی مطبوعاتدر» غرب ملی دوغرو اسمه اوحالدا بو مملکت فاپیتالیست و بورژوآزیا مطبوعاتی حقده‌دن ـ قات دها دوغرو اولمسی لازم گلیور.

دوغروداندا فاپیتالیست ثولکه‌لریندهکی مطبوعاتك تاریخی و گچیردیکی تکامل دورلرله آزاجیق‌دا اولسا آشنا اولدیغدان مطبوعاتك فاپیتالیزم اصول ادارهسنك شرائطی آراسندا واقعی متفکر! حاکمیتی محکملتمك، اوناردك قیله‌گاهی اولان «مقدس ثروتك» آرتمه‌سی ایچون اینجی صنعتی و امکانی کتله‌لرینی محکوم واستثمار ایتمك و مملکتك افکار «دموقراسی» حاصرلاماق» وارلیقلرك لقمه جورمکدن اوتری باشقا هیچ بر شی اولمادیغی جهه فلان دلمایور. فاپیتال حاکمیتندن غرب وارلیقلرك الیندهکی کتله‌لرینی آلداتماق و محکوم ایتمك ایچون غایت قوتلی معنوی بر آلت، حاکم صنفلر دینی، کتب و مکتبه براپر مطبوعاتی دخی توختاسوز غربه واسعه‌یه ثوزاریه دهشتلی قولار قوللانه جاصرلاپورلار. غرب عالم و تاریخچیلرندن (برلین) مطبوعاتك فاپیتالیستلر النده اوتادیغی روقیی حقیقه ایدرك دیمیورکه: «کوندیلیك مطبوعات فوق‌العاده بیوك بر قوته مالك اولدیغندان، اونك قوت و تاثری حدسز حسابسزدر».

سو دامالسی نتیجه‌ده داخی اووت دافیندهکی گیبی فاپیتالیست مطبوعاتی دخی‌عین مدهش قوه‌ی‌حائز بولونیور. بورژوآزیا مطبوعاتی اوزون یللر عرضنده گوندن گونه تازه‌لاشاری یالانلاره، آلت اوست

ایتدیگی فعللار (حقیقتلر) و اوبدیردیمی «عادلی حرفلرك» جیلاق و حیاسز «سینه دوقیله اوقوبوجیلرك بیتی زهرله‌یوندیغی» آلجالتیور و اولی اوقوبوجی تطرنده اوجوز و بعض «انجه دوشونولاری» فردقلاری گوروللیای تگدیکلر منجمله دوندیریور».

ایشته بو بیوك قوت بو گون آلتون کیسه‌سنك بولندیغا خدمت ایدییور!

بورژوآزیا مطبوعاتندا تامیلی محرره بر یوقدر. بوراده فارانچ احتراصی مسلکیمه بر برینه ضد اولان ایکی عرینك آراسندا کی هر دورلو فرقی سیاوب غربه‌ی اك اول بر احتکار میدانه دوندیریور. غربه صحیفه‌لریندهکی حتی هرحرف، ناموس و مسلك، خلاصه بترمك سهاتندن باشقا غربه تاجری ایچون «قدلی اولان هر شی سایلیور. مثال ایچون جهان محاربه‌سی اثناسنده روسیه‌نك جارحکومتنه قرانسه‌ده لازمی استقراض تامین ایتمك ایچون جار آجنه‌لری طرفندن سائین آلنمش «مالمان» و «فیغارو» غربه‌لرینی گوسترمك کافی‌در. بوغازده و امیر قومونیست فرقه‌سنك تاثیر افکاری اولان «بوغاتیه» غربه‌سی گچن یل سیرا ایله بازدیغی مقاله‌لر لازمی افشا آتمه بولونمشدیر.

بورژوآزیا غربه‌لری ثوز اوقوبوجیلرینك روحانی تربیه‌سنی، اولارك اجتماعی حیاته آشنا ایدلمه‌سنی دوشونمه‌زلر.

مشهور محرر «ن (سمیونوف) یازیور: «بن ثوز غربه‌جیلیك تجربه‌سنی گنیش ایشجی و حتی کتله‌لری آراسیندا منتشر بویوك غربه‌لرده باشلایاجاقم. ثوز یازدقلرینی عمومیتله بوتون محرراتك یازـ دقلرینك مدنیه اولارق جدی مسئله‌لره حصر و مسلکینك افکار عمومیه‌سی باشقا ثولکه‌لرده‌کی مدنی حیاته، یکی اجتماعی آقیملره جلب اتمك حالنده برجوق غرف عقلی ومقدر گنجلر تاپیورم که، بولارك یازیلری «جانیسیقیدر» «اهمیتسزدر» و «اوقوبوجینی مراقلاندیرمایور» گیبی آدلارله یازیلیه آتیلیور، یادا ثوز صاحبلرینه گیری قایتاریلیور اشته گرك غربه‌جیلیك ثوز نوعروسی ترتیب‌ایدرکن و گرك بالمقابل و باشقا بر بیتصافیا تطق سوله‌مك استه‌ین ناطق ویا نباتیجی‌لك ثوزینه دیکیور اولارق قبول ایتدیگی یکانه ثولچو بولندان عبارتدر.

هله «التهك گاهکار» بر ایشجی محبری «آزوبدا» غربه اداره سنه گوجوجوك بر مکتوب یازوب گوندرمك استرسه بو مکتوبك هیچ آجیلمادان و اوقونمادن یرلرینه گوندرلدیگی قید اتمکه بیله لزوم یوقدر.

یارا حاکمیتی وفاپیتالك آغالیغی مطبوعاتك بزیسطیگی‌ثولدیرمك ایچون هر هانگی بر مسئله حکومتك سانسورلدان قات ـ قات قادر. فاپیتالیست مطبوعاتنك آلچاقلیغی و رذالتی اونك تامراف خبرلر بنه

§ معارف انجمنی §

دخی دیرین بر تاثیر ایدیور. آمریکا تلغراف خصوصی فاینانسیلتلرك
الینده اولوب «مطبوعات ایجون جرائمی توپلایان ترمسلر» واردر که
واردرکه بونلار بوتون دنیا معلوماتی انحصارا ثور الرنده توپلاتوب
ایسه‌دیکی کبی اوندن استفاده ایدیورلار. هر حالکی بر ستایع و
تجارت موسسه‌سی توزیعه الویرمه‌دن برخبری سالاماق ایجون ایسه‌دیکی
وقت تلغراف ترمسلیله اوزاقدا بیلیر و مطبوعاتده یالکز آعلارك
حوشنه گیدیجك حبرلری براقیر.

کوچه مطبوعاتی آحیقدان ـ آجیقا فحشه‌لیکه بیله خدمت
ایدیور.

(وقتوزوز) ایشاندیریورکه «پاریس غزته‌جیلری بر گیجه‌لیك
محبت وه هیچ اولمازسه بر دوپوش خاطری ایجون پاریس فاحشه‌لری
ایجون گیش رمقلام یاپیور و بونه‌لیکه رنگین روس تاجرلری وبا
هندستان راجه‌لرینك نظر دقتی یو «حوریلره» طرف جلب ایدیورلار».

ایشته‌کی غریب مطبوعاتك بوتون آلجاقلیغی و رذالتی حقیقه
آ گلاماق ایجون مشهور فرانسز رومانجیسی (موپاسان)ك «بل آمی»
«عزیز رفیق» آدلی رومنینی اوقوماق کافیدر.

(موپاسان) بو اثرنده پاریسده محکمکری الینده آلت اولان
بر غزته‌ك فرانسه‌نك سیاستنده، تعاقب بونوك بر رول اوناندیغی و
خصوصی بردولتدن بحث‌ك نمونه‌لی قاعده‌لار سایه‌سنده مشهوربر غزته‌جی
و بونوك موفقیه مالك اولوب فرانسه‌نك خارجیه نظارتی اداره‌سی
اوستندا فیرلاتمقله ایسه‌دیکی زمان هرهانکی بر ناظری دوشرمکه
قادر اولدیغی نامت ناهزاده بر صورتده تصویر ایتمکله قاپیتالیست
جمعیتی گیرین بوتون گیرلی یارلاریك اوستی آچوب میدانه قویور.

ایمدی باقالیم شرق متوفاق و خیردا بورژوآزیا ثولکه‌لریندکی
مطبوعات نه وضعیتدهدر. بورادا شرق دیرکده بر یالکز تورکیه و
ایران مطبوعاتندن بحث ایتمکله کفایت ایدجکز.

تورکیه‌ده غزته‌جیلك عریك تاثری آلتندا دوغدیغی ایجون طبیعی
قاپیتالیست و بورژوآزیا مطبوعاتی بوتون علمانلی عنایله قبول ایدوب
الکشاف ایتمکده‌در.

بو گون (آ نادولی)دا حیقان و رسمی حکومت مروج افکاری
اولان ملتجی غزته‌لردن باشقا هر هانکی براستانبول غزته‌سنی آلماق
اولورسه‌ق، کرك مسلك و ماهیت و کرکسه شکل اعتباریله آوروپا
داکی بورژوآزیا غزته‌لرندن هیچ‌ده اوزاق گیتمه‌دیکارینی گورمش
اولورز. عمومیتله بوتون‌تورکیه غزته‌لرینك ظاهری فوتولوتی بولدان
عبارتدر. غزته‌لرك جوقسی شعبه و بیتم فلان یوقدر. عمومیتله
نومرو باش مقاله‌دن باشلاره. بوگرا اك مهم سیاسی حبرلری، سوگرا

§ مطبوعات گتده دوغرو §

گوجوك و اهمیتسز بر مقاله وباخود ده (شمدی) سوگرا بته تلغرافلار،
سیورت هر دورلو جنایه عقد مجلی حبرلر و سوگرا بته‌ده اك مهم
سیاسی حبرلر و حتمیر حساس اعلانلار (قاپیتالیست غزته‌سنك اصل
کلیر منبعی) ایشته عمومیتله بوتون تورکیه غزته‌لرینك ظاهری گورو
نوشی‌که، سوتوك و جان سیقیجی و اصل اجتماعی حیاتدن و خلقك
حقیقی احتیاج و دوشونجه‌لریندن جوق اوزاق بر تاهم دیدی فودیلار
دال باشقا هیچ بر شی دکلدر.

استانبول غزته‌لرینك سیاسی مسلکنه گلینجه، بنده آوروپا مطبو
عاتنده‌کی رشوتخورلق، آلجاقلق و رذالت بوفکرمزی اثبات ایتمکدن
اوتری خارجی بارامینه سایلیوبدا گنج تورکیه‌یی تکرار آوروپا
جهانگیرلرینك بونودروعی آلتینا سوقماغا چالیشان و «استقلالیت»
محکمه‌سنك قراری اوزره قاپادیلان بر جوق غزته‌لری گوسترمك
اولورکه بونلاردان‌ده اك آلجاعی تورکجه چیقوبدا حقیقتده‌برخارجی
غزته‌سی اولان «توحیداکار» و باشقالاری‌در.

بونلارك سیاسی یاراغندا یازیلان یگانه بر شعار وارسا اودا **یارا،**
وارا یه‌ده‌ه یارادرکه. اونك اوغروندا وطن مسلك و ناموس آدینه
هر بر شی ساتماغا حاضردرلر.

ایشته بونلارا قارشو مملکتك ایشچی و کندلی کتله‌لرینك روحیه
تامین و اونلار ایچون جان باندیرمان غزته‌لر واردر؟

اگر تورکیه ایشچی و کندلیلرینك مروج افکاری اولوبدا یالنیلاردا
یاعلانان «اوراق ـ حکیم» غزته‌سنی نظره آلماسانق، تورکیه‌ده‌کچیلرینی
«مدافعه ایدن» «عمله صداسی» آلی بر ایشچی غزته‌سی واردر. بو
غزته‌نك سیاسی شعاری حقیقه گچلرده یازیلمشدی:

«الهدان باشقا کیمسه‌دن قورتماماق وقانونك مساعده‌سی
دخلنده آجی حقیقتلری نشر ایتمك!!»

بودا تورکیه «ایشچی» غزته‌سنك عربده‌کی (ماقدونالد) (ته‌یورت)
(رمزاودل) و (واندروولد) کبی «ایشچی» رهبرلریه رحمت اوقوندیرا
حاق قادار حالقی بر تصویری!

ایران مطبوعاتنه گلنجه بورادا وضعیت فنا داها فجیعدر بوراداکی
«اکثری» مطبوعاتك یگانه برشعاری وارسا، اودا «کیم آرتیق‌ویره‌رسه
اوکی خدمت ایتمکدره» بو شعارك حالقی «ستارخ‌ایران» غزته
سیدرکه گیجه ـ گوندوز عرضنده ۲۴ دفعه ثوار سیاسی سیماسینی
دگیشدیروب بوقلتون کبی رنکه گیرر. بوغزته شهنشاه‌باغانندن
آقای آلتونه تبعا شورالاری مدح و یاردم ایتمك ایتشده بونوك
«یارارلقلار» گوسترمکده‌در.

شاهنشاه باغه‌سی آلتونی آرتیرمقمه «ستارخ‌ایران» یاخودراسی
انگلیزلك «عالی جنابلری» دنیایه بیلدیرمکده جوق تجربه‌لیدر. گون

§ معارف انجمنی §

اولوسدا بورادان الی اوزولونجه « گوزل » فرانسه‌نك فنادی آلتنه سیغیندقلری و ایرانی فرانسه سرمایه‌سنه صیغه اتمك خلاصه دونیه‌نگی زمانلاری‌دا مشهوردر. ایشته ایران مطبوعاتندن بر نمونه!

***

یونون فاپیتالیست و بورژوآزیا عائله‌سنه مطبوعاتك وضعیتی بوله ایکن، بالکز شورالار اتفاقنده انجمنی صفی، مجوایندیکی بورژوآزیانك تحکیم و اسارت ایچون بازاندیغی یونون آلتری ثور الینه آلدیغی کبی، انجمنی کتله‌لرینی بویوك روع آلتندا سافلاشدی ایچون بورژوآزیا الده ایتك جانفی و قولای معنوی برآلت اولان مطبوعاتی دخی انجمنی مشترك مالی اعلان ایتدی. اوزمانلاری مطبوعات یونون دنیادا برنجی دفعه اولارق شورالار اتفاقنده آزاد اندیلوب، مملکتك حقیقی افکار عمومیه‌سینی تمثیل ایدیور.

انقلاب یللری عرفنده مطبوعاتمزك بویوك بر سرعته آزلماسی برم بو مسئله‌ده دوندیغمز خط حرکتك تعامیله دوغرو اولدیغنی تصدیق ایتدی. ایشته مطبوعاتك آنجاق شورالار اتفاقنده گلیش انجمنی کتله لرینك مالی اولدیغنی اثبات ایدجك بر نتیجه رقم.

۱۹۲۳ نجی یللده ۳۸۲ غزته‌مز وارایکن و عمومی تیراژی ۱،۲۸۷،۹۰۵ نسخه ایکن، ۱۹۲۴ نجی یللده غزته‌لرمزك مقداری ۵۳۹ تیراژی ایسه ۹ ملیون نسخه‌یه واقیور.

۱۹۲۵ نجی یللده ایسه غزته‌لرمزك عمومی مقداری ۵۸۶ اولوب تیراژی ۷ ملیون یارمه واقیور. بو ساحت غزته‌لرمزك تیراژی مجاریدن اولکیسنه نسبتا ۱۰۰ فائض آرتمشدر. کتاب انتشار ندده دخی عین ترقی گوزه چارپیور.

بو ساحت خصوصی بر اهمیت کسب ایدن مسئله‌لردن بری‌ده کندلی مطبوعاتی‌در.

انقلاب یللرنده بر بالکز انجمنی مطبوعاتی دکل کندلی مطبوعاتك انکشافی ایچون دخی گلیش بر میدان یارانمشدی. انقلابدان اول کندلر ایچون یونون دوسیده جمعیتی ۴ جمعدن اودا قولچو ماقالار و دیکر خدمت ایدن عزته وارایکن، ۱۹۲۳ نجی یللده بر ۵۱ کندلی غزته‌سینه مالك ایدیك بو یل ایسه شورالار اتفاقنده ۱۴۳ کندلی غزته‌سی جیقیور. تیراژی ۳ ملیون نسخه‌یه وارییور.

اوقتیار انقلابی سایه‌سنده برنجی دفعه اولارق مالی مطبوعات‌دخی بویوك بر سرعته آرتیوب انکشاف ایتمه‌ده‌در.

اوقتیار انقلابی تاریخنده برنجی دفعه اولارق مللرك همحقوقلیغی دنیایه اعلان ایتدی. برجوق محکوم مللر آنجاق اوقتیار انقلابندن سوکرا ملی انکشاف و ترقی یولنی بولدیلر. ثور ملی مدنیتی‌یاراتمق حقنه مالك اولدیلار.

§ مطبوعات کتله‌سنه دوغرو §

انقلابدان اول ملی مطبوعات دیمك اولوزکی هیچ بوقدی. او وقت ملی دیلرده جیقان بر نیچه غزته آنجاق روسیه جهانگیرلکنه ملی - ملی دیمیوب اونلك فارشوسینده بویون اکمکله روس چارلرمنك استبداد و مستعمکه‌جیلیك سیاستنه خدمت ایدیوردی.

آنجاق شورا حکومتی زماندا ملی‌مطبوعاتك تعلی قوروله‌رق ملی دیلرده انجمنی‌مطبوعاتی یارادیلیور.

بوساعت یونون ملی جمهوریتلرده ۱۴۳ غزته‌جیقیورکه، بونلردا ۶۰ دانه‌سی کندلی‌غزته‌سی‌اولوب باریملیون نسخه‌دن عبارت‌بر تیراژی‌واردر.

ملی دیلرده‌کی نشریات ابتدای دخی بویوك بر سرعته ترقی ایدیور. شورا حکومتی زماندا بریجی دفعه اولارق ملی دیلرده قومونست ادبیاتی جیقیور. ملی جمهوریتلرك انجمنی‌ـ کندلی کتله‌لری آراسندا امکجی بازیجیلاری یوزلرجه مطبوعاتمزك الی بویوك موفقیتلرینی بری انجمنی ـ کندلی محبرلری حرکاتك آرتماسی‌در. بوساعت غزته‌لرمزك انتشار ندده ۱۶۵ بیکه قادار انجمنی‌ـ کندلی محبری بولنامیشدر که، بونلاردان ۸۵ بیکی کندلی و ۸۰ بیکی ایسه انجمنی محبرلری‌در.

بو بویوك امکجی بازیجیلاری اوردوسی گوستریورکه، شورالار اتفاقنده‌کی مطبوعات بالکز انجیلر ایچون، حتی‌امکجیلرك ثوزلرینك دوغما آنا مطبوعاتی‌در. شورا مطبوعاتك اساسینی بیل ستوتی ایتنه همین بو انجمنی ـ کندلی محبرلری تشکیل ایدیورلارکه، بونلردا وظیفه‌مز بونلارك مقداریی گیندیکجه آرتیرماقله، غزته‌لرمزی تعامیله انجمنی ـ کندلی کتله‌لرینه مال ایتمکدر. دوغرودن انجمنی متفیله‌لر ایر برجوق ناموسلی ضیالی بازیجیلار دخی مطبوعاتمزده جالشوب انجمنی منفعه خدمت ایدیورلر. فقط بزم وظیفه‌مز اونلاری تعامیله انجمنی‌صافی طرفنه جلب ایتمکله برابر غزته‌لرمزده اشتراك ایدن بازیجیلری تعامیله پرولتارلاشدیرماقدن عبارتدر.

خلاصه، بزم مطبوعاتمز هر حیثدن بویوب محکملشیور و گیندیکجه گلیش انجمنی کتله‌لرینی ثور نفوذی دائره‌سنه جلب‌ایتمکله اونلاری فعال بر صورتده اجتماعی حیاتده و سوسیالیزم قورولوشندا اشتراك ایتدیریلیور.

لاکن بر هیچ وقت بوموفقیتلرله کفایت ایدمه‌یوب داهادا ایلریله مه‌لی‌در اوکا کورمده ۱۹۲۵ نجی یللده قارشومزده دوران وظیفه‌لر بونلدن عبارت اولسالیدر:

۱) شورا و فرقه مطبوعاتی وکتاب نشریاتی گرك ماهیت‌جهتدن گورالشدیرمکه و گرك قیمتجه اوجورلاشدیرماقله گلیش انجمنی ـ کندلی کتله‌لرینه دوغرو داهادا یاقینلاشدیرمالی‌در.

۲) ملی مطبوعاتی اولدقجه قوتلندیرمالی و گنیش‌لندیرمالی‌در.
۳) ایشچی و خصوصا کندلی محرراری آراسیندا کی ایشتراکی قوتلندیرمه‌لی‌در.

فقط ۱۹۲۵ نجی یلده فارسمیرقاداوران وظیفه‌لردن الگ یوکسک شورا و فرقه مطبوعاتی و کتاب نشریاتی کندلره بورونمکده، اولارای گنیش کندلی کتابلریه مال ایشلک و بولدیگمز مطبوعاتک کندلر کتابلرینک مشترک (تولفه‌سیف) تشکیلاتجسی اولمالی ایچون الاحقیقی و سعلام بولالار تاپمالدیر.

***

فیناسترا، بوز عزه‌لرینک «افکار عمومیه»سی تشکیل ایتدیکی ایچون ایدرکن آنجالجه‌سینه بالان سویله‌یورلار. چونکه بورژوازیا عزه‌لری میوللارجه تبعه‌لرینه بالسه‌لر بیله، آنجاق بر آووچ بالکیر. بحنکر و یوکسی طبقه‌لرینک منافعی مدافعه ایدیورلار.

بالکز بورالار اتفاقدن گی امکانجی مطبوعاتی، سارسیلمازیر صوزدیره ایشچی صنفینک منافعی قورویور ویونون دنیا امکانجیلرینه دوغرو یرپول گوسترمکه، اولارای فومسولیزمه گوغرو آیاریورلار.

بالکز شورا مطبوعاتندا اشتراک ایدن بیگلرجه حقیقی ایشچی و امکانجی محرراری و مومیلی محرراری عزه‌جی آدینی تاشیماغا حقلی اولوب، فومسولیزم تاراغنی بوکسکلره قالدیریور و شرفلی بر موقعه تاشیورلار.

آذربایجانک شورالاشمه‌سنک ۱۰ یللیکنه قادار بو نفره‌اولسون سوادسیز قالمامالیدر.

خلیل ابراهیم

تاریخی وظیفه فارشوسندا

سایر شورا تولکه‌لرینه نسبتا آذربایجان معارف حادمارک انقلاب فارشوسندا تاریخی وظیفه‌لرینک برنجی حصه‌سینی شرفله ایفا ایتمشلردی.

سایر شورا تولکه‌لرینه معارف ایشچیلری خصوصا بوقاری طبقه‌لر ایلک زمانلاردا شورا حکومتینه جان ودل ایله سارپلمادقلری آنجاق بر مدت گچدیکدن سونرا احوال روحیه‌لرینه بر دونوکلک حاصل اولمشدر. آذربایجاندا ایسه عصرلر بویوندا حصوله گلمش، یوهوش محکملشمش بر بیوروقراتیق روحی اولمادیغندن، یوقسه اوزون مدتلر اولجه درحال انقلاب، خالقارک، شوکرا اطرافنه جان ودل متکلفانه آراسندا سیغیشمش وسیغیشدیغی انقلابلارینی وجدانلرینه سوقه‌یمی، هرنه اولور اولسون معارف ایشچیلری برنجی گونلرین شورا حکومتینه تمامن گوسترمش وارقوسیله حالیسمش و زحمتکشلرک [illegible] بر آن‌غافل اولمامالاردر. ایشته بونکله انقلابه فارشو [illegible] ایدیلمش اولور.

فقط بالکز تمامن آزدر: بالکز اوقونمق [illegible] زحمتکشلرک سعادتی علمنده ایسه‌ده، لاکن معارف [illegible] فارشوسندا علم اوقونمق، شاه‌وجه‌درس ورمکدن باشقا دها [illegible] وظیفه‌لر وجی دوریور. که آنجاق بولالرک هاموسینی ایفا ایتدکلر تقدیرده انقلابه فارشو وظیفه‌لرینی شرفله گورمش اولورلار.

بوگون ریم معارف ایشچیلری شورا آقتیف قورواوجیلرینک برحوق وادیسنده برفعالیت گوسترمه‌لیدرلر. شورا معارفی آنجاق درس اوقومادن واوقوتمادن عبارت اولمایوب، بوتون مکتب ایشلرینی، تدریس اصوللارینی کوکدن دگیشدیرمک، مکتبی استحصاله دفلاندیرمق، جوجوقلاری نگی حیاته آیشدیرمق، اولارا سنفی‌تربیه ویرمک ایچون حاکمیتی اوردوسی یارانمق، جوجوقلارا گنیش اجتماعی تربیه ویرمک، اولادلردان بروله‌تار اجتماعیتجیلاری یتشدیرمک کبی بیک گنیش، بیک درین بر مقصد تعقیب ایدیور. زحمتکشلر آراسندن اسکی‌ذهنیتلری قوپارمق، کینه موهومانک کوکینی قازمق، اولادلری عائله و حمیت قورواوتیدن یگی‌نقطه نظرله یتشدیرمق، اسکی خیالی روحیه‌یی، منور بر زحمتکش گوزیله یاقان، ایشچیلی جماعت حادمارک تربیه ایتمک بوگون برم معارف ایشچیلرمزک تاریخی وظیفه‌لریدر.

ایشبو مقصدلره نائل اولمق ایچون معارف ایشچیلرینک قارشوسندا بیک چوق بولالر واردر: بوگون هرهانکی برایشچی داریشمالیغی و جبنووینک روحیله ایشلر، داریشمال برمکتب بولنیه گیدرسه‌یزوله‌تار

PARTI ARXIVI

اقلابی طرفندن عهده‌سینه یوکلنمش اولان وظیفه‌نی ایفا ایدمز. بوللار بك چوق، امکانلار بك چوقدر. واسطه‌لرده بك چوقدر. پرولتار اجتماعیتی اختیاری یارانمق ایچون معارف خادملرینه کیتمه‌لرینه، قولوب ایشلرینه، فرانکفانه کوبلارینه، خصوصا پرولتار مطبوعاتینه چوق دقت ویرمه‌لی، اونلارك فعالیت‌لرینه‌ایشتراك و آنجمنه بر صورتده‌اشتراك ایتمه‌لیدرلر.

پرولتارياتك صنفی سلاحیدر. الکسکین. واك فونیسنك یازدیغی مطبوعاتدر. فقط تأسف اولونکه معارف اختیاری بو وقته‌دك مطبوعاتمز ایله او قدار سیاسی رابطه‌ده بولونمامش. مطبوعاته یاپشدیرمق و گنیش بر صورتده اشتراك ایتمه‌مشدر. بورژوازی مطبوعاتی ایله پرولتار مطبوعاتینك عینده قوللنمق درسی ده بودر که پرولتار غربه و مجموعه‌لری بر آوچ بحر طرفندن «ضیالار» و «دیوبوکر» انجمن‌لرایله‌یور. بزیمطبوعاتمز اپکلیدر. هامیدن، اونك پارلماسیداداوقوماسیداداز زحمتکشلرك گنیش گتلرینی اشتراك‌ایدر. هامیدن اوقومالی و هامیدن یازمالیدر. پرولتار مطبوعاتینك گونوردیکی یول بودر. معارف اختیاری بواوغورداکی فعالیتلرینه براو رنك اولمالی، فعالیتلرینه یول گوسترمه‌لیدرلر. بو وقته‌دك بزیمه اولمامشه، بوندن صونه معارف اختیاری مطبوعاتمزك اك آغیر اکسکلیغی اولمالیدرلار.

کندجیلرك آراسندا شورا سیاستنك آقتیف تبلغاتچیسی، یکی غایه و آمالك حیاته تطبیق ایده‌نی معلم اولمالیدر.

بولداش م. تومسکی‌ده‌ن.

همکارلار اتفاقلاری یکی بوللاراوزرینده

روسیه همکارلار حرکاتی خصوصیت و تاریخ اعتباری ایله غربی آ ورویا مملکتلری و آ مریقا همکارلار حرکاتنه بکزمه‌یورلر. بوتلارك آراسندا فرق واردر.

روسیه همکارلار حرکاتی چار مطلقیتینك دار چارچیوسی آ رایسندا دائما تضیق اولونیورکن یالکز ۱۹۰۵ نجی یلده همکارلار تشکیلاتی تکثیری آ لمش اولدی. ایشته بو زمان پرولتاریاتك صنف حرکاتی بردن بره یوك بر دائره کسب ایتدی. عمله صنفی ثیوز مقدراتنی ثوز الیندآ لماغا قالقیشدی. عمله صنفی ثوز صنفی ادراکنی دوشوندی و ثوزمی بر صنف کبی تانیدی. همان بو حقیقت، بو فاکت روسیده همکارلار حرکاتینك یوانیی، داثرمسی و خصوصیتی آ زدن بلی‌ایتدرمیش اولدی.

همکارلار اتفاقلاری پرولتاریاتیك کتله‌وی اولاراق سیاسی حرکاتینك نتیجه‌سی صفته میدانه چیقه‌یلار.

اودرکه بوتك همکارلار حرکاتنه یوك تأثیری اولمی، روسیه همکارلار اتفاقلاریتك تاریخی بو تأثیرك آ لتنده ایلرو کیتمکه باشلادی. بورادا اقتصادیاتك سیاسته رابطه‌سی گوز کنی آ لمکار اولدوغی ایچون هر بیر مدققك گوزینه چارپاجاغی بدیهی‌در. سراست جارچیده قالماق، بر طرفینك تلاسینه مبتلا اولماق، سیاسته یابانجی قالماق روسیه همکارلار حرکاتینده مشاهده اولونمامور.

روسیه همکارلار حرکاتی انقلابات اعظمه برلکده یورییوره آ رتیور ابدی و انقلاب ایله برابر تضییقات و جبلکارك کرفتار اولیور ایدی. روسیه همکارلار حرکاتی انقلابندان بر آ ن ده اولسا بیله کناره قالمیا یور ایدی. روسیه همکارلار حرکاتی تاریخی بو مطالعه‌مزه جانلی بر دلیل اولمآ کرکدر. بو حقیقتك ثوزی همکارلار اتفاقلاری اطرافنده تومالان فعله‌رواونلارك رهبرلرینه اقتصادیات ایله سیاست بیری‌دیکرینك آ یرلمز حصه‌سی اولدوغنی اثبات ایدیور ایدی.

روسیه همکارلار حرکاتینك خصوصیتلرندن بریسی همان حرکاته صنفی رنك ویرمیشدر.

او خصوصیت ایسه همکارلار حرکاتی هله میدانه قدم قویمادان روسیه‌ده کیزلیی جالیشان سوسیال دیموقرات فعله فرقه‌سنك موجود اولمامسیدان عبارتدر. غربی آ ورویا مملکتلرینك عکسینه اولاراق روسیه ده همکار اتفاقلاری هله تشکیل اولنمادان سوسیال دیموقرات فعله فرقه سی وار ایدی. اما غربی آ ورویادا بیر بوتك عکسینی کوریورز.

معارف اجتماعی

اورادا اولیه همکارلار انقلابی دیمانه جیقمیش بالکز بولی مخالف سوسیال دیموقرات فرقه‌سی تشکیل اولونمیشدر.

روسیه‌ده همکارلار حرکاتی انقلابدان اول حتی موجود اولان سوسیالیست فرقه‌لری علی‌الخصوص سوسیال دیموقرات فرقه‌سی طرفندن تشکیل اولونموشدر.

همکارلار حرکاتی ایله سیاسی فرقه‌لر علاقه و رابطه‌لری ایسته یورادان ثبات ایتمش اولیور. روسیه همکارلار حرکاتی فعله صنفدن انقلاب جغرافیسی الله بیر زمان و برلیکده تولید ایتمیشدر. بو حال ایسه همکارلار انقلابلرینه بر جوق خصوصی رنگلر ویریور و اونلاری بر جوق جهتلردن آزاد ادبیور، غربی آوروپا مملکتلرینه کیدنلره اورادا همکارلار انقلابی بر جوق دولرلر. بر جوق دفعه‌لر اونلرک ایشلری اولیور و موهومه‌لردن بیرندن بیره دکل بالکز یاوش یاوش توزلنی آزاد ادبیور. غربی مملکتلرده همکارلار انقلابلرینک حسنه لیکدن آزاد اولمسایی حالا دا دوام ایدیور. طبیعی‌در که دولا یله روسیه همکارلار حرکاتی کتله‌وی بر حرکات اولیور و کتله‌وی اولدوغی ایچون بونون یردور حالیتلرلری احاطه ایتمکه و بونون ترحمکتلری ثور دائرسنه داخل ایتمکه چالیشیور.

انقلابک حساری و روح بوکسکلیکی روسیه همکارلار حرکاتی الکتریفیک بولارینی، خط حرکتی بیر کره کوشترمیش و معین ایتمیش اولیور. روسیه همکارلار حرکاتنده ملی رامله بوقدر، بورادہ ملیت خصوصیتی کورولمه‌یوردی. روسیه‌ده اولیه‌همکارلار انقلابلری بوقدر که آ مریقه آ مریقه ملتلرندن اوتری تشکیل اولونسون، هر ملت ثورینه همکارلار اتفاقی تشکیل ایتسین. روسیه همکارلار حرکاتی عین زمانده دینی و مذهب علایت و خصوصیتلری بتاسیده تشکیل اولونمیشلاردر.

بعض همکارچیلارک نقطه نظرندن روسیه همکارلار حرکاتنه باقیلار ایسه اونلک حیاته اومون اولمادیغی، موافق اولمادیغی مشاهده اولونلار.

اونلار بزیم همکارلار حرکاتمزه بونله بابالیجی بیر نظر ایله باقیور لار. چونکه بزم اعتقادیموزجه انگلتره و آ مریقه تردیونیونلارینک (همکارلار انقلابلری) یارایی کومک خصوصیتی بیزده بوقدر. بونلرک ادراک واردایشی حسابلامایور و مسئله‌یه نقطه نظردن باقمایورلر. بزم همکارلار انقلابلرمز ایچون عصوایک حقی و اونک حوق و یا آ زلیمی رول اوینامایور. بونلار بزده اساس تشکیل ایتمیورلر. بیر ده همکارلار انقلابلرینک فایوسی بوتون فعله‌لر ایچون آ چیقدر. بزم همکارلار انقلابلرندا محدودلیق و آ رتیقوقراتیزم بوقدر. روسیه‌همکار لار حرکاتی تاریخی قوانین سنتجا و باشقا بر نوع فوندلری گورمه میشدر. بحثیقی جهتدن روسیه‌ده همکارلار انقلابلری دائما منعف اولمیش لاردر. لاکن بو ضعیفلیک لازم اولان مقامدا همکارلار حرکاتنه تابعه

همکارلار انقلابلری یکی بولار اوزرینده

لر تشکیل ایتمکدن عاجز قالمیشلاردر. لازم اولان مقامدا روسیه‌همکار لار انقلابلری اون بیکلر ایله فعله‌لری قابیلیور، چیقارمیش، مهاجمه‌یه کیچمش، بارلاق مظفریتلر قازانمیش، اوزون اوزادی مبارزه‌لر آ یارمیش، عزم و ثبات گوسته‌رمیش، موقتی مغلوبیت اولان زمانلرا آ رقه‌لرینی گوسته‌رمه‌میشلاردر. روسیه‌همکارلار انقلابلری داخل گوریلرف ایتدیک تحثیقی جهتدن برانقیادا ضعیف اولمشلاردر لاکن بونکله‌بیله اونلارک تاریخلرک بارلاق صحیفه‌لری واردر. همان صحیفه‌لرده اون بیکلرجه بولر بیکلرجه مشکل فعله‌لرک بلک دل و یکجهت اولمالاری ارسلان کیمی مبارزه‌لری قید ایدیلمشدر.

روسیه همکارلار حرکاتی مخالف آ وروپا مملکتلریده همکارلار انقلابلری معین بر شکل آ لدیقدان سونکرا فعله کیمیشاردر. روسیه حرکاتی ثور انقلابات فورولوشندا غربی آ وروپا همکارلار انقلابلرینک حاضر فورما و اصولدن استفاده ایتمشدر. روسیه فعله‌لری ثوزهمکار لار تشکیلاتلرینی فورارکن غربی آ وروپا و آ مریقا همکارلار انقلابلری فورولوشینک اک مترقی اورنک اولاراق قبول ایتمشدر. آ مریقا و آ لمانیا حرکاتی تجربه‌سی روسیه همکارلار حرکاتنه اساس اولمشدر.

بزم همکارلار حرکاتی تاریخنک ایلک دورلریده ۱۹۰۵ و ۱۹۰۶ تجی یللرده حرکاتک تکاملی زمانلاریدا (۱۹۱۷ تجی یل) عینی‌زمانلا هم همکارلار ـ تحریر همده استحصالاتجی بیلده تشکیل اولونیورلر. آدی بوراسی حقیقتدر لاکن روسیه صنایع و استحصالاتنک آستانی تشکیل ایدمن چیقاردی. توفوجی، قابریقات، آ غاج ایشلری صناعتده انقلابلر فورلاوشی استحصالاتجی بیلده اولارای میدانه چیقیور و بو انقلابلر باشقالاری ایچون کهکشده بیر نمونه امثال تشکیل ایدیورلر.

غربی آ وروپادا اولدیغی کبی روسیه همکارلار حرکاتی سیاست طاریلده قالمیشدر. ثوزلنی بیطرف اعلان ایتمه‌یشدر. همکارلار حرکاتی تاریخی غربی آ وروپادکی حالک تام عکسینی گوسته‌یور بونکله برابر روسیه همکارلار حرکاتیله باشدان باشا سول سوسیالیستلر و یاخ سوسیالیستلرک مبارزه‌سی مشاهده اولونمادادر. روسیه همکارلار حرکاتنک ایلک دورلریده ۱۹۰۵ تجی یلدن ۱۹۱۰ تجی یله قدار بو مبارزه همکارلار حرکاتی داخلنده معین بر شکلده حرکات مسئله لری معین بر پلاتفورما زنکاری آ لمایور. بو مبارزه مخالف سیاسی مسئله‌لر و یا همکارلار حرکاتی براقیقی مسئله‌لری اظهاردده ایلک اول میدانه چیقیور. بو مسئله و مباحثه‌لر مشترک بارلیم فالیلاری مصالحه قابیرالاری بارمیشده اولیور. معین بر شکل آ لمایور. لاکن چار مطلقیتی تحثیقاتی، ارتجاع کابوسی مملکتنک اوزرینده دوران ایدن

آ ندن باشلاییش بو مباحثه‌لر معین شکل آلیورلار. موضوع بحث بو دفعه همکارلارانقلابلار یادان سیاسی فرقه‌لرك استفاده‌ایتمك مسئله‌سی اولیور.

سوالار یعنی بالشویقلر همکارلار حرکاتی فعله حرکاتك آریلمازبیر حصه‌سی عد ایدیورلار. اونلار دیورلر که همکارلار حرکاتی یرو له‌نینك حرکاتی ایله مربوطدیر. سوالار همکارلار حرکاتی انقلاب تبلیغاتی و تشویقاتی و فرقه تشکیلاتی فعالیتی اوحاله بیدیل اتمك آرزوسنده‌در لر و همکارلارانقلابچیلاردان بو بولدا استفاده ایتمك ایسته‌یورلر. شاعلار ایسه (منشویکلر) همکارلار تشکیلاتی میدانه واجد فعله تشکیلاتی اولدوقی و سرست بانقلابی ایچون بو تشکیلاتی محافظه ایتمك ایسته‌یورلر. اونلار میدانه یولله بر شعار آتیورلار: «همکارلار انقلابلارینی محافظه ایدکز».

گیرلی فعله فرقه‌سنك تبلیغی حقیده جریان ایدن بیر افکار دورنده همکارلار انقلابلرینك محافظه‌سنه دویله قالیشماغینك نتیجه‌سی اولاراق بگی بر پلاتفورم میدانه چیقیور. همکارلار انقلابی یالکز همکارلار انقلابی ایچوندر. اینه همکارلار انقلابلرینك وظیفه و رولارینه دویله‌ایکه‌اینکی نقطهٔ نظر روسیه سوسیالیستلری آ راسیندامیدانه چیقیور.

دعلی نتیجه‌ده اینکی جریان عمله کلمیش اولیور: بو جریانلارك بری همکارلار حرکاتینه عموم بر وله‌نارینات حرکاتك بیر آ ریلماز حصه‌سی کبی باقیور ایدی.

بو جریانه قوشولانلارك عقیده‌سنجه همکارلار حرکاتی فرضیه‌سنه منفعت حرکاتی فارضیه‌سنه دوران مسئله‌لرك عینی دورمیشدیر. لاکن صاف حرکاتی تعقیب ایتمکی مسئله و مقصدلره همکارلار حرکاتی آ یری یول و باشقا اصول ایله کتمه‌لیدیر. انکشی جریانه قوشولانلارك عقیده سی باشقا ایدی. اونلار همکارلار حرکاتنه مستقل بر تشکیلات کتی یاقیورلار ایدی. اونلار دیورلار ایدیکه همکارلار حرکاتی ایله صاف حرکاتك مسئله و مرافعاتی قوشودرلره بیردرلر. لاکن همکارلار حرکاتی بروله‌تاریاتك سیاسی حرکاتنه مربوط دکل. سیاسی حرکاته تابع دکل و مستقل بر حرکاتدر. بو مباحثه دوام ایدیوردی. بو مباحثه‌نین حل ایچون حاکم اولمق فعله مستقی اولدی و ۱۹۱۷ نجی یلك اوقتیارنده بروله‌تاریات بو مادده، بوز سوزینی قطعی صورنده آ رتیق سویلهمیش اولدی.

معلم یالکز الفبا سواسیزلغنی یوق سیاسی، مدنی و تصرفات سواسیزلغنی‌دا آرادان گوتورملیدر.

مریم ملك یگانلی
(بایرامعلی یگلی)

تورك قادینی یکی قورولوش یولندا.

قادین مسئله‌سی بویوك اجتماعی انقلابك نتیجه‌سی اولاراق یکی ساحه‌یه آ ینیلمشدر.

مدنیتجه گیروده قالمش بر ملتك ترقیانده و استقبالك پارلاق‌انگلنا قده قادینك فاعلیتی اولان روللی حقیده بحث‌انتمکدن وازگیچیورم، زیرا قادینك اوگله براقیلمش محترم وظیفه‌سی خصوصنده دفعاتله سویلهمش و یازمشدر.

اجتماعی حیاتك انواع جبهه‌لرنده اشتراك ایدن زحمتکشلر طبیعی بر صورنده همکارلار تشکیلاتنی یارانمش اولیورلار. همکارلار تشکیلاتی امکجیلرك قانی و ایلیگی‌در همکارلار حرکاتی ایسه اونلارك واحد و سارسیلماز بر قوتی‌در.

تورك قادینلاری اجتماعی حیاتده اشتراك ایسه‌دیکلری ایچون یکی قورولوشدان اوراق اولدقلارندان طبیعی‌در که همکارلار تشکیلاتنده ناموجود ایدیلر. بویوك اجتماعی انقلاب و مستقل آخیر طبقاتی محور رینده اولاراق تورك ایجدی لاقید حالللرینی سیلکه‌متار و اقتصادی جبهه‌ده بیله ارککلرله رقابته باشلامشلار و استحصالات ساحه‌سنه طرف آدمهلارینی آتمشلاردر.

یالکز کندی عائله محیطنده محدود لاشمش، یالکز کندی اوصاعی فارضوسندا استه‌یرك یمك تدارکی فکرنده اولان تورك قادینی بتدریجه‌ی ایسه اجتماعی موسسه‌لرده اثبات‌وجود ایدیور. یالکز عائله‌سنك تکمیلی اولاراق کندی جهه‌سی اوگرنه جالیشان تورك قادینی ـ قاریقلاردا بیله ارککلرله برابر جالیشور، هر نوع وظیفه‌لرده، ایش باشنده دیسکاه اوگنده دها متفعل اشتر ایله متعول اولیور ـ بو نویوك بر موفقیتدر.

معیشتك ضروریاری آلتندا کندینی غیب ایدمرك، یالکز ارککك حامیلیگنه آلشان ـ ارکك بازیسندان کنار اولدیغی حالده ایسیز و ضعیف بر جوجق کبی عاجز فلان قادیندان ـ دها اثر قالمیاجاغنه امینز.

ایسته تورك قادینینك بو مظفریتی قورومالی‌دیر.

بو موفقیتك نتیجه‌سی اولاراق دیمه‌لیکه‌ده تورك قادینلك همکارلار تشکیلاتنده عددی آرتمادر. اونك الك قوتلی اشتراکی معارف جبهه‌سنده‌در.

§ حرف آخر §

هدف بورژ فادین‌لك همكاران تشكیلاتنده قورو موجودیتنه اكتفا ایتمه‌رك اونك همكاران حركاتنده قوتلی بر موقع اشغال ایتمه‌سنه دین آچماریز. بورك فادین و كوچنده همكاران حركاتنك آقیمنه بر عضوی، اقدامجیسی اولمالی‌در. بونك ایچون اولا گئتمه‌یه دوام آچیقلی‌در. زیرا فادین انگلمك، فادین زحمتمك وضیعتی، اهمیتی آیی دوشونمك، فادین اولا یاز، فادین مافیقی دوشونمه‌سنه گوزلمین، بقین ایدن فالی‌در.

همكاران حركاتی نتیجه‌سی بر فادین امكجی اختصاصی بوگنكه و اولا اینگی وظیفه كتب ایدیرمك موفق اولابیلر.

حال حاضرده اشچیلكلر یاخود آرامش بورك فادینلك حقیقی وضعیتی صور ایدیرمه‌رك آیی بر حالت گوزمك اولیورز. عائله عمالی، آیلی وظیفه‌می، بشاشر حكمرانیمی و ایچ گچی اوقو اوقو قصد بك آخر طایلر فادینك بونون واراغی، گنگلی ومحو ادبحی بر درجه قورقیور و اولی محكومیت و مظلومیت حالنده ساقلیور. بو مهلك و فلاكت دوغوران جراثیمی تعقیب سالمق، آیدین لاعضاءدن البته بورژادینلك همكاران حركاتنه موجودیتلی، گندی تشكلی آمیلی‌در.

عموم همكاران اعضاسنك سوگ قورولمالی. بورك امكجیلری علی الخصوص بورك فادینلری آرامیدا آیی لاجماق همكاران فعالیته حدیثه شروع ایدیلمیسی اقتضالارك معارف ومدنی شعبه‌لرنه تكثیف اولنمالی. گرك بورك فادینلك كندی اشتراكنه بو مسئله حل اولنمالی‌در. همكاران حركاتی نتیجه‌سی امكجی بورك فادینلك بر درجه قوتلی و یوكسك اجون اوریتنای شرائط داخلی و فادینك اینتراكتلر وسیع و درجه اهمیتی دوغورمق همكاران حركاتنه فادینلار گندیلری داها آجیق بر صورتده جلب ایتمه‌لیدر. بو اسمه لزوم بولونرسه رهبر اولمالی ایدیلر.

§ دیلك فن و صنعت اولاراق تدریسی §

پروفیسور ب. جوادزاده

دیلك فن و صنعت اولاراق تدریسی

بر جوق قطعه‌لردن كچمیشده گورمدیك گندی و رنگی اولان بو گونكی جوراللر نوراد‌ه‌لان مطبوعاتی ایچنده اصول و سیسته مسئله‌لریله بك آز داقی ویریور. حالبوكه معلوم اولدیغی اوزره، اصول و سیستم مسئله‌سی، بالخاصه بو اصول و سیسته‌لك اساسی قصد اری ده‌گیشنجه بگلیش بر دوره‌ده هر هانگی بر مسئله‌لك علمی فالی صورتده حل اولونماسی ایچون یگانه شرطدر.

یونون علمی و ادبی شرق، هندن تورانه قدار اصول و سیستم صوغلیگندن آقیلیور، سیوریلیور. ایلرله‌میور. آوروپه علم ترقیك بداله قوندیغی بر چوق یارالق نتیجه‌لری، حاضر البه كیر، آلوب بتمه‌یه‌جك مقدارده، بو نتیجه‌لری بزه تقدیم ایدن اصوللرله آلمه اولماق جهتی چوق دفعه اونوتیورلار. بو گون دهلیزمیزده، گله‌رمزده، بگلیرمزده، اصلاح و تجدد دورینك فرانسه‌لرندن اولارك پوپولر قیمت و اعتباراته دولاغدن «علمی و فنی معلومات» فارسه مالارینه نگاه‌مجك اولورسق، فرانسه‌لیك اصول تربیه دوغار، انگلیز قومنی، آلمانجه، شاعری، فرانسز گلدیری، روس لاستیكلری، فولارلن، باخود گالفرین لامپاسی، شفراف، تمون، فرانسوفون، آوتو موبیل... كبی آوروپه جنسیتلك سوچ خارجه‌لردن استفاده ایدن: سو آلتی قایقی، تراقور، آكروبلان، رادیو... كبی مخترعاتك گونلن گونه آرتمقده اولان تكثیرینی اشیدیز. گورمز، متوارتمزدن - متحصل مستقل - بك آزی بولاراك بیجه بیداه گیدیگی حقده آرتیق دوغرو بر فكره صاحبیز.

حالبوكه یونون بولاردن قیاس قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده چوق اولاندیغنی؛ فكری، اجتماعی جهتلرده هر گیدن اول، هر شیدن زیاده محتاج اولدیغنی بر «آن» واردركه بوده «دیل»در. هیچبر آلت، نه‌حیثیه مالك اولدیغی اساسلارك، خصلارك اساسیت تاریخیه‌لك فرائق قطعه‌لردن بشلاراق مالك اولدیغی فولاندیغی بر آلت وارسا اونیده «دیل» اولدیغنه شبه یوقدر. لاكن، بونكله برابر بو گون بیله وحشی، بارم مدنی، مدنی هر انسانك هر حالتك آز بیلدیگی، حقده‌ك ماگیلی فكرلره صاحب اولدیغی، آك با تمام بیر سوزده فولاندیغی بر وانطه‌ده بله دیلدر.

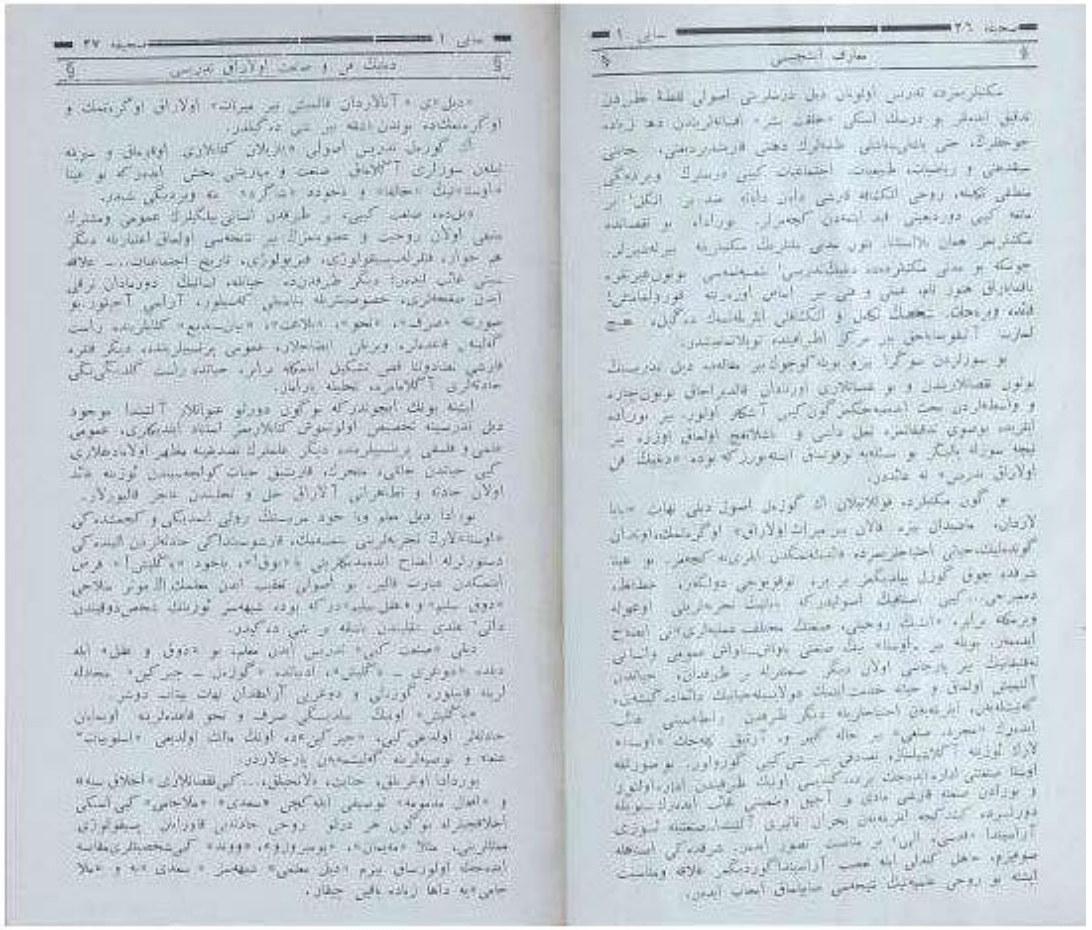

صفحه ۲۸ — سال ۱

معارف آنجینی

مکتبرمزه تدریس اولیان دیل نارسارسی اصولی لقطة طرفدن دقیق ایدمکر و درسك اسکی «حافظه بشر» اصلاتاریدن دها زیاده جوهرلك، حتی بادی‌یادنی طبقاتك دهنی قاورمه‌دیغی، جانبی سقدمی و زیبایه، طرحیات اجتماعیات کبی درسلرك ویرمه‌گی منطقی بکله، روحی انکشافه قارشی دایر دایاه، مدیر انکلی ایله دانه کبی دوردیغی ایچون کچمیشك اوراداً، بوراداً، یو تقصیلده مکتبرمز همان «الاستاذ» اون یدی یاشلرك مکتبرینه بیلدیرلر. حتی که یو مدی مکتبرمزده «دیل‌تدریسی» تعمیمه‌سی بوبون‌چوجوه یاقلاشاق هیچ دکل، عینی و فعلی بر اساس اوزرینه قورولماسیله، اداره ورجحان تحصیلك تکمل و انکشافی ایچون لابدلك دیکیل، هیچ لمازت آیلوسیاحق بر مرکز اطرافیده تولاشمشدیر.

یو سوزلرمزی سوکرا یزمه یونه کوچوك بر مقاله دیل تدریسك یونون قصالارندن و یو قصالارك اورتادن قالدیراجاق یونون چاره و وسیله‌لرندن بحث ایده‌جکمزدن کون کبی آشکار اولور. بز بوراده انقره یونوی دقیقلرینه، نمل دانی و «علاقه» اولمق اوزره بر نیچه سوزله یتکر و سکاته یوقوشان استه‌یورز که بوده «دیلك فی اولارق تدریس» ته عائددر.

یو کون مکتبرده یولانیلان اك کوزل اصول دیلی نهایت «دیا لارتان» ماخذدان یزه قالان بر میراث اولارق» اوکرتمك، اوخمان کوتدیلك، حیاتی اجتماعیه‌سیله «انشاء» ایتدیرمکدن ایبارته کچمیر. یو غیر شرفه جوی کوزل بیانه‌لرله بر یره توقوجی دولکور، خطابلر، دمه‌لر، کبی استعمال اسلوبلرك «دقیق تحریراتی اوکرمك ویرمکه برابر «انشاء روحیی» صمیمك مخالف عملیاتی‌دن ایتداع ایتمه‌مز. بوکله بر «اوسلوب» یك صنعی «واقی‌ـ‌واقی عمومی واسانی تحقیقاتك بر یارچاسی اولان دیکر صمیملرك بر طرفدن، جیالدن، آلیمش اولدق و حیاته خدمت ایتمك «مولاسه‌سیله» یاشادیرکیدن، کیتدکه‌دن، ایرتدیدن احتجاریه دیکر طرفدن «اطمینی» عائد ایدیرك «مجرد صنعی» بر حاله کیر و آرتیق یوجك «اوسلوب» لارك اولزیه آکلامیلماز» تصدقی بر شی کبی کوزکاور. یو سوزلره اوسلوب صنعتی اداره ایدرجه بر درد کبی‌سی اولمق طرفندن اداره اولور و یوزادن صنعه قارشی مادی و آجیق وضعیتی غائب ایدیرك سوکله دورلیره کیدکجه ایرتدیدن بحران تأثیری آلیسه‌ایدی صنعته توزی صوقیرم، «هل کندلی ایله عصب آراسیندا کوردیکمز «لاف ومنافسه» ایشه یو روحی عمیقدن تیجه‌سی صایلماق لازم ایدی.

دیلك فی و صنعت اولارق تدریس

«دیل‌ده» و «آنلاردان قالمش بر میراث» اولارق اوکرتمك و اوکرتمکده بولدن اشه یر بی بر کیتمکدر.

اك کوزل تدریس اصولی «دیلدن کنارلاری اوقاماق و سزمه ایلمن سوزلری آکلامق صنعت و مهارتی بخش ایدیرکه یو غیا «اوسلوب» دیك «مجالده» و دهوده «ادکره» یه ویرمکی ایدر.

«دیل‌ده» صنعت کبیی» بر طرفدن انسانی یالکیلرك عمومی ومشترك سعی اولان روحی و عمومیتلرك بر شخصی اولماق اعتباریله دیکر هم جوار، فارقلیسیولوژی، فیزیولوژی، تاریخ اجتماعیات... ـ علاقه بی غائب ایدیرك دیکر طرفدن «حیاته ایلمك دورمادان نرلی آمن «معمارلری» خصوصیتله بادیی کلسیور، آرامی آمیور. یو سورتله «صرف»، «نحو»، «بلاغت»، «بیان‌ـ‌بدیع» کلیلریه راست کلدیکه، قاعده‌لری، ویرمان اصطلاح، عمومی برلشیرلمدی، دیکر فقره فارضی تعدادونا قمی تشکیل ایتمکه براکر، حیاته راست کلدیکی‌نکی «اوسلوب» آکلامامزه، تحلیله یرایلر.

ایشه بونك ایچوندرکه یو کون دورلو عوائلر آلتیدا موجود دیل تدریسه تخصیص اولونموش کتابلرمز ایتدائی، عمومی علمی و فلسفی برتشیلرمه دیکر بلمدك تصدیقه مظهر اولا «دعلاری کبی حیاتدن خالی، منجمد، قارتیق حیات کوتجه‌یدن ثوزنه «ك» اولان حدده و تطبیقاتی آکلاق حل و تحلیلدن دیر قالیورلار.

بوراده دیل معلم وه خود مرسنك روحی ایمدیکی و کتمشدکی «اوسلوب» لارك تجزیه‌لری «صنعتك، فرضیه‌لرك حدتلرین ایتدیکی دستورلره اصلاح ایتمیدیکرینی «وقوف»، یاخود «یکلیش» فرض ایتمکدن عبارت قالیر. یو اصولی تعقیب ایدن معلمك الدوکر سلاحی «دوی سلیم» و «عقل سلیم» درکه بوده شیهه‌سز ثوزنلك شخص‌دوقیدن دانی» عدی تلقینلدن تنبیه ایدیکدیر.

دیلی «صنعت کبی» تدریس ایدن معلم یو «دوق و عقل» ایله دیده «دوقری ـ دکیلش»، ادیبانه «کوزل ـ چرکین» مجادله لریه قاموس، کوزلی و دوغریی آرامقدان لذت یتاته دوشر «یکلیش» اولمق یادیکی صرف و نحو قاعده‌لریه اوبدان حدتلر اولدیغی کبی، «چرکین»ده اولمق «ات اولدیغی «اسلوبیات» صنعه و توصیه‌لریله کوتلمه‌دن یاریلاردی.

بوردا اوکرتیلن، حیاتی، «لاتحیق»... کبی فضیلتلرك «اخلاق سیه» و «اهوال مذمومه» توصیفی ایله کچن «صمدی» «ملاجامی» کبی اسکی اخلاقچیلرك یوکون هر درلو روحی حادثه‌لری قاورایان «یسیکولوژی» مقایسه‌لرینی، مثلا «مدیون»، «یوسیولوژی»، «وجود» کبی شخصیتلری مقایسه ایدرجه اولورسك یزم «دیل معلمی» دیه‌جکز «صمدی» یه و «ملا جامی» یه داها زیاده یاقین جقار.

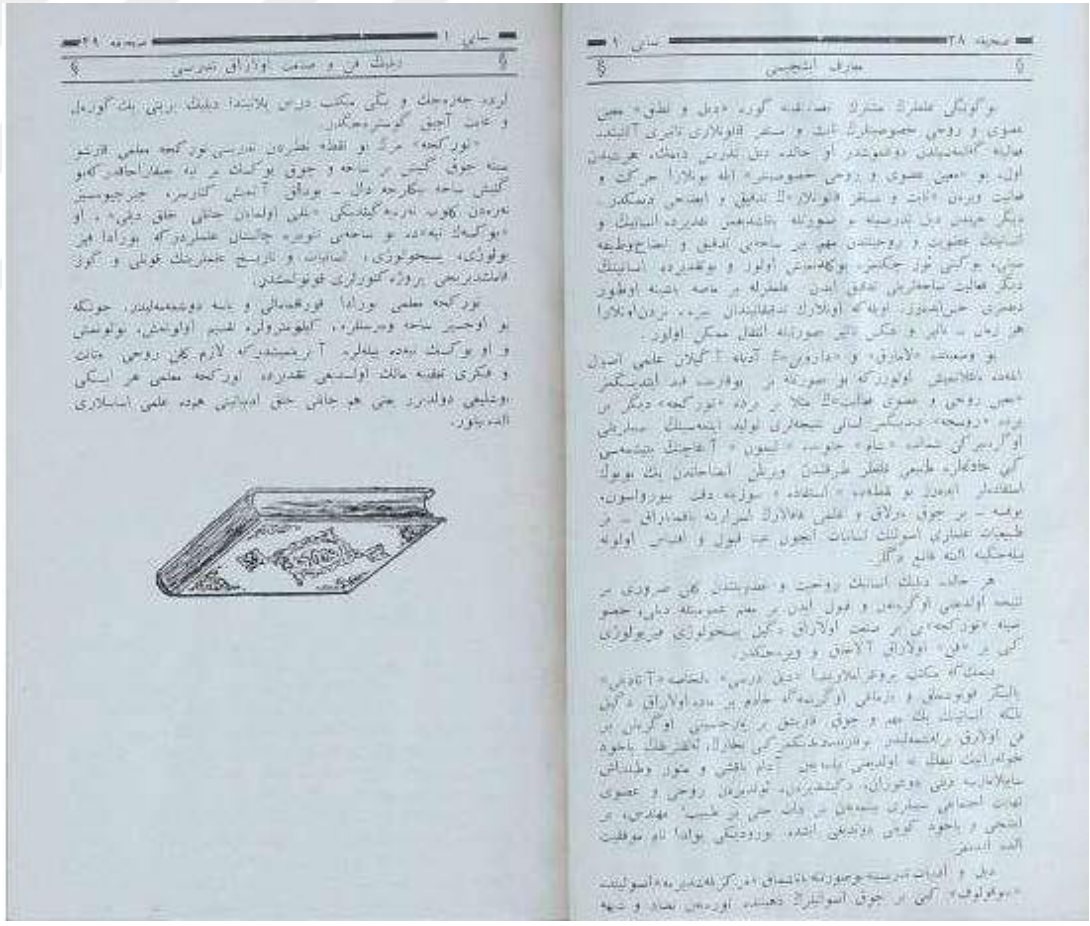

م. م. زیالی

تورك دیلك تدریسده اهمیت و مقصدلری

حال حاضرده «مرکب» (اویمالقی) سیستم اوزره تدریس مسئله سی جهانی و هله بر مسئله اولمشدر. حقیقتا مقرره ادریسی سیستم می عصرك بری برندن آری اولارق اوقوولجولری جدانه آلدقی انجین بو سیستمك تشخیسی اولارق جزئی ادبلی عصرك هیئت عمومیسی‌ارسه قارشیق بر حاله دوشمیورز. تعاب و تدریسده رابطه و برلیك اولمامق، مرکب سیستم اوزره تدریسده اساسا و جاذبالر متقرضا دگل تکدیگرینه تابعی بر صورتده تعلیم ادیلیور.

بوشه مرکب سیستمه تعلیم و تدریس اساس‌لرندن بویوك اهمیت ویرمکلی و بو خصوصده بر حوق تحریرات یاپیلمیدن بیز زمانده مقرره سیستم اوزره تدریسات ملی شیعارلر ویرمکیمکن قدر اشکاره براز آری آری دیرلرله مخصوص اصولرلرله اوگرتیلمه سی موجوق بولنمایسی دلیلیله بزلرده مقاله‌لر اعلان‌لر چونکه مرکب سیستم آری آری دیرلرك اصولی کاملا ایکی آیلمه‌یور. هر بر علمك سیر خصوصیه اولدیغه‌دن بو علمدن باشقالرندن تمامیله ویرمك و آکلاتمق اصولیده بر نوع خصوصیه مالك‌در. هر بر علمك اوزره مخصوص اصول تدریسی تولدیغی انجین بو اصولارك آری‌لقده‌بولنمك هر بر معلمك یاپمامق وظیفه‌سیدر. بالکز آری آری عصرك امور فنریی و عنی زمانده بری بری ایله بر کی مناسبت و علاقه‌ده بولو- نمالرینی پیشکلر تقدیرده مرکب سیستم اوزره درس آیریمه موقع اولا بیلیر.

معلم آرقداشلرمزك تعلیم و تدریسلرك بو جهته اهمیت ویرمك مجبوریتی واسطه‌سیله آری آری عصرك اصول تدریسلری حقیده فکرلرینی یازمایدیلر. بو مقاله‌ده بز بالکز تورك دیلك تدریسده اهمیت و مقصدلرینی بحث ایتمکه اکتفا ایدجکز.

مثلا تدریس اصولرلرك اهمیتی آکلامق

۱) تورك دیلی دوشونمه و محاکمه‌مزك محکم و ثابت اولماسنه علاقه‌دار. گوردیکمز کبی، دهشتزده‌کمله گلن ادراکلره سوز واسطه سیله اشارت ویریلر. بو صورتله ادراك و تعبیرك صورتلری قالمیزده ملکه یاعلایور. سوز اولمسیدی همین ادراك و تعبیرك صورتلری گیت- گیده‌حیاتمزدن چیقاردی‌ومولاناحضرتلری بو انجین جنس ویشکه‌هیچ ممکن اولمز ادی‌سوزیله فکرمزی آیدین و آکلاشیلی ایدیر. بورادن تورك دیلی آیا دهشتزده اولدیغدان گوروب تاتدیگمزی یوك واسطه سیله‌اوگرندیگمزدن دوشونجه‌مزك محکم و ثابت‌اولمسی انجین بر یولدن

۳) تورك دیلی اجتماعی قریحه‌و حس اویانماغه برنجی رولار اویناییور. طبیعی و صمیمی حسلر آنله دوغو اولان شی‌لر. عرفی‌لر. ادبی رجحانلر. جوجوغك اوزره آزروآمدیل دوغن، هوس اوماغه و سیلمه‌یور. جوجوغی بیشکدن باشلیارق بویوك بر ذوق و حسه طوغرو آپارور.

آنا دیلی انسانك معنوی حیاتنك اگوزل و هیچ بر زمان سولماق بیلمه‌ین قصد همیشه عکوه‌لاین بر چیچکی کبی‌در. بر دسته نگام آیدن گنله او دیلدن روح آلیور. عنصر داخلیه گیدرگده اورلرندن سوگرده دوشمه‌ری ایت دیلده قالوب او یرلی نسله چاتیر. بر حق دیلی ایردیگده اوز وارلغی‌دا اشرینی اولور.

۴) آنا دیلی بیزه یالك لزومی اولان اوقوماق و یازماغی اوگرده‌یر. اوقوماق وانشاءمسیله مدنیت و معارفك ایلك قپوسنی ورمکه آچیلیر. بو قاپودن داخل اولوبه‌کتاب حقیقتی اوگره‌نیلر یولدان سوای مطالعه واسطه‌سیله کندیزده عمومی اشیاق معلومات نسله‌یوب حیاته لازم اولان معلومات تولایور.

II تورك دیلك تدریسده مقصدلری

I اوقومق اوگرتمك بو عبارتلر اوچ چیقار.

۱) اوقوماق ظاهری طرفنی (تحلیقاتی) اوگرتمك، یعنی حرفلری کندیلرینه مخصوص سسی ایله اوقوماغی، حرفلردن سوزلرك سوزلردن جمله‌لرك بولمق اوقوتماسنی اوگرتمك اوقوماغك بو جهته لازمی قدر فکر ورمیش‌لرکه جوجوقلر هر سوزی آیدین و دوغرواوقویه‌بیلمك ویلاك جمله‌ده دوشمیه موقعی حس ایتسونلر و اوزلرینه مخصوص آوازلرله قرائت ایتسونلر، عکس صورتده سوزلرك و هاییه جمله‌لرك معناری آکلایه‌میلر.

۲) اوقوماغك باطنی طرفنی، یعنی طرفنی اوگرتمك. اوقومق برچه اوتك ظاهریه‌دار! اولمقله بتمیور. اوقومق اورتمك ایچ طرفنه قیشلیدرکه بوده عبارتدر جوجوغك اوقودیغی آکلامسندن قرائت زمانی هر بر سوزك و هر بر جمله‌نك جوجوق ایچین معین برمعنایی اولمالیدر. عکس صورتده اوقودیغی شاگرد ایچین بوش بر لافیرتی اولار. بویله اولماماسیدن اوتری چوجوقلرکه جوجوق هر اوقودیغی سوزی، جمله‌ی فکرلری و یولرك علاقه‌لرینی آریلدقده و تمثیلدقده آکلایه‌بیلیر و اوقودیغی اوز دوشونجه‌سیله یالا بیلیر.

۳) آکلایی جوجوقله سه‌ویدیرمك. جوجوقده دوشونه دوشونه‌اوقومق اوگرتمکله قرائت او مدتی زوقلی بیرشی اولمایور. قرائتك بو مدتی زوقلی تعلیقی جوجوقه کتابی سه‌ویدیرمه‌یه باعث گله‌جکدر. جوجوق فکرلنه، فکرلنه اوقویدیغه و یولکله برابر کتابی اگ یاقین دوستی کبی، سه‌ویه مکتب اوز اوقو اوگرتمك‌اینی شرمش اولور. چونکه‌شاگرد

معارف اسلامی

کتابی به‌وسیله مکتبی برای سوگرد کشیدن از گونه‌ها یا جاک و هر صورت مکتبی آدمهای بیشگرایی باطنی داشته و بوتیکه مشکل اولاد حاضرد فکس صورت، جوجوی مکتبی بزیورد، کتابی آدمی گیرت گشته مکتبی آدمهی معلوماتی اوتودار و بعده معنا تریس فلان. بویله اولاد صورتده مکتب اهمیتی، معنایی اشرهی اولان کتابهارنی جوجوغك قلنده میر و بحث اولانلق مکتبك الا مقدس وظیفه‌لرندن گرك اولسون.

II) بازی اوگرتمك بوده عبارتدر ایکی جهتدن:

۱) بازمك ظاهری طرفی اوگرنمكدن آدمی آدمی حرفلری، بولاردن سوز یاپوب بازیارنی وصوگره، بازمك املا انشانی اوگرنمكدن عبارت اولاجقدر. معمافیه بازمك نه جهته لازمیجه اهمیت ویرملیدر که جوجوقلر آدمی آدمی حرفلرك دیکرنی، بولاری سوزلر ایچرسنده و هیئه سوزلری حملاوده دوزگی یازابیلسونلر. بونه‌اولارسه لیجه‌جه جوجوقلرك حس حفظی و املانی قوه‌سنی.

مکتب صورتده جوجوقلرك بازی بازمق، چیزمك اولمه برچاه دوشه‌رك کاغدر قطعی لکچه اوزی اولمیا یاز و یازدیلاری املا چیزمك یوبوك خطالرله دولو اولار.

۲) بازی اوگرنمكلك انکلیسی و مهم جهتی بازی زمانده باطنی طرفی اوگرنمكدن عبارت اولاجقدر. جوجوق اوز فکرنی، تصورنی آنی بازی اچه بلدیجه، آدمی و مکتی قدر شاعرانه بر صورتده گلوروب بوده بیلمکلی اوگرنمیلیدر.

گرك اوغلان بر یارانیق اویونی بیلسین که هیچ بر اوقق فکر اونك قلمنده خلا بیلمه‌سین. باطنی بالده ایسته‌دیکی معمالا مجاکمه‌ی و مشقلی بر صورتده یازمانی اوگرنسین.

III اوشاقه دانیشمق اوگرتمك بوده عبارت اولاجق جوجوغك سوز احتیاطی رنگینلشدیروب بر سوزلرك برلی برینه اینتمکی اوگرنمکدن جوجوق قادین الله قطع توتلی گرك یازا بیلسین و دانیشدقده سوزلری یولی بوسنه آنلاسین معنی و توتلی دانیشمك معنایی بوکدر اولا بو طور دانیشدقه محاطبنر فکرنمری، دیدیکك ایسته‌دیکمری آیلار، آدمی و گوزایه آکلار انکلیسی بویله دانیشمك بزیاده قادین جنوقدر. صوز نه قدر معتالی، اولور سه و نه قدر فکر شاعرانه اداه ایدرسه دیدیکه بر او قدر زنکین و معمولی اولاجق.

۴) تورك دیلنك صرف نحوینی اوگرتمك بوده تورك‌دیلنك بطور تشکیل اولونمایی و هنسی‌قانونلره تابع اولدیغنی اوگرنمکدن عبارتدر. سوزلری اوگردیکده نظری معلوماتره آز یول ویروب

تورك دیلنك تدریسنده اهمیت و مقصدلری

عملی بر صورتده کچمك ایجاب ایدر. صرف نحو آداغی سنفلرده تورك درسلرنی هیچده آرزیلماهیوب درس زمانی عملی سیر صورتده اوگرتیلمه‌لیدر.

گوسترد‌یکمز مقصدلره معافق تورك دیلنك اصول تدریسی بو فصلره آیریلیر:

۱) الفبا اصول تدریسی
۲) قرائت اصول تدریسی
۳) یازی اصول تدریسی
۴) صرف نحو اصول تدریسی

تورك دیلی گوسترد‌یکمز مقصدلره اوغون تدریس ایچون هر بر معلم قید ایدیکمز فصلرك اصول تدریسنی کمالنجه بیلمه‌لیدر.

دوکتور: جلیل فکرت

گنج نسلك تربیه‌سی نه طلب ایدیور؟

یوزلرجه دانشمندك اسیاسیون مسئله‌لرك اجتماعی نقطهٔ نظردن یك یوك اهمی واردر. بو كار نه‌دن، آرتق درجه‌ده، اهمیت ویرمه‌مین بر جمعیت یاشاتمق نسل‌نه جوق ایلر گورمیور. بو مسئله برنجی‌درجه‌لی مكتبی فوزولوسه، حیات مبارزه‌سنده جالیشان و یوكسك تحصیل گور مكلی ایستیه‌ن، یوز سكلرجه گنجك و اوادوللرینه، نسل یاشاتوللرینه و نسل بندهللرینی لازم گلدیكك دائو فكر ویرمه‌لیدر.

معلومدر كه جوجوقلرك، برنجی درجه‌لی سكلرینی اون اوچ یاش لرنده قورتارمالری و دیمك یكرمی بر یاشه قدر كچن زمان كنجلك كوزل جمعه‌لی و كوزل معیشتی ترتیبله تكمیل اندیكی زمانده، كوزل یوزلولر و كوزل یاداولولر ایچون اك مهم و حیاتی دور ۲۱-۱۳ یاشه قدر اولدیغی‌دیكدر.

قیزلرك‌ده بو دور ایچون طرفه‌رسیك اوچ اساسی آیرمه‌لیدر. اولور: ۱) كسبكرلر و عملاتك سریع استرقی و تكاملی. بو زمانده ۱۳ یاشی جرائم و سنی زمانده حسابی چوجق نهایه‌لی جرائم اساسی اولان بلوغ دوره‌سه سنی جوجوقلك كندیسنی آكلامسی و اندیشه‌سی. ۳) كنجلك یعنی جوجوقلك كندیسنی آكلامسی و كنج: بو دوره‌ده آداملی یه‌مون، تقیدی یه‌مون، اسكی‌یه‌قارشی اعتمادسزلیق جوقلر و بالخاصه اجتماعی اخلاق قیدلرینه و حدود لازمه قارشی - اكر تربیه‌ده حصرلی یوقسه - عصیانكار اولور و داشا محدود اولان عقده حوش كلمی بیدای استر. حتی مسئله سنده، كوزی آچیلان كنج، بویوكلرك یاپدیغی كور كورانه تقلید امك ایستمز، و ایمانسده، شهوتی الیه دعوت ایدر. عقلاق كوسته‌ر. یك و بویوكلرك، خصوصك و امانیتك طلب اندیكی بر جوق شیلری قارشی دوردی، اونك ایچون، جوق وقت براحتاج اولور: بو دوشونجه مانعلر و ضررلی بولر.

نوع دورنده گنجك دماغی و یوكسك سوزی اولارق سنوی تكاملی‌ده بیورلاكن بو تكامل جوق وقت ضرراق شكلده اولور. زیرا دیرجك محیط یوق كبی او، آنجاق آرهداشلرینك فكرلرینه، محاكماتنه قیلر. یوقسه انجیون‌در كه بو مهم تكامل بیتمامنده گنج ارده غریبه و تهلكه‌لی بر طاقم دوشونجلر و حیات نقیضی حواله

گلیر. بیقوانوزی جهتدن انسانلرك جیلنده اك زیاده تلفه مساعدوی بو دوردر.

جوجوقلرك كوچوك بر قسمی بوكمك تحصیل گورمك اوزره عالی مكتبلره گیررلر. اك مهم قسمی، دیر صنعه و یاخود هرهانكی دیگر اجتماعی حیاتك بر وظیفه‌سنی اوزرینه آلیرلر.

یوقاده حل اجتماعی انجاب ایدن برنجی مسئله عمومیتجه‌كندی ارینی آز چوق حمایه ایدن ایوی و برنجی درجه‌لی مكتب حیاتدن جیقدقدن صوكرادر. یو جوجوقلار، تهلكه‌لره دوشو اولان حیات مبارزه سنه قارشی مقاومتی و مبارزه‌ی درجه‌ده‌در. والدین، كندلی آیله، كندیسی ایله ایسه جوجوغی دهی ایوه یتیشدیرمك ایستر. مجاهده و سعی حیاتدن جوجوق یالنز بر حیات ایچنه گیرمیه، جوق وقت هر جهتجه گیری قالمش اولدوغنی اثبات ایدر. خصوصا، اولار بویوك شهر محیطنه آتیلیرلارسه، عشیریر قالیرلار، كندیلرنی اداره ایتمیرلر، بلكه داخل بر محیطه دوشرلرسه او محیطك رنگنه بویانیرلار. بویوك شهرلرده اولان جوجوقلره گنجه، بویوك شهرلره یاشایان والدینك اور جیلاری‌ایله جوجوقلرك جیلاری مكمل برشكل قارشمه‌دار اولدرجه سه ده گورلمك انجاب ایدر. بویوك شهرلرك ان آجیق جاذبه‌لرندن، فحش، اشدن قورقمق، اخلاقسزجه دوشمك، اكلنجلی و ذوقلی سه‌ومك‌در. بونلر یالنز بویوك شهرلرده دائما اوتاغ وارلیغی و غیر منظم حیات موجوددر.

بولارك‌دن ماعدا، بویوك شهرلرده دولاندی جوق دها چیقدر. اینه بونون ایچون سیلر، والدینك و اجتماعی اخلاقك تعارضی حاصل صدیمی كبی، بكی یه‌تیشمك اوزره اولان گنجلرك دهی جیلاریسی و اجتماعی اخلاقلرینی خراب ایدمك جوق قولی سیرلر. فحشك، گنجلرك حیاتده، آچدیغی یرلاری كوچوك گورمه‌مكده‌در. آرقداشلرك گنج، فرنكی و بل صوقولقی كبی، جنس حسیاتلرك مصروف قالیرسه، اونك دكشرلق و لاقیدی یوزندن وجودینك محو اولماسی امتدن بیله دهگیلدر، و تجربه گوسته‌ریور كه، تهلكه‌لی بر حیاتایله اوغرایان كمسه‌لرك اجتماعی حیاته قارشی لاقیدانه‌كاری جوقلرك، و فكراری بوروز. اگر اوتاغ مسئله‌سی برباد بر حالده ایسه، او زمان مسئله دها چیتین و پیس اولور. جورلار اداره‌سی. اوتاغ مسئله‌سه جوق اهمیت ویرمكده‌در، و او بلاسنی یوق اتمك ایچون برچوق ایشلر گورمكده‌در. لاكن گورولدیغنه اشارك حل ایدیلدیگی ادعا اتمك اولدرمی! ایو مسئله‌سی، قیر طبقه ایچون، آوروپاده دها پیس و برباد بر وضعیتده‌در. بویوك محاربه‌دن صاق طوتولان ایستاتیقلر، مرا حمت ایدمك اولورسه‌ك گورورز كه بیك كیشیلك ایچنده ۴۰۰ كی صحت جهتندن فنا شرطلی اولده بولنماقده‌درلر.

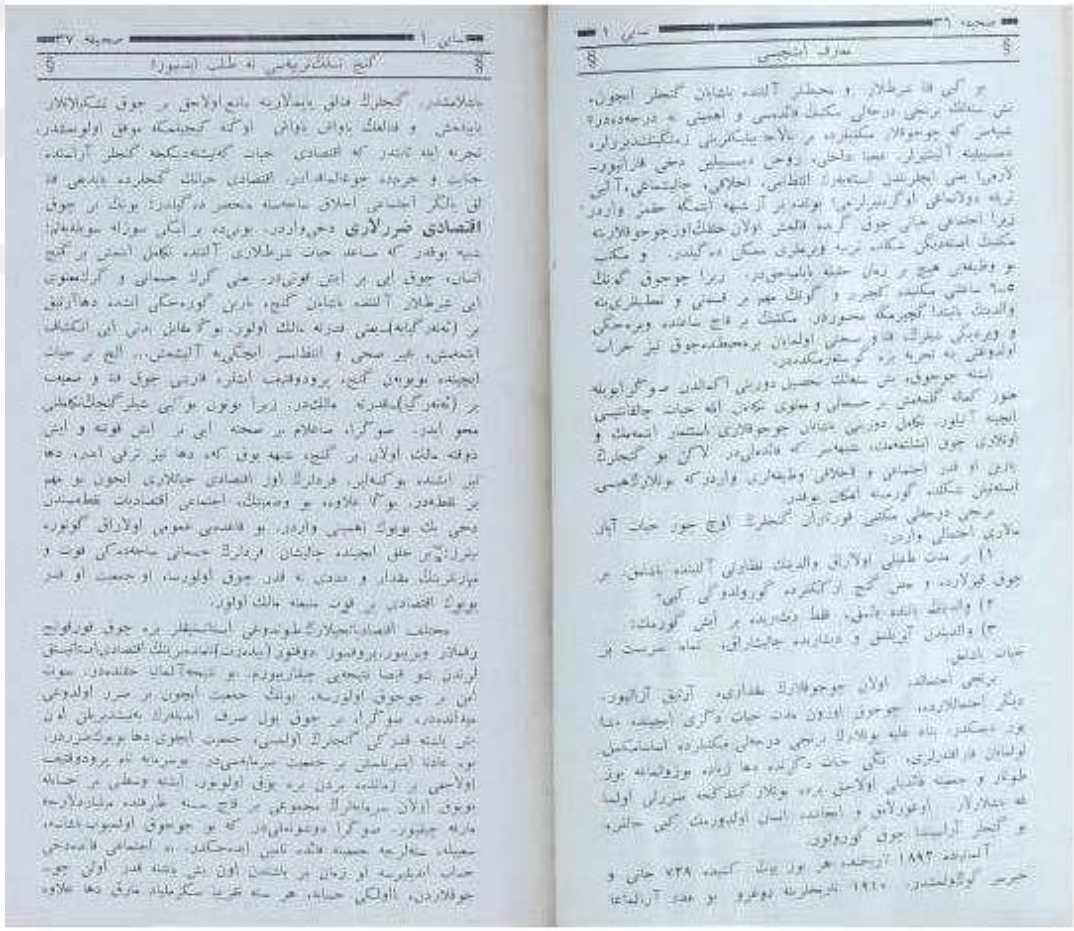

معرفی اشخاص

انسان در جوگرا خیلی زود به‌کار گرفته می‌شود و در اول اختیار قوت جامعه‌شناسی بر بولارا هیچی اقتصادی می‌زند و جناب اندیشه بولان، مانولار، دانع، اولاجق در ایش قوانی در بولار ایچون در که وظیفه سوسیولوژیکی تکرار اندیورم. کیفیت قوتی، سخنی، دیگر، اخلاقی اولسون ایچون بیلیولار صرف آیتمکدن چکنمه‌لی، چونکه بولارا جوگرانی فرانچی بیلیرلار.

مسئله‌نک اهمیتی دها زیاده اوزاتمدن چکینورم. زیرا صور کیمه اوراسنی دیگر حق استعمالی اولان مسئله ایندی بو در، نه ایچون در؟ نه ایچی تکنیکلار لازم جوگرانی یاخلاشمالی در؟ قصاصا بونلاری عرض اندیورم:

۱) جوجوگرا نریه‌دن، نصل گیریده قالمه‌لی ایچون هر نوع تکنیکلاردن ایستیفاده ایتمک جهارنچی قوتندن ضعیف جالیشمق لازمدر. دیمک که اینکی حیب یه‌خاموزلشدیر.

هر نوع یه‌قاموزیتک تکنیکلاتک زنگی جالیشما طرزی اولاجق در. بونلر مثلاً دیگری‌ده متی‌در، متی‌در. متعدد گیچ آلمیرم هیچ بونلر مثلاردن ایچکن‌ده سیغارمدن، ضرابی روحلارمدن، اخلاقی بوزان تیاترو و پروژه کورلاردن الخ بحصه‌ده اتمک و بو کبی حادث غیر قرنی قوی ایچون اولاجق قارغه‌رلری قوندیرمیلدر.

مثلاً قسمان بقصد کیمک ایچی سرحرده قاشمالی مقولاتلرله کچیرمک و آلتی بر به قاندیلارمی‌هوا آسمانی جلاصه اولاجق معقول بلتیه‌در.

بو تکنیکلاردن الا مهم و قابلیتی دخی، کیملری آقیمه‌یه‌دق، کندی کندیلرینه دولاجق قابلیتی کندیلرینه‌دیر.

حال حاضرده متکلم، بلکه حوق اهمیت ویرلر حالی بوکه متکلم، سوزلار پرده‌لیمه، اولدوقی کبی تلکه کندی کندینی اداره و اینی بصلاحیتی بی رحمی اساسی اوزرینه قورولمالیدر.

بو متکلم، جوجوگرا تکنیکلاتی اشاره وظیفه‌ده‌ون ایشلری و تکنیکلارینی اوزاری آیرمالاری‌لازمدر. متکلم‌نک اساسلاری برده‌کلمن جوجوگرا تکنیکلاری؟ نرمی شی‌دیه اباه جالیشمالاری لازمدر. متکلم اوزاری جوجوگرا تکنیکلاری چالیشمالاری لازمدر. اساسی اعتبارله بو وظیفه‌لری نصب اجرا ده لازم اولاجقدر.

۱) متنی‌در. یعنی جوجوگرا تکنیکلری سحریتی قوتلندرمالی.

۲) متنوعدر. یعنی جوجوگرا تکنیکلری آچیقدر.

۳) اقتصادی‌در. یعنی اولاجق اوزجالاریی بخشی قازانچی و وظیفه‌لرینه بر تلکه موفق اولاجق بر حاله سالمه جالیشمالیدر.

۴) اجتماعی‌در. یعنی جوجوگرا نی متکلم‌لری جمعیت قاشمالی بر وظیفه‌لی بیلمه‌لیدر. بو وظیفه‌ده اخلاقی و قرائتی دخی داخلدر.

گیچ‌لمک تریه‌سی به طاب اندیورم

بولارک هر بری حقنده اوزن داوره‌ی‌یه معلومات ویرمک و بو عباره‌لر الده اندیمه‌سی ایچون اصل جالیشمالارمکدر. بو اطرافلیجه آگلاتمق، بلکه ترومالی‌در. آکی بوی بلشقا بر زمانه براقیورم.

بونون بو مقصد و غایه‌لری الده اتمک ایچون به کبی تکنیکلار موضوع حقنده‌ک جوق بی یاکلر تیمیدلک بر انکلی ایسه سویه یه‌دوک سوزمی کیدیورم.

ایمدیدیک تکنیکلاری، یوزه و دیق حکمک تکنیکلاری ارجی و بوک آیاقوریون تکنیکلاری، ایچکی و سیغاره ایله مبارزه تکنیکلاری، میراق تکنیکلاری ... الخ جوگرا یوهر تکنیکلاری ایله گیچدر. الفی تکنیکلاتنه به‌گاهیش ساحه وریلمه‌لی، یعنی بوانکی تکنیکلات آدرنایحالمق هر برنده قولاندیرمیلدر.

هر تکنیکلاتک گندیش بر وضعیتی بر جوق جالیشمه‌لی براو اولمق، فرائحه‌کاری اولمالی، عضولاری آکلی، کوچک بر باز ایله گریشیر اکنجه ترتیب ایتمه‌لی، صوق صیق ریعه‌زلار ورلمالی ورمه‌زلار، گیچمز. هر صورتله اداره ادیجی و ایلیکری آرتیرمی ماهنده اولمالیدر. جوگرا مختلف صنعه جالیشلارا مخصوص فورسلار آچیلمالی، گیچ جالیشمه‌لی صنعه ترقی اجتماعی ایچون بار لازمه هپ بایلمالیدر. بو کبی تکنیکلاری اولدیرسا گیچیرمکدن آرزو ایده و فقط جوق صبر ایله بیلر.

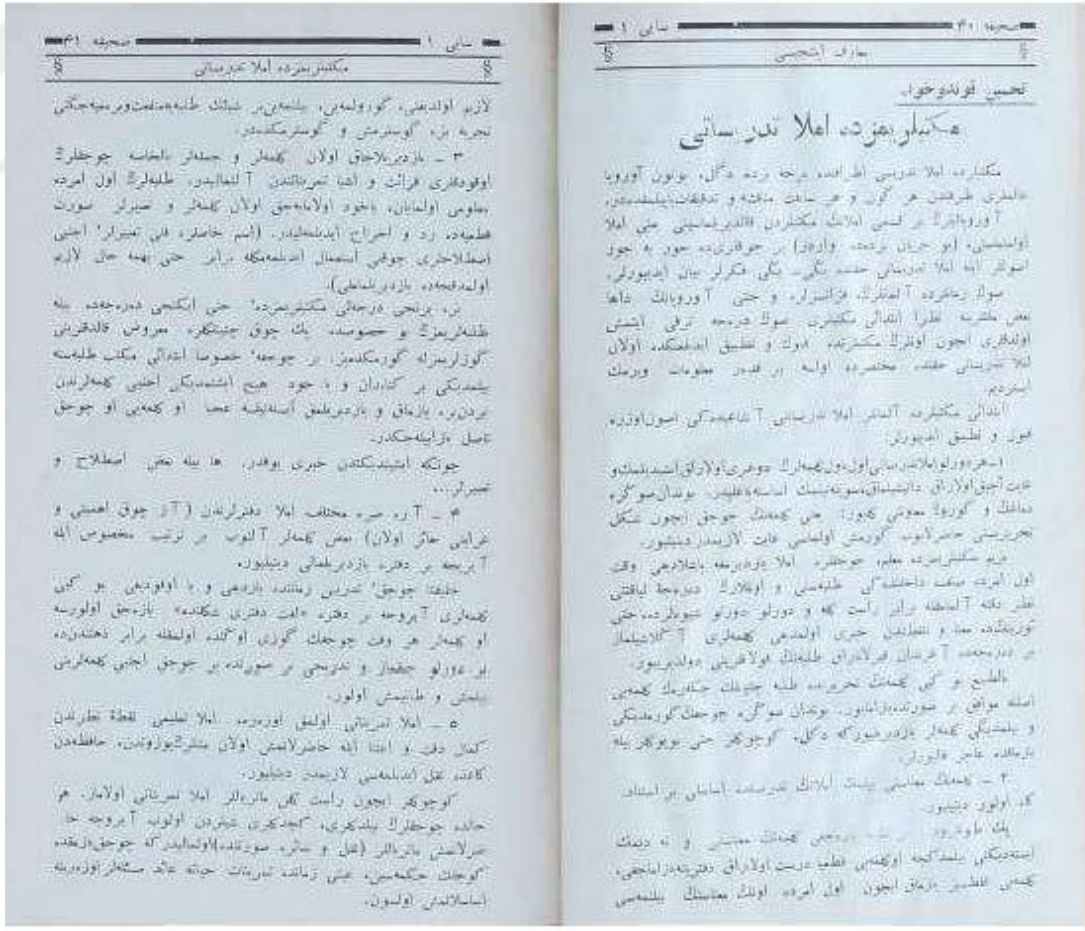

بهزاد آتشبی

تحسین فوندوخوا.

مکتب‌برنده، املا تدریسانی

مکتب‌برنده املا تدریسی اطرافیان درجه درجه دگل، بوتون آوروپا دلیلی طرفدن هر گون و هر جانب دقته و تدقیقات بیلطفدیلن.

آوروپالرگ بر قسمی املاگ مکتبلرنی قالدیرماسیلی عنی املا اولماسین، (نو جریان برنده واردر) بر جوقلرینه خود به جود اعتراض ایله املا تدریسانی حقنده یکی فکرلر بیان ایدیورلر.

سوک زمانلرده آلمانگ فرانسزلر، و حتی آوروپانگ داها بعض ملتلرینه نظراً انتقالی مکتبلرنی سوک درجه ترقی ایتمش اولدقلری اچون اونلرگ مکتبلرنده دوک و تطبیق ایدیلمکده، اولان املا تدریسانی حقنده مختصره اوله بر قدر معلومات ویرمک ایستردم.

انتقالی مکتبلرده آلمانلر املا تدریسانی آتاغیدکی اصول اوزره اجرا و تطبیق ایدیورلر.

اصغر و اولاملاتدریسی اول و ثانی کیمه لرگ دوغری اولاراق اشیدیلمسی و غایت آچیق اولاراق دانیشیلماق سوریله بتمک اساسه دایلیور. بوندان صوکره دماغک و کوزوک معاونی کیبی، عنی کیمه لرگ حرکی اچون شکل تجزیسی حصولنه کورمش اولمانی غایت لازمدر دینیلیور.

بر مکتب‌برنده معلم، حرفلره املا دوزیرکه باشلادیغی وقت اول امرده بیکله داخلنده‌کی طلبه‌سی و اولاملرگ دیوجه لیاقتی نظر دقته آلمقله برابر راست گله و دوزلو دوزلو تلفظ ایدیلمکده، حتی کوزیکدکه معنا و تلفظدن حری اولدیغی کیمه لری آگلاتیلماز بر درجه‌ده آخرلرینی قرلاراق طبقگ اولاقلرینی دولدیریور.

بالطبع بو کبی کیمه لگ تحریرده طلبه جنابلرگ کیمه‌یی اصله موافق بر صورتده یازمالری، بوندان صوکره حرکه کیمه‌یی و یلمدیکی کیمه لر یازدیریورکه دگل، کوچوکلر حتی بویوکلر بیله یازمالره عاجز قالیورلر.

۲ ـ کیمه‌لگ معناسی بیلنمک املاگ تدریسنده اساسی بر استناد گوسترمکدر دینیلیور.

بلکه بو نوعدن بر درجه‌یه قدر کیمه‌لگ معناسی و نه دیمک اولدیغی بیلمه‌دکچه اوکیمه‌یی قطعیا درست یازمالرینی تقریر ایدیلمکده، کیمه‌یی قاطیشدیرمامق اچون اول امرده اونلرگ معناسنی بیلمه‌سی

لازم اولدیغنی، گورولمه‌دن، بیلمه‌دن بر شکل طلبه‌یه تلفظ‌ویرمه‌جکلری تجربه بزه گوسترمش و گوسترمکدمدر.

۳ ـ یازدیرملاردن اولان کیمه‌لر و جمله‌لر بالخاصه جوقلرگ اوقودقلری قرائت و املا تمرینلرندن آلنمالیدر. طبیعیدر که اول امرده معلوم اولمایان، یاخود اولامایه‌جق اولان کیمه‌لر و تعبیرلر صورت قطعیده رد و اخراج ایدیلمه‌لیدر. (اسم خاصلر، فن تعبیرلر، اجنبی اصطلاحلری جوقلی استعمال اولنمه‌مکله برابر حتی بهمه حال لازم اولدقجه‌ده یازدیرلمامالی).

بو برنجی درجه‌ای مکتب‌برنده، حتی ایکنجی درجه‌ده، بیله طلبه‌لریگ و خصوصیله، یک چوق جنابلرگ معروض قالدقلرینی گوزاریمزله گورمکده‌یز. بر جوقلرگ خصوصا ابتدائی مکتب طلبه‌سنه یلمدیکی بر کلمه‌دن و یا خود هیچ اشیدیکی اجنبی کیمه‌لردن بردن بره یازماق و یازدیرملق ایسته‌یشنه عجبا او کیمه‌یی او جوقلر تاصل دیایه‌جکلردر.

چونکه ایشیدیلمکدن حبری یوقدر، ها بیله بعض اصطلاح و تعبیرلر...

۴ ـ آره سره مختلف املا دفترلرندن (آز چوق اهمیتی و غرابتی حائز اولان) بعض کیمه‌لر آلنوب بر ترتیب مخصوص ایله آریجه بر دفتره یازدیرلمالی دینیلیور.

جلبا جوقلرگ تدریس زمانده یازدیغی و یا اوقودقلری بو کبی کیمه‌لری آیروجه بر دفتره «لغت دفتری» یکلده» یازدیرمق اولورسه او کیمه‌لر هر وقت جوقلرگ گوزی اوکنده اولمقله برابر ذهنلرده بر درلو جفطار و تدریجی بر صورتده بو جوقلر اچون کیمه‌لرینی یلمش و طانیمش اولور.

۵ ـ املا تمرینلری اولمق اوزره املا تعلیمی نقطه نظرندن کمال دقت و اعتنا ایله حاضرلانمش اولان بتمگ‌یورلودن، حافظه‌دن کاغده نقل املاسی لازمدر دینیلیور.

کوچوکلر اچون رایت کلی مارشلر املا تمرینلری اولامز. هر حالده جوقلرگ یلدکلری، کچدکلری غرفدن اولوب آیروجه حرکاتلرینی مارشلر (نقل و سائره سوزلری) اولمالیدر که جوقلر دقته کوچلک حکمه‌سن، عنی زمانده تمرینات حرکه عائد مشقلر اولوب‌ده اساسلاندی اولسون.

§ مجازات انتخابی §

املا ترجمی عربی (انجب امریه انتخابی عروضیه) متروک بودن، داها بوقاری عروضی حافظه‌دن اولمسی لازمدر.

۶ - املا تعریفنك باشی مرده در جهان اعتراف و نحو تعریفات لری ده علاوه ادبیورمه قاعده‌سی بك جوق اولدیغی انكار ممكن دكلدر.

بو بابده حقده سوز سویلمك زائددر. چونكه املا تدریساتده صرف نحوه نه قدر رعایت اولونورسه شهه‌سز او قدرده فائده‌لی اولدیغی اولور.

۷ - املا درسلك تصحیحی بالذات طلبه طرفندن یاپیلمق‌در. تصحیحدن مقصود، معلمك انكلیجی بر نظر تصحیحی‌ده اولمایدر. تلمیذك كه اصل مهم مسئله بودر.

طلبه‌نك كور حطاسنی توزی تصحیح ایتمه‌سی، بازدیغی یازمه‌ده نماه فكر ویرمه‌سی، معلمك اوح دورت گونده‌بر گوندن‌بر گزدیگی تصحیح اندرك اعاده ایتمه‌لكی دفترلرینی حطاسز اكزاز قیلمه‌سی و سائرلرینك بك جوق فائده‌لری واردر.

طلبه‌نك كور حطاسنی توزی تصحیح ایتمه‌سنی‌ده بر طرفدن یاپیلاجق اولان انكلیجی بر تصحیح، نظر دقتی جلب ایدن حطالر اوزی، دون صاف طرفندن اختیار اولان حطالری اوزرنده توقف ایدرك بو مسئله حقنده لازمی ایضاحات حتی مخصوصی درسلرده ویرمكله، معلم بولدیغه تصحیح اولان كاغدلری بر رسمی طلبه‌نك قولایلقله اجرون دائمی امیدلر دیمیدر (*)

۸ - بر صفحه (عروض) محتوی درسلرینك متراك و متقابل بعضلرینك جوق املا خطاسنده آیدینلانمه‌سی اولور دیمیدر.

بو املا درسلرینك اهمیتسز اولارق نظرده دوتدیگمز رعایتسزلك قطعا طاری بیتون فنلر علیهنده‌در. انكار اولنامایدر كه،

(*) املا تصحیحی مناسبی او قدر چوق بر مسئله‌در كه، آیدین درجه‌ده و خصوصی نظر دقته آلنمق هیچ بر یاقلاشوم یوقدر. حتی (دكتاتوریلكلی) بلك یازدیغی یازی‌یه صوابی ارتیه بوصحیح‌جه‌ده گزلك نكلی و گزكه نكلی اصولارینی حتی اولدیغی تصحیحك اهمیتی بر قات داها آرتیرمق. بو گون بر مكتب‌مزده تصحیحات وظیفه‌سی یه‌اوزلمك طلبه‌لكی اصول اولمزده یاپیلمقدیر.

§ مكاتب‌مزده املا تدریسی §

یازدیغی، اوقودیغی، گوزلك و حطاسز بر صورتده یازمق اوقومه ابتدائی اولان طلبه دكلر درسلرنده موفقیت صاحبی اولور.

شده عده اصل نظر دقته آلدیغی بر مكتبه واردر. بر آذربایجان مكتب‌مزده املا تدریساتی نظر دقته آلمقله برابر بوده یازمه آلدیغی حقیقی و محصولی مشاهده‌لردن برسی واردر كه اودده بورك دیمك (آذربایجانده دانشیلان مخالف لجهده دیملك) اصلاحی مشاهده‌در.

آذربایجانده هر قصبه، حتی هر كنده دانشیلان دیل بر یرده اوغه‌دیگی كبی دیلك تمامی بر تكلری واردر.

بر قسمی جاهلك دانشدیگی" تكلر بر قسمنده آدی دیل ایله مكالمه‌ده درس و برنامه‌سی آذربو و حتی طرفدان اولدیغی بویوك عائلاتر عیله گیدركلی گوروب اولویورز.

شو قدر وار كه اولا دیل و اصطلاح مبتكری حق اولمایی و قبی زمانده مكتب‌مزده املا تدریساتی بر اصول آلنده تدریس اندیریلمه‌جك اولورسه بوزده بور قالده تامن اندیه‌جكی محققدر.

املا تدریساتده طلبه‌نك نظر دقتی ممكن اولدیغی قدر آزمندده گتمكلر اولدیرمكده شدن (اتمك، اوگا معاشنی یاقدیگی و دوغرو اولدیغی استعمال اندیگی كلمه و تعبیرلردن غیریسی یازمق دكلدر. بوگلمایی وكندی گندینك تصحیح‌جسی اولمق كبی بویوك مقصدلر واردركه گزلك دیگرك ترجمه‌سی، گزلك اخلاقه فائده‌لری نقطه نظر دقته بو اصول آله املا تدریساتك هر معلم طرفندن قبول اندیه‌جكنه امید واریم.

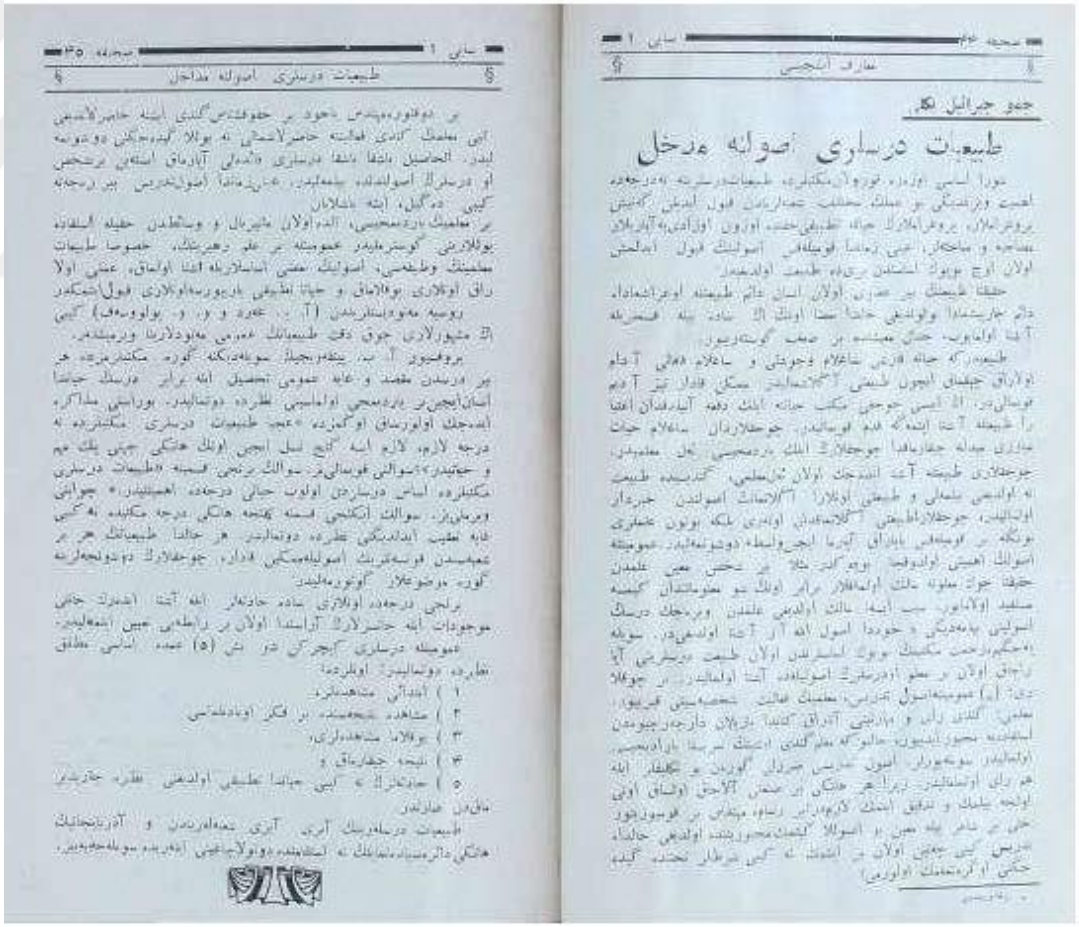

جمع جبرائیل نگر

طبیعیات درسداری اصولیه مدخل

مورا اساسی وزیده توزوان‌یکنفره، طبیعیات‌درسدته به‌درجه‌ده اهمیت وزنده‌نگی بر عملک تحقیب عمارزدن قول ایدعی گه‌نیش پروفراملار، پروفراملارگ حداقل تطبیقی‌خشده اوزون اوزادی‌به‌آیارملار معاصره و مباحثار، حتی زمانا قومیله‌فی اصولیک قول ایدلمش اولان اوج بویوک استدلال بریده طبیعت اولدیغدار.

حقیقتا طبیعتک بر عصری اولان انسان دائم طبیعته اوزاتماداه، دائم جارشماداه و اولدیغی حالدا سعی اونک اک ساده بیله قسملرینه آیدا اولدیغی، حتی معیشته بر صعب گوتدیریور.

طبیعتدر که حیاته قارشی شاعلام وجودیتی و یاشلام دهالی آدام اولاراق جهلدن ایچون طبیعی آگاهلاندیر. ممکن قدار تیز آدم قوسالی‌در. اک آسیسی جوجق مکتب حیاته ایلک دفعه آیاقلاندان اعتبا را طبیعته آیدا ایتمه‌گه قدم قویسالدیر. جوجقلاردان یاشلام حیات مدارق میدانه چقارماقدا جوجقلارگ ایلک درسعجیسی ایل معلمیدر. جوجقلاری طبیعته آیدا ایدوجک اولان ایل‌معلمی، گذرسیده طبیعت به اولدیغی یاشمالی و طبیعتی اولدارا اکلاتماگ امیولدن جیرداز اولاملیدر، جوجقلارا طبیعتی آگلاتماقدن اولدری بلکه یونون عصاری اونگله بر قومیله‌فی پایداق گیرما ایچون‌واسطه‌دوشونه‌لیدر. عمومیته اصولک اهمیتی اولدوقجا بویله گیرر. مثلا بر شخص معین علمدن حقیقت حوزه معلوماتک اولماقلار برابر اونک بو معلوماتدان گیمسه مستفید اولاماسی سبب اینه. مالک اولدیغی علمدن ویرمک درسک اصولیی بیله‌دیگی و خودنا اصول الله آر آیدا اولدیغی‌در. سویله‌یه‌جگیم‌رخصت مکتبک بویوک استادلرندن اولان طبیعت دریبرتی آیا زاچاق اولان بر معلم اودرسلرگ اصولیادده آیدا اولمالیدر. بر جوقلار دیه آیا عمومیته‌اصول تدریس، معلمیک فعالیت شخصیه‌سیی قیریور. معلمی، گذلی زلی و مهارتیی آدراق گیدیا بازلان دارجه‌رجیوه‌دن استفاده‌ده محبور ایدیور. حالبوگه معلم‌گذلی ایدیک سرسنا بارادیمیور. اولمالیدر بویله‌بورلر. اصول تدریس حرزلی گوردن و بگلمقار ایله هم زلی اولمالیدر. زیرا هر هانگی بر صنعتی آلاجق اولسانی اولی اولجه بیلمک و تدقیق ایتمک گرکدیرلر. بونلری بر قومیوزیور حتی بر شاعر بیله معین بر اصولا گیشمه‌محبوریتده اولدیغی حالدنه، تدریس کبی جهلین اولان بر اشتغال نه کبی شرطلار تحتده گیدیه حتمی او گرتمه‌لک اولورمی؟

بر دوقتورمهندس دخود بر حوضتدس گندی ایشنه حاضرلاندیغی آنی معلمک گندی فعالیته حاضرلاندیغی نه بولا گیدیمکلی دوشونه لیدر. الحاصیل دانشا دانشا درسداری دگندلی آیارماق ایشه‌ی برشخص او درسلرگ اصولندن بیلمه‌لیدر. عکسینه‌دا اصولدرسی بیر رشته گیبی دگیل، ایشه دشلایان بر معلمیک بردمحیسی، الده اولان مانیرال و وسائطدن حقیقه استفاده یولارینی گوسترمه‌یدر عمومیته بر علم رهبرلیک، خصوصا طبیعیات معلمیک وظیفه‌سی، اصولیک محضی اتباعلارنه اتنا اولماق، عکسی اولا راق اولادی یولاماق و حیاتا تطبیقی دریورسه‌اولادی قول‌اتمکدر روسیه مه‌ودایتارتدن آ . عمده و ر . و یواوودف) گیبی گ مشهورلاری جوق دقت طبیعیاتک عمومی مه‌ودلارنا ورمیشلدر.

پروفیسور آ . ند پیشه‌رجیاز سویله‌دیکه گوره مکتبلرده هر بر درسدن مقصد و غایه عمومی تحصیل ایله برابر درسلک حیاتا انسانایچین‌بر دردمحی اولماسینی نظرده دوتمالیدر. بوراسی مذاکره ایدیجک اولورسافی اوگندده «عصر طبیعیات درسداری مکتبلرده به درجه لازم، لازم ایسه گیچ نسل ایچین اونک هانگی چیزی یلک مهم و حیاتیدر؟» سوالنی قویسالی‌در. سوالگ برنجی قسمنه «طبیعیات درسداری مکتبلرده اساسی درسلردن اولوب حیاتی درجده اهمیتلیدر.» جوابنی ویرمالی‌در. سوالگ اکنجی قسمنه گلنجه هانگی درجه مکتبده به گیی غایه تعلیم ایدلدیگی نظرده دوتمالیدر. هر حالدا طبیعیاتگ هر بر عمیقیدن قوسه‌لرینگ اصولیله‌مکی دارا، جوقلارگ دوشونجه‌لرنه گوره دوشونجلار گوتوره‌لیدر.

برنجی درجه‌ده اولادی ساده حادثه‌لر ایله آیدا ادراک حاضر موجودات ایله حاضرلارگ آراسندا اولان بر رابطه‌یی عیین ایتمه‌لیدر. عمومیته درسداری گیچرکن دیر بش (۵) عمده اساسی مطالق نظرده دوتمالیدر. اولدرده:

۱) ابتدائی مشاهده‌لر،
۲) مشاهده نتیجه‌سنده بر فکر اولادمه‌سی
۳) یولارنا مشاهده‌لری،
۴) نتیجه چقارماق و
۵) حدیثلرگ « ایی حیاتا تطبیقی اولدیغی نظره آلارق» مالی‌دن عبارتدر

طبیعیات درسلرنده‌یک آنی یتمه‌لریدن و آدرتجاتدن هانگی دالره‌سنه‌یتمکلک نه استفاده‌دولاچاغیی ایده‌یده سویله‌جه‌یه‌یز.

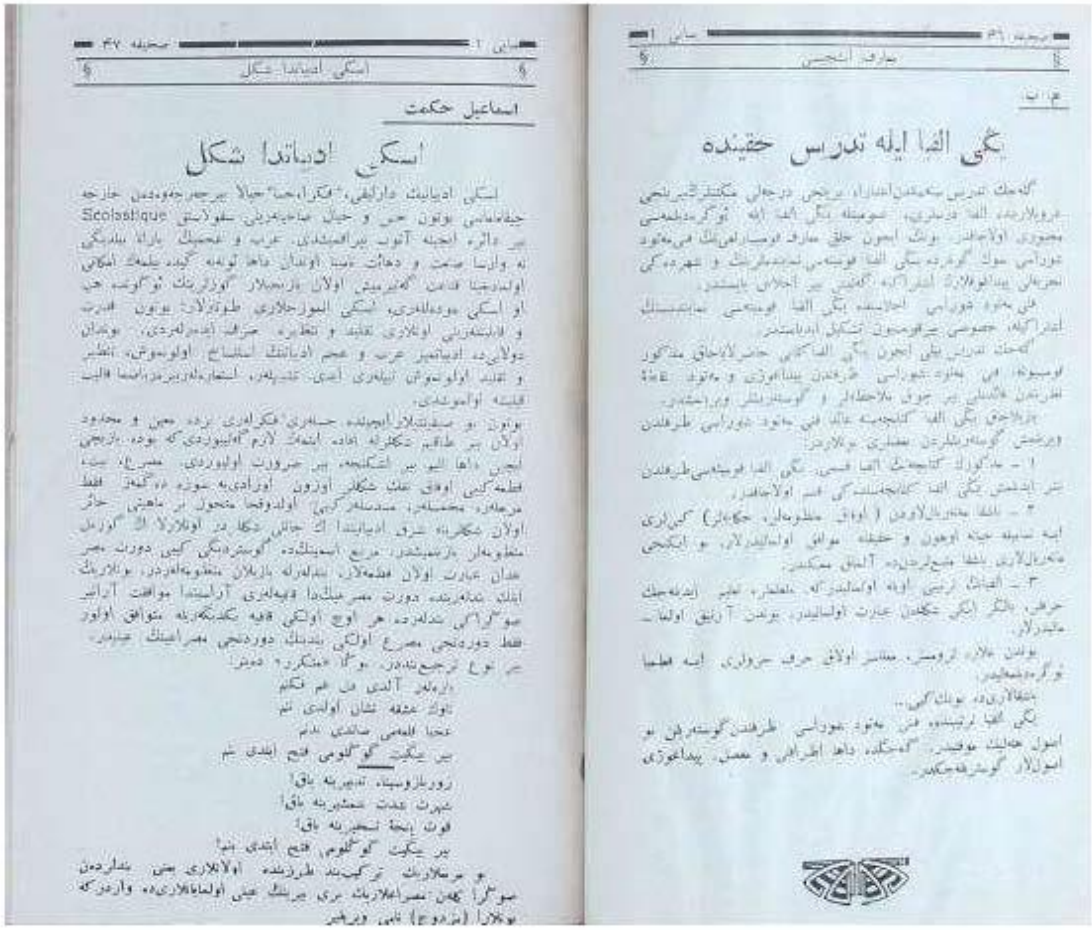

ع. ا.

یکی الفا ایله تدریس حقیده

گاهت تدریس یکه‌دن‌اعتبارا، برچی درجه‌لی مکتبلرده یازیلمیش دیوانلرده، الفا دیکته‌سی، عمومیله یکی الفبا ایله توگرده‌یه‌جکی مجموعی اولاجاقدر. بونك ایچون حاقی معارف نوسارلی‌نك فی‌ماهود دوراسی سوك گوندده یکی الفا قوبیله‌سی تدریسه‌مباشرتك و شهرده‌کی تعریفاتی پیدا توملارك اشتراکیله گلمیش بر اجلاس یاپیلمشدر.

فی ماهود دوراسی اجلاسنده یکی الفا قوبیله‌سی تدریساتك ادارکیله، خصوصی بیرقومیون تشکیل ادیلمشدر.

گاهت تدریس یکی انجمن یکی الفاکی جدیدلاحاقی مذاکره ایدیلمك فی ماهود دوراسی طرفندن بیداغوژی و ماهود علمادن فائدلی بر چوق ملاحظات و گوستریلمش ور ایدیلمشدر.

بزلاجق یکی الفا کتابچه‌سنه عائد فی ماهود دوراسی طرفندن ویرلمش گوستریلمش تعلیماتی یولاریدر.

۱ – عدگورك کتابچه‌ك الفا قسمی، یکی الفا قوبیله‌سی طرفندن نشر ایدلمش یکی الفا کتابچه‌سندکی قسم اولاجقدر.

۲ – املا تعلیماتی (اوراق مطبوعه‌لر، جزوه‌لر) کیلرك ایله تسویه حیثه اوخوین و حقیقه موافق اولمایلرلر، و انکچی مکتبلرلرك بالطبع منع‌ایدیلمه آلماق ممکندر.

۳ – الفبانك ترتیبی اویله اولمایدرکه دقتلرك تعلیم ایدیلمه‌جك حرفی، یالکز انکی تشکیل عبارت اولمایدر، یوکسه آزیق اولمایلرلر.

یوکسه دلالت ایدوسی، معاصر اولان حرف جزولری ایله قطعیا توگرده‌ملیدر.

متفالاریده یوکسکدر.

یکی الفبا ترتیبنده فی ماهود دوراسی طرفندن گوستریلن یو اصول حقیقتا موفقدر. گه‌شکده داهه اطرافلی و معمل پیداغوژی اصولار گوستریلمکدر.

اسماعیل حکمت

اسکی ادیاتدا شکل

اسکی ادبیاتك دارلقی، "فکر ایچون" خیالی بیرچوق‌جه‌وجه‌دن خارجه جیقامامسی یونان حس و خیال عجایبلرینی سفولاستیق Scolastique بر دائره ایچینه آلوب بیراقمیشدی. عرب و عجمیك بارلا بیلدیکی نه وارسا صنعت و دهاتك دینه اودیان داها توبه‌ده گیدیلمه‌ك امکانی اولدیغنجا قدمن گلدیکی اولان بازیلار گوزلرینك نوگرسه، هر او اسکی بوده‌للغری، اسکی المورجلاری طوتولان یونان فلسفه و لاابالیقلری اولانلری تقلید و تعظیم حرف آلمه‌لریدی. یونان دولایی‌ده ادبیاتمز عرب و عجم ادبیاتك اسلوب اولوسوش، نظم و نثری اولوسوش تیپلری آلمی، تشریفلر، استعاره‌لریله‌رمزلرینی قالیب قبلیه اوامودی.

یونان یو صفتلرلا ایچینده حیاتی "فکر اولری" زده معین و محدود اولان بر طاقم شکللره اعاده اتمه‌ك لازم گلیوردی که بوده بزچی ایچون داها الیم بر اشکنجه‌یه بر ضرورت اولیوردی. مصرع، بیت، قطعه‌کبی اوچی عدد شکللر اوزون اوزادیه سوزه دوکیلمز فقط مرثیه، مخمسلر، مسدسلر کبی اولدوقجا متحول بر ماهیتی حائز اولان شکللریه شرق ادبیاتنده اك چاتی دیکلر در اولانلرلا اك گوزل منظومه‌لر یازیلمشدر. مربع اسمینلکده گوستردیکی کبی دوریت مصرعدان عبارت اولان قطعه‌لر، بندلرله یازیلان منظومه‌لردن، یولاریله اعلی بنداً‌ورنده دوریت مصرعلك بنداً قافیه‌لری آرالیندا موافقت آرایر سوگراکی بندلرنده هر اوچ اولکی قافیه یکدیکه‌ریله متوافق اولور فقط دوردنجی مصرع اولکی بندلك دوردنجی مصراعیله عنادر. بر نوع ترجیع‌بندلر، یوکسه مخمسلر، دیور.

یارلر آلدی دل غم فکنم
تولد عشقه نشان اولدی نم
عجبا قلعه‌می صاندی بدنم
بیر یکیت گوگلومی فتح ایدی نم
زورلی روسیاه، تدبیریله باق!
شهرت عدت عشریله باق!
قوت بیچه تسخیریله باق!
بیر یکیت گوگلوم، فتح ایدی نم!

و مرصلاریله ترکیب‌بند طرزنده اولانلری یعنی بندلردن سوگرا یکدن مصراعلاریله بری بیرینك عینی اولمامالاری‌ده وارد رکه یولارا (مزدوج) نامی ویرلمیر

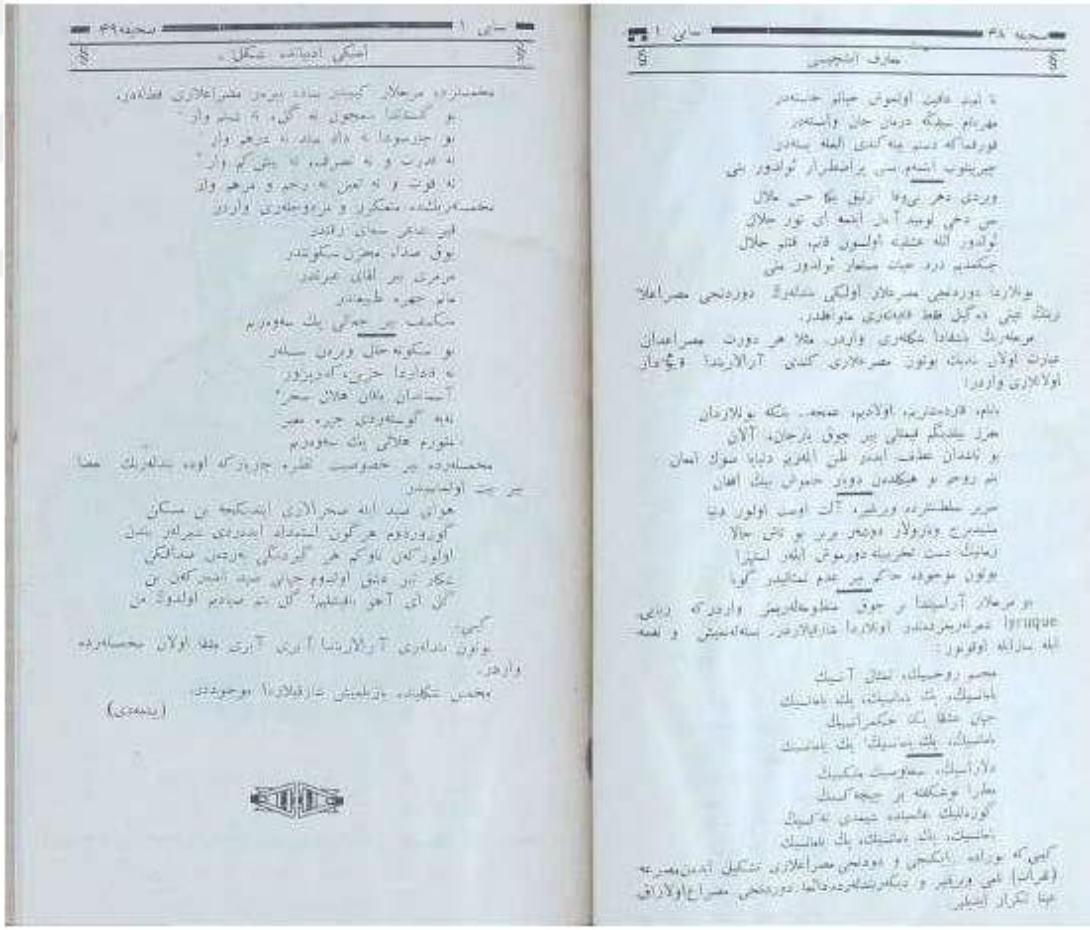

صحیفه ۴۸ — سال ۱ — شماره ۱

معارف اشتیاقی

یا نبی دافع اولموش جنابو حسنه‌در
مهرنام سیفه درمان جان وآسنه‌در
قورقماکه دشمنه‌کندی الیله یاندیر
جبرئیلوب ایتمه‌سی پرافتخار اولدیور بنی

ورندی دهر بویله رایق بکا حسن جلال
سن دخی اویله آل ائتمه ای نور جلال
اولدیور الله خشیه اولسون قلب قلبو جلال
چکمدیم درد غیبت مختار اولدیور بنی

بولارده دوردنجی مصراع اولکی ایکیلرک دوردنجی مصراعلا ربط ایتی دکیل فقط قافیه‌لری متواطئدر.

مربعلرك بشنجیدا شکلی واردر. بلا هر دورت مصراعدان عبارت اولان بدیت یولیله مصراعلری کندی آرالرندا ویچ‌یار اولاقلری واردر:

دنیا قرارسزدر، اولادیم، عبث، بکله بولارکدن
هرز یلدیکم امللی بیر چوق دارجلره، آلان
یو باغدان عقب ایندم ظلی الهی دنیا شوك امان
ام روحم یو هیکلدن دور جسوش بیك افغان

حریر سلطنتده ورمیور، آك اوسی اولور دن
منبسط ودرولار دوشمز بریر یو تاش جلا
زمانك دست تحریبه دورموش الهی استیرا
یولن موجوده حکم ایتمز عدم تسلیم گویا

بو مربعلر آرالیندا بر چوق شطوحلریمز واردرکه زیبی lyrique تعریف‌ایدیلن اولارا عارفلارمز ساده‌لیش و نغمه الله یازلله اولمور:

محبم روحیمك، املل آتیمك
یاشیمك، یك دنیمك، یلك یاشیمك
جان عشقا یك حکمرانیمك
یاشیمك، یك دنیمك، یك یاشیمك

دلارآسیمك، معلومات مکتبیمك
معارا وشکلله بر جیجه کیتمك
گوردیلیك عشیده شیمدی تکنیمك
یاشیمك، یك دنیمك، یك یاشیمك

کیمی‌که بولاده بکنجی و دوردنجی مصراعلاری تشکیل ایدن مصرعه (عرات) نامی ویریلیر و دیگرلرینکلرده‌دالما دوردنجی مصراع اولاراق عینا تکرار ایتیلیر

صحیفه ۴۹ — سال ۱ — شماره ۱

اشکی ادبیاتده شکل

محمدیزده مربعلار کیمسنك بنده بیرمن مصراعلاری قطعه‌در،

یو گشتاندا سحجوی نه گی، نه نیم وار
یو جذبه‌دا نه داد عدد نه مرهم وار
نه قدرت و نه تصرفیه، نه بیش کم وار
نه قوت و نه تمین نه رحم و مرهم وار

بحمدیزده‌لشده متفکرز و مزدوجه‌لری واردر

این شاعر سعای رافدر
یوق صدای معجزن سکوتدر
مرمری بیر افای غیرتدر
عالم جهره طبیعتدر

سکسکه بیر جهانی یك سعودرم
یو سکوته حیل ویرمن سیلر
نه دهادا جزیره کدیزور
آسمانسان بلان هلان سحر

نه‌ه گوسته‌دی جزیره مصر
لنورم هلاکی یك سعودرم

بحمدیزده بیر خصوصیت نظره جلب‌ایدر که اوده بندلرك هپسی بر بیت اولمیدر

هوای نیست الله سحرلاری ایتمکچه بن مسکن
گوزدردوم هرگون استمداد ایتدردی شعرلر بندن
اولورکن ناوکم هر گیرکلی دردمن فدائکی
بکار بیر عیبی اولدوم جهانی سیر ایتمیرکن بن
گن ای آهو بیشلیر؟ گن نه میدیم اولدوغ من

کیمی

بولون بندلری آرالرندا آبری آبری بقه اولان بحسابرده واردر.

بحمدی شکلنده بزلمیش بارقلارا موجوددر

(دینمه‌دی)

بۆیوك شاعرمزك ۴۰ یللكی مناسبتله

„فضولی"

مكتبلرمزده ادبیات درسلری

ع. شریف

مكتبلرمزده ادبیات درسلری*

بەداغوزی و ۲ نجی درجەلی مكتبلرمزده طلبه و طلبەلرمزك بیوك هوس و مراق ایله گوجلیكلری درسلرك برینه ادبیات‌دەرسلرینی مكتبلرده نشر ایتمكی دیوار عزیزلرینك بیوك بر حصه‌سی ادبیات حسن لهلتلور و ادبیات مراقیلاری ظاهر طوتمدن دولایی مكتبلر مزده تحصیلده بولنان جوان عنصر ادبی وارلمیزجهتدن تمثیل ایدن بو بارلاق دیگر طرفدن مكتبلرمزده كی ادبی درسلرك عملی نتیجه نظرده تشكیل ایدیور. جوان طلبەلر طرفندن جزء و مجموعه اولارق یازیلمه گوندریلن بورلرجه شعرلر و ادبی مباحثلر بیوك ادیبلرك جوان عنصر ادبیات ایله آرتق مراقلانیور و ادبیات ساحه‌سنده بر چوق دیگر بارلمیزك استعدادی بو مناسبتله مكتبلرمزده ادبیات درسلرینك اصول (معهود) و پلانسیزلغی سبوك درجه بیوك اهمیتی كتب ادبیه و عموم ادبیات مراقلارینك نظر دقتی جلب ایتمیور.

مكتبلرده ادبیات درسلری گوجلكلری اساسی مقصد طلبەلرمزه ادبی ادبیات حقنده نظری و عملی معلومات ویرمك و اونلرك بعض دوغرو ادبی‌لرینی دوغرو اصولی ایله تربیه ایتمكدن عبارتدر.

بەداغوزی و ۲ نجی درجەلی مكتبلرك برنجی صنفلرنده ادبیات درسلری صرف عملی اصوللر اوزه‌گوره‌جكدر و آشاغیدكی نقطه‌لری نظره آلمه‌لیدر.

۱) طلبەلرمزه نفیس ادبیات هرشیدن و هوس اوندیرمك و اونلرده ادبی ذوق اثر و جاذبه‌لری دوغرو و نقطه نظرله كوسترمك گیشدیرمك لازمدر.

۲) ادبی اثرلرده اساسی حیات و صنعی مهارتلرك بهجور امتزاجی ایجابنجه و اثرلرك عالی صنعتك ترجمان اولمه و حسابی اولمه شاعر و ادیب طرفندن دقتلی اولدیغی بیلدیله جیقارمق

* بو مقاله انجمن دائش عضوی عبدالحق ادمجانی و یازیجی‌مولنا بك همین موضوعدا تاریخا مقالەسی و بحرده ۳ بیتلك حضوصی جوابنی ایحاب گوتورمشدر.

مکتب‌ها در ادبیات داستانی

انگلیس) تبعه‌ش اروپائی انجمن اجتماعی حزب‌ش جور به جور جزئی اختلافات‌عقاید اولاری مهم‌ترازنه تا تحلیل اینها اولور: مثلا تفاوتلری «اشعار حیاتی» «اولاتر حیاتی» یا آنکه «واژلار حیاتی» و مقصدنه بر موضوعلرا دائر بولونن مکالمالر تولاشاق و اولاتی درمیانه‌قالماق (آرمان دیگر طرفین اجتماعی حیاتیمزدن بر جوق خصوصی موضوعلاری «داخلی اینها» اولار بارسلنه مرتبط اولور: مثلا «آلبالیمزده چارسقدم سکلاری»، «قادین مسئله‌سی»، «دینی عصب آله مزاره» و غیرلری. تبعه‌من بو مذکوری حائه گچیرمک اچون معلمك آرتی اجتماعی طبقه‌لره بولون اشده کومك و رهبرلك ایتمکی لازمدر. ادبیات‌تاریخی و اونك اصول تدریسی حقده فکر دعوه‌سی.

معارف اجتماعی

۳) طبقه‌لر، تدریجا بیوك شخص و اشخاص و اولاتی آرتیرق اوزره معلومات ورمك و اولاتی برچاره سنده گچیرمك ادبیات تاریخی تدریسنده خصوصلاین قید ایتمکدر. مقصدمزه‌چره گچیرمکدن اوتری ادبیات درسلری بولون‌طلبه‌لرك حدی ذاتی اشتراکیه گچمه‌لری و بك معلم طرفندن بحس، اصوله قانعاسنه‌کتیره‌رك وترغیب‌ایدیر و مقصده آندیرمکی عملی اصولده تامین ایدرمایدیر.

۱) مسلک آثار ادبی آرتیرق فرائك و اولاتی تحلیل

۲) مسلک اطرافلی صورته تحلیل ایدیلن اثر حقنده معلم طرفندن گوستریلن یلان «تأثر»نه تابع اولمامالی.

۳) بولك اثرلری اولومادن اولری طلبه‌ده نو ورمك و عین اثر حقنده طلبه‌لرك درسیك مسلکه معروضه‌لری (رفعوات) دیکتیك وعموم سلکه‌تدریسانه نوع معروضه‌لری تحلیل وتنقید اینمك

۴) مسلک ادبی تحلیل و تنقید درسلری طلبه‌لرك بیلدیك و مطالعه‌ك عرضه‌موافق و مناسب برطرزده اولمالی و نتایجه اکثر جهته اهمیت ورمایه‌لیدرلمك لازم (مثل: طبیعت‌شناسی) فوریولوژی (بدن) گچیرمه‌لیدر. اثرلك مندرجاتی تحلیل ایتمه، نتیجه تاریخی و اجتماعی جهته اهمیت ورمایه‌لیدر) و مقصده اثرلك یازلدیغی دور و وجوده جمعیتك اقتضای حالی، سعی ایتمکدر. اثرلك دیالی و اونك هیئت سوسیال آرتمکی واقعه و سیر اولمه (آنکه حیات) و اولاتی طبیعت‌وسیالوژیلری و او دورده‌کی اجتماعی حرکتلر مسلك و نقطه نظرلره خصوصی اهمیت ورمایه‌لیدر.

۵) کن عملی تحلیل و تنقیدلر نتیجه‌سنده طلبه‌لرك ادبی بدیعك و معلومای آرتیرق و تقریب داهیتلری وخصوصی موهبه‌لره گچیمك مکمل اولور. وراثا اثرلك مهم و مراقبی مسئله ادبیات وارلدر. قوه‌ایی اصول مسلکیدر و اصول حل‌مشکله رجوع دوشی مکتبلرله موافقه حیثه نظری اولیور و گوزل عینی میدانه وارمیور. بوراده ۲ جهه اهمیت ورمایه‌لیدر: ۱ مسلک عمومی (انطیتیک) ادبی اثرلرده معلوم دوره، حائی دیگر طرفدن جورمجور نشو و اهالی طبقه‌لری انجمن جمعی ادیب و شاعرلرك و حالی صورتی (اولاتی روحی) بو جریانك

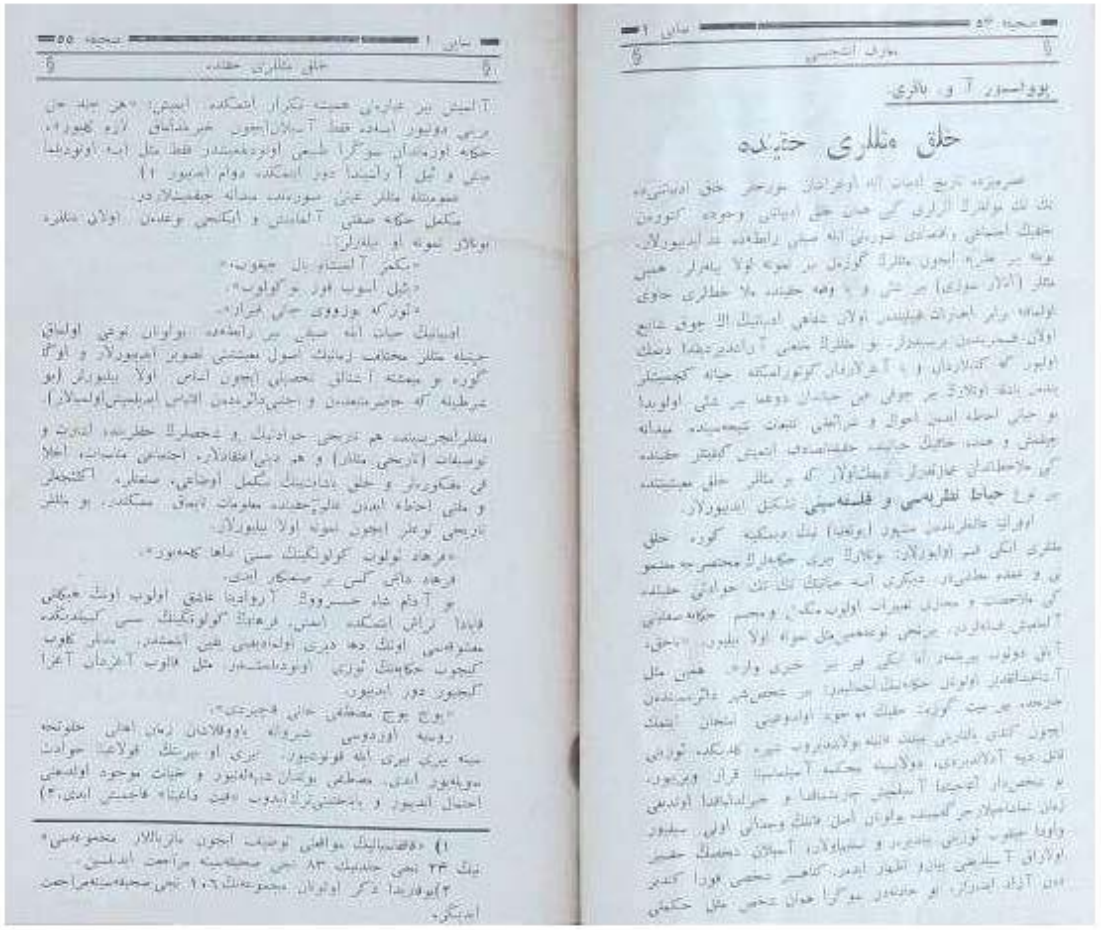

پوپاسمور آ. و. باکری

خلق مثلثی حقنده

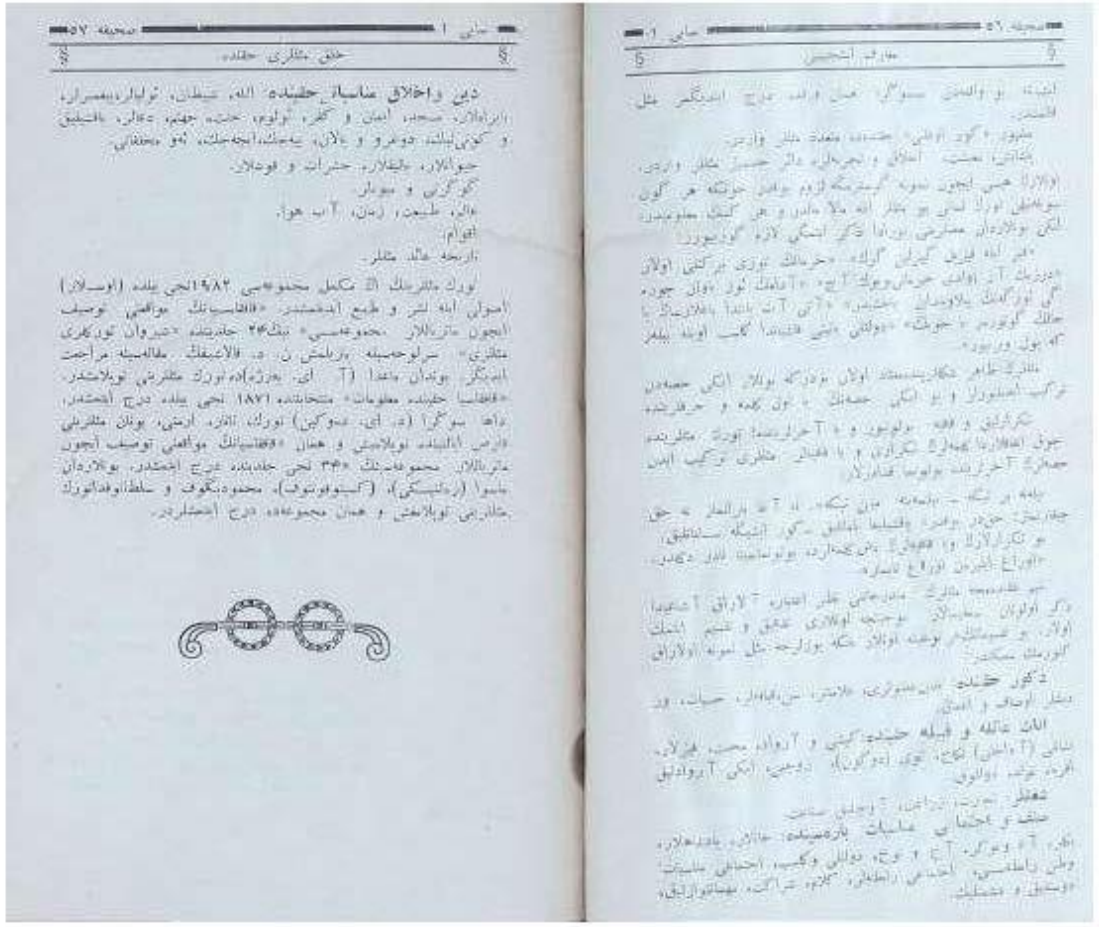

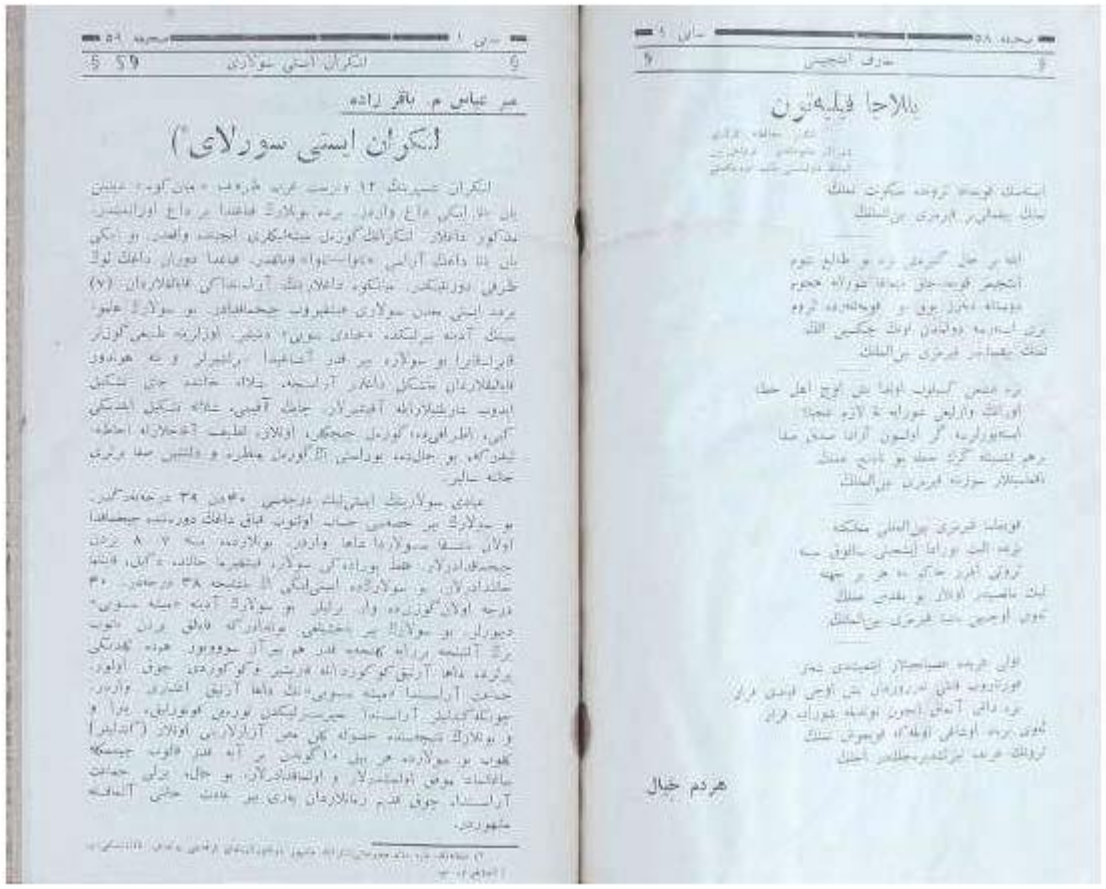

بلاجا فیلم‌لری

هردم خیال

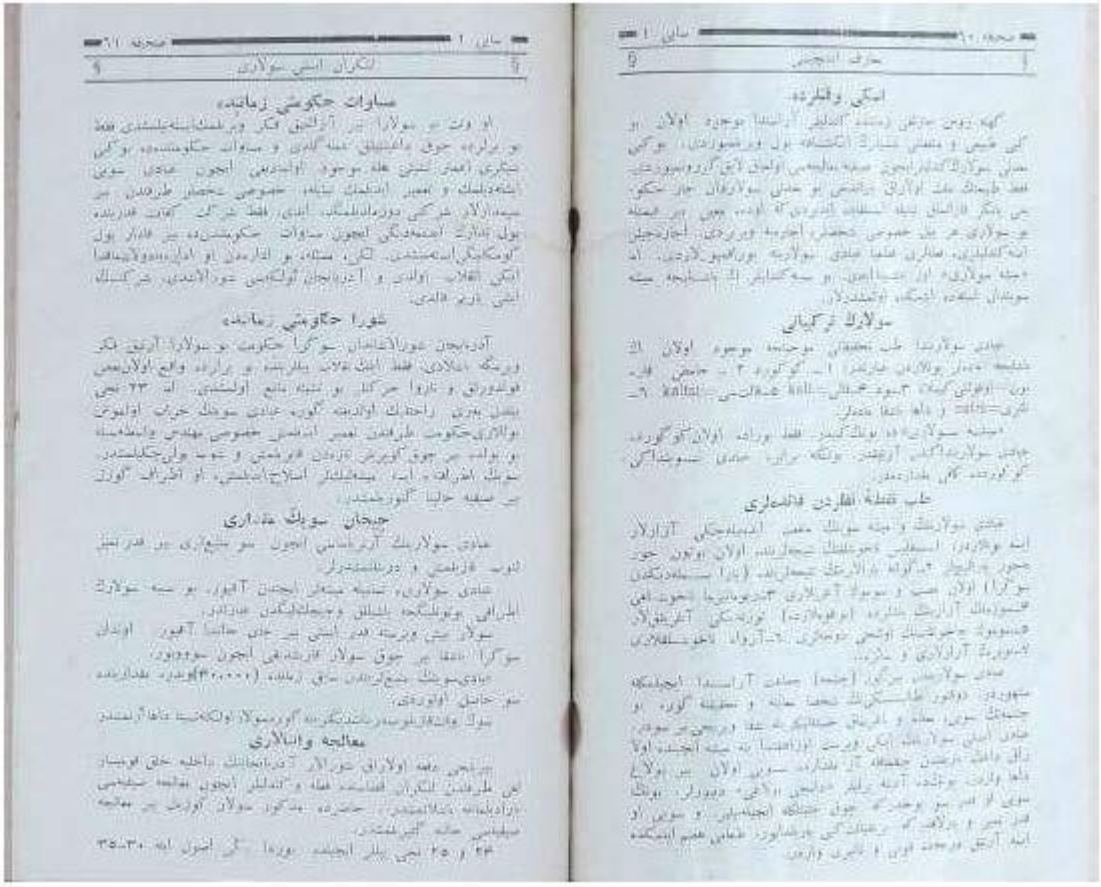

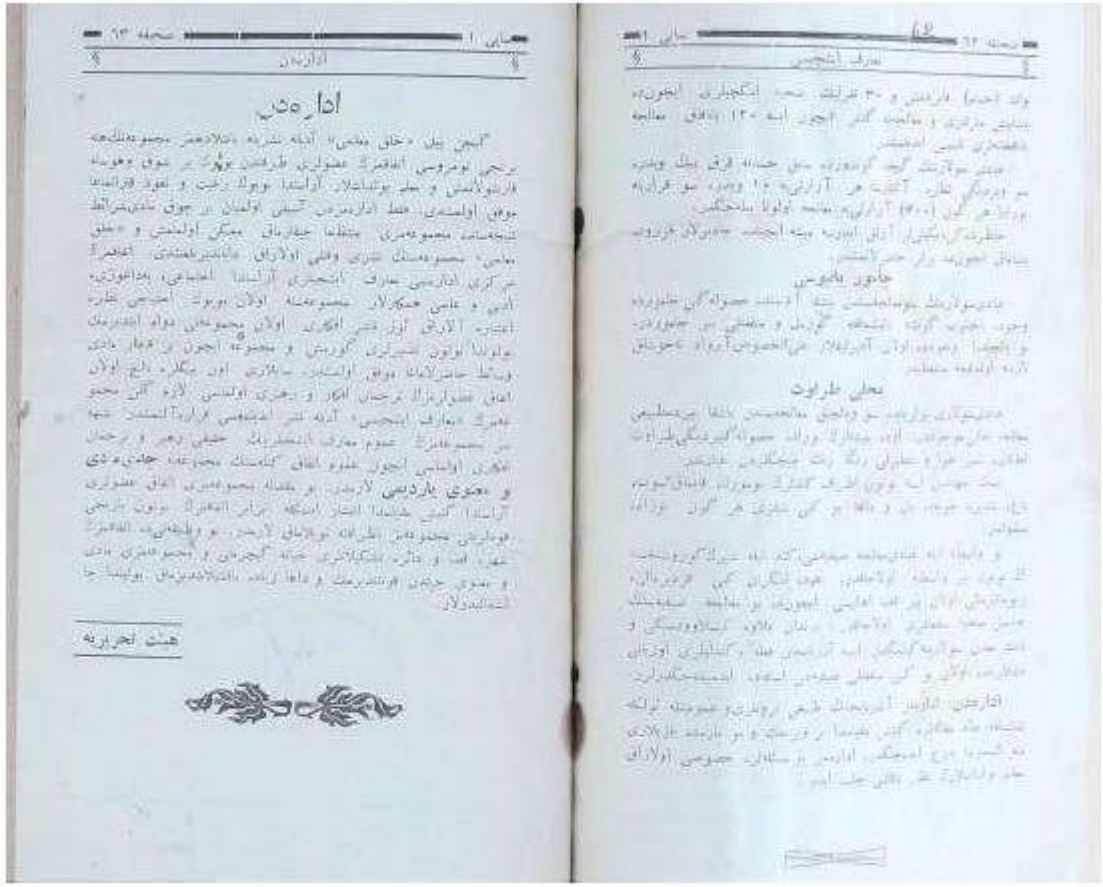

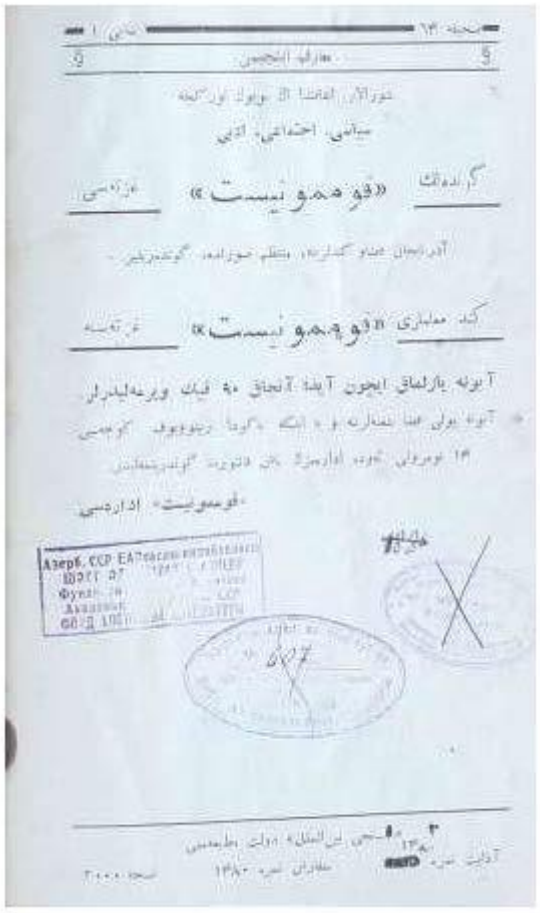

سیاسی، اجتماعی، ادبی

«فومموئیست»

«فومموئیست»

Азерб. ССР ЕА

MAARİF İŞÇİSİ DERGİSİ 4-5. SAYILAR

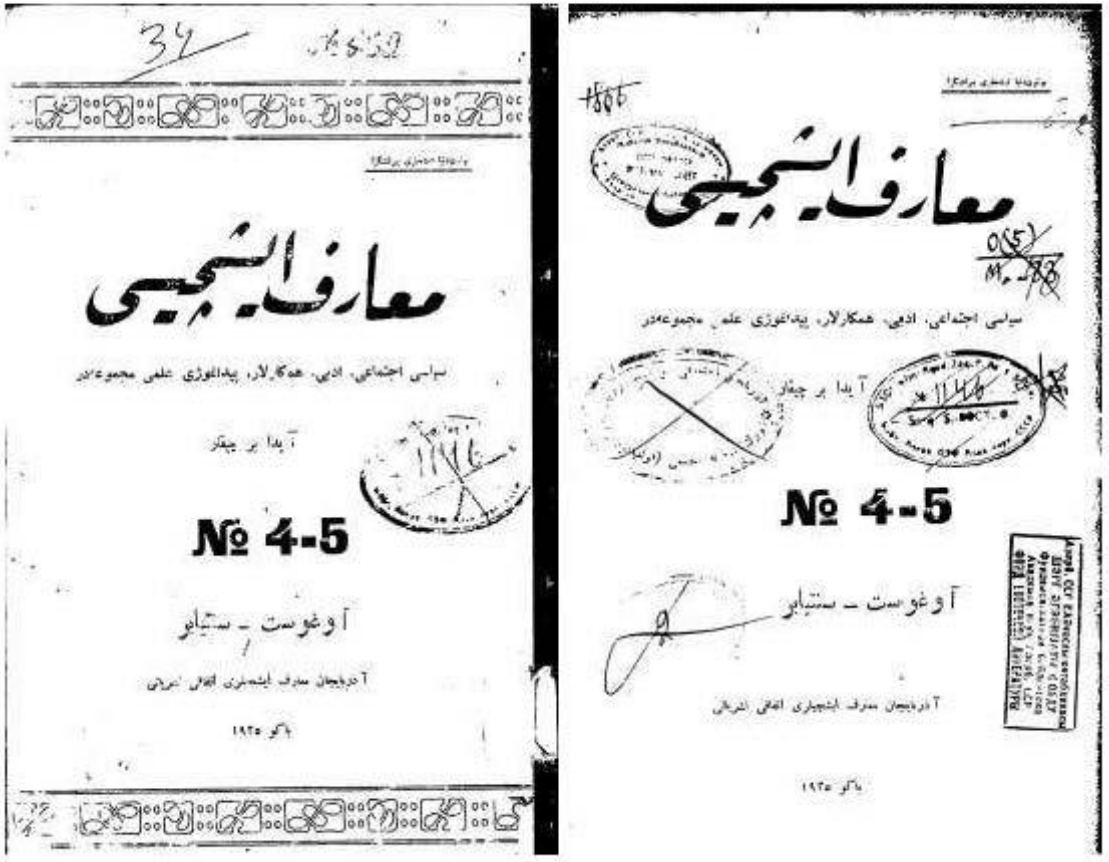

مراکش-شانغهای *

غ. کریم اوف

اگر بز سو ساعت قاپیالزمك موفق بر مدت ایجون اولسادا خصوصا محکمشدیکی و دولایسیله قاپیالزم اولکه‌لرینده انقلاب دائما سیتك اولکی یوکسکلك و کسکینلکی ایزدیکی اعتراف و قبه ایتمك مجبوریتنده قالیورلرمش. دیگر طرفدن شرقده بالعکس انقلاب حرکاتك سوك درجه قوتلنمکه، خارجی جهانگیر و قاپیالیستلریه قارشو دوغروداں دوغروبه دهشتلی هجومه کچدیکی کوریلیور.

مراکش و چین-ازنه شرقه کی انقلاب حرکاتك یو ساعت الی بیم جیدسنی تشکیل ایتمکه بونون دیمك نظر دقتی توزیمه دوغرو جویان ایکی قطعه!

چین حادثه‌لری، شرقك خارجی ایمپریالیستلریه قارشو آیاقه‌دمی انقلابی دیارومسنك تاریخنده الی یارلای صحیفه‌لر تشکیل ایتدیکی کبی، ایکنجی یك (ام مسئله‌یه بر آووج) رف (مراکشده کی قیپارمدن بریدی) قیمه‌لاشدرمق، قوتیمه یوز یلك کشمك اسپانیا اوردوسی مغلوب ایتدوب دکزه توکدیکدن سوکرا، یو دفعه‌دن عین حاده، عزم و متانته، دیمك الی قوتلی بیلیارست «جریجو» دولتی مایلان و زمامدرلك حربی تعجبلشمك سوك اشراغنه موفق اولارق دیشاریه قادر سلاحلانمش اولان جهانگیر فرانسه‌نك (۱۰۰) یلك کشمك معظم بر اوردوسنی سیقیشدیروب پوسکورتدیکلری کیفیتی دخی جهان پروله‌تار انقلابنك تاریخنده آلتون سویی ایله‌قیدایده‌جك‌قدار ایمنلی بر واقعه‌در.

* بو مقاله-کچن نومروده ایچون‌وارلمش ایکن، مقاله صاحبندن آلدیغی اولدقجه سیلره‌کوره بر قادار کچیکمکده‌در، لاکن هنوز و یکلیکلی هیچ اثر-ه‌دیکی ایچون، جمله بر نومروده یرلشدیرلدی.

§ مراکش-شانغهای §

بو کون (مراکش)ده قانلی محاربهلر تشکلنمه وقوعولان حادثه‌لری حقیقه آکلاماق ایچون کریه دوغرو دونوب بالطبع بر قادار تاریخه مراجعت ایتمك لازمدر. دوغروداندا مراکش مسئله‌سی برنجی دفعه اولمق سودوله‌یور.

۲۱ یل یوندن اول باشلایان یو مناقشه او زمانلرینی دوام اسلوب کلمه‌ده و حالادا سوکی یلی دکلدر. دها (۲۱) یل یوندان اول جهانکیر قولدورلاری (مراکش)ای یوتمانا قرار ویرمشلردر. یو قرار دها او زمان انکلتره‌ایله فرانسه آراسندا حصله کلن بر سازشك تیجه‌سنده اولمق کلمشدر. تام (۲۱) یل یوندان اول یعنی (۱۹۰۴)نجی یلده فرانسز قولدورلاری انکلتره‌نك: «مصر سنك مراکش ایله بزمه تکلیفی ایتدیکز. و انکلیزلرده راضی اولدیلر» ۱۹۱۴نجی یلده باشلایان جهان محاربه‌سنك اوزاق سیاریدن بری اولان مراکش آلوبرنی بامیلار. انکلتره (مصر)ی فرانسه‌ایله (مراکش)ی آلدیلار. یونك اوزرینه اسپانیا دخی میدانه آتیلوب کوز یاشی طلب ایتمکه باشلادی. توزیك هیچ وقت کاردا قالوب فرانسه‌نك (مراکش)ای یوتمق ایچه‌دیکی سیوشوق قانلان ایله قارشولاماماجاغنی یقدرن اسپانیانك پروتستولاری ایتدیلدی. فرانسه اسپانیانك اعتراضلرینی دیکله‌مکه مجبور اولدی. ۱۹۰۴نجی یلك (۳) لوقاپارنده عقد ایدیلن سازش موجبنجه فرانسه و اسپانیا مراکش شریفلك حاکمیتی آلتدا اولان برازیل معمونیتی تصدیق ایتدیلر. فقط عین زمانده کیزلیجه اولارق ایکیسی بر معاهده‌نامه باغلاوب، یو معاهده اوزره (ریف) قیمه‌سی اسپانیانك الته ویریلوردی. لاکن ایمپریالیستلرك آرالرندا کی عنادلاریوزیدن یو سازش‌چوق دوام ایده‌مه‌یوب ۱۹۱۲نجی یلده (مراکش) مسئله‌سی تکرار یوتون کسکینلکی ایله اورتایه چیقیور.

یو دفعه استلاده: او زمان قیمیتك هر ایکی طرفیله کسن آلمانیا جهان کیرلکی دخی قاریشیور. فقط‌لی آلمانیا جهانکیرلکی تمثیل ایدن ایمپراتور (ویلیم) یوتون شخصی قوة و اعتباریدن استفاده‌ایله، او زمانکی آوروپانك سیاسی موازه‌سنی یوزماماق خاطریله اوسنزده کوچلی اولان فرانسه‌یی اسپانیایه قارشو کندنه کیمسنك مجبور ایدیور. او زمان آلمانیادان قورقان فرانسز جهانکیرلری کندنه راضی اولیورلار و ۱۹۱۲نجی یلنك معاهده‌سی اوزره (مراکش)ك قویو استقلالینی‌ده ایدن آلتوب فرانسه‌ایله اسپانیا آراسندا بولونیور. مراکشك شمال جنبی یعنی دکز ساحلی اسپانیایه-جویی‌ایسه فرانسه‌یه ویریلیور.

فوائی فرانسه‌نك برنشمیت راشی اولانلاری. فرانسزلار اسپانیالیلاری رطبارنا الله مقلوب اینك ایچون گزلیجه اولارق مراکش عسایجیارینه باوردیم ایتدیگی حالده انگلتره‌ده فرانسه قارشو اسپانیایی مدافعه ایدیوردی و یوقاریك ایفه‌ده بورادا سیاسی موازنه مالیزیوردی. فقط گونلرلا برنده وضعیت کو کیدن‌ده گیشیور. بلی اولدیغی اوزره کچن یل مصر انقلابجیلاری انگلتره‌نك (سودان) داکی (مصرلا برخمسید)سرداری‌وصر اوردوسنك بانی قوماندانی اولان (لی‌ستق)ی اولدیریورلار. جوفدانبری (مصرای تمامیله یونمار ایچون فرصت آرایان انگلتره جیلگرلگی یوخاندن استفاده ایله ثوز غایمنك اورزنه آکیلیور. فقدانگلتره

ه اکش‌ده عبدالکریم اوردوسندن بر غروپ

پرتجلاری (مصرلی راضق ایله عدم انسجام لوزی. اول آخرلاری آچیوردا ثوز حمارلری گوزلرین قوماولارنی سوندیرمه‌یدی. اودرکه انگلتره حکومتی یو مسئله فرانسه‌نك بیطرفلگی‌نمین اینمك‌ایچون (مراکش‌ده اوگاسیونلك ویرمیر و اسپانیانك حمایه اولدای آچیه دکر مسئله‌سنه کیریمك رقبی ایله مماشاته گیر. انگلتره‌نك بانی مصرده فرینه‌سی ایچون اسپانیانك قولایسته

بولدیغنه آکدیا جیلگرلگی ثوز غایمنی قزانمغنك یر گوزینه قویمامق مسئله‌سی اسپانیانك مقتدر حل ایدیر. فرانسه‌ایه بونون مراکشی بلکه یونانستان واگیوسه غایمنك بررسی اسپانیانه زیاد اینمك مجبور اولور. او زمان همین بین‌الملل بر اختلاق شکلنی آلاجاغی دقیقه‌دن دقیقه‌یه گوزه‌یه‌رك یو مالکه یو صورتله حل ایدیلمسی اولدیغی ایده‌ده، فقط یونگه مسئله قطعی صورتده حل فیله‌مه‌ندی. چونکه بوده موجبه اسپانیانك استری آلتنه گیمن رطبارنا ثوز استقلالگریك بایمال اولمامسنه بر دورلو راضی اولامه‌جلارندن اسپانیا جیلگرلگی ارك هیچ عصری قادیرماغه باشلاپورلار، و او زمانلرده بر عصیانلارنا تادی گیتمه‌مدن دوام ایدیورلار. اسپانیا جیلگرلگی وار قوتنی سفربرلگه آلوب رطبارنا علیه تم مساعده گیشی بر محاربه جهتی آچیورمه‌ده، فقط یوز یك گیتمك اوردوسیله بدهش ملیونه دوچار اولمامق‌گیمن یك فیله‌یه رضاکندن جکیلمگه مجبور اولیور.

عجبا رطبارنا اسپانیا جیلگرلگی جالیشلاری و دهشتلی فدالك سیری نصرا نیجه اولیور؟ بر آدوج وحشی مراکش قبیله‌لاری اسپانیا دولتك منظم اوردوسنی دارماداغین (اینمك ایچون‌دایسلر، بوله گورل بر غرض ویریورا عجبا رطبارنا و مارسلماغ طاوطریلك گوجی نمدن عبارتدر؟

اول‌ه‌اول آوروپا جیلگرلریك ثوز آرالرندا کی‌عقدلاریو مالمطرلك‌نوفوشمه‌سیله!

هیچ شبه‌سز که رطبار اسپانیالیلاری دوگمك ایچون آرالرندا موران و اولانلری سلاحلاندیرمان بلکه بر ایمپرپالیست دولتك‌یاردیمندن استفاده‌ایتمکدر که یوخوصی قوتنده قرائدر. اش وراسنداور که عصرلرجه‌ری دگزلرلا حاکمی سایلان انگلتره‌نك آغ دگزلا آجاری اولان (جبل طارق) بوغازینی‌ویوغار اوزرنده حاکم بولونان جبل طارق قلعه‌سنی ثوز الینده بولوندیرمه‌سنی بیر دیرلو جکه‌مین فرانسزجیلگرلگی اسپانیانی شمالی‌مراکشدن چیقارمغه ثوزی آغ دگز ساحلنده برلشمك و (جبل طارق) قلعه‌سنه نسبا داها محکم، داهه یویوك ستراتژی اصول الحیثی و حربیسی اعتبارنی اولان (طنجه)ی اسپانی انگلتره قارشو ثوز الینده بولوندیرمان اینچیون فرانسه‌نك یو بلالاری انگلتره‌نك آغ دگز منافعی و یوراداکی جیلگرلك سیاستی ایچون مدهش بر خطره اولدیغندان، هیچ وقت اسپانیانك آقریلمه‌سنی اولیوردا دگز ساحلنده

به و به جهانگیرلرگ لوزم آرالارندا کی ضاد و کشمکشلرده!

وقتله (عبدالکریم) اسپانیالولرا قارشو مبارزه ایدرکن، آرقه‌سندا فرانسز لار دوروب اونی ملاحظه‌ایدیردیلر کی، بوندهده بلی دونکی منافعی اولان فرانسزلرله محاربه ایدرکن آرقه‌لرندا ماشقا برقسم بر دولت دوردیلر کی سوزدکجه بویوه انکلردی.

بوقدرمی گوشزدیکمز سلره گوره، انکلره جهانگیرلکی هیچ وقت فرانسه‌نک بویون مراکشی شمدی ایدوب آغ دکز ساحلده محکمه‌شمکه انکلرنک دکزلرده کی حکمیتلی آچیلی اولان جبلطارق بوغازنده آتله آلماسنه راضی اولامز. اودر که ایندی انکلره حکومتی قاچیردن (عبدالکریم) ایله هیچ برمناسبتی اولما دیمی سویله‌دیکه بالخاصه گیزلیجه اولارق لوزم‌لجه‌لری واسطه‌سیله (عبدالکریم) ملاح و حتی آخر لولار وطیاره یله گوندیریور.

بوندن دا انکلرنک نه کی شدت تعقیب ایتدیکی گون کی آشکاره در. انکلره جهانگیرلکی (عبدالکریم) واسطه‌سیله لوزملرنک گ بویوک و قوتلی بر قسمی خلاص اولمق، فرانسه‌نک مغلوب اولاجاغی تقدیرده رقیبلرلولرینی کسمه و آیدکز ساحلنده آقاق ایتمک ایسته‌یور.

(عبدالکریم) ایسه جهانگیرلرگ تعدادلاریدن استفاده ایله غایت عقلی و دوربین بر دیپلومات وجهور بر سرکرده جمله مشکل وضعیتدن طولای بر صورتده چیقیور و علاوه اولارق جهانگیرلره اونودولماز ضربه‌لر دخی اندیریور. اینه فرانسز جهانگیرلکینک مراکشده دوچار اولدیغی مدهش مغلوبیتگ و (عبدالکریم)گ بولدیغی غالبیتگ بالنتیجه نسبی بودر.

ایندی بوراده مراکشلرگ، یالنیز و اینی مملکتده محاربه ایدن فرانسز لارگ شکست اولارق، طبیعی، جغرافی وحربی جهتدن چوق گوزل تأمینلری وتقویه محاربه ایدیکلرینی، آلمان تأمیراتی و حتی بعض فرانسز قاپیتالیستلری طرفندن (فرانسه‌نک لوزم قپیتالیستلری آراسنده یه همین اقتصادی منافع نقطه‌ی و رقابت یوزندن برلک یوقدر!) ملاح ایله تأمین ایدیلدیکلرینی و لوزم رهبرلرینگ سوگ درجه استعدادلی و قوتلی بر آدم اولدیغی دخی علاوه ایدیلجک اولورسه، فرانسزلری یوراده بکی بویوک جنایتکار گوزله‌دیکلری وقتیه اعتبارهاولان ایچون غیر قابل‌تصور اولدیغی آکلاشلمق گرکدر. (عبدالکریم)گ تبلیغاتچیلری واسطه‌سیله یونون مراکش

«لاهاینلرلی» فرانسیونلدان استفاده‌ایدرک انکلره‌نک گوزی گورده گوره، (عبدالکریم)گ الیه (رطیفلرگ رهبری‌دیر) اسپانیالولری دکیزه توکمه‌یرک، تاکه سوگرا لوزی کوچوک بر پیاده‌دن استفاده‌ایله‌رخسانی یوقدیر، یونوزمراکشده محکم‌صورتده‌یرلشسون، اینه اسپانیانک مراکشده دوچار اولدیغی مغلوبیتگ و فرانسز قولدورلارینگ یورغون رطیفلره قارشو آچدیغلاری یکی قانلی مصراعگ اصل سببی!

فرانسز جهانگیرلری رطیفلری معترضکارانه آکوپا رطیفلر فرانسز مناطقه‌سنه سوقوناق ایسته‌یورلرمش!! مادم ایدرک رطیفلره قارشو هجوم، کیچیورلر و بونه‌لیکه لوزگیرلی بلالارینگ اوستی آچیور، آچیدقان آچیق‌کچه مقدماریه قتل اولیلر ایسته‌یورلر. لاکن فرانسزلر مدهش صورتده یکلمش اولدیلر تاریخ فرانسزلر ایچون آجی بر درس عبرت حاضرلامش ایمش که اودا اودله بیچه طارات اینه‌مدکلرر. اولدیغی دولاییدر آکلاشلمقدن عبارتدر. فرانسز لار هجومه متلاشی اولیله ظن ایدیورلاردی که، اوزون یللرچه سودن قانلی محاربلر تیجه‌سیندر، نه‌ایله کوچسز دوشن رطیفلر فرانسزلرگ هجومیه قارشو دایانه‌مدا تعامیله عاجز بولوندقلاریندن درحال فرانسز جنرالارینگ آیغنه دوشوب تسلیم اولاجقلاردر. فرانسز باش قوماندانی جنرال ایوه، طرابیه‌یوردی که بر ضربه ایله رهبرلرینی دیز چوکدیره‌جکدر، لاکن قولدورلر مدهش صورتده یکلدیلر. مراکشده کی محاربه جنرال ایوه‌نک خیالنده بر ظفر رسم کیدی اولاجغی حالدا گوزه‌نلمه‌ین برشکل آلوب واوزاندیغیچه اوزایور. قطعی صورتده علی اولیور که، محاربه ایچون بایلان اوزون حضرلقلرا مقدما یکی یردیم قوماری آلان بویوک اوردولر مکمل تهیئه و تجهیزه و کیفیس بر دائره‌ده قولایلقلر طاریلر و کمیونه‌دار سعادتیه ایدیلکی حربی‌ه‌جیلرنک یونون سوگ اختراعات بالخاصه‌لرلی فرانسزلرگ یوز یکلمک اوردوسی (عبدالکریم)گ مجاهدلریه قطعی غلبه چالامیورلر.

داها آرتق، (عبدالکریم) دکل که فرانسزلرگ هجوملرینی دفع ایتمگ موفق اولمشدر، حتی کوزی هجومه کیچیوب، مظفرانه بر صورتده فرانسزلرو دو لاییی سیلیشدیریور.

عجبا (عبدالکریم)گ بو دله کی غایتمگ نیمی ایدی اولمق، اسپانیالولر چوق چوق گوجلی اولان فرانسزجهانگیرلکیله قارشو گوسترمکده اولدقلری مقاومت و باتاپش اقتدارینگ متعلق نزده آرامالیدر؟

§ مراکش ـ شاهنهای §

یونون جان محاربه‌سی یقارینی ایتیاده کجردیکدن سوکرا یوآدم ایمدی‌لوز آغاسی اولان فرانسه حکومتیك اجزیسیله فرانسه کوچمندر. سابق سلطان یوساعت یاریسنه بر (یولوار) اوتلك یرجی قاتنه یاتاغلقا و (ودرسان) اطرافنده تورنه بر سرای و باغ آیاقلاندر. (مولای حفیظ)ك وقتیله قرار آزادی وارایدی. ایمدی بایندا یولاردان کیمسه قالمامشدر. یقارچه قرق آروادله اوغلی و مقاییچنده باشادقدان سوکرا ایمدی یولارك هامیسندان محروم قالان یو آیلغاق ایچون او امکی مسعود عنق و صفا کونلریی قان رماقدان اوتری فرانسزلارك یارایله اولانلرا تکرار توکرلك ایتمکدن باشقا بر شی قالمیور. ایشه مراکشده کوردن کونه کیتدکمکده اولان یوولمازده بك فرانسه ایچون ك آخیر بر دورنده توزمضمداری اوغرولمدا (مولای‌حفیظ) ك شخصیندن استفاده ایتمکی قرارله آلمش فرانسه ایمپراطورلغمك حال حاضرده توز مالك ماقصی سالماقه قدرو حاضراولان نه کی سیاسی بر یوقلسون (رنکدن رنکه کیرن بر حیوانمز) ایله قارشو قارشویه کلدیکی آکلامان اوقادارده جنین دکلدر.

لاکن فرانسه‌لك مراکشده کی یونون‌تدبیرلری موفقیتسزلکه محکوم‌اولدیغه کی یو یونی فرانسانك دخی بارامار واسعه‌دن باشقا بر شی اولمادیغندان فرانسه‌لك امدارینی‌یوشا چیقاردی. اودرکه فرانسه یو ساعت یوله بر وضعیت قارشوسندا قالمشدر: یا ایتیا قوتدورلاری کبی شه کولمسین تولایوب نهایه پریشان اولمادان مراکشدن چکیلمای و ریطلره توز ملی مقدراتلرینی ایسته دیکاری کسی قوماق امکانی وریه‌لیدر. که یوشا فرانسز جهانگیرلکسی‌ایچون ویوله بر ضربه‌دیمکدر. چونکه فرانسه‌لك یوله معنی مقوینی بایه‌جکه فرانسه‌لك توز مملکتی ایچنده درین بحران تورمه‌جکی کبی مراکش اله کچمسو اولان دیکر مستعمکاردمدخی وعمومیله یونون شرقك محکومیتلکه اریدن کچن ملی قورتولوش و انقلاب حرکاتی همه کلمکه غرب جهانگیر لکی‌ایچون قر قاریوب همین یوقراوسنده‌قالمری بریسترار اجرا ایده‌جکدر. باخصوص ایتیا جهانگیرلری اله برلشوب یارادقلرینه حق پارلمی و ملیوتلرینه یکی قرانکلرك قان یاغیه رقابلرك قیرمانجه‌سنه عصیانی قان دریاکری ایچنده یاتیرماغا چالشاجقلر.

§ معارف اشجیسی §

قیله‌لری حرکه‌خوب فرانسزلرا قارشو غایت دشمانه بروضعیت آلمشلاردر و یوله‌لکله فرانسز اوردولاری کرك ایفریقه و کرك آرقه‌دان ایکی آتش آراسنه آلمقله اولانری هردلو استادکاهدن یله‌محروم ایتمشلردر.

یو ساعت مراکش نام مملکته. وشمدکی محاربه‌سی جهه‌سنی آکمپریور و فرانسزلرك یورادا مطلقه تسوط یوبولارینی سیدیراجقلاری شبه‌سزدر.

ثمرت فرانسز جهانگیرلکی اولدیغجه فجع بر وضعیته بولونیور. محاربه اوزایور، مملکت ایچنده یوبوك تارامایق عمله کلیور و یو تارامایلق قیامغی آلمانی ایچون مراکشده کی موقعیتسزلکلرك اونسك لازم‌کلیور. هیچ اولمازسه جهه‌ده کوچوجوك بر غایت اولسون یله الده ایتمکه. مملکتك‌افکار عمومیه‌سنی آقماتمق و یکی قتلار توکمك ایچون فرانسه حکومتی یکی‌قره دیکر و مراکشه یکی حربی قوماندلرك کوندرلمه‌سنی طلب ایدیور. فقط‌نتیجه‌ده کچه تاس کچه حمام: فرانسزلر همین سابقلرنی عزم و متانه معروض‌قالیور لار. غالبدن ایسه هیچ بر اثر یوق:

فرانسز جهانگیرلکی نهایت سوق‌الجیشی خصوصاتدیری تجربه‌دن کچیردیکلری دهشه و اضطرابه مراجعت ایدیور، مراکشلرك واحدچه‌سنی یرمای ایچون اسکریتری توز ایتدی آلتکی قولاغدیغی سابق مراکش سلطانی (مولای حفیظ)دن استفاده ایتمك مقصدیله اونی ایفری سوریور.

فرانسزلرجه توز «سلطانلارنده سابق» قالدیقلارندن تکرار اوتك اطرافه تولاشماغلری و یوله‌لکده اونلرك (عبدالکریم) علیه جیقاجاقلری کوزلرنه‌نار قیله‌لر یله توز «سلطانلارینك» یوزیه ۲۰ آغ اولمه‌لری وملی آزادلق حرکاتی جهت ایتمکه راضی اولمایورلر. یری کامش ایکن یورادا برنجه کامه‌ده مراکشلرك یقاردنری خارجی جهانگیرلریه توکرلك ایدن یو «سویملی‌سلطان لارینك شخصیته حصر ایتمك لازمدر.

محاربه‌دن اوکی بین‌الحق‌باست تاریخندا یو آدمك آدی چو مشهوردر ویرجیون وقت خصوصه مراکش اوغروندا دولکر آراسیندا کیدن میارزه‌لك الی کسکین دورنده دائما آوروپا مغلوبلاتنده او ه دراست دمك اولوردی.

۱۹۱۲ سنی یاده توز سلطانلغندن واز کچمکده. دمی دولتی فرانسزلرك محاربه‌سی‌ا ثوقوسارنی، آتشه تسلیم ایتمش اولان یوخالق ایچون فرانسه‌حکومتی خیانت‌مزدی تولارلو یاده‌ا...م، انکلیز لیراسی‌مقداریده تخصیصات‌تعیین‌ایتمشدر.

جنایز ایجون اونی‌ده جوق گورمشلردر. اولار چین ایشچیلرینك بیوسك طلبلرینه آنی ایله جواب ویرییورلار. اودر که حرکات گیتدیکجه گیشلدیوب چینك یولون طشلرلی دمی سوق ایدییور. حرکات صرف مادی سیلردن ایلری گلمیگی حالده، مملکتك یولون متقری ایشچیلرله قوشولاراق حرکاته ملی مبارزه رنگی ویرمشلردر. یو نامن مبارزه او قادار کسکینلشوب ورمشلردر که یو یولدا یا تام غلبیت اینمك و یا شرفلی بر صورتده تولمگدن باشقا هیچ بر چاره هیچ بر احتمال یوقدر. چین حلقی بر دفعه‌لك اولاراق خارجی ارلك یوبوندیرنلردن قورتولمغی قرار آلمشدر. بطقرلا توتدیغه قادار مبارزه اینمگه بین ایدمك اوزه بارمالارینی کسمه‌لری و یو فداکارلقلاری ایله‌ده یولون چین حلقی آماسز بر مبارزه ایچون روحلاندیرمقلاری یولاریدر کی اوچاه الك عالی بر دلیلدر. تاجرلار، اچین‌لك ملی بورژوازیسی و حتی دونه قادار بر پرچه دیدیکودیده، توز کشمکشلری نتیجه‌سنده چینی خارجیلره قارشی ایدن دریمك و ماجراجو جنرالار، والیلر و اوردو قوماندانلاری و حتی چینك ایمپراتوری دیمیلر و خارجیلرلا ایلده بر آلت اولان حاکم حکومتی یله حلق حرکاته قوشولمغا و ملی مبارزه‌یه برلشمگه خارجی امپرلیزمی و فئودور لارینا قارشو مبارزه اینمگه حاضر اولدیقلارینی یلدیریورلار.

لاکن اولچه طبیعی بر فرصه کی باشلایان یو حرکات یواش یواش سنی و فعلی بر شکل آلمغه سین ملمدارله دوام ایدن منتظم و متظم و عموم چین دائر سیده اولاراق بر ملی قورتولوش مبارزه‌سی شکلینی آلیور، یو حرکاتی‌له چینك ایشچی ـ کمللی کله‌لرینی توز باشنه توپلاش اولان و چین حقلك ملی آرزولرینی تمثیل ایدن هوچیلردن فرقنی آدله ایدییور. هوچیلردن فرقنی دوزتدیگی قرار حلقی اوردوسیله دشمنله قارشوموقیتلی صورتده بیله رزه ایدییور. «هوچیلر»لك قرار عسکر زی چینك ملی آزادلق حرکاتنك بتیرگی و یوبوك (سون ـ یات ـ سن)لك فعالیت مرکزی اولان (قانتون) شهرینی آلمغه

ستاجنك دمی مرکزی حساب ایدییور. خارجیلرلا باشلیجه فابریقالاری بوراده بولنمشلردر. بو سیدن اولاراق تعقیبی دمیر یولی آرقی بوراده حس ایدیلیر.

خارجی فابریقالارینك (انگلیز، یاپونلر، آمریقالیلر، فرانسزلر، ایتالیانلر عمومی بوراده داخلدر) موسسارینه‌جالشان چین ایشچیلرلا امك شرائطی و استثمر چیلدن وصیلری سوءِ درجه فنا وحشی تعمیم‌در.

خارجی فئودورلاری وخصوصا یاپونیا و انگلیز تاجر و فابریقتلاری ایی ـ قولی باغلی اولاراق قول کی ساتون آلمقلاری اوچون ایشچی قوستمن اوبله وحشیجه‌سنه استولارلیوزره استفاده ایدییورلار که حتی قادین و چوجوقلاری یله استثمار اینمگدن گری صورمایورلار. (شاهای) دا کی یاپون و انگلیز فابریقلارینده گیجه گوندوز استراحتسز و دقیقه‌یه لایق بر امك مقبله‌مقابل چالشان ۱۰-۱۲ یاشلی کوچك چوجوقلار آغلشمگدن، اشله جیندہ کی خارجی فابریقلرینك اداره‌سنده یولونان (۴) میلیون ایشچینك بر گونکی وضعیتی‌یوقدر. و یو حقیقتی بیداها دورا دورا چینه‌ماشلیجه اولاراق (شاهای) ایشچیلری آراسنده قوپان فیضانك سیاریی آگلاماق چوقدا گوچ دگلدر. اودر که یولدان داها جمع آی اول (شاهای) دا (۳۰)یك توفیوچینك اشراکیله اقتصادی سیاردولایسله بر تحلیل باشلانمشدی. یوتحلیل ایشچیلرلا غالبی ایله‌نتیجه‌لندی و داها او زمان‌چین ایشچیلرینك (لقون ژوبقلارینی بندیرماق وشینه قرمه کیی چوچوقلجه‌سنه حرکتلره القیامقلق) آرتق متشکل بر قوه کی مبارزه بدایته آیاقلانمغه باشلادیغی ثابت ایدی.

یو تحلیلك اوستنده بر نیچه‌آی کچه‌دن بنده (شاهای) دا اولماق اوزره ایکنجی بر تحلیل باشلایور و بحز بر زمانلا بولون (چین) مملکته دمی سرایت ایدییور. اولنجسی کی یو تحلیلك دمی همین سیاردن ایلری گلمیگی آگلاماق گوچ دگلدر.

حرکات الك ابتدائی و ساده اقتصادی طلبلرله باشلار: چین ایشچیلری حیاتلرینه چالشدقلری چوچوقلار و کوچلر(ایچون (۱۸) ساعتلق و بیوکلر ایچون (۱۰) ساعتلق ایش گونی و هفته‌ده بر گونده استراحت گونی طلب ایدییورلاردی. و طبقاتی فعالیت اولدیغی‌ایچون ایشچیلری یاپدقلری عصیانلرك اولی ایلری سوروبده حیاتلرینه کیر لمسنه‌موفق اولدقلری حالده، عمدتی‌ده غیرتك فعالیتلری

گذشته بوجانوب دین بر حلق حرکاتی ماهیته گیریوردی، چین ایشجاری ایله ایمدی توز سیرلاریندا اولارلن بالگلر اقتصادیاتک عمومیله سیاسته مربوط اولدیغی دگل، چین زماندا چینده اقتصادیاتک بین‌الملل سیاست یئی فاعل ایمیور بالزمک سیاستی ایله دخی مربوط اولدیغی اوگرهیورلار.

بو حالدا، جهان پرولهتاریاسی چین‌خلقی و انقلابی ایشچیلرینک فاجعه‌سی نیجه قارشولایور عجبا؟

بو ساعت جهان ایشچی حرکاتندا اولدیقجه گورکملی رول اویناماقله توز تاریخی یولنه جیقان انکلیز همکارلار اتفاقلاری توز خلط حرکیله هر حالدا (چین‌ده‌کی حادثه‌لری سوتوق فاشق اله قارشولاماق فکریندهٔ اولدیغی اثبات ایدیورلار. انکلیز ایشچیلرینک سون قاعدی انکلیز و عمومیله غرب جهانگیر ارتیک چینده‌کی فاشی‌ماجرالارینه قارشو فاجیانا آیوب انکلیز عسکرلرینک‌چیندن چیقارلماسی‌انکلیزحکومتندن طلب ایتمکله‌و عمومیله‌فعال برصورتده‌چین‌ایشچیلرینک مدافعه‌سینه‌قالقیشمقله چین‌خلقینک بو مبارزه‌سینده یوره‌گینک یونون آتش وصمیمیتیله چین‌ایشچیلرینک طرفنده اولدیغی‌اثبات ایتدی. شورالرانقلابک امکسیلرت‌کدیکده بو بارده‌هیچ دانشولیه اولایادر چین‌ایشچیلری وامکسچی خلق شورالرانقلابک‌چینه قارشو ه‌کسی سمتده بر قارداشلق حیاتی بشه‌دیگی چوق گوزل یادیکارینه توز ملی آزادلقلاری اوغروندا آیاغه‌قالاری مبارزه‌ده اولانلر آرقه‌داشلرینه تمامیله تامین ایدیلهجکلرینه آرخایین اولماقله توز مبارزه‌لرینی داهادا یوکسک بر علرم و مناقله دوام ایتدیره بیلیرلر.

چین حادثه‌لرینک رجعتی دخی وارمدرکه اودا (چین)ده‌کی ملی انقلاب و فورتونوتی حرکاتنک جهانشمول بر مانعه‌ده اولارق حائز بولوندیغی تاریخی اهمیتی‌در. واقعه (آغادولی‌دا)کی ملی حرکات یونون یاپین شرق و آفریقا خلقلاری ایچون بر نمونهٔ امثال اولدیغی‌کبی (شانغای) حادثه‌لری دخی‌اوزاق شرقده واقع اولاحاق حادثه‌لر ایچون بر نمونه رولنی اویناییورلار. (۸)میلیونلق بر ایشچی کتله‌سه مالک اولان هندوستان، ۲ ملیون یاریم پرولهتاریاسی اولان هندوزلا (هندوستان ایله آوسترالیا آرالغندا کی آطه‌لرلا آده‌سی) یونون بولنان چین ایشچیلرینک آچه‌جی یول ایله گیده‌جکلرندر که بیوما یو معلکار ده‌کی بیوک فورتونوتی حرکاته درین بر تأثیر اجرا ایده‌جکلدر.

اوزادا خلق حکومتی قورمشلاردر. چین زماندا چینک شمال جهارنده دخی مبارز بیوک حادثه دولم إعوب گئیشمکدهدر. (شانغای‌دا کی تعاریجیلرلا متحاری یو ساعت (۲۰۰۰) یاک فره وارمشدر. یاشدیغه اولارلق انکلیزلر و یاپونیالیلرلا قارشو متلاقن تعطیل و یاقوت حرکتی باشلا مشدر و تجارت مرکزلریه دخی گچوب قیاملرلا مجیندان شرقده بیوک خرراز دورپور. چین خلقلرینک تشویق و یاردیمله توز داد و مقاتلرنده دوام ایدن تعاریجیلر و عمومیله چین افکار عمومیسی جهانگیر دولتلره و بالخاصه اولارلق انکلتره ایله ضغط مابنده ایتمکده، انکلیز حالقریله قارشو یاقوت اعلان ایدیلمه‌سی طلب ایدیورلر. بوله ولقلرده حتی چین امکسیلرینک قانی دشمنی اولان یاپونیا جهانگیرلیگه قارشو آیاغلان تعطیل و یاقوتلرلی یه واز گچمیمک مبارزینک کسکین اوبنی آنجاق انکلتره قارشو بیوریلمه‌سی جنده دخی قرارلار چیقاریلمن. اینه چینده‌کی حادثه‌لرلا علاقه‌سی بولنان عدرتده، بو سرادا چین حادثه‌لرینک بداله چیقدیغلاری بر حقیقت دخی واریسه، اودا قومیونست ایتریناسیونالی امرایله قومیونستلک بوگ یاقوتلک شرقده کی انقلاب حرکاتنک گیدیشی جنده‌کی یندگوانلق دوغرو اولدیغی گیفیتی‌در. قومیونیست ایتریناسیونالی امرایله قومیونستلک بوگ یاقوتی شرقده کی انقلاب حرکاتنک گیدیشی جنده‌کی قرارلارندان بریسده بو ساعت شرق تونکداری توزلرینک (۱۹۰۵) نجی یلدری عرفه‌سنده بولونیورلر. شرقده کی انقلاب حرکاتی بو ساعت، (۱۹۰۵۲) نجی یلده بولونیده‌کی انقلاب حرکاتنک کیفیتندن دورده گیریور دیمندی.

دوغروداندا چین حادثه‌لری بوراسی بارالک بر سورتده اثبات ایتمش اولدیغلاری،

روسیه‌ده ایشچی صنفی اورون حاضرلق اثناسندن موگرا (۱۹۰۵) نجی یلک پاتوار گونلرنده، یوگون چین ایشچیلرینک گیریدیگی یولی بیوک بر مرحله گچدی، واقعه اینتوای دوشلوف‌دا عسکرلری روس ایشچیلرینه ویرمیکلری قانلی درس عبرتی یوگون انکلیز و یاپونیا جهانگیرلرینک عسکرلری چین ایشچیلرینه ویریورلر. واقعه روس ایشچیلری اقتصادیات ایله سیاست آراسنده سیغی بر رابطه اولدقنی قورسیرلارینه اندیرمکله بیرابر اونلرک ۳ ثملاندیلار. اودر که روس ایشچیلرینک اقتصادی مبارزه‌سی گیدیشنده سیاسی مبارز شکلنی آلیوردی. حقیقت عینی دعوه اولسون استناده، بداله‌ی

مبارزهٔ اجتماعی وظیفه‌داری وقوانین‌دیالیکت حرکاتی

مبارزهٔ اجتماعی

بو نقطهٔ نظردن قومونیست انترناسیونالی اجرائیه قومیته‌سنه‌سوق گیش قومونیست جهان پرولتار انقلابیتی گیدیش و استقامتنی تعیین ایچون بلشویکلر طرفندن ایکنجی بلشویک اولاراق دیوردی که: شرقده کی انقلابی حادثه‌لر گوز اوکنده بولندیرمق وقتیا بویوک مرحله انقلابیدیر بو مرحله بورژوازیک انقلابکندن

معارف اجتماعی

واسطه‌له گیتش زحمتکشلر کاهاری حیاته دوغرو و دوزگون نظر ایله باقمالی. اولاری ایعاده ایدن حقیقتره کشف اولونمالی، یکی فورمولرك درك و تحلیل ایتمك. اسکی موهوماتدان، اسکی ذهنیتدن، اسکی احوال روحیه‌دن، دین و مذهب تأثیرندن آزاد اولمالی. موفق اولا بیلمجکلردر.

محلی اجتماعی و معارف ایدارسنه اشتراك ایتمك حال حاضرده اجتماعیجی معلمك فعالیتك اساسینی تشکیل ایدهجکدر. حال حاضرکی معلم داها مکتبك دائر چرچیوسی ایچینده قالامالی. معلم‌مکتب ایدارهی طرفندن کوستریلن بر آلت اولدوقجه آغیر و مشوقدر. بونی بیز اعتراف ایدیورز. لاکن بونکله برابر معلم‌لریمزدا اجتماعی وظیفه اولدوغنی، بو گون هر کسجه بلیردی.

سوك زمانلاردا معلمك اوزرینه بویوك بر اولدوقی حقیقت دائیشیلاجق درجهٔ ایشگه‌دی. دیورلار که معلم سوادسیزلیکله لوحتدر. مشترك یاردیم قوسه‌لریمزده. قوتوبخانه‌لرده، قیرمزی عسکر دینگلریمزده و بوکیی مختلف اجتماعی ایدارده اشتراك ایدیورلر. بونلر ایچه معلمك خصوصی وظیفه‌لریمزك لاینحیه اهمیت متحمل تشکیل ایدیورلر. سولایسله، لهوت‌وبوله بر فکر وملاحظه‌لر سویله‌بلیورلر.

بز بونی قطعا تکذیب ایتمیورز. بوکه بر حاله تصادف ایتمك اولور. لاکن بو نادیر در ایتمز. چونکه محاوره سوادلیلر آراسنده اولدوقی ایچون معارف ایدارهنك مختلف نوع و فورمالرنه تطبیع اولونمیشلاردر. یعنی زماندا معارف ایدارهنك اصول و میتودلرینه حاله معین شکل آلامامشلاردر. معلمك بو نقصه دوشن ایتمه دولایسیله مختلف تشکل ورنگه‌در. معلمین بویوك همت وفعالیت طلب ایدیور.

یو دوغروده،

قلمه آلمیز شبه اولامازکه بو حال بویله غیر معین شکلده قالیاجاقدر. بر میتود و اصوله تابع اولاجاقدر و نورمال بر حاله گیرهجکدر.

ایشته بو گون نائل اولدقلمز اوتوری نورمال حالی یاقیلاشدیرمامزدن اوتری ایلك اول معلمك ادراکی. اونك حسن توجیهی لازمدر. معلم تعریف ایدیلن معنی بایماقی حس ایتمه‌لیدر. یعنی اقوال نوع هادی، یومه ایشلرینی، تربیه ایشلرینی آیاریور کن اونی احاطه ایدن حقیقتلری‌ده اونوتمامالیدر. اعلایك مدنی احتیاجلارینی نظره دوتمالیدر.

معلمك اجتماعی وظیفه‌لری و فوتوغرافیك حركاتی

گرك سلطنت گرك مكتبك عمومیه اساسی وظیفه‌سی یكی بناءاری اجتماعیجی دوشنه تربیه‌یه‌چاریشمالریدن عبارتدر. یكی بناءاز یو گون زحمه آلیشمالی گیتش قومونیزم معارفنه دایر اولمالی‌دراس. اولكار سوسیالیزم و یكسی جیات فوروقوشدنا اشتراك ایتمه‌لیدرلر. معلمك یو گون سوسیالیزم اینی یوندان عبارت اولدیگر در.

یو مسئله‌ای حل و تطبیق ایچون سوسیالیزمك كه‌یفیاتی كاهاری ایچون الك آسان یولیه تعاقب‌ایله‌بلیور. همان سطه یول ایله (و. ای. لنین)ك دیدیگی گوره، فوتوغرافیك ایشلری اولمالیدر. یوقاری لنین دیمشدر كه: حال‌حاضر كی ترائط بو یاپلمقدن معلمكته حكومت پروله‌تارك ایتمدر. استحصالاتموسسه و آلاتی دولتك اولر ایتمدر. بویله اولان سورتده فوتوغرافیك فورمولوشی قومونیزم فورمولوشی دیمكدر.

فوتوغرافیك ایشلری اجتماعی حیاتك مختلف جهتلرینه داخل اولیور و دولایسیله خلق كاهاری آراسنده فوتوغرافیك منصریی تطبیق ایتمك معلمه میسر اولیور، یعنی زماندا معلم فوتوغرافیك حركاتدن تدریس و تربیه ایشلرنده استفاده ایدیور.

استحصالچیلار اتحادیه‌لرینه برلشدیرمك، اولاقی استحصالچیلارك ثروت دوشمنی اولدقلرنی، فوتوغرافیك پرشیلری اوزرینه كه تصرفاتی یوكسلمك استاكده، مزارده و یولارگی شیلری اكتشاف ایتدیرمك، یومه تجربه ارینه اجتماعی تعرفاتك خصوصی تعرفه‌لری اوزرینی اولدوقنی اثبات ایتمك یو گون مكتبده سوسیالیزم اساسینی محكمله‌دیرمكك برنجی فورماسی، برنجی ادوای اولماگر گه‌در.

فوتوغرافیك ایشلری هادی جیهتدن گیت گیده ایسه اولوقدار ایكسن اولمك ضروریلكده ادراكی گیت گیده محكمه‌لیدر. اولكار اوز وظیفه‌لرینی آگاهانی اولكارك هدی تجربه‌لریده آزمالی و محكمه‌لیدر. فوتوغرافیك خصوصی پیشه‌ولرینی یكی‌دن تربیه ایدیور. اعلایك گیتش كیفیتنه تربیه قطعا نظریه‌نك اجرای قوته‌ده یولویورفوتوغرافیك خارجنده قالامالریدا گیت گیده فوتوغرافیه جلب ایدیور.

معلم محلی آزدو و مرافقلر ایله داها صیقی‌ایلده‌دیرلر. اولكار خلق كاهاریك یكی تصرفات فوروقوشی یولوندا مبارزه‌لرینی یاپمقدن سرایدیورلر.

§ معارف اجتماعی §

طبیعی‌در که بویله اولان صورتده معلمارقوتویه‌رائیف حرکاتیندن سوءاستفاده ائتمک مخصوصیت ومدنیتی اعتراف و درك ایتمه‌مش اولمازلار.

مادامکه بویله‌در او زمان معلمارك خط حرکتی، دونیه‌لاری یول قوتو یه‌رائیف دوغرو گئتمه‌لیدر. معلمك مکتب تربیه ایشاری و مکتب خارجیه اجتماعی نمالیاری قوتویه‌رائیف پرنسیپلری اوزره اولمالیدر.

معلمارك بیر چوق دالغالی‌رندن قوتویه‌رائیف اولمای تجارت نقابه قادار گئدیلیور. اونلار قوتویه‌رائیف دکتاتورلرك ایشینی گورور. قوتویه‌رائیف دکتاتورلرك بعد خصوصی سرمایه ایله مبارزه‌دن عاجز قالدیغنی گورور. اینه قوتویه‌رائیف یولدر دیه دوشونه‌رلر...

بونلره بیر علاوه‌ده اونلار قوتویه‌رائیفك تشکیل اینمك مدا و معیشتی اجتماعی جهتده قوتویه‌رائیفك روایتی. قوتویه‌رائیف حصولریك توز زحمتلرینه آمیق گوز ایله باقمالارینی. دولت استحصالاتیله‌وسائطك قوتویه‌رائیف‌طرفیندن اشغال ایدیلمه‌سینی نهایت قوالیتلرك امولی ایله استحصال عمله گوتوروب و قوالیتلرك امولی ایله‌ده و عینی زمانده همین استحصالاتی اشغال و صرف‌ایدیلمه سینی درك ایتمه‌یور و گورمه‌یورلر

بوگون ملق شورالر جمهوریتی داخلینده قوتویه‌رائیفك فعالیته سطحی یاقلار ایله‌ده، قوتویه‌رائیفك بویوك تهلکه‌لر الده ایتمه‌سی اولدوغنی اعتراف ایتمه‌مك اولامز. بوگون قوتویه‌رائیفك‌مختلف نوعلری (استهلاك و گئدیرمه‌لی) اون میلیونلری چوق گئچه وشهر اهالیسی احاطه ایدیورلر. قوتویه‌رائیفراهالی‌ی مالدان تعیز ایدیورلر. اونلارك تجارتی یوز میلیونلرجا منافعلرا واردیلر. قوتویه‌رائیفلر گئه تصرفاتی منع و استحصالاتی تویلایور لوزاری استحصال موسه‌سلری تشکیل ایدیور. ملك قارا جیلرك بقیه‌لاشماسی فکر ویریور. گه‌جیلری یاقمی تحضیرایله تعیز ایدیور. عمولرك مدنی جهتدن یوکسلمه لری ایچون مطلعب چالیمالر آرایور و تدبیرلر گوریور. کاپلار، عزله وزورخانه لار تشکیل ایدیور. قورسلار، مکتبلر گئچه‌لر و هکذا تشکیل ایدیورلر.

شورالر قورولوشی شرائطی موجوده ایچون قوتویه‌رائیف ایشاری خصوصی بیر معاکس ایدیورلر. دولتك اقتصادی حیاتی یولون یونه معلکته قومسیونیزم اساسلرك محکملشمه‌سینه منحصر ایصلیدیر. دولت چالیشورکه آرتق

§ معلمارك اجتماعی وظیفه‌لری و قوتویه‌رائیف حرکاتی §

معرف ایدیمیز ایله استحصالاتلر ثروته دونیش اوه واستعدادلاری منعدلسون یو سوك سه‌لرك تجربه‌سی گوستردیکه معلکت خلق تعرالری یالکز بویوك ایله یوکسلمك، انکشاف ایتدیرمك اولاز. قوتویه‌رائیف باشنا توپلانان اهالی یالکز بکلی فورولوشك مدنی وادراکی یاپیسی اولا یلمز. یو حال بیر کره آکلاشلمیش اولدی.

معلکتده قوتویه‌رائیفك روایی یالکز تعرفات قعطا تعریفی ایله دکلدر. قوتویه‌رائیفك یوکسلمای ماضیا و بوجه داه مهم بیر رولی واردر که اودا اهالیك مدنی جهتدن تربیه‌سیك آرتمسی و انکشاف ایتمه‌سیدر.

اون سه‌رایله اوزون مدتلر ایجرا سنده معلمرك الك یاقمی شبه‌لاری، الك ضعیفلاری اوز قوتلرینی گئچیش حق گه‌لدیکه ویریلیور، وحتی زمانه مطابقه امکان خارجیامده بولنه آیریلیور. معلکتك استحصالیی قومسیونك یولسه مانعلسز تشکیل ایدن منحوس چارپیمی‌شدن ایسه‌یور ایدی. یوقاریی آرتیق تاریخ قید ایتمه‌دی.

معلمار خلق کتله‌لری ایله‌سیکی رابطه‌ده، اولدوقلری ایچون، اونلار اجتماعی ایشاره اشتراك ایتدیکلری ایچون یو داه قوتویه‌رائیف حرکاتی خارجیامده قالامزلار. علی‌الخصوص ۱۹۰۵نجی سه‌دن سوکرا معلمرك یاقمی طبقه‌لری قوتویه‌رائیف ایشاره یول و هوس گوسته‌ردیلر. وحتی یالك انقلابدن سوکرا قوتویه‌رائیف حرکاتی معلکتك تعرفات و مدنی حیاتنه وبولا یر موقع‌اشغال ایتمش اولدی. ۱۹۰۶نجی یلدن ۱۹۱۷نجی یله قادار یر مدتلك ایچریسنده معلمرك یر چوقلرینك قوتویه‌رائیف تشکیل اینمك مسلکلرنده، حتی اشتراك ایتمه‌یه تمایل ایدیورلر. اونلار محاضره‌سی، حاضرلایی، تعلیقاتلری ایله‌اوقرا تورلار، حتی قوتویه‌رائیف ایشاری تشکیل ایدیورلر. یاد یاشرولار وهکذا دیور وبا ایدیورلر.

وظیفه‌لی‌محرمی دورنده، شیالك شورالر علیهنه اولمالاری کیبی‌معلمارده تقریبن اولمادی. اینه دولایسیله معلمارده انکی هوس وحرار مشاهده‌ایدیلمه دی، اونلار قوتویه‌رائیف حرکاتینه اشتراك اینمه‌لرینی صعصلدیریلیر.

لاکن بویله بیر حال چوقدا دوام ایتمه‌دی. اونلار هان منحوس تاثیرك آلتندن آز بر زمانده یقلمامق موقع اولدیلر. مدنی و معارف ایشلرنك‌دوین

§ معلمرك اجتماعی وظیفه‌لری و قوئوپراتیف حرکتی §

یاخود تشکیل اینه‌بلیر. جوجوقلری قوئوپراتیف بارماقلرینه اشراق ایدر ماهیر. مکتب بارماقلرینه قوئوپراتیف موضوعلری داخل اینه‌بلیر. مکتب قوئوپراتیفلری فوروئوشیاردیم اینه‌بلیر. قوی بوراسی بیر آیاقلی اولسون و بوراداکی جوجوقلار واسطه‌سیله قوئوپراتیف خونی عائله‌یه داخل اولسون.

نمه‌ی ایسه اکثریتی یولا گیتمك: قوئوپراتیف فوروئوشیدا وقوئوپراتیف اداره اوزه‌لارینه اشراق اینه‌بلیر. قوئوپراتیف جلسه‌لرینه مخلف نباتاتدن تشکیلاته یاردیم اینمك گرکدر. قوئوپراتیفی اوگرنمك ایچون دیرکه کرده اشتراك اینه‌لی و دیرنکلر تشکیل اینمك لازمدر. قوئوپراتیف قیمتلارینی جاده تطبیق ایچون اسدائی قوئوپراتیفلر ایله واوکلرك اتفاقلری ایله چائی راحله و علاقه‌دیولر تعیین ایدر. قوئوپراتیف تشکیلاتلرینی مکمله مدی یاردیم اینمك ایچون جلب اینمك سعی اینه‌بلیر، مکبارده و قرائت دائره‌لرینه قوئوپراتیف کیتابلری تشکیل اینه‌بلیر. قوئوپراتیف مسلکاری یازمیاده مطبوعه مخبره گوندرمك ولولو پراتیفك اعتاجلرینه مطبوعات سونمه‌سنه آچیلیر. ایشته معلمرك قوئوپراتیف ایشلرینه اعانه‌لری بوکادن عبارت اولمه‌گرکدر. فقط ذکر اولونان ایش فورمالرینك جاده تطبیق ایدلمه‌سك اصول ومبنوی حقنده مفصل ایضاحات ویرمك لازم گیلور که بونی ده کن نومره‌ده قویه‌رز.

§ معارف انتخابی §

لشه‌برلشمه‌سی، قومونیزم فوروئوشنك محکمه‌یه‌لشمه‌سی دعوتیی، جانفرشتی معلمرکه‌لری ایشیدیلر و داها یاوتجی قالمه‌قدان صرف نظر ایدیلر. معلمر بتون قوه‌لریی قومونیزم معارفه صرف اینمکی و شورا حکومتك، فرقه‌نك غایه‌لریی اشاعه اینمکی وعده‌لریه گوره‌یاپه گوندیلر وبونکله اوکلرك افکارنده تبدیلات حصه‌گلدیکینی گوزلیه‌بیه اثبات اینیش اولیلار.

فرقه‌نك ۳ نجی فوروئایی معلمرك وظیفه‌لریی اوکلرك قارشیسنده دوران مسئله‌لری گوزمکله برابر معلمری قوئوپراتیف تبلیغات وتدوینه‌یه جلب اینمکی لازم وواجب گوردی. فرقه یوقیده‌ده اولدیکه قوئوپراتیف فوروئوشنده معلم مصدر اولمه‌لیدر.

دوگنك و قوئوپراتیفك بتون وار دقی آشاغی قوئوپراتیف موسسه‌لرینك، گمرلرینك محکمه‌لشمه‌سیه حال حاضرده جلب ایدیلمیدر چونکه بوکلر سویا لیزم فوروئوشیدمان اونری گیدارده ایدیولر.

اعانه‌لك زحمتکش گه‌لری قوئوپراتیفه آقیه‌موردقه اشتراك اینمك ایچون جلب اولونه‌لیدرلر. گه‌لرك آراسنده قوئوپراتیفك واجب و الوریشلی اولمسی غایه‌سیی دیرلشدیرمه‌لیدر. بونك ایچون معرف و مدنیت ایشاری فورمالریی اتکشاف اینديرمك لازمگیلور. ایشته یوگوده دوران مسئله‌لر بوکلردان عبارت اولمه‌گرکدر.

معلمرك قوئوپراتیف ایشلرینه فعال اشتراك اینمه‌لی اولمالاریی بیر کره یاد لشدیرملم.

معلمرك قوئوپراتیف ایشلرینه فعالیتی ایکی یول ایله گیتمه‌لیدر: بوکلرك بیری مکتب داخلنده اولیور دیگری ایسه مکتب خارجیدر. بوکلرك هر ایکیسی بیر غایه ایله مربوطدرلر. قوئوپراتیفك عملی چه‌ندن الفه ایدیلن تجربه لری ایله عائله بویوکلرك آراسنده آیرلیلان تبلیغات عینی زمانده برابر گیتمه‌لیدرلر.

یوقده ذکر ایتدیکمز مسئله‌لرك خلاصه‌سیه اوکلرك اجراسنك اصول ومبنوی لازم گلدیکنده همان مسئله‌لری ذیلده گوسترمکی مبین اینمك لازم گیلور.

اولجه مکتب داخلنده قوئوپراتیف مسئله‌سی فصل‌لرك وحل اولونه‌جغی‌لرك بحث ایدیلمه‌سنه مکتب‌لرده جوجوقلرك آراسنده قوئوپراتیف حقنده مصاحبه آچیلمه‌لیدر. قوئوپراتیف حقنده درسلر وبرمك لازم گلدیکی معلومدر. قوئوپراتیف موسسه‌لریه

صحیفه ۲۴
بحارک اینجیسی

همکارلار اتفاقاری یکی یولاری اوزرینده

توسکی ده

۱۹۱۷ نجی یل

- ۲ -

علوا زمانی شرائطی آلتنده داغیلمش همکارلار اتفاقاری ۱۹۱۷ نجی یلده آزاق مرحله یه چاتمالیدیلار. چارق دوره دگیشمگدن سو گرا، داها اولیجی ایکی آی ظرفنده همکارلار اتفاقاری دیمک اولور کورنوروسیه‌ی احاطه ایدیورلار.

صنعت یوی جهتدن یه عین زمانده، استحصال طلانی اوزره، ۱۵ یوی برلشمار دوزیلیور. ۱۹۱۷ نجی یلده همکارلار اتفاقاریک تشکیلات قوروله‌رق گلیجه : محلی همکارلار تشکیلاتاری محال و باش‌عموم روسیه‌برلشمه‌ری داخلنده جمعیتلیورلار. همکارلار اتفاقاری بحقده، اوز فعالیتلری بین‌الاقوام برلشمه‌ری همکارلار اتفاقاری بیوروسلاری (سو گرالارده ایله همکارلار اتفاقاری شورالاری) دوزه‌لمکده‌یولله برلشه‌ریورلار. داغه کچن یولرده‌وسیه یی طوتمش گورولولی تعطیل مبارزه‌سی بلکه انقلابک اولجی اوچ آیلده سو گرا سنی بر مجراه گیریور، و ثمره اولمرق یکی مشروطه‌نامه واسطه‌سیله زحمت حلی تعین ایدیلمه‌سی یولده آپارلان متشکل و کتله‌وی بر حرکت حالینی آلیور. همکارلار اتفاقاری داخلنده تشکیل ایدیلن اینجی سیالارنده یکی تعلیمار دوعیور. داها ۱۹۰۶ و ۱۹۰۷ نجی یللرده‌زیاده‌کمز کیه بیطرف قالمرق - زلووه فومیتاری یکی بر شکله گیریور، و اوزارینه یکی وظیفه‌لر گلیورلار. ماهیتکلار و مدیرلر قیصرلاری ایچون بعض برلرده بر قیرق زلووه فومیتاری موسسه‌لری اداره‌ایتمکی توز عهده‌لرینه گوتوریور‌لار. استحصال اوزرینده اینجی فاتروللی فکری ایله بورالاردن قالقیور. و ایله استحصالک اینجی صنعی طرفندن نظامه مالکمی وضع‌ایدیلیور.

اینجی فاتروللی اوغرنده مبارزه

روسیه همکارلار حرکاتینه بر بکلمن ایکی آلتیرنا تصادف ایدیورز. همکارلار حرکاتیک سوق حسنی اینجون اینجی فاتروللی بر خط حرکت

سنه ۴
صحیفه ۲۵
همکارلار اتفاقاری یکی یولاری اوزرینده

(بلاتوریا) تشکیل ایدیور. استحصالی اوزمرنده اینجیلر طرفدن فاتروللی قوریلما سی حرکاتک سائق حسنی اینجون‌در. شمارتشکیل ایدیور. طبیعی ماهیتلر طرفدن انقلابی آدملاردیرلار. دموقراتیاه و اوپری طرفدن دولته اولان مناسبات سنکه سیاه کچیریلیور. حیاتدش قولاری ده آچلمق غیرمنجارینه ده‌ذب اینمک اینجون قاپیتالیلار بو دورده مخالف بولارلر ایله اینمدن بویون قاچیریورلار. ایله انکل جیاریورلار. بویله بر شرایط آلتنده تعطیل بر مبارزه سلاحی‌مقابله اوز اهمیتی ازیریور وقوعنلی اولمادیغی میدانه چیقیور. داها ۱۹۱۷ نجی یلدک ستیار آیندا انقلابک انقلابرک بر چوقی تعطیلک بارامادیغی و مقدمه موافق اولدیغی اعتراف ایدیورلار. و بوندای امتناع ایدیورلار (اک چکیورلار) ایدی آزیق مبارزه‌جه‌سی‌ده گیشدیریورو استحصالی محافظه یولنه جیقیدلارده بولوتیورلار. ماقلایجی‌دموقراتیاه ایله بورژو آزیاسیدا قوآلیسیون حکومت شکلنده اولان بلوق (اتفاق) یو وقته لازمنجه انقلاب ایدوب (بر شکلدن چیقوب) اینجی انقلابی ایچریسینه گزیلی هیچ بر انتظاری یوز ایدی. انقلابلر حاکمیتی الده اینمک اوغرنده مبارزه شعاریی ایله‌رک سوریورلار. و ۱۹۱۷ نجی یلک اوکتبر آیک دهشه تاریخیاحادیی اینجی صنفی حربه حل ایدیور. همکارلار انقلابریک وظیفه‌لری اولدیجه کسکین بر صورتده دگیشیور. بیالارک اینمن بویون قصیدیلاری بر شرائط اینجیدر. یکی حکومتک کرکلاری یه‌جکی بر تشکیلات یکمز همکارلار انقلابی اولیور. تاریخ اولارک اوزرینه مسلکلک استحصالی محافظه خدمتی قویور.

اوکتوبر موفقیتلرینه اولان حجومدلر و بو موفقیتلری مدافعه جاغ و سوللر گویه‌که وظیفه‌لرینی ده گیشدیریورلار. بوتون قوآلیسیون حکومتی زمانده‌ولر قوه ایله تعطیلر یولی ویرمه‌مکلازم گلدیکنی آزیق حرارتله مدافعه ایدیور بردیرده گیشیورلار. اولمالر مخالفلرینه‌قارشو میالیلار طرفدن‌تعطیل مبارزه‌سی آپارلمسنک ایچ آتشلی طرفداری اولیورلار. استحصالی محافظه و تشکیل ایمک‌وظیفه سی توز اوزرلرینه گوتوره‌مکه همکارلار اتفاقاری بلندا بالنوطر اولارلی انقلابرک وظیفه‌لری سیراسیدا برنجی‌یوره‌ده استحصال وظیفه‌لرینی قویه‌یلار. اولمالر انقلابرک عملی‌غایه‌لندن اینجیلرک اقتصادی مقتضاتی‌مدافعه ویردیکلری اهمیتی نیمه‌ده تشکیلات تصرفات فعالیتی اوزرینه گچیردیلر. بویله بر شرائط

§ معارف امتحیسی §

آتیدا تطبیر مبارزه واسطه‌سی مثله ـ طبیعی همکارلار اتفاقلاریندن دونه‌یه‌جک فعالیت یوله دایلن دایانا ند ایدی. همکارلار اتفاقلاریندن تعطیل و باشقا بر کبی فوندلاری مسئله‌سی الله حاللی بر مسئله مثله میدانه چیقیور که لازم گلدیکده تعطیل مقداری ایجون استفاده ایدیله بیلسون.

تعطیل فوندلاریندن الله حرارتلی طرفدارلاری مثله مدته‌وظر چیقشدایوتیپورلار. الله اساس مسئله‌دن (باشقا سوزله پروله‌تاریات حاکمیتی) اولان مناسباتاولیور. همکارلار اتفاقلاریندن داها برتبجی فوروللایندا (۱۹۱۸) تجی یلك یانوار آیندا) همکارلار حرکاتندن معین شکل آلمش ایکی خطحرکت اولدیغنی گوریپور بونلاردان بری ده‌مه‌ئه‌لر و مدته‌وظر طرفندن ایلری سوروولوب همکارلار اتفاقلاریندن مستقلیتی خطحرکی ایدی. «وحدت و مستقلیت» آدی آلتیدایوردو دیکر یوخط حرکت اساس اعتباریله یوندان عبارتایدی که، سیاسی فوروالوش و دولتی حاکمیتك نه شکلده و ماهیتده اولماسنا باقمیارق، همکارلار اتفاقلاریندن وظیفه‌سی (اولی) دکیشمیه‌رودائمی‌در. ظاهره حاده و معلوم گوروندیو «وحدت و مستقلیت» شعاری آتیدا معین بر مقصد یوروه‌بیلیوردی. پروله‌تار بك حاکمیتك الله الله بویوك سلاحی اولان همکارلار اتفاقلاریندن آلمانی و اوتلاری شوراحاکمیته قارشو چیقارمامق فوروللایندن یوله‌وظر طرفندن اداره ایدیلن اکثریتی دخی‌اولو بلاتوریلمسینی‌قضی صورنده بیلدیردی. اتفاقلاریتاریخی وظیفه‌لری عمومیله ایشچی صنفی وظیفه‌لرندن آیرلماز اولوب همکارلاریاتفاقلاریندن و پروله‌تریات حاکمیتی تشکیلاتك وظیفه‌لری بردر. بویله‌لکله اتفاق فعالیتك یونون آکثریتی ـ طبیعی تشکیلات ـ نصرفات حیث کچیوردی. پروله‌تریات حاکمیتك گیتمه‌سنوب انکشافده ایسه همکارلار اتفاقلاریندن دولتی حاکمیت تشکیلاتلاری ایله برابرلشمه‌سی ضروره دوتولیوردی.

وضعیتك محاربه‌سی زمانندا و ۱۹۱۸ تجی یلك مای ـ ایون آیه‌سنده ضابطانك دوام ایمن ایتدن یونون فجرمالاری (سابوتاژ) دورنده موجدت و مستقلیت خط حرکتی قبول ایتمك همکارلار اتفاقلاریله شورا حاکمیتك علاقه‌سینی کسمك دیمکدی که بوده شیمدی شورا حکومتك یوزلمه‌سی دافیلدیکی دیمکدر.

صاحبکارلار طرفندن بر حصه‌سی یمیز براقیلمش اولان، بر حصه‌سی قصدا ایشه‌دیلمه‌مین استحصالاتی او زمانلار قوت لوزمیه آلایه‌جك بکله تشکیلات

صحیفه ۳۱ — سی ۴
§ معارف امتحیسی §
آتیدا تطبیر مبارزه واسطه‌سی مثله ـ طبیعی همکارلار اتفاقلاریندن دونه‌یه‌جک فعالیت یوله دایلن دایانا ند ایدی. همکارلار اتفاقلاریندن تعطیل و باشقا بر کبی فوندلاری مسئله‌سی الله حاللی بر مسئله مثله میدانه چیقیور که لازم گلدیکده تعطیل مقداری ایجون استفاده ایدیله بیلسون.
تعطیل فوندلاریندن الله حرارتلی طرفدارلاری مثله مدته‌وظر چیقشدایوتیپورلار. الله اساس مسئله‌دن (باشقا سوزله پروله‌تاریات حاکمیتی) اولان مناسباتاولیور. همکارلار اتفاقلاریندن داها برتبجی فوروللایندا (۱۹۱۸) تجی یلك یانوار آیندا) همکارلار حرکاتندن معین شکل آلمش ایکی خطحرکت اولدیغنی گوریپور بونلاردان بری ده‌مه‌ئه‌لر و مدته‌وظر طرفندن ایلری سوروولوب همکارلار اتفاقلاریندن مستقلیتی خطحرکی ایدی. «وحدت و مستقلیت» آدی آلتیدایوردو دیکر یوخط حرکت اساس اعتباریله یوندان عبارتایدی که، سیاسی فوروالوش و دولتی حاکمیتك نه شکلده و ماهیتده اولماسنا باقمیارق، همکارلار اتفاقلاریندن وظیفه‌سی (اولی) دکیشمیه‌رودائمی‌در. ظاهره حاده و معلوم گوروندیو «وحدت و مستقلیت» شعاری آتیدا معین بر مقصد یوروه‌بیلیوردی. پروله‌تار بك حاکمیتك الله الله بویوك سلاحی اولان همکارلار اتفاقلاریندن آلمانی و اوتلاری شوراحاکمیته قارشو چیقارمامق فوروللایندن یوله‌وظر طرفندن اداره ایدیلن اکثریتی دخی‌اولو بلاتوریلمسینی‌قضی صورنده بیلدیردی. اتفاقلاریتاریخی وظیفه‌لری عمومیله ایشچی صنفی وظیفه‌لرندن آیرلماز اولوب همکارلاریاتفاقلاریندن و پروله‌تریات حاکمیتی تشکیلاتك وظیفه‌لری بردر. بویله‌لکله اتفاق فعالیتك یونون آکثریتی ـ طبیعی تشکیلات ـ نصرفات حیث کچیوردی. پروله‌تریات حاکمیتك گیتمه‌سنوب انکشافده ایسه همکارلار اتفاقلاریندن دولتی حاکمیت تشکیلاتلاری ایله برابرلشمه‌سی ضروره دوتولیوردی.
وضعیتك محاربه‌سی زمانندا و ۱۹۱۸ تجی یلك مای ـ ایون آیه‌سنده ضابطانك دوام ایمن ایتدن یونون فجرمالاری (سابوتاژ) دورنده موجدت و مستقلیت خط حرکتی قبول ایتمك همکارلار اتفاقلاریله شورا حاکمیتك علاقه‌سینی کسمك دیمکدی که بوده شیمدی شورا حکومتك یوزلمه‌سی دافیلدیکی دیمکدر.
صاحبکارلار طرفندن بر حصه‌سی یمیز براقیلمش اولان، بر حصه‌سی قصدا ایشه‌دیلمه‌مین استحصالاتی او زمانلار قوت لوزمیه آلایه‌جك بکله تشکیلات

همکارلار اتفاقلاری یگی یولار اوزرینده

برلشمه‌سی (اتفاقی) دوکدی. اون یدرایله وقت طلب ایدیجك مقداردا ایش گورولمشدر. اته یو، سوسز بایلامازدی. همکارلار اتفاقلارینك تشکیلات فورمالاری معین ایدیلمشدر. اونلار داها قیساجه انگلو تورمشدن فورمالاردر. همکارلار اتفاقلاری شمدی او قادار قوولیدرلر که الا قولی اجنبی قاپیلی‌ایله قارشی قارشیه دورمادان قورتارلار. کچیردیکمز دور همکارلار تشکیلاتلارینی و همکارلار اینجیلرینی اغتباطه آلشدیردی. همکارلار حرکاتك یگی دورینده ایشه همان اغتباطه آلتمالی خصوصیتی بزه لازم اولاجاقدر.

ایشه یو حقیقتك کوزی بزه ایده ویرمیور که یگی قورمی دورینده همکارلار اتفاقلاری نوز اکر اکسیکلرینی، نقصانلرینی اصلاح ایدمیه‌جکلر، نوز تشکیلات فورمالارینا تکمیل فورما ویره‌جکلر، اسکیده کی کبی اتفاقجی مارفیزمه سادق قالاجاقلاردر، روسیه ده سقی بعض جهتلره کچدیکزایسه، آزاجیق کری اوتوردیزایسه همکارلار اتفاقلاری یو دوردن داهادا قوولی، داهادا محکم اولارای جیقاجاقلاردر.

معارف ایشلری

سبب اولدی. بو ایسه، اتفاقلارك دوتی حکومت تشکیلاتلاریله برلشمه‌سی یخود قانونلمای نظریه‌سنه حربه‌ده حق ویرمش اولدی.

همکارلار اتفاقلارینك تشکیلی

ایچریسنده ایشله‌دیکاری شرائط و نوز اوزرلرینه کونورمش اولدقلاری، داها دوغریسی تاریخك کتیردیکی ورمش اولدیغی وظیفه‌لر همکارلار اتفاقلارینك تشکیلات اساسیه‌لی تعین ایتمش اولدی. واحد سیاست ازومینی و زحمت حقیقی نقطه نظاریه مالك مسلکارشه‌جدی بر وحدت ازومینی... همکارلار اتفاقلاری تشکیلات اساسیه‌لك و باشله یونون فعالیتلرینك دخی جدی صورتده مرکزلشه‌برلمه‌سینی معین صورتده میداه آچیوردی. همکارلار اتفاقلاری دوتی وظیفه‌لری دخی ایجا ایدیکاری ایچون، اونلار باشلیجا اولارای دولدن آلان تخصیصات ایله باشلمالق مجبورنده قالیوردیلار. آشاغی اتفاق تشکیلاتلاری ایسه، سعت قاعده‌سی اوزره یوقاری اتفاق تشکیلاتلاریندن تخصیصات آلمقله باشلمالی ایدیلر. همکارلار اتفاقلاریك باشلیجا فعالیتی ـ تشکیل ایدن تصرفات فعالیتی ـ اونلارك لازمی تصرفات تشکیلاتلاری کبی اوروپامای ازومینی دوغوریوردی. یولار هاموسی برلکده تیجه اعتباریله بالکز بر تك حرکاتك دکل، بلکه اتفاق فعالیتك هامو حصه لریلی برلشدیرمك و مرکزلشدیرمك ازومینی دوغوریوردی. یولکه، کچن کیده لازمی استحصال یولمه‌لری اولان واحد بر الات نیی میداه جیقیوردی.

همکارلار حرکاتك یو یولداکی فعالیتی و استحصال اتفاقلاری حسابه اولارق، بین‌الاتفاق تشکیلاتلارك نوعلمه‌سی یولکه، اوسدیریلمش بر شی دکلدی. یولی نسبته شرائط، همکارلار اتفاقلاری فعالیتك حاضری دوغوریور وکچمش دورك همکارلار حرکاتك عمومی وظیفه‌لری و فعالیته موافق ایدی. همکارلار اتفاقلارینك باشلیوب چالیشه‌بلمکلری شرائط ایچنده یولکه بر تشکیلات سیاسیه‌نك بر جوق نقصانلاری‌دا اولدی: معین بر بیوروقراتیزم، دقرخانه‌جیلکك آرتماسی، آشاغی تشکیلاتلارك شخصی فعالیتی و تشبثریك محدود ایدیلمه‌سی کبی. فقط یو بدت عرضنده همکارلار اتفاقلاری طرفندن حتی تشکیلات ایشلریده یکه اولابیلجه آرتیق ایش گورولمشدر. یونون همکارلار حرکاتی منتظم بین‌الاتفاق همکارلار حرکاتی طرفندن احاطه ایدیلمشدر. (نمه‌ی) جالك آرتیق آرادان قالدیرلمشدر. همکارلار حرکاتداکی بر جوق مختلف تشکیلات تشکلاری آرادان گوتورلمسیله اونلارك برتی ایکرمی یوزك عمومی روسیه

مکتبلرده متعلملر تشکیلاتی

بویله تشکیلاتلرك متعدد چوجوقلری فعال بولنماقدر. بوكی تشکیلاتلر غربی آوروپا قونکدارینده دهشی دوجاردهدر. انگلتره‌ده، بلجیقاده، آلمانیاده، اسویچره و آمریقاده اولان بو تشکیلاتلر بلندیگرینك کسکین بر صورتده تعریف اولونور. بو اصول آمریقاده اوچون واقعه ویرمیچی بر حال کسب ایتمشدر. یوقاده ایکی مثلو جیناه واردر. بریسی (Джилли) دیگری (Джордж) نامیله‌در. آمریقاده گاهکاه برچوجوق بلجوك اولونجه درجه قادر سزاولور اولور. اودر که یوقاده سرستاك قیلور.

طلبه تشکیلاتلرك مقصد

۱ـ کندی کندینی اداره ایتمك قوتینه چوجوقلرده اولان تشکیلات هوسکارینی انکشاف ایتدیرمك و اجتماعی حیاته اوگرتمك؛

۲ـ بو قوتیه ایشر مکتبی ایشر چوجوق ایچون دوغمه بر یوردیه‌سنه اوراده تعلیم و تربیه دوام ایتمك طلبه‌لری تلاقی ایدیور.

۳ـ مکتب داخلنده اولان اسکی استعدادی تامامیله یوزه‌چیقارمق مقصدیله متعلملر آراسنده قرداشلق بر متسانی یاپیور.

۴ـ قوتیه چوجوقلری، اصلی تشکیلاتی اجتماعیه‌جی و سرسنلاجیور.

۵ـ قوتیه زحمت مکتبك اساسی پرنسیپلرینی آیدینجه‌سنه اوگرتمکدیور.

بو گون بویله قوتیه‌لرك تشکیلاتی بر شورا مکتبلرینك ایشمر ابتدائی‌سنه ایشمر ثانی و ایشمر عالی‌سنه گوره یاپیلمشدر. شورا مکتبلرنده اولان متعلملر تشکیلاتله غربی آوروپا قونکدارنده اولان تشکیلاتی آراسنده بویوك فرقلر اولدیغندن شورا مکتبلرنده کی تشکیلاتده اولان سرسنلکدن بو گون آرتیق بعض فعال اوغلوبوب متعلم اولمایدیغی کورلمشدر. ایشه شمدی فعال اولانی تشکیلاته آلمامه‌یدیر.

بو قوتیه‌نك عضولری

مکتبك عمومی طلبه‌لری اجلاسنده بر نظرنامه انتخاب اولونور. اولایلور که بو قوتیه‌یه‌نی عضودن آرتیق هیچ‌بر مکتبك اولیون بالگز بو اساسی نظردن گچیرمه‌مکله... متعلملر اوزه‌لرینی آشاغیده کی فقره‌لره ترتیب اولونور.

۱ـ تصرفات مدیری: قوتیه‌نك برعضوی‌در. مکتب مدیرینك تصرفات ایشلرنده بر یاردمجی‌لق حساب اولونا بیلیر. مکتبك اچیق یاتاجق تعمیرات و هر گونه یاپیلون وارسه یمك ایشلریی دخی حضرلمه چالیشور.

۲ـ محفظه‌لخانه مدیری: بوده قوتیه‌نك عضوی‌در. بوكا اچیلی تعیزلگه، یاتاجق یرلرینك و اله شیلرینك دوزگونلگ و هر گونه یاپیلون وارسه‌لرینك اینه تعارت اینمکدر.

۳ـ تعلیمات مدیری: بو عضو قوتیه‌لر، اجتماعاتنده و منتخب متعلملرنده دوام ایدن چوجوقلره مکتب دائرسنده تعلیمات و تدریسات شیلرینك حضرلمه‌سنه اهمیت ویرمکدر هر گونه یاپیلون وارسه اوراد اوزرینه تعلیماتی حاضر ایدر.

۴ـ معارف مدیری: بو عضو مکتبدن خارج معارف ایشلرینی یاپارمقه چالیشر. درنگر یاپار، محاضرلر، تماشالر و تاتروللر ویرلمسنه اهمیت ویرر، فی سبیلله تیاتمدن اوزاق تتنزهات ایدر.

۵ـ کتابه‌مدیری: بوعضو قوتیه‌نك الله فعال وقالا مسئول بر فردی‌سایلر، قوتیه‌نك بازی‌ایشلریی آپاریور. لازمی زمانده مصرونه ومحصولاتی ویرر. متعلملر اجلاسلرنده بولونور.

متعلملر قوتیه‌سیله قوتیه‌نك اوزه‌گنك علاقه‌سی:

بو ایکی تشکیلاتك علاقه‌سی بك بیلی ویك ساریسلاق اولمه‌لی‌در. قوتیه‌نك اجتماعی و سیاسی حیاتك گنش بر قاپوسی اولدیغی‌چون اوتاقلرینی اوتاقلیوزم مسلکی اشتار ایدوب قوتیه‌نك جمعیتی یاراتمقدر. بو گونه مکتب داخلنده برچوق اساس و پول آلتنده متعلملر تشکیلاتی‌در. اوزمك ضروری مکتب داخلنده کیفیتی او قدار مناسب و اوقدر تربیه‌لی آیدینلی‌درلر که هر بی‌طرف متعلم اونی آلقیلایون متعلملر تشکیلاتی‌واسطه‌سیله چوجوقلری و بر بی‌گونه‌گه جلب اینمك لازمدر. بویله بر محکم تشکیلاته مالك اولان مکتبلرده یارلار پرصورتده اداره‌ایدیلمکدر. بویله تشکیلاتلر واسطه‌سیله مکتبده بیکی اجتماعی حیات و انقلابی روح خالق ممکن‌در.

عارف آیچیچی

مکتبلرده متعاصر تشکیلاتچیلق

بوگون تشکیلاتلردن مقصد چوجوقلری فعال پارتیلی، بوکی تشکیلاتلر غربی آوروپا ممالکلرنده دخی موجوددر. انگلزده، یلجیقده، آلمانیاده، اسویچره و آمریقاده اولانی بو تشکیلاتلر بلشویکلرندن کسکین بر صورتده تأثیر اولونور. بو اصول آمریقاده اویغون رواجده ورپچی بر حال کسب ایتمشدر. یوقاده ایکی مثلی ویرمه وارد. پرنسی (Принц) دیگری (Джордж) اسملریدر. آمریقاده گاهکار پرچوچوق بایغوت اولونمه درجه قادار سزاوار اولور، اودر که یوقاده سرسنلك قیلیور.

طلبه تشکیلاتلرنك مقصدی

۱ـ گدی گنجلری اداره ایدن قومیه چوجوقلره اولان تشکیلات هوسلرینی انگلمك ایچیون و اجتماعی حیاته اوگرتمك ایچون،

۲ـ سنو قومیه ایشی یکنی ایشلر چوجوق اویونی دوشمه بر یوده بیطقه اوراده تعلیم و تربیه دوام ایدن طلباری بالکلامیورلر.

جمعیتلر داخلنده اولان اسکی استبدادن تماملرینی یوزلرینه معلوم ایمك ماعدار آراسنده قرداشلق بر مناسبتی بایورلر.

۳ـ قومیه چوجوقلری، اعم، تشکیلاتچی اجتماعیجی و سرپنتایچیورلر.

۴ـ قومیه زحمت مکتبك اساسی برلسیارینی آدیریجه اوگرتمکدیورلر.

بوگون یوقه قومیه‌لرك تشکیلاتی بر شورا مکتبلرینك ایکنجی ابتدائی مدته ایکنجی تاتی و ایکنجی عالی مدته گون، یاخود شوری مکتبلرنده اولان متعاصر تشکیلاتله غربی آوروپه تشکیلاتی آراسنده بیوك فرقلر وارد. اوده شورا مکتبلرنده کی تشکیلاتده، اولان سرسنلکدر. بوگون آرتیق بعد فعال اولمقیوب داعمل اولمقدیر. عوضنده ایسه تمام فعال اولارق تشکیلات آلتمقدیر.

بو قومیه‌لرك عضولری

مکتبك عمومی طلباری اجلاسده بر بیرلك انتخاب اولونور. اولایلور که بوقومیه‌لرك عضولری آرتیق چوجوقلرك اولسون. بالکز بر اساسی تشکیل ایدن گنجلر... متعاصر ادبیاتی آشنالیقلری ایچون اولونور.

مکتبلرده خلق ادبیاتی

ایدیریلمکدیدر. خلق آغزندن و شرقلرندن راست گلدیکمز ـ بعضا قویدن قویو ـ غربی فارسی‌سوزلر هپ بو نوع ادبیات واسطه‌سیله خلقك اداکیکوته داخل اولمقلادر. گوجمشدر. بو حقله بابزده بازیلی ادبیاتك تأثیری شیمدی‌یه‌قدر. شن ادبیاتگدن بك فرقلی اولمشدر. اوده که بز بو ادبیاتك تأثیرینی آلتنده اورتایه‌گلمش میلادی عصردن باشلایاراق مسلمان اولمایان تورك ـ تاتار قوملرنده یاه یولوردر. مثلا اون‌ایکنجی عصردن قالمه داها دوغروسی اون ایکنجی عصرك اوائلنده یازیلمش مجموعه‌سی اولان Codex-cumanicus آدیلی یوگسلکی تورکلرك خلق دیلرنده، راست گلدیکمز پرچوق غربی فارسی مأخذلرك ЗАИМСТВОВАНІЯ یعنی ادبیاتگدن گوریلیور. دیگر طرفدن جوانس، یاقود خلقلری کیبی مسلمانلیق دینی و سیاسی نفوذیدن اوزاق قالمش اولان خلقلری آلاجاق اولورسك بولارك دیلرنده دینی جنسدن بر چوق عنصرلر ـ صرفی، نحوی، لغوی ـ بولورز. ایشته یوزلرجه‌در که عرب دیلی، چوق کره تورك تاتار شیوه‌لرندن گیمیرلروس، اه، رومن، مجار... کبی اوروپادیلرینه یله اینجیلرینی صاچه یلمشدیر.

یوقون اسلام دوریی‌یوه بحا بازیلی ادبیاتك تأثیری اولمقله برابر، مولا زاده، مخدوم فلی، طوقای، علی اکبر صابر... کبی خلق ذوقیله و اسلوبیله یازمش شاعرلرده، تأثیرینی، اولمقله بابزده‌لاری شعرلرك شعاعی و آنونیم ادبیاتلرینده اولدیغی سزمه‌مك ممکن دگلدر. لاکن خلق ادبیاتی هر حالده و اساسی اعتباریله یو دگیلدر. بابزلی ادبیاتی بولمه، بگزه‌یرسك خلق ادبیاتی شیمدیه دگین دگه بولمقلادر. بوراداکی دوغاق، یو بولمقلارلا دگیل، تاریخ اولایلیور. لاکن بولمقلار، دگیلك یرینی طوتمق، اونك ترکیب و عنصرلرینه تمودیا یاپمقدن محرومدرلر. خلق ادبیاتی، اوده زنگین بر طبقه‌در که یتون ادبیات نسل و قانونلارینی اوندان آلمغه‌یی گیی، صرف، نحو، صوتیات و الحاصل لسانیات علمی اونك مارمیلداز دیه‌گلدیکی داهیلر، خلق ادبیاتی، یوقاریده‌دیه سویله‌دیگمز گیی، رادلوف، سمیرنوف، فوتوش، یروهله ویلیم وداها برچوق خوانات طرفدن طوپلانمش، تنظیم ایدیلمیش اولدیغی حالده، گرگی گیی تحلیل، تعلیق وتنسیق ایدیلمه‌مشدر. داهاده طوپلانمیق بر چوق مانعلرلا وارکن. بوگون العزده یولوقان تورك ـ تاتار خلق ادبیاتی مجموعه‌لرینی ملا مأخوذ» لا مفتعلی خلق

ایدامیندن بو گونه قدیرونیم لسان‌وتدریس اورغانمه یزم موضوعمز خصوصیده هیچ بر سوز یازمامش و سویله‌ممش ممکندر. دیرمیدک با گلمیش‌اولمایز.

بازرویو مقاله‌سیده بر چوق فرضی فکرلره مقابله و بر چوق مفروضی سوالگره جواب ویرمدک نهایت خلق ادبیاتک یازیلی ادبیاتله موازی موردده و یازیلی‌ادبیاتک خلق حیاتندن آلمیش‌تغذیه‌لرینی تنویرو ایضاح ایچون تاپیلماسنی تکلیف ایله اکتفا ایدیور. حالوکه یزیم مکتبارمزده خلق ادبیاتک آیری‌بر اهمیتی واردر. یوقی یه بر فرع نقطه‌سه طوپلامار اولور:

I ـ یازیلی ادبیاتمز هوز تشکل و تعهو ایتمه‌مشدر، و خلق ادبیاتیه‌یاقلا سه‌دقیقه یو گامکان‌ده یوقدر. قیرغیز، قازان، قریم... گیج ادبیاتلارینک اساس یولاری یونی یتک گوزل گوسترمشدیر.

II ـ عمومیته یاقوزی اصولاری یر طوتدن «آتدیقی» دیگر طرفدن «آتمحیطی» یعنی اولکه شاملق پرسپکتیفی ایلسری سورمگه مکتبلری، بالجمله یزیم مکتبارمزی خلق ادبیاتیه دوغری سوق ایتمیش‌اولیور.

III ـ یازیو گوزهر یرده «علمی دیل» «اصطلاح»ه، ایکنجی درجه مکتب و دارالفنون دیلی آرامغه منفوذ. یونک ایچون‌ده خلق دیلینده قونوشمق یلمه‌یمن منورلرمز گچیدسیز، چلمار یولاردده یولیورلار. خلق دیلی و ادبیاتی یازی یو خصوصده یک یوک یاردیملار گوسترر یلور.

IV ـ همان بتون مدنی حظارتلرده‌کی و ادبیاتی، خلق دیلی و ادبیاتی اوزه‌رینده عمل آتمیش و بیوه ویرمیش اولدیغی یر زمانده یکی مدنیه گیر مگه حاضرلانان یزلر ایچون یو جهتی گوزدن قاچیرمق هیچ‌ده جائز‌ده گلمز.

یو نقطه‌لری ده‌ها یر چوق مفصل، سبلی، اطرافلی تغذیرله کمیلنه‌مک لوزمغی ممکندر. لاکن موضوعک یکلیگی، اوقویوجیلارمزی یرده‌ره‌اور که سی احتمالی یازی شمدیلیک یو فکردن واز گچیرپور، یالکز یونون یو نقطه زی هر طرفله و منوق قابلیتله دوشونمن، اولچوب بیچن یر آدام، بالخا ده یر معلم یو خصوصده بعض مهم نتیجه‌لره یه‌یشه‌کده گه‌یکه‌مز. خلق ادبیاتک مکتبلره گیرمه‌سی، مکتبارمزده یاشه یر بیلد آیری بر روح و هیجان ویرمیجکه یزقانع‌اولمقله برابر اصولمز، ماده‌رالیمز و ـ الخ مهمی‌یو خصوصده آرتیق حاضر، امین یولار یاپیلمادن اینه یاشلامامق یر مکتب یا خود یر معارف ادارمسی اینه آجی پشیمانلیقدن یاشقه بر شی الده ایدمز. و

تعری مجموعه‌سی» دیمکه‌در کی ایکی جلدلک اثریه رادلوف کیاتک سکسنجی جلدینده خلق ادبیاتی تجربه‌لری‌می گوزدن کچیرمیجک اولورسه‌ک یزده شو قناعتلرگ دوغاجق شیه یوقدر:

I ـ یزده خلق‌ادبیاتی، یازیلی ادبیاتمزدن فقط ـ فن زنگین و گرگلیدن گرگ عمومیته شکل و گرگ مندرجه اعتباریه اوغلق گه‌لیشمدر.

II ـ تورک ـ تتار ـ خلق ادبیاتی، یازیلی گوزه‌یلمه ده‌ها تمیز، افاده‌جه ده قوتلی، نثر و نظمده ده زنده قالمشدر.

III ـ یازیلی ادبیاتمز فارس و عرب ادبیاتلرینه باغلی اولدیغی قارشوسنده ـ اگر موضوعه یولوندیغی حالده خلق ادبیاتمز اولدیغی خلق ادبیاتندن هیچ‌ده آشاغی دگلدر. بلکه بر چوق نقطه‌لرده ده زنده، آصلی و اوریژنالدر.

دوغرمدن خلق ادبیاتک شکلی صنت و خصوصی اولدیغی عمومیدر که گرگ وزن، گرگ تشکل ـ construction ـ و یاخود مثلا ایسه تشکل آرایشلرنگ مثلا گی قضیه‌نظریه‌سنده گی یالکز تورک ـ تاتار حقلاریمده، حتی مثلا مجر ـ فین گی اوپرال ـ آلتای حقلارینک خلق ادبیاتله یاقلاشیریو حال اوقه تا ایکی زمانلرمن یازه گوتمزه قدر عمل جابوق و قوتلی موردده اقرانه ریقابتی ثبات ایدر. خلق ادبیاتک آصلیت ـ оригинальность ـ حیث گه‌جه اولورسه‌ی یو اوچه بر مده‌وقدر که اورتاچی عصرده و عربلی شیر قوتلی یونی یتک گوزل اوچه گوره، یتک علمی بر طرزده اظهار و اثبات یولنی بولمشلردن. چونکه علی شیر نوائینک مدافعه ایدیکی، تورکجه یازیلی تورک ادبیاتی اولمایوب، بلکه ده زنده خلق ادبیاتیدر. یوگا خلق دیلندن و ادبیاتندن آلدقی سوزلرینک گوزل مثال اولا بیلیور.

نتیجه‌ی یو سر فاچ سوزی ایجریسه یرالدقدن سوگرا، خلق ادبیاتدن مکتبارمزده نه کبی استفاده‌لر یولنه بیلورزاصلاحیه گیورز. یو مسئله‌حقنده گینه کچه مرالق، دور آچیجی مقاله زنگینلشدن دوغی لسانیات و ادبیات زورلاری نیمدیره قدر بلدگز مطوعات ویرمش. مکتبله خلق ادبیاتی آرامنده کی ماسی تعین‌تغذیه‌ی یک آز دقت چوپرمشدر. مکتبده آنا دیلی «Родной язык» تعلیمنه‌کی زورلنالک بعضجی ومسروسیتده (صحیفه‌ده) آ. یازیوچگ صحت طریقیله یرالقمن یر مقاله‌سیدن یاشقا

نشریات اداره‌لرینده آذربایجان

یازان: نرشیروانی

آذربایجان تورکجه‌نین مارکسیست اجتماعیات (سوسیولوگیا) ادبیات اولان احتیاجی هیچ کیمسه انکار ایده بیلمز. آنا دیلده معارفك آرتماسی، مکتبلرك و تورسلارك جوغالماسی‌ایله یانشی اولاراق، تورکجه‌ده یومکلرك و تورسلارك درسلك احتیاجلارینی تامین ایده‌جك کتابلرك جوخالماسی لزومی ضروری‌در.

ایشچی و کندلی گجه‌لگك و سوادسزلیق نسبه ایله‌ری یلگیسی آرتدیرماق بتلایان ایشچی و کندلی کتله‌سك اوز آنا دیلنده هر بحث جواب ویره بیله‌جك کتابلرا احتیاجی چوق آشکاردر. کتاب بازارلاریمیزایله علاقه‌ده اولان یولداشلاریمز بو احتیاجك نه قدار کسکین اولدیغی سوسیولوگیا و سیاست بارسنده کی کتابلرك تیرازی‌ایله، رفقاله اولچیرلر. مختلف نشریات اداره لریمزك چیقاردیغی یکرمی تیراژ مالك کتابلرك بر نیچه آیدا ساتیلارق تورکارهامی آذربایجان ایشچی و کندلیسك معدنی و تحصیل جهتدن آرتماقدا اولدیغی اثبات ایدر. فقط بو نشریاتدا عمومی بر تقصیر واردرکه اودا دیل مسئله‌سی‌در.

هرنی فورمویزم دورنده آذربایجاندا سوسیولوگیا و سیاست بارسنده کی کتابلاری آذربایجان مطبوعات و ادبیات مدیریتی نشر ایدردی. بو دورده نشر ایدیلن کتابلرك دیلی بارسنده دانشارکن دیمك اولور که: بولاردا معین بر دیل یوقایدی، برچوق کلمه و جمله‌لری گاهدن دیزمکدن عبارت ایدی. هرحوره صرف و نحو (گرامتیک) قاعده‌لرندن محروم اولان بو یازیلاردان بو گون برنفر باشه دوشمك چکندر. بو زمان باشه دوشن اولدی، دیمك بو مسئله بو دورده این گوردن یولداشلارك یازاجاغی برتاریخی مسئله‌در. اوخوجان سوگیلی کتابلاری آ. ف. ف. ی. تبلیغات و تشویقات شعبه سی یانندا دوزلمه‌لی «علمی سوسیالیزم کتبخانه‌سی» آدیله نشر ایدیلمکده‌در. بو کتبخانه‌نین ترجمه و اداره ایدن یولداشلارك اوزرینه تورکجه یازیلمه‌سلرندن اوتری بو کتابلاردان بر شی بشه‌دوشمك ممکن اولا بیلمز.

سوزیمیز، عینی زمانده خلق ادبیاتك تدریجیه فارشی اولا گلدن و ایلریلمه اولا بیله‌جك بر چوق سوالارك جواب تشکیل ایدیلور که اوکلارده تقریبا شو نقطه‌لره خلاصه ایدیله بیلور: ۱ـ خلق ادبیاتی معاصر بر روحیه‌نین اوزاق محافظه‌کاردر. ۲ـ خلق ادبیاتی فانتزی، قوه‌الیزم، خرافات دورلرینك ایزلرینی طاشیور. ۳ـ خلق ادبیاتی یکیلره بر شی دیه‌گیل، بلکه یاشلاشیلدیغی زمان سراب کیبی اوچان، بوز کیبی اریمین، ندیل، نده مندرجه اعتباریله، قصه و قانون ایچروسینه آلیناجان بر شیدر.

طبیعی بونلرن بو اعتراضلر یالکز خلق ادبیاتنه دیه‌گیل، طیعتدن، حیاتدن، مکتب گونوزلیکدن هر شی حقنده سوییله‌نیلور و اصول، سیستم، پلان... مسئله لری اونوتولدیغی تقدیرده یاشده دوغریدر. معنوی چوره، نباتات و حیوانات ایندائی وحشی، عصر حاظره‌نین آلاجق اولورسا، بر چوق طبیعات علملری یه فارشی‌ده عینی سوالر و اعتراضلری چیقاریلور. لاکن معین تدریجی دیل و فراقتری یزده اولورسا گوزه‌چکز که مادی دیلمزه داها زیاده یاقینلق، فه دیشیق، تعادلی بر شیدر. خلق ادبیاتك محافظه‌کاره مندرجه‌سی گلجه، بو دوغری اولماقله برابر، بر طرفدن گوروندی، خلق ادبیاتنه خلقلاشمق، جلارینی دوغریدن‌دوغریه تصویر و عکس ایندیرمن یارجلاره، یك چوقدر. محافظه‌کار یارجلار، عصریمیزك روحیه اویمیان پراده، بیرلیجی درجه‌سکبار ده اولماسنه دقت ایدی منظره ایلمیزه باراباً بیلور. تاریخده قوه‌الیزم، اجتماعیات خرافه‌لر دورینی اوتودیمیز یوسوی خلق تمرکزی چوق دفعه بیزم پیشگاه منصر اولور.

والحاصل: خلق ادبیاتی ایله مکتبلر آراسنده بر چوق چیقاردن سبقی وابطه، دائمی مناسبت و یاقینلق اولماسی‌لازم گلدیکی شبه یوقدر. محیطمزه اوبونن عصرمزه لایق نظر یه‌تیشدیرمك ایسته‌ورسك، طمی خلقه دوغری، یا خود خلقی علمه طرف گوتوروب‌ساقه، اوقلاسقلشدیرابلدیکی الا بیوك و موثر کیتاب آدمیز. غرضیمز، دائما دیه‌گیلدن، فقط هیچ تولدیمن ادبیاتنه «کلاسیزم» دیمز، کلاسیزمده محیطدار تخصص اصلی، الا بیوك داغلرز و صنعتکارلر، خلق کیبی پارادالار و دیوشه‌لردر.

خلق ادبیاتك تدقیق و تدریس اصولی حقنده‌کی فکرلریمزی گلجك مقاله‌میزده شرح و ایضاح ایده‌جکز.

§ معرف اشجعی §

سوزیدن. بنی زحامه حلق ادبیاتك تدریسنه فارشی اولا گلدن و المریمده اولا یاپه‌جك بر چوق سوالدر. جواب تشکیل ایدیلور که اولارده تقریبا تو تنطمزاله خلاصه ایدیله بیلور ۱ـ حلق ادبیاتی معاصرین روحیدن اوزاق محافظه کارلردر. ۲ـ حلق ادبیاتی قاتیزلر، فاناتیزلر، خرافات درارلرنك ایزارینی داشیور. ۳ـ حلق ادبیاتی یکیلر، یعنی ده‌گیل، بلکه یالناپلدیغی زمان مراقب گیی ارجاق، بوز گیی ایرمیان، تدویل، ده‌ه تدریجه انقراضه، فقده و قانون ایجرسنه گیدنلردن بر شیدر.

طبیعی بونلرن و امثالی بالکز حلق ادبیاتنه ده‌گیل، جیهاندن، جیهاندن مکتب گوتوریله‌جك هر شی حقنده سویله‌یلور و اصول، سیستم یلان... مسئله لری اوتوتولدیغی تقدیرده پشده دوغریدن، مدنیتی جامور، لباقت و جوا نی ابتدائی وحشی، مقر حالده بولندیرمك آلتنی اولورسه، بر چوق طبیعت علمار ه ارتی‌ده بیتی سوق و اغراضاری چیقاریلیور. لاکن من تمنیجی دیل ر، فداکارلی بزده، ولوریا گوریمجکز که هامیر دیمکزه داها زیاده داغیق، فا ریلیق، تمادلی بر شیدر. حلق ادبیاتك محافظه کار، مدرجیه گیدیجه، و دوغری ارتماله برابر، بر طرفدن گوروشدن حلق ادبیاتنه حقانیتلرنی، جلارنی دوغریدن‌دوغریه تصویر و عکس ایدرلن پرچملاری، یك چوقدر. محافظه کار پرچملار، تصویرلرك روحه، وجدانه براقدیغی، پیرایچی درجه‌مکتیل ده ارتماله ده ایلری سنلرده ایشیمزه یارایا بیلور. تاریخده، اولدیغی، اجتما جاتك خرکتار دورنی دوغریدن دوغریه‌یه یوسوی حلق شرارتی چوق دفه بزیم یکاه منبع اولمر.

والحاصل: حلق ادبیاتی ایله مکتبر آرالرنده بر چوق چیلدرن سیاسی رابطه، دائمی مناسبت و یقینلق اولماسی‌لازم گلدیکی شبه یوقدر. بحثمزه اوغون، عصرمزه، دیل نقطه بولندیرمك ایستیورسك، علی حلق دوغری، یا خود حلقی عکه طرف گوتوریوراق، اوکلمه‌کلمه‌یاراتمیلی!! یوبول و وقوله کتب آدمیز، غرضمز، داغا ده‌گیلدن، فقط هیچ تولدیمز ادبیاتی دکلریمزده بیر، کیلریمزده معیار تحقیر ایدیلم، الا بیرك شاعرلر و مصنفلرك، حلق گیی پارادکلار و دوشونه‌لرز.

حلق ادبیاتك تدقیق و تدرس اصول حلنده کی فکرلریمزی گلجك مقاله‌یزده شرح و ایضاح ایده‌جکز.

§ نشریات ادارمزدن: آغا دیلی §

و حلق دیلی تراشه آیریلق، دوام ایتمکده‌در. بالکز بکلنکه دوغری بر آدم واردر: ادبیات دیلی اسکی ه سوای دیکلدن ه (کلاسیك خصائی دیکلدن) آیرلمقده، دوام ایدیور. فقط عیدالحق حامدك، توفیق‌فکرتلرك و خلدونلرك یازدقلاری موزه قونولمدیغنجه بو آیرلش تمام اولمش دیمك‌ممکن اولا بیلمز.

دهك بو گون تورکچه‌نك دورت دیل یا اینکه دورتیجه و یا دورت اسلوب) وارمر: سرای ادبیاتك بر آز یوقاریش اولان خالصنار و توفیق فکرتلر تورکچه‌سی. امین بکلر و اورخانسیفلر تورکچه‌سی. حقه دوغروه ایله بتلایق و گونکی حقیقی تورکچه‌سی. (یو گونکی سیاسی جریانه حاکم اولان محافظه‌کارلرك دیل و ادبیات ساحه‌سنه کی حقیقی تورکچه‌سی. سیاسی جریانه کی حقیقی تورکچه‌سی ایله خالصنا و امین‌کلرك تورکچه‌ری آراسنه فارشیق سر چیقمر.) دوردنجی اولاراق دائیلان جانلی تورکه گلی. بو تورکچه ایله هه یازلن بر آدلم یوقمر. یوگ گوزه تورکچه‌ده آغا دیلی سلکه‌سنك حقه دفه یوبوك آدیمر آتمق امنجی وارمر. مجموعه جانه کیرن حلق کلمه‌لرنی‌ترا کی تمین ایدیله دیکجه بو جور بر یکیلکك‌دوشونلمسی بکلمه‌مکه اولا بیلمز. حلق دائمی دیلی ایله یازدیغر آنجق ادبیات و مجموعه جانه ایشجی و کسلرك اوز مخرلری، اوز ابتدائی مظهری و ساز شاعرلری واسطه‌سیله اشتراك ایتمسی سایه‌سنده وجوده گله‌بیلر. بو جور بر یکیلکی‌یاپانلرك‌ده ایله تورك غل بورژوازی حاکمیتنه دوگل، آنجق آذربایجانرك ایشجی و کملی حاکمیتنه‌در. جنوب تورکچه‌سنه آغا دیلی براداجق. جنوب تورکچه‌سی امکجی کلمه‌لك دیلی اولاراق یازیره گیریه‌جك تورکه آنجق آذربایجن تورکلریدر. یوخسا اوزی آذربایجان تورکچه‌سیدر. سیاسی گیزلرحمکلی کلمارق طرفدن دائیتلان دیل ایله یازمقدان عبارت اولمایدر. مارف نومیرانلك و آذرتاش‌ك دیل سیاسی ایله یوقه صکه‌سه‌دارلیی و گوفت جلیقلری اوزرنه دوگل، دوقق خرافاتلری آراسنه آخاریمق ایستمه نوروین و جور دیل سیاسی یاگلش بر سیاستدر. آذربایجان پرچمی تولکه شامل قورولای جوقك اصلاح و تدقیق ایتمسنه قول ایدیکی تقدیرده ایله و یاگلش‌یاشی آیریجه قید ایتمدن، بو تقدیرلرك قید ایتمیکی

اولاری بدولاسافدان اولوری گورمش بویه پادشاه ق یولنده گورمش جهتك اولاردی.
یوخسان سو گرا کمن سوزلرك قدیمدن سك خلق ایشده وشه یه جاقلار شوللقلرینه بابای اولار.

«اجتماعیات خلاصه‌لری» (سوسیولوژی مطالعه‌لری) کتابی تورکجه‌لشدیرمن
اولدوغی دوز ترجمه یا یالن قولی مترجم‌دیر. فقط دیل باره‌سنده آزیار
لی بر یولداشمزدر. نشریات اداره‌سنك ریاکتوری بو نقطه‌ده دقت اینمه‌سی
دیل مسئله‌سنه اهمیت ویرمه‌سی لازم ایدی. باکو قطعه‌سنك نشر ایتدیکی دیل باره
سنده کی فعالیتلری تحسینلری ایله آلقیشلمامق چوق دانیشمق لازم اولار. خلاصه
ایدیلسه بیو نشریاتك من بر دیل سیاستی اولدیغی قید اینمك لازمدر.
بقه‌لر چوق موزیه و اداره نشریاتمز وارمدر. اولارداده همچین دیل سیا
ستك یوق اولدیغی گورولور.

علمی سوسیالیزم کتابنه‌سی بارهٔ سنده کی و غیر مقالار گوستریور که
بویله معین دیل سیاستك اولماسمق بر چوق زیانلری وارمدر. اك اساسلی زیان
فقط و کندیسی حکومتك بیوك فداکارلقله نشر ایتدیرمکی کتابلرك اینجه
و کندیلرینه آکلایانی اولماسیدر. کتابلری چیقارنلرك ملعه اینجه و
کندی کندینك بیلك و معلوماتی آرتیرمقدر. فقط قیدایتدیکمز کتابلری
ایه اینجه و کندینك باغه دوشمه‌سی ممکن دکلدر. دیمك اورتادا معین
اصول وقاعده‌لر اولدیغی حالده بر آنا دیلی سیاستك بولغی نشریات ایشلرینده‌کی
دیکمز نتیجه‌لك ایزیلمه‌سنه و یا اینکه آزالمامسنه سبب اولور.

یوکا مانع اولمار، مانع اولمامق چارلرینی بابای لازمدر. یو چارلری
تابیق ایسه بر آدملك، یا اینکه بر موسسه‌نك ایشی دکلدر. بو، آذربایجان
تورکلرینك یوکن اینجه و کندی معارفجیلرینك. اینجه و کندی
ضیالیلرینك درجه‌ده بر ورجی ادا اینکه‌دن لوزی آنا دیلی مسئله
ایچی قی — علمی یولارله و تشکیلاتی بر حالده اوگرنمك لازمدر.

یوزی اوگرنمکدن لوزی العزده یو گون معین تحریلر وارمدر. آذر
بایجان یرلیمی تولنگه تشابق قورولغی طرفدن قبول ایدیلن یو تحریلری
مطبوعاتمز واسطه‌سیله تدقیق اینکدن لوزی، شیالی قورلری چاغیرمقلازمدر.
یرلیمی آدم یودر. ایکنجی آدم ایسه تحریلرك دیدیگی چارلر، یاغلقلر.

اداره‌دن: ر. ن. وادانیك بر یغه‌سی مذاکره طریقیله برافیلمندر. عموم
اوقویجلارمزی یو مرم مسئله‌نك مذاکره‌سنه دعوت ایدیورز.

انسانلر، اجتماعی تدقیقاته و دیل باره‌سنده کی علمی اساسلره موافق اولاجقلمان.
یولرك جانه گیریلمه‌سی لازمدر. نشریات اداره‌سنك تحریلرك و قرارلاری تدقیق
اینماری و دیل سیاستنه گیریلمدن اویماری، یو گونه کلماری لازمدر.

«باکو قطعه‌سی قوانویر اتیف نشریاتی» نك تورکیه کتابلرنده عمومی
معین بر دیل سیاستی یوقدر. هر مولف و مترجمك دیلی یو نشریات اداره
سنده ملیوندر. یو نشریات اداره‌سنك کتابری آراسنده اولدیغنجه برابی آذر
بایجان تورکجه‌سنه اینجی و کندی تورکجه‌سلووك دیلده ترجمه ایدیلن
نشر لایلان کیبی، بك آغر عثمانی تورکجه‌سیله اثرلر نابا یلیرز. مثلا
باکو قطعه‌سی قوانویر اتیف نشریات اداره‌سی طرفدن سوك گوندرلن «تراجیدیلر
واجتماعات خلاصه‌لری» نی آکلامق «اجتماعیات خلاصه‌لری» دیه‌لسون یولداش
طرفدن یازیلان بر «یوبیله» (عدیه خاص) بر کتابدر. بویله بیوك‌لیمز
کتابلر نشر ایتمك او نشریات اداره‌سنك ناش وظیفه‌سیدر. حالبو که کتاب
اویله آغر بر عثمانی تورکجه‌سیله ترجمه ایدلمشدر، که وی باشه دوشمك
ایچون هر حالده عثمانلی ادبیاتی حقنده باقلی معلوماتی اولمق آمدر لازمدر.
مثلا کتابك «اجنبی سحیفه‌سندن» اجرای تاثیر «مسموع استحصال» «آلات مناعه»
«دایره‌ی قبض واسقاط» (ه نجی سحیفه‌ده) مرجوحیت میزاج حیات، عجمی
سحیفه‌ده «افاده» مرامده «جرالیر صفر» محاسکان ایمن» «اقوام بدویه» (ه‌نجی سحیفه‌ده)
«نتیجه‌کدقیقات ومشاهدات» «کر» «فاجعه» «مصاعی» «اجتماعی» «فکرات نازه» «وصمای
نشریه» و سائره . . . حالبو که یو سوزلردن عثمانلی حقی باشه دوشه‌میکی
یول ایله بازماق اولاری «مثلا» «اجرای تاثیر ایله‌متاثیر» «تاثیر ایتمك» «مسموع
استحصال» یرینه «مستحصل مسموع» کبی سوگرا «آلات مناعه» ترکیبی
بر داه دوز دکلدر، دوز اولانیمه‌سی ایچون «آلات مناعی» دیمك لازم
ایدی. سوگرا یوقه یرینه «ایمك آلتی»، «مزمت آلتی»، «مزمت بارانی»
کبی آنا دیلده بر چوق سوزلر وارمدر. «دایره‌ی قبض و اسقاط» دیمکدن
ملعه نه اولدیغی بوتون تورك ایچون ایه برابر عرب و فارس دیللرینده
آز چوق یابدیگم حالده بن باشه دوشه‌میو. اینجی و کندی اوقویجلارك
نه جور باشه دوشه‌جکنی ایسه یلمم. میزاج حیاتنه «مزمت» «حیات ایچون
مضر» «مجات ایچون گورمش» «مولاسافدان لوزی مضر» «ایمك» دیمکدن تورکجه

کرای مسکنی یاد کمن سوگرا زاریسنی قرار دگزه آتدیریور.
مارباش قری ثوزرنده مرمردن بر فانتن تیکدیریور. (کرای)لا حرم جانی)به قوحاشه کی دهشتری گونشرن)یوالرلا بر نیچه بارچاسینی نسوه اولدن اوزره روسیه اولارای صحه اشدیریلمش بر بارچه دان نظم ایدیلمک.

کرای)لا سرایده کی حرم نامی آلتدا باشان امیر قادینر دستایه اولویور

دنیاده معیشت گیجرمن شاقی بر انسان
زحمتلره محتاج، سوق اولمده هر آن
خوشبخت اوگا دیرار قوچ وفتده نایت
مجلسده، واروب گیمده، قیشین بر عجلت
یاخود طونه ماطفرنی یاک فانتان
تقدیس ایدمرلا اولمه یو مقصده هر انسان
فقدان گزینر، حوری دورار دور پریده
بیکلرجه ملک سجده قیلار رهگذرینده
دنیاده سعادت اوگا دیرار که بر آدم
رحمتله گیلویه دیبادی محتاج، ماتم
یلگز اونی اگلدیریور بر اودلی سودا
آنجاق اوده برقیز، او ملکیوزلی زاریما

کرانی

اینمش قوجاغی اوردوارم یولنای آلان
فانتزی ساچاراق ویرلاما آچمش یلگی طوقان
هر سمته نازلار تولوم آتشلری ساچمش
کوبلار داغیموب جیه یاروب قلبلر آچمش
قلبی ظلوم شاهدیر یولنا سراپ
قیزلارینک قیزلاری دستمدیر حلا
دهشتلی حرمخانم اوگا ویرمده راحت
آنجاق یده بکلمه یور دده سعادت
لاکن او ویرمدن بری گلمامه زمان
دوشمز دلما بن باشنه قادینلارلا بر الت

باغچه‌سرای فانتازی

یوکسکیدن تعریبسی: محمد سعید اوردوبادی

روس شاعری پوشکینک باغچه‌سرای فانتزی شعری براثری وارمدر.

اثر شعری مرحلهلرینک حیاتک حرم عاطفیسی تصویر ایدیور. قره‌گز سلطانیدن ویسلا و طونه جانبا قاچار یولیله بر دهشت ایرات ایمن قریم‌خانی (کرای)لا حیات سابه‌سینی و حرم باشاینی یقیرمق)یولیله قدیملک دوبارینده کی عالمه وضعیتی متمکرانه بر سورتده گوسترمکدمدر.

یولون درمیانلاشدیرمه اولدیغی کبی (کرای) داخلی ثوز قلیچ وظیفری قیزلاری، قادینلاری، اسیر گونلوریله حرمه دولدورمقدا یلدیز، نوگولدن فانلار. آکلان نوعرفانلا سرک محصولی توزینک شیوه آلت قاپیدیغی یوزلرجه قادینلان عبارت قالمشدر.

کرای آیدا بریسنی سه‌ویور. سه‌ودیکی قادینلار کرایک دوشونجه‌سنجه دیمک برطوشبختی حساب اولونوردی. فقط اونک سه‌وگیسی، سه‌وگیسدا کی خیانتی ترجمه‌سنه دوغرو قادینلارلا هلاکتی. انتحارنی قیزلیوردی.

(کرای) روس عالملرینک زاریما باغلمه بر قیزی سه‌ویور، اونی حرمنه لا خوشبخت و غبطه ایدیلهجک عضوی سیراسنا کیچیرد کدن سوگرا قوحاشدا اسیر گونوردیکی مدت آدملی یولنا زلدکاتی اوگا عوض ایدیور. (کرای) یو ایکی قادینی سه‌ودیکی وقتر یونون فن توکمه و آغینکلاری داغدیریور، یو وقت کرای) حرمخانه عثمانلیه منسوب اولدیغی)چون روس و یولنا کمالیری محاربه گورمدن آسوده حیات سورمکتدرلر.

نهایت کرای)لا اونکر اینه کبی زاریسه کرای)لا مارباش سه‌ودیکی گوروب اوگا حسد ایدیور. کرای)لا عثمانلی اولدیغی دینی آتوب اسلام اولدیغه نسبت ایدیور.

یوکسی حمدار زاریمدا بر انتقام حسی اویاندیرمقدان گیچمز)لا یرسنده مارباش خنجره قتل ایدیور.

زاریبا

بن نصلمی اظهار ایچون اولدوم پورا داخل
ممکن‌به اگر قبل بنی آخلیه نابل
ره ایله هجر ایله‌یورم آه بنی لمحه‌دن
امید آرارام رحمایه بیندم یو سنه‌دن
ماضیده ساعده گولوب غمر سورمز کن
دیگه بنی حالا یورادا محو اولورام بن
سعودیمه سعودیمسه‌ده آخرده یوروقدوم
رحم ایت بگا زیرا بك اوزاقلاردا دوغولدوم
بن هپ اولدولدم یه ماضی اولدولماز
فکریم اولو ماضینی دوشونمکله یولماز
دویدم گیجه‌لر بن شو اوراق خواطرلرمدن
محو اولمامش حالا وطنیم پیش نظردن
فرشته‌لر دورلر اینمیده سفیر، اوچا داغلار
اشکیمله اونك فرمانیدن سوشارلدار
بادقجه سرنك آلمه بر سیرا مزکان
هر دم گوردونور چشمه شمعلی بر اورمان
کیریکلرك آلتدان آقار اینك سرابا
چشمه‌ده فلار چیدیکم ایرماقلری یما
لاکن بنی آتش اورادان طالع منحوس
دوغما وطنیم یوق، یاشارام قوش کی محبوس
بن غافل ایکن قلبمه بول نابهادی آلام
ایمدیمه قدر ورمش اینه آیری سر انجام
گورمکدیم عشقك آجی تأثیرلی حالا
فکریمله دوشوندکریم عشقمه مرا !
حربه کرای آسایش ایچون اینمه‌دی رغبت
عشقمله یونن وحشه ویرمشدی نهایت
راحت یاشوردیم بو محیطاده جنان

بر حس آیلوب بن‌ده بو محجوب بشردن
حربه اینمه‌دم، حظ آلامام قتح ظفردن
زاریبا ! گلور گرایه دیورسن
سن سعومه گرای اینه محبت بگا اصلا
باقر بر بو گوزللکده بگا وارمیدر همتك
آکمدا ساریلمش ایکی قات شرارلر
بر باق بگا بان ! سویله گوردوم کیمده بو گوز ولر ؟
وار کیمده بو آتشلی باقیش، طاتلی اویونلر
بو حارقه جاوسده کی هالی گوردونمزلر
چیرمده گوش بارلاب بختیم گیچه‌دن تار
بن یوردا اسیرمسه‌ده سر کشلریم ولر
فایق گه‌مز کن بگا بر شوخ پریوش
سویله کیمی سعودك ! ترمدن شده بو آتش ؟
دهشتلی، سویوق قلگز اینمز بگا رغبت
گوستر بگا سولا سعودیگکی کیمدر او لعبت ؟

گرای (اولدان نفرته)

اظهار محبت دیه‌م یردها سنمن
فکرارده نه حاجت یازیلیر، سعومیورم بن

(گیدیور)

زاریبا (تك اوتوریور)

آقشام یازیلیر، آدیز افقلرده کی ظلمات
یاغمور سسی آنجاق بنی سیلمز، دیمز هیهات
اورمانلاردا قورك ساچاراق ماه شباداز
آقدقجه یزیم یوردا دوشر، ثابت سیار،
شهزاده مارا ! داخل اولارلی ،
کیمسن، حیرسن، سویله، نه در یوردا مرادك ؟
کلدك نه ایچون دورما بگا گرلمه آولك

یاکه به میدان نه ده برچه به امکان
لاکن سزی سه‌ومکه بگا قیلدی خیانت
گلنمه‌یور عنوه‌مه بونوم‌دکجن اقت
یوقدر یوجیاتمه سکاآیری قدورلق
آنجق بگا بر غیرت اوه‌ذرمش حضورلق
بو حسله بر کیسه دیکدی بگا هنت
یقدق بنی یوحسن وجهله سن اما
لاکن بنم عشق اولدیغم هرگز یه‌مزسن
سن یافتی سه‌ویمه گمه بنه غلشه‌ومه‌زسن
انکار ایدیمم شدده وار حسن وجهت
ویلر گرای ور بگا بنیم بو رقیت
زیرا بو بنمدر بگا ور قسمی یقما
بر ساده گوزل‌نگله بنم غیرتیه جیقما!
فرشکدا جوکوب آغلاویرام عجز ایدیرم بن
فیلر گرای ایسته‌یور عجزله سکدن

ماریا (تعجبلی)

یلمم نه دیور بونچه اثباتی اسلافلر
آرتزمادا آدمی سیم یو قطاقلر
هرده بگی برگونی بنی هرگون بگی قیلماد
ایشته بنی بر خارقه تحقیردن آزاد
گنج عمریمه یتمش شربه ووردکی آجی زندان
ورمکه‌در هر جرعه تحقیریه میدان

زلفیصا

اولمش‌مه گرای جنگا گرولله حیران
هر نحویه اولسا بگا ترك ایت چکیل آندان
قراه اطاعله اوتك دینی دوشمیم
بر قطعه بن مریمی عیسی اوتوشمم
دیکله! وار اگر سنده سکون ایتمگه رقت
قول یندده واردر قلع ایتلمگه غیرت

(دوروب تولدیریر.)

خواجه (سه گیر)

نولش بویه سدیر کبی تولدوردیلر آیا؟
کیمدر بو تولدن آه بولولرمو گیلی ماریا

آروادلار (داخل اولورلار)

بو قان نرمدن ایکیدر تولدن؟ نرده قالوب خان
ضبر ایدمجگدرمی خیر دونیا یوقلدان؟

کرای (سه گیر)

آه ای بویوك الله داها یوق ماریا چاره
دوسیه بر اود ووردم بن بو زمانده
اوردوم یتده گویلاری ماوالاری یقین
آللار چکیلوب حربیایچون اوردوم یولا جانسز
بدبخت قادینك نه تاخیرسز الان
مرمره تیکیلسین اوجالانسین گوگه قانلر
فواره ووروب قطره‌لر آقسین‌ده سس ایتسین
زمزمه‌لرك آلتنده یاتان ماریام ایتسین

(آو کریه)

قانلی ای علی! ای صادق اولان قرق دلها دوشمه
امر ایله دونوب قانلی ایتسه مها
یاخت اویوسون قانلرك آلتنداکی ماریا
گورسون که: اولمك قانلی یوزی یودیا!

(یتمدی)

بیداغوزی تاریخك مختلف دورلرینه دائر

یازان: تركیه اوجاق المونی براسوری فرنسایف

علم ماركسیزم نظریاتی حقنده

بو گون ماركسزمك اجتماعی براتیق حیاتمز ایچون سوك درجه یوكسك اهمیتی اولدیغی یولون وضوحله مدلل چیقمش بولنیور. بو اوله بر حقیقت كه: بو گون كورداریله وی انكار ایدیلمزلر. هر قیسترك منكوبدوی چكن سوك درجه مدققه و دوریناله بر سورعیلری آوروپانك بوسباط آمریقانك و ایدی ایسه شرقك اسكیمی كمالرینی ایدیكرینی ماركسترك اوجی وجانی اولمایان مافق روسیا ایمپراتورلغنده بو وقه قطار ملی گورولمدن بر پروللتار انقلابی گیریشكرینی. هر قیسترك یولون آوروپا، آمریقا و اوزاق شرقی تشكیل ایدن مدهش سر مایه دار عالمك شدتلی مقاومت بقایاسی اجتماعی شوراسیورلرندن مركب بویوك شورالار انقلابی مبداه گیریشكرینی ماركسترك بیان تاریخی ایچون یكی بیلر آچدیغلرینی. اولارك اصلا قورقدقلری كمال موفقله بر یول ایله ایلروله دیكرینی شورالار انقلابك گوندن گونه محكملشدیكی، گو زلشدیكی والحاصل عملی بر حقیقت اولمغه ایلدیكی اولان تابلیان جرت و بویوك و قوهلی گورمزلرك آنجق بو ـ قورقوی آلدیغنی اولورز. بولار قوری دوشونجه اولمدیغلری كبی، صور و جرثقی بر خیالت دخی دكلدر. بولر عین حقیقتدر. بولر ماركسزم مذكره روحلاشمش اولان بویوك برفرقك بر عملی، بر حركیدر. بو عمله بو حركت و بو حقیقتلر هر كسك گوزلرینك قارشوسیندادر. بولارك آنان ایدیكری بر شی وار سا اوده ماركسزمك دوغروسنی بویوك و حقیقی بر قوتی، سارسیلماز بر عقائق اجرا ایتمسی. اوك دها ایدمدن مالك اولدیغی جانی بر فدیرك كه جكلك دوغرسنی جان شمول بر شكل آلماغنی ثبوت ایتمسی شهسیردر. عجبا بو گون اوزاق شرقده مشاهده اولونان مدهش بر شانی وبی انتظار ایله رمی؟ اگر نظریاتك علمی دستورلرك باشكه كسب ایدمدیكی احوال نظریه

ایتجی

یازان: محمد زهیر

چالیشار ایتجی دوریاندان چالیشار
بو چالیشمالار زحمه آلیشار
مثل آختارار، چالار، چالیلار
آكلامش چونكه سی ایمن یوچالار
چاریشان هر زمان طبیعت ایله
كه ثروت گی حكومت ایله
چالیشار دائمالاری ایدن همواز
مچونكه عمله قیع اولار دائمالار،
گه بر آیلك ایدمز مسكن
بولا یاشون بو فكر ایله بدن
سیر ایدمز كه بحر عمانی
قویارار هر طرفده طوفانی
جسا ایلر سالار، پرواز
گوستررلر خلق عالمه اعجاز
بو هنر سایه سنده ایتجی تمام
ایدرلك كائناتی كندیه رام
معتقدر ایتجیلر خدای جهان
ایتجیدن ماشا واریی یا پاران

§ بیماهوزی تاریخنك مختلف دورلریه دائر §

جمعیت بشریه جاریك مارقسیزم اصولیله تدقیقی‌نك نظری و عملی نتیجه‌لر ویرمسیله شبه اینمك اولماز. طبیعتدر گنجه‌لك‌عصرلرده مارقسیزمك تولیدی‌اولدیغی اولدیغندان داها زیاده بر سرعتله آرتمقدادر.

مارقسیزمدن برچوقلرینه‌اینانمامق‌ایچون‌ترجمه‌سندهمارقسیزم‌عالمنده مارسیلیاز بیر ایمان و اعتقاد حاصل اولمشدر. اویله که اولکی مارقسیزمك «نقیض»ی اولمق «تکرار گوزدن گیچیرلمه‌سیله» زیرلرنه داخی اولمایورلر. بوتلرآرالرنده بیدا اولا دیگر بر غروب داها وارمدر که اولکی مارقسیزمی نقید ایدهن اولمق «نقیض» و اصلاحه طرفدار بولونیورلر. بوگا گوره اولکلرا (رهویزیونیست تقتیجی، آدی ویرلمشدر. هانی وهر کسك معلومی‌اولدیغی اوزره حال حاضر دا مارقسیزم نظری داها گنش اوفقلا براپر. گنیشکچه داها زیاده توسیع دائره اهدیوریمکده لاکن او هنوز عموم طرفدن تصدیق اولونامشدر. یورزوآز عضلری آدینی «ایتیمادا اولان غرب عضلری» حالا مارقسیزمه باغلمامشلردر. اولکلرینك بعضی اونی اعلمه انکار ایدیورلر، بعضی ترددد، بولونیور و اوچنجیلری ایسه غرائب توعدن‌اولدیغندن اوگا هیچبر اهمیت ویرمیورلر. فقط مارقسیزمك حاوی بولوندیغی ویوگ برقوت عملیه اولدیغی قیمت عملیه و نظریه‌سی سیاسی و اجتماعی متکوریدن صرف نظر، بوتون‌جهان عضلری کندیسنه رام ایتمش، اولکلرك نظر دقت و اهمیتی جلب ایتمشدر. چونکه اونی جانلدا طلب ایدیور، علیهنده وقوا بر حالده اوگا اهمیت‌ویرمك و با انکارلق بر تدقیقات و تحقیقات و شبهه‌لر ایله اونی انکار ایتمك شایان تقیددر. بیت زمانمزده اگ بیوك بر عملی، بر قوتی دیمك اولان مارقسیزمه قارشی سس و بیطرفانه بر وضعیت آلمالی اولی صورت بیطرفانه واضاف دقت ایتملیدر.

برمدتدن اوتمانی اوزره مارقسیزم،

بزم اولدقلری مارقسیزمه اوگرنشمکلیمز لازم گلن تعدن، اونك هانگی جهتدن شبهسز اونك معنوی، اونك اصولیدر.

معروف و مشهور مارقسیزك دهشتکار گوره، مارقسیزم نظری برجهتدن بوتون عصرلر ایچون تمام اولمش، اکمال ایتدیلمش بیر حقیقت دکلمش. او، تورلکدده بر اصول، تدقیق و تبعه‌له مخصوص بیر آلتدر مارقسیزم مانند اهمیتی حائز بر قوتدر و بر نظریه‌در. بوگا گوره مارقسیزمی

§ معارف ایتجیسی §

آتاجای اولسا یله بر حیث و صیغه شخصی اولان هر بر آدام باطنی و معنوی حقك مارقسیزم طرفده اولدیغی حس‌ایتمش و بو یوزدن حرکتلر کك خارق‌العادهلکی داها زیاده آکلاشیلمش اولور.

مارقسیزمك جالیتدیکی بر شی دارایده اولدقدن انسانیك توزیدن هر دولو ظلمی رفع ایتمك و زحمتکشلرك لایق اولدیغلاری حقوق و اختیاری تامین ایلهمکدر.

وجدانلا دیلم: بونه بر آرزوبه قدرتی عصیان واغتراض اولوبه یلیرمی؟ بوتون سوای ایتمکر علم و ایتمکر تاریخ بشریتك دوام و حرکتی شعله نظرندن دخی مارقسیزم حقلیدر. اینه ایتمکر مارقسیزم ایچون اولدیغی، ایتمکر هانگی بر دلیله ایچون اولسون، بیوك بر عمل و حرکتن بالکز او زمان ممکن اولمش اولیور و اولاجاغی که او، بر درجه قدار حیاتك قانونلارینه و خصوصیتك نتیجه‌لرینك ترقیه موافق اولسون.

مارقسیزم عملیاتك اساسنده فعال بر نظریه بولونمش ووه‌ا ایتدیکی‌احوال و شرائط داخلده لازم اولان صورتحرکتك معنوی داها اولیجه‌دن آکلاشمش و بو دورلده نظریات کندی موفقیله عملیات ایچون بر حق و بر صلاحیت ازاقدیرمشدر. اینه بوگا ایچون‌در، نظری اهمیتله برابر اولمق اوزره، مارقسیزمك حالی و عملی اهمیتی دوزالمش بیوکدر. بونلرك بریسی دیگریندن بحث ایدیور. مارقسیزم نظریه‌سیدهمطلق سوگ درجه حقیقی وقیمتدار بر تعلم واردر که نظری بر ماهیتده بولونان و اصلا قابل انکار اولمایان بر بارا حقیقتر دخی اونی تصدیق ایدر. بوتك ایچون مثل اولارق بونلارق گوستریه یلیرز: ۱۹ نجی عصرده کی آوروپه تاریخنده بر چوق شیلری مارقسیزمك اولدن یلمهسی و تفسیر ایتمهسی. روسیا انقلابنك اوزنك و ماهیتی دخی داخل اولمق شرطیله اجتماعی و سیاسی حرکات حقنده کهنلق (предсказание) درجه‌سنده همینکلر بولونماسی ونهایت مارقسیزمك تاریخی حادثاتی تنویر و تعین ایتمکله اولارق آرامیزدا دوغری بر یول بولماسی.

بوگا بناء کمال جسارتله دیله یلیرکه: مارقسیزم تاریخنك دوام ایتدیکی و ایدهمکی عمومی استقامتك آکلاشیلماسنك اساسی بولمش. اونك عموم بالارتك ارزاتی تعیش و اولارق حرکتی تعین ایتمشدر. بوگا گوره

دیدقیقه‌لیك عمومی قانونلاری خصوصنده

یازان: «ملدعاده‌زاده» عبدالوهاب

بگی یه‌دانوزی جریانلاری‌قارشوسندا اسکی مکتبك تربیه‌ولدرمی قانونلاری یرده برده قیمتدن دوشوب آرادان قالدیرلمقدا وتاریخ مالی اولمش نظریه لر و دوشونجه‌لر سرایا کچمکده‌در. مساعی مکتبك تربیه و تدریس‌اساسلاری، «لاوراتوآر» و «فونکسیونل» یه‌نودلاری کون کوندن قوت کسب ایدرك کوجوجیك آدملرلا اجرای‌امکده‌در. دیملی براسر، اسکی مکتب تعلیم تولیه‌میش و بگی مکتب یوبویوب حد کماله ایرمه‌مش اولدیغی تاریخی‌رآن کچیروبرز بنی مختلف جریانلی یوبوك بر کمید داخلدیز

یوبوك بر دوردد: معلم هم‌اسکی و هم یکی یه‌داغوژی‌یك کوزل تجربه‌لرندن استفاده ایده‌رك یکی شعار بایراغی آلتدا یکی تربیه‌ایده آکی طرفه یورومه‌لیدر:

دیکرده اسکی دیمقراطیه عائد مکمل بر اثر یولوندقدن عبدسزه کوتور. دیکیسی ماهیتلك اسکی صورتی مختصرجه کوسترمکه‌یز که اولك ضرورلاردن و مزیتلرندن نظردن عبارت اولدیغی میدانه چیقسون: «بی آنمالی و داری سلاملی اولدیغیدی یاخود.

ایشته قانونلار:

۱ سلسله‌لی‌یاخود تدریج قانونلری: رسم زنجیر سلسله‌لری کبی‌بری برینه باغلانانلره لی و زنجیر پیله‌لری کبی «زنجیر - مزیه یوکسلمه‌لیدرلر. یعنی تدریس درجه - درجه، آدیم-آدیم یورودولمه‌لیدر. طبیعی جریانی‌ایرا رعایت برمن بره تدریسده ایکی آیلماق، درسلری یکدیکرلریله باغلایان سلسله و یاخود زنجیرحلقارینی قوپ آتماق، یعنی درس آرالیقلرندن درسلر بورافلار قلمی صورتده یاپلماز. سلسله‌سز درسدن هیچ برشی آکلاشیلماز، ملاحظه‌لرین و مساعدتن محرومای اولمایان آدملر یاغفور دعواسی آکلاشیلماز اولماز بو قانونك سکسنجه چوجوقلرا موجود حاضرلق، معلومات، عقل و ذکاسك شو وسعته بله اولدیغندن سوکرا معلوماتی درسی چوجوقلك دوشونجه سه مطابق آیلرلق کچمك درسلرمزده کمال تدریجله آدیم-آدیم ایلرلمه‌سی

الله این او آدملر اثبات ایدر. او آدملر او کبیر حق قازاندیرلر که: مارفیزم «نودیك تعلیمات ایچون کوزل و متین بر آلت اولدیغی، باخیرلغی‌الارده اولمك ضرملی نتیجه‌لر ویره پیله‌جکی کوسترمه‌لیدر. بو حالده مارفیزمی الله این انکار ایدن اولمك (مارفیزملك) عبدسنه کوتورمش اولدیغی وظیفه‌یی ایفادن عاجز اولدیغی حیات اجتماعیه‌مك بر و یا دیکر بر جهتی مارفیزم «نودیله آکلاشیلماق، آکلاشیلماق ممکن اولمادیغی اثباته موفق اولان آدملر اولا بیلیر. بو کا کوره‌دیکر ارقه‌سیت آدملاغلر دکل، حتی یا مارفیزم حقنده بر میل و توجه بسله‌یلر و یا اولمك رهبرلك ایدن «نودلاری یاننده‌لر بولنه‌رق کیچمه‌یکرك یولده مارفیزمه علمی بر حق قازاندیرلماق، مارفیزم «نودینی بولامامق، مارفیزمی، اجتماعی حیاتك بالکلیه و یا هنوز تطبیق اولونمادیغی و یا آز چوق بر درجه تطبیقی تشنه بولونمادیغی چیقارمه اولمك تطبیقدن یوبوك فائدلر کوردوکه یه‌جکی کوسترمکدر.

ایشته بن یونی فلسفه و یا خصوص یه‌داغوژی و اینك اول اولمك ایه‌داغو زیتك) تاریخی ماهیتنده بایاغه جالیشاجاغم.

من، بو تجربه‌لرمده مطلق نه مارفیزمك آووقنی، (صداقتی) نه اولمك متدیر منکری اولدیغی و «ده، هر بر شه باخمدن اولمك منیب جیکرینی آرایاجاق، آختاراجاق بر تنقیدیسی اولدیغی فکرنده دکلم. بنم مقصدم علی الاده اولمك بیطرف باقیلیسی، بر «دقتی اولدیغی، و درجهٔ نوعه وارمش اولان احوال و حقایقی میدانه چیقارمقدر.

دوامی کلن نومروده اولاجقدر.

دربارهٔ نشئی و صورت جریانی طلبارلق البته یوقاریدا شرطی‌ایله و قیودله یکی نظریه‌یه مقبول قانونلاردان بریدر.

IV تدریس شعورلی اولمالیدر، یعنی طلبارله اوگریدیلن معلومات هپ شعور مایه‌سنده بیلمه‌لیدیلر. هرشی اولمدن اجتماع ایدیلر وآ گلاشیلمیدیلن سوگرا بیلمه‌لیدر. معلمیکی سویله‌ر، اوپرانمز. حتی اجنبی دیللرلا کلمه‌لریی، جغرافیا و دیگر فنون اصطلاح‌لارینی ازبرلر کن هرمعلومك معناسنی، هانکی اسمه، فعله و صفته مناسب اولدیغینی طلبه بیلمه‌لیدر. معنای آ گلاشیلمیان سوزلری حفظ ایتمرمك قوهٔ حافظه‌یی مضمحل آغرلاتمقدن بوکا کمك دیمکدر.

طلبارلر پاسیو (passiv) معلمار ایله آکتیو (aktiv) فعالیتده بولونان اصولدا سوز بولمقدر. طلبانسز جمعیتلر کبی صنف اودالرینده بولونمزلارسه، فکرا بشقه عالملری سیر ایمه یلرلر. اسمه گرکاولمایان، اولی‌آز چوق مراقبه‌در. مابقی هیچ برشیی او آنمان شعور مایه‌سنده‌بیلمه‌یرلر. یالکز مجازات‌قورقوسی قارشوسنده معنایکی اولاراق ازبرلر. بویله حالارلا یکی اصولدا یرلوقدر، چونکه آکتیو فعالیته بولنان‌طرف‌طلبارلر اوزلریده: معلوماتی اولدیغی اوگریدن یوا، حکمنده‌در.اوزلری‌مستقل سویله‌ر، چالشارلری کتابلرلق و معلمك کومکلیکله و همده بیوك بر دقت نایه‌سنده، آیدین و آچیق شعور داخلنده معلومات قازانیرلار. بوکا گوره بو قانون تاریخی ایشی‌ایتیروب ایکیجی سرایه کچیور، هر حالدا اجنبی لسانلر و تك تك علملر مستودیالارده قید ایتملیدر که:

اول کلمه‌لات معناسی بیل سوگرا اونی حفظ ایتمکله چالیش!

V تربیت قانونی درسك موضوعی اولان اشیانی طلبه‌ده‌گوسترمکدن عبارتدر. اشیانی گوسترمك ممکن اولدیغی قدریده با اوقات مودله‌سنی و بالجمله شکلی گوسترلر. مودله اشیانی تمی آ گلاتمیی ایچین شکله ترجیح ایدیلر. شکلار کدیکده اولارلادا رنکلاری سادهلریه ترجیح‌ایدیلر و هکذا بوطریقله‌در جوجوقلاردا دقت، اساسلاری تورده‌یورلر. لکن اگر گوستر دیکمز اشیا یرداه بشقا احساسلار تورده‌ییلرسه (سامه-لامه-والخ)، اوصورتده همین احساسلاری‌دا طلبارله قازاندیرمالیدر. معلم‌اونوتمامالیدرکه: دوغری‌خطلرلا هموار سطحلرلك، نباتی و قابرنلی اشیالرلك تصورلریه دقت احساسلاندان ماعدا لامه وحدته احساسلاری‌دا یاخلدر. بوکا گوره‌خطلری و قابرنلاری‌یالکز گوز ایله گوردیرمك کفایت ایتمز. بر داها تمی ایتملیدرکه احساسلاردن محکم

معلم‌تدریسده آسانلدان‌چتینه، بیلنلدان‌غیر عادی‌یه‌دوغری مرکبه‌معلومدان مجهولا و مختصردن مجرده کچمایدر.

یکی نظریه درسك نشئی طلبار البته بولدیغی ایچین تدریجه اشتیاق دعی طلبارلك تجریسی و معلمك تلاقوزایی یاپمسه طلبار طرفندن مستقل اولاراق قزانیلامقدر. یکی تعلم موجبنجه سلسله بتون طلبار عائله وطبیعی سویله‌ر، وجوده گتوریله‌یلر. (قیدیقلی مدتودی)

II. دربعض طلبه‌لرك وجدانیه موافق اولمالیدر. جدیدن زاده زوردا سالان زحمت امیدسزلك‌تورمدر. دربعض قابرتو بیوك بر شهرت اولدار. بعض طلبارده موجود معلومات، اولارلرك عقل و ذكاتوجهارلرك درجه‌سنه آرادا اولان حاضرلق قابوته بك اولدوقدان سوگرا جوجوقلارلرك درجه‌سنه قدر آچیلار و آنجق بوطریقله تدریسی طلبارلرك قویه اوغون ایمه یار.حتم بعض قوللر اولای کلن هرشیی معلومای طلبارده آ گلاردیه، اولارمسویار و بیوك برخطادر: بیوك آدم قوللی‌قلا فقیرا یه‌یگی‌برشه جوجوغی بابوب اوریار. بویله حتم اگر اتفاقا هجره معلوماتك تدریسی اتباعدا وجوده گلیر.

دوغرم مثلا سیماوارلدا چی حشراتدان بحث ایتمك لازم گلمدی. بونك ایچین حکمتلی، کیبادن، نباتلدان و بشقا طبقه‌لدن ابتدائی معلومات ویرمایدر. بویله بر دله یرلیچی و ایکیجی درجه‌لرلك غروپلر اتخاذ ایتمك یلر. سوگرا غروپلاردا سویله‌یلن معلوماتی ابتدائی غروپلر تلك یوخدر که عضو ایمه یه‌جکلر؛ یعنی عینی اشیادن هر غروپك گوجینه یارار معلوماتلر آرتق سوز سویلمایلر.

III. تدریس هر علمك اساس آثارمعلومیی محکملشدیرمه‌لیدر. هر علمك کندینه مخصوص اساس کلمه‌لری‌واردر که همین علم معلوماتیله اوزه، تمی ایدیلمشدر؛ اولار علمك کوکی، تمی شکیل ایچیورلر. بوکا گوره طلبار کلمه‌لری اوزرنده دوام ایتملی، اولاری‌محکم سویله‌یه‌ملی و نیز نیز تکرار ایتملیدرلر. الا تمیسی چوق که طلبارده آز اوگریدیسی، لکن اساسلی اوگریدیسی، کلمه‌سیسی، شاگرد مکتبی بیرده‌یکدن سوگرا عمریك نهایت قدر استفاده ایده‌جکی معلومات طلبارك کلمه‌لری اولاجقدر، بوکا گوره اساس کلمه‌لری منتد موجود طلبارك همی بیلمه‌لیدر.

دوربان ایجادکرده مستقل اولاد، متعصب‌امپیورار، ذاتی و دائمی خاصه‌ای تعاقبی و موقتی حصارات فرق امپیورار، حتی بوگرالاردازنا گوشزد زمانده اساساسز کلیمنت طرفدار. چونکه درس اکلمه سورتی کسب‌امدر و آزادلشتوردر. دوفرضاندا جانت اولدیغی‌رد حقیقت مدافعه‌جقدار. تعمیرسزلق، معجزیکلت. آ گلاتیقه‌لرق، با گلش‌فکر، با تقلیدسزوقت اولدورر. لازمسز وبنگ طرفدارلرامین بورنو گی‌نیار فرون وسطی‌نک سفولاشیق مکتبلرینه اولدیغی گی مکتبلره اولار. (بوحالدا کی تورکمکتبلرینه‌تأثیرچوق‌یوقه کلمه‌دیوقای چوقدارلرق گیتمه‌مندر.) ایونو آز مقدوری‌طریقی‌وسوتله‌سوری‌اصولاری‌اوزرنه‌یاصای‌مکتب و فری طرزده 3 طول سایلان زیرمو تدریس تعارلری هپ وقاوه سوگوشنلر، و دها دوغریسی یو قاوه‌لی دوغمه‌لار. بنگی پدافوزی‌جانت قاونلق تشبثی اولدیغی گیتمه‌لدر. اولقدر ووپودورگ، تدریس ایتمه، و قوشق خارجنده هیچ بر شه اجازه ویرمه‌یوب. بوحال مامو جانت قاونلق تشبثی مناسبتمه، انسکی و بنگی اصولارلرق فرقلری چوق ووگلر. انسکی اصوله گوره جانت هرشیئی مکتب‌اوغاما گوره‌یاپار، گوشزمک و او گرتمکدن عبارتدر. بنگی اصولده هیچ بر شئی‌طلبی‌طالق خارجنده او گرتمه‌لی: بنگیلک جانی او گرتمک ایستدیغی اولی ماده، وساده‌دیمه، حتی طبیعت دا خلقه گوره، حتی اولی اولی تحصیل اکوب گوگسردن، بوبوندن، بوبوندن عدیمی. حیوانلرلرق جانلا من طریق ایله تحاولار. معماره، اورالارا اصولارلرل دا خلارا معمار و غیر لرلرده، بالاصله، حتی طبیعت دا خلقه، ند اولار. انسانلق فوتورالی وجوده گلورن مارزه آکلرینه، حتی قهرمانلرده، صنعتکارلرده، زراعت و تجارت انلرینه، ایو و آشخانه جانبه و بالخاصه درلو مظهرلرینه بالاصله، حتی برلی برینه ند اولار. بوبوکلرق انلرینه انترلرق انسکلره مارزه، اصولارینی جوجوقلری او گرمکوگه‌حکمه، مستقل جالیشمار. ایشین‌هنر ذاتی. انسکی مکتبلرجانتی مکتب اولدیغنک خارجه جلمه‌لرینی ایچون او گه ویرلن اهمیتی کافی تصلرلرده دوغرداغاوردی. چوجوقلرلرق جان و طبیعتدن اوزاقلاتدیرمغه‌ما چالیشمه ایچیرمی، رجوع جانی و اجتماعی پسیکلرلرق و خصوصلرلرق اولدیغنه یرمکر چنگمک انکی ویرمورمی و هکذا وهکذا... بر سوزله انسکی مکتبلرنک تأثیرلری نه قدر جاذبلی و فیضلی اولدقلرندن

ایزلرورافلوکلر، احساسلق آ هیجانلی‌و طبیعی (ТОЧНОСТЬ)دها آچیق و دها حقیقی فعالیتلرینی شکللرق. عرضلرق و انلرلرق فونتورلاریی (kontyr) لرق (ISO = واسطه‌سیله اولدیغجا آچیق و آچیق باغیرمالی. ضرب یزلر بویدا و اولچولر. ولوضروریلدر احتمالی زیاده کوچیک نمونه‌لر و مودللر. لازمی احساسی ویرمه‌یورلر. اشیانی تمثیلک متاهسنده بر نیچه ملاحظه انترا گی لازم اولدیغی‌ایچون خلدار، برقدر فرصت ویرلدیر کاشیانی اطرافی‌له تمثیلی یاپسون. درسلک بر قدر گیچیکمه‌یه‌لزمی یوقدر. چونکه بو گیچیکمه‌دن نوعین ضرری انسانلق استعدادلرینک ازاحیی اولدیر و گیچیر جلدلر. تمثیلک ازاحیی اولدیر و گیچیر جلدلر. تمثیلک ازاحیی اولدیر و گیچیر جلدلر. تمثیل

جوجوق باغچه‌لاری نه‌در؟ *

یازان: آیین قزیلوف.

بزم دهکده مکتبی آدلاندیریلمز بر موسسه‌ی برتبی دقه اولاراق (قبول) ـ «کندخانی» نامیه تاسیس ایلمشدر.

جوجقلری تعلیم و تربیه سوق ایلمکدن مقصد اولان اولان اولان درس و معلوماتی تعلیم ایلمك دگلدر. جانلی بویله نهلکه‌لی و بحرانلی دورنده جوجقلارك محتاریتلرنده محافظه‌سی مربی‌لرجون ان اول نظر دقه آلنمق لزم مقدارندر.

بوگون هر هانگی بر مکتب گروب جوجقلری جدی و حقیقی بر سو رقه سحی و طبی بر سایه‌دن گچیرمك اولورسه‌ده یارمن آرتق قالمنك محتاج تعالوی بر حالده اولدقلرینی گورورز. بونگده سبی جوجقلرك تعلیم و تربیه‌لری ایچون موافق بر پروگرام تعقیب ایدیلمه‌مش اولمسیدر. فقط بو تعمالق والدینه (خصوصا مسلمانلره) رغمن‌در که بوده هاله‌سه شرائط سحیه رعایت ایدیلمه‌سی. جوجقلری بك کوچوك ایکن ابتدائی مکتبلره گوندرمه‌لری و جوجق قی حقنده کی تجربه‌لرك نماسند اولدقی نحصه سوء اولمه‌لری جوجقلرك سحتاریتك مادی و معنوی احلاله سبیت ویرمکده‌در.

قی تدریس ایله فیزیولوژی آرمسنده بك یوبوك بر مناسبت بولندیغندن زیاده بر بیلمی قن تدریس ایله فیزیولوژی آرمسنده بر آهنك حصوله گتیرمك مکه چالشمالر و بیسیقوه‌داغوزی چالمالرینی بولوب جوجقك مادی و معنوی ترقی و انکشافه اصلا مانع اولمقسزین اخلاقی، قی، اجتماعی طرفلرك اوکیجی درشرتیی، اولنجی معلوماتی ویرمکه موفق اولمشلردر. اوکلار جوجقی، طبیعتك

*) جوجق باغچه‌لاری حقنده‌کی مکتوب مجموعه‌سنك ۴-۳ نجی نومروسنده (نومرو): مقاله‌سندن ترجمه اولنارق ۱۶ صحیفه‌دن عبارت اولدقجه اوزون بر مقاله نمقصد اولندیغندن بذکور مقاله‌ده جوجق باغچه‌لری حقنده یالنمسی لازم او لان بر چوق شیلر وارکه بوفی نمنیه سطحی کچیلمش و فقط نظره آلنمق مزیدر. یالنمقده بو خرده مقاله آرقه‌داشلره بر قدر اطرافلی معلومات ویرمك ایچون بو مقاله‌ی ترجمه مجبوریت حاصل اولمشدر.

ت. ق.

یوردیمه، بگی مکتب بر اوغلی اولارق جانه‌اووقلانتدیریور: انکار مکتبك جانلی جبخانه‌کی دورت دیوارك آراسندن خارجه چیقمازدی. بگی مکتب ایسه حیاتك و طبیعتك نورندن اونك ایچین سرحد و ستور بولمدی.

ادارمدن: مجموعه‌مزك داغوزی نمه‌سنه گتیرمکی لازم کلن بوقاله‌یی قطع گچ ویرلمش و اوکا گوره سوك صحیفه‌لره قالمشدر. محرردن‌زدن اعتذار رایه‌یورز.

موجوق ماهیلاری نصر

ایدی باغچه مکتبارنده چوجقلر، نه کبی شیلر تدریس اولنه‌بیله‌مکی سوالی وارد اولویور؛ باغچه مکتبارنده اولاجق تدریسات ایچون قطعی بر پروغرام بایلامالر. بش آلتی یاشنداکی بر چوجقك مکتب داخلنده کی حر کاتی، تعلم و تدریسی هر حالده بر پروغرامه باغلی. فقط نه حرکاتی عدد دیگر مکتبارده اولدیغی کبی قطعی بر پروغرامله تحدید ایدیلمز. چوجقلری انتظام آلتنه بانمامه یولنی یولنه آلیشدیرمق لازمدر. باغچه مکتبارنده مدیرلری ایچون الا مهم و لازم وظیفه‌لردن بریده بودر. بو اصول تربیه قوه‌الماده گوزلمدر. فقط تطبیقنده، قوه‌الماده دقت و احتیاط لازمدر. و بارده بر درس پروغرامی بایلامق اولورسه همان هر سطر یانمامه مأمور یازه قدمیه فکر ویرملیدیر.

«قوه» اصولك تربیهٔ اطفال ایچون نه قدر مناسب ویرجبی بر اصول اولدیغی حقنده هنوز بر فکر حاصل اینمه‌دن اولاکر بویله بر درس جدولی (پروغرام) گوردکلری زمان شیمدیه دیوجقلرك صبری یوقدر. آنجق اویون ایله گیمه‌جکلرنه کبی یانلش و افراطنده یولسه‌جقدر. حال بوکه بو چوق یانلش بر فکردر. بو اویونلری ایله چوجق تربیه ایچون مطلوب اولان قطعاً کیفیه دوغری یولی یولنی آیندیریجی بر پروغرامله حرکت ایدیریلدکدن صکره و حرکتی یولی یولنی قطعی بر پروغرامك حدودی داخلنده یورتولدکدن صکره اویونلره باشلانیلمالیدر.

باغچه مکتبارنده مدیر و معلملر، تدریسات حقنده «قوه»یه اصولی و یاخود بوکا بکزر اصولر خارجنده اولاجق قطعی بر پروغرام ویرلمه‌مکی کبی ویرلمه‌جك درجه‌ده هیچ بر صورتله تحدید اولنامز. بونلرك کافه‌سی اصولك تعیین ایدیلمکی حدودی تجاوز ایتمه‌مك اوزره مربیلرك درایت و فطانتلرینه آیدیلمز. بالکز تدریسات شمولی حقنده بر پروغرام ویرلمه‌لیدیر. بو پروغرام محتوایتك نه کبی شیلردن عبارت اولاجغی آکلاشیلمق ایچون آتیده‌کی تصنیف لازم کورلیور.

۱ ــ مناسب زمانده مصاحبه، وظیفه‌سنی طالبانك طاقت وطبیعتلرینه اختیار.

۲ تربیهٔ بدنیه: یورومك، قوشمالق، مجرانق، آکلامق، یالو و سایر مناسب بر موسیقی آلتك متناسب ترسی‌ایله حرکات منتظمه اجرا ایتمك.

معارف انجمنی

سول ایدیکی میل و محیط دائرسنده حرکت ایتدیرمك صورتیله بر اصول تدریس و تعلیم کشف ایتمشلردر.

عجبا یوقاری ده صورتله و طاقیکی بر «متود»ایله تطبیق ایتمشلر؟ یوکا آنجق تجربه اصولیله موافق اولدیغنی دیو بیلمشلردر. بو اصول بوکون دنیانك هر طرفنده قبول ایدلمشدر. بالکز آمریکاده «مونتسوری»ده قبول اولونمامه تعلیم و تدریسده یولکن باغچه مکتبارنك سایی یکدن آرتمقدر. بو «متود»ك اساسی «چوجق مادام که چوجقدر، اونجی تربیه و تعلیمده اوز احتیاجه، اوز مشقت اوز آرزو و نقطهٔ نظریه کوره حرکت کورمه‌سی لازمدره نظریه‌سیدر.

بونون حیاتی اویون ایله گیرمك ایچون چوجقی علوم و قوتك اولجی معلوماتی الده ایتمکه مجبور غایه جاذبه‌لر ایچون صورت مخصوصه‌ده یاپیلمش مودالر، دمتمار، اویونجاقلر و سائره ایله اشتغال ایتمك، پیرولمقدرلر، یورمشلرین بالکز «کلاپاریده»ك نظر دقتی جلب ایتمك، حاصلی بر چوق معلومات ایله برابر اعلاق و تربیهٔ اولجی درسلرینی چوجقه ویرمك، حیات حقیقیه یو صورتله آلیشدیرمق یو طرز تعلیمك تنقیب ایدیلمکی غایه‌در که بوده اکمال‌دن باشقه بر شی دکلدر. یو «متود»ك جاذبکی بروغرامه ده‌زیر. جاك داخل اولامز. کنج «مانی ده‌زیرلمکه سوق ایتمك خو اولماز خاصه اولدیغی یوکون «یسقوه‌داغوزیه» نی یزه اثبات ایدیور. و «چوجقی حقیقی اوزی اوزنکده یوتمه. آرامه سوق ایتمك لازمدر. مربی یو خصوصده بالکز رهبرلك ایتمه‌لیدر. مربی یو وظیفه‌یی حتیه ایله ایدرسه کاجدره دیور.

«اثنده» «چوجق بر مخترعدر. اثرینی وجوده کتیرمك ایچون اوکا بر آز کومك ایتمك کافیدره دیور. اینه قرولمك، چوجقك «مانی یورمشلرین تعلیم و تدریس ایچون قوه‌یی اصولدا یوقدن یاشه بر شی دکلدر. یو «متود»ك تطبیقی سایه‌سنده‌در که آلمانیا، انکلتره آمریکا و فرانسه‌ده چوجقلر عالمنده یاشه بر فعالیت، یاشه بر کونملك کورلیور.

یو مکمل اصول تربیه‌ده زمانی بالکز اویونایله گیرمك میل و آرزو سنده یولکن چوجقلرك احوال روحیه‌لرینه یك موافق اولان «باغچه مکتبارنه کی موسیقی‌دن آز درس چوق اکلنجه و اویون قعدسی و اساس اوزرینه تعلیم و تربیه دوام ایدیلمك ایچون پروغرامر یاپیلمشدر.

۱۵) بر وفقی، بر مسلکی منتظم سورمه یان اینسگ گزاغ فکر گزاغ نقطه‌گی آهنگ انتظامه دقت ایدیلمک تدریجی نکمله چالیشمالی لازمدر.

ج) اساتک تربیه خدمت ایمن بو معاصه و حکایلر، اولا یک آز کلمارله مباشرت ایدیلور و موفقیت گوردکجه کلمارلا آرتیرلمالیه بلیلا ویرولمسه غیرت ایدیلیور.

۱۴ — عملی ماهیرلیق و شکلی یتدیرمک.

قید: «تروک» اصولی اولمز، حسابک اولنجی درسلری بر طاقم کوچوک کرلر و خاتمه‌لر یاخود نخته‌دن یاپیلمش مکعلر و ساره‌یله یتدیرلور، بونلر واسطه‌سیله جمع و طرح عملیاتی‌ایچون قوی اساسلر قویولور.

۱۵ — موسیقی: چوجقلرلا تربیهٔ موسیقیه‌دن یرله ایرا یاپیلن آهنگی دیکلمک سورتیله باشلاتیلیور.

۱۶ — اک اینشاری: وراده هندسه و جغرافیایه عائد اولنجی عملی درسلر ویریلور، رسامق، صانع و ساره اینشر یاپدیریلور.

بالجمله مکتبلرده یاپدیرلمق تدریساتک مختلف شعبارینی گوستردن صره غرابتک اینکی درجه تقسیمی و برنجی درجه‌ده‌کی پروغرامک اینکنجی‌یه نسبة داها ساده و داها بسیط درسلری حاوی اولمسی ایجاب ایدیور، زیرا بالجمله مکتبی ابتدائی مکتبلرایله چوجقلرلا دوردن بش یاشنه چاتمجه عمر ایچرسنده گچن هاله حیاتی آرتیرمه‌کی مده مخصوص بر موسسه اولدیغندن هله میاندان چیقارق مکتب حیاته آلیشدیرمق اولان چوجقلرلا بالجمله مکتبلر اولا برنجی صفه ادخال ایدلمه‌لری ضروریدر.

و مکتبلرلا آنیا اینکی صفه تقسیم ایدلمسی اسباندن بریده بودر. دورت بش یاشه واصل اولدقلری سوکرا خاصی تراک ایدرک بالجمله مکتبلرکی بر چوجق یاشنه و استعدادنه گوره، بر وبا اینکی سنه بو موسسهٔ اولنجی قسمده قالر. مفروضه اصولک غایت بسیط و ساده قسمی وراده گوردی. سوکرا اینکنجی قسمه گچیور که، وراده برنجی قسمده گورمش اولدیغی درسلری بر آز داها گنیش بر پروغرام داخلنده گوره‌کدن سوکرا بالجمله مکتبی قورتارمش اولیور.

۳ — حرکات تقلیده: کوچجه گوردکلرینی تقلید اینمک، مثلا حیواناتک و سائرلرنک حرکاتی.

۴ — آلتلر دونمق، یوولارلمق سورتیله ایرا اولوغلی هر نوع طوپ اویونلری.

۵ — ذکا و حیاتی اولدیراجق و قورومه، محافظهٔ نفسه خدمت ایده جک حرکات.

۶ — هر بر آغزدان نرفرانه یاپدیرمق اویونلر.

۷ — اب، دکمک و ساره‌یله یاپیلان بر چوق اویونلرده چوجقلری سرست براقمامق.

۸ — علائم طبیعیه دائر مصاحبات.

۹ — حیوانات حیاتلری، طرز بیتکلری حقنده نظر.

۱۰ — چیچک و میوه‌لرلا آغاری، نضارتی وطری و نمه یارار اولدقلری ایلک و سوکی بهار.

۱۱ — بارله قوردقی و یو قوردقی فعالیتی.

۱۲ — طبیعتله داها یاقیندن علاقه اتخاذ ایچون چوجقلری قوروزه، مشجاره، دگرکلره گوتوررق طبیعتی تماشا ایدیرمک.

۱۳ — اساتک تکمیلی: مفهومدر که بو سلسله‌ی اولدقجه اهمیتلی بر مسله اولدیغندن اساتی اداره ایدیلمک ایچون بر اساتک هر خصوصده گوزل بر تربه گورمسی مطلوبدر. اوگاگوزده چوجقلرلا اساتی تربیه‌سی ایچون بالجمله مکتبلرده آیتفده‌کی قاعده اولمز، حرکت اولنمقدیر.

آ. چوجقلر، اولا داها حقنده مصاحبات ترتیب اولونیور. اوراده‌کی هاله غرابتله قارشی خط و حرکاتی، تیرلمکه، سمعه یاقیشکلی، حرکت جوابله، هر گون گوردکلری بالکه، هوایه، سویه، روزگاره، موسمله و سائرلره دائر مختلف زمانلرده دانشمه گلیندریلن، وکی مصاحبات داخلنده غایت بسیط اولمالیدر. قصد گیده چوجقلرلا گوستردیکلری انتباهی گوزه مصاحبات، بولدقلری بولدقلری لغتی آرتیرمقدر.

ب) هر گون گوردکلری وقعات، دائر چوجقلر، اوزاق طرفلرندن گلن چوق حکایات ترتیب ایدیرلیور و بو حکایلری یولداشلاری حضورنده سوملک آلیندیریلیور.

§ الفبا اصول تدریسی §

۱. الفبا اصول تدریسی
۲. اوتوبایوگرافی حاضرلیق درسلری
۳. الفبا تعلیمنده حرفلرك نظامی

یازان: جزاکه نیاالف

یگیمه مکتبه گیرمیش جوجوقلار ایله برابر، الفبا تدریسی باشلاماق اولماز. چونکه دوندیگی یکی محیطی بر قدر آگلاماق، مکتب حیاتی و معلم ایله آشنا اینمك لازم گلیر تاکه چوجوق دوندیگی مکتب محیطنك اولتلاجین عادی بر محیط اولماسنی آگلایوب بوزاده اوزینی آزاد و عالمسی محیطی ایچنده اولان کبی حس ایتسین، بو ملاحظه‌لره گوره، الفبا تدریسی آیلره کی یازه آیریلور:

I مقدمه درسلری و یاخود مقدمه صحتی.
II اوتو بایوگرافی حاضرلیق درسلری.
III الفبا تعلیمنده حرفلرك نظامی

مقدمه درسلری

مقدمه درسلری الفبا درسلرندن اول چوجوق یکی مکتبه گیرکن شخصی اولاراق دیقت درسلرندن داها دوغروسی محافظه‌دن عبارت اولاجقدر.

بو مناسبه درسلریك مقصدی چوجوقلاری مکتب محیطی و نظامی ایله آشنا اینمك، معلم و شاگردلری برینه یاقلاشدیرمق. چوجوقلاری آیچلق، شاگردلرك مکتب گیرمه‌دیگلری بلیك ومعرفت ایله معلمی تامین اینمکدن عبارت اولاجقدر. چوجوقلاری یکی مکتبه قبول اینمکله، معلمك یوکسك و باشلیجا بر وظیفه‌سی وارسه‌ده، اودا اینك دقتدن چوجوقلارك فلسفه مکتبه قارشو محبت اولتماری مکتبی سه‌دیرمك و اینك دقتدن چوجوقلاره مکتبدن گوزل ذکرات ورمکدن عبارتدر. مقصودمزه مطومدرکه بر شیئدن ویا بر وقعه‌دن آکلق اینك تکرار او شیئك ویا او وقعه‌نك قاچمزده تکرار تحصیل اینمسیله تامین اولنور. مثلا: بیر پاتروئك اینك تماشاسی چوجوغه گلمزسه بر داها تکرار او پاتروئك تماشاسنه گیتمك اینه‌جکدر، ویا مطالعه‌سنه باشلادیغنز بر یکی کتاب باش صحیفه‌لری

§ معارف ایشلریمز §

مدافعه مکتبلرده قیمت و اهمیتی آذربایجانده هنوز تماملیه تقدیر اولنمامش، مطومدرکه مکتبلرك اکثریسنده حفظالصحه لابقیله رعایت ایدیلمه‌مك یوزندن چوجقلرك صحتلری یوزولدیغی کبی والدینك دخی چوجقلرك تربیه‌سنه بد اولمدقلرندن چوجقلر خراب اولیور، اخلاقلری بوزولیور، یعنی چوجقلرده یك زیاده حسیت گوریلیور، چوجقلرك گوروان یو غیر طبیعی حال والدین سیئت ورد‌گلرینی دوشونه‌میه‌رك زوالی معصومی فاحش یره تکدیر و غیرت قصتی قیرمه باشلایورلر. یو حال دوام ایدرکه چوبق گیدرکیه فلاکتیور. عینی خسته‌لکلر دوام ایدیور.

ایشته مکتبلرك اوز تدبیرسزلکلریله هم صحتی و هم اخلاقی بوزدقلری ضرورلر مدافعه مکتبی‌نه قبول اولندقدن بر ایل گیرمیه گیمز یه حسیت و نه هیچ بر خویسزلق قالمایور

یو خصوصده آمریقانك ایلك مشهور طبیبلرندن و تیوری مجه مقتشی دوقتور مطومدله رسمی اولارق دیور: «مدافعه مکتبلری بر زمانلر بر تجربه محلی ایدی. ابتدائی مکتبلره گوندریلمزدن اول چوجقلرك اولچیلی تدریساتی، اولچیلی تربیه‌لی مدافعه مکتبلرنده گوریه‌جکلرندن نه درجه‌لره قدر بر فائده حاصل اولاجغنه‌دائر بر تجربه ایدیلمکده‌ایدی. حالبوکه بوگون بو موسسه‌لرك تحصیل ابتدائیه قرشی تامین ایدیکاری فائده‌لر قطعی بر صورتده آگلاشیلمش و اصولك واضح اولان مقرراتك چوجقلرك احوال روحیه‌سنی آگلامق خصوصنده فوق‌العاده بر دقایه مالك اولدیغنه شبه قالمامشدر.

§ اوقو یازیا حاضرلیق درسلری §

دهه قطعات عوتمه حلی، یول لقطلك عوتمه دعایره سوزلرینی ایشلمکی توصیه ایدیر. بو طور مصاحبار اوزره شاگردلری معلم اوزرینه راه ایدیر. آدلاریی اوگرنمر و یرده مکتب نظاملاری ایله صحبت شکلنده دگل عملی برطرزده آت ایدیر. یوکسك اینلردن سوکره، معلم گراه شاگردلر ایله لاب باقیلاشسین اولارك مکتب گوردیکی پیلکلر ایله آشنا اولسین. بو مقصد ایله معلم جوزمه جوزه شاگردلرك محیطلرنده موجود شیلر باردسنده صحبت آچمالی و مکتب حیاتی ایله تماس ایتملی. شاگردلرك آکلاق و معرفتلری ایله آشنا اولدقدن صکره حیاتلرینی تصویر ایدن اوصار اوزره سوال جواب اصولیله کوچوك حکایه لر دوزتملی و یاقلاری، آنا آکلارینك متعلقاری باردسنده صحبت ایتملی.

بو مصاحبار واسطه سیله معلم شاگردلرك اعتباریی قازانیور، اولارك آکلاق و دوشونجه‌لری ایله آشنا اولور و مکتبه گوردیکلری غایت فنا طاقارشیق و کاب دیقتله برطرز روتو ویریور.

درجی ایکی هفته آرتیق یوقه مصاحبه درسلرندن عبارت اولیور. فقط مقدمه درسلری داها دوغروسی یولارك مقدمتی بو ایکی هفته ایله بیتمه‌یور.

اونلار ایله تمام کمال آشنا اولدقدن صکره ایکی هفته‌لك یورمی دگل بلکه تجه ایقراء ایتسه‌لر، معلم هر برر درسده شاگردلرك روحی عالمی ایله یاقیلاشماغه و یکی قدم قویمغه چالیشه‌لیدر.

اوقو یازیا حاضرلیق درسلری

چوجوقلاری مکتب حیاتی ایله آشنا ایتمدن سوکرا بردنبره الفبا طاقمه کچمیورك. حروفاتی اوگرنمدن اول‌دیکلرینی بلدیرمك چالشه‌لیدر. سوزلر، هجه و یولارك ناصل اولدقلرینی آشنا ایتملیدر. شکلار اوزره سوال ویرمك شاگردلرك دقتلرینی جلب ایتمك ایچون مناسب‌دیر. آیریجه جوابلر آلوب یولاری تکرار ایتدیریلمه‌لیدر. بوندن صوکرا سوالار ویرمك هیچ جوابلر آلدیرمق، هر سر جوابی سویله‌دیردیکمه بر قدم‌ه ویریلمك، یوقه تعریفاتدن سوکرا آیری آیری دانشیلمه‌لیدر. مجلسده آدتی قویور: « بو لفظی تك ـ تك یازکمه تکرار ایشیریلر بر قاچ جمله دیدیردیرك، بردنبره شاگردلرجه سویله‌مکده چالشمك ایجاب ایدر. اوزیمز بر قاچ دیقیقه دیوب شاگردلرده طلب ایدیر. جمله‌لی عملی بر سورمه آکلاتمه، ساده جمله‌لردن باشلامالیز. جمله‌لك « اولدیغی

§ مدارف انجمنی §

مراقصزی اویاندیرمازمه اوکلی بورافمان ایسترز. « یه مکتب ایلك دفعه چوجوقلك روحنی ترانه‌کوزمه بر داها چوجوقلك مکتب طوغرو گیری قابلیتی چیندیر. ایجاد ایسه‌ده مجبوری اولاجقلی، مجبوریتدن‌ده منبع تربیه گوسترمك اولامز.

یکه‌جه مکتب ایچی قدمدن چوجوقلك ذهنی و قلبی ایله آلوب اوزینه باغلامالیدر که چوجوق مکتبی عالمسی کبی حسب ادوب بتاش بر حالده اوقو ماغه دوام ایتسین ومعلمی آنا آغاندده عزیزدونوب اونکله روحا قبا سویشسین. یوقه اولدیغی حالده شاگردلرك خصوصی منوی عالملری معلمك قازشوسنده بر آیه اوزینه اولان کبی احساس ایده‌جك و بو عالمی ترقیه طوغرو آیارمق غایت ممکن اولاجق. معلم ایسترچوجوق یکی مکتب گلدیکده ایسترسوکرالار بو آیروزه موافق رفتاره و حرکته بولونه‌لیدر.

اول گونی چوجوقلار مکتبه کیرلیرلر، یکی بر عالمه دوشمکلری بر آکلده اولورسه اولادی دوشونجه‌یه‌کسیزین اولمایور. معلم شاگردلره یوی‌سیرا سیله مکتب اونلقده بر ویریور. بودر چوجوقلار اونورمدلر. معلمه بر طور اعتبارسیز بر حالده بقیورلر. اونی یاننجه‌یه‌کده، بر قوردوچ صایه‌دیورلر. و بو گونا گونه بر طرفدن هیجنه قاپلرق قویورلرکه بوراده معلم اولمه چوجوقلاری دائیمه‌دیرمالیدر که اولادر سیوده اولدیقلرینی دوشونسونلر ومعلمی ثوز آنا آغاندن آیرماسونلر. بودر معلمك گونر یوزی شاگردلره طوغرو چویرملیور و اولادره بر نقل سویله‌مکی یاد ایدیور. یوندن سوکره معلم شاگردلرك نقل ایشیدیکلرینی سورر، بوراده چوجوقلار بر قدر آچیلیورلرسه برمدن یورکه جواب ویریورلر. معلم بوراده جواب ویرمك قصدیله شاگردلره اوگرمه‌یر. نقلی سویله‌مکده معلمك مقصدی شاگردلرك دیقتینی آچمق اولدیغی ثوزیه یقیلاشدیرمق اولدیقدن کوچوك چوجوقلارك چاتدن گوتوردقلری حکایه‌لك اولماسی لازم گلیر. یوقه شاگردلر ایله مصاحبه برطرزده گچه‌لیدر. مثلا معلم نقله باشلار کبی: « بیکی یولداش وار ایدی. برکك آدی داداش اوغرسنك آدی بابه دیدیکده شاگردلر برسه خطه: « بن سنك آدلك بدرکه کبی سوالر ویرمه‌لك اولمالر ایله تابش اولیور. و بو کوچوك نقل گیدیلمه اولادی دائیشدیرارق فما منوی عالملری ایله تابش اولماغه قدم قویور. یوراده شاگردلر جواب ویرمدیکده، نصل جواب ویرمه‌لرینی معلم اولادره و گرمه‌یر

وه اینشدیکلرینی شاگردلرك آگلاماندان سوگرا کیچیرك «کلمه‌سی آگلاتماق، یوخ ایچین اولارده ایکی کلمه‌دن عبارت بر جمله گوتو ررمك مثلا «قوش اوچیور» یوخ جمله اولدیغی شاگردلردن سوردیغمزدن سوگرا سوزلری بری‌بریندن آیراراق سویله‌یورز: اوشاق... اوناپور یوجمله‌نك نیجه کره‌ده‌یلمه‌سی شاگردلردن سوروشیلیور: اولجی کره «اوشاق» ایکینجی‌ده «اوناپور» دیه‌سینی شاگردلر سویلیور. بوندن‌صوگرا سویله‌دیگمز اوشاق اوناپور جمله‌سنه‌نیچه کلمه‌نك اولدیغی، اولجیسینی و ایکینجیسنی دیه‌رك یازدیرمق. بوندن سوگرا شاگرد لره ایکی کلمه‌لی جمله دیه‌رك‌دیروب هرکلمه‌یی آیریرق. ایکی کلمه‌لی جمله‌نی اوگرتدیکدن سوگرا اوچ و دها چوق کلمه‌لی جمله‌لرده دیه‌رتمك اولار. شاگردلر چیقاردقلری طبیعی معلم اوزی اولجه سویله‌یوب شاگردلره دیه‌رتمه‌لیدر. شاگردلر جمله‌لری کلمه‌لره یولمق، صوکره اولادان سوگرا «هیجا»لرایله قاتیش ایلمك، شروع ایدیور. فقط بوراده اولدقجه‌دقتلی ایشلمك اوشاقلار ایچین زور اولار هیچبرنك عوت پارچه ویاخود بولشقلقلی ایشلمك توصیه ایدیلور. جمله‌دن آیرلمش ایکی هیجالی برسوز گوتوریلیور مثلا: او... شاق یوکلمه‌یی دیگرلری ایکی‌یه آیراراق او - شاق دیورز. و نیجه پارچایه بولونمه‌سنی سوریورز.

(شاگردلر پارچه سوزلری آگلامازلرسه، کفه ویا آیری برشیی گوتوروب پارچالاره بولوب یان اینمك اولار) یوکلمه‌ده نیچه پارچه‌نك اولماسنی اولجی و ایکنجی پارچالاری «اولدیغی سوریرز. بوندن سوگرا شاگردلرایکی پارچالی و سوگرا اوچ و چوق پارچالی سوزلر سویله‌دیریرك، اگرشاگردلر بولمازسه «اولاشدیرلرسه معلم باردیم ایدر. بو سورتله معلم شاگردلری جمله، کتب و پارچه (هیجا)ایله قاتیش ایدیور. بوتمرینلردن سوگرا سس ایله آشنا اینمك باشلایور. اول سسك اوزینك «اولدیغی آگلاتمان لازم گلیر. یوخ ایچین معلم گیزلیجه زنگی چالوب شاگردلردن «اینشدیگمزینی سوریه‌یراده مختلف جوابلار ویرمه یلیر: بری زنگك چالدغی. دیگری جنی چیقتی، جنجی‌سی زنگك سسنی اینشدیگنی سویله‌یجك. معلم زنگك سسنی «اینشدیك جمله‌سنده شاگردلرك فکرینی مسئله اینشدیلمه‌سنه جلب ایدیور. بوندن سوگرا معلم الینی مامیه اورور ویاکمانه بر ایکی سس ویروب

«اینشدیکلرینی شاگردلردن سوریر: یوخلار سس اینشدیکلرینی سویله‌یورلر. سس مفهومنی چوجوقلره دخیده باغنی آگلاتماق ایچین مسلسل اونلارك طاطریه گوردمك توصیه اولنور. مثلا: آرابه گیدیر، قوش اوقویاندر، کدی میولایاندر، والخ... سس اینشدیکلرینی سوال جواب اصولی ایله بیان ایدیرلك. وکیی تعریاتدن سوگرا انسان دانلاندره، مسره اینشدیلمه‌سی و سوزلرمزك سسدن عبارت اولماسی مذاکره ایدیلیر. بوندن‌سوگرا «واحد»روفلره اینشدیگی کبی حیوان و غیر شیلرك ویردیگی خصوصی سسلردن نمادلر گوردمه‌لیدر. مثلا: آری نعطور وزنلیور» گوك برك اسنده نیجه‌سس ویریور.» کبی‌سواللر ویروب جواب آلمقله سك مفهومی حجمنی بیوتمش اولور. جمله‌نی کلمه لر، کلمه‌لری هجالره و هجالریده سسلره بولمكی تعلیم ایتمه اوزون اوزادی تعریاتلره یول ویرمه‌لی بولاری جاقی، عملی و فعالیته برسورتده اوگرتمه‌لی بولارك اوگرتیلمه‌سی اقلیی کچمه‌یزه آرتق کومك ایده‌جکدر. کلمه‌لری سسلره آیرلمه حروف املا ایله یازیلدقلرینی بر هیجالی کلمه‌یی گوتورمك لازمدر. مثلا: آ - ت. آ - ش کبی سوریر. سوگرادان حروف املا ایله «قوریلدقلرینی بر هیجالی کلمه‌لره کچمه‌لی و ثابت ایکی، اوچ هیجالی سوزلری سویله‌یه پارچالامالی.

القبا تعلیمنده حرفلرك نظامی.

القبا تدریسنده عم مسئله‌لردن بریسی حرفلرك «کبی نظام اوزره اوگرتیلمه‌سی مسئله‌سیدر.

حرفلری «القبا نظامی اوزره کچمك بویوك سهو و خطادر. چوجوقلار ایچون غایت چتین بر یولدر. اولا سسلرك هاوسی بر اسلوب اوزره سویله‌یوب اوزاتمدن سوگرهگن سسلرایله بر آساناق‌ده بتشه‌یورلر. دهاقبلدنك «آساندن چتینه کچمك» غایت گوره سسلرك تعلیمی زمان بولاری خصوصی بر نظام آلتنه آلمای واجب گلیر.

شمدی یاقارم حرفلری نظامه بالانده هانسی اساسی نظره آلاجاغز: سسلرك آسان سویله‌نوب اویری سسلرایله آسان بتشه‌سنی و یا حرفلرك یازیجه آساقیجی حرف وارکه منسوب تاجدنی سس آسان لفظ اولور. فقط اوزی چتین یازیلیور و عکسنه اولاباقی منسوب تاجدنی سس چتین لفظ ایدیلوب اوزی‌ایله آسان یازیلیور.

تورکولوژی حقنده عرب مآخذلری

[illegible]: آرکئولوژیا و تاریخ لسانیات تورکی در فاکولته ادبیات استانبول

عربلر مختلف تورك ملتلرله چوق تز تاسس اولمامغا باشلاديلار. داها بنی امیه‌نك برنجی خلیفه‌سی معاویه زمانندا (۶۶۱-۶۸۰) تورکلر حربی اسیر ستیله. خلیفه‌لیکك بکی بایختی اولان دمشق شوری کوچه‌لرنده گورو کمکه باشلاییورلار. برنجی تورك قیافه‌لرندن اولان خزرلرك چوقدان بانمامغا اولدیغلا ری وسطی آسیا و شمالی قافقاسیا دوغرو مسلمان عربلرك هجوملاری آر تدنجا حلقه‌لیکك غرب شهرلرنده، ایستر حربی اسیر ستیله آلمق ایستر آزادونورکلرك خدمتی ده گچه ـ گیده آرتیور. مختلف تورك قیافه‌لریله آرهلرنده بر چوق قاتلی محاربه‌لردن سوگرا، عربلر نهایت عبدالملك (۶۸۵ ـ ۷۰۵) و اولغلاری ولید (۷۰۵ ـ ۷۱۵) وحشام (۷۲۴ ـ ۷۴۳) زمانندا تورك ایلریلرینه بر لشه‌یلر. گیت گیده تورك اسیرلری خلیفه‌لك حدودینا داخل اولیور وتورك ملتلری اورتاسیه اولچه دمشق خلیفه‌لری و داها سوگرالاری ایسه عباسی خلیفه لریندك تبعه‌لگی قبول ایدییورلار.

عرب اوردولاری آرقاسیجا بو براده عرب تاجرلری و صنعتکارلرینك سوگرالاری ایسه ـ داها دوغریسی عینی زمانلرا بکی اسلام دینی ملتلرینك و بیاجلارك آقتیسی دوام ایدییور. تورك اوردالرینده عرب محافظه قو شونلارینك اطرافندا آرتیق بر سرعتله شهرلر، انتاط مرکزلری و زنگین بازارلار میدانه چیقیور. تورلری حس ایتمه‌یکلری حالده، غالبلر (عربلر) مغلوب ملتلر ایله یاقیلاشمانه باشلاییور، اولغلرك باشایشنی، عادتلرینی و حتی دیللرینی اوگرهنییورلار. تورکلر دخی غالبلر ایله عینی متاسبده بولونیورلار. تورکلرك دینی ایسه خلیفه‌لرینك ملی تمایلات و غروراندن اورتای یولوقان بتی جاسیلر زمانندا بو ایکی غالب و مغلوب ملت خصوصا داها آرتیق یاقیلاشیور. حکومتی دولت ایچریسینده کی یاشقه رقبالرك کومگیله الکچرن جاسیلر تورکلرله بر چوق چوقدا ایتمه‌یورلاردی. بو سیله اولان تورکلرینی، خلیفه‌لکك الا اورتاسنده بولوقان یاشقه رقبالر ایله احاطه ایتمك باشلادیلار. تورکلرده یاشقه

سویله‌دیکمز اساسلره گوره، حرفلرك نظامه مالك اولمسنك ایکی جریان دوام ایتمکده‌در.

برسی: سلرك آسان نقط اولوب آسانلره تشه‌بکلرینی. دیگری ایسه حرفلرك بازیجه آسان و جذابلیکی. اساس قبول ایدیور. بو اساسلردن برنجیسی یعنی سلرك نقطه‌سز آسانلغی و آسان یازیلره یاشقه یاشقه نشه‌سی محکم و مقبول اساس اولسا گرکدر. بو اساس اوزره النمامزده کی حرفلر آیده کی ترتیب اوزره تعلیم ایدیلمه‌سی اویرنمکی اولاردی. هجالاردن (سلی حرفلردن) آسان نقط ایدیلوب یاشقه آسان یازیلری برلك سویلنن سلیلردی. مثلا: آ، او، (اودون)، او (اوشاق) هجالاردن بر قدر چین نقط اولوب یازیلری خفیف (یوماق) هجالاردی.

ی (ایپ)، ئی (یلمك) او (اوردك) یو هجالرك خاصتی اورلردن سوگرا گلن سامه‌لری (سسیز حرفلری) یومشاتماقدر. مثلا: ایت، اوزوم، پیش، گون (دری)، یوکلمك، اولان هجالرده: ت، ز، م، ش، ن، یومشاتمالر. هجالردن چین اولانلری یا و یودر (اگر یولار بر حرف اولارق تعلیم ایدیلمه‌لر) یازیجه یولارك هرسی ایکی حرفدن مرکبدر. بوطرزده تعلیم ایدیلرسه حرفلرك تعلیمی یولی قات قات کسب ایدر.

سامه‌لره گلنجه یولاردن آسان نقط اولوب آسان یازیلری ب، پ، ف، م، ن، د، ت، ر، ز، ژ، س، ش، ل حرفلریدر. سامه‌لردن گلمه‌لر چین آیریلوب چین یازیلری برآمده (تیز) نقط اولانلر سامه‌لردر: ب، پ، ت، ج، ك، گ، و هیله ۹ قدر.

سویلنن تصیحات اوزره یونون القبا تعلیمنده آیده گی درجه قبول ایتمکلیی اولار:

۱ نجی پله‌ده: قبل هجالر و یالنوز برك دفعه سلی حرفلر و (نجی قسم سامه‌لر: آ، او، او، ش، س، ف، خ، ز، و، ه، ر، ل، ز حرفلری ایکنجی پله‌ده ورلمقلی لازمدر زیرا یوسن‌ایله اولان کلمه‌لرمز یك آزدر.

۲ نجی پله‌ده: خفیف هجالر (یوماق سلیلر) و بر آمده (تیز نقط ایدیلن سامه‌لردر: ای، ی، او، به، ته، ق، چ، ح، ك، ل، د، ه و داها سوگره عرب کلمه‌لرینده موجود حرفلر ع، غ، ص، ض، ط، ظ.

عرب کلمه‌لرینده موجود حرفلری سایره آیرمالی تعلیم ایتمك چوق چین و بلکه امکان خارجنده‌در. بنا علیه یوکلمه‌لری آخرنا اسوله عینی کلمه‌لری تمایلنده گوتوروب نقطه سلری ایتدرمك و تعلیقنده بازدیرمق اسولی ایله اوگرتمك اویرنمکی اولاردی.

ایچون آله طرفدن تعین ایدیلمش بر ملت کبی یاشاماغه باشلادیلار. برچوق حدیثلرك مبدأ چیقیشی‌دا اختلاف یوقدر. بو حدیثلر گوره گویا پیغمبر تورکلرك ظهوریني، اسلام ملتی حیاتنا اولانلرك ودیعه و امینلی یاپور و گوستهرمشدر (*)

شیمدی، تورکلرده‌کی یزیرزمانه‌دا تورك قوت واهمیتلرینی‌تقدیر ایچون‌تورك یوندان تون ماتملری اوغرینده‌ا لازمی سوردند استفاده ایدیلر. او زمانلك یوسوك بر اثری اولان «دیوان لغات ترکه» مؤلفی محمود کاشغری: «علموا ابناءکم الترك فان لهم ملکا طوا له (تورکلرك دیلنی اوگرهنگز، زیرا اولاجاق حاکمیتی اونلرك الینده) حدیثی ایله علاوه ایدیور: «ان صح هذاالحدیث» (بو حدیث دوغری ایسه) ـ مشهوراتی اولانلرك اوزه‌رینه‌در (بو حدیثی محمود‌ا اینه‌دیگی ایچکی ملاحظه) ـ اونی اوگرنمك واجبدر. دوغری اولدیغی تقدیرده یله، بوی دوشونجه (عقل‌سلیم) مالمثل یقتضیه خلاف ایدیور.

تورك حکمدارلك حاکمیتی گیتدیکجه، ملی بلنگلری (دوشونجه) ده او سرعته آرتیور و عینی زمانده کندیلرینه تابع ملکر طرفندن اولانلرك یاشاییشی، تاریخ و دیلرینی اوگرنمك لزومینی‌ده آرتیورایدی اوروپا طرفندن ایسه، باقی شرق مسلمان و خرستیان مملکتلرینی آلارك، تورك اوره‌ولادی‌نی بر زمانه‌دا یر یوزنك اعلی‌سیتك مدنی قوتی آلمه دوشدیلر؛ اولانلرك او دون یاپلر تجسیسنده، البته اینه‌دیگی مدنی نسبه‌سنگ یاشاماغه، و گاگور، تورکلر یرلی اهالینك و خصوصا یونان قرون وسطی (اورتا عصر) مسلماتلرینك مدنیت دیلی اولان عرب دیلنی اوگرنملی ایدیلر. اینه بوگا گوره داها ۱۱ نجی عصرده، تورك سلجوق حکومتی دورنده، بغداد عربی دیلی وایسه ایسه

(*) او زمانلك احوالی روحیه‌سنی تصویر ایچون آرتیق اهمیتی اولان بو حدیثلرده‌ن بر نیچه‌سی:
الترك اول من یسلب امتی ماخولها
لیکونن الملك (اوالخلافه) فی واحدی حتی
یلعب علی عزهم الحمر الوجوه، الذین کان وجوههم المجان المطرقه
و عن ابی هریرة انه قال لاتقوم الساعة حتی یجی قوم عراض الوجوه، صغار العیون
منس الانوف حتی یرکبوا خیولهم بشاطی دجلة
وفی روایة: لایمت الربلعین اکرکوهم ترکوکم الترك والعصبة
وعن النبی انه قال: اترکوا الترك ما ترکوکم

برابر ایچریسنه، اولوب عناصر اولانلری بیکلره وحتی آیاقلری و داها شرقده اولان تورك تولکارینی آلیوردیلر. (گیریوردیلر).

مامون (۸۱۳ ـ ۸۳۳)، معتصم (۸۳۳ ـ ۸۴۲) و بر نیچی حفیدی زمانده‌ا گوزل قوشولان و خلافه‌ا شخصی اوردوسی تورك عسکرلرندن اولوب جزالاری‌دا تزایدن ایدی. بو عسکرلر ایچون بغداده خصوصی قشلالر یاپیلیور. اولاری گوزل معاشلر ویریلیور و اولدیجه گوزل یاشایوردی. بر زمان سونرا بو قوشولان عناصر دولته اك آرتیق بر اهمیت کسب ایدیورلار. زیرا یونون اختیار (حکومت) دوغرودان ـ دوغروبا اولانلرك الینه یولیوردی. اجرائه اولان بو عسکرلرك یاشجیلاری (رئیسلری، قوماندانلری)، خلفه‌لری تون التریده بر اوپونجق یاپارق، اولاری آیرمالاری اوزره، تعین و خلع ایدیورلار.

بوز یل سونرا، یعنی ۱۱ نجی عصرك برنجی یارسیده مسلمانلرك آسیا داکی حاکمیتی یالکز دوغرودان ـ دوغروبا دگل، حتی حقوقا یله تورك مشرق و غرب سلطانلرینك یعنی ملجوق خانلرینك کیجیور. ایسته خلفه‌لکك بو ایسترمه تورکلرك تونزلرینك یاتماسی و قیرلمه، یو خلفه‌لك آرتیق‌اهمیتی اولمادی. یو خلفه دولایسیله یالکز باقی شرق تاریخنده دگل، بلکه عموما یونون مسلمان شرقی تاریخنده یکی بر دور باشلایور.

یو گونه اعتبارا سیوق وقلره قدار، حتی مصر و شمالی آفریقه‌دا داخل اولمقله یونون مسلمان شرکك مدنیاتی مختلف تورك قبیله‌لری حل ایدیور. لاکن ۱۰ نجی عصره دگ مسلمان شرقی تاریخنده برنجی دول اونصان عربیو فارسیلر، مقابل دائمی مبارزه‌ده مغلوب دوشمکله، یو پریودك مالك اولدیقلاری اهمیتی غائب ایدیور و تورك موقعیتی داها گنج و داها حربی تورك ملته گچمش ایدیورلار.

برنجی تورك سلجوقلی حکومتی اوزه‌رینه: خلفه‌لکك آیریلمش حسارتی برلشدیرمك، اولاره یکی بر حیات ویرمك، و اسلام عالمنی غرمن تهدیداتدن حلب ایلمکدیر. قرنلر سره تحدیرمك کبی آغیر بر وظیفه‌دوشیوردی. ایشته یو وظیفه‌ی اولانلر یوسوك و موفقیتله ایفا ایتدیلر. دینی عالمی هر بر شئدن آرتیق دوغان او زمانك یاشجیلاری و خصوصا یعنی مقتدای خلیفه‌لری تورکلره تون خلاصکارلری کبی، اسلام دنیاسنی انقراض و انهدامدن خلاص ایتمك

§ تورکلوژی حقنده عرب یاظلری §

داها آرتیق جدت اتمای ایدی. بغداد داخلیغدان موگرا اسلام مدنیتك یکی مرکزی و عاصیرك یاپمقی اولان مصر ایله عدیلجیلی بویدا پرلشمش آتون اوردو آرامیدا بویوك بر بامی ماسان یاتلاور. دانیتیق آپارماق، عمومی دشمن هلاکولارا قارشو اتفاق یاپمای یا خود نکاح مسئله‌سی ایچون ـ دیمك اولور که ـ هر گون آتون اوردودن اسکندره و قاهره یو یولك عدیار ایله ایلچیلر گیدردی. ۱) یه بو مقصدله مصر حکومتی نمایندلری ترسلر آتون اوردوسنك یاپمجه گیدورلاردی. مصر بورخلری و ادیباری یو خصوصده یولون فصیلات یازیورلار، یو کبی رسمی ماباندان علاوه، قاهره ایله آتون اوردو آرامیدا دائمی بر مدنی رابطه دوام ایدیوردی. عائلهٔ تما شا یولوندا، یا خود تورلو یلکلرینی آدیرمق ایچون اوزون و چتین یا ملر یاپانلر چکیشیورلاردی. تورك دنیاسنك مختلف جهارندن گلن یوکه سیاحلری خصوصا یوزمان، یعنی اسلام مدنیتك مرکزی اولان بغدادك و خوارزم یاپمقنك تخریبندن سوگرا، مصرك یاپمقی قاهره‌سه گورمك اولور دی زیرا بالکز مصر مغول قوتولارینا قارشو مدافعه یولونوب تورز استقلا لیت و شهرلرینی پصدان خلاص ایده یلمشدی، یوماق علاوه، مغولارگ تعقیبا تدن یاقلارینی تورکلرا آرزوسیه تورکلر مصره قاچیوب دیوردلرا تورز ضیافتاری اولان مغولکلر، خصوصه یولوپوردی. سوگیلیلر ایله معین ملاحظه‌لره گو ره تورکلری آرتیق عادتله قبول ایدیور و، ایستر اوردودا، ایستره مختلف دیوانلاردا (اداره‌لرده) اك یاقشی برلری اولارا ویریورلاردی. یونورکلردن بر چوقلاری، یاخود اولارك نسللری اولانلار: مکث مدیرلری، ادیباری بویوك درجهلی مأمورلار متفیه، فرمانلار مملکتده یویوك رول اویناماغه باشلاپورلار. مثالمك دوامی کلن نومرده اولاجقدر.

۱) پ. هاپوراسکی. غرب‌معلمی‌تورك دنیاسی، ص ۱۸۰، پتروبرغ ۱۹۰۰

§ مارف ایتچیسی §

مختلف تورك‌دیلرینی(لهجه‌لرینی)او گرنمك‌ایچون خصوصی‌اثرلر اولدیغنی گورییورز. ۱۱ نجی عصرك آخرندا و ۱۲ نجی عصرك اولکده تورکلرك ایچینده عرب (فارس) دیللرینی و عربلرك‌ایچینده، تورك دیلنی یلمك عادی بر شی اولدیغنه بر حکم ایده بیلیرز. بو زمانلاردا مختلف تورك خانلرینك (مثلاسلجوق حکومتی و خوارزمك باشنه باشنه حصارلرنده) عموم اسلام مدنیتی تأسیسنده اشتراکلری تقدیر جاریاجاق درجهده آرتیور.

یوقاده یز، عموم اسلام مدنی حرکتیندا داعاالمفرض لازمی صورتده‌اشتراك ایدن آیری ـ آیری سیمالر حقنده دگل ۱) کلیوی بر حاده، تورك جمعیتك تمدناتریی اضافه ایتمش مدنی برحرکت حقنده بحث ایدیورز. بودور تورك ملتری تاریخنك اك پارلاق دورلرندن اولدیغی حالدا، مع‌الأسف عالمك طرفندن یوراپه پك آز اهمیت ویریلیور.

مغولرك ایسر ۱۳ و ایسرنه ۱۴ نجی عصرلرده کی هجوملاری و قوه لی و یویوك بر دولت تشکیل ایتماری عربلرك تورکلره اولان مراقبلارینی (علاقه‌لرینی) و هایله عکسینه اکسیلمك دگل حتی دهشه آوتیردی. بلکی اولدیغی اوزره، مختلف مغول خانلارینك سرایلرنده و اوردولرك دقرخانه‌لرنده مغول دیلنه براپر تورك دیلی‌ده ایشه‌دیلیوردی. زیرا مختلف تورك قبیله‌لرینی مر کب اولان مغول اوردوسنك یویوك بر حصه‌سینك دیلی تورك دیلی ایدی. ایشه بر قادار، یو سیدن تورك دیلی اولدیغنه آرتیق بر سرعله مغول دیلنی دقرخانه‌لردن و حتی دانشمندان چغاروب ورسمی دیل منقله لوزی اولمشدیرمش دولیور. و یانله ـ خانلار، ایلخانلار، مملوك سلطانلاری (مصرده) و یانقه‌لاری یو دیل ایله قونوشمانا و تورز آرالارندا یازشمانا باشلاپورلر.

ایرانده مستقل مغول خانیتی دورلمسی (ایلخانلار سلطنتی) و داها یو دولتك موسسی هلاکوخانك زماندنبر طرفدن شیروان ایچون اونکه تورز قوهومی دیوشید (؟) (آتون اوردودا) آرامیدا، اوری طرفدن سوریه و کوچوك آسیانك جنوب حصه‌سی (کیلیکیه) ایچون هلاکولار ایله مصر مملوکلا ری آرامیدا باتلامس اولان مناز عاتدن ملتك یری ـ یرینه یانیلاشمامیا

۱) ارسطوی تفسیر ایدن مشهور فیلسوف ابونصر فارابی. او فاراب (اوترار) محلندن اولوب اسلا تورك ایدی. ۹۵۰ نجی یلده، همدانده اولمشدر.

انسانیك هیجانینه یکی نظر

بو مقاله آمریقا مطبوعاتنده درج ایدیلمش و منبور پروفسور (اوتوتنر فلتون) طرفندن یازیلمشدر.

بو پروفسور معدوده غدانك هضم اعضاسنی تو گرمنك ایچون ترتیبی اولادان (X) شعاعلرینی تطبیق ایتمشدر. معدوده یمکلك هضم اعضاسنی تو گرمکده او هیجانك (کموسیوتك) بدن ایچون نه کبی تاثیراتی اولدیغینی دقیق ایتمشدر.

هیجانك بدن داخلنده جریان ایدن یونون ایتمه یوبوك تاثیری اولیور. بهیین جدی صورتده چالیشدیغی تقدیرده بدنك داخلینده برچوق دیرینك دهگیشیکلیکلرك عمله گلدیکی سوبك فیزیولوژی معاینهلرندن کشف و معین ایدیلمشدر.

چالیشمق ایچون لازم اولان اش قوه سینی یی یمکدن آلیور. او نکا گوره بدنمزده اولان اساس اعضادن بریسی یمکلك هضم ایدیامعه‌سی ایشلریدر. برك و شدتلی قورقو، حرص ویا نا احتلك واقع اولدیغی تقدیرده یمکلك هضم ایدیامعه‌سی ایشلری دایلیور. نیچون بویله‌در که بدنه داخلنده یمکلی هضم ایدن عضلر بلکز قورقو، غیظ و حرص اولان زمان دکل، حتی هیجاندان سوکرادا بر مدت دایانمش اولیورلر.

یمکلك هضم ایدیامعه‌سی ایشلریی دایاندیرمامق برابر هیجان بدن عضلری آراسندافانك جریانی ایشلریی، ده گیشه‌بیلیور؛ ایجرسنده برچوق فزیك‌دامارلاری (فان دامارلاری) بولونان معده عضلاتی هیجان اثناسنده سیلاراق قانك دامارلار ایله گلمه‌سینه مانع اولیور. بو تخیلدن دولایی بدنك، یوره گك وتوفگمزك (آغ جگرلرك) فان‌دامارلاری سیقلایه‌بیورلار. (فان ایله دولو اولاراق قالیورلار.) بویله اولدیغدا یمکی هضم ایدن عضرلر، گیده یدیه‌رك فان یتمه همان دامار لارا قاچیور.

حتی زمانلا بوزماق نیز تز دوگونمگه باشلاییر. قانك جریانی سرعتلنیور و انسانك ارادهسی ایله حرکت ایدن عموم عضولر آرتیق مشدارده فان ایله تجهیز ایدیلیور. فان گلرکن بو عضولر زیچون ماز یالگیریور. بو مازیال قوه مبذی تشکیل ایدیور و خصوصی بر نوع شکردن عبارتدر.

فان همان مازیالی یونون یده دائیدیور. قوتك خلاص اولماسی ایچون یمك و یمامق ایچون ده مواد‌الحمونه لازمدر. فان تز تز جولان ایدرك یوقلمارین مواد‌الحمونه احتیاطی آلیور واونی احتیاجی اولان عضرلره ویریور. یوقلمادان سو ایله حامض قاربون عمله گلیور. سویی فان یوگرهگاره وحامض قاربونی ایسه توفگلره آلیریور. هیجان وقتی عادی و استراحت وقتندن ۲ دفعه آرتیق حامض قاربون عمله گلیور. قوه ایله ایش گوردیگیمزدن و نیز تز نفس آلدیغمز حالده معلومدر. بویله اولدیغدا هوا توفگمك دار یولاری (پرونخیولار) ایله گیچیور. توفگمك یولاری گنیشلدیکده، هوا توفگ لره سرعتله گیچیور و قوه ایله چالیشمق ایچون کفایت دلازم اولان قدار مواد‌الحمونه ویریلیور. قوه ویرن مازیال(قلیوفن) یوگرهگاره یاغلانیور. بویله هیجان اولدیغدا یو مازیال دوشمك شکر اولیور. وقتا ایجرسنه داخل اولیور؛ فاقدا اولی یدیگ یونون عضرلره داغیلیور. بعد شکر حدیدن آرتیق چوق اولدیغدا یوگریك واسطه‌سیله بدندن خارج ایدیلیور.

شکرلا یوگریك واسطه‌سیله دیناری بیقماسی بدنك داخلی گیرای ایشلریك بر تومیدر. (یاغلك) عصبلر ایله علاقه‌دار اولان بدنك داخلی گیرلسی ایش عضرلرندن بری‌ده یوگرهگك اوزرینده اولان ودیارلر. بوودیارلر یوگرهگك تام اوزرینده‌دیارلر. بویلادیان خارج اولان مایعاتك تحلیلی حامیت و ماهیتی واردر؛ بو مایعات قانك ایجرسنه سیجرادیغدا اونك بیکی‌هضم اینمك حامیتی دایاندیریور و قانك تخلیقی آزتیرادرق اونی بیکسی هضم ایدن عضرلردن یوردگه مرکزی عصب سیستمنه و سیمپاتك عصلانه دوغرو سوق ایدیور. همان مایعات توفگمك یولاریی گنیشلدیریور و شکری یوگرهگدن خلاص ایدیور. قانك ایجرسنده و عضلاتدا بولنان مایعات بویوك و مراقلی‌ده گیبگلگلر عمله گتیریور. اونك بر آزجاسی جریان ایدن قانك ایجرسنه سیجرایان کبی عضلاتی یگلشدیریور. ایوزغیلغی چیقاریور ورفع ایدیور)و بر نیچه دقیقه‌دن سوکرا عضلات قوارینی استراحتدن سوکرا کی حالده کی کبی‌ایدیورلار. همچنین قانك ایجرسنه سیجرادیغدا بو مایعات قانك غلظتمه‌سی سرعتلندیریور و بو سورتله هیجانه گلمش اولان حیواتك قانك غلظتمه‌سی ایچون لازم اولان ۵ دقیقه‌لی بر دقیقه وبا داها آز بروك تبدیل‌ایدیور.

انسانیك هیجانیه یكی نظر

عمله گلن مایعات‌دا ثور وطنداریی ایجا ایدیور: مبارزه و یا قاچماق اوزون بردت دوام ایدیجك تقدیرده بو مایعات یورغون عضلاته یكی قوه‌لر ویریور، قانجار كن قان دامارلارنا برخسارت دوگمسی اولیورایسه قان غلطله‌ثمرك آقما سنی دایانه‌بیلیور.

بو صورتله هیجان زمانی بدنك داخلینده اولان دوگیشیكلیكلر حیات مبارزه سیناك نهایكه‌لی حالارینا بدنانه یوزن قوه‌لریك سفر برلكه آتلمانی ثیمكده‌در. بدنده تیز و سرعله دوگیشیكلیكلر عمله گلن حیوانلرك مبارزه وقتی اوریارینه غالب گلمه‌لری طبیعیدر.

هیچ بر عضلات قوه‌سی لازم اولمایان هیجان زمانینده بدنك یوزن قوه‌لری سفربرلكه آلیور.

امتحان وقتی طبیعتك قانیمنا یاشاما وقارداری چوق آرتیق مقداره تسكر اولماسی معین ایدیلمشدر. اونلارك یوره‌كلری تیز تیز اوریور (دوگونور)، قانك تنفسی آرتیور، یعنی بدن مبارزه و یا قاچماغا حاضرلانیور. فقط طبیعتك لازم اولان قوه یالكز بازیاقایه‌جون قول عضلاته حركت ویرمك قوه‌سیندن عبارتدر. حیاتیزده كی برچوق هیجان و انضطرابلارمزدانا بزه یالكز قولارمزك حركت گلمه‌سی‌ایچون قوه لازم اولیور. فقط توزلرینی برك بریك دعشتلی هجوملارندان محافظت ایتمك اولان آغاباللارمزدان بزم بدنمزه عرقی عادتلر گیمسی و اوغما گوردیكمز هیجان زمانی بدنمزك داخلینده ترتیم ایچون لزومسیز برچوق دوگیشیكلیكلر عمله گلیور. هیچ بزم ایچون هیچ اروپی اولمایان عضلات ایشلرندن اوتری بدنمزك یوكه سفربرلكه آتلمامی ضرولی دگلمی؟ = ثبوت. ضرولیدر = دسكلمیجون اساسی وارمزدر. یوكسك معماره زمانی = یوره‌گك دوزگون ایشله‌مدیگندن = دولایی خلق اولیوردی. بر بالاجا هیجان اولان كبی دقن آرتیق سرعله اوریوردی. معده یوزولدقدا طبیعتمزه باقارق = هیجان دیبه یسیولی = خسالتی اولمامسنی كشف و معین ایدیورلاردی. یوكسك یورمك و معده فعالیتلرینك یوزولمامیا هیجانلار سبب اولمشلاردی.

یوكسك یوقاریدا دیدیكلردن ایكی تیجه چیقارمق اولور. اولا هیجان زمانی بدنمزك حركت ایتمك ایچون حاضرلاشمش اولدیغندان كیمسك عصرلرك تجربه

معارف اشتراكیسی

بدنده یوكسك كیمیوی دوگیشیكلكلر هیجان تاثیرندن دولایی نشئت ایدیورلار كه یوكاری یوز یالكز احوال روحیه نقطهٔ نظرندن بتاشاغا عادت ایتمیز.

ایشدی هیجان تیجه‌سیندن عمله گلن یوكسك داخلی دوگیشیكلیكلر نمه و یعنی سلكسی قارشوسندا دوریور. یعنی بدن عضلاتی گیمه‌لیدر؟ شكلی یوكسك خلاص ایدیلمه‌سیك سببی ندر؟ نه كبی وضعیلر ایچریسنده عضلات نزه غلطله‌مسی بدن ایچون تهلكه‌لیدر؟

شدتلی هیجانلار دولایی بدنك ایچریسنده عمله گلن دوگیشیكلیكلر نمه و یعنی آنلاشیلیجون بو دوگیشیكلیكلرك عمله گلمه‌سی شرائطی مباحثه‌ایده‌لم.

عادتا بر تهلكه حس ایدیلدیكی تقدیرده قورقو عمله گلیور. قورقوایله ابتدا و یا حیوانك توزلرندن قوللی بر باشقاسی هجوم ایدیكی زمان اولیور. قورقو متعدد قاچمقلرله رابطه دارلر. قاچمه مسكن اولدیغی تقدیرده قورقو حدت و خیرلكلرنا و قاچمه‌ایله هجوم ایتمك بدیل ایدیلیور. ایشه قاچماق و ایشه‌ایله هجوم ایتمك عضلاتك اوزون مدتلری ایشله‌مسنی طلب ایدیور. بو وضعیتی نظره آلارق هیجان وقتی بدنك داخلینده اولان دوگیشیكلیكلرك بدن ایچون نه كبی خدمت ایتمش اولدیغنا باقالم. ایش گوردیكی زمان عضلات استراحت وقتندن برچوق آرتیق مقداره مولدالحموضه طلب ایدیور. مولدالحموضه بی بدنك یوكسك حساسیته واقیتمالدا اولان قان هیجان اولدیغی تقدیرده بیكی هضم ایدن خمیره قان آقدیریكی تقدیرده ماصلك هضم ایدیلمه‌سی ایشاری دوام ایدیلیور و اوكا گوره، معده و باغرساقلار ثور اشاریی‌دایاندیریورلار، یعنی یوكسك بدن تهلكه قارشوسندا بولندیغی تقدیرده بیكی هضم ایدیلمه‌سی ایشاری ایكینجی نوبه براقلیور. بیك هضم ایدیلدیكی وقت یوكسك یشلمش اولان شكر ایدی آسوده‌لشیور. و یوكسك عضلاته قوه ویرمك ایچون قان اولی بده دالیدیور. عضلات جدی سوزمه، چالشدیغی تقدیرده چوق حمض قاربون عمله گلیور و اوكا گوره، چوق مقداره مولدالحموضه طلب ایدیلیور. یو حالدا قس تیز ـ تیز و درین آلیشور و توكلكلك یولاری گنیشله‌مك هوانك توكلكده گیمه‌سنی آسانلاشدیریور. یوگرگك اوزمه‌سنه كی ویژلردن

ای موجبه همان وقت بده حرکت ویرمك لازمدر: اوتاکوره آغیر قریك ایشلر گورمك ایچون حداقلی وقتدن استفاده ایتمك اولار.

بوله‌لکله هم حدت و غیظ رفع ایدیلمز، هم ایش گورولمز. همده عضلاتدن حرکت ایتمکدن فائده گورمز. بوله حداتمك زمانده آغیر قریك بر ایش گورمك ایچون امکان یوقدیمکدر. حداتمکدن سب اولان محیطدن اوزاقلاشمالی یالنیز شخص عقلی ایش گورمش اولار؛ چونکه بدنمز بر ایش گورمك ایچون حاضر اولدیغی تقدیرده، بر برایش گورمه‌یه، فائده آیرمایوروز. دیمیدرکه بو مصلحتدن همیشه استفاده ایتمك اولمالی؛ فقط هیجانی شدتلندیرمك و یا اونی بوق درجه‌یه پشیرمکلك برچوق اتفاقلاردا موزالمزده، اوعاسی‌دا شیمدیزدر.

تجوان تورکه‌سینده معارف ایشلری

باکودن تجوان معارف موسساریی معنه ایتمك ایچون گوندمزدهیش قوسیون همین اون آیدنك اولرنده بر آی تجوان تورکه‌سنده بولوندیقدان سونرا باکویه دونمك اوزره براز تورکه‌ده معارف ایشلرینك قورولوشنا و گیدیشنه دائر برچوق مالومات گورمشدر که، بونلارلا تابش اولمای سایه‌سنده تورکه‌نیك معارفی حقنده مین بر فکر، مین بر عقیده حاصل ایتمك اولار.

بو مالومات‌لارلا مجموعه‌سیزك گنیش اولوجی کلدیکی آکشا ایتمك و بو واسطه ایله گرك معلم‌لرمزك‌لازمرزه و گرگ معارف‌ایشلری ایله علاقه‌دار اولان وظیفه‌لرلا تجوان تورکه‌سنده مکتب و معارف ایشلرینك حالتی بر وضیت دائیه‌سنه بولوندوغنی تاییدیرماق، یزجه، عرائضدن خالی ده‌گلدر.

حال حاضره تجوان تورکه‌سی آدمیزادیون بولگیسی اعتباریله اوچ قضادان متشکلدر؛ بو قضالار: تجوان، اوردوباد و شروان قضالرمدر. قضالر گرك اری، ایکی مذکور شهرلرك و شروان قضاسی ایچون‌ده باش نواحیدن آولادن عبارتدر. بو قضالرك اهالیسی، سوك احصائیات معلوماتنه‌کوره یوزایکرمی بدی بیك نفره بالغدر. اکثر قسمی تورك و جزئی بر قاچی‌ده ارمنیلردن عبارتدر.

جغرافی و اقتصادی جهتدن قضالرك بریبرلرینه نسبتی نظرگه چوق دگلدر. شروان قضاسی تماماو تجوان ـ اوردوباد قضاسی قسماً دوزاییاقلاسایرسیه آرالرنده بولونمقدرلر. اوردوباد تجوان قضالرینك دیگر قسمی ایله داغلیلر و کهکیلردن عبارت اولارق اقلیمجه برنجی قسمدن چوق فرقلی‌درلر. بالنتا قضالرمزدا اولدیغی کبی بورادده اهالی اکثرا کچیلك مالدارلق، قسما یمیشچیلقلا مشغولدرلر. اوردوباد قضالرنده بولنلردن بالنتاتجوانلق اشتغالی اولدیغی کبی‌شروان قضاسنده تجوان قضالرنده چالیو کچیلك (دوگی‌چیرمك) گنیش برموقع اشغال ایتمکده‌در.

صنایع ایشلریه گلنجه، دوز معذوری، یاپیچی زاووداری و بوکی براسی اهالی ایچون مین بر احتیاج حایز اولان واسطه‌لره واردر.

§ معارف اجتماعی §

مکاتب واجتماعی تربیه ایشاری

تولکه‌ده حال حاضرده بواوچ قضاداطلد، ۹۰ مکتب واردر که. بولارك بالکز اوچی ایکنجی درجه‌ای اولوب باقیسی بردرجه‌ای یا ابتدائی و ایکنجی درجه‌ای مکتب‌لرك ایکیسی نخجوان شهرنده کی دارالمعلمین ودارالمعلمات آ «لاتن مکتبلردن داوچونجی سی اوردوباد شهرنده کی دارالمعلمه‌ن عبارتدر که بولارك حقنده آ ثاغیدا آیریجا سوزیه‌جکز. عمومیه مکتب‌لرك مجموعنده ایکی‌یوز اللی یوز نفردن زیاده طلبه (۲۵۰۰) و ۸۹ نفر معلم واردر.

فعلاً آ تیدا یومکتب‌لرك تقسیمی یریلدیر:

۱) شروره قضاسی — ۱۹ مکتب، ۳۳ معلم، ۵۵ غروپ و یوزلارجا ۹۶۰ طلبه واردر. *)

۲) نخجوان قضاسی — ۲۲ مکتب ۳۷ معلم، ۶۰ غروپ ۸۷۰ طلبه:

۳) اوردوباد قضاسی — ۱۷ مکتب، ۱۹ معلم، ۴۳ غروپ و یوزلارجا ۷۵۰ طلبه واردر.

بو مکتب‌لرك شروره قضاسنده بری، نخجوان قضاسنده ۶ — ی و اوردوباد قضاسنده دخی یا تمامیله ارمنی چوجوقلاریله ویا ارمنی و تورك چوجوق لاریله مجموعدر. شروره قضاسیدا ارمنی مکتبی برداه اولدیغی حالدا دیگر قضا لاردا یوقلارك سایی چوقدر؛ بعض ارمنی مکتبلری یوقاروداکی سیاهه داخل ایدیلمشدر. ارمنی مکتبلریله دائر معلومات قومیسیوندا اشتراك

*) تولکه‌ده معارف ابتدائی سایه ایدیلدیکی زمان (مایس آیندا) لغایت جولی ابتدائیه منسوب اولدوغندان چوجوقلاریك بر قسمی مکتبه دوام ایدمیوردی، آ درایجه‌ایله‌سایری فعالارندا کد مکتبلری ۱۰ سایه‌ده قالدیغی حالدا، نخجوان تولکه‌سیده، سایه قومیسونی جلب‌ایدیلدیکندن آیك آخرینا قدر مکتب‌لرده درسه دوام ایدیلمسی دیه اولیاریقطرفدن امر ویریلمشدیسه‌ده کد ابتدائیك شدتلی بر دورك کچیریلدیکندن طلبه‌لر متفرقه مکتبدن اوزاقدا قالیرلاردی. بو جهتجوچوقلاریك سایه عائد احصائی رقملرده بیرقدر نقصان دالولا یله‌در. زیرا که سایه وقتی مکتبه بولونان چوجوقلارلا عموم طلبه‌لریك قرقنی یلمك، مکتبه سایی ابتدائیك گیرمیش اسا دوزگون اولمادیغندان برقدر چنین‌اولا جاقدی. هر حالدا رقملر یوبوك بر تقریبه قبول ایدیله بیلر.

§ نخجوان تولکه‌سیده معارف ابتدائی §

ایدمدن اونسان معارف اومیدلرینی مقتضی طرزده تولیدینی ایچون، عمومیله همین علاقه‌مزده ارمنی مکتبداری حقنده اجمالاً کیرشمه‌جکز. بولارداندا تولکه‌ده دمیر یول جنبده روس مکتبی‌ده واردر.

لاکن بزیم آ ثاغیدا کی مقرراته درج ایمان قیدارسز تمامیله تورلامکتب ترکه عائد اولدوغنی اولمه‌دن اولوجیلارینزا عرض ایدیرز.

دائرهٔ بویوك اولدوغنی برطرفدن وقتلمساعده ایشه‌وبکی دیکرطرفدن نظره آلارق قومیسیون، محلی معارف قومیسارلیغنك علاحدیده، یوقاردا سایلان مکتبلرك مجموعندن برغروپلارینی ودرس سنه‌سنك اورتاسیدا آ چلیش اولانلارینی استثنا ایدرك یوزون تولکه‌ده مجموعی سنه ایشکی قراره آلدی. مابقی مکتبلر ایسه مجموعه نسبت کوچك براقمی (۲۳۰۰) تشکیل ایدیکندن و بولارك عمومی وضعیتی دخی سایه ایدیلمتاردن فرقلی اولیاماغیندان همین مجموعکنك سایه‌سی تجاری تولکه‌نك اجتماعی تربیه ابتدائیه‌سی عمومیه‌سنه صورت ایله کرلدی.

معلومدر که، مکتب ابتدائیك دوغری بر یول ایله کیتمه‌سی، اونیك توز قارتوسیدا قوعدوغی غایلر، نابل اولماسی و عمومیله توز ابتدائیه دوزکون بر صورتده آ یارا یلمه‌سی بر نجه شرطلردن آ یلی‌در.

بو شرطلر موافق صورتده تعیین ایدیلمه مك حیاتی‌ده دوغری بریول ایله توز مقدمه دوغرو کیده‌جکدر. یوخ اکر بو شرطلردن بری اویریلری ایله موازی صورتده کیتمه‌سنه و ابتدائه عمومی آهنك اولمازسا ابتدائیك عمومی قورولوشی تعطیلاتوب، مکتب جانیك بر جهتی خللدار ایده‌جکدر. بو ایکه یوخون ایشاره امکان اولوناجاقدر.

بو شرطلرك اك مهم اولانلاری اوچدر: ۱) معلم ۲) طلبه و ۳) مادی جهت. آ شکاردر که، مکتبده تعلیم ایشی و بو ایشك مسئولیتی یوکسون مطلوب هیئتی عهده‌سنه یوزلاجه معلم نه قدر فعال اولورسا، طلبه‌لرده اوقدر فعالیتی بر محیط ایجاد ایده‌جکدر. مکتبك تعلیم و تدریس حیاتی هر شیدن چوق معلمیك تخصیصنه آ یلی‌در، معلمده قابلیت، حاضرلیق اجتماعی دوغو آ رائیدیغی کبی برده معین بر درجهٔ عرفان و توز ابتدائیه آ یارماغلر قابلیت واستعداد آ رائیلر. معلم مکتبك روحی و اوندا کی ابتدائی جانلاندیران بر قوه‌در. بونلك ده کیل دوغرولتی ایشك اطرافنده دائمنظا یله احتیاج یوقدر.

§ مجموان تولکه‌سیده معارف ایشلری §

مالی ایجون، اولادی تربیه و تعلیم ایتمك ایجون بر تقیم مادی شرایط سازلامادیقدن؛ مکتب یاسی، درس قوارمالی، تعلم نظریه‌سی کی. مجموان تولکه‌سیده بو سوالارا جواب آرادیغنا بو ایشلرك فوری اولمیه نظر سالدیغنا بویله بر وضعیت گورورز:

تولکه‌ده کی معلملرك بالکز ۴ نفری خصوصی حاضرلیق گورمشلر. بولار اکثرا اقلامان اولکی دوره دارالمعلمیندن تحصیل ایتمشلر. باقایسی اسکی کتب مکتبلرندن و باخود هیچ بر مکتب گورمه‌میش مدرسه تحصیلی آلمیش مختلف حاضرلیقلی شخصلردن عبارتدر. حتا آز سوادلی، برنجی درجه‌لی مکتبلرك چوجی غروپلرندن چیقمش گنجلرلادر مکتبلرده تدریس وتربیه ایشلرینه جلب ایدیلدیکی مشاهده اولونور. بولارك اکثری نه گیل خصوصی حاضرلق بلکه عمومی صرفان دائر مشدن آز بر نی کسب اینمش آدملاردر. او جمله بو قبیل معلملری پداغوجی مسلکلر، مکتب دارلیق ایشلری هیچ بر سرلاقه‌سی یوقدر. جزئی بر قسمی استا اصدقك، دوستك اولور که، مجموان معلملری اجتماعی و سیاسی جاندان بی خبر مطالعه طرزی پرغبت و توز بلیکلرینی یوکسلتك یولیله چالیشماقدان اوزاق بر وضعیت ایچریسنده باقیوبرلر. استا ایدیلملر که کندیلرینی اجتماعی جانندن، اشتراك ایمش، سیاسی و خصوصی پداغوجی مسلکلرله مرتفلاق بخیارلاردر که، بولار کندیلرینی اعلایی آرزیسنده گنیش بر معارف اینی آچارمق، مطالعه اینمك ولوزسوزکو لازیلا جوابی آرامادیکی فعالیت داخلنده باقیوبرلر.

چوق تاسفدر که، بولارك سایی غایت آزدر؛ هانکی برمکتبده تعلم وتربیه اینری معلملك حاضرلیقی ایله تولجوارنه مجموان تولکه‌سیده تدریس خاصی داخلنده نه کبی موفقیتلرالدیغینی عمومیته معلملرك وضعیت بقیلرکن آشکار اولور. دیکر طرفدن، معلملك اعلایی آرامیندا نه کبی بر خوف مالك اولدیغنی و کندای کلمنی داخلنده عمومی معارف اینری آچمغا یاناشدیغنده بالجمله بونلك حاضرلیندن آسیلی اولدوقنی نظره آلارسك. و جیکده، تولکه‌ده اینلرك آخیرینی گوروبه‌جکدر. اودر که، کندیلرینی باخصوص باخیرماق ایچون عملاره چیقمق، خصوصلری طبعن عوضینه دوه قزانه، باشه آچارمق کبی دوهوملاره یردن چوق مجموان تولکه‌سیده گنیش صورتده تطبیق ایدیلور.

§ معارف انتجیسی §

لاکن هر کس دیه‌بیلرکه، معلم یاخشی اولماقلا مکتب هر جهتدن یاخشی اولاجاقدر، یعنی مکتك دوغری قوردوغنی بالکز برابر، حاضرلیق اولان معلم ویرمکله تامین اینمك قابلدر ـ سهو اینمش اولور. زیرا که معلمدن باشقه مکتك بر قسمینی ده طلبه تشکیل ایتمکدر. مادامیکه اساس اوزره قوردوغوش بر مکتبده چوجوقلر گنه‌لك جمعیت فردیاولارق اجتماعی تربیه‌لرینی قورمامقدا توزاری اشتراك اینه‌بیلمزلر و مکتبه یونون داخیلنده اینلرینه اولانلرك توز عهده‌لریه یوراقلیقدن طلبه‌لرده معلم قدرنجه مکتبه‌دن اولیاجاقدر. چوجوقلرك اجتماعی رقاری، درب دوام اینه‌لری، وقتی وقتنه گلمه‌لری، وظیفه‌لرینی ایفا اینه‌لری. مکتب قانونلارینا رعایتده بولونمالاری و بوندان باشقه بر چوق وظیفه‌لر اولانلرك توز عهده‌سینده اولدوغندان بو وظیفه‌لرك کمالیله ایفا ایدیلوب ایدیلمه‌مسی درس و تربیه اینلرینك گیدیشنه پیوك تاثیرده بولونماقدر.

بوراسنا بر تاقیم مهم مسئله‌لر سایه‌سنده اولا. که: بولار تعلیمه چوجوقلرك عقد اولماقله مکتبك الك اهمیتلی جهتلری حاویدر، بالکز باشقه‌لرینه چوجوقلرینك غروپلرینا قبیمی مسئله‌لرك قدر پیوك اهمیتی اولدوغنی یلدیرن معلم آزدر. اونکچون‌دا معلمك یاخشی اولماسی طلبه‌لرك اینه موافقت اینه‌دیکی حالدا کافی ظن اینه‌بیلمه‌دیکی کبی، طلبه اینلرینك دوزگون اولوب معلمك قصورنی اولماسی‌دا عمومی اینه قصان ویره‌جکدر. مکتب اینلری محکم بر اساس اوزره قورولسین دیه بو اینکی جهتك ایکیسی ده موافق صورتده اساسلی و دوغری بر تحل اوزرینه قویولموش اولمالیدر.

آدیق معلم‌لرك منظم هر جهتدن حاضر و مقتدر اولیغنی اولوبدا توز وظیفه‌لرینی جدا و لایقیله ایفا اینمك قبل اولماغی، بقایم، مکتب اینلرینك دوزگون بر حالدا گیتمه‌سنی تامین ایده‌بیلکمی؟ بولاردان باشقه اولیه بر مهم شرطده واریدر که، اونیك یوزقولیقی مکتب اینلرینه، نقصان تورمه یلسین؛

ایکنجوسی: معلم‌نه‌قدر حاضرلانمش نه‌قدر فعالیتلی، نه‌قدر هوسلی اولورایشی سه‌وه‌ن ودیگر طرفدن طلبه‌لر نه‌قدر چالیشقان، داخلنی قوردوغنی نه قدر دوزگون بر صورتده آچارلر و مکتبی سه‌وه‌ن اولسالاردا، به اوچنجی بر جهتده واردر که اونی تامین اینمه‌یجه مکتب اینلری تامین ایدیلمش حساب اولنه‌مز. بو ایسه همان یوراقلرا سویله‌دیکمز مادی جهتدر. زیرا که معلمی و طلبه‌لری بر یره توپلا

§ معارف اینجیسی §

معلمك فعالیتی شعبه اولدیغیجون ملاحظه‌ده تنزیه قوندی بویه کدر.

مکتبلرك چوق قسمی ۳ و ۴ غروپلی‌درلر. بنیجی غروپ آیاقه ایچریه گیرمکده اولدوغندن تدریس ایتمکدن آچیلیر. بر بچه مقدار معلم لری اولان مکتبلری استا اینمك شرطیله دیه یازیرکه یونوق یو مکتبلرده پروغرام ایشلری قابل حاللدر. مکتبلر پروغرام ایله تجهیز ایدیلمه‌دیکندن و دیگر طرفدن معلملرك غایت ضعیف اولدوقلرندن درسلرینك گه‌یشی نهایه یاکلش بر شکلده قورولمشدر. زحمت مکتبك اساسی بازاسینی وکیمی تشکیل ایدن زحمت پروغرامیه وطبیعات درسلرینه بورادن بهیچ تعارف ایدیلمه‌مز یاکه غایت یاکلش بر طرزده آکلاشیلدیغنا تعارف اولونور. اجتماعیات درسلری یولاردن دفعاتله بر موقع دوتور. پروغرامدا گه‌یش بر بر دوکان بندلریه سی و جزگی سوادی کیمی درسلر. آزدا یه اولدا اهمیت ویرلمه‌یور. لسان و ریاضیات درسلری دیمك اولورکه، چوجوقلرینك یونون وقتی اشغال ایتمکله برابر قورولوشی دوغری اولادیغندن چوجوقلرده بارادیجی قوه‌لرینك انکشاف ایدیلمه‌سنه خدمت ایتمکدن عاجز قالویه مقولاتیله بر صورتده تدریس ایدیلمکده‌در. بورادا دخی تصریح کیی و باخصوص حیاتی علاقه‌دار کیی مهم مسئله‌لره اهتا اولونمادن اینه اسکی مکتبلره مخصوص بربوبا ویرلمکتدر. برطرفدن، تکرار ایدیرتی، معلم‌لردن چوق بر قسمك پرنسیبی درمیان مکتب مقیاسنده یه معلوماتی اولمادیغی، دیگر طرفدن معلم‌لره یداغوجی رهبرلکلرایدیلمه‌دیکی اولدقدا درس ایلی داخلنده بر کمی طرفدن یول گوستریلمه‌دیکی اولمق بر وضعیت دوغورموشدر که، هیچبی غروپی برطلبه‌نك حیاتدن آلینمش سادجه و اوقاق بر حساب مسئله‌سی قارشوسیندا عاجز و مایوس بر حالده دایانوب برچوق تنبیه وتعذیلری موجب اولور. بالکه درسلره یو قیل.

معلم آرامیندا مه‌نویی ایشلر آز بارلمز. اولادلرك عرفان و اجتماعیلاشدیرمی یو کدمك یولیدا هیچ بر تشبث گوروله‌مز و تدریس‌سه‌سی هرشنبه مکتبلری مبانه ایدمرك مسئله عمومی یداغوجی و امواله دائر گوسترلیشلردن بشقه کیمی فعالیته در کیمه اولسون یله یولونمازدی. توکه‌ده‌کی مختش و تجلیتچیلار، معلم اولادیغلرندن، مکتب جیانه و تشجیرلریه ایشلرنه یاپانجی اولیغلرندن مکتب برطبیعه‌ور مکدن عاجز اولوب یو یولدا الدیغی رایحه‌وورمامیشلار.

§ تحصیلوان تولکه‌سینده معارف ایشلری §

لوازمات تدریسیه و وسایط جلبه حیاتیه‌دن‌ده مکتبلرك حالی غایت قادر. بالکز اوچ قطعا مرکزلرنده بولونان مکتبلرینك برقسمینده بر بچه جوغرافیا خریطه‌لری، طبیعیات مخصوص بر بچه تابلو و مودللر بولنان اولور. یو مکتبلرده بولندن باشقه و دیگرلرنده ایسه قطعیا بر شئی یوقدر. معلمك و چوجوقلرك کندی تشبثی و امکیله توپلانمسی امکان داخلنده اولان مکتب موزه‌سی‌نك نه دیمك اولدوغنی سانمکه، بورادا یالکن یه یولیمش بعضی مکتبلرده یازی دفترلری اولادیغندان چوجوقلر انتظام اوزره یازی درسلریه دوام ایتمکدن عاجزدرلر. تنزه (کاشفورسا) ایلاق کیی تعلم واسطه‌لری‌ده بورادا یا قطعیا تطبیق ایدیلمز یا ایجابنه بودا یاکلش بر شکل آلویه، چوجوقلاردا ترسه و حیرت قوه‌لرینی انکشاف ایدیرمك ایچون ده گیل قیز یئی بر حرکت ایچون قولاشمیش کیی گوروندوره، زیراکه بورادا طبیعت شناسلق تعقیب ایدیلمز بر حالده ترتیب ایدیلمز و یونون ایشلر لوز بختیا بورا قیلوب تعادلی بر حالدا گیچر.

مکتب باشی مسئله‌سیه گله‌یکده، یو مسئله‌ده‌تحصیلوان تولکه‌سینده کسکین مسئله‌لردن اولوب، یوبوك بر جهت کسب ایدیر. بالارك مکتب شرایطنه اویمون اولانلاری ۱۵ قالمدان زیاده ده گیلدر. یولار اقلابدان بر چوقیلر اول ایکیدیمی مکتب بالاری اولمالاردا یوبوك تعمیر و تبدلاته محتاجدرلر یا لارك اکثر، قسمیه گه‌نیمه، یولار سیی، قارلیق، رطوبتلی، ساووق، توزلی - توپراقلی و حفظالصحه نقطهٔ نظرندن غایت مضر دامللردن، دکانلار یا سیدان و سایری یو کیی تیکیلردن عبارتدر.

بعضی کندلرده اهالی مکتب باشی تیکمك یولیدا هر دورلو مصارف و زحمت فعالیتلرنه حاضردرلار. قومیون، کندلرده که شورالاری و گیچار توزه‌گی اشترا کیله گه‌نیش کندلیلر یئیجاغی‌دعوت ایدوب، مکتب حقنده مذاکراتدا بولونارکن کندلیلر تا تیکمك ایچون بلزاو زحمت ویرمیه‌جکلرینی سویله‌یورلردی. بر بچه کندلرده یو یولدا خصلی ایشلرده پایلمش‌در. لاکن مع‌الاسف تولکه معارف قومیسارلری یو وقه قدر کندلیلرك یو رغبت وحسن توجیهدن استفاده‌ایتمك یولیدا هیچ بر تشبثده بولونمامیشدر. حال یوکه کندلیلره یو ایشده رهبرلیك ایدمن اولارسا، اولادلرك زحمتنه بر قدر شریك

§ تحصیل تولکه‌سیده معارف اینشری §

گرادیوچندن و گرگه‌سویله‌ییه باشلاجاقلردن تحصیل تولکه‌سیده قادینلارمعارفی غایت آ لجاقدر برشه‌دیر. قیزمکتبلری آز و بومکتبلرده‌طلبه‌لرگایبی‌داغایت آ زدر. بوراداخلی‌دن‌اوردولوشی و گه‌یشی‌اولدیغجا قاریخالدار. قالدی بومکتبلرك پروغرامیده غایت اهمیتسیز بر بر دونور.

خصوصیله سویله‌دیگمیز کبی زحمت پروشماری مکتبدن اوزاقدادر. مکتب ارتك تورالغی ایچون‌ده عدم یوقدی. فقط ایچدی تورلق تلسیس باشلایش اولدوغندان مکتبلرده تجویز ایدیله‌جکدر.

مکتبلرده پیدافوحی چوجق بر دقی حیث داها تیز تیز گوزه چاریورمدی که یونی‌دا اصلاح اینك تحمیلی مشکلاردن سایلمایدر.

۱) عرولارده یاشی اعتباریله‌چوجوقلارك تلسیسی یوبوك بر قصانی‌حاکمدر؛ برنجی عرولاردا ۸-۹ یاشلی چوجوقلاره براور ۱۹ — ۲۰ یاشلی و حتا داها یوبوك گنجلر، صاقف اولونور. بونلك نه درجه خطالی‌اولدوغی بك آ شکاردر.

۲) بر عروپ داخلنده چوجوق ۴-۵ سنه یولونمقه مجبور ایدیلر. بوله که برنجی عرولاردا ۴-۵ یاشنه‌دن بدری مکتبه گلن چوجوقلار آ ز ده گیلدر.

۳) تدریس سنه‌سنك ابتداسیندن نهایته قدر مکتبك فاصله‌سی داخل اولمق ایسته‌بار ایچون آ چیلدر. بونلك نتیجه‌سنده برنجی عروپ داخلنده ۴-۵ طلبه شماره تشکیل ایدیلر، حبوکلار یازدا کلمه‌لر، بونلار قیشدا و اولارلا یازدا کلمه‌لره — دیه معلم برنجی عروپی قدیم ابتدایکی تحصیلی تولکه‌سیده نادر حالاردان ده گیلدر.

بو شرائط سایه‌سنده اونیورده حاضرلیق و اقتداری ضعیف اولان بر معلم ثوز وقتنی و انرژیسنی مجبوراً بر طاقم صرف ایشلك مجبوریتنده قالیر و نتیجه‌ده، نه قیشدا کار مکتدن بر شی اخذ ایده بیلیر، نه یازدا گیرمظر اولمقان بر فائده گوزه یلیر.

مخابره قوصیونی گوردیگی مکتبلرده درس و تشکیلات ایشلریده صاقف ایدیکی فعالیتلری قد ایده‌دك معلمیت دقتی بو مسئله‌لر جلب ایتیوب اوکا لازمی دستورلار و گوسترشلر ویرمیدی. بوندن علاوه‌معلمه گله‌جکده‌ایشلرینی تأمل قورمق ایچون ابتدایکی حلقده ثوز حضوریتی سویه‌یوردی. بونکله برابر معلم‌لردن حاضرلق گورمك مأمینده گله‌جکده چالیشمق ایتمه‌دیکی کبی‌ایشلرینی کسایتمك

§ معارف اینجیسی §

اولان یولوندیسنه گه‌لدیکی بر چوبوقدا مکتب یاشی تعیین ایتمك قابل اولور. مکتب سویه‌سنه باقیلمه‌مالیدر. لوحه، و سایرلره گلدیکده بوراداً احتیاج یاشله چیقارله تبدیل آ ز گیدر. استعمله یوتون مکتبلرده‌موادردر. لاکن‌حضارینده احتیاجدان آ ز مقدارده اولدوغندان بر استعمله اوزرینده ۴-۵ چوجوق آ گاه گه‌بیرلر. قلم اوچله مکتبلرده واردر که؛ بوراداً استعمله احتیاجدان زیاده مقدارداور. لوحه‌سی اولمایان مکتبلرده واردر که، بوراده لوحه یرینه دیوارداً و یا دیر طبلهسی اوزرینده یازیلر. لاکن بر قدر دقت و همت صرف ایدیلرسه بو کبی ضرورات قالدیرلا بیلیر. زیرا که، مثلا: لوحه‌سی اولمایان مکتبلرده مقابلنده ضلعی اولان مکتبده واردر. یالکز بو احتیاجدان زیاده استعمله و لوحه‌سی احتیاجی اولان مکتبه ویرمك لازمدر که، بوداً مکتبلر اوزرینده عمومی نظارت و رهبرلك سبب اولدوغندان بایلامامیندی.

مکتبلر عموماً کیچه‌سی‌دیرلر. چوچوقلارك اوقویاجاقلری ایچون مکتبده بر شی یوقدر.

مکتب ایله عائلی آراسیندا کی‌مناسباتکنجه دیمك اولور که اهالی عمومیله مکتب غایت ایی برنظرله باقیلر. لازم اولورسه، اوکا معاونت ایتمکدن واز گیچمزلر. لاکن بوراداً معلمریك عنی قومسیونکی، پاسیفلکی. عطالتی عملی بر نتیجه‌یه باغلی اولمایر بولیدا بر چوبوك مادام تورمیر. معلم وظیفه‌سنه لایق اولارسا عائله ایله مکتب آراسیندا جانلی بر رابطه قورولور، بونلاری بر برینه یاقیلاشدیرلر و بسو ساده، مکتسیده چوق شئ حاللر فازاً بیلیر. مع‌التاسف، ثولکه‌ده کی مکتبلرکثیر چوقدا (اگر مجموعیده ده گیلسه) مکتب ثورالیسی یوق گیدر و مکتب ایله عائله آراسیندا قاوشما گورونه‌یور. یوکا باغلی چوچوقلارك منظما درسه دوام ایتمه‌دیکی کبی حال‌لاریده‌وزاقدن پشامتدر.

چوچوقلارك و تشکیلاتلاریله گه‌یرگدن بوراداً اینشر بر درجه‌ده اولگیلردن بحثی گورونور. فقط قومیسی مکتبلرك صحله‌سیده‌واردر و نیتا اینشری دوغری بر اساس اوزره قوروب آ یاقه‌قالدیرلر. بوراداً گیچه‌قومیونیست اطفالا رینك نظری وفعالیتی گورونمکده‌در. یوتون‌مکتبلرده‌یاخود اینشری آ یاقیر. اجلاسلار چاغیرلر و گیچه‌لرمکتب حیاتنده دوغروداندوغرویاشتراك ایدیرلر. ثولکه‌ده گیچه اقتصادی‌جانلی بر فعالیت آ یاقه‌قالقیر گه‌لدیکی حیات اینشلاری سایه‌سنده‌دیرلر.

یونن معلمارك معنوی ایشلرایله اوغراشمسینی طلب و تامین ایتمك.

۷) مادی جهتدن مکتبلرده گورولن تصفیه‌لکلری (درس وسائطی، موبل، کتله و سایرلر) قالدیرمق یولیله جدی تدبیرلر اتخاذ ایتمك.

۸) مکتبلرده تعلیم و تربیه ایشلرینك فوق‌العاده دقتلی بر یولا سالنمق، زحمت مکتبی استلزامنی تطبیق ایتدیرمك، و خصوصیله تعلیم و تربیه ایشلرینی دوزگون آپارمق یولیله گوستریلن تشبثلری جلب کیجرمك.

ایکنجی درجه‌لی مکتبلر جهتده حاضرلانمری موقعمك وعد ایتمش اولدیغی تیمرداق و عمیر مطالعه‌لك چرچیوه‌سی مناسب اینه‌رك‌سکیدن گرك بو مسئله جهتده و گرك تورکمك سیاسی معارف مسئله‌سی جهتده کافیت ومسئولیتلرینك برنده معلومات ویرمدی

جعفر تورکلی

باقی اولانلرینی اولنلرینك اولادلرینك آپرمق ایچون اولکلری تشخیص ایمسر و فکرینی تورکمك قومیسارلغنا سویلیورلدی. کمارد مشورلار و تورکلر اشتراکیه مکتب قورولوشی جهتده اعلاملار یاپارلرسه مرونمزده یولوندی و بوسایه مکتب ایشلرینه حاله بعض عملی قرارلار ویریلدی. اولادلرینك اله قومیسون اوچ قسم مرکزلرنده عموم معلم قوتلرینی یاپارلرسه تورکمك معارف ایشلری جهتده، معنوی مسئله‌لر جهتده برلیجه موضوعلر تورمزده بولونمق، نمونه درسلری ورمك، یو درسلرینك تحلیلی یاپمق و یو کبی رجوق ایشلرده یونن معلمارك اشتراکیه بولونمدی، بوندن علاوه، تورکمك یر معنوی بیورو تشکیل ایتدی. اك نهایه یونن آیری آیری مکتبلرینك مختلف جهتلرینه دائر تکمیل معلومات تورکلوب معارف قومیسارلغنه تقدیم ایتدیکمدن سوکرا قومیسارلق طرفندن چاغرلمدیغمز گیجن یر اعلامدا تورکمك معارف ایشلرینه دائر مفصل معروضه یولوندی. ایشلرك اصلاح ایتمك‌ایچون بعض مادده‌دن مرکب تکلیفلر تقدیم ایتدی. اولادلرمز مهم اولانلری بولادیر:

۱) کندی وظیفه‌سنه آلق اولمیان معلملرك تعلیم و تربیه ایشلرینمدن کسر ایدیلوب اولکلری یارارلرله توزیع ایتمك؛

۲) هیچ معلمرك بی صنعت یداقوجی قورسلاق گوندرمك و اولکلرینك یکگی و احضاصلارینی آرتیرمق‌ایچون مکتبلرك یداقوجی ادبیات و معلم جامه تجویز ایتمك.

۳ مکتبه قبول ایشلرینی یولیه تورمك و یونون درس ایلی مدتینده قبول ایتمك اصولنی قالدیرمقله برابر، مکتب حدیدن کچمش گچلری مکتبه‌داخل ایتمك و چوجوقلرك اوچ-دورت سنه‌لك بر فرقه‌سنه قالدیرمق کبی بعضلرینی قالدیرمق؛

۴ قومیسارلغنك مالی و محاسبه‌چیلر آپارمسنی مالقلاشدیرمق و بسو ایله باقی اولان ایشچیلری جلب ایتمك؛

۵ یونن مکتبلری پروگرامله تجویز ایتمك؛ تعیرات ایشنی یولیه قو یوب کمایلره تکلیفنی ایشلرینه رهبرلك ایتمك؛

۶) تورکمك داخلیده معنوی ایشلری آپارمق ایچون تشکیل ایده‌جکمز معنوی بیوروسنی قطعیت گوستره یه‌جك بر شرایط داخلیده بولونمقلرینی

§ بیبلیوغرافیا §

غرام» (آتشین محبت) شاعری کی تصویر ایتمشدر. همین نقطهٔ نظردن ا. حکمت یولداش فضولینك ادبی ایجادیتی اولدوقجه اساسلی بر سورعتله تحلیل اینمش و جنای ادبیاتمك آساسی دیللرندن اولان اوزبك فضولی» اولان بیوك تأثیرینی خصوصی اولاراق قید ایتمشدر. فقط ا. حکمت یولداش طرفدن فضولینك فلسفی و دینی عقیدهسی (Мировоззрение) سی و بونه بر عقیدهنك اونك ادبی ایجادینه تأثیری هیچ لازمی قدار تدقیق و تحلیل ایدیلمه مشدر. شیمدیه قدر فضولی کبی بیوك شاعرلرك بوتون ادبی ایجادینی یالکز حسیات (Эмоция) ایله تصویر و تحلیل اینمك دوغرو دکلدر. ا. حکمت یولداشك مقالهسنده فضولینك تصوفه (موفیزم) مناسبتی بر قدار تنویر ایدیلمشسه ده بو جهتده لازمی قدار تتبع ایدیلمهمشدر. کتابچهده کی ۲ نجی مقاله ساحبهٔ زینت توشیروان طرفدن فضا و پروفسور جوبانزاده طرفدن نامیله فضولینك تصوف (زهد) انکار ایدیلمشدر.

احتمال کتابچهنك کوچك مقاله لرینه حکمت یولداش بو صره آرتیق فکر ویرمك امکان ویرمهمشدر. اما بزجه فضولی ایجادیتك اك اهمیتلی اساسی عنصرینی (حسنی) تشکیل ایدن یوجت خصوصی اولاراق تدقیق ایدیلمدی و اوکریدیلمهلیدر. بزجه بیوك توانی و خروفی مذهب برشاعر اولانجیسینك تأثیری آلتدا اولمش اولان فضولی فلسفی عقیدهسی جهتدن متصوف و زاهد شرق شاعرلرندن دکیلدر.

کتابچه ده درج ایدیلن ۲ نجی مقاله ده زینت توشیروان یولداش طرفدن «فضولینك یاشادیغی دور و محیط» حقنده سوك درجه اهمیتلی تاریخی معلومات ویرلمشدر.

پروفسور جوبانزاده «فضولی و اوزبك ادبی» سرلوحهلی مقالهسنده بیوك شاعرك اجتماعی، ادبی و دل چکدن تدقیق اینمش و سوك درجه دوغرو اولاراق فضولینك تاریخی موقعی تعیین اینمشدر: «شرقك ۱۷ نجی عصر» قدار عربی، فارسی، تورکی برلشدیرن اقتصادی، روحی، اجتماعی بر اساسی نمای ویرایدی که او تمامه عمومی روحدا پیشدن فیلوفلر، ادبیات شاعرلر بوتون شرقك مالدار و بونلارك فعالیتی آیری بر شرق تاریخی، بر شرق ادبیاتی میدانه گتیرمشدر فضولی «عراق، یرانس، فارس، تورك عرب

§ معارف ایشچیسی §

بیبلیوغرافیا

یازان: عبدالحمید زیب

۱

ادبیاتمز تاریخنه دائر اثرلر.

سوك زمانلرده ادبیاتمز تاریخنه دائر علمی و فنی امکلر ایله یازیلمش اثرلر بیوك احتیاج حس اولنیور. بو احتیاجی رفع ایتمك یولنده عموم تورك ناشر قولکدارندن بیوك بر فعالیت مشاهده اولنیور: استانبولده و باکوده «تورك ادبیاتی تاریخی» خوانلی کوپریلی زاده محمد فواد و اسماعیل حکمت یولداشلرك علمی اثرلری، قازانده «تاتار ادبیاتی تاریخی» آدلی ع. عزیز و ع. رحیم یولداشلرلك بر نیچه جلدلدن عبارت قیملی کتابلاری و تورکستاندا علمی مجموعهلرده درج ایدیلن مهم مقالهلر ادبیاتمز تاریخی ایچون بیوك علمی اهمیتی حائز ماتریالاری احتوا ایدیور. ادبیاتمز تاریخی علمی ـ فنی پرشکله قویماقدان اوتری یوقون ماتریالاری معلوم بر فنی سیستماییه سالمق لازمدر. بو مقصدله آذربایجاندا همچنین جدی ایشه باشلانمش و ماتریال توپلامای یولنده ایشلر آپارلماقدادر.

حال حاضرده آذربایجان ادبیاتی جمعیتی و قسا «قومونیست» غزتهسی اداره سی طرفدن بو یولدا بعض تدقیقات و نشریات اجرای دوام ایدیور. سوك گونلرده آذربایجان ادبیات جمعیتی طرفدن «فضولی» و «قومونیست» غزتهسی اداره سی طرفدن «آه مسیح شیروانی» آدیندا ادبیاتمز تاریخنه عائد قیملی ۲ کتابچه نشر ایدیلمشدر.

بیوك اوزبك ادیبی «فضولی» نك ادبی فعالیتك ۴۰۰ یللیگی مناسبتیله یازیلمش ۱۰۹ صحیفهلك کتابچه. اسماعیل حکمت، زینت توشیروان و پروفسور جوبانزاده یولداشلرلك ادبی، تاریخی و علمی مقالهلری و توفیق فکرت، ا. جواد، جلال یوسف، «منیری» و حیدزاده بدری یولداشلرلك شعرلری درج ایدیلمشدر.

اسماعیل حکمت یولداش بیوك شاعرك حیاتی، منشائی و ادبی ایجادی حقنده یازدیغی مقالهسنده بیوك فضولینی بر قدار برطرفلی اولاراق آنجاق «سودای

§ بیلیوگرافیا §

۲

«آقا مسیح شیروانی» مولفی ملامازمان. توركجه «فومنویست» غزته سی شیرواني. قیمتی ۶۰ قپك. یوكاریجه «آذربایجان ادبیاتی» آدیله نشر ایدیلمش كتابك ترجمی سایی تشكیل ایدیور.

اون ایكنجی عصر هجری (۱۸ نجی عصر میلادی)ده یاشامش شاعر آقا مسیح تاریخچیلرك اك بحرانلی زمانلارینی توركونده گورمش حس ایتمش و اثرلرنده بر قادار انعكاس ایتمشدر. شرقده درسلك اصول اداره سی اساسنده توزولمش شاه و خانقلارك تدریجا سقوط و انقراضه دوغرو یوز دوندیكی و تجارت كاپیتالیزمنك ترقی و انكشافی دورنده باشلیان آقا مسیح توزنده تجارت ایله اشتغال ایتمشدر. مولف طرفدن مع‌التاسف شاعرك ادبی ایجادی و شعرلری حقنده غایت آز و سطحی معلومات ویریلمشدر. كتابچه‌ده شاعرك عشق و محبت حقنده شعرلری ۱۲ صحیفه‌یه‌قادار بر اشتغال ایدیور. بو مشاعره، تخمیس، ترجیعبند و غزللرده نه اسلوبك تماسی و نه‌ده مضمون اعتباریله بر یكلیك و قابلیت یوقدر. عمومیله یوك اقتصادی و سیاسی بحران و سقوط دورینك شاعری اولان آقا مسیحدن فكر (HAEM) و حسده بر یكلیك گوزلمك اولامازدی. مبحث عموم ایجاد و تمركزنده فكری و حسی سقوط و انقراض تونكا (HOTKA)لاری مشاهده اولنور: گیجمشده كی شاعر. رمزك (تلاقضولی و غیرلرینك) عشق و محبت شعرلری عالی، روحانی، الهی (افلاطونی) حسلر ایله دولو و یوك درجه سمیمی‌در. اما مسیحی و اوكا نظیره بازانلارك عاشقانه شعرلری حس و فكر جهتدن یوك درجه قیر، بسیط و حتی حیوانی حسلر ایله دولودر. فضولی و غیرلرینك قادین ایده‌آلی عالی و مقدس خیالی بر موجودیدر. چونكه اولارایچون قادین معنی عالی حس و فكرلرینی افاده‌ایچون بر واسطه‌در. اما مسیحی و غیری سقوط دورینك شاعرلری‌ایچون قادین عشقی یوك درجه عادی و حیوانی حسلرك اقدسی‌ایچون بر واسطه‌در.

اوقویوجیلارمزدان یان اعتبار ایله آقا مسیحك قادین ایده‌آلی حقنده كی شعرندن آتاقیداكی مصراعلرینی درج ایدیورز:

سینمسی گل نخهٔ قالم كیمی نرم و سفید
یان شكر كیمی بستان توتهٔ داه امید

§ معارف آلمانچسی §

روحلاریمك مصی، بر وقتلر دنیا اقتصادی وافكاریمك كیدی اولان بغداد خرابه‌لرینی اوقومش، دوسوش و ترجمه ایتمشدر، بو جهتدن او، بیوك جهان قاعده سنی بیزه نرم ایتمشدر».

فضولی ده: «شعرندن استفاده‌دن هر شرق شاعرینك تیراكلرا ویرمك مجبوریتنده، اولدیغی ویرگیی اوده‌مشدر. لاكن فضولی» دیگر سرای شاعرلری گبی «داقا ووق» و «قصیده‌جی» دیمك اولماز. اونك حیاتی تصویر ایدن فرقلی چیزگی، هر زمان «سرای» دن و اونك ادبیات و جمعیتایچون زهرلی روحدن اوزاق قالمامیدر».

فضولینك: «هركسده، هرخلقده، هر دوره‌ده مشترك درین روحی هجملاری، دوغولاری بولوب، دوغوب تصویر ایتمسی اونی خلقك مورلرینك ـ نورگك، قهرمانك هركسك شاعری یاپمشدر.

غربده، آوروپاده ده روحمك دیدیگمز درین طبقه‌لره اینمك قدرت و ترقی شكسپیر، گوته، شیللر گبی بلك آز قلم صاحبلره میسر اولموشدر. ایشته وقتایچون فضولی آوروپادا یوتون نورادعموم شرق شاعرلری ایچرسنده بر چوق خصوصیت و مزیتلریله اك چوق تقدیرله مظهر اولمش بر شاعردر» عمومیله پروفسور چوبانزادهنك فضولی حقنده كی حكمی شایان دقتدر. آنجاق پروفسور بولدیغمز نقطه‌لرك اولمامسی حقنده اعترافمزی یوخاروده قید ایتمشدیك.

شیمدی فضولی حقنده بیله برچوق مباحثه‌لی مسئله اولاجاقدر. فضولینی اوگرنمكدن اوتری بو كتابچه یوك درجه اهمیتی بر مازیه تشكیل‌ایده‌جكدر.

كتابچه‌ده گوزل رنكلی نقوشدا فضولینك قبر شكلی علاوه ایدیلمشدر. كتابك قیمتی ۵۰ قپكدر.

§ بیلیوغرافیا §

ه اوزون نه قیمه یوی میاه
باشی اون دورت، اون بش یا اوباه
سری عشق هوالی دردنه دایاه
گوزلده، نشانه یو مثال گرك

یالیز سلك یوغون آیاق ال قازك
آرقاسی گن ساغرسی گن یل قازك
جینی گن سبه‌سی گن تیل قازك
مایا یودلیو قوپروق گیمی مال گرك

آقا مسیح‌ك شعرلرینك یوخاریداکی قیه اینديگمز کی حال حاضر ادبیاتمز ایچون بر او قادار قیمت و اهمیتی یوقدر. یالکز ۱۸ نجی عصر میلادی ادبیات و تاریخنی تدقیق و تتبع ایچون بو اثر قیمتلی بر مأخذ تلقی ایده‌بیلیر.

§ معارف اینجیسی §

سرو قد شمشاد قول یل اینجه قورشاق تابده
ال به و بیضا و یرمقار هلال نورسیده
هر اولان دیرناقلاری آیجم صفت برجا گرك

—

هم شکم یرقوی بالش دوگمه تك اوستده ناف
بدنظر گوزیه تسبت اولولانمش ایله صاف
بندی ایش نازك یره یوقدر طریق اختلاف
آدی گزلو ایکی بادام مقشر بیخلاف
بر قزل گل غنچه‌سی‌نك آرده پیدا گرك

عمومیله یوقاریدورتنجی‌دفعه‌لرنده‌علاوتاً قیاسات لطافت نامه‌یرتی یوقدر.

آقا مسیح مخمس اصولیله بازدیغی الدگرلی‌یر شعرنده توز دورتنك اجتماعی، ادبی و اخلاقی مقوطنی لازمی قادار حس اینمش و آتاغیداکی مصراعلاریله بیان اینمشدر:

اولوبدر قلبی خاین حق یاور بر صاف طینت یوخ
دوشنده سائمین دیناره دینك هیچ ملت یوخ
اگر لعلنده بر ذره حجاب شرم و عصمت یوخ
ذکور اناثك طبعنده اصلا عیب و بیمت یوخ
نه طور آدمیت یولده نه ارکانده قالمش‌در.

بیوك روحی عذاب و محتکر اینجه جانی گنجمش شاعر نهایت سوك بر نومه‌نامه یازمش و ترجیع‌بند اصولیله یازمش اولدیغی بو شعرنده توز حیاتی و آخرتك دهشتلریی تصویر اینمشدر.

کاتبا یوخاریودا قید اینديگمز شعرلردن ماعدا آقا مسیح‌ك (شاهسون احمد خان) حقنده تاریخی منظومه‌سی‌ده درج اینمشدر. بو منظومه‌ده شاهسون احمد خانك شیروان اوست هجومنه مانع بعض اقدامات قید اینمشدر. کاتبجه‌نك ۳۰ ده یرحه‌سی آقا مسیح‌ك شعرلرنه نظیره اولارق «فایض» سلامی، واقف، شاهد، عبدالله، غریب، ذاکر، جانی اوغلی عبدالله، زلالی، میرمحسن و سایر طرفندن یازلمش و ادبی قیمت و دگری اولمیان بر چوق مخمس، ترجیع‌بند و مربعلره ویرلمشدر. نمونه ایچون بو نظیره‌لردن بریسنی آتاغیدا قید اینیورز:

§ معارف انجمنی §

سلیمان سلیم بولغاش

(آ. ق. ف. ب. ق. جمعیتی ترکیه قومیونیستلری مدافعت تشکیلاتی درنگیدن)

آذربایجانك عالی و اورتا مكتب معلمدن و ترك قومیونیستلردن سلیمان سلیم بولغاش یازغی اشراحت زمانی گچیرمك اوزره قرسه گیشی ایكن بولما ماجرالارا آلی مجدد اسخرویوله انیوب ایكی اوچ گون بغداددهكی سوگرا ۲۲ تشرین اكتیوبر آقشامیساعت ۶ده وفات ایتمشدر.

سلیمان سلیم بولغاش ترکیه ده ۱۹۱۱نجی ایلدن بری معلمك ایتمكده ایكن ۱۹۱۲ ایلاسی رمضان بری ده ترك معلمرینك بیك حركاته اشتراك ایتمشدر. آنطولیده قومیونیسكره قارشی دوام ایدن تحقیقاتدن (توغالاردن) قاچارك بعض دیگر ترك قومیونیستاری ایله برابر آذربایجانك مركزی اولان باكویه گیدرك حق مجادله خدمته باشلامشدر.

سلیمان سلیم بولغاش رومانیانك كوشه قصبه سنده دوغمشدر. چوجقلغنده دوغرلمش اولوب كوچوكلكده ترك كه مكتبه اوتومشدر. سوگرالاری رومانیا حكومتی طرفدن ایدیلن ضیقلاردن دولای عائله جه استانبوله هجرت ایتمشلردر. استانبوله یرلشدیكدن سوگرا سلیمان سلیم بولغاش اوغلی «دیوك» باشا تعقیب ایتمه (اورتا درجه لی پروگرامیله) بالاخره بر

§ سلیمان سلیم بولغاش §

چه ایل دارالفنون حقوق فاكولته سنه دوامایتمش ایسه ده، بو فاكولته یی اكمال ایچون عائله سنك اقتصادی وضعیتی مساعده ایتمه دیكندن یدیشاریجه چالیشمق ویرمن ایلی (باسیولی) مكتب كوچمكه مجبور اولمشدر. تورکیه نك مشروطیت انقلابی تعاقب ایدن بو ایللرده استانبول دارالمعلمینی اصلاح ایدرك حقیقی برعالی زیبه موسسه سی حاله كیرمكده اولدیغندن و بورانی یاسیولی اولویسطه تربیه سینه تامین ایتمیكدن سلیمان سلیم بولغاش حضوری فاكولته سندن دارالمعلمه نقل ایتمكه، تردد ایتمه مشدر. عائله سینك مساعدتندن اونری بو صورتله یر مكیدن دیكریه نقل ایتمكه مجبور اولمالی مسلمی تحصیل حیاتنه بالكز سلیمان سلیم بولغاشك معروض قالدیغی بر حادثه دكلدر. بورژوا معلكتلرنده اورتاب و یارلی (فقیر) عائله لرك كیچدكی اكثریته و مشكلاتی آیلاسنه مجبور اولورلر. بورژوا معارف سیستمی بالكز تدریساتك تدریجی (содержание)ایله دكل، تورنك یونیفورمولوتی ایله ده جوق آغیر مصارفه مالكدر. بورژوا سه كیتی تقلید وتدقیقه مداقه ایدیجك تعمرلاری وا استثمار متخصصلاریتی (۱) حاضرلایان مكتبلرك قاپوسی ـ گرچه قانونا هر كسه آچیق ایسه ده فعلا آنجق امتیازلیلرك، وارلیلرك و پویوك رتبه صاحبلرینك بالاكی اولاده اوقومق و اكمال تحصیل ایتمك امكانی مالكدر. مثلا حقوق، حربیه، بحریه و ملكیه عالی مكتبلری، یونیورژوا مكتبلرندن بولغاردر. بورژوا امول اداره سنده آقچه سز اولدیغی ایچون فقیر اولویسطه نك ترقی سیاسی آكدیغی عارت اولان و شورا امول اداره سنده اولدیغی ویریلن سیاسی واداری حقوقك بیكدن بریه اولسون مالك اولمایان معارف ایشچیلكی و صورتله داها زیاده اورتاب و یارلی (فقیر) عائله لره مخصوص كبی قالمشدر. اورتاب و یارلی (بوغسولی) عائله لرندن چیقان شاگردلرك اكثریتك زحمت حالی كیسی سلیمان سلیم بولغاشك زحمت حالی ده ایشته بو حقیقتك تولیدیدر. مثلی فقیرلرك آنا خطالری و یوقاری ایدری كلن محرومیتلری اوزر تحصیل حیاتنده و بوقسول عائله اوجاغنده حاصل تجربه ایتدی اولان سلیمان سلیم بولغاش داها دارالمعلمین عالیه سی بیتیرمدن، اوزمانكی تورکیه نك اقتصادی انكشافه

(۱) چار زمانلرك بوروكراسنه «عالی تجارت آقه دمیسی» و بر جوق عالی اسپیتوللر بوتون آغیر مصارفه مالكلردی.

§ سلیمان سلیم والداش §

سلطان عبدالحمید اسولی ایله سورگون (نفی) ایدیلر. سلیمان سلیم یولداش اورادهده بوش اوطورمایوب، تورکیه قومونیست‌پارتیسی مرکزی قومیته‌سنك ویر دیکی صلاحیت اوزره قومونیست پارتیسیك آنطالیه و علاقه اوزه‌کارینی ده زه‌لدیریر. آنطالیه و علاقه منطقه‌سنده‌کی ایتالیا استیلاو توذیعه قارشی امکجی کله‌سی آراسندا تشویقات وتشکیلات آپاریر. تورکیه قومونیست پارتیسنك (تورکیه خلق اشتراکیون فرقه‌سنك) ایتالیا ایمپریالیزمه قارشی مجادله‌سنده بر جوق موفقیتلی وظیفه‌لر ایفا ایدیر. آنطولی حکومتی‌طرفندن‌ده وظیفه‌سندن دا آیلدیلر. کوناهیه (آنطولیك اورتاسنده کوچوك بر قضبه) ابتدائی دارالمعلمین معلمی اولارق تعیین اولونور. کوناهیه یولیلر طرفندن استیلا اولندیقدن سوکرا آنقارا دارالمعلمینده معلم اولارق تعیین اولونور.

* *

۱۹۲۱ نجی ایلدا تورکیه خلق اشتراکیون فرقه‌سی‌نك آنقارا، قونیه، سیواس، قیصری، اسکی‌شهر، قره‌حصار شرقی و مرکزی قومیته‌لری داعیه‌لرایله اوچونجی‌دفعه فعاله قومونیست توقیف ایدیلمش ایدی. آنطولی‌جمعیتلرنده دورت آی قادار محاکمه‌سز اولارق باندیقدان سوکرا، (۱۹۲۱ نجی ایل ۹ ای تاریخندا) بو قومونیستلاردان آنقارا، اسکی‌شهر، سیواس و مرکزی قونیه اعتقالارندن بر جوقی مختلف سجن کورمك (قاتورغا) و حبس جزا لاریله قونیه قومیته‌سی عضولری کورونمه سورگونه محکوم ایدیلمشلر ایدی. یوقاریده قومونیست عائله و بالاری، حربی استیلاد حکومتك سیاسروشی آلتدا، باجیسز و یاکسز قالمشلار ایدی. سلیمان سلیم یولداش اوزه همشیره‌سی وفرقه‌نك مرکزی قونیه عضوی اولان جمیله توشیر وان ایله برابر اینه بوتون بو پریشان عائله‌لر، مشفق بر آیی بر بابا وظیفه سنی ایفا ایتمشدر.

۱۹۲۲ سنه‌سی ۱۸ مارتندا فعال عضولارینك تکرار مرکزه توپلانماسیله، تورکیه خلق اشتراکیون فرقه‌سی تکرار آجیق مجادله میدانه آتیلدیقدان سوکرا، سلیمان سلیم یولداشمزده حکومتك دوشمانلری و تقیباتی آرتمش اولدیقندان، اونك ایچون آرتیق تورکیه نورافندا چالیشمای امکانی قالمامش ایدی. اینه بونك ایچوندر که او ۱۹۲۳ سنه‌سی مای آیلارندا کویه‌کلیور.

§ معارف اینجیسی §

اوغون سنی تشکیلاتلانمه فعالیته اشتراك ایدیور. تورکیه‌نك یو گونه قادار گوب گیچن یگانه انقلابچی شاعری‌نوذیق فکرت، تورکیه یدانوزی حرکاتی مانعرالیسن ذهنیتی ایله سوقاقلاردان یدانوع سالغیچك ریاضی و طبیعیاتچی مرحوم صالح ذکی، مربیلردن احسان وابوالمحسن کمال، ریاضیچی،

د.اشرف و مصطفی سبحی‌ایله برابر تولدیریلن تورك قومونیستی ادعم نژادلار ایله برابر تورکیه، ایچك مسائل جمعیتی‌نی (مقدار همکار اتفاقی) دوزه‌لدیرلر. آرناوودلقدا، تورکیه‌نك دوم ایلی قسمنده، انقلاب جریانلاریك قاپاتدیغی بر دوره‌ده اسکوب دارالمعلمین مدیرلکنده، بولونر بالاخره بالقان حربی اثناسنده، اورادان قورتیلارك استانبوله قاچدیقدان سوکرا شام دارالمعلمینده مدیر معاونلکیله گوندریلیر. اورادان استانبول عالی دارالمعلمین جمعنه بکلدمن دوزه‌لدیقدن سونه تطبیقات قسمنه معاملتك جاغریلیر. استانبول عالی دارالمعلمین تاریخنده اك پارلاق و انقلابچی بر دور تشکیل ایدن طالع‌بکك مدیرلکی اثنامنده بو مکتبك منتخب (گزیده) هیئت تدریسیمنده بولونر. فقط بالکز بو مکتبده کی تدریساتیله دکل، معلمنرك همکار حرکات و انقلابی تشکیلاتلانمه‌سنه، بیالخاصه ادعم نژاد ایله برابر، جدی صورتده چالیشار. ادعم نژاد آوروپاده کی انقلابی حرکاته القاناشتراکیه ایله تنظیماً و کدینی اتادا ایکی آرادهه محاربه‌لرینی دوام ایدیرمك معلمر آراسنده تشکیلاتلانمه حرکاتنك انکشاف خدمتنده دوام ایدیلر. نهایت جهان حربی ایلانداآنقارا دارالمعلمینی مدیر معاونلکنده بولونر. آناطولیده کی ایشچی، سویال دموکرات و سوسیالیست تشکیلاتلاری عضولرندن و استانبولدن فرار ایدمن انقلابچیلردن مرکب اولارق ۱۹۲۰ سنه‌سی ۱۴ حزیراندا آناطولیده گیزلی اولارق تورکیه قومونیست پارتیسی تشکیل اولونور. بو گیزلی تشکیلات ایلك سوکلاریمی دو غرو داها بر نجمه انقلابچی غروپلاریله برلشمرك تورکیه خلق اشتراکیون فرقه‌سی آدیله تشکل ایدر. سلیمان سلیم یولداش تورکیه قومونیست پارتیسی ایلك تشکل زمانلرندن اعتبارا اشتراك ایدر. فقط قومونیست فرقه‌سنه اشتراك ایتمکده، اولدیغی حکومت طرفندن خیر آلدیقدان سوکرا آرتق مرکز حکومت اولان آنقارا دارالمعلمینی مدیر معاونلکندن چیقاریلارق آناطولیك بر طاقم ایچ قضالرنده کوچوك بر مکتب مدیر اولارق گوندریلیر. داها دوغروسی

§ سلیمان سلیم یولداش §

لمادان دوام ایدیریلمك اوزره، اونك نمونه‌لك انقلابی مجادله‌یولی و قومونیست فرقه‌سی یر گلدیگنه یوش قالان یری قالمشدر. اونك بو یولنی آذربایجان و تورکیه مطبوعاتنك دوام ایدیریجیلری، قومونیست مبارزه اوزرینی قرار ایدن سلیمان سلیمك ابدی حاظره‌سنی اونوتماجقلرینه اعتمادمز وارد. سلیمان سلیمك وطنی آذربایجان و مستقل انقلابچی تورکیه مبارزلری و تورکیه‌لك گنج قومونیست فرقه‌سی ایچون بر ضیاعدر.

سلیمان‌سلیم تولدی ایمدی، اونك جالبنمای ادبی صفتی و انقلابی‌مبارزه، قومونیست عرفانی تولمه‌یه‌جکدر.

م. ز. کی اجیب.

§ معارف ایشچیسی §

باکودا دورت ایله کیچی‌زمان عالی دارالمعلمین (عالی یداغوژی اینستیتوی) و قفقاز کولتوسی و سائره اوردا مکتبلرده معلملك وظیفه‌سی آیدینیور. عالی‌یداغوژی اینستیتوی جنده‌کی نموه تطبیقات مکتبلك تشکل و تاسیسنده الك یویوك خدمتلری گوسترمش، استانبول عالی دارالمعلمینی نزدیندکی نموه‌تطبیقات مکتبندکی پراکیکه‌سندن و اوزون سنه‌لك معارف حیاتندکی تجربه‌سندن بر اثر اولاراق بویله نموه‌لك بر موسسه‌لك تشکل اینمه‌سنه چوق چالیشمشدر که بو مکتبك موسلرغدن بری مایلر، اوزون انقلادان بری بالخاصه‌تاریخ و جغرافیا تدقیقات و تدریساتنا آذربی تجربه‌لرمدن آذربایجان زحمتکش طبقه‌سی و مستقل بلم قادروسی استفاده‌ایدیرمکده، وطنپرلرینه بالخاصه ملی و دینی تعصبه قارشی‌مجادله حس تقین اینمکده و آذربایجانك کلارندن میزوب کن عکس انقلاب دالغالارینا قارشی هر قومونیستدن بابا یه‌جکی بولارله مجاده آپارمقده ایدی.

سلیمان سلیم یولداش اوزنك اختصاص دعرفاندن تورکیه قومونیسلرینی ده استفاده ایدیریور، آذربایجان قومونیست فرقه‌سی باکو کومیته‌سی جنده تورکیه مارکسیست‌لنینست‌درنکی‌نده بالخاصه تورکیه‌نك جغرافیا و اقتصادی مناسبه دائر رفقالار ویریور، شرق امکچیلرینك یکی معارفه‌چوق خدمت‌ایده یه‌جك گنج یولداشلرنا هنوز آنجاق ۲۴ یاشنا ایکن تولیور.

سلیمان سلیم یولداشك حیاتی عموم زحمتکش معلمی ایچون، سونه اولا یه‌جك بر مجاده تاریخیدر. اونك سنی مجاده یولداکی حیاتی آذربایجان و تورکیه کی‌یکارچه و لکه‌ده داها چوق اولان طلباری‌ایچون، بارینك و یو گونك معلمی ایچون بر نمونه‌در. سلیمان سلیم یولداش انقلابی مجاده یولدا بر تاکده دیکلدی، او انقلاب اوجاغی اولان بر عائله‌نك آیسر (آغا یکی) ایدی. اونك آذربایجان زحمتکشلرینه گول دکی خدمت اینمکده اولان ایکی همشیره‌سی ـ باجیسی‌دنا جمله توشیروانا و رحیمه سلیمه‌ده دیمور یولی قهارانه‌سق اولان قردانی‌ده عین انقلاب یولك قهرمانلرندر. سلیمان‌سلیم یولداشدان اوج انقلابچی قردانی و برده یو دورت انقلابچی یتیشدیرمش، بالارنك انقلابی کورمشلری یولدا مقتدمن محکمه یووارلاقان اختیار والده سی و رفیقه‌سی قالمشدر. زحمتکش معلمی و طالبلاری ایچون ایسه یورو

§ رسول طاهروف یولداش §

اویر کده‌ده معلم اولار کن کندلر ایله یاشدان تانیش اولوب اولارلا حاظرینی مکمل توگرلشدی و دوزگون یولار گوسترمکله اولکاری یکی یاشایشه‌طوغرو چکمیشدیر.

قارابافک شوشی فلاکتندا برنجی دفعه صحه و یاردو ترتیباتده چالیشمیش، موجوداتجیلارلاداخیر دیغلاری تعرتو گورسه، یاغمالرلق اوزمان هاشیت وزیروف ترسه ایدیگی «اوتانوب» فاجعه‌نک اوتانماسیله موافق اولدیغی و گدیسی «اشتراک ایتمشدر.

۱۹۱۰ نجی یلارده رسول طاهروف هاشم‌بگلک «صدای وطن» وصدای حق» قزتاری ادارهسنده یاقندان اشتراک ایتمش و هاشم بگلک اولادیغی وقتلرده‌ین دولاندیریوردی. بو قعده ایله رسول طاهروف آذربایجان مطبوعاتی ایدارهسنه ضمنی آز اولامشدر.

مرحوم بوگ یازده مطبعک وظیفه‌سی آغیرلشدان روحی خستالق چکدیگی ایچین تقلیدکی معامله ایله یاقلوب برگچ گی یکی جاده آتلمش ایدی. گچیریلدن یاشلاباق «اومومیتسه» غزتهسی ادارهسنده گچیمیش ارصالاریلا گلوب اولار ایله حالی و یراقینی معامله‌لر آپاریوردی.

بزون ایمکچی مجراری آرامیدا بوبک نوع فلاکتلر ایدی.

آذربایجان خلق امپراتورلق وارلغنی ثبوت ایله ایمکچی مجراری قوتوندا و مرکزی معارف کومیته‌سی بر چوق چاپخانه‌لرلا پولمیشدیر. سیاسی سوداجی لو ایچین همکارلار اقلی قورسلارلا منظم سورنده دوام ایدوب فورصی‌پیرمیش‌ایدی گچ مطبوعات عادت گدی قولقتوی ماشده بر دهر اولماقدان یاشاغا مدام خلقمزلا اسکی یاشایشلرندان نمونه‌لر گوسترمکله عبرت آمیز معامله‌لر آپاریردی.

مطالعه یولی دوزن اولوب کن رسول درحال گچوب‌چوجوقلارلا اشتغالری تعلیم ایدمر و گدیسی‌ده اوقوردی.

یولون حرکات و سکناتی ام معامله بر معلم اولدیغی هر گسجه معلوم ایدی.

گچین سه یکی زمانی باکو قضاسنا چاغیرلق مناقشه‌لرلاولو بروشمردکاتی گوریش ایدی. بو یارلا مکتبده رسول آزیق دقت ایدردی. گدیلر ایله «کلار قابلمدا اوتوروب معامله آپاریور و چوجوقلاری درسه قویار

§ معارف المجمنی §

رسول طاهروف یولداش

آذربایجان کندلی کتابلرینی بزون حیاتی زمانی یکی یاشایشه دعوت ایدن و بو یولده چالیشان بیر بری مز داها دوغروسی فوجیانی معلمسز اقدن گیدی.

رسول طاهروف حوالیسی قصابلق قاراقی کدیندہ ۱۸۷۹ نجی سنه‌ده دوغمشدیر.

او وقت خلقمزلا اولادیجه قراقدا قالمشلاندان بر گچمشدیگی اصول ایله تعلیم گورمه‌سی امکان خارجنده ایدی. بونا قاغیرلق رسولق آتاسی قرمان تجاره هوسلی اولان اوتانوبا درسه گیتمگه مانع اولمامیور.

رسول مذکوره دارالمعلمینه داخل اولور.

۱۸۸۸ نجی یلده دارالمعلمینی بیتروب ایلک معلملگنی قارابافکلمیران کدیندہ یاشلاوقدان سوگرا زاقافقازیانک جوف یرلرنده ابتدائی مکتبلرده رهبرلیقایتمشدیر. باکو، داغستان، کوردستان، قاراباغ و آذربایجانک مختلف جهتلرنده کدای گچاری آرامیدا چالیشمشدیر.

انقلابدن اول باکوده گوب سایق ۳ نجی روسقوتلرسکی مکتبده معلم اولمش.

۱۹۱۸ نجی ایلده ایمدیکی باکو خلق معارف شعبه‌سنک بر درجه‌لی ۲۰ نجی شورا مکتبه مدیر لیغنه اولوب بوراده تشبه گیی او مکتبه چالیشمشدیر.

رسول طاهروف معلملگدن یاشقا همیشه خلقمزلا اجتماعی فکرلرله اوغراشمشدیر

§ اداره‌دن §

اداره‌دن.

مجموعه‌مزك هر نسخه‌سی ۵۰قپکدن سانبلاجاقدر. باکودا «آذرنشر»ماغازا لاریندا «باکو قصه‌سی» ماغازاسیندا و قازل طارقی میدانداکی سایق «رایت»ده، تورك «فوسفونیسه» غزته‌سی کیوشکنده آلمق اولار. قیمتلرده اقامتزك شعباریه مراجعت اینمك اولار. قیمتلرده و همچنین جمهورینز خارجنده مجموعه‌مزك اشتاری ایچون حکومت و قوتوپه‌رائیف موسسه‌لری و یا خصوصی ماغازالار نماینده اولا بیله‌رلر، بونلارك توسطی ایله‌ده قبول ایده‌جکلر. بلاواسطه آبونه‌اولمق ایسته‌یانلر آدرسلرینی آیدین گوسترملیدرلر. آبونه‌حقی گوندرمکله‌برابر مجموعه‌میزك اداره‌سنه مراجعت ایده بیله‌رلر.

آبونه حقی: ۶ آیلق ـ ۳ مانات

یللیگی ـ ۶ مانات

سایین قونولان ماغازالارا و نوبدان آلانلارا ۲۰ ماه گذشت ایده‌جکدر. قیمتلرلجایه مراقبی جائز مشاهده‌لر ایچون مجله‌ایزه آچیقدر. مجموعه‌میزده هانسی شعبه‌نك داها آچیلماسی لزومنی معارف ایشچیلری گوسترورلر ایسه منوز قالاریق. مطلعم کیفیتلرك مراقبی تشکیل ایدن مکتوبلاری مجموعه‌میزده تویر ایتمکدر.

ادبیات یوقولغنی علی‌الخصوص همکلارمز طرفندن مشکایت اولنمقده بولندیغی حالده ایمدی ادبیاتك آزلیغنی نظره آلوب معارف ایشچیلری اتحادی تشکیلینی کیت گیده گیشیلدیرمك قاندیلی کتابجالارك نشر وطبعه باشلاجاقدر.

کتاب آرامیندا ساه مجموعه و خاه بامه‌یمز کتابجالارك نشریه گیدیکده هر بیر معارف ایشچیسینك همت و اعتنایه امیدواریز.

مجموعه‌میزك آدرسی: باکو زحمت سرایی اوتدا ۶۳ «معارف ایشچیسی» مجموعه‌سی اداره‌سینه.

مسئول مدیر ـ پناه قاسموف

§ معارف ایشچیسی §

ایچون تشویقات و تبلیغات آغیرلیق ایدیر. بو گون بویله بر مطبعه زحمتینك اصلا سهو اینمه‌سی اولیویوریز. چونکه بر چوق اجتماعی اینتارمزده چالیشانلار همان رسواق مکتبده اولویوب ابتدائی تحصیل گورمشلردر.

خصوصا حاضردا کی دارالمطبعه‌مزده بر چوق متخصص معلملر وظیفه طلبلر واردر که بونلار رسواق مکتبده تحصیل گورمشلردر. بونا گوره دیمه یلرز که قوجالمان رسوالمز جیالنه دیه‌رکی آرزو ایلمه‌دیه جانوب آرتیق وقت ایتمه‌دی.

امید وارز ۳۷ یل حاق سعادتی ایچنده جانینی فدا ایتمش ظاهروفی آذربایجان حاق معارف فوقیمارلغی اونوتیلمه‌یوب هنوز ابتدائی مکتبلرده بولان بالاجا قیزلارینی عالی تحصیل آلابه‌کی کدی حاقیمی آلتیه آلار و سوك فعالیتی نمونه‌سی اولان ۴۰ نجی مکتبده هرسول ظاهروفه آدمجه‌یوریز.

باقر آخوند زاده

Азерб. ССР Вазирлар Советинин
Нешрият-полиграфия ишлари
Идаралыгы
Азербайджанское Республиканское
Управление по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли
при Совете Министров Азерб. ССР

مندرجات

	صحیفه
مراکش - شاهپای	۲
بحارك ابتدائی وطیفه‌لری و فوتوغرافیه حرکتی	۱۷
همکارلار اختلافاری یکی یولدان اوزرینده	۲۶
مکتبده خلق ادبیاتی	۳۲
نشریات اداره‌لرینده آتا دیلی	۳۷
بالنجه سرای قاضلغی	۴۲
اینجی	۴۸
یدافوزی تاریخنك مختلف دورلرینه دائر	۴۹
دیدافیلنك عمومی قانونلاری خصوصنده	۵۳
چوجوق بالنجه‌لاری نه‌در؟	۵۹
الفبا اصول تدریسی	۶۵
اوتو یازیا حاضرلق درسلری	۶۷
الفبا تعلیمنده حرفلرك نظامی	۶۹
تورکولوژی حقنده غرب مخترلری	۷۱
اساسك هیجانه یکی نظر	۷۶
نخجوان تولکسینده عارف ابتلری	۸۱
بیبلیوغرافیا	۹۲
سلیمان سلیم	۹۸
رسول طاهروف	۱۰۴
ادارەدن	۱۰۷

آذنلیك نمره ۲۳۲۲ سفارش نمره ۲۰۷۷ تیراژ ۱۵۰۰
۳۰ نجی بین‌الملل» حکومت مطبعه‌سی باکو

باکو «۳۰ نجی بین‌الملل» حکومت مط‌بعه‌سی
آذنلیك نومره ۲۳۲۲ سفارش نومره ۲۰۷۷ طبع ۱۲۰۰